DE

# DEI BENEDICTIONE

COMMENTARIOLVS:

*Seù ad selectiora*

PP. Excalceatorum Ordinis Eremitarum

S. AVGVSTINI

*De vocali DEI cultu Statuta*

OBSERVATIONES VARIÆ,

MORALES, ASCETICÆ, RITVALES,

*Quibus binæ accedunt Disquisitiones;*

I. De Hymni TE DEVM LAVDAMVS Auctoribus:

II. De Cantu a D. AMBROSIO in Mediolanensem Ecclesiam inducto.

*AVCTORE*

P. EVSTACHIO A S. VBALDO

ex eisdem Excalceatis

S. Mediolanensis Inquisitionis

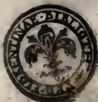
Consultore.



MEDIOLANI, MDCXCV.

Ex Typographia Caroli Antonij Malatestæ.

*Superiorum permissu; Et Priuilegio.*







EMINENTISSIMO, AC REV.MO PRINCIPI

# D. D. GALEATIO MARESCOTTO

S.R.E. Cardinali Amplissimo.



*T hunc, quicumque ille ſit, de Dei benedictione Tractatulum prælo committere debui Princeps Emin.me. Cui inſcriberem haud longa opus fuit meditatione. Materia ſiquidem ipſa, quæ ſacra eſt, et Diuinas laudes exornat, non niſi ſacrum, et qui Deum benedicere conſueſcat, appe-*

*tere poterat Mæcenatem; Inter tot autem, tantósque huiusmodi prærogatiuis, gloriosisque titulis decoratos & ipsa se se E.V. vt superexcellens, præ omnibus obtulit inspiciendam, et eamdem mei obsequentis animi deuotio venerabunda selegit. Nec certè aut oculis faustior aspectus, aut menti sanior cogitatio, quàm vnitim in eum Principem aciem figere, quem Auitæ nobilitatis splendor illustrat, illibatus morum candor honestat, liberalis munificentiæ generositas exornat, singularis prudentiæ diadema coronat. In eum, inquàm, quem suaui cordis benignitate, continuo pietatis studio, constanti iustitiæ zelo, solerti Diuinorum cultu, selectarum virtutum cumulo non tàm Purpura nitentem, quàm Purpuræ nitorem et verax fama loquitur, et plaudens Orbis colit, et omnium vox vna concelebrat. Quis enim aut dignitatis æstimatione, aut auctoritatis amplitudine, aut alio quouis ex capite optabilior Patronus, quam qui hisce dotibus à communi Heroum numero distinctus, & in Hierarchico Ecclesiæ Cælo sydus vnum ex maioribus, vnicè tueri potest quà luce, quà influxibus? Terrebat tantùm Maiestas, ne dum meæ tenuitati tàm altum patrocinium niterer implorare, nimiæ reus arguerer audaciæ.*

Ast

*Ast timorem vicit necessitudo. Quæ in me reiterata E.V. beneficia mente reuoluo, ipsa huiusmodi ausum insinuant; dum etenim meam sibi vindicant venerationem, grati animi obsequium publicare compellunt. Quod si tàm digno Principe rem haud dignam exhibeo, liceat sic audere; & vbi generosi Magnatis est et humiles patrocinari, sic & mea exilitati detur et in exiguo papyro obseruantia mea memoriam æternare. Patiatur itaque E.V. Opusculum hoc auspicatissimo suo nomine insigniri, vt de tanto Patrono et ego gloriari, et alij mihi queant gratulari. Sic de mea sorte lætabor, quod, dum exoptato fruor patrocinio, palàm quoque fit mea perennis subiectionis monumentum, seu quod fuerit, sit, et erit semper*

*Em.V. R.ma*

*Mediolan. 15. Februar. 1695.*

Humillimus, & addictissimus Seruus
*F. Eustachius à S. Vbaldo Ordinis Discalceatorum S. Augustini.*

NOS FR. SIMPLICIANVS A S. DOROTHEA
*Fratrum Eremitarum Discalceatorum Ordinis S. AVGVSTINI Congregationis Italiæ, & Germaniæ Generalis Vicarius.*

OPus, cui inscriptio: DE DEI BENEDICTIONE COMMENTARIOLVS, à Reu. Patre Eustachio à S. Vbaldo eiusdem nostræ Congregationis Theologo, & Sanctissimæ Inquisitionis Mediolanensis Consultore, elucubratum, Theologorumq; nostrorum censuræ substratum, inoffensoq; ab eisdem decursum pede, quin diuinis benedictionibus refertum, & publica luce dignum existimatum; vt prælo exprimi queat, licentiam, & facultatem, seruatis cæteris de iure seruandis, in Domino concedimus, ac impartimur. Datum Romæ in Cænobio nostro Iesu, & Mariæ hac die 8. mensis Maij 1694.

Fr. Simplicianus à S. Dorothea Vic. Gen.

Loco ✠ sigilli.

*Fr. Alphonsus à Matre Dei Secretarius Generalis &c.*

Regist. lib. 3. fol. 136.

---

ERuditam æquè, ac vtilem Adm. R. Patris Eustachij à S. Vbaldo ex Ordine Eremitarum Excalceatorum Diui Augustini, Theologi, Sanctissimæ Inquisitionis Consultoris, &c. Lucubrationem de Dei benedictione, &c. singulari cum mentis delectatione, & profectu lustraui; nec aliquid in ea offendi, quod pro Catholici, religiosiq; Doctoris viribus sapienter non enuncietur. Quarè Opus non minus publico typo, quàm omnium, præsertim Ecclesiasticorum oculis, ingenijsue melioribus dignum puto. Ita Calendis Augusti, Anno MDCLXXXXIV.

Ego D. Hieronymus Meazza Clericus Regularis, Sacræ Theol. Professor, S. Antonij Mediolani Cœnobij Præpositus, pro Sancto Officio Censor Librorum, &c.

---

*IMPRIMATVR*

*Fr. Prosper de Leonibus Inquisitor Generalis Mediolani &c.*

*Bartholomæus Crassus Canonicus Ordinarius pro Illustrissimo, ac Reuerendissimo D. D. Archiepiscopo.*

*Franciscus Arbona pro Excellentissimo Senatu.*

IN:

# INDEX
## OBSERVATIONVM, ET SECTIONVM.



II. *De*

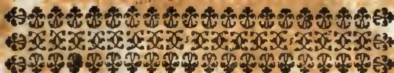
Obſer-

Disquisitio secunda.

*De cantu à S. Ambrosio in Mediolanen. Ecclesiam inducto.*



DE



# DE
# DEI BENEDICTIONE
## Præfatio.



Vis huius Opusculi scopus, quæ scribendi ratio, & de quibus agatur, sic breuiter aperio. Plura in Constitutionibus nostris ad Dei laudes spectantia continentur, quæ, vtpotè quotidiana, nullum dubium, quod eo securius obseruari continget, quo magis fuerint elucidata; explanatis siquidem dubijs, remotis difficultatibus, & vna pro eis celebrandis firmata regula, eo item facilius vni Deo vacare poterit animus, quo liberior à perplexitatibus. Ideò quæ obscura, vel ambigua, vel in quæstionem vocantur, declarare, explicare, & soluere rem haud inutilem duxi; ratus me Deum meum benedicere, si eius laudibus explendis operam nauauerim. Atque hinc *De Dei Benedictione* Operi titulus, quià circà vocales Dei laudes, vel quæ illas iuxtà nostra statuta concernunt, versantur Obseruationes; quæ, dum strictim in lege præscripta, vberius exponunt, commentarij loco non immeritò haberi possunt.

Nec quemquam mihi succensurum puto, quod non *Commentariolum*, vt Eruditi quidam maluissent, sed *Commentariolus* inscripserim; cum & huiusmodi lectio accepta fuerit tum Ambrosio Calepino in *Dictionar. verb. Commentarium*, tum Pyrrho Perotto in *Cornucop. col.* 877.39. ibi: *Dicimus autem tam in masculino genere Commentarius, quam in neutro Commentarium*; & Ciceroni ipsi quandoque familiaris, nempè *Epist.* 69. *n.* 6. *de Clar.* 289. *A.* iuxtà adnotationem Nizolij, & Gerardi Vossij in *Ethymolog. ling. lat. verb. Commentum*; &, vt plures omittam, à Matthæo Radero in *Martial.* Roberto Stephano in *Thesaur. ling. latin.* non semel vsurpata. Pergratam eam video Anonymo Monacho in *nouiss. Bibliothec. PP. tom.* 27. ex consimili Epigraphe: *Benedictio Dei, Commentariolus*; Et

hunc

hunc præeuntem non displicuit sequi; quod satis est, ne videar aut errasse, aut non aduertisse.

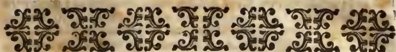
Quia verò plura ea sunt, quibus veluti per capita, & genericè quoad Dei laudes præscribuntur a Legislatoribus, vt Officium Diuinum tum Romanum, tum Religionis proprium: item Missa tum Conuentualis, tum priuata, Oratio serotina, Rosarium, Litaniæ, & similia, non ea est mens omnia adamussim examinare, nec de singulis omnes quæstiones, quæ moueri possunt, instituere: sed ea dum taxat, quæ vel ipsæ suppeditant Constitutiones, vel quæ coherenter ad eas apud nostros, aut communiora sunt, aut vt plurimum controuertuntur, elucidare.

Agitur etiam tum de Mensæ, tum de Religiosorum benedictione, nec non de pijs eorum salutationibus, quia, licet alia sit benedictio, qua Deus laudatur, & alia, qua vel homines, vel creaturæ benedicuntur, vt distinguit Pamelius in *Not. ad Tertull. cap. 2. lib. de Testim. Anim. num. 6.* Cum autem & in supradictis omnibus aut ipse Deus colatur, aut inuocetur, aut in eius nomine ipsæ fiant, & ipsas ad vocales Dei laudes spectare non dubito.

Cæterum nihil puto aut gratis dictum, aut quod tædium generare possit, quis offendet, cum omnia classicorum DD. sententijs comprobata sint; & pluribus tum quoad ritus, tum quoad res Ecclesiasticas eruditionibus referta, vt iuxta præsentis sæculi genium, quod varietate gaudet, habeat quisque vndè possit oblectari.

Binæ accedunt disquisitiones; de Hymni *Te Deum laudamus* Auctoribus, & cantu à D. Ambrosio in Mediolanensem Ecclesiam inducto; Cum namque quoad primam *num.* 22. & quoad secundam *num.* 37. aliqua respectiuè tangenda occurrissent; & alias attenta, quæ de eis circumferuntur, opinionum varietate, plura vel inquirenda, vel producenda superessent, videns, quod si strictim id præstarem, rei exigentiæ satisfieri non posset; etsi, vt par erat, tractassem, valdè digrediendum fuisset; consultò speciales disquisitiones institui, vt congruo studio vtriusque difficultatis veritas inuestigaretur; Et quia, vt potè ad Dei laudes, & benedictionem spectantes, omittendæ non erant, vt & ipsæ communes sint, post Commentariolum exhibentur.

OB-



# OBSERUATIO PRIMA.

## Ad Text.

1 *Racipimus, vt Diuinum Officium tam diurnum, quàm nocturnum summa cum veneratione, distinctè, attentè, atque deuotè, sine nota tamen à Fratribus in Ecclesia, vel Choro iuxtà ritum Romanum celebretur. Matutinum semper media nocte dicatur, exceptis die, & Octaua Sanctissimi Sacramenti, & tribus vltimis diebus maioris hebdomadæ, in quibus morem aliarum Ecclesiarum sequantur*. Constit. *p.* 1. *cap.* 1. *num.* 1.

## SECTIO PRIMA.

### *De Diuino Officio, & Horarum numero.*

2 Diuinum Officium, si nominis ethymologia attendatur, idem est, ac efficium, sic ab efficiendo dictum ex D. Ambros. *de Diuin. Offic. lib.* 1. *cap.* 8. & Raban. Mauro *de Instit. Cleric. lib.* 1. *cap.* 32. ibi: *Officium autem dicitur ab efficiendo, quasi efficium, propter decorem sermonis vna mutata littera*; ex eo quod vnicuique conueniat suum efficere officium, vt subdunt Gauant. in *Rubr. Breuiar. sect.* 1. *cap.* 1. *nu.* 1., & Dominicus Magrius in *Notit. vocab. Eccles. verb. Officium*. Quod non discrepat ab Isidori explicatione, per quam nomine Officij venit actus proprius, & congruus vnicuique personæ secundùm mores Ciuitatis, vel

 insti-

institutæ professionis, per Magr. *ibid.* seu proprium officium à certis personis efficiendum, vt notat Bernard. Bissus in *Hierurgia litt. N. num. 39.* Additur verò *Diuinum*, quia ad Dei cultum est primariò institutum, per Peyrin. *in Regul. Minim. cap. 4. §. 16. q. vnic. nu. 3.* seu est actus laudandi Deum, ex Bonacina *de Hor. Canon. disp. 1. q. 1. punct. 1. prop. 1. n. 4.* Baldel. *tom. 2. l. 3. disp. 20. nu. 2.* & quia est actus proprius eorum, qui sunt Deo dicati, per Gauant, *loc. cit.* seu, vt habent Bellarminus *tom. 4. Controu. tit. de bonis operibus lib. 1. c. 10.* & Bonacina *ibid.* quia in hoc munere Officij recitandi debent præcipuè exerceri Clerici, & Monachi.

3 Si verò res attendatur, importat laudes illas, & preces, quæ ex instituto Ecclesiæ statutis horis quolibet die funduntur ad Deum. Ità Bonacina *ibid. nu. 1.* Hieronymus Carellus *in Doctrin. Sacr. R it. Dialog. 1.* Castaldus *in Prax. Ceremon. lib. 2. sect. 3. cap. 1. n. 1.* & definitur à Bellarmin. *d. cap. 10. vers. Porrò si quis.* Filliuc. *tom. 2. tract. 23. cap. 3. q. 4. n. 87. Certa ratio publicè laudandi Deum, precandique mente simul, ac voce auctoritate Præsulum Ecclesiæ constituta.* Vbi notandum ly *publicè* denotare idem ac publico Ecclesiæ nomine, iuxta Gobat. *in experim. Theolog. tract. 5. nu. 554.* Bernard. Bissum *ibid. verb. Nomen officij. §. 6.* quod verificatur, etiamsi priuatim recitetur, cum semper & priuatè dicatur *Dominus vobiscum, Oremus, Benedicamus Domino &c.* vt aduertunt Bellarmin. *d. cap. 10.* Filliuc. *ibid.* Bonacina *loc. cit. num. 2.* Trullench. *in Exposit. Decalog. lib. 1. cap. 7. dub. 11. n. 1.* Carrier. *Digest. Fid. Cathol. pag. 571. de Offic. Diuin. §. additur secundò.*

4 Et quia ex instituto Ecclesiæ certis horis huiusmodi Officium, seu laudes recitandæ sunt, horæ item Canonicæ nuncupantur iuxta Marcellum Francolinum *tract. de tempor. Hor. Canon. cap. 25. nu. 12.* Carellum, & Castaldum *loc. cit.* Bernard. Bissum *d. verb. Nomen Officij §. 1.* Bonacinam *ibid. nu. 4.* ni, & fortè melius Officium Horas Canonicas dici velimus, quia ex omnibus horis canonicis tamquam partibus integralibus, vt habet Hiacynthus Donatus *Prax. Regul. tom. 4. tract. 18. q. 1. nu. 1.* componitur Officium.

5 Porrò partes huius Officij, seu Horæ Canonicæ septem sunt. Matutinum (de quo seq. sect.) Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vesperæ, & Completorium. Ità expressè in *Cap. Presbyter, de Celebrat. Missar.* Vnde Glosa *ibi*,

*Hæc sunt, septenis per quæ nos psallimus horis,*
*Matutina ligat Christum, qui crimina purgat;*
*Prima replet sputis; causam dat Tertia mortis;*
*Sexta Cruci nectit; latus eius Nona bipertit;*
*Vespera deponit; tumulo Completa reponit,*

Totidem enumerantur etiam in *Clementin. de Reliqu. & Venerat. Sanctor. fin.* & in *Can. 59. Concil. Cabilonen. II.* & talis est sensus Dominic. Soto de *Iust.*

&

*& Iur. lib.* 10. *q.* 5. *art.* 4. Suarez *tom.* 2. *de Relig. lib.* 4. *cap.* 6. *num.* 6. Fagnani *ad d. Cap. Presbyter. num.* 10. & Barbos. *num.* 12. & communiorem esse sententiam testantur Emanuel Gonzalez *d. cap.* 1. *de Celebrat. Miss. num.* 18. Eligius Bassæus in *Flor. Theol. tom.* 1. *verb. Hora Canonica.* 1. *num.* 2. Bonacina *loc. cit. punct.* 3. *num.* 4. Donatus *d. tract.* 18. *q.* 1. *num.* 5. Carellus *supr. Dialog.* 2. Gauantus *ead. sect.* 1. *cap.* 3. *num.* 1. Benedictus Hæftenus *disquisit. Monast. lib.* 7. *tract.* 2. *disqu.* 4. quin communissimam. Francolinus *ibid. cap.* 6. *num.* 8. & iuxta consuetudinem Ecclesiæ. Filliucius *t.* 2. *tract.* 23. *cap.* 3. *num.* 107. & Trullench. *eod. dub.* 11. *num.* 5. Quarum mysteria præ cæteris videre est apud Stephanum Durant. *de Ritib. lib.* 3. *cap.* 6. *ad.* 12. Ioann. Baptist. de Rubeis in *nou. Rational. Diuin. Offic. lib.* 3. *cap.* 1. *& seq.* & Gonzalez *ibid. num.* 18. sicut & septenarij numeri, apud eosdem Durant. *lib.* 3. *cap.* 3. *nu.* 3. Gonzalez *ibid. nu.* 13. & Barbos. ad *cit. Cap. Presbyter. nu.* 17.

## SECTIO SECVNDA.

### *De Diuini Officij diurni, & nocturni partibus, numero, earum in recitando separatione, & Hymno* Te Deum Laudamus.

6 NOcturni, diurnique Officij mentio habetur in *Clemen.* 1. *de Celebrat. Missar.* & *Cap. Dolentes. tit. eod.* ibi: *Vt Diuinum Officium nocturnum pariter, & diurnum.* Et est satis recepta diuisio, de qua Suarez *tom.* 2. *de Relig. lib.* 4. *cap.* 3. *à nu.* 18. Tancredus *de Relig. tract.* 3. *lib.* 4. *disp.* 2. *q.* 1. à Regio Propheta præsignata: *Media nocte surgebam ad confitendum tibi, Septies in die laudem dixi tibi*, Psal. 118. *v.* 62. *&* 164. & propter mysticam significationem, de qua Rubeus in *nou. Rational. Diuin Offic. lib.* 3. *cap.* 17. §. *supposito ergò.*

7 Sed difficultas est in assignandis vtriusque Officij horis, quænam nocturni, diurniue sint propriæ. Et omissa opinione eorum, qui octo horas admittentes, Primam, Tertiam, Sextam, Nonam diurnas; Vesperas, Completorium, Matutinum, & Laudes nocturnas volebant; & de quibus Stephan. Durant. *d. lib.* 3. *cap.* 3. *nu.* 1. & quos impugnat Rubeus *loc. cit. d.* §. *supposito ergò.* Sicut & eorum, qui Matutinum, Primam, & Completorium prò Nocturnis ponebant, quos quantum ad Primam, & Completorium refellunt Francolinus *d. tract. de tempor. Hor. Canon. cap.* 6. *nu.* 14. *&* 36. & *cap.* 16. *à nu.* 1. Rubeus *ibid.* §. *Hæc tamen imaginatio*, & Suarez *ibid. cap.* 4. *nu.* 1. & *cap.* 5. *nu.* 1. Dico prò Officio nocturno, & quoad rem Matu-

tinum cum Laudibus venire: Cæteras verò prò Diurno, cum Suarez *d. n.* 1. Molfesio *Summ. tract.* 5. *cap.* 1. *nu.* 20. Rubeo *lib.* 3. *cap.* 17. §. *De Vespera. fin.* & *cit.* §. *Hac tamen imaginatio.* Tancred. *ibid. q.* 2. & 3. Trullench. *in Decal. lib.* 1. *cap.* 7. *dub.* 11. *nu.* 7. Donato *t.* 4. *tract.* 18. *q.* 1. *vers. cum autem ibidem.*

8 Nomine autem Matutini, iuxtà morem Ecclesiæ, Nocturnos intelligo, qui sub ea appellatione veniunt in Breuiario, sed cum Laudibus, quia & ipsæ sub Matutino comprehenduntur per Trullench. *d. dub.* 11. *num.* 5. & ex dd. *Cap. Presbyter.* & *Cap. Dolentes, de celebr. Miss.* & *Clement. in fin. de Reliq. & Vener. Sanct.* deducunt Francolinus *loc. sup. cap.* 6. *nu.* 20. & 21. & *cap.* 7. *n.* 1. & Suarez *cit. nu.* 1. & mox probabitur; adeòque benè Officio nocturno Matutinum assignari, quia ex nocturnis constat; & vna cum Laudibus, quia Laudes noctis partem sibi vindicant, per Hugonem de S. Vict. *lib.* 2. *Diuin. Offic. cap.* 10.

9 Sed statim hinc dubium. Si nocturnis constat, & de nocte recitatur, quomodò Matutinum, quod à mane dicitur? Et respondetur, nocturnos Matutinum dici non per se consideratos, sed quatenùs vna cum Laudibus continuantur. Francolinus *d. cap.* 6. *num.* 2. & *cap.* 7. *num.* 2. Cum namque antiquitùs Laudes canerentur à Clericis quarta noctis vigilia, vt referunt Dominic. Soto *lib. vlt. de Iust. & Iur. q. vlt. art.* 1. *concl.* 5. & Theodorus Peltanus *de trib. bonor. oper. generib. lib.* 3. *cap.* 8. quæ vsque ad Solis ortum protenditur, per Hugon. de S. Vict. *d. lib.* 2. *cap* 10. & Arnobium *ad Psal.* 129. apud Caramuel. *Theolog. Regul. t.* 1. *nu.* 1116. seu in Aurora, vt Suarez *cit. lib.* 4. *cap.* 4. *num.* 9. & 10. Rubeus *d.* §. *de Vespera.* & §. *Tertiò paululùm.* Baldel. *tom.* 2. *lib.* 3. *disp.* 20. *num.* 9. Tancred. *d. lib.* 4. *disp.* 2. *n.* 6. Carellus *in Doctrin. Sacr. Rit. Dialog.* 2. hinc matutinale Officium dicebantur, vt apud Amalarium *lib. de Ordine Antiphonarij cap.* 4. vbi sic de Romanæ Ecclesiæ consuetudine: *Ipsa quotocumque ordine, vel numero lectionum viderit Matutam, idest, Auroram procedere, dimittit nocturnale officium, & incipit matutinale*, scilicet Laudes, vt interpretantur Francolinus *loc. dict. cap.* 5. *nu.* 22. & Edmundus Martene *de Ritib. Monach. lib.* 1. *cap.* 3. dicens: *Matutinum S. Benedictus, alijque Scriptores antiqui vocabant illud officium, quod illucescente Aurora celebratur, & à nobis Laudes appellatur, à voce Matuta, idest, Aurora, eoquòd ad Auroram decantaretur.* Ex hac inquam coniunctione, & continuatione cum Laudibus, & quatenùs in ratione horæ canonicæ complentur per Laudes, quæ ex sui origine Matutinum tempus respiciunt, Officium nocturnum Matutinum appellari, cum denominatio horæ canonicæ non sumatur nisi à postrema parte, in qua complementum, & perfectionem accipit, iuxtà doctrinam Francolin. *d. cap.* 6. *num.* 3. & 24. & Peyrin. *Comment. ad Reg. Minim. cap.* 4. §. 12. *q.* 3. *num.* 2. Sed, hoc non obstante, re vera propter dicta Officium nocturnum esse.;

10 Dubitatur modò, an Matutinum, & Laudes sint vna tantùm hora canonica, vel duæ. Et quidquid sit de more Monachorum, in quorum Regula *cap. 16.* nocturni à Laudibus separantur, vt habet Hæftenus *disquisit. Monast. lib. 7. tract. 2. disq. 4.* quique, vt refert Hugo de S. Vict. *in Specul. Eccles. cap. 3.* & *lib. de Eccles. Offic. cap. 1.* & *cap. 9. in fin.* nocturnale Officium Oratione, sicut cætera terminant, & qua de causa octo enumerantur horæ canonicæ ab Archidiac. *in Cap. Presbyter. dist. 91.* Nauarr. *in Enchirid. de Hor. canon. cap. 3. num. 27.* Amalar. *lib. de Ordin. Antiphon. cap. 7. in princip.* Io. de Turrecrem. *in cap. 16. Regul. S. Benedicti tract. 73.* Radulph. Tungrens. *lib. de Can. obser. propos.* 14. Certum est, quod ex Ecclesiæ consuetudine non separantur à Laudibus. Suarez *d. cap. 4. num. 10. fin.* vnde nullum fuisse Romæ interstitium inter Matutinum, & Laudes, testatur idem Amalarius *in Prolog. ad d. lib. de Ord. Antiph.* & iuxtà eumdem Hugonem *ibid.* Nocturni cum Laudibus terminantur, & vna Oratione clauduntur: *Nunc autem consuetudo* ( sic Hugo *loc. cit.* ) *humanæ infirmitati parcens, & labori, Officio prædicto laudes Matutinas continuat, & Oratione vna duo claudit Officia;* Et cum non sit attendendus ritus particularis aliquorum Monachorum, sed praxis vniuersalis secundùm Breuiarium Romanum, per Francolin. *d. cap. 6. num. 21.* & Donat. *d. t. 4. tract. 18. q. 1. num. 9.* vnam horam canonicam Matutinum, & Laudes constituere dicendum est. Sicut enim ea vna est quantitas, quæ proprijs principio, & termino clauditur; ità in moralibus vna est hora canonica, quæ proprium habet principium, & terminum, seu finem horæ canonicæ, ex Suarez *d. lib. 4. cap. 6. num. 15.* Filliucius *tom. 2. tract. 23. cap. 3. num. 110.* & Bonacina *d. disp. 1. q. 1. punct. 3. §. ad secundum*. Atque ita ex hac duplici ratione, quod simul persoluantur, & eodem termino, seu oratione, & *Benedicamus Domino* finiantur, præter mox adductos sentiunt Francolin. *cit. cap. 6. num. 10.* Rubeus *lib. 3. cap. 17. § Supposito ergò*, Carellus *Dialog. 2.* Donatus *d. q. 1. num. 8.*

11 Nec obstat, quod Laudes habeant proprium initium, seu *Deus in adiutorium &c.* aut quod in nocte Natiuitatis Domini diuidantur, & post Missam recitentur; quia quoad primum ( præterquamquòd hæc ratio per se non diuersificat horas, vt in Prima, in qua ter repetitur eadem identitate horæ remanente; & si sic inchoantur, hoc non fit cum terminatione antecedentium nocturnorum per Orationem, & *Benedicamus Domino, & Fidelium &c.* vt notat Carellus *d. Dialog. 2.*) carere Laudes principio horarum proprio, nempè *Pater*, & *Aue Maria* respondent Carellus, & Donatus *loc. cit.* Et quoad secundum, quia etsi ea nocte diuidantur, & duæ horæ fiant ratione termini, quem tunc accipiunt nocturni, non sunt simpliciter, & absolutè dicendæ duæ horæ; nam moralia accipiunt denominationem à frequentioribus, & communioribus: non verò à casu particu-

lari,

lari, vt docent Suarez *d. cap. 6. num.* 11. & Leander *part. 6. tract. 8. disp.* 1. *q.* 5. *§. sed ego respondeo*; vel quia per accidens interponitur Missa, nec in signum distinctionis horarum, sed ad laudandum Deum speciali modo ea nocte per Missæ Sacrificium, in qua speciali modo se dignatus est nobis ostendere; ex quo non est desumenda regula prò diuersitate horarum, cum lex respiciat quæ per se, & non per accidens fiunt, ex Donato *d. q.* 1. *num.* 8.

12 Quidquid tamen sit de his rationibus, sententia ipsa absque dubio cohæret cum Ecclesiæ sensu, à qua sola horæ canonicæ sicut habent institutum, ità & numerum, & distinctionem per Donatum *ibid. num.* 5. De mente autem Ecclesiæ est, septem, vt *num.* 5. vidimus, tantùm esse horas canonicas, (quod stare non posset, si Laudes essent hora diuersa, vt notant Francolin. *d. cap. 6. num.* 21. Suarez *eod. cap. 6. num.* 6. Trullench. *cit. dub.* 11. *num.* 5. Filliuc. *ibid. num.* 107. Carellus *Dialog.* 2. & Donatus *d. q.* 1. *nu.* 5. *vers. tum etiam quia*, & *num.* 9. *vers. vnde benè dicit.*) & sub Matutino Laudes quoque comprehendi, vt dictum est *num.* 7. *&* 8.

13 Quod adhuc amplius, & clarè suadetur tum ex Rubricis Breuiarij, in Rubr. *de Precibus*, vbi sic legitur: *In Vigilijs autem preces feriales dicuntur tantùm ad Matutinum, & per horas*; cum namque dicantur solùm post Laudes, signum est, quod prò Matutino, seu prò eadem hora accipiuntur nocturni cum Laudibus; tum ex Clemen. *de Reliq. & Venerat. Sanctor. fin.* & Concilio Cabilonen. II. *cap.* 59. vbi horæ canonicæ numerantur, seu *Matutinum, Prima &c.* nulla facta de Laudibus mentione; & non alia de causa, nisi quia sub Matutinali Officio comprehenduntur, vt explicant Francolinus *ibid. cap.* 7. *num.* 5. & *cap.* 8. *num.* 1. & Suarez *d. cap. 6. num.* 6. secus, si hora distincta essent, & ipsæ specificari debuissent; adeòque & vnam horam constituere supponuntur. Ex quibus sequitur, dispensatum à Papa à recitatione vnius horæ canonicæ, Matutinum cum Laudibus omittere posse, vt colligunt Bonacina *d. punct.* 3. *fin.* Donat. *cit. num.* 8. *fin.*

14 Quæritur secundò, an possint Laudes à Matutino separatim recitari; si enim vna sunt hora, quæ vtrumque comprehendit, diuidi nequaquàm poterunt; & si admittatur, id posse fieri, iam duæ horæ erunt; & poterunt insuper & nocturni, quin psalmi vnius horæ separatim ab alijs recitari. Respondetur tamen posse, saltem extrà Chorum; quia, etsi ab Ecclesia Romana prò vna hora canonica habeantur, sunt duæ tamen partes inter se distinctissimæ; & quia iam antiquitùs seorsim recitabantur, & in Aurora, vt *num.* 9. dictum est; cuius moris vestigia etiam nunc apparent, tum in earum principio, *Deus in adiutorium &c.* vt in alijs horis, tum in pulsatione campanarum, dum ipsæ inchoantur, vt ex antiqua Ecclesiæ consuetudine Miranda in *Manual. Prælat. tom.* 1. *q.* 37. *art.* 2. *In Conclus.* & Ro-

& Romæ in Basilica Apostolorum, & alibi etiam hodiè obseruari testatur Nauarr. in *Manual. de Orat. cap. 3. num.* 28. & nobis in nostro Ceremoniali Ecclesiast. *lib.* 1. *cap.* 18. præscribitur; quas ad singulas horas canonicas pulsandas esse præcipitur in *Cap.* 1. *& 2. de offic. Custod.* Vnde etiam nunc posse separatim recitari, tenent Nauarr. *d. cap.* 3. *nu.* 64. Francolin. *cap.* 27. Suarez *d. cap.* 6. *num.* 9. Bellarmin. *tract. de bonis operibus in particul. lib.* 1. *cap.* 11. §. *Iam verò Laudes*. Bonacina *de Hor. Canon. disp.* 1. *q.* 3. *punct.* 3. *num.* 11. Filliucius *tract.* 23. *cap.* 3. *nu.* 111. Bassæus *in Flor. verb. Horæ Canon.* 3. *in supplem. num.* 2. Siluester Bartoluccius in *Declarat. Regul. S. Franc. ad cap.* 3. §. *Quarta innuit.* aliique, quos adducit, sequiturque Leander *d. tract.* 8. *disp.* 1. *q.* 6. & vt infrà *num.* 17.

15 Nec per hoc sequitur, aut quod sint duæ horæ. Barbos. in *Cap. Presbyter. de Celebrat. Missar. num.* 5. eo modo, quo, etsi antiquitùs separatim vnus ab altero recitarentur nocturni, vt aliquibus placet, & videre est apud Francolin. *cap.* 1. *num.* 14. Suarez *ibid. cap.* 4. *à num.* 3. *& seq.* Stephan. Durant. *lib.* 3. *cap.* 5. *num.* 4. non per hoc tres horas canonicas constituebant, vt ex Soto *de Iust. & Iur. lib.* 10. *q.* 5. *art.* 1. scribit Sanchez *Consil. lib.* 7. *cap.* 2. *dub.* 1. *num.* 3. & non obscurè Suarez *ibid. cap.* 6. *num.* 5. Bonacina *d. q.* 1. *punct.* 3. §. *ad secundam*. Trullench. *cit. dub.* 11. *num.* 6. *vers. Hoc tamen benè*. Baldellus *eod. lib.* 3. *disp.* 20. *num.* 14. *&* 15. vbi, sicut continuatio horarum non probat vnitatem, nec tollit pluralitatem, ità interruptionem, vel discontinuationem temporis non probare pluralitatem, nec tollere vnitatem.

16 Aut quod possint separatim recitari nocturni, tum ob diuersam rationem; nam Laudes ex sui institutione separatim à nocturnis dicebantur, iuxta dicta *num.* 9. de nocturnis autem non ità constare, an instituti, vt separatim recitarentur, scribunt Azor. *Instit. moral. lib.* 10. *cap.* 2. *q.* 2. Suarez *loc. supr. cap.* 4. *à num.* 3. *& seq.* & *cap.* 6. *num.* 5. *&* 10. tum ob diuersam consuetudinem, quæ non est separandi ad inuicem nocturnos, sicuti a nocturnis Laudes. Tancred. *cit. lib.* 4. *disp.* 2. *num.* 14. Et sic ex separatione Laudum à nocturnis non benè infertur & hos separari posse, vt benè respondent idem Suarez *ibid. d. num.* 10. & Baldellus *ead. disp.* 20. *num.* 14. & *disp.* 32. *num.* 2. Quin nec sequitur etiam admisso, quod à sui institutione ad inuicem diuiderentur nocturni, cum nullum huius separationis remanserit vestigium, sicut remanent vestigia separationis Laudum à nocturnis, vt dictum est *num.* 14. Vndè illationem ex hoc eodem capite redarguendo non admittit Francolinus *d. cap.* 27. *num.* 8.

17 Quod si dicatur, esse opinionem probabilem, quod possit separatim vnus nocturnus ab alio recitari aliquo spatio temporis interposito, quod ad tres horas extendit Filliucius *d. tract.* 23. *cap.* 7. *num.* 238. quem sequuntur Bonacina *d. disp.* 1. *q.* 3. *punct.* 3. *num.* 13. Barbos. *loc. cit. num.* 6. Respon-

pondebitur, hoc non videri licere nisi ex causa aliqua iusta, vt *d. num.* 10. notat Suarez, & *d. num.* 13. *fin.* insinuat Bonacina, & clarè Azor. *t.* 1. *Instit. moral. lib.* 10. *cap.* 8. *q.* 4. Busembau *Medull. Theolog. mor. lib.* 4. *cap.* 2. *dubit.* 2. *art.* 4. *num.* 4. Baldell. *d. num.* 14. & *disp.* 32. *num.* 2. vbi è contrario Laudes prò solo libito, & sine causa à nocturnis seiunctim recitari possunt, vt cum Gauant. in *Rubr. Breuiar. sect.* 1. *cap.* 6. *tit.* 9. Gobat. *tract.* 5. *num.* 672. Tobias Lobner in *Prax. Diuin. Offic. part.* 2. *tit.* 1. §. 11. cum id sit multùm conforme earum institutioni, iuxtà Suarez *d. cap.* 6. *num.* 10. Pellizzar. *tract.* 5. *cap.* 8. *num.* 80. & ideò sic recitare laudabile per Filliucium *d. num.* 238. *fin.* Quod sanè diuersum est. Nec sermo est in præsenti de diuisione Laudum cum causa, sed ex puro arbitrio, & voluntate, vt aduertunt Suarez *ibid.* Sanchez *Consil. lib.* 7. *cap.* 2. *dub.* 20. quod certè nequit habere locum in nocturnis.

18 Multò minus sequitur, posse psalmum vnius horæ, & post temporis interuallum recitari, quia interpolatio hæc, seu interruptio est contrà vnitatem moralem cuiusque horæ, & consuetudinem; nec est earum institutioni consentanea per Suarez *ibid. lib.* 4. *cap.* 11. *num.* 9. & Filliucium *loc. supr. cap.* 6. *num.* 201. & 202. quæ non militant in separatione Laudum a nocturnis.

19 Aduertendum tamen primò, vbi à nocturnis Laudes diuidantur, concludendos esse nocturnos per Orationem, *Benedicamus Domino*, & *Fidelium*, & *Pater*, vt ex obseruatione Ecclesiæ docent communiter Nauarr. *de Orat. cap.* 3. *num.* 64. Suarez *d. cap.* 6. *num.* 2. Filliuc. *ibid. num.* 110. & 138. Trullench. *d. dub.* 11. *num.* 6. cum Io. Bapt. de Fabris, Lezana, Gauanto Diana in *coordinat. t.* 3. *tract.* 6. *resol.* 70. & Leander *cit. disp.* 1. *q.* 7. Licet enim non id præcipiatur in Rubricis, & quam ob causam non eas esse recitandas vult Thomas Sanchez *d. lib.* 7. *Cons. cap.* 2. *dub.* 1. *num.* 5. & *dub.* 20. *fin.* ex more tamen Ecclesiæ in nocte Natiuitatis colligitur, quod idem in alijs diebus seruaret, si Laudes separaret, vt notat Leander *ibid.* & *disp.* 4. *q.* 71. vbi factum Ecclesiæ ius facere. Et ideò saltem laudabile esse ita obseruare concludit Bonacina *loc. cit. num.* 14. Sicut & præmittendas Orationes Dominicalem, & Angelicam, dum seorsim inchoantur Laudes, vt tenent laudati DD. etiamsi Leander non esse id necessarium sustineat, ex eo quia in nocte Natiuitatis absolutè sine illis inchoentur; nam responderi potest cum Gauanto ad *Rubr. Breu. sect.* 4. *cap.* 2. *nu.* 4. non applicari exemplum, quia tunc vniuntur cum Missa, & ideò non eas preces prærequiri, & conclusionem procedere, quando separatim omninò, & solæ recitantur.

20 Aduertendum secundò, sermonem esse hic de recitatione priuata, & extra Chorum; nam in Choro separandas non esse Laudes à nocturnis firmant Francolin. *d. cap.* 27. *num.* 1. Suarez *cit. cap.* 6. *num.* 10. Tancred.

*d. lib.*

*d.lib.* 4. *disp.* 2. *num.* 14. cum in Choro consuetudo semel introducta, & approbata seruari debeat; nec nouitas, aut varietas in ritibus publicis priuata auctoritate fieri possit, secus sequerentur perturbationes; Vnde in Choro Matutinum, seu nocturni cum Laudibus simul persoluendi sunt, excepta nocte Natiuitatis, iuxta Breuiarij Romani dispositionem.

21 Aduertendum tertiò, in casu priuatæ separationis Laudum à Matutino, Hymnum *Te Deum Laudamus* post nocturnos recitandum esse, & post ipsum Orationem cum vers. *Benedicamus Domino &c.* per Suarez *d. cap.* 6. *num.* 13. Gauant. *ibid. sect.* 4. *cap.* 2. *num.* 3. quia iuxtà communiorem opinionem, de qua testatur Gauantus *ibid.* huiusmodi hymnus ad Matutinum, non verò ad Laudes pertinet, & illius, & non harum pars est, vt disertè Nauarr. *de Orat. cap.* 3. *num.* 64. Francolin. *cap.* 7. *à num.* 8. *& seq.* Suarez *d. num.* 13. Tancred. *loc. supr. num.* 15. & Dominicus Magri. in *Notit. Vocab. Eccles. verb. Te Deum laudamus*. Primò ex eo, quod nocte Natiuitatis ante Missam prò fine Matutini dicatur, vt *ibid.* Nauarr., & Rutil. Benzonus in *Magnific. lib.* 1. *cap.* 19. prò quò faciunt etiam verba Microlog. *lib. de Eccles. obseruat. cap.* 34. ibi: *In Natali Domini finito nono Responsorio, Euangelium, Liber generationis legitur, deinde Te Deum laudamus cum pulsatione signorum dicitur, sicque finitis nocturnalibus vigilijs Missa ante Matutinales Laudes &c.* si namque tali hymno finiuntur nocturnales vigiliæ, seu Matutinum, ad ipsum spectare non est dubium. Secundò, ex eo quod post Missam incipiant Laudes, & per vers. *Deus in adiutorium &c.* qui est horarum principium, vt Nauarr. *ibid.* Trancred. *ibid. num.* 16. Et tertiò, ex inscriptione ipsa *Ad Laudes*, quæ, vt obseruat Francolinus *ibid. num.* 10. ponitur in Breuiario post *Te Deum*; & ea sola afficit, quæ post ipsum sequuntur. Ob quod Io. Baptista Rubeus in *Nou. Rational. Diuin. Offic. cap.* 20. agit de *Te Deum laudamus* vna cum Matutino; de Laudibus verò seorsim, *cap.* 21. Addi etiam potest, hunc hymnum additum fuisse Officio canonico loco lectionis nonæ, quæ teste Durando *Rational. Diuin. Offic. lib.* 5. *cap.* 2. *num.* 50. antiquitùs semper erat de Trinitate, & loco noni Responsorij, *Duo Seraphim*, subdit idem Rubeus *ibid. cap.* 19. seu quod subinde positum est prò octauo, vt notat Bernardus Bissus in sua Hierurgia *verb. Te Deum laudamus*. §. 3. adeòque, cum in dictorum locum successerit, ad Matutinum spectare, prout spectabant prædicta, vt non obscurè *d. num.* 13. innuit Suarez.

22 Hic porrò hymnus, qui alias hymnus Dominicalis inscribitur ab Alcuin. *lib. de Offic. per ferias.* & ea de causa ait Edmundus Martene *Comment. ad cap.* 11. *Regul. S. Bened.* quia ab huius Sancti Monachis canitur in omnibus anni Dominicis Quadragesimæ etiam, & Aduentus, vt etiam testantur Hugo Menard. in *Concord. Regular. cap.* 23. *in not. ad append.* 3. Hæftenus *disquisit. Monast. lib.* 7. *tract.* 6. *disq.* 8. & Bernardus Bissus *ibid.*

 ad

*ad d. verb. Te Deum &c.* Sed melius, quia, vt habet Hugo Menardus ad *dict. appendic. 3. pag. 350. proprius solemnitatis Dominicalis hymnus est*; quique in Ecclesia Romana, (vbi olim, iuxta Amalarij fidem in *prolog. Antiphonarij*, canebatur solùm in natalitijs Pontificum) in præsenti canitur frequentiùs, vt videre est apud eumdem Bernard. Biss. *ibid.* §. 1. in meo Eremitarum Ordine in die, qua celebratur festum Conuersionis S. P. Augustini, quæ est. 5. Maij, solemniter cani debet iuxtà Rubr. *in fin. 3. nocturni eiusd. fest.* ibi: *Te Deum laudamus. Et vbique solemniter in hoc festo cantetur*; & non alia de causa, nisi quia est ab ipso vna cum S. Ambrosio in suo baptismo compositus, vt ex speciali disquisitione his ad calcem annexa.

## SECTIO TERTIA,

### *De veneratione, distinctione, attentione, atque deuotione ad Officij recitationem requisitis.*

23 Omnium ferè Ordinum leges idem, si non eisdem, consimilibus verbis suis Professoribus inculcant; & meritò, cum omnibus inuigilandum, vt quæ Diuinum cultum respiciunt, debita perfectione compleantur. Nobis porrò quatuor circà Diuinum Officium iniunguntur; Veneratio, seu reuerentia, distinctio, attentio, atque deuotio: *summa veneratione, distinctione, attentione, atque deuotione*; & omnes in summo gradu, seu quantum fieri possit, vt ex similibus verbis *Cap. Dolentes. De celebrat. Missar. Quantum eis Deus dederit.* & vtique iniunguntur cohærenter ad Concil. Trident. *sess. 24. cap. 12.* ibi: *In Choro ad psallendum instituto, hymnis, & canticis Dei nomen reuerenter, distinctè, deuotèque laudare.* Quæ sic in *d. Cap. Dolentes. num. 39.* explicat Fagnanus. *Reuerenter, quantum ad humiliationem, & compositionem corporis* (& vt loquitur S. Bonauentura in *Spec. discipl. ad Nouit. p. 1. cap. 15.* quantum ad timorem, & humilitatem, & inclinationes, atque debitas prostrationes) *Distinctè, quantum ad oris pronunciationem: Deuotè, quantum ad mentis eleuationem*; seu quantum *ad cordis affectum*, vt idem *ibid. num. 142.* Attentè verò, quantum ad *aduertentiam ad id, quod recitatur*. Peyrin. in *Regul. Minim. cap. 4. §. 12. q. 9. num. 10.* & hanc tum interiorem, tum exteriorem iuxtà distinctionem eiusdem Peyrin. *ibid. num. 13.* & Leandri *part. 6. tract. 8. disp. 4. q. 4.* hoc est, cum mentis applicatione, & à negotijs, & occupationibus exterioribus feriatione. Per quæ patet, non idem sub diuersis nominibus, sed plura, & diuersa demandari, cum vna sine altera ex prædictis conditionibus possit haberi.

24 Dixi interiorem, quia exterior non sufficit ex D. Paulo 1. *Corinth.* 14. *v.* 15. *Orabo spiritu, orabo & mente: psallam spiritu, psallam & mente.* Ex S. Hieronymo in *Cap.* 5. *ad Ephes.* & habetur in *Cap. Cantantes. dist.* 92. ibi: Cantantes, & psallentes in cordibus vestris Domino. *Audiant ij, quibus psallendi in Ecclesia officium est: Deo non voce, sed corde cantandum.* Ex S. Cypriano *serm.* 6. *de Orat. Dominica*, relat. in *Cap. Quando. de Consecrat. dist.* 1. ibi: *Quando autem stamus ad orationem, Fratres dilectissimi, vigilare, & incumbere ad preces toto corde debemus; Cogitatio omnis carnalis, & secularis abscedat; nec quidquam tunc animus quàm id solum cogitet, quod precatur. Ideò & Sacerdos ante orationem præfatione præmissa parat Fratrum mentes dicendo, sursùm corda; vt, dum respondet plebs, Habemus ad Dominum, admoneatur nihil se aliud, quàm Deum cogitare debere.* Et ex d. *Cap. Dolentes.* per hæc verba: *Districtè præcipientes in virtute obedientiæ, vt Diuinum Officium nocturnum pariter, & diurnum, quantum eis Deus dederit, studiosè celebrent, pariter & deuotè.* Quod decretum explicans Anacletus Siccus *de Ecclesiast. hymnod. lib.* 2. *cap.* 1. sic habet benè quidem, & verè. In hoc decreto, quod præcipuè respicit publicam Chori hymnodiam, vti ex contextu cognosci libet, non sola præcipitur prolationis integritas; Nec sola item exterior attentio, vti quibusdam placuit afferere, quasi veniam concedentes orantibus impunè, & absque reatu culpæ Deum irridendi; dum enim asserunt, solam exteriorem deuotionem præcipi ad rectam canonicarum precum perfectionem, vtique concedunt posse orantes liberè vagari; quod certè repugnat recto fini Ecclesiæ, quæ sicut Deum orare intendit omni, quo potest, perfectiori modo, ità cauere decreto voluit omnibus absurdis. Nec hoc decretum potest dici merè humanum; sed potiùs declaratorium iuris naturalis, & Diuini; nam & natura, & scriptura ostendunt, Deo orandum, & cantandum non ore, sed corde. Hæc ille.

Saltem ex nostris Constitutionibus non sufficere patet, cum præter corporis humiliationem, & compositionem, per quam exterior attentio significatur, attentio vlterius iniungitur, *Attentè*, quæ alia nequit esse, nisi interior; & vtique cohærenter ad S. P. Aug. Regulam *cap.* 2. ibi: *Psalmis, & hymnis cum oratis Deum, hoc versetur in corde, quod profertur in ore,* vt explicat Michael Florentinus in *Dilucidar. d. Regul. pag. mihi* 41. & 44., & ante ipsum B. Humbertus, & Vgo à S. Vict. in *exposit. ad eadem verb.*

25 Et ità requiritur, vt aduertenter recitantes officium sine vlla attentione non satisfaciant præcepto; quia recitare officium est vocaliter orare: de substantia autem orationis est attentio, vt docent Peyrin. *d. q.* 9. *nu.* 12. Siccus *ibid.* & cum Mendo in *Epitom. verb. Horæ Canonicæ. num.* 2. Bernardus Bissus in *Hierurgia verb. Attentio. num.* 470., & cum pluribus probat, ac communem sententiam esse dicit Suarez *de Relig. tom.* 2. *lib.* 3. *cap.* 4. *num.* 3. & post illum Stephanus à S. Gregor. *de Diuin. pietat. Vincul. cap.* 68.

68. *num.* 7. Oratio enim est locutio; & sine attentione nequit esse vera, & propria humana locutio per Peyrin. *ibid. num.* 9. Leandr. *dict. disp.* 4. *q.* 2. & definitur *Ascensio mentis in Deum* à S. Damasceno *lib.* 3. *de Fid. Orthodox. cap.* 24. & in 3. *de Trinit. cap.* 12. in quo inuolui attentionem dicunt Baldell. *tom.* 2. *lib.* 3. *disp.* 37. *num.* 10. Augustinus Redeingh *Theol. Schol. tom.* 11. *q.* 6. *art.* 1. *controu.* 3. *num.* 26. nam sine attentione non ascenditur corde ad Deum. Suarez *ibid. num.* 5. adeòque nec habetur Oratio. Tancred. de *Virt. Relig. tract.* 3. *lib.* 3. *disp.* 2. *q.* 2. Siccus *ibid. cap.* 2. §. *nullus autem*. Vnde ad rem Cassianus relatus à Gloss. in *Clement. de Reliqu. & venerat. Sanctor. verb. Orationes. Numquam* (ait) *orat quisquis etiam flexis genibus, si vagatione distrahitur*, & alijs pluribus exornat Fagnanus in *d. Cap. Dolentes. à num.* 41. *& seq.* Quò fit, vt dum Ecclesia præcipit orationem, seu Officij recitationem, eleuationem mentis in Deum, seu attentionem præcipiat, vt Fagnanus *ibid.*

26 Licet enim attentio sit actus internus, & propterea nequeat fortè directè, & per se præcipi, tamen potest indirectè, & concomitanter præcipiendo debitam, & humanam Diuini Officij recitationem, quæ necessariò requirit, & annexam habet eleuationem mentis in Deum, & attentionem, vt disertè Fagnanus *ibid. num.* 57. Gonzalez in *d. Cap. Dolentes. num.* 7. Suarez *ibid. lib.* 4. *cap.* 26. *num.* 15. Vincentius Candidus *disp.* 25. *art.* 21. *dub.* 7. §. *dico vndecimò*. Siccus *loc. cit. pag.* 143. Trullench. in *Decal. t.* 1. *lib.* 1. *cap.* 7. *dub.* 17. *nu.* 4. Carolus Mallet. *Moral. Theol. in n.* 1. *Malleat.* 30. *Bract.* 45. Marchant. in *Tribunal. tom.* 2. *tract.* 2. *part.* 2. *tit.* 3. *sect.* 4. *q.* 1. *art.* 2. Hieronymus à Politio in *Regul. S. Francisci. cap.* 3. *nu.* 25. Leander *loc. supr. q.* 2. Redeingh. *d. num.* 26. Vel licet non possit præcipi actus interior simpliciter, præcipi tamen potest ex suppositione; quatenùs ex suppositione quod quis velit fieri Ecclesiasticus, illum non recipit Ecclesia nisi cum onere dicendi Officium Diuinum eo modo, quo ipsa præcipit, seu cum interna attentione, vt Peyrinus *d. q.* 9. *num.* 15. & Baldellus *ibid. num.* 16. Ex quo sequitur, non satisfacere præcepto recitandi Officium, qui voluntaria distractione, seu nulla attentione illud persoluit, vt benè Fagnanus *ibid. à num.* 17. *& seq. per tot.* Suarez *cit. lib.* 4. *cap.* 26. *num.* 13. Barbos. ad *d. Cap. Dolentes. num.* 19. *&* 20. Leander *loc. cit.* Siccus vbi *supr.* §. *Tunc perfectæ.* & *cap.* 2. §. *Nullus tamen. vers. Is enim.* Mallet. *ibid.* Homobonus de Bonis in *Comment. resolutor. tract.* 4. *q.* 40. Bassæus *tom.* 1. *verb. Horæ Canonicæ II. num.* 21. Baldellus *d. disp.* 37. *nu.* 14. Candidus *cit. dubit.* 7. Peyrin. *ead. q.* 9. *num.* 14. Tancred. *dict. tract.* 3. *disp.* 6. *q.* 2. & *disp.* 13. *q.* 1. A Politio *cit. cap.* 3. *num.* 27. Redeingh. *ibid.* & quamplures, quos refert, sequiturque Donatus *Prax. Regular. tom.* 4. *tract.* 18. *q.* 41. & apud Tamburin. *de Iur. Abb. tom.* 2. *disp.* 10. *quæsit.* 2. *num.* 7. & apud Dianam in *Coordinat. tom.* 3. *tract.* 6. *resol.* 47. §. 1.

27 Hinc

27 Hinc eſt, quòd ad effectum conſeruandæ attentionis pluribus in Eccleſijs alios libros in Choro legere prohibitum ſit; ſic enim *de Orat. cap.* 10. *num.* 14. Nauarrus: *Inſtatutis Gallicanis tit. quomodò Offic. ſit dicen.*, *& aliquibus alijs Eccleſijs ſtatutum eſt, quod nemo in Choro, dum canitur Miſſa, aut recitatur hora, legat, aut recitet aliud quicquam præter id, quod canitur, & recitatur*. Et item ſtatutum legitur in 1. *Concil. Prouincial. Mediol. p.* 1. *tit. quomodò verſandum in Choro*; ſicut & in Eccleſia Colonienſi in *Concil.de* 1536.*cap.*5. vt refert Cornelius Schultingius in *Biblioth. Eccleſ. tom.* 1.*part.* 1.*cap.*4. Vnde & noſtræ Conſtitutiones *part.*4.*cap.* 3.*num.* 1. leui pæna, de qua infrà *num.* 171. eum afficiendum decernunt, qui *in Choro in aliquo libro legerit, quod ad Officium non pertineat, vel in quocumque libro alijs cantantibus ipſe legerit*. Et ratio ea eſt, quam Nauarrus *ibid.* quia *dum recitat, aut legit aliud, non poteſt recitare, aut canere id, ad quod tenetur*; ſcilicet attentè, vt debet. Qua etiam de cauſa eidem pænæ ſubdunt & eum, *Qui in Choro legendo, vel cantando errorem admiſerit, maximè ſi ſe non proſtrauerit, terramque oſculatus fuerit*, iuxtà morem antiquorum Monachorum, de quo Edmundus Martene in *not. ad cap.* 45.*Regul. S. Benedicti*, vbi variæ pro erroribus in Choro pænæ; ſicut & illum, *qui in Eccleſia, vel Choro ſtrepitum fecerit*, qui *lectionem in Choro legendam non præuiderit*, qui *in Choro dormitauerit*. Quæ omnia, ſicut ad attentionem in Officij recitatione ordinata dignoſcuntur, ità hanc ſpecialiter à Conſtitutionibus intentam oſtendunt.

28 Non eſt tamen neceſſe, quod hæc attentio ſit ſemper actualis, & ſemper duret quoad actum, cum hoc poſſibile non ſit ob mentis humanæ inconſtantiam, & euagationem, vt fatentur Petrus de Palude in 4. *Sentent. diſt.* 15.*q.*5. S. Antoninus 3.*p.ſumm.tit.* 13. *cap.*4.§. 8. & Syluester *verb. Hora Canonica num.* 15. ſed ſufficit, quod duret ſecundùm virtutem; & taliter manet, & durat quando quis ad Officium accedit cum intentione Deo debitum obſequium reddendi, etiamſi in proſecutione Officij mens ad alia rapiatur, niſi tanta ſit euagatio, vt omninò depereat vis primæ intentionis; & ideò oportet, vt frequenter homo cor reuocet ad ſe ipſum iuxtà D. Thom. 4. *Sent. diſt.* 15. *q.* 4. *art.* 2. docentque Suarez *d. lib.* 3. *cap.*4. *num.* 6. *&* 7. Baldell. *cit. diſp.* 37. *num.* 13. Pax Iordan. *tom.* 2. *lib.* 10. *tit.* 39.*num.* 24. Tancred. *d. diſp.* 2. *q.* 5. *num.* 16. Baſſæus *ibid. num.* 22. Leander *eod. tract.* 8. *q.* 8. & communiter DD.

29 Quod idem dicendum de deuotione, quæ pariter præcipitur in *cit. Cap. Dolentes.* & notat Fagnan. *ibid. num.* 39. Suarez *d.lib.* 4. *cap.* 14. *nu.* 4. Sanchez *Conſil. lib.* 7. *dub.* 29. Leander *ibid. q.* 29. quod ſcilicet non exigatur, vt ſit ſemper actualis, ſed ſufficiat virtualis per Sanchez *ibid.* Peyrin. *d. cap.* 4. §. 12. *q.* 9. *num.* 16. Vbi idem eſſe, deuotè recitare, ac propoſitum habere attentè recitandi, vt Sanchez *d.q.*29. *num.* 3. Leander *q.* 31. adeò-

adeòque eo ipſo quem peccare non recitando deuotè, quoties non attentè; ſicut & præceptum implere circà deuotionem, quando implet illud attentionis, vt vult Peyrin. *d. num.* 16. non quia vna formaliter ab altera non diſtinguatur, ſed quia vna comes eſt alterius.

30 Sicut neceſſe non eſt, quod hæc attentio habeatur per aduertentiam ad ſenſum verborum, aut conſiderationem Dei: ſed ſufficit, quod vel ſit ad verba ipſa, ne error committatur, aut omnia benè proferantur, vt Suarez *d. lib.* 3. *cap.* 4. *num.* 8. Filliucius *tract.* 23. *cap.* 2 *q.* 2. *dict.* 3. *nu.* 74. Trullench. *lib.* 1. *Decalog. cap.* 7. *dub.* 10. *num.* 7. & *dub.* 17. *num.* 4. & 5. Palaus *tom.* 2. *tract.* 7. *diſp.* 1. *punct.* 3. *num.* 4. Homobonus de Bonis *d. q.* 40. & cum multis Bernardus Biſſus *verb. Attentio* . §. 2. & omnes, qui dicunt vnam ex illis tribus ſufficere, inter quos Peyrin. *ibid. nu.* 9. Donat. *d. q.* 41. *num.* 7. Tancredus *lib.* 3. *diſp.* 2. *q.* 3. *num.* 8. & eſt communiſſimus DD. ſenſus. Vel etiam per aliquam piam ex. gr. Chriſti paſſionis meditationem, vt cum pluribus Leander *ibid. q.* 12. Barboſ. ad *Cap. Dolentes*. *De celebrat. Miſſ. num.* 19. & 21. & Seruatius Lairuelz in *Optic. Regul. ſpec.* 59. *inſtruct.* 6. & etiam per conſcientiæ examinationem per Redeingh. *loc. ſupr. num.* 23.

31 Addenda eſt his intentio, ſeu & ipſam requiri ad Officij recitationem per Suarez *d. lib.* 4. *cap.* 26. Trullench. *d. cap.* 7. *dub.* 17. *num.* 1., aliosque plures, quos adducunt, ſequunturque Leander *eod. tract.* 8. *diſp.* 4. *q.* 32. & *part.* 3. *tract.* 2. *diſp.* 1. *q.* 81. Gobat. *Theol. experim. tract.* 5. *num.* 740. & *ſeq.* ſed ſufficere virtualem, Suarez *ibid.* & *de Orat. lib.* 3. *cap.* 3. *num.* 6. Trullench. *cit. cap.* 7. *dub.* 10. *num.* 5. & *dub.* 17. *num.* 3. Baldell. *tom.* 2. *lib.* 3. *diſp.* 37. *num.* 1. Palaus *ead. diſp.* 2. *punct.* 3. *num.* 5. Peyrin. ad *dict. cap.* 4. §. 12. *Regul. Minim. q.* 9. *nu.* 11. Gobat. *ibid. num.* 762. quæ eſt illa, quæ remanet a præexiſtente actuali intentione ſoluendi Officium, etſi, quando ſoluo, non id actu intendam. Suarez *d. cap.* 3. *num.* 6. & *cit. cap.* 26. *num.* 6. Peyrin. & Gobat. *ibid.* qui ſubdit: *Porrò ne dubites, quin præceſſerit hæc intentio, ſi cæpiſti orare, vt ſatisfaceres quam optimè tuo officio*. Vnde ſequitur requiri, quod præceſſerit hæc actualis intentio, & non ſufficiat, vt admittunt Nauarr. *de orat. cap.* 13. *num.* 16. & Leander *d. diſp.* 4. *q.* 33. & 34. quod ſi quis interrogetur, cur acceperit Breuiarium, reſpondeat, ſe id facere ad recitandum, quia id potius habitualem, quàm virtualem intentionem importat, vt Suarez *d. lib.* 3. *cap.* 3. *num.* 6. & Gobat *ibid. num.* 374. *fin.*

32 Quæ omnia aduertendum eſt habere locum non ſolùm in communi recitatione, & in Choro: ſed & in priuata, & extra Chorum; Licet enim Conſtitutiones videantur hic aliquibus loqui de Chorali officij recitatione: *Officium Diuinum tam diurnum, quàm nocturnum à Fratribus in Eccleſia, vel Choro celebretur*. & item *Cap. Dolentes*. *de celebrat. Miſſ.* à quo attentionem,

nem, & deuotionem præceptas vidimus, loquatur apertè de recitatione communi, & in Choro; ad eamdem nihilominùs attentionem, atque deuotionem teneri & Officium priuatim recitantes declarat Suarez *d. lib.* 4. *cap.* 26. *num.* 13. quia etiam præciso præcepto *d. Cap. Dolentes.* ex sui natura Officij recitatio est Oratio, quæ oratio non est sine attentione, vt iam vidimus; adeòque præcepta oratione, seu officij recitatione, præcepta vtique intelligitur & attentio, præter alia, quæ *ibi* Suarez. Præterquamquod Constitutiones, si benè perpendantur, non eas conditiones limitant ad recitationem in Choro: sed eas requirunt ad recitationem Officij, ad quam tenentur Fratres indefinitè, seu in omni recitatione, vel communi, vel priuata, siue habeatur in Ecclesia, siue in Choro, vt infrà *num.* 50.

33 Quo verò ad deuotionem exteriorem, quæ pariter in Officij recitatione requiritur, & non obscurè importatur in verbis *cum summa veneratione*, quæ reuerentiam, & corporalem compositionem significare diximus; etsi in iure non describatur, qualis esse debeat, cum solum aliqua prohibeantur, vt fabulationes, sermonesque profani in *d. Cap. Dolentes.* & alia quædam in *Clementin. tit. eod. de celebrat. Miss. Cap. Graui*; talis tamen esse debet, vt quoad recitantes, *animum componat, & excitet ad deuotionem, & compunctionem*; & quoad circumstantes, *vt alios non perturbet.* Suarez *d. lib.* 3. *cap.* 7. *num.* 16. seu, vt Tancredus *de Virt. Relig. tract.* 3. *lib.* 3. *disp.* 4. *num.* 7. talis, vt *Deo reuerentiam debitam exhibeat in voce, & gestu corporis, & habitu animum nostrum componat, & circumstantes non scandalizet.* Et tunc adesse dicetur, quando ea fiant, ad quæ ex *d.* 1. *Concil. Prouinc. Mediol. p.* 1. *tit. quomodo versandum in Choro*, monet Peyrinus ad *d. cap.* 4. §. 12. *q.* 8. hoc est *omnes vno & eodem tempore, vno & eodem modo sedeant, surgant, genuflectant, inchinent, erigant, caput aperiant, discooperiant*, vno verbo *cæremoniæ sint vniformes vno tempore, eodemque modo editæ*, perfectèque obseruentur; & ea impleantur, quæ in nostro Ceremoniali Eccles. *lib.* 2. *cap.* 1. sic ad rem præsentem præscribuntur. *Maxima cum modestia interiùs, & exteriùs, oculis non hinc inde respicientibus, sed demissis, vel clausis, aut ad librum intentis; manibus intrà manicas, cum librum non tenent, continuò assistant, ne sua immodestia collateralium orationem impediant. Nullus tamquàm otiosus oscitet, & multò minus dormitet, nec pedem super pedem teneat; neque, dum aliqui sedent, aut detecto sunt capite, stet, aut caputium teneat, vel è contrà.* Et iterùm: *Summum silentium in Choro die, noctuque obseruetur; hinc emungere nares, excreare, & expuere non debent, nisi raò, modestè, & quietè. Ab omni strepitu penitus abstineant, præcipuè dum singulariter ab vno, vel duobus aliquid canitur, vel recitatur.*

34 Vnde, vt quid sentio proferam, in Choro tabbaccum sumere, saltem dum recitatur Officium, illicitum mihi videtur. Quamuis enim cum Dia-

na in *Coordinat. tom. 2. tract. 1. resol. 122.* admittatur, illud in Ecclesia, & atrijs extrà Diæcesim Hispalensem sumere, peccatum mortale non esse, vt aliàs tenet Pasqualigus in *Centur. 2. q. 175.* negari tamen non potest, actum profanum esse, indecentem, inhonestum, ac irreuerentem, & scandalosum; cum omnibus his de causis illud in Ecclesijs, & earum ambitu dictar. Ciuitatis, & Diæcesis Hispalen. sumere sub pæna excommunicationis prohibuerit Vrbanus VIII. in incipien. *Cum Ecclesiæ*, sub 30. Ianuar. 1613. ibi: *Nos, quibus cunctarum per Orbem vniuersum Ecclesiarum cura à Deo commissa est, inuigilare conuenit, vt ab eisdem Ecclesijs quicumque actus profani, & indecentes procul arceantur*. Et iterùm: *Vt vtriusque sexus personæ, ac etiam Sacerdotes, & Clerici tam sæculares, quàm Regulares Clericalis honestatis immemores illud sumere &c. magno cum proborum scandalo, rerumque sacrarum irreuerentia. Hinc est, quod Nos, vt abusus tam scandalosus ab Ecclesijs huiusmodi elimínetur &c.* Vnde sic arguit *ibid. num. 3.* Pasqualigus. *Ergò sumptio tabbacchi in Ecclesia ex declaratione Pontificis est actio scandalosa, & irreuerentialis*; Sicut & Cardinalis de Lugo in *Respons. moral. dub. 9. num. 6. fin.* per hæc verba: *Monerem tamen, ne id in Ecclesia, vel eius ambitu fiat, cum propter reuerentiam illorum locorum Sanctifs. D. N. Vrbanus VIII. in Diæcesi Hispalensi prohibuerit, vt vidimus: quæ probibitio, licet ad alias Prouincias non extendatur, supponit tamen sine irreuerentia aliqua loci sacri id fieri non posse*; eadem enim ratio est de Ecclesia, & Choro, cum & ipso domus Dei, quin & pars Ecclesiæ vt obseruat Peyrin. *in Regul. Minim. cap. 8. §. 36. q. 2. nu. 4.* & in terminis præfatæ prohibitionis Vrbanæ, Ioannes Baptista Neri in *Opuscul. de Iudice S. Inquisitionis cap. 26. q. 1. dict. 3.* vbi prò Choro non intelligit solùm inferiorem, & iuxtà Altare, sed & Chorum superiorem; *cum sit infrà tectum Ecclesiæ, & quicumque Chorus sit deputatus ad Diuinas laudes decantandas, & non ad excitanda corporis excrementa*. Hæc ille. Nec capere valeo, quomodò tabbaci sumptio deuotionem, & attentionem promouere possit in Choro; quando, si qui inter studenduum, dum tabbaco vtuntur, cur fumant, interrogentur, communis est responsio: ad diuertendum fumo. Saltem cum excreatus, sputa, tussis, nasi sibilus, orisque strepitus tabbaci vsum comitentur, cum externa in nostro Ceremoniali, vt vidimus, præscripta deuotione nullatenùs certè potest concordare.

35 Sed vt dicta meliùs perpendantur, hæc addo ex laudato Io. Baptista Neri *d. cap. 26. q. 6.* vbi sic: Quæres sextò, Si aliquis Regularium Conuentus haberet Chorum, vbi Religiosi solitum habent persoluendi nocturnum Officium, qui Chorus non hàberet communem murum cum Ecclesia, sed inter Ecclesiam, & ipsum Chorum interlocetur lata quædam alia nauis Ecclesiæ, an in isto Choro, tempore, quo cantatur nocturnum officium, fumentes tabbaccum, peccatum mortale committere dicantur? Duo dicerem, salua semper Superiorum censura: Primum est, quod si perturbaren-

barentur cantantes Diuinum Officium, & sumentes commouerentur ad expellenda corporis, & capitis excrementa, cum maxima perturbatione Diuini Officij, præsertim inordinatè, hoc est multoties, tabbaccum sumentes peccant mortaliter; & ratio est, quia sunt grauis incommodi moralis; nam singuli ex hypothesi perturbarentur, & ità graui subiaceret incommodo Diuinum Officium. Et iterùm *q.12.* vbi sic: Cum aliquis obligatus ad recitandum Canonicum Officium in actuali recitatione priuata si vtatur tabbacco, an peccet mortaliter? Præmitto prò responsione, quod iuxtà probabiliorem sententiam iste talis teneretur recitare Diuinum Officium cum interiori attentione sub pæna culpæ capitalis, cum hæc recitatio sit absque dubio oratio, ad quam essentialiter attineat attentio, vt grauissimi sentiunt Theologi, de qua doctrina alibi erit sermo. Hoc præmisso: Dicerem primò, quod si semel vtatur tabbacco, cum se periculo exponat ad perdendam attentionem per parum temporis, peccatum erit veniale; & eius doctrinæ ratio est, nam excusaretur à paruitate amissionis attentionis debitæ ad recitandum Officium Diuinum à peccato mortali. Dicerem secundò: Quod si pluries vtatur tabbacco, maximè cum narium strepitu in sumptione, non excusarem à peccato mortali; & ratio est, nam moraliter loquendo videtur esse impossibile, vt debitam habeat interiorem attentionem iste talis in recitandis horis Canonicis; Experto credendum est. Hæc ille.

36 Hæc item addo ex Thoma Hurtad. *Resol. moral. tract.* 11. *cap. vltim. num.* 391. vbi sic: Etiam poterit prohiberi, ne Clerici, (etiamsi Sacerdotes non sint) dum Choro adsunt, vel sacris induti sunt ad ministrandum solemniter, illum sumant, argumento ex *Cap. Dolentes. de celebrat. Missar.* ob reuerentiam loci, in quo sunt, & quò pergunt, & ob deuotionem, & attentionem debitam tali actioni. Et iterùm *nu.* 399. Si autem Clemens V. in *Clementin. vnica de Vit. & honest. Clericor.* quæ confirmata fuit à Sacro Concil. Trident. *sess.* 14. *cap.* 6. & a Sixto V. in quadam Bulla, quæ est, 96. & incipit: *Cum sacrosanctum*. 5. Ianuar. 1586. prohibet, ne Clerici caligas ex serico viridis coloris, vel alterius indecentis portent, quod obligat ad mortale, vt dico in Controuersia *de obligationibus Ministrorum Altaris. membr.* 1. §. 4. Multò melius consuetudo vitiosa sumendi tabbaccum poterit Clericis prohiberi, de quibus optimè dici possunt Concilij verba: *Tanta* aliquorum hodiè inualuit temeritas, Religionisque contemptus, vt propriam dignitatem, & honorem Clericalem paruipendentes, per plateas, & loca publica tabbaccum sumptitare non desinant: res prorsus statui dissona, & personis Ecclesiasticis aduersa, quos omnis nitor, munditia, puritas, & decentia decet, quibus omnis tabbaccus in puluere, folioque sumptus contrarius omninò est. Hæc Hurtadus. Ex quibus inferri potest, quid de sumptione tabbacci in Choro dicendum.

# SECTIO QVARTA.

## *De Officio sine nota persoluendo iuxtà antiquum Cleri, & Monachorum ritum, & S. P. Augustini mentem; vbi de Harmonici cantus origine; & quæ in cantu obseruanda.*

37 DE hac re plura in Quodlibet. Regular. *Quodlib.* 5. *dub.* 10. diximus, & quæ sufficerent ad ostendendum hunc sine nota psallendi ritum, quem hic Constitutiones Apostolicæ sic præscribunt, *sine nota tamen*, S. Patris Augustini menti quadrare, & genio. Pauca nunc tantùm, & prò huius legis notitia. Et simplicem cantum demandari conijcio primò, quia talis & erat primitiuæ Ecclesiæ, ac etiam priscorum Monachorum canendi forma. Et quoad Ecclesiam, docent clarè S. Isidorus *de Eccles. offic. lib.* 1. *cap.* 5. & ex illo Rabanus Maurus *de Instit. Cleric. lib.* 2. *cap.* 48. sic: *Primitiua Ecclesia ità psallebat; vt modico flexu vocis faceret psallentem resonare; ità vt pronuntianti vicinior esset, quàm canenti. Propter carnales in Ecclesia, non propter spirituales consuetudo canendi est instituta; vt, quia verbis non compunguntur, suauitate modulaminis moueantur.* Et non iam per paucos dies, aut annos, sed per tria sæcula, vt præter Nicephorum (de quo mox) Edmundus Martene in suo & studiosè elaborato opere de *Antiquor. Monachor. Ritibus. lib.* 1. *cap.* 2. *num.* 50. ibi: *Constat primis Ecclesiæ sæculis psalmos ità modico vocis flexu decantatos fuisse, vt pronuntianti vicinior esset psallens, quàm canenti: sed refrigescente postmodùm charitate, ad excitandam Christianam fidem, & deuotionem, cum suaui vocis modulatione diuina celebrari cœperunt officia.* Qui mos pariter obseruabatur in Ecclesia Alexandrina sub Athanasio, teste S. P. Augustino *Confess. lib.* 10. *cap.* 33. ibi: *Tutius quidem mihi videtur, quod de Alexandrino Episcopo Athanasio sæpè mihi dictum commemini, quia tam modico flexu vocis faciebat sonare lectorem psalmi, vt pronuntianti vicinior esset, quàm canenti;* sicut & Claudio Espencæo, qui in *Epist.* 1. *ad Timoth. lib.* 1. *digression. cap.* 10. sic habet: *Psalmos certè à Diaconis recitari, hoc est, legi magis, quàm cantari consuctos, nos anteà docuit Athanasij exemplum;* & fortè, vt infra videbimus, etiam in Ecclesia Mediolanensi.

38 Et talem re vera fuisse, ex prælibatis Sanctorum Augustini, & Isidori verbis admittunt Thomas Vualdensis *tom.* 3. *tit.* 2. *cap.* 18. *num.* 14. *fin.* Cornelius Schultingius *Bibliotb. Eccles. tom.* 1. *cap.* 25. Gauantus ad *Rubric. Breuiar. sect.* 5. *cap.* 8. *nu.* 14. Franciscus M. Maggius de *Sacr. Cerem.*

opusc.

*opusc.* 1. *disquis.* 25. Petrus Marchant. in *Tribunal. Sacram. tract.* 2. *part.* 2. *tit.* 3. *sect.* 1. *q.* 2. *dub.* 5. *respon. ad.* 3. Peyrin. in *Regul. Minim. cap.* 4. §. 12. *q.* 6. Caracciolus in *Synops. vet. Relig. Rit. part.* 1. *not. ad cap.* 1. §. 13. Carolus Dufresne in suo *Glossar. latinit. verb. Cantus.* & Ludouicus Thomassinus de *Vet. & nou. Eccles. Discipl. part.* 1. *lib.* 2. *cap.* 71. *num.* 3. & 4. vbi sic ex Iustino Martyre idem colligere videtur: *Iustinus Martyr de Psalmod. Ecclesiastica Horarum Canonicarum siluit in Apologia secunda, vbi Dominicam Synaxim descripsit; eamque, quæ tunc celebrabatur, Missam, in qua & legi solitas scripturas, & multas preces Deo fundi. Quamquàm posset contendere non immeritò quis & in his precibus, & in illis scripturarum lectionibus Psalmos comprehendi, qui recitarentur, aut etiam leuissimo vocis flexu canerentur.* Et iterùm *cap.* 76. *num.* 1. dum recitatis suprapositis S. Isidori verbis, *Primitiua Ecclesia &c.* probabile & ipse putat, talem re vera fuisse in tota Ecclesia antiquum psallendi morem, dicens: *Quod de Alexandrina dixit Augustinus, hoc de primitiua Ecclesia tota Isidorus intelligit; atque id ità fuisse, mihi probabile est.*

39 Sed clariùs huius simplicis Psalmodiæ ritus dignoscitur ex origine cantus melodici, quam tangit Theodoretus *lib.* 4. *hist. cap.* 29. refert Sozomenus *Hist. Eccles. lib.* 3. *cap.* 15. & Nicephorus *Hist. lib.* 9. *cap.* 16. fusiùs sic describit: *Cum iam per tria à Christo nato sæcula simplex cantus, siue potius recitatio nullo modulationis fuco permixta Christi populos nutriuisset. Ecce tibi Harmonius quidam Bardesani hæresiarchæ hæreticus filius, mali corui malum ouum, cum sua praua dogmata musicis numeris includeret, & multi ex Syris propter verborum venustatem, & sonoram suauitatem demulsi paulatim hæreses imbiberent, B. Ephrem ea re cognita, carmina catholicam fidem resonantia veneficis Harmonij versibus opposuit, clauo scilicet clauum tundens. Ea itaque suaui vocum, sonorumque flexu accommodata Syris audienda præbuit, & canenda.* Hæc ex Nicephoro, Martene *loc. cit.* Verùm in Nicephoro hæc tantùm lego: *Alij insuper apud Osroenos fuere eodem præclari modo Bardesanes, & filius eius Harmonius. Et pater quidem nominis sui hæresim instituit; filius autem Græcis disciplinis satis eruditus patris vocibus legitimis modis, musicisque numeris inclusis ordine circulari in Choro eas cani instituit, quos ex eo tempore hucusque Syri psallentes vsurpant. Nam ille ad paternam delapsus hæresim, eademque cum Græcis de animæ generatione, & corporis interitu, & non de futura regeneratione opinatus, lyricis modulis doctrinas huiusmodi aspersit. Quibus multi ex Syris propter verborum venustatem, & sonorum numeros demulsi, paulatim opinionibus talibus recipiendis sunt assuefacti. Cæterùm D. Ephraim ea re cognita, quamuis Græcarum artium expers Harmonij numeros moderatus est, atque eiusdem modulis, carminibus ecclesiasticæ sententiæ consonis, adiectis, Syris ad hoc vsque tempus ea canenda dedit. Nam diuinos hymnos plurimos, quibus Deum in primis celebrat, & laudes prætereà virorum, qui instituto Deo*

*placuere, canit, ad Harmonij carminum leges composuit: à quibus, vt equidem puto, per æmulationis ardorem posteriores Ecclesiæ cantores modulorum formas mutuati, magis etiam, atque magis augere, atque propagare eas aggressi sunt.* Ex quibus nihilominùs vltimis verbis modulati Ecclesiastici cantus origo dignoscitur. *Ex his habemus* (verba sunt Antonij Monchiaceni Democharis aduers. Missoliturgos *lib. 4. cap. 12. pag. 37. litt. G.*) *à quo primùm formæ modulandi, ac canendi harmonicè principium acceperunt, nempè ab Ephrem diuinitùs inspirato*: quod infert & Franciscus Biuarius *de Veter. Monach. tom. 2. lib. 5. cap. 2. §. 2. num. 18.* & Martene *loc. cit.* dum subdit, *hinc cum suaui vocis modulatione diuina celebrari cæperunt officia*, & nouissimè Iacobus Pignatellus in *tom. 4. consult. Canonic. cons. 41.* sic scribens: *Sanctiora namque ea Apostolorum tempora, & quæ successere proximè sæcula nullos habuisse istiusmodi ad lyram concentus, nullis non litteris constat. Inuecti subindè fuere, cum ijs vsi aurium lænocinijs hæretici instillare per ea vocum frequentamenta in piorum animos luem occæpere. Opponenda siquidem, vt lib. 9. cap. 16. Nicephorus suis in histories adnotauit, cantica canticis, cytharæque cytharis veluti pila minantia pilis, fuere, inductique expugnandis nouatorum artibus chori castrorum. Idem tradit Theodoretus lib. 1. Hist.* Ex quo rursùs sequitur, huiusmodi modulatum cantum ante S. Ephrem à Diuinis Officijs abfuisse, & solam simplicem psalmodiam viguisse.

40 Facit item adhoc, quod ab initio Diuinum Officium (sunt verba Radulphi Tungrensis *lib. de Canon. obserua. propos. 12.*) omnimodò constitutum erat in Psalmis, absque hoc quod aliqua cantarentur &c. Missæ autem in Ecclesia Dei primitùs fiebant cum lectionibus vtriusque Testamenti, & Euangelio absque cantu; ad quas Cælestinus Papa psalmos, sicut ad alia officia decantari instituit &c. Tamen ex hoc vniuersaliter in Ecclesiam Dei non fuit introductus: sed postmodùm tempore Theodosij iunioris, sicut in vita B. Ambrosij legitur, in Ecclesia Mediolanensi Cantus, & hymni cæperunt frequentari, & tempore successiuo à B. Ambrosio apud Latinos & ad Missam, & ad alias horas diuinas cantus publicus cum hymnis metricis est introductus. Hæc ille. Facit insuper, quod cum *crescente Ecclesia* (verba sunt Vualdensis *d. cap. 18. num. 1.*) *creuerit & cantus ad laudem Dei in triplici specie sua*; & hinc fortè absurda quædam suborta; ad ea tollenda simplex canendi modus reassumptus fuerit, vt ex his Auctoris Responsionum ad Orthodoxos, præfato S. Iustino, vt notant Bellarminus de *Scriptor. Eccles.* & Sixtus Senensis in *Biblioth. verb. Iustinus*, falsò adscriptarum *q. 107.* verbis: *Quocircà in Ecclesijs non vsus carminum per eius generis instrumenta, & alta insipientibus congruentia receptus, sed simplex cantio in eis manet*, colligit Cornelius Schultingius *ibid. cap. 20.* & veluti antiqua canendi consuetudo restituta.

41 Quo verò ad Monachos habetur à Cassiano, qui *lib. 2. Instit. cap. 5.* huius-

huiusmodi cantum eos ab Angelo edoctos describit: *Vnus* (quem Angelum crediderunt) *in medium psalmos Domino cantaturus exurgit.* (*Cumque sedentibus cunctis, & in spallentis verba omni cordis intentione defixis, vndecim psalmos orationum interiectione distinctos contiguis versibus, parili pronunciatione cantasset &c. ab vniuersorum oculis repentè subtractus, quæstioni pariter & cerimonijs finem imposuit*; per parilem namque pronunciationem non certè cantus ille venit, qui eleuationem, & imminutionem importat; sed qui voce semper pari pronunciationi magis, quàm cantui vicinior est, vt obseruat Peyrin. in *d. cap. 4. Regul. q. 6. notab. 2.* Et ità ab ijsdem obseruatum, vt Cassianus ipse *ibid. cap. 4.* sic scripserit: *Qui modus antiquitùs constitutus idcircò per tot sæcula penes cuncta illarum Prouinciarum Monasteria intemeratus nunc vsque perdurat, quia non humana adinuentione statutus à senioribus affirmatur, sed cælitùs Angeli magisterio patribus fuisse delatus*; cum enim loquatur de cantu, quem Angelus eos docuerat, vt statim prosequitur enarrare Cassianus, & notat Christianus Lupus in Concil. *tom. 5. pag. 46.* benè dignoscitur, hunc cantum cum parili pronunciatione apud Monachos tanto tempore vsitatum.

42 Nec dictis obstat, quod sæpè, ac sæpiùs qui de Clericorum, Monachorumque antiqua psalmodia scripserunt, *cauendi* verbo vsi fuerint, quasi modulatum eorum cantum etiam prò tunc insinuare voluerint; quia voces istæ *Cantus*, & *Cantare* ex vsu supponunt prò recitatione, vt ad verba illa S. P. Augus. *serm. 251. de Temp.* ibi: *Conqueri vobiscum volo, quia sunt aliqui, & maximè potentes istius mundi, qui, cum veniunt ad Ecclesiam, non sunt deuoti ad laudes Dei celebrandas, sed cogunt Presbyterum, vt abbreuiet Missam, & ad eorum libitum cantet*, obseruat Lorinus in *præfat. ad psalm. cap. 14.* vbi & subdit: *Hoc tempore Galli cantare Missam dicunt quomodolibet celebretur, etiam sine cantu*; & pluribus probant, & exornant Stephanus Baluzius *tom. 2. Capitular. col. 1168. verb. Missam cantare.* Mabillon. in *Liturg. Gallican. Disquisit. de Cursu Gallicano. nu. 40. 46. 65. & 66.* & Martene *d. cap. 2. num. 52.* ostendentes & priuatam recitationem, quæ certè pronunciatione, & non cantu completur, hac voce *cantare* explicatam; & in specie loquendo de Scriptoribus antiquis Ioseph Vicecomes de *Missæ Ritib. lib. 5. cap. 7. fin.* per hæc verba: *Verùm hic mihi quis objiciet, Missæ cantandæ vsum videri in Christianæ Reipublicæ incunabulis receptissimum fuisse, quia Scriptores plurimi suppares eorum temporum* Missam cantare *dixerunt*: Cui ità responsum volo, *cantandi* vocem prò *dicendi* verbo vsurpatam esse; ità vt nihil aliud fuerit *Missam cantare*, quam *Missam celebrare*; quod sensit & Gauantus infrà *num. 112.*

43 Saltem huiusmodi simplicem cantum Monasticam simplicitatem magis decere habemus ab ipso Martene, qui *cit. cap. 2. num. 51.* de antiquorum Monachorum cantu loquens, sic habet: *Nonnullis tamen magis*

*placuit*

*placuit sola psalmorum recitatio, tamquàm Monasticæ simplicitati magis conueniens.* Qua fortè de causa nec S. Benedictus eum exclusit, sed licet vna cum cantu modulato admisit, vt habent Hæftenus *disquisit. Monast. lib. 7. tract. 4. disq. 3.* & Martene *eod. cap. 2. num. 53.*

44 Conijcio secundò, hunc simplicem cantum nobis demandari, quia S. P. Augustini menti magis conformis fuit; vt ex eius *Confess. lib. 10. cap. 33.* supra adductis verbis, *Tutius mihi videtur &c.* & ex his etiam: *Et cum mihi accidit, vt me ampliùs cantus, quàm res, quæ canitur, moueat, pænaliter me peccare confiteor, & mallem tunc non audire cantantem,* apparere in *Quodlib. Regular. à num. 36. & seq.* cum Caracciolo, Maggio, Hæfteno, & Mabillono ostendimus. Quibus addendi Valafridus Strabo *lib. de Reb. Eccles. cap. 12.* Claudius Espencæus in *Epist. 1. ad Timoth. lib. 1. Digression. cap. 9.* & Antonius Bellotta de *Ritib. Eccles. Laudunen. obseruat. 16. pag. 67. num. 8.* omnes enim S. Patris mentem benè declarant. Ille quidem sic: *Cumque omne genus laudationis diuinæ secundùm rationem exhibitæ sit laudandum, illud probabilius est dicendum, quod habuerit vanitatis, & iactantiæ minimum. Lege libros Confessionum S. Augustini, & inuenies quantum ille iudicauerit esse periculi in cantilenarum cum melodia dulcedine.* Alter verò sic: *Psalterium suaui, liquida, artificiosa, & conuenientissima modulatione olim iàm cantaretur, vt Augustinus lib. 10. Confess. cap. 33. lachrymarum, quas ad Ecclesiæ cantum fuderat, memor magnam instituti huius vtilitatem agnosceret; tutius tamen sibi visum non dissimulat, quod D. Athanasius modico inflexu faciebat sonare lectorem psalmi, vt pronuncianti vicinior esset, quàm canenti.* Et tertius: *Quamobrem illud de cantu obseruari olim certissimum esse, nec musicas, nec modulos, nec organa, veteres Ecclesiasticos ea maximè pompa, quâ nunc vtimur, adhibuisse; nec etiam vt plurimùm approbasse, sicut ex sola S. Augustini sententia facilè colligi potest, quam in Confessionibus suis profert his verbis: Vt omne melos cantilenarum suauium, quibus Dauidicum psalterium frequentatur, ab auribus meis remoueare velim, atque ipsius Ecclesiæ: tutiusque mihi videtur, quod de Alexandrino &c.* Cum namque S. Pater de cantu non organico, sed tantùm de modulato locutus fuerit, hic certè cantus est ille, quem S. Augustinus in sensu Bellottæ saltem non absolutè approbauit.

45 Quod si statim subdidit: *Verumtamen, cum reminiscor lachrymarum mearum, quas fudi ad cantus Ecclesiæ tuæ in primordijs recuperatæ fidei meæ, & nunc ipse commoueor non cantu, sed rebus, quæ cantantur cum liquida voce, & conuenientissima modulatione cantantur, magnam instituti huius vtilitatem rursùs agnosco: Ità fluctuo inter periculum voluptatis, & experimentum salubritatis, magisque adducor, non quidem irretractabilem sententiam proferens, cantandi consuetudinem approbare in Ecclesia, vt per oblectamenta aurium animus in affectum pietatis assurgat;* non hoc ad mentis mutationem dixit,

dixit, cum ex praxi suæ Ecclesiæ, in qua cantus Alexandrinæ Ecclesiæ cantui consimilis obseruabatur, & ob quod illum irridebant Donatistæ (vt *dd. Quodlib. Regul. num.* 438. & 439. videre est) sed ea addidit, ne introductæ in Ecclesiam consuetudini cantus melodici aduersari videretur; & quoniam ipse ex eo animi teneritudinem fuerat expertus, hac de causa illum approbauit, seu permittendum censuit, *vt per oblectamenta aurium infirmior animus in affectum pietatis exurgat*; vt notant S. Isidorus *d. cap.* 5. Rabanus Maurus *cit. cap.* 48. Thomas Valdensis *eod. cap.* 18 *num.* 14. *pag.* 42. *col.* 3. *princip.* Caracciolus ad *d. cap.* 1. *num.* 13. Io: Bapt. Rubeus in *nou. Rational. lib.* 3. *cap.* 34. & Franciscus M. Maggius de *Sacr. Cerem. opusc.* 1. *disqu.* 27. *num.* 153. numquàm verò quatenùs quantum ex se illum vellet, & intenderet, vt idem Valdensis *ibid. col.* 2. *propè fin.* clarè sic explicat: *Et quamuis statim subdat* (Augustinus) *accidisse sibi, vnde mallet non audire cantantem, parcit tamen cantui SIBI NON PLACITO, propter infirmos.* Vnde *cap.* 18. *pag.* 43. *col.* 3. *in princip.* hunc cantum ab Augustino prò infirmioribus ad deuotionem excitandis permissum, in Monasterijs non esse opportunum, per hæc verba concludit: *Maximè autem in Monasterijs, & cum viris religiosis delicatos cantus cum triplis, & quadruplis resonantes non existimem opportunos, quia infirmi non sunt, aut esse non debent, propter quos solos cantus prouidentur dulcis soni*; vt huc vsque vidimus.

46 His ergò de causis cantus simplex, seu sine nota nobis præscribitur Constitutionibus, vt eam omittam, quam prò sua Religione adducunt Minores Reformati (qui ex suis statutis planè, & sine nota Officium Diuinum persoluere debent) vt videre est apud Roufferium de *Stat. & orig. Ordin. S. Francisci cap.* 3. *q.* 5. similem illi, quam prò sua *loc. cit. num.* 13. adducit sub his verbis Caracciolus: *Quod per hasce cantilationes, & chromaticos flexus bono quidem, & magno temporis dispendio à grauioribus nos studijs auocari facilè posse censuerunt*, & quam prò sua ex *Cap. In Sancta Romana. dist.* 92. *Ne dum blanda vox quæritur, quæri congrua vita negligatur, & cantor minister Deum moribus stimulet, cum Populum vocibus demulcet*, cum Montoya in Chronicis refert Peyrinus ad *Constit.* 6. *Iulij II.* §. 1. *num.* 2. Nobis inquàm præscribitur, vtpotè antiquo Ecclesiæ ritui, & S. P. Augustini menti magis conformis, Quod vtique intelligendum tam in Officiorum, quàm in Missarum celebratione, cum ad vtraq; munera distinguenda possint, vt. *n.* 49. dicitur, intelligi ea Constitutionum verba *in Ecclesia, vel Choro*. Non tamen sequitur, non posse & modulatè, seu organicè, & musicali cantu in Ecclesijs nostris vel Missas, vel Vesperas, si vel Benefactorum, vel piarum personarum in nostros Sanctos, vel alios deuotio postulauerit iuxta item laudabilem Ecclesiæ morem solemniter celebrari; prohibitio namque cantus cum nota solos afficit Religiosos, *sine nota tamen à Fratribus in Ecclesia, vel Choro celebretur*, quod bene obser-

uaretur

ttaretur & in casibus supradictis, cum non Fratres, sed sæculares essent, qui canerent, & celebrans semper sua munera siue in Missa, siue in Vesperis sine nota persolueret; Et talis est obseruantia etiam aliquarum aliarum Religionum, quæ nec cantum Gregorianum, nec vllum cum nota modulatum admittunt.

47 Vnum restat soluendum obiectum: Implicare scilicet cantũ *sine nota* cum subsequenti dispositione, (de qua infra sect. 6.) *iuxtà ritum Romanum*; quandoquidem cantus cum nota exigitur à ritu Romano per Cordub. in *Regul. S. Francisci cap. 3. q. 1. §. tertium punctum*. & Roufferium de *stat. & origin. ordin. S. Francisci cap. 3. q. 5. §. Hanc ferè formam in med.* vbi: *Et re vera ego credo, quod ordo, quo nunc Ecclesia in Officio Diuino persoluendo vtitur, sit quasi indiuisibiliter cum cantu Ecclesiastico coniunctus &c.* Soluitur inquàm, & dupliciter; primò, quia quando cantus sine nota non esset ritui Romano conformis, clausula illa *iuxta ritum Romanum* intelligenda esset præter expressa, scilicet, quod hic ritus seruetur in reliquis præterquàm in cantu cum nota, vt de consimili clausula, *iuxtà formam*, ex mente Rotæ dictum est in *Quodlibet. Regular. n.* 1378. vbi corrigendus impressionis error, *Lezana consult.* 44. & reponendum: *apud Lezanam consult.* 44. *fin.* Secundò, quia si indiuisibilis esset à ritu Romano cantus cum nota, non tot Ordines, vt S. Francisci de Paula, Carmelitarum Discalceatorum, Capuccinorum, & Clericorum Regularium, quin & Minorum Obseruantium, qui ab initio sine nota, & planè cantabant; & ad cuius rei memoriam in Conuentu Mirabelli sic ex statuto cantatur, teste eod. Rouffer. *ibid. §. Nostræ autem*, & signanter Minorum Recollectorum, qui per eumdem Rouffer. *cit. §. Hanc verè formam &c.* ex statutis suis Diuinum Officium sine nota persoluere debent, licet ex Clementis VIII. sanctione modò in Conuentibus, quos ab Obseruantibus reformandos accipiunt, & in quibus consuetus erat cantus cum nota, eumdem cantum sequantur; non, inquàm, tot Ordines, qui ritui Romano ex Regula, vel Constitutionibus adstringuntur, illo dimisso, cantum planum recepissent; quin & ideò receperunt, vtpotè ab antiquo, vt probatum est, in Ecclesia vsitatum. Hoc tamen omisso, non est contrà ritum Romanum obseruare, quod Summi Pontifices concedunt, vt ex Rouffer. ipso *ibid. §. Dico tertiò*. vbi de Capuccinorum cantu, colligitur. Vnde bene dicitur, Regulares quoad huiusmodi, & consimilia in materia Diuinorum Officiorum propria statuta obseruare debere, vt infrà *num.* 83. maximè prout nostra, à Sede Apostolica approbata.

48 Hoc tamen & in hoc sine nota cantu obseruandum, quod ex quodam sermone, (quem ipse S. P. Augustino adscribit) refert Valdensis *loc. cit. cap.* 19. *Vox omnium nostrum dissona non debet esse, sed consona. Non vnus insipienter protrahat, & alter contrahat; aut vnus humiliet, alter vocem extollat;*

*lat: sed nitatur vnusquisque humiliter vocem intrà sonum chori concinentis includere, non extrinsecus extollentes, aut protrahentes quasi ad stultam ostentationem.* Accinit D. Bernardus, qui suis Monachis, vt habet Caramuel *Theolog. Regul. n.* 1327. formulam hanc conscripsit: *Psalmodiam non nimium protrahamus, sed rotundè, & viua voce cantemus, metrum, & finem versus simul intonemus, & simul dimittamus. Nullus ante alios incipere, & nimis currere præsumat, aut post alios pneuma trahere, vel punctum tenere. Non pigri, non somnolenti, non oscitantes, non parcentes vocibus, non præcidentes verba dimidia, non integra transilientes, non fractis, & remissis vocibus muliebre quiddam, & balba de nare sonantes; sed virili, vt dignum est, & sonitu, & affectu Sancti Spiritus depromentes.* Et omissis pluribus, de quibus Maggius *d. opusc.* 1. *disq.* 25. Peyrinus *d. cap.* 4. *Regul.* §. 12. *q.* 8. *n.* 2. & Cardinalis Bona de *Diuin. Psalmod. cap.* 17. §. 5. idem (quod nobis sufficere debet) in nostro Ceremoniali *lib.* 2. *cap.* 2. sub hac forma ordinatur: *Diuinum Officium tam diurnum, quàm nocturnum deuotione maxima, voce clara, distincta, & sonora, non autem rigida, aspera, & inflata, sed cum quadam eius dulcedine, & suauitate ad deuotionem, & compunctionem excitante à Fratribus recitetur, qui psalmos, & cantica sono vnisono, & vniformi dicere, & canere debent. Vt verò Diuinum Officium non festinanter, indistinctè, & confusè dicatur, in medio versus psalmorum, & inter binos versus hymnorum semper adhibeatur pausa, seu respiratio quædam vocis, vt omnes ex illa parte respirare possint, & Fratres deuotionem non amittant: sed inter versum, & versum talis pausa non fiat; numquàm tamen versus subsequens incipiatur, donec præcedens à recitantibus fuerit terminatus.* Ex quorum obseruantia non nisi cordis hilaritas, & deuotio non recitantium tantùm, sed & audientium; & ex quibus argui possunt, qui, vt *ibid. n.* 140. loquitur Maggius, *planè decepti dierum festorum solemnitatem fieri putant, si vocem solito altiùs attollamus, ac si immani illo clamore, stridoreque nobismet, & audientibus quibuslibet obtundere caput, parietes transfigere, ferireque nubes, sydera, & Cælum eniteremur.*

## SECTIO QVINTA.

### *De recitationis Officij loco, obligatione, & modo; vbi de priuilegio recitandi mentaliter, & alijs, ac etiam de Oratione,* Sacrosanctæ. *&c.*

49 DEsignatur per hæc verba, *à Fratribus in Ecclesia, vel Choro*, pro Officij celebratione locus, seu Ecclesia, vel Chorus, iuxta *Cap. Si quis Presbyter. dist.* 92. *cap. Dolentes. de celebrat. Missar.* & *Clemen. tit. eod.* per Bellarmin. *de bon. operib. in particul. lib.* 1. *cap.* 18. &

iuxtà Ecclesiæ traditionem, & consuetudinem per Suarez *de Relig. tom. 2. lib. 4. cap. 1. n. 5.* Bordon. *resol. 30. n. 5.* Lezan. *tom. 2. verb. Offic. Diuin. n. 10.* Bassæum *verb. Horæ Canon. III. in Supplem. n. 3.* Et sensus esse potest primò, quod totum Officium Diuinum, quatenus horas Canonicas, & Missas complectitur, *in Ecclesia, vel Choro* distributiuè loquendo persoluatur. Secundò, quod Diuinum Officium, vt ad horas Canonicas restrictum, in Ecclesia, vel Choro celebretur, accipiendo pro *Ecclesia* Chorum inferiorem, & qui retrò Altare maius de more Ecclesiam complet, & prò *Choro* superiorem Chorum, qui cum correspondeat Ecclesiæ, & ad psalmodiam destinatus sit, Chorus pariter denominatur, & est, vt scribunt Tobias Corona de *Sacr. Templ. part. 1. cap. 9.* Bernardus Bissus in *Hierurgia litt. C. n. 274. §. 2. & litt. L. n. 125. §. 2.* Michael Anton. Frances de *Cathedral. cap. 5. num. 178.* & Io. Baptista Neri in *Opusc. de Iudic. S. Inquisit. cap. 26. q. 1. Dico 3.* Et ideò in superiori parte collocatus *ad publicas preces quietiùs*, hoc est separatim à Populo *persoluendas*. Nebrid. à Mundelheim *de Antiquit. Monastic. epist. 67.*

50 Quæ porrò dispositio, licet videatur directa ad recitationem publicam, & communem; non tamen abs re erit dicere, quod comprehendat & priuatam, cum sit indefinita *à Fratribus*, adeòque omnes Officio Diuino adstrictos complectatur; & sensus sit, quod omnes Fratres, qui ad præfatum Officium tenentur, illud, siue cum alijs communiter, siue seorsim, & priuatim in Ecclesia, vel Choro persoluant. Nec mirum; cum namque & ad priuatam recitationem requiratur decentia loci, & talis, vt attentionem non impediat, & deuotionem, vtique alienum à re non est dicere, & prò priuata recitatione assignatam ibi Ecclesiam, vel Chorum, prout ibi & priuatim recitandum esse suadent Molfesius *tract. 5. cap. 2. n. 79.* & Donatus *Prax. Regul. tom. 4. tract. 18. q. 18.* Et confirmo, quia si dispositio, de qua *sect. 3.* quoad reuerentiam, distinctionem, attentionem, & deuotionem; & hæc quoad celebrationem Officij iuxtà ritum Romanum *à Fratribus in Ecclesia, vel Choro iuxtà ritum Romanum celebretur*, & de qua *obseruat. seq.* afficit & communem, & priuatam recitationem, omnesque complectitur Fratres, quare non & omnes tum priuatìm, tum in communi recitantes in hac dispositione *à Fratribus in Ecclesia, vel Choro* comprehensi?

51 Non tamen peccatum esse dixerim, si quouis alio honesto, & decenti in loco priuatìm recitetur, cum id licere admittatur à Suarez *d. lib. 4. cap. 27. num. 1.* Peyrin. in *Regul. Minim. cap. 4. §. 12. q. 8. num. 7.* Palao *tom. 2. tract. 7. disp. 2. punct. 4. num. 7.* Caramuel. *Theol. Regul. num. 1326.* Gobat. *Theolog. experim. tract. 5. num. 687.* Leandr. in *Decal. tract. 8. disp. 4. q. 114.* Maggio de *Sacr. Ceremon. opusc. 1. disqu. 32. num. 188.* & Ecclesia, vel Chorus non designentur ibi à Constitutionibus sub præcepto, seu

verbis

verbis ad obligandum sub mortali sufficientibus. Nec dicendum, etiam recitationem Officij in communi, sicut & ritum Romanum sub præcepto non demandari; & tamen sine peccato nec recitationem communem in Choro posse omitti, nec ritum alterari. Hoc enim procedit non ex Constitutionum obligatione, sed aliundè, quia subiecta materia, seu recitatio in communi, & ritus Romanus per se obligant ad mortale, sicut & alia præcepta tum Diuina, tum Ecclesiastica, prout in *Quodlibet Regular. num. 961.*

52 Quo ergò ad recitationem in communi, & publicam, teneri ad eam nostros Religiosos certum est ex d. Clement. *de Celebrat. Miss.* ibi: *In Ecclesijs Cathedralibus, Regularibus, & Collegiatis deuotè psallatur: in alijs verò conuenienter, & debitè celebretur Diuinum Officium diurnum pariter, & nocturnum;* & ità Laurentius Landmeter in *Regul. S. August. cap. 2. num. 6.* & vtique sub mortali, sicut omnes Communitates Religiosas habentes vsum Chori, ex consuetudine saltem vniuersali Ecclesiæ, vt docent Suarez *d. lib. 4. cap. 10. num. 7.* Lezana *t. 1. part. 1. cap. 12. num. 9.* & *tom. 2. verb. Officium Diuinum. num. 2. & 3.* Baldellus *tom. 2. lib. 3. disp. 36. num. 12.* Palaus *tract. 7. disp. 3. punct. 1. num. 4.* Peyrinus de *Offic. Prælat. q. 1. cap. 4. nu. 123.* Leander *d. tract. 8. disp. 6. q. 9.* Bassæus *d. supplem. nu. 5.* Diana in *coordin. t. 3. tract. 6. resol. 19. num. 3. & seq.* Bordon. *resol. 30. num. 5.* Caramuel *Theol. Regul. num. 1320. & 1321.* vbi communem esse DD. sententiam. Peregrinus in *Constit. Theatin. p. 1. cap. 1. in comment.* Bernardus Bissus *ibid. verb. Obligatio ad Horas §. 5.*

53 Quæ obligatio præcipuè afficit Prælatos ex ead. Clementin. ibi: *Vt illi, ad quos pertinet: Si verò exempti fuerint, aut aliàs priuilegiati Superiores &c.* ad quos spectat curare, vt in Choro persoluatur Officium Diuinum. Suarez *d. cap. 10. num. 8. & 15.* Landmeter. *loc. dict. cap. 1. num. 5.* & *cap. 2. num. 7.* Bassæus *ibid.* Lezana *d. num. 9.* Diana *ibid. nu. 5.* Bordon. *loc. cit.* Leander *ibid. q. 16.* Quarti in *Rubric. Miss. p. 1. tit. 3. sect. 1. dub. 1.* Ità quod peccarent mortaliter, si ex eorum negligentia vel vnam horam non recitari in Choro permittant. Peregrinus *loc. supr.* Bassæus *verb. Horæ Canonicæ. 1. num. 8.* Peyrin. *ibid. num. 124.* Donat. *Prax. Regul. tom. 4. tract. 18. q. 21. num. 2.* quod intelligendum est tamen, nisi aliqua iusta causa impediat. Peregrinus *ibid.* Deinde afficit quemlibet ex communitate; cum non possit existere obligatio in communitate, nisi aliquo modo tangat etiam particulares. Bassæus *d. supplem. num. 5.* Bissus *ibid. §. 6.* Pellizar. *tract. 5. cap. 8. num. 7.* Quod sic explicatur à Suarez *d. cap. 10. num. 15.* & Palao *cit. punct. 1. num. 12.* quatenùs cogi possint à Prælato, vt assistant Choro; qui vtique præcipere potest, & debet, si in hoc nimis essent subditi negligentes. Suarez *ibid.* Pellizar. *tract. 5. cap. 8. sect. 1. q. 4. num. 9.* Bordon. *ead. resol. 30. num. 5.* Et quatenùs alias sine ipso, vel ipsis

omittendæ essent horæ. Tancredus de *Relig. tract. 3. lib. 4. disp. 4. num. 9.* Palaus *d. disp. 3. punct. 1. num. 12.* Leander *cit. disp. 6. q. 13.* Cassaingh. de *Priuil. Regul. part. 2. tract. 8. cap. 4. propos. 4.* Donatus *ibid. q. 24.* & cum pluribus Diana *ibid. resol. 19. num. 5.* aut saltem non cum debita solemnitate persoluerentur. Hieronym. a Politio in *Regul. S. Franc. cap. 3. nu. 7.* Quarti *loc. supr.* non verò quatenùs si quis absit à Choro, peccare intelligatur. Suarez *cit. cap. 10. num. 15. & 16.* Landmeter. *d. cap. 2. num. 7. & 8.* Pellizar. *ibid.* Leander *loc. cit. q. 14. & 20.* Bissus *ibid. §. 9.* Caramuel *eod. loc. num. 1317.* Diana *ibid. resol. 20.* nisi per modum vnius obiecti proponeret notabili tempore se à Choro fine causa absentare; tunc enim non excusaretur à mortali. Landmeter. *d. num. 8.*

54 Cui porrò obligationi vt satisfiat, persolui debet Officium in Ecclesia, vel Choro; vt ex *Clementin.* & *Constitutionibus* iam vidimus, & cum Caietan. Sanchez, & Soto Caramuel *ibid. num. 1325.* Trullench. in *Decal. tom. 1. lib. 1. cap. 7. dub. 20. num. 1.* & communiter DD. nisi alibi, vt in Sacristia, vel Oratorio, aut Capitulo persoluere necessitas cogat. Palaus *cit. disp. 3. punct. 4. num. 2.* Baldell. *ead. disp. 36. num. 12.* quia Officium in dictis locis recitando dirigitur ad Ecclesiam, & moraliter in dictis locis canendo, dicuntur Religiosi in Ecclesia canere. Diana *ibid. resol. 22 nu. 2.*

55 Et ad quam, seu vt vigeat sufficere, quod in eo Conuentu quatuor sint Choristæ, tradunt Peyrinus in *Regul. Minim. cap. 4. §. 12. q. 10.* Leander *disp. 6. q. 11. num. 4.* Bordon. *resol. 30. q. 4. num. 8.* Pellizar. *tract. 5. cap. 8. sect. 1. q. 23. num. 50.* A Spiritu Sancto in *Director. Regul. tract. 3. disp. 6. num. 1589.* eo quod duo, vel tres commodè Officium recitare non valeant publicè in Choro. Sed cum ad huiusmodi Officij recitationem teneantur Ecclesiæ Collegiatæ ex *d. Clemen.* dispositione, & Collegium re vera constituatur ex duobus, vel tribus Clericis, seu Religiosis. Gloss. in *Cap. Si ex laicis. 9. q. 1. verf. vbi Congregatio*: ibi: *Sed quot homines faciunt Collegium Monachorum? Respondet, duo, vel tres.* Et in *Cap. Nobis. de Iur. Patron. verb. in Conuentuali.* Item *Cap. Nullus. de elect.* ibi: *vbi duo, vel tres fuerint in Congregatione*, vbi Barbos. *num. 3.* sic: *Notatur ad hoc, quod duo faciunt Collegium.* Item *l. Neratius. ff. de verbor. signific.* Peyrinus *loc. supr. num. 1.* Graff. *p. 1. decis. cap. 53. num. 1.* Frances de *Cathedrali cap. 25. num. 222.* Bassæus *verb. Hor. Canonic. I. num. 8.* videtur dicendum & in hoc casu teneri, si non ad psallendum, saltem ad recitandum in Choro Officium, vt insinuat Bruno Cassaingh. *ibid. §. obligantur*; & de Canonicis concludit Leander, *d. disp. 6. q. 30.* cum id tali modo possit commodè præstari. Et ita quo ad duos Thomas à Iesu in *Regul. Carmel. p. 3. cap. 7. §. sed circà prædicta.* ibi: *Tamen, vt saltem recitentur publicè, & in communi, sufficit duorum numerus, qui Chorum componunt, & tantum ipsis assistentibus Chorus propriè dici potest.* Et quoad duos, vel tres Donatus *t. 4. tract. 18. q. 29.* qui-

bus

bus addi possunt, qui ad Chorum saltem tres requiri volunt, vt Naldus in *annot. pract. ad dist.* 5. *Cap. Non mediocriter*, apud Pellizar. *d. num.* 50. Macignus de *Hor. Canon. cap.* 56. *num.* 24. Diana *d. t.* 3. *tract.* 6. *resol.* 21. & *resol.* 56. *num.* 6. & Caramuel *ibid. num.* 1325. *dub.* 5. vbi quærenti, quot sufficiant in Choro, vt dicatur Communitas, sic respondet: *Credo tamen, tot requiri ad Communitatem, quot ad Collegium; ad hoc autem requiruntur tres in omnium opinione.*

56 Nihilominùs cum agatur de obligatione sub mortali, censerem non recedendum à suprapofita opinione; nam sine quatuor Choristis id vix vna, vel altera vice ob alias Conuentus exigentias posset adimpleri; & illud dicitur fieri non posse, quod commodè fieri non potest. Menoch. *cons.* 2. *nu.* 10. & ad quod non possumus non datur obligatio. Nec obstant dicta de Collegio, quod duobus, vel tribus constituatur, quia ibi sermo est de Collegio in ordine ad electionem: non verò in ordine ad Officium publicè in Choro recitandum, quæ rationes diuersæ sunt; & vlteriùs dignoscitur ex eo, quod ius Collegij seruatur in vno. *l. sicut.* §. *vlt. ff. Quod cuiusque vniuers.* Gloss. *ad verb. duo. Cap. Nullus. de electione.* & *d. verb. Conuentuali. Cap. Nobis. de Iur. Patron.* Pagnanus in *Cap. Cum sit ars. de ætat. & qualit.* & in *Cap. Postulasti. de Iur. Patron. num.* 7. & alijs deficientibus, potest solus eligere, vt ostendi in Quodlibet. Regular. *num.* 1203. & 1350. quod nullo modo aptari potest obligationi Officij respectu Chori. Et licet concedatur ex dictis, in Collegiatis sæcularium, etiam à tribus tantùm residentibus debere in Choro Officium recitari, non sequitur, ait Peyrinus *d. cap.* 4. §. 12. *q.* 10. *num.* 5. eadem obligatio quoad Ecclesias Regulares, quia non eodem iure hæ, ac illæ ad huiusmodi recitationem tenentur, vti communiter DD. secus, si vbi duo sunt, daretur hæc obligatio, & omnes Parochi habentes vnum Clericum tenerentur Officium in Choro celebrare. Peyrin. *ibid.* quod saltem ratione consuetudinis non admittitur. Leander *d. disp.* 6. *q.* 27.

57 At quid, si tres tantummodò Choristæ in Conuentu, cui ex fundatione, vel horas, vel Mortuorum Officia, aut Missas canendi annexa obligatio? En quid respondet Bordonus *d. resol.* 30. *num.* 9. quoad huiusmodi obligationem respectu horarum: *Si abest numerus quaternarius, non est obligatio recitandi in Choro, vt probatur à simili de Voto, quod dubium interpretatur iuxtà alias obligationes legis: ità & hæc priuata impositio obligationis explicari debet eo modo, quo exponitur obligatio imposita ab Ecclesia, quæ non præsumitur obligare ad Chorum, nisi ad summum quatuor Clerici intersint Choro.*

58 Non subscribo tamen; primò; quia non est certum, Ecclesiam non præsumi obligare ad Chorum, nisi vbi quatuor Choristæ; & potiùs contrarium deduci potest ex dictis *num.* 55. Secundò; quia obligatio maximè

cum

cum prouentu adimplenda est eo meliori modo quo. Suarez *d. lib. 4. cap. 28. num. 6. 10. & seq.* Frances in *Var. vtriusque Iur. resolution. cap. 36. nu. 23. & 28.* & Pasqualigus de *Sacrif. nou. leg. q. 886. num. 3.* qua de causa Canonicus ineptus ad perfectam Officij recitationem, tenetur ad eam, quam potest; & qui caret Breuiario, recitare quod mente tenet; & cæcus, vel cum socio, vel quod scit. Suarez *d. num. 6. 10. 14. & 15.* & vbi in Collegiata Ecclesia cum Ministris celebrari non possit Missa Conuentualis, canenda est sine illis. Pasqualigus *d. q. 886.* & excommunicato Capitulo, per substitutos Officia celebranda. Frances *ibid. num. 24. & 32. & seq.* & Capellanus impedito per accidens Altari, in quo prò mortuis sacrificium offerre tenetur, in altero debet celebrare. Riccius *prax. for. prim. edition. decis. 405. nu. 5.* Amostazo de *Causis pijs tom. 1. lib. 2. cap. 5. nu. 25.* Et sic, si duo sint in tali casu Choristæ, debere horas, & Officia mortuorum persoluere; etsi tres Missas canere; maximè cum (præter adductos *dict. num. 55.* qui duos, vel tres sufficere dicunt), absolutè loquendo *ad rigorem Chori duo sufficiant*, vt loquitur Thom. Tamburin. in *Decalog. lib. 2. cap. 5. §. 1. num. 12.* quorum doctrina saltem locum habere debet, vbi agatur de persoluendo onere posito in fundatione, quod validius est, & magis ligat, vt ex Concil. Trident. *sess. 25. de Reform. cap. 5.* ibi: *Quando igitur ex beneficiorum quorumcumque creatione, seu fundatione, aut alijs Constitutionibus qualitates aliquæ requiruntur, seu certa illis onera sunt iniuncta, in beneficiorum collatione, seu in quacumque alia dispositione, eis non derogetur.* Barbos. in *Vot. decis. lib. 3. vot. 76. num. 23.* Tertiò; quia obligatio hæc specialis est; & cum Fundator possit in limine fundationis apponere conditiones etiam contrà ius, nisi sint ex sua natura impossibiles, vel turpes, aut aliàs à iure reprobatæ, vt ex Lambertin. de *Iur. Patron. lib. 1. part. 1. artic. 1. q. 9. à num. 32. & 54.* & alijs Barbosa *d. vot. 76. num. 24.* censenda est apposita talis conditio ad effectum, vt Diuinum Officium omninò in Choro persoluatur, etiamsi aliàs non esset persoluendum. Vnde, quamuis ad hoc non teneantur fortè ex defectu quatuor Choristarum, tenentur tamen vigore huius specialis obligationis, vt in simili Bruno Cassaingh *dict. propos. 4. §. Quæ autem. fin.* Quartò; quia, etsi legatum ad causam piam nequeat adimpleri eo modo, quo disponit Testator. v. g. legatum cum onere Missarum relictum Monasterio incapaci, non propterea inualidatur, sed sustinetur, & alio modo adimplendum est ad fauorem legatariorum. Pagnanus in *Cap. Nos quidem. de Testam. numer. 27.* Amostazo *dict. tom. 1. l. 4. cap. 2. nu. 1. & 4.* Lezana *tom. 2. verb. legatum. num. 24.* quare viciſſim prò adimplenda Fundatoris mente, sustinenda non erit obligatio persoluendi Diuina Officia in Choro etiam per tres Choristas, quando adimpleri non possit per quatuor? Et Quintò; quia cum ita conuentum sit inter partes, seu Fundatorem, & Religiosos, & ab his acceptata obligatio

gatio recitandi in Choro Officia, Missasque canendi, obseruare eam vtique debent, vt pluribus probat Barbos. *d. vot. 76.* & in terminis, etiamsi quatuor non sint, tenet Lezana *tom. 2. verb. Officium Diuinum. num. 8.* secus, si ob defectum quatuor Choristarum ad dicta non tenerentur, deceptus dici posset Fundator, & illusus, & retraherentur Fideles à pijs erogandis legatis, Ecclesijsque fundandis. Barbos. *ibid. num. 69.* Et insuper teneretur Monasterium ad restitutionem, vt benè *ibid.* Lezana *num. 7.* cum ex Soto. 4. *de Iust. q. 7. art. 3.* & Sayr. in *Clau. Reg. lib. 11. tract. 2. cap. 1.* ex violatione iustitiæ commutatiuæ, siue contractus oriatur eius obligatio; & concludo cum Gobat, *Theol. experim. tract. 5. num. 698.* de eis, qui excusant ab onere canendi, vbi non sunt quatuor, sic quæstionem soluente: *An vbique excusabilis cognoscetur, quando standum erit coràm Tribunali Diuino, & pijs Fundatoribus.*

59 Quo verò ad recitationem priuatam, ad eam etiam teneri, quotiescumque Officium non persoluunt in Choro, omnes professos, etsi sacro ordine non insignitos, non est ampliùs dubitandum ex consuetudine saltem præscripta vniuersalis Ecclesiæ quoad eas Religiones, quæ vi sui status Chorum profitentur. Suarez *d. lib. 4. cap. 27. num. 6.* Landmeter ad *d. cap. 2. num. 9.* Macign. *ibid. cap. 13. num. 28.* Sanchez *lib. 7. consil. cap. 2. dub. 3.* Trullench. *d. cap. 7. dub. 12. §. 1. num. 1.* Palaus *part. 2. tract. 7. disp. 2. punct. 1. §. 3. num. 1.* Stephanus à S. Gregor. *de Diuin. Piet. vincul. lib. 3. cap. 72. num. 16.* Augustinus Redeingh. *Theol. Schol. tom. 11. q. 6. art. 1. controu. 2. à num. 8. & seq.* vbi huius consuetudinis legitimitatem eruditè probat; alijque plures, quos adducunt, sequunturque Diana in *Coordin. tom. 3. tract. 6. à resol. 12. ad. 17.* Franciscus Bardi in *Select. Moral. lib. 8. q. 1.* Leander *d. tract. 8. disp. 2. q. 10.* Donatus *cit. tract. 18. q. 8. & 9.* Bissus *ibid. verb. Regulares. num. 28.* & omnes ferè Scholastici, & Canonistæ communiter, vt notat Peyrinus *d. cap. 4. §. 12. q. 1. num. 3. Regul. Minim.* cum de tali consuetudine quasi omnes testentur, & materia sit grauis, & ex modo consuetudinis constet esse acceptatam, idem Suarez *ibid.* Leander *d. q. 10.* Donatus *cit. q. 8. num. 5.* Vnde moraliter certam hanc sententiam appellat Franciscus Bardi *ibid. §. 2.* & contrariam in praxi *minimè tutam*; quin cum Sanchez, *non esse probabilem*; cum Ascanio Tamburino, *ab omnibus reiectam*, & cum Eusebio Herrera in *decis. moral. de stat. Relig. decis. 8. num. 2.* Reginaldo, & Pellizario, *temerariam*, Saltem apud nos est certum, cum pæna grauiori à Constitutionibus *p. 4. c. 6.* puniantur, qui *post emissam professionem Diuinum Officium non persoluerint*; & in dies doceantur Nouitij ad illud post professionem teneri; quæ sunt ea, quibus positis & ipse Caramuel *ibid. num. 1359. dub. 1. 2. & 3.* concedit, professos, licet sacris non initiatos, ad priuatam Officij recitationem teneri sub mortali.

60 Et

60 Et ità teneri, vt prò valida recitatione debeant voce, & non mente Officium persoluere, vt ex hac Concil. Basiliens. *sess.* 21. §. 2. dispositione: *Vt non in gutture, vel inter dentes, seu deglutiendo, aut syncopando dictiones: sed siue soli, siue associati diurnum, nocturnumque officium reuerenter, verbisque distinctis peragant &c.* Sanchez *Consil. tom. 2. lib. 7. cap. 2. dub. 8. num. 3.* Leander *part. 2. tract. 6. disp. 13. q. 19.* & *part. 6. tract. 8. disp. 4. q. 43. &* 44. Diana *d. tract. 6. resol. 56. num. 4.* Et quia, cum recitatio officij sit oratio vocalis, non mente, sed ore facienda; vnde vocem de eius quasi substantia esse, docent Suarez *d. lib. 4. cap. 7. num. 2.* Bernardus Bissus in *d. Hierurg. verb. Officium Canonicum. §. 13.* Hermanus in *Medull. Theolog. Moral. lib. 4. cap. 4. num. 2.* & ideò non satisfieri obligationi Officij, si mentaliter recitetur, ex communi omnium DD. sensu testantur Pasqualigus de *Sacrific. nou. leg. tom. 1. q. 233. num. 2.* & Quarti ad *Rubric. Missal. part. 1. tit. 16. dub. 3.*

61 Ex quibus sequitur, & talem adhibendam pronunciationem, seu vocem, vt recitans saltem se ipsum audire possit; & non quae consistat in sola labiorum motione, quia vox non est, nisi talis sit, vt possit audiri. Vnde Suarez *d. cap. 7. num. 6.* sic: Quando quis recitat solus, moraliter necessarium est, vt ipse saltem se ipsum possit audire, quia vox debet esse audibilis; ergò saltem ab ipso orante; nam profectò etiam physicè loquendo vix potest formari vox, quae ab ipso loquente audiri non possit, seclusis impedimentis, quae erunt per accidens; moraliter etiam id videtur necessarium, vt possit quis humano modo explere illud praeceptum, & certus fieri, quod illud sufficienter executioni mandauerit. Haec ille. Et Pasqualigus *ibid. q. 231. num. 4.* sic: Oratio autem vocalis necessariò constare debet ex verbis propriè dictis. De ratione autem verborum est, quod ità formentur, vt articulizentur, vt sint audibilia, quia sunt signa constituta ad communicandos conceptus mentis, mediante auditu; & cum sint essentialiter obiectum auditus, debent, vt sint verba, participare illam rationem, per quam constituantur in esse obiecti, atque adeò audibilitatem. Non participant autem, nec sunt praedicta signa, si ità formentur, vt à formante non audiantur, secluso quocumque impedimento. Quia, cum in formatione applicentur proprio auditui formantis, si excluso omni impedimento non percipiantur, fit, quod non sint audibilia, & consequenter nec vera verba; vnde nec etiam verae preces vocales. Sic ipse. Et tenent Sanchez *d. dub. 3. num. 7. &* 8. Tancred. *de Relig. tract. 3. lib. 4. disp. 3. num. 3.* Filliucius *tract. 23. cap. 3. num. 117. & cap. 7. q. 8.* Palaus *eod. tract. 7. disp. 2. punct. 3. num. 6.* Bissus *cit. §. 18.* Escobar. *tract. de Hor. Canon. q. 4. num.* 84. Gauantus ad *Rubr. Breuiar. sect. 1. cap. 5. tit. 5. num. 1.* A Spiritu Sancto *tract. 3. disp. 6. num. 1625.* & viriliter Diana *d. tract. 6. resol. 45. num. 5.* & *resol. 51. & 52.* cum vox illa, quae per solam labiorum motionem

nem formatur, fit potiùs motus gutturalis, & inchoatio vocis, quàm vox. Palaus *d. num. 6.* Diana *cit. resol.* 52. *num.* 2. & potiùs inchoatio verbi, quàm verbum. Augustin. Redeingh. *Theol. Schol. tom.* 1. *q.* 6. *art.* 1. *controuerf.* 3. *num.* 30. *fin.* & contrà superiùs ex Concilio Basiliens. adducta.

62 Quod si quis dixerit, etiamsi verba non audiantur à formante, tamen per organa corporis formantur; ac proinde non sunt mentalia; ergò vocalia; ergò non est opus, vt audiri possint, cum hoc sit extrinsecum vocibus. Respondet Pasqualigus *ibid. num.* 5. Formari per organa corporis, sed ità imperfectè, vt non sint verba verè articulizata: sed potiùs embrio verborum nondùm proueniens ad suam veluti organizationem, per quam sit capax significationis tamquàm animæ. Vnde licet non sint mentalia, nec tamen sunt vocalia, nisi inchoatiuè, quod non sufficit, vt sint verba significatiua, præsertim quia non quilibet sonus est verbum significatiuum. Quando autem infertur, quod non est opus, vt possint audiri, & dicant relationem ad auditum, falsum omninò est, quia cum sint essentialiter obiectum auditus, continuantur per relationem ad ipsum, præsertim quia sunt species obiecti, nempè sonus: sonus autem ex sua intrinseca ratione est audibilis. Hæc ille. Quibus omnia contraria argumenta penitùs dissoluuntur.

63 Nec est quod contrà prædicta, quis priuilegio vllo se tueatur; & primò contra obligationem respectu recitationis Officij priuilegio illo, quod ab Eugenio IV. fertur concessum Clericis Professis S. Benedicti nondùm constitutis in Sacris, non recitandi scilicet horas canonicas ex debito; quia, licet Monachorum priuilegijs per communicationem fruatur & Augustiniana Religio, vt in *Quodlibet. Regular. num.* 310. dictum est nobis tamen communicata non censentur, quæ nostro Reformatorum statui aduersantur, vt pariter *ibid. num.* 498. dictum est, quale esset non recitatio Officij; & ità cum Antonio Hinnoiosa in *Director. verb. Hora Canonic. fol.* 283. resoluit Diana *cit. tract.* 6. *resol.* 18. *num.* 2. tenentque Leander *d. tract.* 8. *disp.* 2. *q.* 11. Donat. *tom.* 1. *tract.* 7. *q.* 14. & Gobat. *cit. tract.* 5. *num.* 570. Quibus addo meam Religionem eo ipso, quod punit non recitantes Officium, vt dictum est, iam huic priuilegio renunciasse; vt renuntiare potuisse dictum est. *d. Quodlibet. num.* 499. *& seq.* quo posito, non potest eo quis vti.

64 Nec item contra obligationem vocalis prolationis, priuilegio, quod à Leone X. viuæ vocis oraculo Minoribus concessum refert Roderic. in *Bullar. inter eiusd. Leonis viu. voc. Oracul. num.* 12. & *tom.* 1. *qq. Regul. q.* 42. *art.* 4. recitandi scilicet Officium mentaliter, aut legendi intrà se per librum; non tantùm quia ob reuocationem viuæ vocis oraculorum factam à Gregor. XV. & Vrbano VIII. non ampliùs viget, vt volunt Lezana *tom.* 1. *p.* 1. *cap.* 12. *num.* 31. Baldellus *Theol. moral. lib.* 3. *disp.* 34. *num.* 16.

Bassæus *verb. Horæ Canonic. II. num.* 15. Bellasius in *Promptuar. Regul. verb. Offic. Diuin. num.* 10. Pasqualigus *ibid. q.* 233. cum in præsenti hanc rationem non applicari sustineant Sanctorus à Melphi in *Statut. Minor. cap.* 3. *stat.* 2. Thomas Hurtad. *Resol. moral. tract.* 3. *num.* 43. Thom. Tamburin. *Opusc. de Sacrific. Miss. lib.* 2. *cap.* 9. §. 3. & consentit Cardinalis de Lugo *Respons. moral. lib.* 3. *dub.* 17. *num.* 2. Verùm, quia posse mentaliter officium recitari vi talis priuilegij, est ex subiecto non supponente, vt patet ex hac ipsa priuilegij forma, apud Roderic. *ibid. Vt ne Fratres mutuò se impediant in Officio Diuino, aut alijs sint fastidiosi, quod illa, quæ in Ordinario iubentur dici secretè sub silentio tàm in Horis Canonicis, quàm etiam in Missa, non teneantur proferre vocaliter, sed satisfaciant dicendo mentaliter, aut legendo intrà se per librum, quia aliqui deuotiùs sic dicunt, & absque impedimento, & fastidio aliorum; & eodem modo possit facere, qui dicit Officium per se solus, cum prolatio verbalis sit præcipuè, vt ab alijs intelligatur.* Conceditur enim tantummodò, ea posse dici mentaliter, *quæ in Ordinario iubentur dici secretè:* non verò totum Officium, vt benè Peyrinus *tom.* 1. *ad Constit.* 28. *Leonis X. num.* 4. Pasqualigus *loc. supr.* Tamburin. de *Iur. Abb. t.* 2. *disp.* 10. *q.* 9. *num.* 3. & Pellizarius *tom.* 1. *tract.* 5. *cap.* 8. *num.* 71. quem sequitur Diana *d. tract.* 6. *resol.* 55. *num.* 3. Et patet ex fine, ne mutuò se impediant in Officio Diuino, aut alijs sint fastidiosi: hoc autem impedimentum, & fastidium prouenire non poterat ab alta recitatione eorum, quæ alta voce in Choro dicenda erant, vt patet, cum nequeat quis suo molestus esse vicino altè recitando, quod ab omnibus simul altè psallendum est: sed proueniebat ex eo, quod quæ secretè dicenda erant, cum aliqui altiori, quàm par esset, voce recitarent, alijs, seu vicinis fastidium generarent, & eos impedirent, vt & de facto sæpè sæpiùs contingit. Vnde ad tollendam hanc molestiam, & impedimentum, hæc concessit posse mentaliter in Choro recitari. Pasqualig. *d. num.* 3. Peyrin. *eod. num.* 4. non verò ea, quæ alta voce recitanda erant, adeòque nec concessum, totum officium, quod alta voce, exceptis pauculis, recitandum erat, mentaliter recitaretur. Quare, cum subdiderit, *& eodem modo possit facere, qui dicit officium per se solus*, nihil aliud concedere intellexit, quàm quod, sicuti cum alijs in Choro poterant, quæ secretè dicenda erant, mentaliter dicere, aut per librum legere; idem præstare possent, & dum soli recitarent; seu quæ in Choro secretè dicenda, & in recitatione priuata mentaliter dicere, aut legere posse.

65 Nec officiunt illa verba, *cum prolatio verbalis sit præcipuè, vt ab alijs intelligatur;* ex quibus Sanctorus de Melphi *loc. cit.* totum Officium mentaliter recitari posse deducit; quia non sunt verba Papæ, vt notat de Lugo *d. dub.* 17. & videre est apud Roderic. *loc. cit.* sed supplicantium Minorum; & adducta ad effectum mouendi Papam ad eis concedendum, posse

etiam

etiam in Officio priuato mentaliter recitare, quæ secretè dicenda erant in choro; non verò totum officium; vt ex verbis *eodem modo*, quæ significant eadem petita, adeòque & concessa recitari mentaliter extra chorum, quæ in choro; nam dictiones *idem*, ac *eodem modo* non extendunt, sed eadem & cum eisdem qualitatibus repetunt, vt ex vulgatis iuribus DD. communiter. Vnde extensio illius concessionis ad eos, qui extrà chorum priuatim recitant, non ampliauit materiam, sed solùm personas, vel loca, vt doctissimè Cardinalis de Lugo *d. dub.* 17. *num.* 5. & hæc ex suppositione, quod maior deuotio tali recitatione mentali sentiatur, vt Peyrin. & Tambur. *loc. cit.*

66 Et quia in eodem priuilegio additur *quam etiam in Missa*, obseruat idem de Lugo *ibid. num.* 4. hæc verba respicere solos choristas Missæ cantatæ in choro respondentes, qui dum ea, quæ in Missa ex eorum Ordinario submissè in choro dicere debebant, altiùs proferrent, alijs molestiam inferebant: non verò Sacerdotem celebrantem, qui cum seorsim, & in Altari celebret, alijs molestus esse non poterat. Et dignoscitur ex eo, quod non subdiderit Pontifex, *& eodem modo possit facere, qui Missam celebrat*, vt dixerat de Officio, *qui dicit officium per se solus*; quod signum euidens est, solùm fuisse sermonem de ijs, quæ à Choristis in choro submissè dicenda erant. Vnde, cùm non sit faciendus transitus à Choristis ad Celebrantem; nec dicendum, Sacerdotem Missam celebrantem posse mentaliter secretè dicenda persoluere. Quarti ad *Rubric. Miss. d. dub.* 3. *fin.* Pasqualig. *d. q.* 233. *num.* 3.

67. Non desunt tamen alia, & plura quoad Officij recitationem prò Regularibus priuilegia, quibus omnes Mendicantes gaudent; quod scilicet, quando aliquid in Diuino Officio (citrà dolum tamen) omissum sit, possint ex Innocentij VIII. & Alexandri VI. indulto, psalmi alicuius, vel Orationis Dominicæ, aut Angelicæ recitatione supplere, dummodò in parte non notabili, explicat Nauarrus *de Orat. cap.* 19. *num.* 84. *vers. secundum est*. Quod non valentes benè, ac diligenter illud in Choro persoluere, & ob defectum oculorum, aut aurium aliquid prætermiserint, ad prætermissum repetendum non teneantur, & vno in fine recitato psalmo ex Sixto IV. satisfaciant; quod similiter Nauarr. *ibid. vers. quod aliqua*, de defectibus paucis intelligit. Quod dicendo horas canonicas, & alia Officia Diuina in Choro, vel extrà (ex Leonis X. concessione Minoribus) satisfaciant præcepto *Cap. Dolentes, de celebrat. Miss.* vbi *studiosè pariter, ac deuotè* recitari mandantur, ac etiam Regulæ suæ etiamsi per aliquam fatigationem, vel aliam causam dicant sedendo, aut deambulando, vel non integrè verba proferendo, prout scripta sunt propter negligentiam, aut imperitiam, vel malam pronunciationem naturalem propter defectum linguæ, seu aliàs qualitercumque, ac imperfectè dicant, aut cum mentis

distractione, & sensuum euagatione, dum tamen non ex malitia hæc faciant; quod tamen de defectu non notabili, & ad scrupulosorum quietem intelligendum dicunt Miranda in *Manual. Prælat. q. 37. art. 12.* Hieronymus Roderic. *resol. 24. num. 2.* Bartholomæus à S. Fausto de *Hor. Canon. lib. 2. q. 86. fin.* Peyrin. *d. cap. 4. §. 12. q. 8. num. 4. fin.* & de absolutione a recitatione tantùm, non verò a culpa veniali, quæ interuenisset. Miranda *ibid. concl. 3.* Gobat. *cit. tract. 5. num. 730. fin.* & assentitur Lezana *eod. verb. Officium: num. 14.* prout infra de Oratione *Sacrosanctæ*. Insuper ex eod. Leone, quod ob occupationes, etiam non multùm necessarias possint tempus consuetum præuenire, vel postponere. Item, quod possint ab eorum Prælatis ob occupationes vel dispensari, vel commutari; & quod post Missam recitetur, concedi. Et alia plura, de quibus Cassarub. in *Compend. Priuil. verb. Officium. cap. 1. 2. & 3.* cum Capucin. Roderic. *t. 1. q. 42.* Compendiator *d. resol. 24.* Miranda *d. q. 37. art. 12. & seq.* Antonius de Pattis in *Exposit. præcept. Regul. S. Franc. cap. 3. à num. 18. & seq.* Peyrin. ad *d. Constit. 18. Leon. X.* Lezana *d. cap. 12. num. 13. & 28.* Donatus *cit. tract. 18. q. 65.* Murga in *Constit. Apost. ad Constit. 5. Alexandri IV.*

68 Circà quæ tamen obseruandum, priuilegium illud Innocentij IV. Minoribus concessum; quod, quando ratione itineris, vel alterius rei causa extrà Conuentus, seu loca sua, quemlibet, vel quoslibet eorum contigerit degere, possint Diuinum Officium Fratres cum Fratribus, aut simul cum alijs Regularibus personis, vel quilibet separatim facere alio quàm Romano ordine placuerit; de quo Cassarub. *loc. cit. num. 4.* Roderic. in *Bullar. Bull. 11. Innocentij IV.* non valere in præsenti, cum per *Pij V. Constit. 64. Quod à Nobis &c.* omnia alia Breuiaria abolita fuerint; & priuilegia, vt notat Capucinus *apud Cassarub. loc. dict.* & tenet Donatus *cit. q. 65. num. 6.* de qua re iterùm infrà *num. 80.*

69 Est item aliud eiusdem Leonis priuilegium, quo siue post quamlibet horam seorsim, siue post omnes simul persolutas, Orationem illam *Sacrosanctæ* vnà cum *Pater noster &c.* & *Aue &c.* prò felici statu S. R. Eccl. omnium defectuum in illis ex humana fragilitate commissorum remissionem concessit, vt apud Cassarub. *loc. dict. verb. Officium. II. num. 5. & 6.* & Pacem Iordanum *t. 2. lib. 10. tit. 39. nu. 51.* hoc est, leuium defectuum, & qui sine vlla culpa, vel veniali tantùm committuntur, vt explicant Bordonus *ead. resol. 30. num. 27.* Lezana *d. verb. Officium. num. 14.* Bernard. Bissus *cit. Hierurg. litt. S. num. 64.* Quod tamen non est prò solis Regularibus, sed prò omnibus Officio adstrictis, vt notarunt Nauarrus *de Orat. cap. 19. num. 89.* Bordon. *ibid. num. 32.* & Lezana *loco infrà*; & colligitur ex eo quod in omnibus Breuiarijs habeatur dicta Oratio, iuxta fidem Bernardi Bissi *d. num. 64.* Nobis saltem in Ceremoniali *lib. 1. cap. 9.* præscribitur. Nec de eius validitate dubitandum; cum, quando esset viuæ vocis

 oracu-

oraculum, non includatur in reuocationibus Gregor. XV. & Vrbani VIII. quæ ea complectitur solùm viuæ vocis oracula, quæ aliquo modo possint esse tertio præiudicialia. Bordon. *ibid. num.* 30. & *resol.* 31 *num.* 3. & eas gratias solùm, quæ viuæ vocis oraculo sunt concessæ Superioribus, & personis cuiuscumque Ordinis, & Congregationis, & Instituti, & Societatis: non verò quæ omnibus, qualis est hæc Orationis *Sacrosanctæ*, vt diximus. Bordon. *cit. num.* 32. & Lezan. *eod. num.* 14. Suum autem sortiri effectum, etiamsi extrà Chorum ambulando dicta Oratio recitetur, subdit Bordonus *ibid. num.* 31. quia nec apud Roderic. *tom.* 1. *q.* 42. *art.* 3. nec Cassarub. *d. num.* 5. *&* 6. qui id referunt, vllum de flexis genibus verbum; & etiamsi semel tantùm post officium hodiernum, & crastinum Matutinum continuatè recitatum dicatur. Gobat. *eod. tract.* 5. *num.* 659. Bissus *d. num.* 64. atque omnibus in Choro recitantibus prodesse, etiamsi ab vno solo recitetur, cum fauores sint ampliandi. Bordon. *ibid. num.* 29. Lezana *cit. num.* 14. Sed aduertendum, huiusmodi orationem applicandam esse prò felici statu Summi Pontificis, & S. Ecclesiæ, vt admonet Lezana *d. num.* 14. & per eam solùm liberari recitantem ab onere repetendi, non verò à culpa, si quæ fuit, cum nullum appareat fundamentum dicendi, quod ad modum Sacramentalium per eam venialia deleantur. Idem Lezan. *ibid.* vt *ead. resol.* 30. *num.* 27. voluit Bordonus.

## SECTIO SEXTA.

### *De Ritu Romano in Officijs seruando, eius obligatione, intelligentia, & quoad illum priuilegijs.*

70 NOmine ritus, de quo in verbis, *iuxtà ritum Romanum*, etsi propriè loquendo veniat actus externus, quo Deus colitur. Bordon. *resol.* 64. *num.* 2. ideòque idem sonet, ac ceremonia apud Ioan. Bapt. Casalium de *Veter. Sacr. Christian. Ritib. cap.* 58. cum tamen distinguantur ceremoniæ ab ijs, quæ prò officio recitantur, prout distinguit Gauantus, qui in *Thesaur. Sacr. Rit. tom.* 2. *sect.* 10. separatìm agit de ceremonijs in Horarum canonicarum recitatione adhibitis; in præsenti morem, seu consuetudinem, vel formulam, & ordinem, quem in Officio Diuino Romana seruat Ecclesia, venire non est dubium ex *Constit.* Pij V. 64. *Quod à Nobis. num.* 5. *&* 7. prout de eorum consimilibus statutis explicant de Peyrin. in *Commen. ad Regul. Minim. cap.* 4. §. 12. *q.* 9. Caraciolus in *Synops. vet. Relig. Rit. p.* 1. *not. ad cap.* 1. *num.* 2. Franciscus Maria Maggius de *Sacr. Ceremon. opusc.* 2. *disqu.* 2. alijque, vt infrà *num.* 73. *fin.* Et sensus est, quod Breuiarij Romani vsus præualere debeat in Congre-

gatio-

gatione; & satis congruè; tum quia valdè decorum est, omnes Religiosos Ordines S. Matris Ecclesiæ consuetudini conformari. *Cap. Nolite.* & *Cap. Quis nesciat. dist.* 11. *Cap. Non decet. dist.* 12. *Cap. Si Decreta. dist.* 21. & *Cap. Si quis dogmata. q.* 25. 2. & suadent Hæftenus *Disquisit. Monast. lib.* 7. *tract.* 5. *disq.* 4. *num.* 1. Caramuel in *Regul. S. Benedic. num.* 1300. & Landmeter. in *Regul. S. August. cap.* 2. *num.* 12. tum quia semper Religio Augustiniana huiusmodi Romanum ritum fideliter obseruare professa est, vt ex Constitutionum antiq. *cap.* 3. præscripto, ibi: *Prior in tabula vna, quæ in Choro affixa maneat, describi faciat Calendarium secundùm ordinem Romanæ Sedis, quem ordinem in quotidiano officio in solemnitatibus Domini Nostri Iesu Christi, Beatæ Mariæ semper Virginis, & aliorum Sanctorum, tam quoad diem solemnitatis, quàm quoad Octauas sequi omnes debeant.* & iterùm *cap.* 39. *De libris habendis ad vsum Chori.* ibi: *Item vnum lectionare, in quo de nocte legantur lectiones debitæ secundùm rubricam, & vsum Romanæ Curiæ, quem tenet, & obseruat Ordo noster*; vnde ad huiusmodi ritum Religionem nostram ex Instituto obligari colligunt Thomas Sanchez *tom.* 1. *Consil. lib.* 7. *cap.* 2. *dub.* 22. *num.* 5. & Leander *tom.* 6. *tract.* 7. *disp.* 3. *q.* 2. & conformiter ad verba Regul. S. August. *Nolite cantare, nisi quod legitis esse cantandum*, quæ huc respiciunt prout discurrit Radulphus Tungrens. *lib. de Canon. obseruant. propos.* 7.

71 Hinc sequitur, & in nostra Reformatione huiusmodi ritum cadere sub præcepto, & sub mortali ad eum omnes teneri, propter verba: *iuxtà ritum Romanum celebretur*; quæ sufficienter præceptiua videntur, eo modo, quo verba Regulæ S. Francisci: *Clerici faciant Officium secundùm ordinem S. Romanæ Ecclesiæ* à Clem. V. in Clement. *Exiui de Paradiso. de verbor. significat.* declarata sunt, præceptum continere, vt *cit. prop.* 7. notat idem Tungrensis. Et licet non appareat in suprapositis Constitutionum verbis, *iuxtà ritum Romanum celebretur*, forma ad præceptum sub mortali ab eisdem Constitutionibus *p.* 1. *cap.* 5. *num.* 4. requisita, seu non id in virtute Spiritus Sancti, Sanctæ obedientiæ, & sub præcepto formali decernatur, non obstat, quin obligatio sit sub mortali, quia præter dicta adest præceptum Ecclesiasticum Pij V. in *d. Const.* 64. *Quod à Nobis.* quod obligat sub lethali vt benè Palaus *tract.* 7. *disp.* 2. *punct.* 2. *num.* 1. Lezana *tom.* 2. *verb. Breuiarium. num.* 3. Diana in *coordin. t.* 3. *tract.* 6. *resol.* 105. *num.* 4. Hieronymus Onuphrij *Dub. an seruare modum præscript. &c. à §. Vltima Conclusio, & seq.* post Gauantum *p.* 2. & communiter DD. Et verba prò forma præcepti sub mortali à Constitutionibus requisita, habent locum solùm in his, quæ præcipiuntur à solis Constitutionibus: non verò ab Ecclesia, sicuti neque in his, quæ iuris Diuini sunt, etsi in Constitutionibus sine ea forma demandentur, vt dictum est in *Quodlibet. Regular. num.* 961.

72 Difficultas tamen remanet, an saltem extra Chorum recitare quis

possit

possit officium ritu à Romano diuerso, & suo muneri satisfacere. Cum namque Constitutiones in præfato statuto agere solùm videantur de Officio communitatis, seu dicendo in Choro, *in Ecclesia, vel Choro*, non videtur præscriptus idem ritus prò recitatione priuata; adeòque poterit quis extrà chorum alterum sequi ritum; eo modo quo, ex eo quod Pius V. in *cit. Constit. Quod à Nobis* (vbi innuit, non esse mutanda Officia non Romana, 200. annis tamen antiquiora absque consensu Episcopi, & Capituli) cum non loquatur de officio priuato, potest quis priuatim, eo antiquiore omisso, Romano vti Breuiario, vt tenent Portell. in *Dub. Regul. v. Horæ Canonic. num. 6.* Lessius *lib. 2. cap. 73. dub. 12. num. 74.* Diana *ibid. resol. 102. num. 1.* & cum Sanchez *d. cap. 2. dub. 23.* Roderic. *resol. 120. num. 13.* Trullench. in *Decalog. t. 1. lib. 1. cap. 7. dub. 14. num. 3.* cum infrà *num. 74.* adducendis.

73 Sed resolutio est negatiua, quia obstat expresè Pij V. supradicta Constitutio §. 7. ibi: *Statuimus, quoscumque, qui tenentur ad Horas Canonicas, teneri ad dicendum ex præcepto huius Breuiarij, & neminem ex his, nisi hac sola formula satisfacere posse &c.* vbi non solùm agit de ricitatione in Choro, quem nec nominat, sed etiam priuata extrà Chorum, vt aduertunt Mallet. *Theol. moral. Malleat. 30. Tract. 50.* Bernardus Bissus in *Hierurg. verb. Breuiarium. §. 10.* & benè, quia dictio *Quoscumque* omnes amplectitur, & ad omnes casus extenditur per allegat. à Barbos. de *Diction. vsufreq. dict. 317.* & sensus est, omnes, qui ad Horas canonicas tenentur siue in Choro, siue extrà recitantes, iuxtà ritum Romanum eas persoluere debere; nec aliter satisfacere; seu lethaliter peccare, Suarez *de Relig. t. 2. lib. 4. cap. 11. num. 3.* Sanchez *ibid. dub. 24.* Pasqualig. *qq. moral. Canon. Centur. 3. q. 225. num. 4.* Leander *part. 6. tract. 8. q. 18.* Et confirmatur, quia si sine graui culpa non potest quis, omisso propriæ Religionis, vti alterius Breuiario, v. g. Benedictinus Dominicano, vt cum Soto, Nauarr. Tabien. Suarez, Sanchez, & alijs Baldellus *Theol. moral. tom. 2. lib. 3. disp. 29. num. 16.* Diana *ibid. resol. 106.* & Leander *loc. sup. q. 19.* tum propter mutationem grauem, & sub grauibus pænis, & consequenter sub lethali prohibitam, Baldell. *ibid. num. 16.* Lezana *tom. 1. part. 1. cap. 12. num. 18.* Diana *loc. cit. resol. 101. num. 6. resol. 105. num. 4.* contrà Caramuel. & fusè *resol. 106.* tum quia adest dispensatio per Clementin. 2. *de celebrat. Miss.* vt Regulares Cardinalium, & Episcoporum commensales possint se cum illis conformare in officij recitatione; nam superfluè fuissent dispensati, si verum esset, quod omisso proprio Breuiario possent vti alieno, vt benè obseruant Baldellus *ibid. num. 7. & 8.* Diana *cit. resol. 106. num. 4.* & in simili Bernardus Bissus *d. verb. Breuiarium §. 11.* Si inquàm Benedictinus vti nequit Dominicanorum Breuiario, neque vti poterit addictus ritui Romano, vt à contrario sensu, ex eo quod vbi eadem ratio, sit

sit & eadem iuris dispositio, argumentatur Pasqualigus *cit. q.225. num.4.* quiu à fortiori, cum plura ex dicendis faueant Romano Breuiario, quæ non fauent alieno. Nec facit, quod statutum loquatur de recitatione in communi, (de quo quidquid sit, & videatur *sup. num. 50.*) seu in choro, quia priuata subrogatur loco publicæ in his, qui choro de facto non assistunt. Guyet. de *Fest. Sanctor. lib. 1. cap. 12. q. 7. §. Secundò*; adeòque & ab eis eadem forma officij seruanda. Diana *d. resol.* 106. *num.*4. & quia per ly *iuxtà ritum Romanæ Ecclesiæ* decernitur forma seruanda in Congregatione siue à nostris Religiosis indefinitè, hoc est, tam in choro, quam extrà, vt in simili Antonius Cordubens. in *Exposit. Regul. S. Francisci cap. 3. q. 1. v. notandum tamen primò.* & §. *Secundum punctum est*. & Hieronym. à Politio in *simil. exposit. cap. 3. num. 2. fin.*

74 Et paritas de recitatione officij iuxtà ritum Romanum, quoad eos, qui non ritu Romano illud recitare tenentur, non applicatur in præsenti, quia dum priuatim quis v. g. Benedictinus recitat ritu Romano, conformat se cum Ecclesia Romana, quæ est mater, & magistra omnium Ecclesiarum. *Cap. Non decet* . & *Cap. Præceptis Apostolicis . dist.* 12. Lessius *lib. 2. cap. 37. dub. 12. num.* 74. Trullench. *d. num. 3.* Leander *ibid. q.6.* Diana *cit. resol.* 105. *num. 3.* Lezana *d. t. 2. verb. Breuiarium . num. 3.* Tancred. *de Relig. tom. 3. tract. 3. lib. 4. disp. 11. num. 4.* cui omnes conformari conuenit, & expedit, vt dictum est *num.* 70. & quam imitari omnibus concessum est. Caramuel in Regul. S. Benedicti *num.* 1300. vt clarè dignoscitur ex d. Pij V. Constitutione, in qua, dum ab onere Breuiarij excepit eos, qui diuerso per annos . 200. antecedenter vti consueuerunt, non processit præcipiendo vsum Breuiarij non Romani, sed permittendo. Pellizar. in *Manual. t. 1. tract. 5. cap. 8. sect. 1. num.* 18. Hiacynth. Donatus *Prax. Regul. t. 4. tract. 18. q. 32.* quin expresse concessit, quod, si vellent vti Romano, vtique possent de Episcopi, & Capituli consensu. Suarez *d. lib. 4. cap. 11. num. 4.* Thomas à Iesu in *Exposit. Regul. part. 3. cap. 7. dub. 3.* Pellizar. *ibid.* Lezana *loc. cit. num. 3. & 7.* Gauant ad *Rubric. Breuiar. sect. 2. cap. 2. num.* 4. & prò sola recitatione publica, & in choro, non verò priuata requisito, vt notant Lezana *d. num. 3.* & Pellizar. *loc. cit.* quo videtur concessa licentia priuatim illud recitandi. Sanchez *d. cap. 2. dub. 23. num. 2. fin.* Donatus *ibid.* Augustinus Redeingh *Theol. Schol. tom. 11. q. 6. art. 1. controu. 4. num.* 19. nosciturque etiam quoad exemptos inclinasse Summum Pontificem in vsum Breuiarij Romani; quæ non militant in addictis ritui Romano respectu alterius Breuiarij. Diana *ead. resol.* 105. *num. 3.* vt inferatur, posse & ipsos eo priuatim vti, cum sic potiùs Romanæ Ecclesiæ aduersarentur, & sit id expressè contrà Pontificis mentem, dum vltra prohibitionem nullam declarauit huiusmodi recitationem. Et sic non currit paritas.

75 Præ-

75 Præterquamquòd non desunt DD., qui nec Breuiario v.g. Benedictino, vel alteri adstrictos ex consuetudine. 200. annorum permisso, Romano Breuiario priuatim vti posse contendunt, vt præter Seruatium Lairuelz in *Optic. Regul. spec.* 58. *instruct.* 6. Suarez, Lessius, Bonacina, Vasquez, Bellarminus, alijque apud Barbos. ad *Cap. Presbyter.* 1. *de celebrat. Missar. num.* 10. & plures relati à Leandr. *ibid. q.* 6. & non sine fundamento, cum per *Cap. De his.* & *Cap. Placuit. dist.* 12. teneantur omnes officium recitare suæ Ecclesiæ. Baldell. *d. disp.* 29. *num.* 7. 8. & 16. Mallet. *cit. malleat.* 30. *Bract.* 51. Lezana *d. tom.* 1. *cap.* 12. *num.* 18. Bissus ad *verb. Breuiarium.* §. 8. & *seq.* quibus addendus Pasqualigus *d. Centur.* 3. *q.* 225. ex eo quod non recitarent secundùm ritum pro eis præscriptum, qui non est Romanus; vbi id à S. Congregatione Rituum sub die 24. Ianuar. 1616. prò Benedictinis decisum; & prò omnibus exemptis à S. Congregatione Concilij apud Garciam de *Benefic. tom.* 1. *p.* 3. *cap.* 1. *num.* 155. & Baldell. *d. disp.* 29. *num.* 5. Vnde concludendum à primo ad vltimum, non posse Romano ritui addictum, licet extrà chorum, non eumdem ritum quoad Breuiarij vsum seruare, vt præter adductos Sanchez, Leandr. concludunt Diana *cit. resol.* 105. *nu.* 4. *resol.* 106. Lezana *eod. cap.* 12. *nu.* 18. Tancred. *loc. supr. disp.* 11. *num.* 5. Baldell. *ibid. num.* 14. & 15. Pasqualig. *d. q.* 225. *num.* 4. Bissus *cit. verb. Breuiarium. num.* 129. §. 4.

76 Quod ita intelligendum, vt nec per vnam vicem liceat contrarium, quia obligatio officij est quotidiana, vt communiter DD. & videre est apud Castropal. *p.* 2. *tract.* 7. *disp.* 2. *punct.* 2. *num.* 2. & Gobat. in *Experim. Theol. tract.* 5. *num.* 560. & 573. secus si semel, aut bis in anno omitti posset officium, nec esset peccatum vno, vel altero die in quadragesima non ieiunare, aut Missam vno, vel altero Festo per annum non audire, vt cum Carden. *Cris. Theol. tract.* 3. *disp.* 31. *cap.* 7. *num.* 60. obseruat Bernardus Bissus *loc. supr. litt. O. num.* 7. Cum autem huic obligationi non satisfaceret, qui ritui Romano adstrictus alieno vteretur, vt ex Pij V. cit. Const. *Quod à Nobis*, dictum est; sequitur, quod neque per vnam vicem alieno Breuiario possit recitari. Cotonius *lib.* 3. *cap.* 3. *num.* 52. Augustinus Redeingh, *d. controu.* 4. *num.* 6. & 17. Bissus *d. verb. Breuiarium.* §. 5. Nec dicendum, quod sicut aliquando officium prò officio valet, vt multi admittunt, ità valere debeat vna, vel altera cum Breuiario non Romano recitatio; dispar enim est ratio de permutatione officij prò vna, aut altera vice, ac de permutatione ritus; cum per huiusmodi officij permutationem declaratum non sit, non satisfieri obligationi, cum aliàs seruetur ritus Romanus, & sit solùm mutatio quoad taleitatem officij eiusdem Breuiarij; sicut declaratum est, non satisfieri per mutationem, seu vsum alterius Breuiarij. Diana *ibid. resol.* 101. *num.* 6. Redeingh. *ibid.*

77 Quæ tamen dicta sint, dempta necessitate, & priuilegio, si adsit,

 & prò

& prò recitatione priuata (cum prò recitatione Chorali non videatur posse contingere talis necessitas Breuiarium mutandi, nec priuilegium prò ea sit adducibile, quin potiùs contrarium, communiter loquendo) nam in casu, quo aliquis ex nostris Romano Breuiario irreparabiliter careat, si aliud approbatum suppeteret, hoc vti teneretur, quia obligatio cadit primò suprà officium, deinde suprà modum; vnde si non potest adimpleri secundum, adimplendum saltem est primum Crousiers. in *Regul. S. Francisci cap. 3. sect. 1.* Escobar à Corro *tract. de Hor. Canon. q. 3. §. 1. num. 3.* quos sequuntur Diana *d. tract. 6. resol. 25. num. 2.* Busembau *lib. 4. dub. 2. art. 3. nu. 4.* tenentque Sanctorus de Melfi *Comment. ad Statut. Minor. cap. 2. statut. 6. fin.* & cum Paulo de Eleazaris Serena conscientia *q. 38.* Hieronymus à Politio in *Regul. S. Franc. cap. 3. num. 2.* cum namque præceptum iuris communis recitandi officij Diuini præualeat præcepto recitandi per hoc, vel illud Breuiarium, debet in tali casu hoc illi cedere. Lezana *d. verb. Breuiarium. num. 6.* ex quo Pellizarius *eod. tract. 5. cap. 8. sect. 2. q. 29. fin. num. 70.* & cum omnibus Leander *d. tract. 8. disp. 3. q. 21.* quibus addendi a Spiritu Sancto in *Director. tract. 3. disp. 6. num. 1610.* & Bissus *loc. cit. §. 12.*

78 Nec obstat instantia Gobat *cit. tract. 5. nu. 603. & seq.* & Redeingh *ibid. num. 18.* qui sententiam hanc refutantes aiunt, nec eam valere recitationem, neque ad eam in tali casu quemquam adstringi, quia Breuiaria illa sunt à Pio V. abolita, & vt nos etiam diximus, per ea Breuiaria non satisfit obligationi. Non inquàm obstat, quia propositio nostra procedit ex suppositione, quod aliud Breuiarium non adsit; & hoc solo casu dicimus, vt satisfiat obligationi officij Diuini, quæ potior est, & præualet, alio approbato, si adsit, Breuiario orandum. Nec Pius V. de hac suppositione cogitauit, sed solùm declarauit, alio Breuiario non satisfieri, vt omnes Romanum morem sequerentur; quod est quid diuersum; adeóque neque ad hunc casum extendenda est eius dispositio, quod scilicet nec in tali casu satisfiat obligationi, cum dispositiones non trahantur ad incognita. Quin, si Papa id cogitasset, verosimilius est, quod & ipse declarasset, quocumque alio Breuiario approbato (dempta malitia) persoluendum officium, potiùs quàm ex defectu Romani Breuiarij omninò dimittendum, eo modo, quo permisit vsum Breuiariorum antiquorum per aliquod tempus, donec compararentur Romana correcta, ea ratione, ne ob defectum nouorum omitteretur officium.

79 Quoad priuilegia verò iam dictum est *num. 73.* commensales Cardinalium, & Episcoporum posse se cum illis conformare in modo recitandi officium. Prò quo facit S. Congregationis Rituum declaratio sub die, 11. Iunij. 1605. debere scilicet recitantes officium cum Episcopo, siue sæcularis, siue Regularis ille sit; cum Episcopo conformare, vt referunt No-

uarius

uarius in *Lucern. Regul. verb. Officium. num. 6.* & Pax Iordan. *tom. 2. lib. 10. tit. 39. num.* 18. Sed Tancredus de *Relig. t. 3. d. disp.* 11. *num.* 2. adductis Cardinal *Cap. penult. & vlt. d.* 12. Archidiac. Turrecr. Sot. Nauarr. Vasquez, Bellarmin. & Filliuc. dicit supra *eod. num.* 73. adductæ Clementinæ priuilegium valere, etiamsi non cum Cardinale, vel Episcopo, sed seorsim, dummodò commensales, recitent officium.

80 Refertur etiam priuilegium quoddam Innocentij IV. quo Fratribus Minoribus, etsi Romano ritui addictis, conceditur extrà Conuentum posse cum Religiosis alterius instituti per eorum Breuiaria officium persoluere, & oneri satisfacere; quod per Constit. Pij V. non reuocatum dicunt Miranda in *Manual. t.* 1. *q.* 37. *art.* 13. *in concl.* Hieronymus Roderic. in *Compend. resol.* 24. *num.* 8. & 34. Martinus à S. Ioseph in *Summ. tom.* 1. *lib.* 2. *tract.* 4. *de orat. num.* 19. Sanctorus do Melfi *ibid. cap.* 3. *statut.* 2. Sed dubitari potest, an verum hoc sit, cum non appareat, quem fauorem, aut vtilitatem recipere possit vnus ex Minoribus ab omissione proprij, & recitatione officij cum alterius instituti Religioso, vtendo eius Breuiario. Sed posito, quod sit, dubitat Lezana *t.* 1. *p.* 1. *cap.* 11. *num.* 18. an sit viuæ vocis oraculum, quo casu non valere resoluit. Ego saltem non video, quomodò sustineri possit, non fuisse reuocatum huiusmodi priuilegium, cum clara sint Pij V. *Constit.* 64. *Quod à Nobis &c.* verba, ibi: *Omnes verò, & quascumque Apostolicas, & alias permissiones, ac consuetudines, & statuta etiam iuramento, confirmatione Apostolica, vel alia firmitate munita, nec non PRIVILEGIA, licentias, & indulta precandi, & psallendi tam in Choro, quàm EXTRA illum more, & ritu Breuiariorum sic suppressorum, prædictis Ecclesijs, Monasterijs, Conuentibus, Militijs, Ordinibus, & locis, nec non S. R. E. Cardinalibus, Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, & alijs Ecclesiarum Prælatis, cæterisque omnibus, & singulis personis Ecclesiasticis Sacularibus, & REGVLARIBVS vtriusque sexus quacumque causa concessa, & approbata, & innouata quibuscumque concepta formulis, ac decretis, & clausulis roborata, omninò reuocamus, volumusque illa omnia vim, & effectum de cætero non habere &c. neminemque ex ijs, quibus hoc DICENDI, psallendique munus necessariò impositum est, nisi hac sola forma satisfacere posse*; & cum Cassarub. & Donato dictum est *num.* 68.; etsi enim non sit suppressum, & reuocatum Breuiarium v. g. Benedictinum quoad se; est tamen reuocatum quoad eos, qui Romanum ritum sequi teneatur, cum his sit alio vti prohibitum; & respectu horum, Breuiaria exemptorum non possint dici canonica, vt benè Sanchez *Consil. moral. tom.* 1. *lib.* 7. *cap.* 2. *dub.* 24. *num.* 2. Vel saltem non fauere Religioso, cui ex instituto est, alieno Breuiario vti cautum. Leander *ibid. q.* 20. Et in omni casu obseruandum, non ità suffragari hoc priuilegium, vt possit quis id præstare suo libitu, sed solùm ratione itineris, vel ex aliqua alia iusta causa, vt aduertunt idem Martinus

à S. Ioseph *loc. cit.* & Martinus de Alcolea in *not. margin. ad Oper. Dian. coordin. t. 3. tract. 6. resol.* 103.

81 Sensus porrò præfatæ clausulæ *iuxtà ritum Romanum* hic est, quod Diuinum officium celebretur, prout extat in Breuiario ordinatum. Hieronymus à Politio ad *d. cap. 3. Regul. S. Franc. num.* 1. seu iuxtà Rubricas eiusdem Breuiarij. Sanctorus de Melphi *loc. sup. cap. 3. statut. 1. in margin.* Antonius de Pattis in *Exposit. Præcept. eiusd. Regul. cap. 3. art. 1. num. 2.* hoc est, sicut in ipso Breuiario, Kalendario, & eius Rubricis habetur. Corduba in *eamd. Regul. & cap. 3. q. 1. §. Notandum etiam secundò*. Et secundùm omnes ceremonias, ritus, rubricas, & ordinationes Breuiarij Romani. Rousserius de *stat. & origin. Ordin. S. Francis. cap. 3. q. 1. §. In primis*. Quamuis enim hi Auctores loquantur de clausula *secundùm ordinem Romanæ Ecclesiæ* prout in eorum Regul. *d. cap. 3.* idem quoad subiectam materiam videtur vtriusque clausulæ esse sensus. In terminis autem *Romani ritus*, sic eam explicat Peyrin. in *Regul. Minim. d. cap. 4. §. 12. q. 9. num.* 1. quod in Diuini officij recitatione obseruentur hæ septem conditiones, Integritas, Ordo, Qualitas, Locus, Tempus, Attentio, & Deuotio, quæ a Romanæ Ecclesiæ ritu in Diuino officio exiguntur; à quo non abest Siluester Bartolucius in *Declarat. Regul. Minor. cap. 3.* Et vtique intelligendo nomine *Diuini officij*, non solùm horas canonicas, sed etiam Missam. De Pattis *ibid. nu. 1. & 2.* Serena conscientia apud Dominicum Menghi in *Viridar. cap. 3. q.* 52. Peyrin. *ibid. num.* 1. Rousserius *d. q.* 1. quod nempè & in Missa prædicta respectiuè prout in Missali Romano obseruentur,

82 Vnde colligitur, quod si Papa v. g. officium speciale, vel alicuius Sancti extrà Kalendarium, aut alio ritu, vel forma à Breuiario, vel Missali Romano celebraret, non posse à nobis recitari, cum non sit iuxtà Romanum ritum, nisi quando ipse ab Ecclesia recitari præcipit. De Pattis *ibid. num.* 2. Serena conscientia apud eumdem *cit. q.* 52. Corduba *d. q. 1. §. Notandum tertiò*. Colligitur item, quod v. g. Mediolani, vbi secundùm ritum Ambrosianum Festum S. Matthiæ cum præcedenti ieiunio celebratur die 7. Februarij, à nobis, & omnibus ritui Romano adstrictis celebrandum sit die 24. eiusd. mensis, prout in Breuiario Romano, quia talis est ritus Romanæ Ecclesiæ, quem obseruare debemus. Bordon. *resol. 124. num.* 31.

83 Aduertendum tamen circà hæc omnia seruanda esse à Regularibus eorum propria statuta. A Politio *loc. supr. num.* 4. Portell. *Respons. moral. t. 1. p. 3. cap. 28. num.* 4. Lezana *t. 1. p. 1. cap. 12. num.* 18. & *tom. 2. verb. Breuiarium, num.* 3. Bellasius in *Promptuar. Regul. eod. verb. Breuiar. num.* 1. & *verb. Offic. Diuin. num.* 9. Leander *tom. 6. tract. 8. disp. 3. q. 6.* quo fit, vt Religiones quamplures ex Sedis Apostolicæ priuilegio officia propria

San-

Sanctorum suorum, quæ non persoluit Ecclesia, tum diuersa ab illis, quæ sunt in Breuiario, tum particularibus ceremonijs celebrent; nec tamen censentur ritu diuerso à Romano celebrare, cum in substantialibus cum illo concordent v.g. quoad officium in triplicitate Nocturnorum, numero nouem lectionum, identitate Psalmorum, ordine item, & dispositione Capitulorum, Hymnorum, ac Orationum non solùm respectu Matutini, sed etiam in omnibus horis canonicis; & quoad Missam in identitate Canonis, & serie confessionis, Introitus, Collectarum, Epistolæ, Gradualis, Euangelij, Symboli &c. in quibus Romani ritus identitas consistit, vt eruditè Cardinalis Bona *Rer. liturgic. lib. 1. cap. 7.*

# OBSERUATIO SECUNDA.

## Ad Text.



*Matutinum semper media nocte dicatur, exceptis die, & Octaua SS. Sacramenti, & tribus vltimis diebus maioris Hebdomadæ, in quibus morem aliarum Ecclesiarum sequantur.* Constit. *d. p.* 1. *cap.* 1. §. 1.

## SECTIO PRIMA.

### *De Matutini tempore, & media noctis sensu.*

84 NOcturnum officium, quod Matutinum, & Laudes comprehendere diximus à *num.* 8. quatuor, & distinctis temporibus, hoc est tres nocturnos iuxtà tres primas noctis vigilias: laudes verò quarta iam propè Auroram vigilia (quando scilicet tres nocturni dicendi erant; nam quando vnus solus, duabus tantùm vicibus, hoc est in media nocte ad nocturnum, & iterùm in quarta vigilia ad laudes) recitari solitum fuisse, habemus à Guilelmo Durando *lib.* 5. *Rational. Diuin. Officior. cap.* 3. Stephano Durant. de *Ritib. lib.* 3. *cap.* 3. *num.* 4. & *cap.* 5. *num.* 4. Marcello Francolino de *temp. horar. canonic. cap.* 2. *num.* 14 & *cap.* 5. *nu.* 2. & 8. Io: Bapt. Rubeo in *nou. Rational. Diuin. Offic. lib.* 3. *cap.* 17. Quod tamen in dubium reuocari video post Azorium *lib.* 10. *Instit. Moral. cap.* 2. à Suarez *de Relig. tom.* 2. *lib.* 4. *à num.* 3. & *seq.* & Caramuel. *Theolog. Regul.*

*gul. tom.* 1. *ànn.* 1119. licet S. Thomam venerantes, qui in 1. *ad Corinth.* 14. *lect.* 6. dixit: *Antiquitùs dicebantur nocturna diuisim secundùm tres vigilias noctis, nunc autem dicuntur simul*, id aliquando tantùm, & festis diebus, nec vbique euenisse admittant Suarez *d. cap.* 4. *num.* 8. & Caramuel *ibid.* Quidquid tamen de hoc sit, satis mihi, quod ab Ecclesia Romana non id legatur obseruatum: *Quantum verò temporis* (ita Suarez *d. num.* 8.) *illa consuetudo durauerit, & quibus in locis, & præsertim, an Ecclesia Romana eam amplexa fuerit, non constat. Quoad hoc verò vltimum, probabile satis est in Romana Ecclesia non fuisse hanc consuetudinem.*

85 Et quod dubio caret, est, quod quando Matutinum vna cum laudibus decantari institutum fuit, statutum quoque fuit, vt media nocte omnes surgerent, & totum Nocturnorum Officium vna cum ipsis laudibus illa hora continuarent. Guilelm. Durand. *d. lib.* 5. *cap.* 3. *num.* 3. Rubeus *cit. cap.* 17. §. *ad tertium Nocturnum.* Peyrin. in *Regul. Minim. cap.* 4. §. 12. *q.* 3. *num.* 2. & cum Ioan. Beleth. in *Rational. cap.* 20. Francolinus *ibid. cap.* 5. *num.* 9. vbi & talem horam ab antiquioribus obseruatam fuisse, quando non tres, sed tantùm vnus Nocturnus decantabatur, vt ex pluribus Sanctis Patribus, qui, vt *ibid. cap.* 2. videre est, mediæ noctis semper mentionem faciunt; & notant Clicthoueus in Exposit. Hymni *Nocte surgentes &c.* vbi ait, quod Matutinum Officium secundùm Ecclesiæ primitiuæ institutum circa medium noctis curriculum celebrari solitum est ad imitationem S. Prophetæ dicentis: *media nocte surgebam &c.* & ex Patribus ostendunt Caramuel. *loc. cit. num.* 1120. Sanctorus a Melfi in *Statut. Minor. cap.* 3. *statut.* 4. sed fusiùs Stephanus Durant. *ibid. lib.* 3. *cap.* 6. *à num.* 2. *& seq.* Prò quo etiam facit, quod de ritu eiusdem versiculi *Media nocte surgebam*, *lib.* 4. *de Eccles. Offic. cap.* 9. sic notat Amalarius; *Secundus versus: Media nocte surgebam &c. Iste ostendit, qua hora noctis oporteat surgere: sed quoniam negligentes sumus de tempore, quo soliti erant surgere Patres nostri, non audemus mentiri, mutamus versum istum, & dicimus alterum: Quoniam tu illuminas lucernam meam &c.* Saltem Monachorum omnium media nocte nocturnale officium Regij Prophetæ exemplo persoluendi constantem consuetudinem fuisse refert Edmundus Martene de *Antiq. Monach. ritib. lib.* 1. *cap.* 1. *num.* 2.

86 Ob id ergò, quia scilicet hic antiquus tum Cleri, tum Monachorum ritus, & item ob mysteria psalmodiæ in media nocte, de quibus Amalarius in *lib. de Ordin. Antiph. cap.* 4. Stephanus Durant. *ibid. num.* 7. Rubeus *d. cap.* 17. *à* §. *Nocturnale officium, & seq.* ac etiam ob maiorem corporis mortificationem Peyrin. *loc. supr. num.* 3. media nocte Matutinum, seu nocturnos cum laudibus recitari mandant vt supra Constitutiones; prout & multæ aliæ Religiones obseruant; & de quibus Maggius de *Sacr. Ceremon. opusc.* 1. *disq.* 13. *num.* 73. quibus addendi PP. S. Francisci de Paula,

vt

vt ex Peyrin. *d. q. 3. num.* 2. quem sanè ritum congruentiorem, & religiosiorem vocat Durant. *d. cap. 6. num. 6.*

87 Prò cuius porrò statuti intelligentia, quid hic mediæ noctis nomine veniat, obseruandum est. Et noctis medium duobus modis sumi posse, primò, per diuisionem noctis in duas partes æquales; secundò, per solam interpositionem inter noctis terminos. D. Thom. *3. p. q.* 51. *art.* 4. *ad* 2. ex D. Gregor. *hom.* 11. *in Euang.* Turrecrem. in *Regul. S. Bened. tract.* 73. & *cap. 6. num.* 29. & *cap.* 47. *num.* 19. Caramuel. *ibid. nu.* 1122. Card. Bona de *Diuin. Psalmod. lib.* 1. *cap.* 4. §. 3. *num.* 2. seu, vt explicat Martene *loc. cit.* strictè, *prò eo temporis puncto, quod æqualiter distat ab exordio noctis, & ab eius termino*; & latè *prò quocumque temporis spatio, quod est inter duo eiusdem noctis extrema &c.* eo modo, quo, vt exemplificat Caietanus ad D. Thom. *loc. cit. in respons. ad vltim.* dicimus *media vita in morte sumus, & non propterea limitamus nos, quasi diuidamus vitam in duas partes æquales; & similiter gesta incluso die, dicimus facta medio die; & submersos in mari, dicimus in medio mari submersos, non diuidendo mare in duas partes æquales.* Et sic dici potest, media nocte persolui Matutinum, etiamsi nona, vel decima, quando nox quatuordecim horis constat, celebretur, cum persoluatur intrà terminos noctis absque eiusdem noctis diuisione in partes æquales. Francolinus *d. cap. 6. num.* 29. & *cap.* 47. *num.* 21.

88 Sed non hic est Constitutionum sensus: sed quod media nocte persoluatur Matutinum, sumpto noctis medio sub prima acceptione, seu prò eo puncto, quod æqualiter distat ab exordio noctis, & eius termino, & facta in duas partes æquales noctis diuisione, sic Constitutiones explicante, quæ legum interpres est, consuetudine. Verum tamen est, quod in casu, quo per mediam circiter horam media nocte strictè sumpta tardiùs perso lueretur, vt in Mensibus Maij, Iunij, Iulij, & Augusti, in quibus ex Decreto Capituli Gener. de. 1612. *sess.* 8. *num.* 32. paulò tardiùs, seu in quinta noctis hora recitari potest, adhuc media nocte persolui diceretur. Cum namque, vt ad ea verba *cap.* 8. Regul. S. Benedicti, vbi decernitur, *Hyemis tempore octaua noctis hora* surgendum, *vt modicè* (quod modicum quandoque horam integram, & vltrà importare solet iuxtà Caramuel. in *Nomenclat. Regul. S. Benedict. verb. Octaua hora*) *ampliùs de media nocte pausetur*, docet in *Commen. num.* 7. Antonius Perez, *parumque prò nihilo reputetur; & idem sit modicè ampliùs de media nocte pausare, atque vsque ad mediam noctem dormire*, parùm pariter, & prò nihilo reputabitur excessus mediæ horæ; & idem erit modicè post mediam noctem Matutinum recitare, ac illud media nocte persoluere.

89 Et ità quotidiè obseruandum, seu singulis noctibus media nocte celebrandum Matutinum ratione dictionis *semper*, quæ nullum casum excludit per allegat. à Barbos. de *Diction. vsufr. diction.* 361. *num.* 2. exceptis

tamen

tamen *dic*, & *Octaua Sanctissimi Sacramenti*, & *tribus vltimis diebus maioris hebdomadæ, in quibus aliarum Ecclesiarum* consuetudo seruanda; ex qua exceptione firmatur antecedens regula Matutini, quod scilicet semper, seu omni alio die dicatur mediæ noctis tempore. In his autem diebus exceptis Matutinum cum Laudibus de die hora vigesima secunda celebrandum, vt Populorum deuotioni consulatur, prout & aliæ ferè omnes Religiones iuxtà Romanæ Ecclesiæ ritum obseruant: Qua de causa & Ordinis Benedictini antiqui Patres, quibus proprius est ritus, tam in festo Corporis Christi, quam illis tribus maioris hebdomadæ diebus *Romanum psallendi ordinem, ne à reliquis Christi fidelibus dissiderent*, susceperunt, vt testatur Martene *loc. supr. lib. 3. cap. 13. num. 1.* & *cap. 25. num. 3.*

## SECTIO SECVNDA.

### *De Octaua SS. Corporis Christi, & in eius expositione seruandis.*

90 ET sanè tanta est eorum dierum solemnitas, vt & Populis assistere, spiritualiterque proficere concedendum sit; adeòque & de die celebranda Officia etiam a Nobis, vt iam vidimus. Festum enim Corporis Christi, quod ab Vrbano IV. institutum est, prout ex eiusdem Constitutione incipien. *Transiturus &c.* de ann. 1262. apud Cherubin. *tom. 1. Constit. 1.* Anton. Bellotta in *Obseruat. ad Rit. Eccles. Laudunen. pag.* 851. Gauant. ad *Rubr. Breuiar. sect. 6. cap. 20. num. 1.* & ab eodem Vrbano *ibid.* tam *excelsum*; & *tam gloriosum* appellatur; & cuius officium eiusdem Pontificis iussu à Sancto Thoma compositum, vt in eius *Opusc.* 57. & apud Bellott. *ibid.* licet modò in aliquibus paucis mutatum dicat Gauantus *d. num. 1. & 2.* Octauam habet priuilegiatam; ita quod solùm de Duplicibus possit in ea fieri, iuxtà *Rubric. Breuiar. tit. de Octau. num. 3.* de Duplicibus tamen currentibus, non verò translatis, per easd. *Rubric. ibid.* Bernard. Bissum in *Hierurg. litt. F. num. 66. §. 1. litt. O. num. 16. §. 5.* nisi essent primæ, vel secundæ Classis, vt excipiunt Gauantus *ibid. cap. 7. num. 2.* Bauldry in *Manual. Sacr. Cerem. part. 4. cap. 16. art. 1. num. 3.* Claudius Arnaud *Epitom. Thesaur. Sacr. Rit. tract. 2. part. 1. tit. 7. num. 2.* & Bissus *d. litt. F. num. 66. §. 1.* quo casu ad Vesperas, & Laudes semper facienda Octauæ commemoratio, per Gauant. *ibid. sect. 3. cap. 12. num. 25.* Guyet. de *Festis propr. Sanct. lib. 4. cap. 6. q. 2.* Arnaud *ibid. nu. 3.* & Bissum *litt. O. num. 16. §. 3.* & occurrentibus duobus eadem die Duplicibus, de vno tantùm faciendum sit officium, post Octauam alterum transferendum ex S. Congreg. Rit. declarat. 7. Decembris 1680. prò Canonic. Lateranens.

vt in *Collectione declarationum eiusdem S. Congregationis post Officia propria Canonicor. Regular. impress. Venetijs*. 1687. Et de Simplicibus sola commemoratio sine nona lectione. Idem Bissus *ibid.* non obstante quod contrarium quoad lectionem scripserit Gauantus *d. cap.* 20. *num.* 4. ex posteriore ad Gauantum S. Congregationis Rit. decreto sub die 8. Iunij 1669. apud eumdem Bissum *ibid. litt. L. num.* 45. §. 4. Et in die Octaua de nullo alio, præterquàm de Festo primæ Classis cum commemoratione diei Octauæ in vtrisque Vesp. ad Laudes, & Missam. Bauldry *loc. supr. num.* 4. Arnaud. *d. tit.* 7. *num.* 8. *&* 17. Bissus *litt. D. num.* 144. *& litt. F. d. num.* 66. §. 1. Nec in ea Missæ votiuæ celebrari (quidquid dicat Pasqualigus de *Sacrific. Nou. leg. q.* 239. qui tamen loquitur attentis Rubricis) ex Decreto S. Congregat. Rit. de. 1670. Bissus *ibid. litt. M. num.* 233. aut de Requiem. Idem *d. litt. M. num.* 243. §. 16.

91 Est item priuilegiata ob plures Indulgentias ab Vrbano IV. illis; qui verè pænitentes, & confessi tum diei festi, tum Octauæ officijs in Ecclesia assistunt, concessas; à Martino V. duplicatas, vt habet idem Martinus in Constit. *Ineffabile Sacramentum*. §. 2. ab Eugenio IV. iterùm auctas, vt in eius Constit. *Excellentissimum Corporis*. §. 1. *&* 2. quas enumerans, & prò tota Octaua in vnum colligens Edmundus Martene *loc. cit. lib.* 3. *cap.* 25. *num.* 10. dicit esse dierum. 11300. non inclusis alijs centum dierum prò communicantibus; & quas valere etiam si contingat officium fieri de alio Duplici, ex Ioann. XXII. decreto scribit Bauldry. *d. cap.* 6. *art.* 1. *num.* 6. quod manuscriptum vidisse testatur Gauantus *cit. sect.* 6. *cap.* 19. *num.* 5.

92 Et quoniam in hac Octaua, vt plurimùm Sanctissimo Sacramento exposito celebrari solent officia, & apud Nos ad Missam saltem, Vesperas, & Matutinum exponi debet, iuxtà Ceremonial. *lib.* 4. *cap.* 17. obseruandum est, tam in expositione, quàm in repositione canendum semper à Choro *Tantum ergò Sacramentum &c.* Ceremonial. *ibid.* Et quoad expositionem, Bauldry. *d. cap.* 16. *art.* 5. *num.* 6. *art.* 6. *num.* 5. *& art.* 8. *num.* 3. 4. *&* 6. Bissus *ibid. litt. E. nu.* 232. §. 2. Et quoad repositionem, idem Bauldry *ibid. art.* 3. *num.* 31, *art.* 5. *num.* 7. *& art.* 9. *num.* 5. Bissus *ibid.* §. 2. Versiculum verò *Panem cæli dedit eis &c.* ab Acolythis assistentibus, & numquàm à Celebrante. Bauldry. *d. art.* 3. *num.* 32. *art.* 7. *num.* 3. *& art.* 13. *num.* 4. vbi esse contrà ritum Romanum, si à Celebrante dicatur.

93 An autem, dum non solemniter, sed per solam ostij Tabernaculi aperitionem ob aliquam occurrentem causam, vtpotè alicuius Magnatis infirmitatem, vel similem exponitur, & reponitur, iuxtà Decret. Sacr. Congreg. Episcopor. die 7. Septembris, de quo Lantusca in *Theatr. Regular. verb. Eucharistia. à num.* 1. & ad quam nulla Ordinarij licentia requiri docet Hippolytus Tonellus in *Sacr. Enchirid. lib.* 2. *cap.* 3. §. 4. *nu.* 9.

fit canendum *Tantum ergò Sacramentum &c.* videtur quod non, vt ex Bauldry, qui *cit. art. 13. num. 6.* tunc preces dicendas non esse scribit, sicut & Tonellus *loc. cit. num.* 10. Prò quo facit, quod in nostro Ceremoniali *lib. 4. cap. 6. & lib. 5. cap. 4.* in consimilibus expositionibus Sanctissimi, nulla vers. *Tantum ergò Sacramentum* mentio habetur. Sed ego laudarem & in hac particulari, & vt ità dicam quasi priuata expositione, atque repositione præfatos ex Hymno *Pange lingua* versiculos *Tantum ergò Sacramentum &c.* recitari cum Bellotta *loc. supr. pag. 859. num.* 17. saltem à Sacerdote exponente, & Ministris assistentibus, maximè cum etiam in communione, quæ fit extrà Missam dicendæ sint antiphona, & Oratio ex Ritual. Roman. *de ordine ministrandi Sacram. communion.* vt habent Gauant. *tom. 1. p. 3. tit. 9. ad num. 4.* Bauldry *ibid. p. 3. cap. 8. num.* 10. Castaldus *Prax. Ceremon. lib. 2. sect. 14. cap. 7. num.* 10. & Bissus *ibid. litt. Q. nu.* 135. sicut & in tali casu illud tum in expositione, tum in repositione incensare, vt monent idem Bauldry. *art. 8. num. 4. & art. 13. num.* 7. Bellotta *cit. num.* 17. & Tonellus *eod. num.* 10. Nec video, quomodò in nostro Ceremoniali *lib. 5. cap. 4.* dicatur, non adhibendam in simili casu incensationem, cum in minus solemni expositione, & quæ citò expeditur, vtpotè prò Votorum renouatione in die Epiphaniæ *ibid. lib. 4. cap. 6.* incensatio requiratur; & in Visitationibus omnes Prælati, etiamsi per modicissimum tempus extrahatur, incensare consuescant. In omnibus tamen casibus, dum reponitur, benedictionem cum Sanctissimo dandam esse non est dubium, cum ità quoad solemnem expositionem communiter DD. & quoad non solemnem, Bellotta. *d. num.* 17. & nostrum Ceremoniale *cit. lib. 4. cap. 6. & 17. & lib. 5. cap. 4.* & dandam solùm post Orationem, ex eod. Ceremonial. *ibid.* Tonell. *loc. supr. sect. 3. num.* 7. Biss. *d. litt. E. num.* 232. §. 3. numquàm verò, cum dicitur versus *sit & benedictio*, cum id ritui Romano aduersetur. Bauldry *cit. art. 3. num.* 36. Aliqua de ritu in recitando *Tantum ergò &c.* infrà.

## SECTIO TERTIA,

### *De Officijs tenebrarum, & eorum quibusdam ritibus.*

94 QVo verò ad Officia tenebrarum in vltimo hebdomadæ maioris triduo, in quo triduanæ Christi exequiæ celebrantur, vt ait Rupertus *lib. 5. cap. 4.* vnde & hebdomada maior dicitur, & præ cæteris insignior habetur, Microlog. *de Eccles. obseruat. cap.* 52. nemo est, qui ignoret, magna, & multa esse eorum mysteria; & de quibus Guilelmus Durandus in *Rational. Diuinor. Offic. lib. 6. à cap. 72. ad. 77.* Io: Be-

leth

leth in simil. *Rational. à cap.96. ad.* 111. Gauantus ad *Rubric. Breuiarij sect.6. cap.* 13. & Carellus *Doctrin. Sacr. Rit. p.* 2. *Dialog.* 14. *& seq.* & ideò, vt ad ea conueniant populi, de die serò antecedente celebrantur, per Carell. *ibid. cit. Dialog.* 14. *pag.* 271. *fin.* eo modo, quo Vesperæ in Sabbato Sancto & breuiores sunt, & cum Missa finiuntur, ne Populus sine Vesperis Paschalibus recedat, vt notat Beleth. *d. cap.* 111.

95 Et quia quoad ritum huiusmodi Officiorum aliqua in nostro Ceremoniali vel desiderari, vel in dubium vocari video, adnotare hic libet primò, Candelabrum triangulare cum quindecim candelis prò Matutinis, in plano quidem ante Altare maius, non quidem in medio, sed in parte sinistra collocandum esse, ex Gauant. *d. sect.6. cap.* 13. *num.* 7. Castaldo *Prax. Ceremon. lib.* 3. *sect.6. cap.* 1. *num.* 1. Bisso *litt. C. num.* 56. *& litt. H. num.* 24. §. 3. Arnaud *ibid. p.* 4. *tit.* 13. *num.* 4. iuxtà Ceremonial. Episcop. *lib.* 2. *cap.* 22. & signanter in loco, vbi solet Subdiaconus assistere Celebranti, dum dicit introitum Missæ. Bauldry *loc. sup. cap.* 8. *num.* 2. Vnde dispositio hæc Ceremonialis nostri *lib.* 4. *cap.* 10. *In medio ante infimum Altaris gradum ponatur candelabrum triangulare, & non à parte Epistolæ vt dicit Ceremoniale Episcoporum, quia in Ecclesijs nostris non est Faldistorium Episcopi medium Ecclesiæ impediens,* corrigenda videtur; quia quando re vera reponendum esset vbi faldistorium aptari solet, adhuc ita collocari deberet, *vt sit quasi collaterale cornu Epistolæ*. Bauldry *ibid.* Sed verum non est, quod in Ceremoniali Episcoporum a latere Epistolæ reponi demandetur huiusmodi Candelabrum ob Episcopi faldistorium, quod in medio existat; primò, quia in eodem Ceremoniali supponitur Episcopus celebrare, seu stare in propria sede, aut in Choro, non autem in faldistorio, ibi: *Episcopus veniat cum cappa ad Ecclesiam &c. & factis solitis orationibus sibi ipse trahens cappæ caudam per terram, accedit ad suam sedem, nullo sibi tunc Canonico assistente. Quod si magis placeret accedere ad Chorum apud Canonicos, esset laudabile.* Secundò, quia faldistorium, quando in ipso Episcopus celebrat, collocandum est, non in medio, sed a latere Epistolæ; sic enim in eod. Ceremonial. *lib.* 1. *cap.* 12. legitur; *Faldistorium quoque, si eo vtendum erit prò sessione Episcopi celebrantis parum distans ab infimo gradu Altaris à latere Epistolæ locandum est.* Et ideò Bauldrius, qui dixit, huiusmodi triangulare candelabrum in cornu Epistolæ ponendum, *vbi solet Subdiaconus Celebranti assistere &c.* dum subdit, *vel vbi solet poni faldistorium Episcopi*, addit, *dum in eo Episcopus celebrat*; quod idem est ac dicere, in cornu Epistolæ, vbi in faldistorio celebrat ex dictis Episcopus; & ideò resoluit: *ità vt candelabrum triangulare ligneum sit quasi collaterale cornu Epistolæ*; & sic non apparet, quomodò ob Episcopi faldistorium dicatur præfato candelabro cornu Epistolæ assignatum. Quod si vrgeat apparere ex eo, quod, dum ad Altare accedit Episcopus, debeat super faldistorio ante medium Altaris collocato

 orare,

orare, nullius erit momenti obiectio; cum namque statim remouendum sit ex Bauldry *ibid.p.5. cap.11. art. 14. num. 2.* ibi: *Aduertat autem sedulò, quando Episcopus sedere debet, aut genuflectere, vt opportunè illud deferat, & cum eo opus non erit, loco congruo reponat*; ob hunc transitorium faldistorij vsum non est credendum toto Matutini tempore in parte Epistolæ ex Ceremonialis Episcopor. præscripto retinendum esse huiusmodi candelabrum. Non ergò propter faldistorium, quod medium occupare debeat, ex parte Epistolæ collocandum est, sed ob particulare mysterium, quia scilicet sinistrum cornu Altaris est, quod in Missa Hebræos significat, ad quos primò venit Christus, vt ex Iuone Carnot. *serm. de conuen. nou. & vet. sacrific.* Gauantus *d. num.7.* ni velimus in sinistro latere protendi sinistros euentus in Christo. Gauant. *ibid.* Et ideò, cum non sit ratio huius mysterij significationem reijciendi, nec in medio debet candelabrum collocari.

96 Secundò, dum celebrans incipit Antiphonam *Zelus domus tuæ &c.* & ipsum, & reliquos de Choro signo Crucis se signare (quod in nostro Ceremoniali desideratur) non minus ac quando dicitur *Deus in adiutorium &c.* non solùm posse, vt Gauantus *d. cap. 13. num.* 8. sed & debere, vt Castaldus *d. cap. 1. num.6.* Carellus *cit. Dialog. 14. pag. 274. col. 1.* Bauldry *eod. cap.8.* & esse valdè conueniens, maximè his diebus, quibus Crucis vexillum prodit. Bissus *ibid. litt. M. nu. 119. §.2. & litt. S. nu. 157.* quod idem obseruandum in initio horarum, dicunt Castaldus *ibid.* & Bissus *eod. num. 119. §.2.*

97 Tertiò, in Oratione *Respice quæsumus &c.* (quæ genuflexo dicenda est a Celebrante, vt habent Paulus à S. Io: in *nostr. Ceremonial. cit. cap. 10.* iuxtà Ceremonial. Papæ *lib. 2. cap. 42.* & Episcopor. *lib. 2. cap.22.* Gauant. *d. cap. 13. num.20.* Castaldus *cit. sect. 6. cap. 1. nu. 12.* Bauldry *eod. cap. 8. num. 21.* Bissus *cit. litt. M. num. 119. §.9.* & capite aliquantulùm inclinato, Ceremonial. Episcop. Castaldus, & Bauldry *loc. cit.*) ea verba, *Qui tecum viuit, & regnat &c.* quæ submissa voce dicuntur à celebrante, ab omnibus pariter submissa voce esse dicenda, vt aduertit Carellus *cit. Dialog. 14.* ob eamdem rationem, quod non altè, sed submissè ea proferat Celebrans. Et item genuflectendum in Choro, dum Oratio dicitur in Missa Feriæ V. prout Paulus à S. Io: *ibid. cap. 11.* Quod tamen in nullo Ceremoniali lego, nisi fortè ea sit ratio, quia genuflectitur ad Orationem, & in Horis officij, & ad mærorem indicandum, prout de genuflexione ad Orationem in Missa Defunctorum, Gauantus ad *Rubr. Miss. p. 1. tit. 17. num. 5. litt. T.* Quod idem dicendum de genuflexione ad Orationem, quæ dicitur post Communionem, licet de hoc nihil habeat Paulus à S. Io: *d. cap. 11.* cum tamen in Missis Feriarum Aduentus, Quadragesimæ, quatuor Temporum, Vigiliarum, quæ ieiunantur (excepta Vigilia Natiuitatis,

tatis, Paschæ, Pentecostes, ac etiam quatuor Temporibus eiusd. Pentecostes) & in omnibus Missis Defunctorum, in quibus genuflectitur ad Orationem ante Epistolam, genuflectatur & ad illam post Communionem, ex eodem Paulo à S. Io: *ibid. lib. 2. cap. 5. §. 1.* Gauant. *ibid. litt. X.* idem & in præsenti videtur dicendum. Quod ampliat Bauldry *ibid. p. 2. cap. 3. num. 5. & cap. 21. num. 6.* ad locum Refectorij, seu, quod & ibi, dum prò refectione dicitur eadem oratio, genibus flexis dicenda sit. Quod tamen obseruari nec video, neccredo debere, cum id non decernatur in Rubric. ad benedictionem mensæ prò Feria V. in Cæna Domini ad calcem Breuiarij; sicuti neque id decernitur de Psalmo *Miserere*; & quamuis ibi legatur, Orationem *Respice* quæsumus, dicendam esse à Celebrante *vt in Officio*, non videtur per dictionem *Vt* repeti, aut appellari modus dicendi Orationem, sed substantia solùm Orationis, vt ea dicatur Oratio, quæ in Breuiario; quod si genuflectendum esset, absque dubio aliquo modo indicatum fuisset. Genuflectendum est verò, sed simplici genuflexione, seu vnico genu, quotiescumque in Parasceue transire contingit ante Crucem, vel ad eam quis accedit, aut ab illa recedit. Paulus à S. Io: *d. cap. 5. §. 2.* Gauantus ad *Rubric. Miss. p. 4. tit. 9. litt. S.* ex Cerem. Episcop. *lib. 2. cap. 25.* Castaldus *lib. 3. sect. 7. cap. 2. num. 2.* ex S. Congregationis Rit. declaratione; quod Gauantus *ibid. tit. 8. num. 13.* eius Compendiator Arnaudius *d. tit. 8. num. 20.* Barthol. Corsetus in Nouiss. Prax. Sacr. Rit. *tract. 1. p. 2. cap. 6. num. 21.* & Bauldry *part. 4. cap. 9. art. 4. num. 8.* restringunt ad Crucem in Altari maiori, & ad totum triduum extendunt; vbi hunc esse morem S. R. E. Cardinalium in Capella Papali. Bauldrus *ibid.* Bissus *litt. C. num. 576.* qui ambo ex Castaldo *loc. cit.* dicunt ita à S. Rituum Congregatione decisum. Sed re vera Castaldus non hoc dicit; sed tantùm ità decisum prò die Parasceue, vt benè notant Gauantus *d. nu. 13.* & Maggius de *Sacr. Cerem. opusc. 2. disquis. 33. num. 208.* Quare non recedendum à dispositione prædicta nostri Ceremonialis, cum id sit communius, vt *ibid.* obseruat Maggius.

98 Quartò, circà difficultatem illam Orationis *Sacrosanctæ*, an post Horas Canonicas sit in hoc triduo recitanda nec ne, & benè præscribatur in nostro Ceremoniali *d. lib. 4. cap. 10.* ibi: *Finito strepitu, statim Præsidens submissa voce incipiat Sacrosanctæ*; videri quidem omittendam esse, cum, ex eo quod Rubricæ Breuiarij post Laudes prò Feria V. maior. Hebdomadæ sic disponant: *Finita Oratione fit fragor, & strepitus aliquantulùm: mox profertur candela accensa de sub Altari, & omnes surgunt, & cum silentio discedunt*, videantur tunc quoad cætera omnia silentium indicere. Qua de causa (quod scilicet post Orationem cum silentio discedendum sit, vt etiam notant Castaldus *cit. lib. 3. sect. 6. cap. 1. num. 13.* Bauldry *eod. cap. 8. nu. 22.* Bissus *litt. M. num. 119. §. 9.*) nec oratio Dominicalis, quæ aliàs post horas.

ras Canonicas dicitur, tunc dicenda est. Bauldry. *cap. 9. art. 5. num. 23.* nec Vers. *Dominus det nobis suam pacem*; nec Antiphonæ B. V. nec *Fidelium animæ &c.* Vnde Gauantus *d. cap. 13. num. 20.* sic habet: *In fine Horarum huius tridui non dicitur Oratio Dominica, nec aliud quidquam, quia nulla est Rubrica, quæ id significet; & quæ necessariò dicenda sunt, satis apertè describuntur*; Et sic, si per Rubricam *cum silentio discedunt*, omnes aliæ preces interdicuntur, nec locus esse videtur Orationi *Sacrosancta &c.*

99 Sed quia hæc clausula, *cum silentio discedunt*, benè perpensa non videtur intentum importare, sed posita tantùm ad euitandas collocutiones, vt apparet ex his Castaldi obseruationibus *ibid. sect. 6. cap. 4. num. 12.* vbi de Altaris maioris denudatione post Vesperas vna cum Choristis facienda loquens, hæc addit: *Tandem completo Psalmo, & repetita antiphona datur signum cum tabula, vt fit in salutatione Angelica, loco signi meridiani, & interim omnes genuflexi orant. Postmodùm Celebrante surgente, in Sacristiam per ordinem reuertuntur, vbi paramentis, ac superpelliceis depositis omnes silentio, & absque vlla salutatione recedunt; quod præcipuè in hoc triduo seruandum erit.* Item *sect. 7. cap. 4. num. 18. Dicta Oratione, Respice quæsumus &c. prò Vesperis datur signum cum tabula prò Salutatione Angelica meridiana, & tunc extinguuntur cerei in Altari, & suprà cancellos, omnesque cum silentio, & absque vlla salutatione discedunt.* Item *cap. 5.* vbi de celebratione Episcopi in Parasceue *num. 11.* post dictam prò Vesperis Orationem, *Publicantur Indulgentiæ, & omnes silentio, & absque salutatione recedunt*; & *nu. 54.* de Cardinalibus loquens sic habet: *Qui finito officio, deductoque Pontifice ad cameram paramentorum discedunt sine confabulatione aliqua*; Cum, inquam, appareat, ad quem finem ea verba, *cum silentio discedunt*, posita sint, hoc est ad euitandas collocutiones ob dierum reuerentiam, & ad mærorem indicandum, quandoquidem non alio fine concipi potest, post dimissa in Sacristia paramenta, cum silentio discedendum esse; non est dicendum, apposita esse ad omnium aliarum precum exclusionem; secùs nec in Choro dicenda esset salutatio Angelica, quam ex Bauldry tamen ibi dicendam vidimus. Quod si preces, nempè Oratio Dominicalis, Antiphonæ B. V. &c. dicendæ non sint, vt re vera dicendæ non sunt, hoc colligendum ex eo est, quod a nulla Rubrica significetur aliquid aliud in illo triduo esse dicendum, *& quæ necessariò dicenda sunt, satis apertè describuntur*, vt ex Gauant. *supr.* Et dato, quod ex clausula *cum silentio discedunt*, colligendum sit, nihil aliud esse recitandum, adhuc dico, sensum esse, non esse recitandum quid aliud ex his, quæ extra hoc triduum prò complemento Officij, & tamquam quid ex Officio recitari solent: non autem, quod ex deuotione (vt dixi de Salutione Angelica) & prò negligentijs in eo Officio commissis recitatur. Quia tamen veneranda talis clausula, & post Orationem silentium indictum clarè apparet, eam ad instar Salutationis Angelicæ secretò recitari consulerem.

OB-

# OBSERUATIO TERTIA.

## Ad Text.



*Iſſa Conuentualis, cui omnes non Sacerdotes intereſſe debent, poſt orationem mentalem, & Horas, quæ ipſam ſequuntur, ab Hebdomadario ſingulis diebus celebrabitur.* Conſtit. *d. p.* 1. *cap.* 1. §. 2.

## SECTIO PRIMA.

### *De Hebdomadario.*

100 HEbdomadarius ille in præſenti Sacerdos eſt, qui in Choro per integram hebdomadam, & per vices officium, vt ita dicam, facit celebrantis, à Veſperis Sabbati incipiendo vſque ad Nonam ſubſequentis Sabbati incluſiuè, prout Paulus a S. Ioan. in noſtro Ceremonial. *lib.* 1. *cap.* 3. & 4. Caſtald. *Prax. Cerem. part.* 1. *cap.* 5. *num.* 2. excepta Quadrageſima, quo tempore incipit a Completorio Sabbati vſque ad ſubſequentis Sabbati Completorium excluſiuè, Paul. à S. Ioan. *d. cap.* 3. & 4.

101 Quod munus præſtare debet in ſuo profeſſionis loco, niſi ſolemniter, hoc eſt, Pluiali indutus celebret *d. cap.* 4. Bauldry. *ibid. num.* 3. tunc enim ſi coram Prælato ſuperiore celebrat, in primo ſecundi chori loco ſedere debet, Paulus à S. Ioan, *ibid. lib.* 2. *cap.* 11, ſed numquam niſi dato à Præſidente ſigno, incipere. Idem *d. lib.* 1. *cap.* 4. & ex *Manual. Epiſc.* Bauldry *ibid. num.* 4. Maggius de *Sacr. Ceremon. opuſc.* 1. *diſquiſ.* 29. *num.* 161. Biſſus in *Hierurg. litt. H. num.* 25. §. 1., quod ſignum manu dandum eſt. Paulus a S. Io: *lib.* 1. *cap.* 1. ſeù ex conſuetudine manu manum percutiendo (de quo more ad ea Ciceronis *lib.* 3. *de Offic.* verba: *vt digitorum percuſſione* ſic in *Aduerſar. lib.* 29. *cap.* 30. Adrianus Turnebus; *ſono digiti loco nutus, aut vocis vtebantur*; & ſic in Regula S. Pachomij *num.* 6. apud Holſtenium, *Cumque manum percuſſerit ſtans prior in gradu &c.*) non tamen quando Hebdomadarius ſolemniter, ſeù cum Pluiali, vt dictum eſt celebrat. Bauldry *d. cap.* 5. *num.* 7. *fin.* & de facto Paulus à S. Ioan. *ibid.*

*lib.* 2.

*lib.* 2.*cap.* 11. vbi de Vesperis solemnibus, *& cap.* 13. vbi de matutino solemni, nec verbum quidem habet de signo à Præsidente dando, cum tamen facilimè, si dandum esset, adnotare potuisset, pro vt alia; & si alias præscripta repetit; tunc enim, seù in casu dictæ solemnis celebrationis, vel petenda ab Hebdomadario per capitis inclinationem licentia incipiendi à Prælato, iuxta formam, quam extra solemnis celebrationis casum præscribit Castaldus *cit. cap.* 11. *num.* 4., vel solum tunc incipiendum, quando Prælatus signo Crucis se signans, vt officio initium detur insinuat, & annuit. Quod respectiuè, & cum proportione seruandum, quotiescumque aliàs Prælati signum expectandum esset.

102 Cæterum quoad ea, quæ ab hebdomadario præstanda sunt, cum satis habeantur apud Paulum à S. Ioan. in *d. Ceremonial.* nihil in præsenti occurrit addendum. Hoc tantum peroptarem, quod Hebdomadarij omnes iuxtà Ceremonialis *lib.* 2.*cap.* 1. præscriptum à Maggio *d. disquis.* 29. *num.* 163. vbi de hoc nostro instituto loquitur, commendatum, *dum aliquid particulare dicunt librum antè oculos habeant*, ne dum memoriter persoluunt erroribus se exponant.

## SECTIO SECVNDA.

### *De Missæ Conuentualis sensu, tempore, necessitate, & applicatione.*

103 AD hebdomadarium spectat singulis diebus post orationem mentalem, & horas, quæ ipsam sequuntur, seù Primam, & Tertiam, Missam Conuentualem celebrare, quæ ideò præcipitur, quia, licet non sit de Horis, est tamen de officio, vt ex *Gloss. in Clementin.* 1. *de celebratione Miss. verb. Canonicas* ibi: *Missam de Officio dicimus, sed non de horis*. Barbos. ibi *nu.* 5. & Nauarr. *de Orat. cap.* 3.*nu.* 29. *nec dissentit* Fagnanus in *Cap. Vt Abbates. de ætat. & qualit. num.* 82., & ad quam celebrari faciendam teneri Prælatum sub mortali ex *d. Clemen.* vult Donatus *in Prax. tom.* 3. *tract.* 7. *q.* 102. & *ex Cap. Cum Creatura de Celebrat. Miss.* Suarez *tom.* 3. *disp.* 8. *sect.* 2. *dico secundò*, cum allegatis infrà *num.* 274. & pro qua militant quæ de obligatione Prælati respectu Diuini Officij dicta sunt *num.* 52. *&* 53. quod intelligendum tamen, vbi sit numerus sufficiens Sacerdotum, ille scilicet quem pro obligatione Chori *num.* 55. *& seq.* requiri vidimus.

104 Sed iam insurgit difficultas, primò: quomodo Missa hæc Conuentualis dici possit, si nec solemnis est, nec cantatur, prout ad rationem Missæ Conuentualis requirere videntur Fagnanus *ibid. num.* 83. *&* 84. & Ru-

& Rubricæ Missal. Roman. *tit.* 4. *de Miss. Votiu. num.* 3. ibi: *In principali Missa, quæ vocatur Conuentualis.* Et *tit.* 15. *num.* 2. ibi: *Missa autem Conuentualis & solemnis sequenti ordine dici debet. In Festis duplicibus, & Semiduplicibus, in Dominicis, & infrà Octauas dicta in Choro hora Tertia; In aduentu, Quadragesima, quatuor Temporibus etiam infrà Octauam Pentecostes, & Vigilijs, quæ ieiunantur, quamuis sint dies solemnes, Missa de tempore, seù Conuentualis debet cantari post Nonam;* verba siquidem, *Principalis Missa, solemnis, in Dominicis, debet cantari*, non alterius Missæ interpretationem admittunt, quam Missæ cum Ministris, & cantu solemni; & supponunt Guyet. de *Fest. prop. loc. lib.* 3. *cap.* 30. *q.* 1. Bissus *ibid. litt. M. tot. num.* 239. apud quos sub solis terminis solemnitatem, & cantum exprimentibus de Missa Conuentuali sermo est. Clarius Peregrinus *in Constit. Theatin. comment. ad cap.* 1. *prim. part. litt. E.*, & constanter Roufferius de *Stat. & Orig. Ord. S. Francisc. cap.* 3. *q.* 5. §. *Hanc fermè formam. prope fin.* Vndè Missam Parochialem sine cantu non esse Conuentualem scribit & Gauantus in *Thes. Sacr. Rit. part.* 1. *tit.* 15. *num.* 2.

105 Secundò: Si missa Conuentualis est, cur semper post Horam Tertiam celebranda, & non post Sextam in Festis simplicibus, & Ferijs per annum, vel post Nonam in aduentu, & Quadragesima iuxtà easdem Rubricas *ibid.* & communem DD. sensum? Licet enim admittatur laudabile esse post Tertiam eam Missam celebrari, vt potè quia, vt habet Carellus de *Doctrin. Sacr. Rit. Dialog.* 16. Hora Tertia ex continuatione cum Missa, hora sancta nuncupatur; excipiendi sunt dies Feriarum, & quos excipiunt Rubricæ, quas Ritum Romanum profitentes alterare non debent, nec decet ob obseruantias particulares, *vt loc. sup. q.* 2. aduertit Guyetus.

106 Facilis tamen vtriusque resolutio; & quidem primæ, quia licet sensus Rubricarum ibi fit reuerà de Missa solemni, & cantata, loquuntur tamen de Missa Conuentuali Ecclesiarum Collegiatarum, vt ex verbis, *In Ecclesijs Cathedralibus, & Collegiatis. Tit.* 3. *de Fer. & Vigil. nu.* 1. & 2. *tit.* 5. *de Missa Defunctorum num.* 1. *tit.* 7. *de Commemor. num.* 2. quæ huiusmodi Missam Conuentualem sub præcepto canere tenentur *ex Cap. Cum Creatura. de celebr. Miss.* Abb. Ioan. Andr. & cæteri Canonistæ *ibi.* Gauantus *ad Rubric. Miss. p.* 3. *tit.* 11. *num.* 7. Quarti ad *easdem Rubr. p.* 1. *tit.* 3. *sect.* 1. *dub.* 1. Vericell. *QQ. Moral. tract.* 8. *q.* 20. *nu.* 1. & communiter DD. quos plures adducit, sequiturque Pasqualigus de *Sacrific. nou. leg. q.* 882. Non autem de Missa Conuentuali Ecclesiarum Regularium, quæ (cum Collegiatæ propriè non sint, vt probat Roderic. *t.* 1. *QQ. Regul. q.* 43. *art.* 12. tenentque Lezana *tom.* 2. *verb. Missa num.* 49. Diana *in coordinat. tom.* 2. *tract.* 1. *resol.* 83. ex eo quod in *Clemen.* 1. *de celebrat. Missar.* §. *Ne igitur.* Ecclesiæ Cathedrales, Regulares, & Collegiatæ ponantur tanquam membra distincta, Peyrin. in *Addit. ad Constit. Pyrrh. cap.* 1. *num.* 19. Pas-

qualig. *loc. cit.* *q.* 887. *num.* 4. Bissus *litt. E. num.* 22. Et signanter loquendo de Mendicantium Ecclesijs, quod non sint Collegiatæ, Leander *t.* 2. *tract.* 8. *disp.* 5. *q.* 10. Guyet. *loc. supr. q.* 3. sed Conuentuales dicantur, Gauantus *ibid. tit.* 11. *num.* 12. ex Flauio Cherubin. qui in *Compend. Bullar. Schol.* 1. *ad Bull.* 7. *Innocentij IV.* Conuentuales illas appellantis, hoc titulo dicit appellari ad differentiam Collegiatarum, quæ sunt propriè Canonicorum) ad huiusmodi solemnem Missam Conuentualem non tenentur. Tamburin. de *Iur. Abb. t.* 2. *disp.* 5. *q.* 34. Diana *ibid. resol.* 87. Quarti *loc. supr. dub.* 4. Pasqualig. *q.* 888. Guyet. *lib.* 4. *cap.* 21. *q.* 6. Qum nec admisso, quod sint verè Collegiatæ, (vt esse tenent Corduba in *not. ad Caßarub. Compend. Priuileg. verb. Moniales.* Rousserius *loc. cit.* Peregrinus *ad d. cap.* 1.) cum ad Missam Conuentualem non obligentur Regulares ratione Rubricarum, sed solum Regulæ, & Constitutionum, vt notant Sanctorus à Melsi ad *Statut. Minor. cap.* 2. *stat.* 6. & Gauantus *d. p.* 3. *tit.* 11. *num.* 4. & solum quando eam præcipiunt, Quarti *cit. dub.* 4. Pasqualig. *q.* 895. *num.* 3. & non quomodocumque, sed quando præcipiunt sub mortali, Pasqualig. *q.* 889. *num.* 1. *& seq.* Diana *ibid. resol.* 86. *&* 87. quæ tamen regulariter non eam præcipiunt, Quarti *ibid.* & insuper dispar sit ratio de Ecclesijs Regularium, ac Collegiatarum sæcularium, cum hæ fundatæ sint cum onere officiandi Ecclesiam: secùs verò illæ. Peyrin. *d. cap.* 1. *num.* 19. Pasqualig. *d. q.* 888. *num.* 2. Quarti *ibid.* §. *Dico secundò* Guyet. *d. q.* 3. Quarè, cum ad Missam hanc Conuentualem non teneantur Regulares, nec in eorum Missis, quæ apud eos Conuentuales sunt, requirenda est solemnitas, & cantus, Et ita Missam licet priuatam, Conuentualem vocant, & admittunt, Quarti *ad d. tit.* 3. *dub.* 1. §. *Respondeo, & dico. vltrà med.* & *dub.* 3. §. *Colligitur in illis &c.*, & *ad tit.* 4. *dub.* 9. & Castaldus *loc. cit. lib.* 2. *sect.* 6. *cap.* 2. *num.* 2. vbi apertè nec solemnitatem, nec cantum ad Missam Conuentualem per se requiri, vt & quo ad cantum clarè tenet, & quoad solemnitatem supponit Antonius à Spiritu Sancto in *Direct. Regul. tract.* 3. *disp.* 6. *num.* 1666. Et sufficit, quod, vt Conuentualis dicatur, sit loco solemnis, & dicatur nomine totius Conuentus, Quarti *ibid.* vel pro Conuentu celebretur. Peyrin. in Regul. Minim. *cap.* 4. §. 13. *q.* 4. Castaldus ibid. vbi addit: *Et sic vt plurimum vbi maximè non cantantur quotidiè solemnes, Conuentualis ea censetur, quæ immediatè post horas diurnas in Altari maiori celebratur.* Vndè non est cur Missa præfato modo ab Hebdomadario celebranda, Conuentualis dicenda non sit.

107 Ex quibus sequitur solutio secundæ difficultatis, quod scilicet non sit semper celebranda post Tertiam; quia, cum non sit sermo de Missa illa solemni Conuentuali vi Rubricarum, sed solum de Missa Conuentuali ratione Constitutionum, nec attendendum est tempus pro ea assignatam à Rubricis. Præterquamquod etiam si esset sermo de Missa Conuentuali ratio-

ratione Rubricarum, nec tempori pro ea ab ipsis requisito adstriguntur, quibus ex Pontificia concessione, quod idem est, ac per Constitutiones à Papa specificè approbatas, aliud tempus præscribitur, vt Guyetus ipse d. cap. 30. q. 2. Quarè nec dedecet, quod semper post Tertiam etiam in Ferijs per annum, vel sextam etiam in duplici tempore Quadragesimæ à nobis celebretur, cum sic apertè Constitutiones Apostolicæ *loc. supr.*

108 Hæc autem Missa, quæ Couentualis dicitur, & ab Hebdomadario celebranda est, cum officio concordare debet, quia sic de Missa Conuentuali ex *d. Cap. Cum creatura de Celebr. Missar.* Gauantus *p. 1. tit. 4. litt. E.* & *p. 3. tit. 11. num. 7.* Quarti. *d. p. 1. tit. 3. sect. 1. dub. 2.* Peregrin. *loc. sup.* Bauldry. *p. 3. cap. 7. tit. 4.* Guyet. *ibid. lib. 4. cap. 21. q. 6.* Iacobus Pignatellus *Consult. canon. tom. 3. conf. 52. num. 5.*, quia Missa Conuentualis est pars Officij, vt dictum est, adeoque & iuxtà formam Breuiarij celebranda, seù conformis officio, Pasqualig. *ibid. q. 891. num. 2. & 5.* præterquam in diebus, in quibus Missa Conuentualis dici potest ex Votiuis iuxtà Rubric. *tit. 4. de Miss. Vot. num. 3.* Quæ quamuis militent vbi sermo fit de Missis Conuentualibus solemnibus, quæ solæ propriè dicuntur esse de officio, vt notat Fagnanus ad *d. Cap. Vt Abbates num. 83. de ætat. & qualit.* & Ecclesiarum Collegiatarum, in quibus, & quandoque duæ Missæ cantari debent, vna de officio, altera de Feria, vel Vigilia ex eisd. Rubr. *p. 1. tit. 3. num. 1. & 2.*, & *tit. 7. num. 2.* Gauant. *d. tit. 11. num. 7. & 9.* Castald. *d. lib. 2. sect. 6. cap. 3. num. 18. & 19.* Quarti *loc. cit. dub. 3.* Guyet. *lib. 3. cap. 30. q. 3.* & tenent Thomas Hurtad. *Resol. moral. t. 1. tract. 2. nu. 302.* Leander *d. disp. 5. q. 9.* & Pasqualig. *q. 894. num. 4.* non verò militent vbi sermo de Missis Conuentualibus Regularium, quas nec Officio conformes necessariò esse debere tenent Hieronymus Garzia *in Summ. tract. 3. diff. 2. dub. 3. num. 17.* Peyrin. in *Addit. ad Constit. Pyrrh. cap. 1. num. 20.* dum existimat, quod *pro Missa Conuentuali sufficiat canere Missam Defunctorum*; & in Regul. Minim. *cap. 4. §. 13. q. 4. num. 3.* dum Missam de quocumque sit, dummodo pro Conuentu offeratur, Conuentualem esse scribit; ea forsan ratione, quia cum Regulares, vt dictum est, non teneantur ad huiusmodi Missam Conuentualem, nisi ratione propriorum Statutorum, possunt eligere (quod intelligendum exceptis Festis duplicibus) quam Missam voluerint iuxta Rubricas Missalis, vt Pasqualig. *ibid. q. 893. num. 4.* Nec item duas, de officio scilicet alteram, alteram de Feria esse debere, concludunt Rodriq. *QQ. Regul. tom. 1. q. 43. art. 12.* Villalob. *p. 1. Summ. tract. 8. diff. 19. num. 4.* Gauant. *ibid. p. 3. tit. 11. num. 12.* Leander *loc. supr. q. 10.* Diana *loc. sup. resol. 84. num. 5. & resol. 85. num. 1.* Bordon. *resol. 25. n. 25.* (dempta tamen consuetudine. Peyrin. *d. cap. 1. num. 20.* quam non dari subdit a Spiritu Sancto *loc. supr. num. 1670.*) quia, cum Rubrica *d. tit. 3. num. 1. & 2*, vbi de duplici illa Missa &c. expressè loquatur de Missis Conuen-

uentualibus, quæ cantantur; ibi: *In Ecclesijs Cathedralibus & Collegiatis cantantur duæ Missæ*; & Missæ Conuentuales Regularium non sint necessariò canendæ ex dictis, non potest eis applicari dispositio earum duarum Missarum, ex vulgato iuris axiomate, quod quibus non conueniunt verba dispositionis, nec conuenit dispositio. Pasqualig. *q. 896.* Nihilominùs etiam Mendicantium Ecclesijs & hæc aliqualiter applicarem, seù & in eorum Missis Conuentualibus laudarem cum officio conformitatem, quam & in Missa Conuentuali priuata requirit Leander *vbi sup. q. 12.* Et moueor ex Regul. general. Rubric. *tit. 4. num. 3.* ibi: *Et quoad fieri potest Missa cum officio conueniat*, si enim hoc obseruandum in Missis priuatis, quin in illa vna, quam omninò, vbi tres sunt Sacerdotes, celebrandam vult Peyrin. *d. cap. 1. num. 20. vers. Existimo etiam*; & ex Suarez de *Sacram. disp. 80. sect. 2.* A Spiritu Sancto *ibid. num. 1663.* à fortiori obseruandum erit in hac Conuentuali; Et item duas in Vigilijs, & Ferijs, in quibus fit de duplici; vnam de duplici, & alteram de Feria, vel Vigilia, sine reciproca commemoratione, licet sine cantu, & priuatim; loquendo semper, vbi plures sint Sacerdotes; conformiter ad Rubricas *d. tit. 7. num. 2.* à quibus duæ Missæ requiri videntur ob pluralitatem Sacerdotum quotidiè celebrantium, ibi: *Sed in Cathedralibus, & Collegiatis, vbi plures Sacerdotes quotidiè celebrant &c. dicuntur duæ Missæ &c.* & tenent Alcozer. in *Rubr. Missal. tract. 1. text. 3. gloss. 1. vers. has ferias fin.* Castaldus *d. cap. 3. num. 20.* Quarti *d. sect. 1. dub. 3. & 4.* & sic obseruari laudant Gauantus *p. 3. d. tit. 11. num. 8. fin.* & Guyet. *cit. cap. 30. q. 3. fin.* & à suis practicari scribit Peregrinus *loc. supr.*

109 Quibus tamen non obstantibus duo adnotanda. Primò, quod quandò canitur Missa pro aliquo ex Religiosis defuncto, hanc pro Conuentuali habendam, & esse, nec aliam Conuentualem requiri ex *d. Cap. Cum Creatura*, & ratione consuetudinis. Peyrin. *d. cap. 1. num. 20.* Sed tunc aliam priuatam de officio celebrari mihi videtur valdè conueniens, prout & Leander *d. disp. 5. q. 12.* Secundò, & si Missa Conuentualis sit, non esse necesse, vt applicetur pro Conuentu, vt vult Peyrinus in *Regul. Minim. cap. 4. §. 13. q. 4.*, aut pro Benefactoribus in communi tam viuis, quam defunctis, vt volunt Corduba in *not. ad Castarub. Compend. Priuileg. Verb. Moniales punct. 3.* Peregrinus ad *d. cap. 1. litt. E. §. & ista Missa*: Sed liberam remanere applicationem, & pro ea stipendium accipi posse; tum quia ità & de Missis Conuentualibus Ecclesiarum Collegiatarum, nisi aliundè adsit specialis obligatio, aut consuetudo. Quarti *p. 1. tit. 5. dub. 3.* Diana *ibid. resol. 55. num. 1.* Pasqualigus *q. 899.* alijque plures apud Pignatell. *d. tom. 3. Consult. 60. num. 1.* tum quia accipere huiusmodi stipendium non prohibetur à Constitutionibus, & aliàs est conforme consuetudini; ob quæ idem sentiunt Quarti *ibid. §. Colligitur secundò.* Pasqualigus

*cit. q.* 899. *num.* 4. quin Peyrinus ipse *cit. cap.* 1. *num.* 20. §. *Existimo denique*, nec sibi contrarius, dum se explicans *d. q.* 4. dicit, Conuentum quoad applicationem, quæ aliàs pro seipso esse deberet, posse suo iuri cedere. Excipienda tamen Missa Conuentualis, siuè solemnis diei Commemorationis omnium Defunctorum, pro qua licet stipendium accipi posse, eam particulari personæ applicando, doceant cum Alphonso de Leone de Iubilæo *p.* 3. *nu.* 21. *ad fin.* Auersa *q.* 11. *de Eucharist. sect.* 18. §. *item posse &c.* Quarti *dict. p.* 1. *t.* 5. *dub.* 3. §. *Colligitur tertiò*, & Pasqualigus *ibid. q.* 901. *num.* 1. eo quia nullibi reperiatur obligatio eam applicandi pro Defunctis in communi; apud Nos huiusmodi stipendium recipere non licet, sicut nec pro vlla alia eiusdem diei priuata Missa, non vi obligationis communis omnium Sacerdotum ea die pro cunctis Defunctis celebrandi, vt probare conatur Fraxinellus de *Sacerdot. obligat. ad Miss. sect.* 4. *conclus.* 4. §. 21. quem adducit, nec reprobat Diana *loc. supr. resol.* 64. *num.* 3. sed vi decretorum Capitulorum Generalium, & obseruantiæ, cum in Visitationibus, si ex errore pro particularibus applicatæ reperiantur, totidem Missarum nouum onus Conuentui iniungere soleant Prælati; Quod de Missa solemni laudat Pasqualigus *ibid. num.* 3. & de omnibus Missis, Quarti *loc. cit.*

## SECTIO TERTIA.

### *De huiusmodi Missæ audiendæ obligatione.*

110 HVic porrò Missæ Conuentuali *omnes non Sacerdotes interesse debent: qui verò impediti non interfuerint aliam Missam omninò audiant*. Constit. *loc. supr.* Ex quibus dignoscitur primò, Missam ab omnibus non Sacerdotibus, siuè Clericis, siuè Laicis quotidiè audiendam esse, iuxtà laudabilem quam plurium aliarum Religionum consuetudinem, de quibus Iulius Nigronus *in Regul. commun. Societ. Ies. Regul.* 2. & ob fructus, & vtilitates, quas indè Religiosi percipiunt, & de quibus idem Nigronus *ibid.* Antonius Dauroultius in *Catechism. Historial. cap.* 4. *tit.* 8. & *cap.* 5. *tit.* 32. ac Lucas Pinellus *de Valor. & fruct. Missæ*. Secundò & hanc numero Conuentualem Missam ab illis audiendam, nec licere alicui non Sacerdoti abesse; Tertiò ab hac solum impedimenti causa aliquem excusari; quod tamen debet notum esse Superiori, & cum eius venia vt infrà *num.* 143. & tunc alteram debere audire. Quartò præfatorum huic Missæ præsentiam non cadere sub præcepto, & fortiorem esse obligationem Missæ audiendæ ob dictionem *omninò*, de qua mox, quam Conuentuali assistendi, quod nullo rigoroso verbo iniungitur. Quintò etiam Sacerdotes ex aliquo accidente a sacrificio impeditos, & si Missæ

Conuentuali interesse non obligentur, cum ad eam solum non Sacerdotes vocentur, alterius saltem Missæ auditioni adstringi, licet non nominentur, cum hoc procedat ex eo quod quotidiè celebrare supponuntur ex Constit. *cap.4.num.4.* de quo infrà *obseruat.* 10. militat siquidem in hoc casu eadem ratio de his, & non Sacerdotibus; & ideò & ad hos extenditur, quin & hos comprehendit eadem dispositio ex adductis in *Quolibet Regular.num.* 1262.

111 Sextò nullatenùs licere Missam aliquam non Sacerdotibus, & Sacerdotibus non celebrantibus non audire ob dictionem *omninò*, quæ habet præcisam naturam. Gloss. *Verb.omninò* in *Cap. Ex parte de offic. deleg.* & in *Cap. Et si Christus de Iureiur. verb. eod.* Tusch. *litt. D.conclus.322.num.4.* & importat idem, ac *penitùs* & *absolutè*, per adduct. a Barbos. *in Diction. vsufreq. dict.240. num.4. & 5.* & idem operatur, ac *sinè dispensatione* ex dictis *dd. Quolib. Regul. num.* 1280. quin necessitatem inducit, vt Barbos. *ibid.num.14.* seù obligationem rigorosam, citrà peccatum tamen mortale vigore declarationis Constitutionum, vt *dd. Quodlib. Regul. à num. 977.* Ex quo vltimò vlteriùs sequitur posse, dum Missa auditur, Officium à Clerico, & à Laico Rosarium recitari; quia, si id fieri potest, dum die festo Missæ de præcepto assistitur, dummodò adsit intentio satisfaciendi, cum attentione necessaria (quæ sufficit vt *num.30.* dictum est, quod sit ad res diuinas) vt cum multis Barbos. ad *Cap. Dolentes de Celebrat. Miss. num.21.* Leander *QQ.moral. p.3. tract.2. disp.1. quest.68. & part.6. tract.8. disput.4.q.22.* & Pasqualig. *de Sacrific. nou. leg. q.*1320. à fortiori valebit, dum huiusmodi Missis Conuentualibus, aut priuatis, quod sub lethali non cadit, assistitur.



OBSER-

# OBSERUATIO QUARTA.

## Ad Text.



*Ost Missam Conuentualem, nisi aliqua hora subsequatur, deuotè dicatur genibus flexis;* Aue Regina Cælorum &c. *cum versiculo & Oratione, proùt in Ordinario continetur.* Const. *d. p.* 1. *cap.* 1. §. 3.

## SECTIO PRIMA.

### *De Antiphona B. V. post Missam Conuentualem.*

112 IDem prorsus, & eisdem verbis habetur in Constitutionibus PP. Calceatorum de 1620. Monachij impressis *p.* 1. *cap.* 1. excepto verbo *dicatur*, pro quo ipsæ habent *cantetur*: sed reuerà neque in hoc quoad rem vlla differentia, cum & *dicatur* idem hic importet, quod *cantetur*, sic textum explicante obseruantia, & iuxtà phrasim Rubricarum, quæ *dicere* pro *canere* vsurpant, vt ad *Rubr. Miss. p. 3. tit.* 11. *num.* 8. notat Gauantus. Et aduertendum non solum post Missam Conuentualem, quæ apud nos priuata est, & non canitur, esse cantandam, vt hic decernunt Constitutiones, sed etiam post Missam solemnem, vbi nulla sequatur hora, & Missa celebrata non sit Defunctorum, vt in nostro Ceremoniali *lib.* 2. *cap.* 16. præscribit Paulus à S. Ioann, Ipsa verò antiphona hæc est, proùt in calce Missalis Augustiniani: *Aue Regina Cælorum, Mater Regis Angelorum, O Maria flos Virginum, velùt Rosa vel lilium, funde praces ad filium pro salute Fidelium. Alleluia.*

℣. *Ora pro nobis Sancta Virgo Virginum*, ℟. *Vt digni efficiamur &c.* *Oremus. Defende quæsumus Domine B. Maria semper Virgine intercedente, istam ab omni aduersitate familiam, & toto corde tibi prostratam ab hostium propitiùs tuere clementer insidijs, Per Christum Dominum nostrum &c.* In quibus versiculum, & Orationem differre ab antiquis obseruo, cum tunc Versiculus esset *Aue Maria gratia plena.* ℟. *Dominus tecum;* & Oratio. *Gratiam tuam quæsumus Domine mentibus nostris &c.* vt in fine Ordinarij Augustiniani de 1549. impressi.

113 An autem rectè dicenda statuatur dubitare quis poterit, fortassè propter ea, quæ notat Gauantus *p.2. sect.5. cap.22. num. 16.* quia scilicet Rubricæ Breuiarij *tit. de Antiphonis B. Mariæ in fin. Offic.* non eas dicendas significant; sic enim ibi: *Nunquam verò dicitur post aliquam horam, quando subsequitur cum officio diei officium Defunctorum, vel litaniæ, præterquam post Completorium, in quo semper dicitur, etiam si prædicta subsequantur; neque etiam quando post aliquam horam subsequitur Missa.* Ex quibus Gauantus sic. *Ergo cum ibidem dicatur numquam dici, absolutè prohibentur dici tum in fine horæ, si prædicta subsequantur, tum in fine prædictorum, & Missæ, quæ subsequuntur post Horam.* Et confirmat ex praxi, quod scilicet non dicatur post Missam Sabbati Sancti, neque post officium Defunctorum, quod coniungitur cum officio diei, vnde colligit. *Ergo neque post Missam dicendæ erunt.* Additque modum proprium terminandi Missam, qui est per Euangelium, huiusmodi antiphonas excludere; qua de causa à Carmelitis easdem antè vltimum Euangelium recitari scribit. Et præter Gauantum eamdem sententiam docent. Bernardus Bissus in *Hierurg. litt. A. num. 381. §. 5.* Ioannes Baptista Rubeus in *Nou. Ration. Diuin. Offic. lib. 3. cap. 24. fin.* quia id in nulla præscribatur Rubrica, & perfecto, seù Missæ nihil addendum sit; & Castaldus in *Prax. Cerem. lib. 2. sect. 3. cap. 2. num. 16.*

114 Sed hic vltimus, cum solum dicat, non esse dicendas dum post Horam sequitur Missa, solum intendit non esse dicendas post talem Horam: sed non negat esse dicendas post Missam. Cætera verò non obstant, quia aliud est loqui de Antiphonis istis B. V. quæ finales dicuntur, & eo quia ex Ecclesiæ instituto, (de quo Gauantus *ibid. num. 5.*) per eas terminatur Officium, quod scilicet non debeant iuxta Rubricas recitari post Missam, qua sufficienter illud terminatum censetur, seù ex obligatione recitari, vt explicat Guyet. de *Fest. prop. loc. lib. 3. cap. 19. q. 4.* & aliud non posse addi antiphonam aliquam ad B. V. laudem ex speciali Religionis deuotione, vt in nostro casu, cui non repugnant Rubricæ, per quas laudabiles Religionum consuetudines non tolli sepiùs Sacra Rituum Congregatio declarauerit, vt ex Gauanto *loc. sup. sect. 10. cap. 2. num. 1.* Maggius de. *Sacr. Ceremon. Opusc. 1. disq. 19. num. 162.* & Ioan. Maria Turrin. in *Director. Sacrific. p. 3. sect. 3. cap. 3. §. in præcedentibus.* Quin ipse Gauantus *cit. cap. 22. num. 6. fin.* loquens de ijsdem antiphonis finalibus, subdit, vbi sit hæc laudabilis consuetudo eas canendi post Missam, non esse improbandam, cum cedat in laudem. B. Virginis Mariæ. Ex quo sequitur à fortiori non esse improbandam præfatam *Aue Regina Cælorum*, cum non sit ex finalibus Breuiarij, sed alia particularis, & ex deuotione Religionis.

SEC-

# SECTIO SECVNDA.

## *De ritu eam canendi.*

115 Difficultas est circà ritum, quod scilicet genibus flexis dicenda, seù canenda sit; cum namque verba *denotè dicatur genibus flexis* nullo definito tempore circumscribantur, seù nullum tempus excipiant, quod alias, si voluissent, potuissent facilè vno addito verbo excipere, sensus esse videtur, quod semper etiam tempore Paschali genibus flexis canenda sit. Nec obstare dicendum, quod consimiles B. V. antiphonæ, nempè finales, de quibus modo actum est, tempore Paschali sint, stando, persoluendæ, ex cit. *Rubr. de Antiphon. B. Mariæ in fin. Offic.* quin & à primis Vesperis Dominicarum, siuè Sabbati vsque ad subsequentis diei completorium inclusiuè; cum his temporibus ad Orationem genuflectendum non esse habeamus; quoad tempus Paschale à *Cap. Quoniam de Ferijs*. & Concil. Lucens. 2. *cap.* 71. & Aquisgranen. sub Ludouico Pio *c.* 36. & quoad Dominicas à Concil. Nicæn. 1. *c.* 20. *c. Quoniam. de Consecr. dist.* 3. & Concil. Turonen. 3. *c.* 37. apud Em. de Laurea in *Epit. Can. Verb. Genuflectere*, vt & docent Guilelmus Durandus in *Ration. Diuin. Offic. lib.* 5. *cap.* 5. *num.* 16. Io: Stephan. Durant. de *Ritib. Eccles. lib.* 3. *cap.* 24. *num.* 21. Rupertus Abb. de *Diuin. Offic. lib.* 8. *cap.* 3. Raban. Maur. de *Instit. Cler. lib.* 2. *cap.* 46. Hugo à S. Victore in *Specul. de Mysterijs Eccles. cap.* 3. Rosueydus in Onomast. ad Vit. Patr. verb. *Genuflexio*. Theophilus Raynaudus *tom.* 6. *in Sacr. Acathisto cap.* 9. *pag.* 516. *col.* 1. Hugo Menard. in *Concord. Regul. cap.* 50. *not. ad* §. 7. & quoad rem præsentem Gauantus *d. cap.* 22. *nu.* 17. & 18, Castald. *loc. supr. d. num.* 16. & *lib.* 2. *sect.* 1. *cap.* 4. *num.* 7. & 8. Bauldry in *Manual. Sacr. Ceremon. p.* 2. *c.* 2. *num.* 11. 13. & 14. Bissus *ibid. litt. A. num.* 381. §. 6. Arnaud. in *Epit. Thesaur. Sacr. Rit. tract.* 2. *tit.* 26. *num.* 8. Corsetus in *Prax. Sacr. Rit. tract.* 1. *p.* 1. *cap.* 21. *nu.* 9. Edmundus Martene in *Regul. S. Benedict. cap.* 50. *verb. flectamus genua*; & in nostro Ceremonial. Pauli à S. Ioann. *lib.* 2. *cap.* 5. §. 1. & Donatus Caluus in *Ritual. suæ Congregat. Lombardiæ Rit.* 1.

116 Non inquam obstare, quia & ad alia plura & præfatis temporibus apud nos genuflectitur; vt dum dicuntur *Sacrosanctæ. Veni Sancte Spiritus &c.* ante, & post Orationem mentalem *Sub tuum præsidium &c.* quin ad totam Orationem serotinam, & dum dicitur *Salutatio Angelica* post Matutinum, vt ex eod. Paulo à S. Ioann. *ibid. fin.* & dum dicitur, *Te ergo quæsumus* ad Hymn. *Te Deum laudamus*, & *Homo factus est* ad Symb. Apostolic. & dum *Tantum ergo Sacramentum &c.* & dum dicitur *venite adoremus* in Inuitatorio ad Matutinum. Quare alienum non est à ratione dicere, & intentam à Constitutionibus genuflexionem pro omni tempore, dum anti-

 phona

phona illa canitur post Missam; maximè cum eam antiphonam pro adoratione, & non oratione tenere potuerint; posito enim quod pro adoratione dicatur, non est dubium quin sit etiam in Dominicis, & tempore Paschali genu flexo dicenda; cum & istis temporibus, dum intenditur adoratio, non inhibeatur genuflexio, vt docent Gauantus *ibid. sect. 6. cap. 13. num.* 28. Castaldus *lib. 2. sect.* 1. *cap.* 4. *num.* 5. Bauldry. *d. p.* 2. *cap.* 3. *num.* 2. Bissus *litt. G. num.* 28. §. 8. quæ interdicitur solum ad Orationem, & quam præcedit *Oremus*. Nauarr. de *Orat. & Hor. Canon. cap.* 4. *num.* 8. 9. & 10. Qua de causa ad salutationem Angelicam, quæ ter in die cum Campanarum pulsatione recitatur, genuflectendum esse ab eis, qui eam pro adoratione habent, monet idem Gauantus *ibid.* & ita obseruandum eo modo, quo ad verba, *Et Homo factus est &c.* suadent Nauarrus ipse *d. cap.* 4. *num.* 8. Maggius de *Sacr. Ceremon. opusc.* 2. *disq.* 41. *nu.* 249. cum id à nullo iure prohibeatur. Nauar. *ibib. num.* 11. Et de facto ita obseruari à Patribus meis calceatis docet Kalendarium Romanum Ordinis. *cap.* 11. vbi ad hoc salutandæ Virginis signum præcipitur, quod *omnes semper genuflectant etiam tempore paschali propter Indulgentias*, vt notat etiam Maggius *ibid.* Vndè similiter puto sensum quoque Constitutionum esse, quod semper per dictam antiphonam genibus flexis Virgo adoretur; quod non aduertisse suspicor Paulum à S. Ioanne dum *cit. lib.* 2. *cap.* 16. *fin.* excepit tempus Paschale, & diem Dominicum; nam ratio, quam adducit, *quia tunc non genuflectitur*, iam euanescit ex dictis; & aliud est loqui de Antiphonis B. V. quæ pro Officij Diuini complemento ex Ecclesiæ institutione dicuntur, pro quibus militat ea ratio; & aliud de Antiphonis peculiaribus, & ex deuotione Religionis, quibus non adaptatur, vt dictum est de Oratione serotina; quæ tota genibus flexis persoluitur apud nos, licet apud PP. Calceatos stando dicatur, & genuflectatur solum ad *Asperges*, *Salue Regina &c.* vt ex *Constit. antiq. cap.* 3. & modernioribus *p.* 1. *cap.* 1. & *offic. propr. Ordinis non. tit. de Oratione serotina*.

117 Attamen, cum iam inualuerit consuetudo non genuflectendi dictis temporibus, eam obseruandam duco cum Nauarr. in simili de Salutatione Angelica *loc. cit. n.* 11. prout & de se testatur Gauantus. *d. cap.* 23 *n.* 22. licet contrarium ipse sentiret. Et Constitutionem congruè interpretari possumus de genuflexione pro tempore, quo iuxta Romanum ritum genuflectitur in similibus; quod quidem verisimile cum sit, nec illis repugnare dicendum; eo modo quo consimile statutum in Regul. S. Benedicti *cap.* 50. ibi: *Fratres, qui omninò longè sunt, & non possunt occurrere hora competenti ad Oratorium, agant ibidem opus Dei cum tremore Diuino flectentes genua*, explicatur a Cassinensibus, *temporibus, quibus est ordinatum in Breuiario, quod tunc dicentes Officium, genuflectant*; apud Hæftenum *disq. Monast. lib.* 7. *tract.* 1. *disq.* 7. *num.* 4. & Martene ad *d. cap.* 50. *Regul.*

OBSER-

# OBSERUATIO QUINTA.

## Ad Text.



*Vando ad Matutinum, & Vesperas fiunt consuetæ commemorationes Beatissimæ Virginis, & Apostolorum, fiat etiam commemoratio S.P. Augustini. S. M. Monicæ. Sancti Nicolai de Tolentino, ac S. Guilelmi, prout in Officio nostri Ordinis continetur. Mandamus etiam, vt quotiescumque officium paruum B. Virginis dicendum fuerit in Choro, peracto vtriusque Completorij officio, dicatur eiusdem Virginis antiphona.* Benedicta tu, *cum tribus psalmis & lectionibus &c. vt in officijs Ordinis continetur.* Constit. *d. part.* I. *cap.* I. §. 4. & 5.

## SECTIO PRIMA.

*De Suffragijs Sanctorum, & alijs Officio Romano additis.*

118 NOnnulla, & ex antiqua consuetudine in Ordine Eremitarum his, quæ in Officio Romano assignantur, addita reperio. Et in primis Sanctorum aliquorum, Augustini scilicet, Monicæ, Nicolai, atque Guilelmi commemorationes, quæ *memoriæ* vocantur ab Auctore Microlog. *cap.* 44. & Radulph. Tungrens. de *Canon. obseruant. propos.* 14. suffragia verò ab eod. Radulph. *ibid. prop.* 15. & 18. Sic enim in *Constit. antiq. Ordinis de* 1551. *Romæ impress. cap.* 3. legitur: *Quotidiè, quando dici solent suffragia Sanctorum, post orationem, vel orationes diei, fiat in Vesperis, & Laudibus commemoratio B. Virginis, & Sanctorum Petri, & Pauli, & Sanctorum nostri Ordinis, & eius vel eorum, sub cuius, vel quorum titulo consecrata est Ecclesia, prout in Ordinario est distinctum, addendo nomen Sancti, sub cuius titulo est Ecclesia, si fuerit Angeli, vel Prophetæ post nomen B. Virginis, si Apostoli post nomina Apostolorum; cæterorum verò post*

*nomen S. Nicolai tam in Antiphona, quam in Oratione.*

*Antiphona. Alma Dei Genitrix Virgo Maria, Petre, & Paule, sacra lumina Mundi, ô Præsul Sanctissime Augustine, cum Matre Monica, & Nicolao, nostri nunc memores estote, & nobiscum vna precemini, vt optata semper Christi pace fruamur.*

℣. *Fiat Pax in virtute tua.* ℟. *Et abundantia in turribus tuis.*

Oratio. *A cunctis nos quæsumus Domine, mentis & corporis defende periculis, & intercedente Beata, & Gloriosa semper Virgine Dei Genitrice Maria, cum Beatis Apostolis Petro, & Paulo, atque B. P. Augustino, Monica, Nicolao, & omnibus Sanctis, salutem nobis tribue benignus, & pacem, vt destructis aduersitatibus, & erroribus vniuersis, Ecclesia tua secura tibi seruiat libertate. Per Dominum nostrum Iesum Christum &c.*

119 Vbi aduertendum, hanc formam inualuisse antè Pij V. Breuiarij reformationem; nam subindè, prout in officijs propr. Sanctorum Ordinis Eremitarum de 1580. editis, Commemorationes, seù suffragia in Ordine mutata leguntur, & eadem sunt quoad Crucem. Beat. Virg. & Sanctos Apostolos Petrum, & Paulum, & pro pace petenda, quæ in Breuiario Romano, his additis pro Sanctis Ordinis: *Præsul Sanctissimæ Pater Augustine cum Matre Monica, & Nicolao, Guilelmo, atque N.* ( sancto scilicet, cuius est titulus Ecclesiæ ) *nostri nunc memores estote &c.* vt supr. ℣. *Laudate Dominum in Sanctis eius.* ℟. *Laudate eum in firmamento virtutis eius*; cum consimili oratione *A cunctis &c.* excepto quando titulus Ecclesiæ est Apostolus; tunc enim hæc alia dicenda antiphona: *Sancti Dei inclyti Diue N. cum B. P. Augustino, Nicolao, Guilelmo, atque Matre Monica nostri nunc memores &c.* cum eisd. vers. & oratione *A cunctis* eodem modo accomodata.

120 At in nouissima Officiorum correctione sub anno 1673. vltrà eas, quæ pro Cruce, B. Virgine, Apostolis, & pace sunt in Breuiario Romano, particulares antiphonæ assignantur tum pro Sancto Ecclesiæ titulari, ex communi sanctorum petenda, nisi propriam habeat, tum pro S. P. Augustino, scilicet ad Vesperas. *Sancte Pater Augustine tu dulcedo pauperum, tu pius consolator filiorum ora pro nobis.* Ad laudes. *O Lumen Ecclesiæ B. Pater Augustine nobilis prosapiæ, Doctor legis diuinæ Eremitarum Pater, & Fundator, pro nobis apud Deum esto pius aduocatus.* ℣. *Sapientiam eius narrent populi.* ℟. *Et laudem eius nuntiet Ecclesia.* Oratio. *Concede nobis quæsumus Omnipotens Deus Sancti Patris nostri Augustini deuota commemoratione gaudere, cuius patrocinio saluari, te auxiliante confidimus.* Et pro alijs Sanctis. *Sancti Dei inclyti, clara Augustini Soboles, nostri nunc memores estote, & nobiscum vna precemini, vt optata semper Cælitum gloria perfruamur.* ℣. *Laudate Dominum &c.* Oratio. *A cunctis nos quæsumus Domine defende periculis, & intercedentibus omnibus Sanctis Ordinis nostri, salutem nobis tribue mentis, &*

corpo-

*corporis, vt depulsis aduersitatibus, & erroribus vniuersis, securè tibi seruiamus.*

121 Additur etiam ad Confiteor, dum dicitur ad Primam, & Completorium, & Missam, *atque B. P. Augustino, & omnibus Sanctis*; sicut ad ipsam Primam post lectionem breuem pro absolutione Capituli, & dicto *Benedicamus Domino*. & ℟. *Deo gratias*, à lectore eiusdem lectionis breuis, hæc Defunctorum commemoratio: *Commemoratio Fratrum, Sororum, Familiarium, Propinquorum, & Benefactorum Ordinis nostri*; subdente Priore (apud nos Hebdomadario) *Per misericordiam Dei requiescant in pace*, & respondente Choro *Amen*. vt in *cit. Constit. antiq. cap. 3.* Quem ritum in Ordine post 1312. introductum, scribit ex Chronic. Ordinis Ioachin Brulius in *Hist. Peruan. Ordin. Erem. lib. 4. cap. 8. pag. 129. col. 2.* sed ego teneo antiquiorem, & iuxtà laudabilem, & antiquam Monachorum consuetudinem, de qua Radulphus Tungrens. *loc. cit. prop. 14.* ibi: *In officio autem Capituli, quod fit post Primam fiunt tria. Primo memoria Sanctorum in recitatione Martyrologij cum vers. Pretiosa, & Capitulum, Sancta Maria. Secundò memoria Defunctorum in anniuersarijs recitandis, cum miserere mei Deus, & Collectis. Tertio &c.* & de qua Benedictus Hæftenus *Monast. disquisit. lib. 8. tract. 1. disq. 2. pag. 789. col. 2.* & *disq. 4. per tot.* & Edmundus Martene de *antiqu. Monachorum Ritib. lib. 1. cap. 5. num. 5. & 22. & seq.* & signanter *num. 33.* vbi consimilem commemorationem Defunctorum in generali apud Cistercienses consuetam scribit, scilicet: *Commemoratio omnium Fratrum, & Familiarium, Defunctorum Ordinis nostri*, cum *requiescant in pace &c.* prout & apud alios Monachos Bernardus Bissus in *Hierurg. litt. P. nu. 210. §. 4.* & quam pietati consonam commendat Molanus *tract. de Martyrolog. cap. 19.* vbi de commemoratione Defunctorum post Martyrologij lectionem.

122 Item in nostra Congregatione post antiphonam B.V. M. quæ pro tempore canitur in fine Completorij, tres aliæ canuntur Antiphonæ, seù commemorationes Sanctorum Augustini, Ioseph, & Nicolai; Et in toto Ordine post vtriusque officij Completorium, scilicet diei, & Beatissimæ Virginis Mariæ (vt explicat Paulus à S. Ioan. in *Ceremonial. lib. 2. cap. 14.*) quando hoc in Choro dicitur, post eamdem consuetam B.V. antiphonam, & antè *Diuinum auxilium &c.* adduntur antiphona *Benedicta tu*, tres psalmi, *Domine Dominus noster. Cæli enarrant gloriam Dei. Domini est terra*. cum vers. *Aue Maria gratia plena &c.* & tribus lectionibus ex Sermone S. P. Augustini 18. *de Sanctis*. *O Beata Virgo Maria &c.* cum duobus responsorijs, prout decernitur in Constitutionibus PP. Calceatorum de 1620. *cap. 1.* & in nostris Apostolicis *p. 1. cap. 1. §. 5.* ibi: *Mandamus etiam, vt quotiescumque Officium paruum B. Virginis dicendum fuerit in Choro, peracto vtriusque Completorij Officio, dicatur eiusdem Virginis antiphona,* Benedicta tu, *cum tribus*

*bus psalmis,& lectionibus &c. vt in officio Ordinis continetur*, & per extensum leguntur tum in *Ordinario Augustiniano de* 1549. *cap.*28. tum in *Offic. propr. Sanct. Ordinis sub Clemente X. correctis & ampliatis in fin.*

123 Vbi hunc, quem huiusmodi psalmi,& lectiones præferunt titulum. *In laudem B. Mariæ de Gratia*, præterire non possum; ad memoriam siquidem reuocat, quod ad rem præsentem in *Encomiast. Augustinian. pag.* 1. Philippus Elssius scripsit: *Quam* (de veste alba Eremitarum loquitur) *diù retentam, cum Benedictus II. quorumdam precibus commotus vellet, vt ne ampliùs Augustiniani ferrent, primarij Patres aliquot Perusij, (qua in Vrbe Pontifex Romanus tunc erat) coram B. Virginis imagine votum fecère, vt si illius patrocinio habitum retinerent, quem in honorem eiusdem deferrent, Ordo noster vniuersus quasdam lectiones ex S. Augustino concinnatas cum Psalmis aliquot per hebdomadas singulas recitaret: qua re diuinitùs impetrata, etiam num candida veste in honorem intemeratæ Virginis amiciuntur. Atque ideo iam tum ex eo tempore, à quo hoc à Deo beneficium receperunt, Augustiniani quibusdam in locis dicti sunt Gratiani, seù Religiosi de gratia. Quamquam & aptè sic vocari queant, si ad ipsum magnum Patrem familias Augustinum respiciamus, qui Gratiæ Dei contrà tot impugnatores, defensor singularis extitit, quique sui imitatores hunc salutandi modum (Deo gratias) primus edocuit: Vide, ait, si non debet Frater Deo gratias agere, quando se inuicem vident, qui habitant in Christo? & tamen vos Donatistæ Deo gratias nostrum ridetis. lib.3. contrà Crescon, cap.37. & enarrat in Psal.* 132.

Hæ igitur sunt additiones, quas officio Romano in mea Eremitarum Religione obseruo. Quare sit.

## SECTIO SECVNDA.

### *An liceant huiusmodi additiones.*

124 RAtio dubitandi est, quia in Constit. 64. Pij V. apud Cherub. *tom.*2. *incip. Quod à Nobis* §.7. habemus, non esse aliquid Breuiario Romano addendum, vel omninò detrahendum. Vnde Suarez de *Relig. tract.*4. *lib.*4. *cap.*13. *n.*15. Filliucius *tract.*23. *cap.*6. *q.*11. *n.*214. Palaus *tract.*7. *disp.*2. *punct.*2. *n.*15. Baldell. *tom.*2. *lib.*3. *disp.*30. *n.*21. Leander. *tom.*6. *tract.*8. *disp.*3. *q.* 27. concorditer docent, quamcumque additionem, si cum ritu perpetuo, seù perpetuo duraturam illicitam esse, & sub mortali prohibitam, vel saltem, si notabilis non sit, sub veniali ratione paruitatis materiæ, vt Bonacina de *Hor. Canon. disp.* 1. *q.* 3. *punct.*1. *nu.*21. Trullench. in *Decalog. lib.*1. *cap.*7. *dub.*14. *nu.* 15. Diana in *coordinat part.*3. *tract.*6. *resol.*85. *n.*1. Tancred, de *Relig. tract.*3. *lib.*4. *disp.*6. *q.*4. *num.* 15.

125 Verumtamen omnia licitè fieri mihi certissimum; & quidem quoad suffragia, seù commemorationes tum S.P. Augustini, tum Sanctorum Ordinis ad Vesperas, & Laudes, & quoad tres psalmos cum sermonibus S. P. Augustini in laudem B. V. post Completorium; quia omisso, quod commemorationi S. P. Augustini faueat rubrica Breuiarij de *Commemorat. commun. seù Suffrag. Sanctor.* ibi: *Et illis adiungatur commemoratio de Patrono, vel titulo Ecclesiæ*; Fundatores siquidem Religionum Canonizati earum Patroni principales sunt. Gauantus *sect.5.cap.18. nu.7.* & quæ de Patrono loci dicuntur, eadem & conueniunt Ordinis Fundatori, & Patrono in toto Ordine. Idem *ibid. sect.3. cap.12.n.24.* Vnde Guyet. de *Fest. prop. locor. lib.3. cap.17. q.9.* sic habet: *solemne item est cuiuslibet Ordinis Regularibus sancti sui Institutoris suffragium addere, quod rubrica ipsa per se satis niti videtur*: quin & vice Patroni loci, seù Diæcesis. Carellus in *Doctrin. Sac. Rit. p. 1. Dialog. 35. §. la differenza. Dialog.38. §. certamente*; Sicut & commemorationi Sanctorum Ordinis in communi fauet consuetudo aliarum Religionum, vt Guyet. *ibid.* Et quoad psalmos, & lectiones in laudem B. Virginis pariter omisso, quod addantur solum post completum officium, quibus nequit obstare supradicta Pij V. constitutio ex mox dicendis; His, inquam, omissis omnia hæc licitè fieri dixi, quia omnia hæc Pontificia confirmatione roborata sunt, vt ex Pauli V. Constitut. *Sacr. Apostolatus 5. Maij 1620.* apud Cherub. *t.3. Constit.120.* pro nostrarum Constitutionum approbatione, & Clementis X. Constit. incipien. *Ex iniuncto Nobis sub 28. April. 1673.* pro officiorum Ordinis concessione, quibus omnis dubietas euacuatur.

126 Item licitam esse additionem trium commemorationum præfatarum Sanctorum scilicet Augustini, Ioseph, & Nicolai post terminatum Completorium ex Castald. in *Prax. Cerem. lib.2. sect.4. cap.6.n.6.* cum enim canantur recitatis Oratione Dominicali, salutatione Angelica, & Symbolo Apostolico, nequit dici per eas addi aliquid officio; & prohibitio Pij V. respicit additionem intra ipsam Horam, non verò finita Hora, vt aduertit Bernard. Bissus in *Hierug. litt. O. n. 31. §. 16.* & ex decis. S. Congregat. in *Vallisoletana 12. Ian. 1600.* Nicolius in *Floscul. verb. Officium Diuinum n. 3.*

127 Et tandem addi licitè tum ad *Confiteor* nomen Sancti P. Augustini ex inueterata Ordinis consuetudine (quam puto omnium Religionum esse cum Pasqualig. de *Sacrific. nou. leg. q.216. num. 5.*) & iuxta Rubricas nouorum Offic. Ordinis, *tit. Pro Commemorationibus hebdomadarijs &c. num. 7.* & Guyet. *loc. cit. cap. 28. q. 8.* tum commemorationem Defunctorum in fine Primæ, quia licet non inueniam quoad hanc vllam Sedis Apostolicæ confirmationem, pro hac tamen quoque militant, quæ nuper diximus de tribus antiphonis post Completorium, sit namque & ipsa post lectionem breuem pro absolutione Capituli, hoc est post ipsam Primam, quæ termi-

natur

natur post consuetam clausulam *Benedicamus Domino &c.* & *Martyrologium*, ac *Pretiosa in conspectu Domini*; & reliqua, quæ illi subijciuntur, non sunt pars horæ Primæ, vt clarè Io. Baptista Rubeus in *Non. Rational. Diuin. Offic. lib. 3. cap. 27.* ibi: *Notatione dignum est, quod ista Pretiosa in conspectu Domini, non est pars Officij Primæ*, sed distinctum quoddam Officium illi per modum appendicis adiectum, vt apertè Durandus in *Rational. Diuin. Offic. lib. 5. cap. 5. num. 18.* ibi: *Postquam verò Ecclesia direxit Orationem ad Dominum, implorat orationes sanctorum, dicens, Pretiosa in conspectu &c. quod non est de Prima; vndè est, quod quidam dicunt illud post matutinas laudes; & ita quidam interponunt inter Primam, & Pretiosa Primam de B. Virgine; & quidam Missam animarum &c.* satisque exprimit Gauantus ad *Rubric. Breuiar. sect. 4. cap. 3. num.* 10. probat verò pluribus, & eruditè Caramuel in *Regul. S. Benedicti* & in *Theolog. Regul. disp.* 105. *num.* 1365. & vlteriùs Benedictus Hæftenus *loc. cit. disq.* 2. tum quia passim Scriptores dicunt, *finita Prima*, seù post Primam legi Martyrologium; pro quibus sufficiant Rodulphus Tungrens. de *Canon. obseruant. propos.* 14. ibi: *In officio Capituli, quod fit post Primam fiunt tria. Primò memoria Sanctorum in recitatione Martyrologij &c.* & Theophilus Raynaud. *tom.* 13. *in Anagnost. pag.* 541. *col.* 2. vbi: *In Choro legitur Martyrologium ad finem Horæ primæ*, & iterum: *Fine Horæ primæ; hoc est ante illos versus Pretiosa &c. Inde enim incipit appendix ad primam &c.* tum quia Prima B. Virg., quæ dicenda est post Primam officij maioris, seù diei, iuxtà omnes Rubricas dicitur antè Martyrologij lectionem; & etiam quia pluribus in locis, & Religionibus terminata in Choro Prima, Martyrologium cum sequentibus non ibi, sed alio in loco persoluuntur (& quandoque satis longo post Primam interuallo) seù in Capitulo, vt vidimus ex Tungrens. *d. prop.* 14. & apud Bremitanos olim vsitatim ostendunt antiquæ Ordinis Constitutiones *cap.* 4. sicut & apud Monachos, vt notat Hæftenus *ibid. disq.* 2. & ex eo Theophilus Raynaud. *dict. pag.* 541. *col.* 2. *fin.* Martene de *Ritib. antiq. Monach. lib.* 1. *cap.* 5. *à numer.* 7. *& seq.* & ex *Capitular. Ludouici Imperator.* (de quo mox *num.* 129.) *tit.* 69. Hugo Menard. in *Concord. Regular. not. ad Vit. S. Benedicti Abb. Anian. pag. mihi* 43. *v. ad Collectam Matutinam*, & Antonius Dadinus Alteserra de *Origin. rer. Monastic. lib.* 6. *cap.* 4. *fin.* Bissus in *d. Hierurg. litt. P. num.* 210. §. 4. & 7. Vnde cum commemoratio prædicta non fiat antè Martyrologium, non potest propriè dici addita Officio Primæ, sed post Primam.

128 Quod repeto, etiamsi admittatur, *Martyrologium*, *Pretiosa &c.* cum reliquis non esse appendicem, sed spectare ad Primæ substantiam, quia licet fiat antè vltimos vers. *Adiutorium nostrum &c.* fit tamen post lectionem breuem, quæ legitur pro Capituli absolutione, vt ex verbis Rubr. *de Prima* & Rubr. in *fine Primæ* ibi: *Ad absolutionem Capituli lectio breuis;*

*breuis*; si enim lectio breuis ponitur per Gauant. *d. cap. 3. num.* 10. loco lectionis communis, ad quam post horam Primam in Capitulo conueniebant Monachi, vt ex Amalar. *lib. 4. de Eccles. offic. cap. 2. fin.* & *cap. 3.* & de *Ordin. Antiphon. cap. 7.* & Honor. Augustodun. in *Gemm. Anim. lib. 2. cap.* 58. idem Gauantus *ibid.* Hæftenus *loc. cit. disq. 1. ad §. sed qua, & seq. disq. 2. §. His iam præmissis, & disq. 3. num. 3.* Card. Bona de *Diuin. psalmod. cap. 16. §. 19. nu. 2.* & Martene *d. cap. 5. num. 20. & 21.* & per verbum *absolutio* importatur, per illam lectionem breuem terminari totum actum Capitularem, vt eruditè Hæftenus *ibid. disq. 2.* eo modo, quo per quamlibet absolutionem *Exaudi Domine Iesu Christe &c. Ipsius pietas &c. A vinculis peccatorum &c.* in matutinis denotatur absoluta psalmodia cuiusque respectiuè Nocturni; satis apparet præfatam commemorationem fieri post Primam, dum fit post lectionem breuem pro absolutione Capituli.

129 Confirmantur hæc omnia ex his, quæ ad hoc Conuentus Generalis Abbatum Galliæ sub Ludouico Pio de 817. habiti decretum: *Vt ad Capitulum primitus Martyrologium legatur, & dicatur versus; deindè Regula, aut homilia qualibet legatur; deinde: Tu autem Domine*, sapientissimus Ludouicus Thomassinus, quem honoris gratia referre libet, de *Vet. & nou. Eccles. Discipl. part. 1. lib. 2. cap. 82. num. 8.* per hæc verba scripsit. *Vides hinc vndè accesserit horæ primæ additamentum illud prolixius, quo Martyrologium, quo versus, quo lectio breuis continetur: nempè id totum ex eo accitum, & assutum est, quod in Capitulo priuatim fiebat; & hæ omninò & Orationes erant, & lectiones piæ à priuato penso ad publicam contextionem translatæ.*

130 Nec prætereundum, quod quando lectio ipsa breuis non habetur propria, desumenda sit ex Capitulo Nonæ per Rubric. *de Prima*, & ob hanc rationem, vt opinatur idem Gauantus *ibid. num.* 11. quia *Capitulum Nonæ in Festis solet esse finis Epistolæ, quæ legitur in Missa, vt scilicet finis Epistolæ finem imponat Primæ horæ*; ex hoc enim etiam dignoscitur præfatam commemorationem, quæ post lectionem breuem fit, reuerà fieri post Primam.

131 Et tandem, quamuis admittatur, etiam versiculos *Adiutorium nostrum &c. Benedicite &c. Dominus nos benedicat &c.* ad ipsam Primam spectare, & eius conclusionem, & terminationem esse; nec adhuc illicita dici potest præfata Defunctorum commemoratio, tum moraliter, quia, cum parum pro nihilo reputetur, idem censendum est fieri in fine Primæ, & completa Prima, ad effectum, vt possint hic applicari quæ supra *n. 126.* dicta sunt; tum absolutè loquendo, quia cum prædicta commemoratio sit breuis, & modica, ex eius additione non potest censeri violata Pij V. Constitutio, vt Gauant. *sect. 2. cap. 2. n. 21.* & deuotionis causa breuem aliquam orationem addi posse præciso omni peccato docent Gobat. in *Experiment. Theol. tract. 5. n. 696.* & Guyet. de *Fest. propr. loc. l. 3. cap. 21.* per totum, vbi non vnum exemplum.

# OBSERUATIO SEXTA.

## Ad Text.



*Ecernimus quoque, vt quotidiè Fratres post cœnam, & collationem hora competenti, iuxtà temporum varietatem pulsata campanella prò signo silentij omnes in Chorum cum silentio conueniant; ibique genuflexi deuotè per aliquod temporis spatium, vtpotè octauam horæ partem examen conscientiæ suæ faciant; posteà Prior, vel qui Maior ibi fuerit, dicto* Confiteor, *& reliquis Orationis Serotinæ, benedicat omnes dicendo:* Noctem quietam &c. *& responso ab omnibus* Amen, *ad Cellas suas singuli cum silentio pergant.* Constit. *d.p.* 1.*cap.*1.§. *6.*

## SECTIO PRIMA.

### *De Oratione Serotina, & in ea peragendis.*

132 PRæter officium ergò Diuinum, quod in choro celebrandum est, quotidiè etiam omnes congregari debent Religiosi, prò Oratione, quæ a tempore dicitur Serotina, & quam ab Ambrosio Coriolano in Ordine restitutam scribit Philippus Elssius in *Encom. Augustin. verb. Ambrosius de Maßares*, & vtique in Choro, siuè in Oratorio, prout Paulus a S. Ioann. in *Ceremonial. lib.* 5.*cap.* 6. quod fortè ex eo quod & ibi Deo laudes à Fratribus per Choros distinctis persoluantur, sub Chori appellatione venire, aut intelligi potuit; vel saltem ex praxi, vtpotè ad præfata opportunius, Choro substitui. Et sanè laudabilis, & antiqua consuetudo antè somnum commendandi se Deo; hoc enim suadebant S. Athanasius *tract. de Virginit.* ibi. *Siuè cubitum vadis ad somnum capiendum, siuè cubitu surgis, non absistat hymnus Dei à labijs tuis;* & S. Ambrosius *lib.* 3. *de Virginib.* sic: *Certè solemnes Orationes, cum gratiarum actione sunt deferendæ &c. cum denique, cubitum pergimus.* Quin in

Apo-

Apostolicis Constit. S. Clementis *lib. 7. cap. 48.* hæc orationis antè cubitum faciendæ formula legitur: *Laudate pueri Dominum, laudate nomen Domini, laudamus te, celebramus, benedicimus te, propter magnam gloriam; Domine Rex pater Christi agni immaculati, qui tollit peccata Mundi; Te decet laus, te decet hymnus, te decet gloria Deum Patrem per Filium in Spiritu Sancto in sæcula sæculorum. Amen. Nunc dimittis seruum tuum Domine, secundum verbum tuum in pace &c.* Vndè Vgo Menardus in *Concord. Regular. cap. 44. not. ad §. 5.* sic scribit: *Semper hæc pia viguit in Ecclesia consuetudo, vt serò dormituri se Deo hymnis, & orationibus commendarent.* Quæ porrò Oratio, prò somno Oratio nominatur in Regula cuiusdam ad Virgines *cap. 9.* ibi: *Oratio ad somnum capiendum* apud Holstenium in *Codic. Regular. part. 3.* & quæ *Vespertina* appellatur ibi à Clemente, dicitur in terminis *Oratio Serotina* à Menardo *loc. citat.*

133 Et quidem à Monachis S. Basilij antè cubitum Orationem Dominicalem in communi recitari solitam ex eiusdem Sancti *pænis breuibus art. 26.* colligit idem Menardus *ibid.* & psalmos quosdam ex Cassiano, eodemque Basilio Nebridius a Mundelheim in *Antiquar. Monast. epist. 68.* & cum psalmis alias preces ab alijs Monachis, Martene de *Antiq. Monach. Ritib. lib. 1. cap. 12. à num. 18. & seq.* Et ad rem nostram specialitèr obseruo quæ in Regula S. Fructuosi *cap. 2.* apud Holstenium *ibid. part. 2.* & Menard. *loc. cit. cap. 24. §. 4.* sub his verbis scripta leguntur: *Cum demum pergentes ad cubilia, atque in vnum cuncti coeuntes ad perfectionem pacis, & reorum absolutionem, cantatis tribus psalmis iuxtà morem, cum laude, & benedictione, Symbolum Christianæ Fidei, communi omnes recitant voce, vt Fidem suam puram coram Domino ostendentes, si, quod dubium non est fieri, vel accidere, vt nocturno quisquam tempore euocetur à corpore, commendatam iam fidem suam, & expiatam ab omni scandalo conscientiam proferat ante Deum. Post deindè adeuntes cubilia summò cum silentio & habitu tacito gressuque quieto pergat ad lectum suum.* Obseruo, inquam, specialiter, quia & ibi præter psalmos & alias vocales orationes, & benedictionem, examen quoque conscientiæ in illis verbis *expiatam ab omni scandalo conscientiam*, vsitatum legere mihi videor, iuxta phrasim S. Dorothei *serm. 11.* qui examen conscientiæ *Expiationem* appellat: *Quo pacto* (sic ipse) *singulos dies nos ipsos purgare, & propemodum expiare debeamus, exactissimè docuerunt Maiores & Patres nostri, nempè vt Vesperi sedulò quisque perquirat, & inuestiget, quomodò pertransierit diem illam. Rursum manè examinet, quomodò exegerit noctem illam*; quæ omnia complentur in nostra Oratione Serotina.

134 Ab examine itaque conscientiæ eam ordimur; nihil enim hoc exercitio Religioso perutilius, ni dicam magis necessarium; de quia re passim Ascetici. Et fanè, *quotidiè actus suos vigilanter, & curiosè debet discutere Monachus, & si peccato se obnoxium in aliquo horum senserit, antè solis oc-*

*casum, & si fieri poterit, antequam comedat, dormiat, aut aliquid operis agat, necesse est, vt velociter ad pænitentiam recurrat*; verba sunt Smaragdi in *Reg. S. Benedicti cap. 4. instrum. 48.* Et non solum antè somnum, vt *hom. 2. in psalm. 50.* hortatur sic Chrysostomus: *Antequam veniat tibi somnus profer in medium codicem conscientiæ tuæ, & reminiscere peccata tua, si quid in verbo, aut in facto, vel cogitatione peccasti*; Et ab Ethnicis quoque obseruatum aduertit Caraciolus in *Synops. vet. Relig. p. 1. cap. 8. num. 4.* à S. Basilio suis Monachis præscriptum legitur in *Regul. fus. disp. int. 37.* apud alios vsitatum refert Marteue *d. lib. 1. cap. 12. num. 25.* & de suis Præmonstratensibus Seruatus Lairuelz in *Optic. Regul. spec. 17.* sed bis in die, manè scilicet post somnum, & serò antè illum, vt ex S. Dorotheo vidimus, & ex S. Ephrem. *tom. 3. serm. Ascet.* S. Bernardo *lib. de vit. solit.* alijsque pluribus exornat Iulius Nigronus in *Reg. com. societ. Iesu. regul. 1. à num. 9. & seq.* Ad quorum immitationem, & apud nos bis in die, & per octauam horæ partem peragitur, manè scilicet post horas ante prandium: *Initiis horis, quæ prandium præcedunt examen conscientiæ in Choro facient per octauam horæ partem*. Constit. *p. 1. cap. 2. §. 4.* & serò antè cubitum, vt vidimus, & modò explicamus. Nec hic prætereundum, post huiusmodi examen contritionis actum elliciendum esse, cum, vt habet Peregrinus *ad cap. 8. Constit. Theat.* ad id demandetur tale examen; quod saltem prò examine Serotino valdè commendo, cum post illud somno, qui mortis imago est, sit indulgendum.

135 Orationis autem Serotinæ, quæ vocalis est, hanc accipe summam: Expleto examine Prior, vel qui præsidet incipit *Confiteor Deo &c.* & facta in communi confessione subdit. *Misereatur nostri &c. Indulgentiam &c. Oremus. prò Benefactoribus nostris viuis, atque defunctis. Retribuere dignare Domine omnibus nobis bona facientibus propter nomen tuum vitam æternam.* ℟. *Amen.* deindè post Psal. *Ad te leuaui oculos meos &c. Kirie eleison &c.* prosequitur: *Pater noster &c. Et ne nos &c. saluos fac &c. Domine exaudi &c. Dominus vobiscum &c. Oremus. Deus omnium Fidelium Pastor, & Rector famulum tuum N. quem Ecclesiæ tuæ præesse &c. Prætende Domine famulis &c.* & post Psal. *De profundis & Requiem æternam &c. Kirie eleison &c.* iterum subdit. *Pater noster &c. A porta Inferi &c. Requiescant &c. Domine exaudi &c. Dominus vobiscum &c. Oremus. Deus veniæ largitor &c. Fidelium Deus &c. Asperges &c. Salue Regina &c. Ora prò nobis &c. Oremus. Beatæ, & gloriosæ semper Virginis Mariæ &c. Concede quæsumus Omnipotens Deus S. P. Augustini &c. Noctem quietam &c.* sic in Constitutionibus Ordinis de 1620. impres. *part. 1. cap. 1.* & in calce Officiorum prop. Sanctorum Ord. & in nostro Ordinario precum *lib. 2. cap. 10.* quæ forma quotidiè obseruatur, excepto triduo Maioris hebdomadæ, in quo post examen conscientiæ dicuntur solum *Confiteor, Misereatur, Indulgentiam*, vt in *eod. Ord. precum loc. cit.*

136 Et hic adnotare mihi liceat, hanc Orationem ſerotinam ab antiqua in his differre, prout in Conſtit. *antiq. cap. 3.* quod vbi modo dicitur: *Oremus prò Benefactoribus noſtris viuis, atque defunctis* in illa dicebatur: *Oremus prò viuis atque defunctis.* In iſta duæ ſunt orationes defunctorum, in illa vna tantum *Fidelium &c.* Tunc poſt orationem prò defunctis dicebatur à Priore: *Pro fratibus noſtris abſentibus &c.* quod in præſenti omittitur. Aſperſio Aquæ benedictæ fiebat poſt *Salue Regina*: modò antè. Et hanc quoquè differentiam in Oratione, quæ apud nos fit, & quæ apud Patres calceatos; quod iſti dicto *Indulgentiam &c.* ſurgunt, ſtantque vſque ad aſperſionem excluſiuè: Nos ſemper genuflexi. Apud ipſos pſalmus *Ad te leuaui* intonatur à primo, ſeù primi Chori cantore, apud nos à ſecundo; Prior eos aſpergit: nos verò Hebdomadarius. Nos poſt Orationem S. P. Auguſtini *Concede &c.* alteram addere, *Exaudi nos Domine Sancte Pater Omnipotens æterne Deus, & mittere digneris Sanctum Angelum tuum de Cælis, qui cuſtodiat foueat, protegat, viſitet, atque defendat omnes habitantes in hoc habitaculo. Per Chriſtum &c.* quam ipſi non recitant. Sic quò ad illos, tum ex Ord. Conſtit. *de 1620. d. cap.* 1. tum ex officijs nouiter impreſſis; & quo ad nos ex noſtro *Ordinar. prec. lib. 2. cap.* 10.

137 Ratio autem, cur primus pſalmus *Ad te leuaui &c.* intonetur à Cantore ſecundi Chori, eam puto, ne primum *Kirie eleiſon*, quod poſt prælatum pſalmum ſequitur, dicatur à ſecundo Choro; cum enim ex vna parte, cum dicuntur *Kirie eleiſon, Chriſte eleiſon &c.* primum ex his dici debeat à primo Choro, vt tum in Miſſa, quæ canitur, tum in ipſo Officio Diuino obſeruari poteſt; & ex altera ſemper vnus Chorus incipiat ad terminationem alterius, ita quod, quando non ſint antiphonæ, vbi terminat primus, ſubſequatur ſecundus, & è contra, per Caſtald. *lib.* 1. *ſect. 6. cap.* 1. *nu.* 10. *fin.* Paul. à S. Ioann. in *Cerem. lib.* 1. *cap.* 5. ſi pſalmus *Ad te leuaui &c.* exordiretur ex parte primi Chori, etiam *Gloria Patri &c.* terminaretur ex parte eiuſdem, & conſequenter primum *Kirie eleiſon* dici deberet à ſecundo Choro. Et ideò ad hoc euitandum primus pſalmus à ſecundo Choro incipitur; ſic enim medietas verſiculi *Gloria Patri &c.* ſeù *ſicut erat in principio &c.* cum ad eumdem ſecundum Chorum ſpectet, primus poſtea proſequitur primum *Kirie eleiſon*.

138 Nec hic monere omittam, dum Præſidens dicit ad *Confiteor*, *Miſereatur &c.* non iam *veſtri*, vt à quibuſdam practicari ego ipſe audiui ex errore impreſſionis in *Ordinario prec.* ſed *noſtri* dicendum. Ad primam quidem, & Completorium *veſtri* dicendum eſt, quia tunc prius à Choro reſpondetur *Miſereatur tui*; vndè, cum dicitur à Choro *Confiteor*, reſpondere vtique debet Hebdomadarius *Miſereatur veſtri*: In oratione verò ſerotina non dicitur bis *Miſereatur*, cum nec bis dicatur *Confiteor* ſemel à Priore, & ſemel à Fratribus; ſed ſemel tantum à Priore, & Fratribus ſimul. Quarè,

cum

cum non possit responderi à Fratribus Priori, *Misereatur tui*, nec ab hoc dicendum, *Misereatur vestri*: sed vnico tantum *Misereatur*, omnes, se inquam, & Fratres complecti debet dicendo, *Misereatur nostri &c.* eo modo quo, dum dicitur *Indulgentiam*, quia semel dicitur, non iam *peccatorum vestrorum* sed *nostrorum* dicitur; & eo modo, quo quis, dum priuatè recitat Officium, etiam si solus sit, dicere debet *Misereatur nostri &c.* ex Gauant. ad *Rubr. Breuiar. sect.* 5. *cap.* 17. *num.* 12. Bernard. Biss. in *Hierurg. litt. P. num.* 196. §. 7. Guyet. de *Fest. prop. locor. lib.* 3. *cap.* 19. *q.* 5. *num.* 8. *fin.*

139 Nonnulla item in his orationibus potissimè adnotanda. Primò Ordinis Eremitarum grata in Benefactores memoria, de qua Brulius in *Hist. Peruan. Ord. Erem. lib.* 4. *cap.* 8. cum non solum eorum distinctè meminerit ad Primam, vt vidimus, sed etiam in hac Oratione Serotina, *Oremus pro Benefactoribus, Retribuere &c.* præter anniuersarium, quod post S. Agathæ festum quot annis celebratur, & quotidianas preces, quæ prò illis apud nos ex præscripto Constitut. *part.* 1. *cap.* 9. *num.* 16. post cænam, & collationem ad Superioris nutum persoluuntur. Secundò prò Summo Pontifice, & post ipsum prò Card. Protectore Orat. *Deus omnium Fidelium Pastor &c.* in qua vterque explicitè commemorantur, Deum quotidiè exorari. Tertiò aqua benedicta omnes à Priore, vel Hebdomadario, vt dictum est, aspergi, quod vtroque modo à Monachis obseruatum insinuat Martene *d. cap.* 12. *nu.* 23. de qua consuetudine sic in *Antiquar. Monast. epist.* 107. Nebridius à Mundelheim: *Quam introduxit Aquisgranense Concilium, quæ peracto conscientiæ examine Fratres omnes in dormitorio per Sacerdotem solemni Formula benedicuntur percepta aqua lustrali*; & sic aspergi contrà nocturna Diaboli præstigia, vt ex Turrecremata in *Regul. S. Benedicti tract.* 107. *num.* 7. subnectit Caracciolus in *Synops. Vet. Relig. part.* 1. *cap.* 1. *num.* 7. & Theophilus Raynaud. *tom.* 16. *Heteroclet. Spiritual. sect.* 2. *punct.* 3. *pag.* 217. & ad melius purgandàs animas, cum per eam deleantur venialia, vt cum D. Thoma. 3. *p. q.* 65. *art.* 1. *ad* 6. Marsilius Columna de *Aqua bened. sect.* 3. *cap.* 3.

140 Quartò Aniphonam *Salue Regina* superaddi in honorem B. V. Mariæ, *Ne serpens versutus* (vt de Monachis Anglis refert Martene *loc. cit. num.* 17.) *quos vigilantes nequit subuertere, dormientes noctanter illudat; & ideò hac antiphona antè somnum eius implorari suffragium, per quam extitit caput ipsius Serpentis contritum*; & vtique *Salue Regina* ad Ordinis conseruationem, qua, vt ex B. Iordani Ordinis Predicat. Magistri G. fide referunt idem Turrecremata *d. tract.* 107. *num.* 10. & Humbertus in *Reg. S. August. cap.* 38. dum *Eia ergo aduocata nostra* diceretur à Fratribus in Choro, vidit vnus ex ipsis *B. Virginem flexis genibus recommendantem Ordinem Filio suo*. Et tandem antè cubitum omnes a Prælato benedici: *Noctem quietam &c.* vt & pariter apud Monachos visitatum testatur idem Martene *ibid. à nu.* 14.

&c in

& in suo Ordine obseruari scribit Peyrinus in *Regul. Minim. cap.* 5. §. 19. *q.* 3. *num.* 17. Licet enim loquantur de benedictione post Completorium, idem tamen eorum, & nostræ benedictionis est finis, cum statim post Completorium, & benedictionem, & ipsi cubitum pergerent, vt ex eisd. Martene *num.* 18. *& seq.* & Peyrin. *num.* 18. A qua benedictione, sicut & ipse Martene *num.* 17. notat, item neminem ex Monachis abesse permittebatur, sic nec quempiam, cuiuscumque gradus sit, ab hac Oratione Serotina abesse tolerant Ordinis Constitutiones *d. cap.* 1. & testatur Brulius *loc. cit.* §. *singuli quoque*, sicut nec nostræ sine Prioris expressa licentia, vt in *seq. obseru.* Et vtique rationabiliter, ne quis beneficio ab ipsa resultante priuetur, vt Humbertus *ibid.* quandoquidem & talis benedictio datur ad fugandos nocturnos Dæmones, tum ad Fratres corroborandos, vt ex Turrecremata *loc. sup. num.* 7. loquuntur Peyrinus in *Reg. Minim. cap.* 5. §. 19. *q.* 3. *num.* 17. & Humbertus *d. cap.* 38. ibi: *multa sunt in illa bora, quæ habent aliquem effectum gratiæ conferendæ, sicut aspersio aquæ benedictæ, & benedictio Prælati.*

141 Suo porrò non caret fructu hoc pium exercitium; quoniam Leo. X. in incipient. *Cum sicut accepimus*. 6. Ianuarij 1515. septem annos indulgentiæ, ac totidem quadragenas illam in communi, vel ex se orationem, quæ in ipsa pro felici statu S. R. Eccl. & pro Summo Pontifice dicitur, vel eius loco *Salue Regina*, recitantibus Religiosis, Monialibus, Mantellatis, & Corrigiatis in toto Orbe constitutis concessit, vt in *Bullar. Ordin.* inter eius Pontific. *Constit.* 3. *pag.* 229.

# SECTIO SECVNDA.

## *De Communi flagellatione.*

142 PRæter hæc autem omnia mox dicta, singulis secundis, quartis, & sextis ferijs totius anni (exceptis Festis Paschatis, Pentecostes, & Natiuitatis Domini) & etiam quinta Hebdomadæ Maioris, dicto *Noctem quietam &c.* omnes communi flagellatione se castigant, vsque dum morosè seu sillabatim canuntur psalmus *Miserere*, *Christus factus est pro nobis obediens &c.* septem Orationes. *Respice quæsumus Domine &c. Vre igne Sancte Spiritus &c. Concede misericors Deus &c. Ecclesiæ tuæ &c. Deus qui culpa offenderis &c. Fidelium Deus &c. Prætende Domine &c.* & tres Orationes Dominicales cum totidem Salutationibus Angelicis prò Benefactoribus infirmis, vel defunctis ad Prælati arbitrium persoluuntur; Et hoc infallibilitèr, non iam ex Constitutionum præscripto, cum id nullibi legatur, sed ex consuetudine tantum ab ipsa Reformationis origine proueniente, prout in *Ceremoniali lib.* 5. *cap.* 6. & in *Ordinario Precum lib.* 2.

*cap.* 12. iuxtà antiquum, & laudabilem non solum priscorum Monachorum, & signanter nostræ Religionis Eremitarum, sed & iuxtà ferè omnium Ordinum Regularium morem, de quibus omnibus Maggius de *Sacr. Ceremon. opusc.* 2. *disq.* 54. cuius auctorem S. Petrum Damiani facit Theophylus Raynaud. *tom.* 6. *de Apparit. Sacrament. q.* 1. *pag.* 389. *fin.* Sanctum verò Dominicum Loricatum Baronius, vt scribit Nebridius à Mundelheim *loc. citat. epist.* 110. §. *Nostro æuo &c.* quem tamen longè antiquiorem esse fatetur ipse S. Petrus Damiani ad Cerebrosum Monachum *Epist.* 27. *lib.* 6. ibi: *de disciplinis autem verberum, quas sibi Fratres consuetudinaliter inferunt, vbi detractionis pedem diutius impressisti, cum Dei auxilio respondemus. Hoc itaque disciplinæ genus nequaquam modernis est studijs nouiter adinuentum*; & post aliqua: *nam & antè nos omnibus ferè sanctis Monasterijs hæc disciplinæ regula, nequaquam fuit incognita, & si non adeò frequentata*; & re melius considerata fatetur & ipse Raynaud. *tom.* 17. *tractat. de maleuol. erga Religios. sect.* 1. *punct.* 2. §. 4. *pag.* 317. *col.* 1. *vers. flagellorum vsus*. Adeoque non iam ritus huius institutor, sed potius restitutor dicendus est ipse Petrus Damiani, vt benè Antonius Dadinus Alteserra de *Orig. rer. Monastic. lib.* 6. *cap.* 15. vbi eum a S. Paulo 1. *Corinth.* 9. ibi *Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo*, deducit; & ægyptijs Monachis vsitatum insinuat. Eum tamen satis comendat ipse S. Petrus Damiani *lib.* 6. *ep.* 1. §. *octauò itaque*, vbi, *Iucundum Deo spectaculum* dicit; & *d. ep.* 27. *Speciem Martyrij*, & *epist.* 30. §. *sed cur ego sanctos*: *Immitationem Passionis Christi*; & *lib.* 7. *epist.* 19. §. *vtinam daretur tibi*: *Genus Purgatorij*. De quo item ritu qui plura velit videat Theophil. Raynaud. *loc. cit.* & *tom.* 12. *in Hoplotheca sect.* 3. *cap.* 19. *pag.* 644. Hæftenum *disquisit. Monast. lib.* 8. *tract.* 5. *per totum*. Alteserram, & Maggium *locis laudat.* Martene de *Ritibus Monachor. lib.* 2. *cap.* 11. *à num.* 8. & præ cæteris Iacobum Gretserum integro *tract. de Discip.* Hoc vnum noto cani præ cæteris (nam de Psalmo *Miserere* aliquid infra *num.* 399.) antiphonam *Christus factus est pro nobis obediens*, quod & à pluribus alijs Ordinibus obseruari legitur apud Maggium *cit. disq.* 54. ob memoriam Passionis Iesu Christi D. N. ob cuius cultum, & imitationem inducta est flagellatio in Feria sexta ex eod. S. Petro Damiano *Opusc.* 43. *ad Monach. Cassinen.* & *Opusc.* 33. *cap.* 3. *ad Desiderium Abbatem*. Dolorosæ Christi flagellationi exiguum Religiosæ deuotionis pensum; & ideò ter in hebdomada repetitum, & quod melius esset, maiore animi intensione persoluendum. Et a quo exercitio nemo cordatus subtrahere se deberet, cum Hugo Victorinus de se post mortem apparens dixerit apud Cantipatr. *lib.* 2. *cap.* 16. *num.* 5. *Quia dum viuerem accipere renui disciplinam, vix nullus Dæmonum in Inferno remansit, qui non mihi ictum validum dedit ad Purgatorium transeunti*.

OB-

# OBSERUATIO SEPTIMA.

## Ad Text.

*NUllus autem, nisi occupatus communi negotio, quod commodè & sine iactura Conuentus dimittere non possit, à prædictis actibus abesse præsumat, & legitimè impeditus Superiorem certiorem faciat, veniamque obtineat, sine qua nullus in Choro existens recedere præsumat, sub pœna graui transgressoribus infligenda.* Constit. *eod. cap.* 1. §. 7.

## SECTIO PRIMA.

*De Chori (& occasionaliter aliorum actuum communium) frequentia; vbi propter particulares deuotiones, non omittendos.*

143 VIdentur hic quidem Constitutionum verba: *à prædictis actibus abesse præsumat*, de sola assistentia Choro pro Officio Diuino, & Oratione serotina loqui, de quibus solummodo supra sermo præcesserat, ratione dictionis *prædictis*, quæ repetitionem, & relationem ad superiùs enumerata importat per adductos a Barbos. de *Diction. vsufreq. diction.* 276. *num.* 7. Nihilominùs, cum *part.* 4. *cap.* 4. vniant tum discessum, tum absentiam a Choro sine licentia, cum discessu, & absentia ab alijs actibus communibus pariter sine licentia, dum eamdem pro vtrisque pœnam assignant, ibi: *Culpa media censebitur à Choro, vel quouis communi Fratrum cætu sine Præsidentis venia exire; à Choro, vel alio communi actu sine Superioris licentia abesse*, extra rem non erit indistinctè de actuum communium frequentatione agere, vt indè illa Chori facilius suadeatur.

144 Et vt paucis multa complectar, en breuibus verbis tota Religiosi perfectio delineata, actibus scilicet communibus assistentia; si quis enim eos frequentare consueuerit, nil ampliùs exquirendum, vt legem adimpleuisse dicatur. Hæc saltem mens est D. Bonauenturæ in *Specul. discipl.*

*ad Nouit. part. 2. cap. 2.* vbi sic: *Optima Religiosi perfectio perfectè communia quæque conuentualia seruare*; in quibus verbis obseruanda dictio *quæque*, quæ cum non recipiat restrictionem, sed omnia comprehendat Barbos. *ibid. dict.* 305. facit sensum, omnes actus communes esse seruandos; & suffragatur axioma: *Bonum ex integra causa*, Qua de causa fortasse idem à S. Benedicto in sua Regul. *cap.* 7. in hoc octauo humilitatis gradu, *Si nihil agat Monachus, nisi quod communis Monasterij Regula, vel Maiorum cohortantur exempla* inculcatum putauerim; sic ad rem verba ista *Disquis. Monast. lib. 6. tract. 6. disq.* 8. interpretante Hæfteno: *Vt omnia illa exequamur, quæ communis Monasterij Regula, aut Maiorum suadent exempla, nec ex eis quidquam prætermittatur*. Quod vtique de communibus actibus, qui nempè communitatem, non verò qui personas particulares, & priuata munera respiciunt, explicat Martene *Comment. ad d. cap. 7. de 8. grad. humilit.*

145 Commendat hinc idem S. Bonauentura *loc. supr. part.* 1. *cap.* 22. huiusmodi actibus communibus assistentiam, & sic ad eam ob bona, quæ indè proueniunt, adhortatur, & vrget: *Conuentualem vitam, vt sanctissimam, immò angelicam toto affectu animi amplexantes ei tam continua, quam deuota prosecutione adhæreant. Quantum ad Officium, mensam, & alia vix nisi coacti à Conuentus congregatione recedant. Tantam Deus conuentui efficaciam contulit bonitatis, vt ibi augmentum suscipiat boni bonus, aut veniam mali malus. Multa in conuentu bona præsentibus conferuntur, absentibus subtrahuntur. Saul ad conuentum psallentium prophetarum propheta efficitur. Extrà conuentum factus peruertitur. Thomas discipulorum absens conuentui, visionis Dominicæ consolatione fraudatur, quam ad collegium conuersus assequitur. Discipuli pariter congregati Spiritum Sanctum accipiunt. In Conuentu Dominus habitat, & requiescit, ibi deuotos quoque vberioris gratiæ pabulo refocillat*, & B. Humbertus in *Regul. S. August. cap.* 43. de Religioso ab actibus communibus absente, sic: *Talis est sicut ouis segregata, quam faciliùs inuadit Lupus, vt patet de B. Thoma Apostolo, qui segregatus ab alijs, Dominum videre non meruit. Sicut Abbas facit quandoque pitantiam in conuentu, & non vult, quod habeant, qui non intersunt cum alijs; ita Dominus spirituales gratias, & consolationes.*

146 Videant hinc quanto bono se priuent, qui colorato prætextu Chorum effugiunt, vel declinant. Hoc mihi prætereundum non puto, quod à Petro Dioratico se audiuisse refert *Doctrin.* 11. *in Bibl. PP. tom.* 5. S. Dorotheus, *Cum nocte quadam in Ecclesia excubaret in principio psalmodiæ vidisse quemdam è Sacrario egredientem cum veste splendida, habentemque in manu calculum cum sacrificio, & hostia, tinxisseque illam hostiam in calice, & obambulantem fratres omnes obsignasse. Eorum verò qui ad vigilias non surrexissent, aliquorum sedes, & loca tetigisse, aliquorum pertransisse. Atque hoc idem in fine psalmodiæ repetisse è Sacrario, vt anteà egredientem. Quod senem*

admo-

*admodum admiratum, cum antè se pertransiret, ad genua illius obuolutum rogasse, vt quidnam hoc esset mysterij, dignaretur aperire. Respondisseque illum, esse se se Angelum Dei, qui delegatus ad hoc esset, vt signo huiusmodi eos obsignaret, quos diligentes, & perseuerantes in Ecclesia reperisset. Senem verò post hæc rursùm subdidisse: Cur aliorum loca, & sedes, quos in Ecclesia non reperisset, obsignaret? Retulisseque rursum Angelum sanctum, eorum se loca obsignasse, qui & promptissimi, & paratissimi, quantum in ipsis erat ad vigilias surgere, sed vila necessitate compediti, cum Patris obedientia, & benedictione, vel etiam imperio obdormissent. Hos æquum esse signum suum recipere, cum animo, & propositocum psallentibus adfuissent. Illi verò, qui psalmodiæ interesse potuissent, sed dissidia torpere, negligentia destitissent, iussu Dei summi sedes, & loca noluisse obsignare, quoniam ipsi se indignos hoc cælesti signo fecissent.* Vndè & B. Theodoram in extremis demandasse: *Consuetas preces nec vmquam negligito. In statis Monachorum horis, scilicet Matutina, Tertia, Sexta, Nona, ac Vespertina sedulus esto,* ex Surio in eius Vit. 11. *Septemb.* notat Nebridius à Mundelheim in *Antiquar. Monast. epist.* 71. qui & prædicta refert, subditque, quasi in huiusmodi assistentia *magna pars salutis* consistat. Ex quibus, vt dixi, liquet, quam grata sit Deo actuum omnium communium, & signanter Chori frequentatio, dum vni nocturnæ psalmodiæ assistentiam tanti facere reuelet; & quantum boni amittant, qui spontè à Choro se subtrahunt. Meminerint, se à Deo vt *Iob.* 38. 7. legitur, specialiter super hoc inquirendos: *Vbi eras, cum me simul Astra matutina laudarent?* Ni melius dicam, increpandos.

147 Vndè eos commonendi locus hic est, qui ab actibus communibus se abstinent, vt, licet deuotis, atque pijs, particularibus tamen operibus vacent; per hæc nec Deo rem gratam præstari, nec animæ profectum promoueri; ob priuata enim exercitia non omittenda communia docent Sancti Leonis *serm.* 3. *de Ieiun.* 7. *mens.* verba: *Sacratiùs est, quod publica lege celebratur, quam quod priuata institutione dependitur. Nihil in tali populo inordinatum, nihilque diuersum est, vbi ad vnum pietatis vigorem omnia sibi totius corporis membra consentiunt.* Item *serm.* 4. *Publica præferenda sunt proprijs; & ibi intelligenda est præcipua ratio vtilitatis, vbi vigilat cura communis.* Quin rem periculo obnoxiam aduertit *lib.* 2. *de Solit., & silentio cap.* 8. quod valdè notandum est, Thomas à Kempis: *Non enim est sine periculo, & laqueo singularis obseruantia in communi domo. Ille magis laudabilis feruor, qui communia proprijs præponens, in his nunquam negligens satagit inueniri, quæ cum alys susceperit ad portandum;* & axioma commune est Sanctorum Patrum, atque DD. non esse relinquenda opera iustitiæ, prò operibus consilij. In quo sensu locutos arbitror, qui singularitates, etiam quo ad exercitia spiritualia, & obseruantiam Regulæ & Constitutionum non approbant in Regularibus (de qua re videndi Humbertus in *Regul. cap.* 43.

Hæftenus *loc. cit. lib. 6. tract. 7. disq. 8. §. Tenenda est ergo*. Martene ad *Regul. S. Benedicti cap. 7. de grad. 8. humilit.* & Iordanus de Saxonia *lib. Vit. Fratr. lib. 4. cap. 12.* qui tamen intelligendi præcisa Prælati licentia, vt Iordanus de Saxonia *ibid. cap. 11.* Martene *ibidem §. Tertiò nonnulli §. Sextò maiores, & §. Sed neque eos*; & clarè in Constitutionibus nostris *p. 1. cap. 12. num. 2.* ibi: *Qui verò cum cuculla propter maiorem corporis macerationem dormire cupierint, de consensu Prioris eis liceat*) quatenus scilicet ob particulares deuotiones communia Religionis exercitia non adimplent; vbi enim mereri se putant, eos demereri non dubito; cum namque quæ sunt consilij his, quæ Iustitiæ anteponendo ordinem actionum inuertant, finis bonitatem impediunt, & meritum, vt bene Peyrinus in *Tit. Regul. minim. q. 5. num. 5. & 6.* & quia hæc procedunt ex propria voluntate, Humbert. *dict. cap. 43.* quæ Deo non placet, vt ex illo Esaiæ 58. *Iniunauimus, & non aspexisti: Ecce in die ieiunij vestri inuenitur voluntas vestra*: communia verò ex aliorum ordinatione, Humbertus *ibid.* seù obedientia præ cæteris Deo grata: *melior siquidem obedientia, quam victima*, vt ad rem S. Bernardus *serm. 19. in Cant.*

148 Non ergo ob priuata, & si pia exercitia à Choro, cæterisque Religionis communibus exercitijs, & actibus se subtrahere quis debet, vt Humbertus *ibid.* Hæftenus *ibid. §. Alterum est, & §. Tertiò*. Peyrin. *loc. cit. num. 8.* & alijs omissis Michael Florentinus in *Dilucidar. Regul. S. P. Aug. in dubit. 2. cap. q. 8.* vbi huic quæsito (quod de alijs dici potest) *An propter orationes particulares quispiam Regularis de Iure dimittere possit exercitia vniuersalia, à suo Prælato sibi imposita*, & fortius a lege? Respondet, *quod nequaquam potest, nec debet: quin potius is, qui sibi imposita dimittit, vt fur iudicandus est, qui libentius dat, quod non debet, quam reddat, quod debet; & ob id præcipit D. Paulus. Rom. 13. Reddite omnibus debitum*; quem sensum esse video & Humberti *loc. supr.*

149 Quod si quis supererogationis opera aggredi voluerit, id vtique ei liceat: sed citrà Chori, vel communium actuum præiudicium: (*Cauendum tamen.* (sic Thom. a Kempis *lib. 1. de Immitat. Chris. cap. 19. num. 5.*) *ne sis piger ad communia, & ad singularia promptior: sed expletis integrè, & fideliter debitis, & iniunctis, si iam vltrà vacat, redde te tibi, prò vt deuotio tua desiderat*. Et Hugo Menardus in *Concord. Regul. cap. 18.* quem sequitur Martene *loc. cit. §. fin.* his verbis: *Quamobrem ijs, quos Deus vocat ad austeriora* (seù ad plura, licet non austeriora) *quam Regula præscribat, præstandum est, vt Regulam adamussim obseruare studeant*; scilicet actibus omnibus Conuentus prius assistant; hoc enim pacto hæc supererogationis opera permittuntur a S. P. August. *in Reg. cap. 4.* vbi de oratione, quod alijs omnibus exercitijs potest applicari: *In oratorio nemo aliquid agat, nisi ad quod factum est; vndè & nomen accepit, vt si fortè aliqui etiam præter horas consti-*

tutas,

*tutas, si eis vacat, orare voluerint*; idest, si post completa, ad quæ ex institutione tenentur, eis vacat, non verò ea omittendo, *orare voluerint, non eis sint impedimento qui ibi aliquid agendum putauerint*; vbi Humbertus *cit. cap.* 43. sic; *sciendum etiam, quod licet ad seruos Dei deuotos pertineat sic libenter orare, tamen propter huiusmodi Orationes extraordinarias non debent dimittere ea, quæ ordinariè facienda sunt; & ideò dicit Augustinus, si eis vacat, innuens, quod, cum instant aliæ occupationes ordinariæ, non sunt propter orationes huiusmodi dimittendæ.* Vbi aduertendum, per *occupationes ordinarias*, actus communes solitos Religionis Chori scilicet, & aliorum intelligere Humbertum, vt idem explicat *cap.* 44. ibi: *Sciendum est autem, quod non solum spirituales occupationes, vt lectio, officium Ecclesiæ, & huiusmodi non sunt dimittendæ propter huiusmodi orationes*, scilicet priuatas, & propter has non esse illos omittendos: non verò intelligere occupationes ordinarias, ad quas particulariter quocumque titulo quis tenetur, quia de his agit distinctè *d. cap.* 44. & 45. licet, nec istas propter præfatas priuatas orationes velit esse dimittendas.

150 Procedunt hæc autem de absentia voluntaria: non verò vbi legitimum subsit pro non interueniendo impedimentum. Quo tamen casu, nec inscio Superiore, nec sine eius licentia à Choro abstinendum. Ita Constitutiones *loc. sup.* Circa quam, etsi tacita sufficere non videatur, tum ex natura licentiæ, quæ exigit, vt vbi requiritur, debeat esse expressa, propter ea, quæ infra *num.* 313. adducuntur; tum ex verbis ipsis Statuti *veniamque obtineat*; nihilominus tamen, cum ex inopinato possit impedimentum aliquod erumpere, nec possit commodè Superior commoneri, tunc tacitam valere non dubito: sed iuxtà morem Religionis, erit subindè certiorandus.

## SECTIO SECVNDA.

### *De completa ad actus communes Chori assistentia, recedendi licentia, & contrauenientium pœna.*

151 ET non solum omnibus actibus communibus quomodolibet assistendum, sed perfectè vsque ad consumationem, nec ab eis antè finem recedendum. Ad id siquidem tendunt hæc S. Basilij *serm. de rer. abdicat.* verba: *Ad orationem quotiescumque vocaris, libenter in ea eousque permaneto, donec canoni* idest mensuræ (vt ex Antiocho *hom.* 105. Menardus in *Concord. Regul. cap.* 57. *not. ad §.* 3.) *satisfeceris, magnamque te iacturam facere arbitrator, si antè indè discesseris; etenim si cum corporis tui sustentandi causa cibum capis, ægrè admodum à mensa potes auelli, nisi naturale*

*prius*

*prius desiderium expleueris; qui non tandem ab epulis ijs auelli ægrius debes, quibus spiritus aliter tuus?* Sed audiatur S. Bonauentura in *Specul. Disciplin. ad Nouit. part. 1. cap. 22.* vbi sic de omnibus actibus communibus, & signantèr de Choro: *Absit à seruis Dei vitiosæ huius consuetudinis turpitudo, vt Conuentuale aliquod, Diuinum præsertim officium alterius prætextu cuiuslibet tardè accessu, vel citiore abscessu, propter opera dehonestent. Vt enim tardus accessus, sic ante horam recessus, sinè graui præsumptus necessitate arguitur. Impatientis, vani signum est hominis in communibus anticipare recessum, nec opus Dei posse in Choro vsque ad finem expectare.* Dæmonis versutiæ hos intempestiuos recessus adscribit idem S. Basilius *loc. cit.* viditque S. Benedictus, vt refert S. Gregorius *Dialog. lib. 6. cap. 4.* Ea propter attendenda hæc eiusdem S. Basilij *ibid.* admonitio: *Caue autem diligenter, ne contagioni illi animi tui assentiare, quæ ab orationis canone nundum peracto auellere te studeat. Habent enim morem hunc Dæmones, vt faciendæ orationis* (aliorum quoque subdo ego communium actuum) *temporibus, per speciosam scilicet aliquam laudabilis causæ alicuius simulationem nobis sedulò auctores sint, vt ab ea nos subducamus, vt quam salutem afferre nobis intelligunt, ab ea nos probabiliter abducant.* Et vt ad id stimulum adijciam, en quid de taliter egredientibus sentit *loc. cit. epist. 71.* Nebridius à Mundelheim: *Verè magna impudentia est colloquium cum Diuina Maiestate cæptum temerè interrumpere. Nec quisquam personam Iudæ proditoris de cæna Dominica immaturius exeuntis meliùs repræsentat, quam is, qui antè tempus à Collectis discedit.*

152 Vbi verò vrgenti causa a Choro, vel actu aliquo communi discedendum sit, id nulli sinè Præsidentis licentia permissum, & quidem pro discessu à Choro clarè Constitutiones *ibid. Sinè qua nullus in Choro existens recedere præsumat*, vt & in Constitutionibus PP. Calceatorum tum antiq. *cap. 6.* tum modernioribus *par. 1. cap. 4.* ibi. *Nullus etiam in Choro existens, sinè licentia Superioris ab Officio recedat*; quod in S. Pachomij Regula *p. 1. cap. 2. num. 4.* apud Biuarium de *Vet. Monach. lib. 3. cap. 6. §. 2. pag. 272.* legitur: *Quando in Collecta orant Fratres, nemo egrediatur absque iussione Maiorum, nisi interrogauerit* (seù licentiam petierit, vt explicat Menardus *loc. cit. cap. 52. not. ad §. 7.*) *concessumque ei fuerit exire pro natura necessitate*; & pro abscessu ab alijs actibus communibus eædem nostræ Constitutiones *p. 4. cap. 4.* vbi talis discessus sub pæna media prohibetur: *Culpa media censebitur à Choro, vel quouis communi Fratrum cætu sinè Præsidentis venia exire*; signum euidens, quod pro discessu a quolibet communitatis actu Præsidentis licentia requiritur; quod item in Pauli, & Stephani Regula *cap. 4.* apud Holstenium in *Codic. Regular. part. 2.* decernitur: *Nulli liceat absque Prioris permissu de opere Dei discedere, sed quem causa manifesta compulerit, oratione à Priore sperata* (seù petita, vt Menardus *ibid. in not. ad §. 16. & 17.*) *& concessa discedat.* Quo autem ad Præsidentem ipsum

hæc

hæc ex Nebridio à Mundelheim *cit. epist.* 71. notanda: *Qua lege blandiri sibi fortè possunt Superiores ipsi, qui cum non habeant, à quo licentiam petant, pro voto intrant, & exeunt? Quorum causæ supremo Tribunali reseruantur.*

153 Dubitatur modò super iam dictis, primò: an quando absunt à Choro Superiores, petenda sit huiusmodi licentia à primo Sacerdote, qui tunc Præsidentis officio fungitur? Cum namque Constitutiones in supradictis verbis, *& legitimè impeditus Superiorem certiorem faciat, veniamque obtineat, sinè qua nullus in Choro existens recedere præsumat sub pæna graui transgressoribus infligenda*, clarè loquantur de licentia à Superiore petenda, requirenda non videtur à simplici Præsidente, qui Superior non est. Et dicimus à quocumque Præsidente, etiam non Superiore pro exitu à Choro petendam; licet enim hic agant Constitutiones de Superiore; in citato tamen *cap. 4. part. 4.* vt modo vidimus, sub pæna media expressè decernitur, non esse a Choro discedendum, sinè Præsidentis venia: Nomine autem Præsidentis veniunt & Superiores, & Prælati, & his absentibus Sacerdotes professione antiquiores, Paulus à S. Ioanne in *Ceremonial. lib. 1. cap. 1.* & ideo ad hos in absentia Superiorum ea spectant, quæ sunt Superioritatis in Choro, sicut & Officium incipiendi, & tardè venientibus assurgendi signum dare &c. Idem Paulus *ibid.*

154 Dubitatur secundò super pæna, qua afficiendus est, qui sinè huiusmodi licentia à Choro exierit, ob repugnantiam Constitutionum, cum hic pæna grauis, & *cit. cap. 4. part. 4.* pæna tantum media infligatur. Sed repugnantia non est, quia in hoc *cap. 1.* sermo est de discessu absque Superioris licentia, quando adest: & in *dict. cap. 4.* de discessu absque Præsidentis venia, absente scilicet Superiore, quæ non pugnant ad inuicem; nam seueriùs puniri volunt, eum, qui sinè Superioris præsentis, quam ille, qui absente Superiore sinè Præsidentis (qui potest esse simplex Sacerdos) licentia exierit. Et sic discedens è Choro sinè Præsidentis, qui sit simplex Sacerdos, leui: qui verò sinè ea sui Superioris (quando adest) graui pæna puniendus.

155 Dubitatur tertiò, an pœnæ grauiori, de qua ibi *sub pæna grauiori transgressoribus infligenda* subdatur solum, qui sinè Superioris venia exierit è Choro, vel etiam, qui sinè ea Choro, vel Orationi serotinæ non interfuerit, cum clausula in fine posita regulariter ad omnia antecedentia referatur, ex Felyn. in *Cap. Causam, quæ. num. 4. verb. clausula refertur. de Rescript.* Mandos super *Regul. Cancell. in Prælud. q. 2. num. 2.* Lezana *t. 2. verb. clausula num. 3. & 4.* Murga in *Constit. Apostol. Constit. 2. num. 33.* Et respondeo, quod afficit solùm dispositionem immediatè antecedentem, seù discedentes è Choro; tum quia versamur in odiosis, quo casu clausula in fine posita non refertur ad omnia. Capyc. *decis.* 108. *num.* 14. Marta de *Clausul. part. 2. clausul. 23. num. 6.* tum quia quo ad absentes sinè Superioris

ris licentia iam est specialiter dispositum in *Constit. d. p.4. cap. 4. §. 1.* & in specialiter dispositis clausula finalis non refertur ad omnia præcedentia, Honded. *cons. 36. num.* 14. *t.* 1. Capyc. *loc. cit. num.* 10. & plures apud Barbos. de *Clausul. vsufreq. clausul.* 70. *num.* 17. & eo magis cum hæc specialis dispositio sit pænalis, vt in *d. cap.4. de culpa, & pæna media*, ibi: *Culpa media &c. A Choro, vel alio communi actu abesse, absque Superioris licentia*; quo pariter, & certiùs, fit, ne censeatur repetita pæna, quod nec sub hac finali clausula penæ grauioris sint absentes sinè licentia comprehensi *Gloss. in cap. 2. verb. Sanctioni. de Vit. & honest. Cleric.* Rota in *Causa Romana Vineæ de Alexys* 20. *Octobr.* 1589. *coram Pegna*. Marta *d. Clausul.* 23. *num.* 13.

156 Dubitari hic etiam potest, quinam sint hi actus communes, à quibus sine Superioris licentia abesse, & sine Præsidentis venia discedere nemini liceat; Et dico alios esse communes actus totius Conuentus, vt comestio in Refectorio, Oratio serotina, Flagellatio, Capitulum de culpis, Processio &c. & alios alicuius solummodo Communitatis, seù speciei, & Classis, vt Horæ Canonicæ, & Oratio mentalis antè, vel post illas, ad quas soli Sacerdotes, & Clerici; Capitulum pro negotijs Conuentus, quod solum Sacerdotes admittit, & similes; vel laicorum, & Clericorum, vt Missa Conuentualis, Communio; vel solum Clericorum, vt Schola, & hora recreationis post prandium, & cænam cum eorum Magistro, & Submagistro, & similes; vel solum Laicorum, vt eorum duæ Horæ Orationis mentalis, & vocalis, hora recreationis prædictæ cum Suppriore, concio diebus Dominicis &c. & a quocumque ex his actibus quempiam respectiuè sinè Superioris abesse, aut sinè Præsidentis venia discedere sub pæna media non posse, ex clara legis dispositione; quo quidem ad discessum in supradictis verbis. *Culpa media censebitur, à Choro, vel quouis communi Fratrum cœtu sinè Præsidentis venia exire &c.* & quoad absentiam in *eod. cap.* 4. *Culpa media &c. A Choro, vel alio communi actu abesse absque Superioris licentia*, ob dictiones *quouis*, quæ omnes actus communes comprehendit per allegat. à Barbos. de *diction. vsufreq. dict.* 325. & *alio*, quæ, vt pote indefinita ex adductis per Escobar. de *Ratiocinijs cap.* 18. *num.* 2. idem significat, ac *quolibet communi actu*.

157 Excipiuntur tamen quoad discessum, tum discessus pro re ad actum illum communem spectante, v. g. à Choro, campanas pulsandi, Missam canendi, vel ei inseruiendi gratia &c. cum pro illis venia discedendi non petatur; tum discessus ab eodem Choro sine licentia in præsentia Superioris, cum pro hoc assignata sit, vt vidimus, pæna grauis; & quoad absentiam, illa, quæ est à Refectorio, ab vtraque scilicet prima, & secunda mensa, pro qua etiam pæna grauis infligitur *part. 1. cap. 9. §. 7.* ibi, *Fratrum domi existentium nullus primæ mensæ, exceptis ministris sub pæna media desit: qui verò abfuerit, & Ministri omninò secundæ mensæ, in qua etiam*

 silen-

*silentium, & lectio habeatur, sub graui pæna intersit*; sicut & absentia à prima tabula in diebus ieiuniorum, dum scilicet per collationem Conuentus reficitur, cum pariter pro hac pæna leuis statuatur *d. p. 4. cap. 3. de leui pæna, & culpa*, ibi: *Si quis communi refectioni, seù collationi primæ Tabulæ per negligentiam non interfuerit*; dictio siquidem *seù* stat hic declaratiuè, & expositiuè, cum ponatur inter genus, & speciem per Barbos. *ibid. dict. 363. num. 7.* & sensus est, *idest collationi*, & deducitur etiam ex eo, quod pro absentia tum a sola prima mensa, tum à prima, & secunda tam in prandio, quam in cæna pæna specialis statuta reperiatur, vt vidimus.

158 Vbi obiter notandum, & si hæc licentia non interueniendi ad aliquem communem actum, possit respectu Clericorum ab eorum Magistro concedi ex tacito Prioris consensu, & probata consuetudine; nullatenus posse propria auctoritate à Suppriore, nec respectu Laicorum, loquendo etiam de actibus communibus eorumdem Laicorum; cum vnus tantum sit in Conuentu localis Superior, nomine cuius propriè venit Prior; & Supprior talis non sit, nisi absente Priore, Constit. *part. 3. cap. 10. §. 2.* non obstante quod per easdem Constitutiones *ibid. §. 1.* eius officium sit, *Fratrum non Sacerdotum curam gerere*; quia ex hoc potiùs sequitur, eius esse curare, quod actibus communibus Laici interueniant: non verò ab illis eos eximere, quod spectat ad Priorem.

159 Quo verò ad horam post prandium, & cænam, in qua silentij rigor relaxatur, an sit computanda, nec ne inter actus Communitatis, à quibus abesse sinè Superioris, vel sinè Præsidentis venia discedere quis nequeat? Certum est Clericos cum Magistro, & Laicos cum Suppriore actum communem quoad eorum ordinem, & classem constituere, & cætum; quandoquidem iuxtà ethymologiam *cætus* (quæ est *à conueniendo* Calepin. *d. Verb. Cætus*) reuerà tali hora simul ipsi conueniant: *Silentij rigorem relaxare liceat. (Constit. p. 1. cap. 10. §. 6.) ita tamen quod Nouitij simul cum eorum Magistro conueniant, Clerici non Sacerdotes, Commissi, & Conuersi cum Suppriore alio loco ipsis à Priore deputando*; & sic dubium non est respectu harum Classium quoad istum actum, quæ de necessitate licentiæ dicta sunt, & modo nuper explicato, militare. Difficultas sola est respectu Sacerdotum, cum a Constitutionibus *ibid.* non requiratur, quod simul conueniant: *Reliqui verò* (scilicet Sacerdotes) *possint per vineam, & viridarium, vel alia loca intra clausuram à Priore designanda bini, aut terni, aut plures simul, aut etiam singuli deambulare colloqui &c.* Sed nec quo ad illos dubium, saltem dum non bini, aut terni de licentia Superioris aliò pergunt (vt iam tacitè permittitur) sed simul cum alijs, & maximè vna cum Superiore conueniunt, cætum constituere, adeòque nec inde sinè licentia non solum Prioris, sed neque Præsidentis recedere posse ex obseruantia, quæ vtpotè interpretatiua legis, & habens vim legis, attendenda est.

Neque his obstat, quod quandoque pauci conueniunt Sacerdotes, quia quoad effectum non discedendi sinè licentia docet eadem obseruantia contrarium, dum e. g. in Refectorio tum in prima mensa, si essent solum decem, vbi ex quadraginta Religiosis familia constituitur; tum post primam mensam, quando in secunda essent duo vel tres, adhuc in vtroque casu, cum quis aut tardè venit, aut recedit, semper genuflexus ad Signum Præsidentis surgit. Ex quo idem ad rem præsentem concludendum.

## SECTIO TERTIA.

### *De exemptione ab actibus communibus, & qualiter licita.*

160 QVo tandem ad ipsam licentiam Superioris pro non interueniendo, de qua iam locuti sumus, etsi hic pro quolibet casu particulari, seù toties quoties requisitam posset quis opinari; nihilominus certum est etiam ab vno, vel pluribus actibus, non semel tantum, sed ad longum quoque tempus, prout ratio, & necessitas postulauerint, aliquem eximere posse Superiores. Ita Constitutiones ipsæ *p. 2. cap. 5. §. 6.* ibi: *Prælectoribus modum legendi præscribet Definitorium, & tempus ad præmeditandas lectiones, & ab actibus communibus exemptum concedat, prout in Domino crediderit expedire*, & iterum *cap. 7. §. 7.* ibi: *Ad Conciones quadragesimales præparandas, Prior consulto Vicario Generali eximere poterit per aliquod tempus ab aliquibus actibus communitatis concionaturum, quod idem faciet ad conciones annuales componendas, & memoriæ mandandas; in quo conscientias tam Vicarij Generalis, quam Prioris, & Concionatoris oneramus.*

161 Circa quæ tamen aduertendum primo, vbi agatur de licentia pro absentia ab vno, vel altero actu, quin de exemptione ab aliquibus, & pro modico tempore, posse Priorem in casu particulari, vt pro vno vel altero sermone componendo aliquem eximere, cum possit, vt vidimus, non interueniendi licentiam dare, & nequeat, vt mox subdo, ad longum tempus id facere, quo firmatur posse pro modico. Secundò, vbi sit sermo de exemptione notabili, vel pro aliquo tempore continuato, vt pro concionibus quadragesimalibus, vel annualibus, non posse nisi consulto P. Vicario G. seù nisi iuxtà eius iudicium, & permissionem, vt clarè ex verbis Constit. *d. cap. 7.* cum eius in primis conscientia oneretur. Tertiò numquam concedendam exemptionem ab omnibus actibus; De Lectorum siquidem exemptione Constitutiones *d. cap. 5. prout in Domino* (Definitorium) *crediderit expedire*, quo non illimitatam, sed aliquo modo circumscriptam eam esse debere innuitur; & de Concionatoribus *cit. cap. 7.* expressè,

presse, *ab aliquibus actibus*, hoc est non ab omnibus. Vnde nunquam; nec Lectoribus concessa est exemptio ab Oratione mentali, nec diebus Festis a Choro, præterquam in casu particulari. Quartò non solum Definitorium posse exemptionem notabilem concedere, e.g. quem à Choro notabiliter eximere, vt ex Constitutionibus *cit. cap. 5. Definitorium tempus exemptum concedat*; quod de Definitorio tam generali, quam annuali intelligendum, cum vbi lex non distinguat, nec nos distinguere debeamus: Sed etiam ex se solo P. Vicarium G. cum id omnibus Generalibus competat. Miranda Manual. *Prælat. t. 2. q. 9. art. 6. concl. 3.* Peyrin. in *Formular. litt. E. cap. 35. num. 1.* Bordon. *Resolut.* 80. *num.* 49. Donatus in *Trax. tom. 3. tract. 12. q. 49. num. 1.* Quintò, semper cum causa rationabili, eo modo quo dispensationes, in quibus semper causa desideratur. Miranda *loc. cit.* Roderiq. *tom. 1. q. 22. art. 4.* Peyrin. *tom. 1. q. 1. cap. 8. §. 5.* & communiter DD. qualis est illa studiorum. Portell. in *Respons. part. 2. cas. 31. num. 19.* Peyrin. *loc. cit. vers. Tertia qualitas*, & in *addit. ad Constit. 15. aliàs 25. Vrbani VIII. num. 2.* & Caracciolus in *Synops. vet. Relig. p. 1. cap. 1. num. 19.* & de facto præcisis illis duobus casibus de Lectoribus, & Concionatoribus nulla alia legitur in Constitutionibus exemptio; ex quo colligitur ob consimilia, maximè si publico proficua, studia posse alios quoque præter Lectores, & Concionatores eximi, cum idem finis, & ratio concurrant, ex *l. illud ff. ad Legem Aquiliam*. Lezana *tom. 4. consult. 21. num. 16.* & pluribus apud Petrum de Murga in *Disq. moral. & Canon. tom. 2. disq. 6. dub. 3. num. 29.* & in *Constitut. Apost. Const. 6. num. 102. 527. 820. & Const. 16. num. 243.* Sextò & solum pro tempore, quo durat causa ex praxi Religionis, quæ nulli nec Lectoribus, nisi in actuali studiorum exercitio exemptiones concedit, & meritò, quia datum pro causa debet causa cessante cessare. Siluest. *Verb. Priuileg. q. 10.* Roderic. *ibid. q. 9. art. 10.* Sanctorus à Melfi in *Statut. Minor. cap. 3. statut. 3.* vbi huiusmodi exemptionibus non gaudere otiosos. Tiraquell. in *tract. Cessante causa p. 1. num. 213.* Mascard. de *probat. conc. 1290. num. 9.* Barbos. de *potest. Epist. allegat. 56. nu. 24.* Sanctarell. *variar. Resol. q. 3. num. 16.* Quod idem de illis dicendum, qui loco studiorum alienis negotijs vacantes exemptione abutuntur. Rodriq. *loc. cit. §. Vndè Scholares*.

162 Hæc inquam aduertenda, quia exemptiones cum præfatis conditionibus, cum nullam habeant deformitatem, vt sint rationabiles, licitè concedi possunt. Peyrin. in *Regul. Minim. q. 4. introductor. num. 7.* Portell. *d. cas. 31. num. 19.* Caramuel. *Theolog. Regul. num. 2821. fin.* Caracciolus *ibid.* Lairuelz in *Optic. Regular. in Prælud. Specul. 6. §. Tertia est, & §. fin.* non enim sunt exemptiones in meritum laboris præteriti, quas vtpotè Religionibus obnoxias non omninò approbant Peyrin. *ibid. num. 6.* & Lezana de *Reformat. Regul. cap. 12.* sed ob laborem præsentem, qui incompatibi-

 lis

lis est cum assistentia actibus communibus, & Choro, vt Sanctorus à Melfi *ibid.* & per consequens, nec rigorosè loquendo, exemptiones sunt, saltem nequaquam bono publico præiudiciales.

# OBSERUATIO OCTAUA.

## Ad Text.



*Vdito primo signo ab omnibus negotijs, & occupationibus omnes se expedire conentur; ita vt antè finem vltimæ pulsationis omnes in Choro reperiantur. Si quis verò facto signo horam incipiendi accesserit, genuflexus signum surgendi expectabit, quod in pœnam tarditatis quandoque protrahet.* Constit. *d. part.* 1. *cap.* 1. §. 8.

## SECTIO PRIMA.

### *De celeri ad Chorum, aliosque communes actus accessu.*

163 DE festino ad Chorum accessu tantummodo loquuntur hic Constitutiones; & de ea etiam mihi solummodò agendum; cum tamen *cap.* 5. §. 2. eamdem celeritatem exigant ad omnem actum communem; ibi: *Præcipimus etiam, vt ad communes actus signo, vel voce vocati celeriter conueniant*; ideò de omnibus ob paritatem rationis sermo erit. Quod idem in diuersis Sanctorum Patrum Regulis obseruo; & quidem quoad Chorum in S. Benedicti Regula *cap.* 43. sic: *Ad horam Diuini Officij, mox vt auditum fuerit signum, relictis omnibus, qualibet fuerint in manibus summa cum festinatione curratur.* In Regula Magistri *cap.* 54. apud Holstenium in *Codic. Regular. part.* 2. ibi. *Cum aduenisse diuinam horam percussus in Oratorio index monstrauerit, mox laborantes opus proiciant, artifices ferramenta dimittant, Scriptores litteram non integrent, omnis Fratrum manus deserat, quod agebat: festinet mox cum grauitate pes ad Oratorium.* In Regula S. Aureliani *cap.* 30. apud eundem Holsten. *Signo tacto omne opus prætermittatur, & sicut apes prudentissimæ ad aluearium, ita veloci festi-*

*festinatione properare contendite*. Item in Regula S.Isidori *cap.7.* apud eumdem: *Dato legitimis temporibus signo ad horas canonicas festinabunt Fratres cum properatione, omnes ad Chorum occurrant*. Et quoad Orationem in Regul.2. & 3. *Patrum ad Monachos cap. 6.* apud eumdem Holsten. *ibid. part. 1.* legitur: *Ad horam verò Orationis dato signo, qui non statim prætermisso omni opere, quod agit (quia nihil Orationi præponendum est) paratus fuerit, ab Abbate, vel Præposito corripiatur*. Et quoad alios actus etiam in Tarnatensium Regula *cap. 5.* apud eumdem *part. 2.* ibi: *Qui signo dato ad opus Dei, vel quæcumque opera tardiùs venerit, exclusus pro reatu tanti facinoris confundatur*; sicut & in Regula S. Cesarij *cap. 11. in cit. part. 2. eiusd. Codic. Regul. Qui signo tacto tardiùs ad opus Dei, vel ad opera venerit, increpationi, vt dignum est, subiacebit*. Et in Capitulis Monachorum Sangallensium *art. 2.* apud Baluzium in *Capitular. tom. 2. col. 1380.* ibi. *Vt ad omnia signa diuturna, siuè nocturna, secundum præcepta Regulæ, statim vt audita fuerint, festinetur*.

164 Et vtique iustè, quoad omnes actus, siuè Diuinum Officium, siuè Orationem, vel aliud commune opus requisita celeritas, cum respectu omnium, eadem currat ratio, quæ potissimum in his attendenda, scilicet obedientia, quam, vt vera sit, moram, cunctationemque non admittere perspicuum est ex Regul. S. Columbani *cap. 2.* apud Holsten. *cit. part. 2.* ibi: *Si quis igitur verbum audiens, non statim surrexerit, inobediens iudicandus*. Et Regula cuiusdam Patris *cap. 29.* apud eumdem *ibid. Si quis ad vocem compulsoris* (ille est, vt explicat Hugo Menardus in *Concord. Regular. cap. 8. not. ad §. 7.* qui *horam operis Dei significat*) *siuè inuitantis ad aliud quodcumque, non statim surrexerit, quoniam oportet vnumquemque ad primam vocem inuitantis assurgere, velut carbo ignis ardentis ascendisset super eum. Si autem obedientia hæc non fuerit, quam dicimus, mortua est, non acceptabilis apud Deum*. Vndè hanc ad omnes actus festinationem obedientiæ ergò sic in antiquis Monachis *lib. 4. cap. 12.* commendat Cassianus. *Cum sonitum pulsantis ostium, ac diuersorum Cellas percutientis audierint, ad Orationem scilicet, seù ad opus aliquod inuitantis, certatim à cubilibus suis vnusquisque prorumpit; ita vt is, qui Scriptoris Officium exercet, quam repertus fuerit inchoasse litteram, finire non audeat: Sed in eodem puncto, quoad aures eius sonus pulsantis aduenerit, summa velocitate prosiliens, ne tantum quidem moræ interponat, quantum cœpti apicis consumet effigiem, sed imperfectas litteræ lineas derelinquens, non tam operis compendia lucrare sectetur, quam obedientiæ virtutem exequi toto studio, atque æmulatione festinet; quam non solum operi manuum, seù lectioni, vel silentio, & quieti cellæ, verum etiam cunctis virtutibus ita præferunt, vt huic iudicent omnia postponenda, & vniuersa dispendia subire contenti sunt, dummodo hoc bonum in nullo violasse videantur*.

165 Vtinam Religiosi omnes hoc saperent, atque intelligerent; Et quo-

quoniam Angelos in laudibus Deo canendis imitantur, Angelorum quoque, qui ob festinationem in Dei voci obtemperando spiritus vocantur, & ignis, (vt *ad illud psal.* 103. *Qui facit Angelos suos Spiritus, & Ministros suos ignem vrentem*, seù iuxtà Paulum ad *Hebre.* 1. 7. *flammam ignis*, interpretatur Genebrardus ad *psal.* 103. *num.* 6.) in conueniendo ad Chorum celeritatem imitarentur; Et quoniam in Religionis firmamento, vt Sydera fulgent, dum signo ad Chorum vocantur, instar stellarum, de quibus Baruch. 3. 34. responderent *adsumus*! Videat qui plura velit Nigron. in *Regul. Commun. Soeiet. Ies. Regul.* 15. *à num.* 8. *& seq.* Ego tantum cum Roberto de Monte in *Chron.* apud Nobridium à Mundelheim in *Antiq. Monastic. Epist.* 71. procrastinantes monerem, à Dæmone per cucullam detineri, vt seriùs accedant; & hæc Benedicti Hæfteni, *Disquisit. Monast. lib.* 7. *tract.* 3. *disq.* 3. verba consideranda proponerem; *Si enim nos Serui inutiles ipsi Deo statim initio Diuini Officij audemus dicere, Domine ad adiuuandum me festina, cur ipsimet non properemus ad depreeandum, & laudandum Dominum?* Argumentum siquidem pro negligentia arguenda conuincentissimum.

166 Dato ergo primo signo, seù prima Campanæ pulsatione, quæ nomine signi venit, vt ex Capitular. Carol. & Ludouic. *lib.* 6. *tit.* 168. Hugo Menardus *loc. cit. not. ad cap.* 52. §. 1. *verb. signum* Rosuueydus *Onomast. v. eod. signum. post Vit. Patr.* Franciscus Pithæus in *Gloss. ad libr. Capitul.* apud Baluzium *t.* 2. *eorundem Capitular. col.* 744. *verb. eod. signum*. Hieronymus Bignonius in Not. ad *legem Salicam* apud eumdem *ibid. col.* 843. pluribus verò, & eruditè ipse Baluzius *ibid. col.* 1225. & sepè in Capitulis Monachorum ad Angiam directorum, & Monachorum Sangallens. apud eumd. Baluz. *ibid. col.* 1380. *& seq.* & clarè in præsenti ex verbis, *ita vt ante finem vltimæ pulsationis omnes in Choro reperiantur*; semper enim saltèm bis pro Horis canonicis campana pulsatur; sicut dato quoad alios actus signo per campanulam interiorem, aut etiam per vocem, ab omnibus expediendum, & omnia dimittenda, & si alias, quæ peraguntur, honesta, & pia. Habet enim locum hic, Deum pro Deo relinquendum, vt de Virgine quadam Sanctimoniali ex Ioan. Taulero refert Ludouicus Blosius *Apolog. pro Tauler. cap.* 6. quæ dum Christo Iesu D. N. sub pueruli forma colloqueretur, audito signo, quo ad commune opus vocabatur, eo statim his verbis relicto: *En dulcissime Domine mi Iesu Christe, pro explenda obedientia abeo: Tu interim me hic expecta obsecro, si tibi placet, donec ad te venire liceat*, & opere completo Cellam ingressa eum in promptæ obedientiæ meritum sub iuuenili forma adstantem inuenit. Ideò S. Benedictus, vt vidimus, *qualibet fuerint in manibus*, audito signo relinquenda disposuit.

167 Quod tamen sobriè, & prudenter intelligendum est, relinquenda scilicet, *quæ sine periculo, aut damno relinqui possunt; si enim seruiret quis infirmis, aut hospiti, aut præpararet cibum, aut extrahaeret vinum de dolio, & huius-*

*huiusmodi, non valeret illa sine dispendio immediatè dimittere*; vt explicat Turrè cremata *tract.* 108. *in Regul. S. Bened.* quem sequitur Hæftenus *cit. disqu.* 3. Vndè rem distinguens Nigronus ad *cit. Regul. commun.* 15 *n.* 20. sic elucidat, & resoluit: *Si damnum sequuturum est Cœnobij communitati: Si fratri alicui celeritas tua incommodatura est, non sunt statim ea, quæ facis relinquenda*, & in pluribus exemplificans subdit: *Quare in his, & similibus temporibus, ac rerum personarumque necessitatibus displicet Deo tanta celeritas, quantum placere diximus, cum illa incommoda nulli imminent: Contrà verò si celeritas non nisi tuis commodis, tuæ voluntati, ac voluptati aduersatur, adhibenda est summa, quia Deo gratissima*; iuxtà quem sensum explicat & Martene ad *d. Regul. cap.* 43. §. *Monent tamen*. Et sanè consonat Constitutionibus nostris, vt in *praced. Obseru. Nullus autem nisi occupatus communi negotio, quod commodè, & sinè iactura* (hoc est damno, vt Calepin. *verb. Iactura*) *Conuentus dimittere non possit, à prædictis actibus abesse præsumat*; si enim abesse ob prædicta licet, nec incongruum ob eamdem causam tardè accedere. Et item Constitutionibus PP. Calceatorum de 1551. *cap.* 6. & *de* 1620. *p.* 1. *cap.* 4. ibi: *strictè inhibemus, ne pulsato secundo signo ad Horas extrà Chorum cum aliquo sinè speciali licentia Superioris nullus audeat remanere, nisi forsitan cum venerabilibus personis, quas decenter dimittere non possit.*

## SECTIO SECVNDA.

### *De tardè accedentium pæna.*

168 Porrò tardè venire ille censendus est, ex Constitutionibus PP. Calceatorum, *d. cap.* 6. ad Chorum, *qui ad inchoationem Horæ in Choro non fuerit*; ad refectionem, *qui benedictioni mensæ*; & *ad collationem, qui benedictioni potus non interfuerit*; ad Capitulum, qui venerit, *cum Preciosa dicitur, vel illud, quod in Capitulo agendum est, fuerit inchoatum.* Ex nostris verò, vt vidimus, respectu Chori, *qui facto signo horam incipiendi*, non iam post finem pulsationis campanæ, sed post signum Præsidentis pro Hora incipienda *accesserit*; respectu Refectorij, *qui benedictione incepta venerit*, Constit. *p.* 1. *cap.* 19. §. 1. respectu aliorum actuum, qui eorum quolibet incæpto accesserit. Et hi à pæna immunes censendi non sunt; apud nos enim tardè accedens ad Chorum, iam vt dictum est, *genuflexus signum surgendi expectabit, quod in pænam tarditatis quandoque protrhaet*: Tardè verò ad Refectorium, *genuflexus signum surgendi expectet, quo audito terram deosculans surgat, & sedeat. d. cap.* 9. ad alios autem actus, pæna leui puniendus. Constit. *p.* 4. *cap.* 3. *de leui culpa, & pæna*, ibi: *Si quis ad actus* com-

*communes diligenter non accesserit, &c.* Apud Patres autem Calceatos. *cit. cap. 6.* respectu Horarum, *antè Altare maius erectus stet immobilis, donec vt ad locum suum vadat, signum ei factum fuerit à Priore;* & respectu Capituli, & Refectorij *cit. cap. 6.* simili modo; *coram Priore inclinet, & erectus similiter stet, quousque ad locum suum Prior eum ire innuerit; quod si iam Fratres* (scilicet in Refectorio) *sedeant in locis suis, ei nullus cedet, sed in vltimo loco sedebit.*

169 Et quidem iuxtà communem, & antiquum Monachorum morem, apud quos tardè accedentes aliqua semper, & consimili pœna afficiebantur, scilicet vel priuatione loci, vel exclusione ab Oratorio, vel morosa genuflexione, vel veniæ petitione, vel erectione in loco conuiuij, vel increpatione Prælati, de quibus respectiuè Cassianus *Instit. Monach. lib. 3. cap. 7. & lib. 4. cap. 16.* Smaragdus in *cap. 43. Regul. S. Benedic.* Caracciolus in *Synops d. tract. 3. disp. 4. num. 20. & 21.* Nigronus *loc. supr. num. 27.* Hæftenus *d. tract. 3. disq. 4.* Maggius de *Sacr. Ceremon. opusc. 1. disq. 15.* Martene ad *cit. cap. 48. Regul. S. Benedic.* & fusè Menardus in *Concord. Regul. cap. 52. per tot.* Et eo fine, vt tali mortificatione pro sua negligentia tardè accedentes confunderentur, vt in *cap. 6. Regul. 2.* Sanctorum Patrum: *Foras excludatur confundendus.* In *cap. 14. Regul.* S. Macharij: *Foras excludatur, vt erubescat.* In *cap. 5.* Regul. S. Fructuosi: *Vt exclusus confundatur.* In eod. *cap. 43.* Regul. S. Benedicti, *Vt visi ab omnibus, vel pro ipsa verecundia emendentur.* Et in Concil. Aquisgranen. de 816. *cap. 131.* vbi de Canonicis: *Qui segniter, aut tardè ad matutinum, aut aliud quodlibet Diuinum Officium peragendum occurrerit, dignum est, vt non cum alijs in Choro, sed omnium vltimus, vt certè erubescere discat, in loco huiuscemodi negligentibus à Prælato constituto stet.* Apud Cassinenses tamen Monachos hic modò genuflectendi, & pro surgendo Abbatis signum expectandi ritus obseruatur, vt testantur Hæftenus *d. disq. 4.* & Martene ad *cit. cap. 43. §. de Cassinensibus;* sicut & apud Theatinos, vt Caracciolus *loc. sup. num. 21.* & Maggius *ead. disqu. 15. num. 86.* & *opusc. 2. disqu. 22.* de Clericis Regularib. S. Pauli.

170 Et hic adnotandum primo: Apud nos siuè ex voluntate, siuè ex necessitate, siuè etiam cum licentia tarditas hæc ad actus communes procedat, semper genuflectendum vsque ad Præsidentis signum ex inconcusso Religionis more; præterquam quando cæteri in eo Communitatis actu iam sunt genuflexi, tunc enim tardè accedens facta genuflexione, vel profunda Altari inclinatione ad suum locum pergit; atque adeò huiusmodi genuflexionem propriè pro pœna non haberi, nisi quando prorogato à Præsidente surgendi signo protrhaitur ipsa genuflexio; tunc enim adimpletur lex, *quod in pœnam tarditatis quandoque protrhaet;* & tunc inde non leuis erubescentia. Secundò, tunc solum genuflectendum, quando qui in Choro v. g. præsidet, vel Superior, vel tardè accedente professione antiquior,

quior est; Vnde ab hac lege excipiuntur Priores hospites, in præsentia Prioris localis, Prouinciales in præsentia alterius Prouincialis, & Superiores Generales, quando P. Vicarius G. abest; cum enim par in parem non habeat imperium *Cap. Inferior. Cap. Denique* 21. *dist.* Menoch. de *Arbitrar. lib.* 2. *cas.* 438. *num.* 9. Surd. *cons.* 47. *num.* 11. Riccius in *collect. decis. p.* 5. *collect.* 1094. nec quoad numeratos locus est expectandi signum: Sed tunc facta debita Altari reuerentia in proprio loco genuflexi terram deosculantur, & ex se ipsis, seù nullo Præsidentis signo præcedente surgunt. Tertiò excipi etiam, qui recedentes cum licentia, modico temporis interuallo redeunt; non enim debent iterum genuflectere, cum non dicatur propriè tardè accedere, qui debito iam tempore accessit. Quartò actus communes, pro quibus quoad effectum genuflectendi attenditur tarditas, esse Chorum, & Refectorium ex Constitutionibus *supr.* addo, Capitulum ex consuetudine. Quo enim ad horam post prandium, licet mos sit inter Religiosos maximè præsente Superiore genuflectendi, potiùs hoc videtur fieri in Superioris obsequium, quam ratione tarditatis, cum nulla quoad hoc lex; & quia cum ex tacito Superiorum consensu liberum iam sit cum alijs hoc tempore conuenire, nec potest tarditas hæc pro culpa considerari. Quintò, & si in pænam tarditatis signum surgendi à Superiore prorogari posse permittatur à Constitutionibus quoad tardè accedentes ad Chorum, habere tamen locum quo & ad tardè accedentes ad Refectorium, cum frustra poneretur, *genuflexus signum surgendi expectet*, si prorogari non posset: quin, & ad Capitulum, & à fortiori, cum ex aduentu post inceptam Superioris concionem maior perturbatio; licet enim de hoc nihil inueniatur specialiter statutum, ex alia tamen lege Constit. *p.* 4. *cap.* 1. §. 4. ibi. *Oportet autem huiusmodi pænas in Constitutionibus non taxatas, per alias taxatas circiter regulari*, poterit surgendi signum, & quoad tardè accedentes ad Capitulum, prorogari.

171 Quibus positis soluendum est dubium ex eo procedens, quod dictum sit, ad alios actus communes tardè accedentem puniri posse pæna leui: *Si quis ad actus communes diligenter non accesserit*: Constit. *p.* 4. *cap.* 3. *de leui culpa, & pæna* §. 1. quæ esse potest vna ex mortificationibus ordinarijs, *vt Fratrum osculari pedes, brachijs extensis in Refectorio adstare, genibus flexis ad ianuam Refectorij, vel Chori, cum Fratres ingrediuntur, vel egrediuntur, eorum preces postulare, in terra comedere*. Constit. *ibid.* §. 2. Vel enim tardè accedens ad Chorum sub hac lege pænali comprehenditur, vel non. Si non, maior pæna imposita sequitur tardè accedenti ad Capitulum v. g. quam ad Chorum; pro quo genuflectendum tantum vsquequo surgendi signum detur, statutum diximus; maior siquidem mortificatio, & erubescentia in terra comedere, quam modico tempore in Choro genuflectere. Si comprehenditur, iam duplici pæna afficiendus erit, genuflexione scilicet, & pæna.

 172 Et

172 Et dico primò, non comprehendi, quia pro tardè accedente ad Chorum assignata est satisfactio particularis, scilicet genuflexio modo explicato; Et statutum generale pænæ leuis pro tardè accedentibus habet locum in alijs à specialiter dispositis; & tardè accedens ad Chorum, quando Superior illum punire velit, protractiore genuflexione puniendus est; cum sic expresse statuatur, *signum surgendi expectabit, quod in pænam tarditatis quandoque protrahet*; vt de mente S. Fructuosi ex Canisio *tom. 5. antiq. lect.* refert Menardus in *Concord. Regul. cap. 53. §. 1.* & de mente S. Benedicti Anianens. scribit Baluzius *tom. 2. Capitular. in appendic. col. 1385.* eisdem verbis, ibi: *Sciendum quatuor ibi contineri modos, quibus delinquentium error corripitur. Primus namque est, qui per negligentiam tempore constituto ad nocturnos non pulsauerit signum &c. & qui ad Officium Diuinum tardè occurrerit &c. Secundus &c.* & enumeratis alijs. *De primo sciendum est, quod nullatenus aliter, nisi quod Regula iubet fieri, debet, &c.*

173 Nec obstat, quod maior esset pæna pro tardè accedente ad Capitulum, quam ad Chorum, quia cum alij præter Chorum, & Refectorium sint actus communes, vt Oratio mentalis, Capitulum, & Oratio Serotina, sollicitiores fortè esse potuerunt legislatores de celeri ad hos actus accessu, quam ad Chorum; tum quia supposuerint, faciliùs contingere potuisse tarditatem & moram quoad hos actus, quam quoad Officium; tum quia maior aliorum perturbatio ex tardo accessu ad Orationem, & Capitulum, quam ad Chorum; & etiam ob specialitatem horum actuum, ob quam nec ab his quisquam eximitur; atque adeò potuerunt & pænam maiorem pro tardo ad hos actus, quam ad Chorum accessu assignare; ni velimus dicere, quod cum decens sit, vt ibi detur satisfactio, vbi & culpa committitur, assignata sit pro tardè accedente ad Chorum protractior genuflexio, vt opportunior; & omissa pæna maior, vt potè non apta, nec congrua loco; vel cum nequeat genuflexio applicari tardè accedentibus ad Orationes mentalem, & serotinam, vt vidimus, ex eo quod iam omnes ibi genuflexi consistant, pro his alia pæna, nempe leuis constituta sit. Vel hanc consimili argumento ex Antonio Perez in *Regul. S. Benedicti cap. 43. fin.* accipe solutionem. Notatu (sic ipse) dignum est, quod D. Pater promptiores videtur nos velle ad refectionis, quam ad Orationis horam. Vult enim nos sub statuta pæna, & quidem non leui occurrere antè versum, quo mensa benedicitur, cum tamen ad horas diei sit contentus, vt occurramus ad versum, & Gloriam primi psalmi, & ad Nocturnos ad Gloriam psalmi nonagesimi quarti, quem propterea protrahendum, & morosè dicendum instituit. Sed præterquam quod id etiam habet Pachomius *Regul. cap. 2. num. 24.* Isidorusque *Regul. cap. 10.* rigidior in hac parte est, sanciens. Refectionis tempore dato signo pariter omnes concurrant. Qui autem ad mensam tardiùs venerit, aut pænitentiam agat, aut ieiunus

ad ſuum opus vel cubile recurrat. Nemo autem ad veſcendum ibit, antè quam ad vocandum omnes vox ſigni ſolita inſonuerit. Vtique, vt omnes (vel ipſa famis neceſſitate compreſſi) ſimul benedictioni adſint, & ad menſæ benedictionem concurrant. Igitur præter hoc illud in cauſa eſt, quod Fratres, qui antè verſum antè refectionem cantandum, vel recitandum occurrunt, communem tam pro ſe, quam pro his, qui ſumpturi ſunt, orationem faciunt: illi autem, qui huiuſmodi verſum prætermittunt, communi illius horæ orationi deſunt. Qui verò tardè ad alias diuini Officij horas occurrunt, licet prætermittant aliqua orationis communis, non tamen prætermittunt omnia, ſed, licet minùs plenè, diuinum tamen Officium perſoluunt, diuiniſque horis interſunt. Hæc ille.

174 Dico ſecundò, abſolutè loquendo, poſſe à Superiore tardè accedentem ad Chorum, maximè ſi ex conſuetudine, pæna leui affici, non quidem vi illius legis, *Si quis ad actus communes &c.* ſed vi alterius *d.p.4. cap.5. fin.* ibi. *Poterit nibilominus* (ſcilicet Prior) *in aliquo euentu pœnam aliam culpæ oppoſitam, & ijs quæ per Conſtitutiones conſtituuntur æqualem excogitare, & ſi credat fore vtilem, eam inferre.* Quo tamen caſu non eſſe illi in Choro pro ſurgendo ſignum protrhaendum, ne bis pro eadem culpa puniatur. Nec per ſimplicem, ideſt abſque mora, in Choro genuflexionem poteſt dici iam ſemel punitus, cum, vt adnotauimus, ex eo quod etiam qui ſine culpa tardè accedunt, genuflectere debeant, ea genuflexio propriè pro pœna non habeatur.



# OBSERUATIO NONA.

## Ad Text.



*It etiam Calendarium descriptum, in quo notentur Festa Sanctorum Ordinis nostri, & etiam ea, quæ apud Nos, & in Diœcesi illa, in qua situm fuerit Monasterium, celebrari debent. Annotetur etiam in prædicto Calendario, vt in primo die cuiuslibet mensis, festo nouem lectionum non impedito, fiat commemoratio S. P. N. Augustini sub ritu festi Semiduplicis.* Constit. *d. p.* 1. *cap.* 1. §. 10.

## SECTIO PRIMA.

### *De Calendario.*

175 CAlendarij, quod à Kalendis dictum est, vt notat Gauant. in *Rubric. Breuiar. sect.* 2. *cap.* 5. *num.* 1. est libellus, in quo *quidquid singulis cuiusque mensis diebus, gestum, accommodatum, mutuatum, locatum sit, scribitur*, iuxta Felicem Felicium in *Onomastic. Roman. verb. Calendar.* & a Christianis ad Tabulas Ecclesiasticas, atque Festos translatum, vt habet Matthæus Fridericus Beckius in *Martyrolog. Eccles. German. cap.*5. & Teophil. Raynaud. *tom.*3. *in Anagnost. ad Eccles. mensam. proloq.*7. *pag.*539. *col.* 2. in quibus Martyrum nomina descripta; Vnde Sanctorum Matricula dicitur à Rodulpho Tungrens. de *Canon. obseruant. prop.* 17. & sic à Petro Gassendo de *Roman. Calendar. cap. proœm.* describitur: *Mensium, dierumque, ex quibus annus constat, ac vna Festorum, & si qua sunt alia dierum adiuncta coordinatio.* Antiquus sanè in Ecclesia ritus, cum, vt præter Pamelium ad S. Cyprian. *Epist.*37. Antonius Bellotta ad *Rit. Eccles. Laudunen. obseruat.* 15. *pag.*64. *num.* 2. discurrit, *Calendaria Martyrologijs vetustiora sint, quippe quæ illis* (saltem iuxtà explicationem eiusd. Raynaud. *ibid.*) *originem præbuerint*. Singulæ Ecclesiæ sua propria habebant, vt *ibid.* idem Bellotta, & *in eis digesta erant nomina Episcoporum, & Martyrum,*

*diesque*

*diesque notati, quibus memoria eorum anniuersario cultu celebraretur*. Sic & in præsenti pro Calendario venit *Ordinatio diaria Diuinorum officiorum, quæ vel de Sanctis, vel de tempore, singulis diebus cuiusque mensis facienda sunt*, vt explicant Carellus in *doctrin. Sacr. Rit. ad Prælud. Dialog.* 6. & Bordonus *resolut.* 30. *num.* 18.

176 Vnum, & antiquum pro mea Augustiniana Religione de 1549. Romæ impressum habeo, in quo tùm plura, quam nunc officia simplicia, tùm multa sub inferiori ritu. Modo tamen constat ex Sanctis, Festisque Breuiarij Romani, & multis particularibus iuxtà postremam Clementis X. concessionem, prout ex Constit. *Ex iniuncto Nobis &c.* 28. April. 1673. in Officijs proprijs Ordinis.

177 Sed ad nostra reuertentes, sensus Constitutionum est, quod formetur Calendarium particulare pro vsu nostri Chori, vt pluribus in locis de mense in mensem conscriptum vidi; & patet ex his, *in quo notentur Festa Sanctorum Ordinis nostri, & etiam ea, quæ apud nos, & in Diæcesi illa celebrari debent*; si namque in hoc Calendario adnotari debent Festa Sanctorum Ordinis &c. aliud certè supponitur ab Ordinis Calendario; Et vtique contextum ex Festis, ac officijs Sanctorum Breuiarij Romani, Religionis, particularibus prout infrà, & Diœcesis; quod pariter in Choro semper reperiri debet, vt ex verbis antecedentibus Constitutionum: *Curabit etiam Prior diligenter, vt Missale, Breuiarium, Martyrologium, cultui diuino perficiendo congrua, semper in Choro reperiantur. Sit etiam Calendarium descriptum &c.* dictio siquidem, *etiam* vel repetit conditionem, & qualitatem præcedentis dispositionis in sequentem per relat. a Barbos. in *tract. de Diction. vsufreq. dict.* 112. *num.* 16. & sensus est, quod in Choro sit Calendarium, sicut & Breuiarium &c. vel operatur idem ac *vltrà*, vt per Mariscot. *variar. resolut. lib.* 2. *cap.* 83. *num.* 55. & Honded. *Conf.* 40. *num.* 27. *lib.* 2. & adhuc sensus est, quod præter Breuiarium, sit semper in Choro Calendarium.

## SECTIO SECVNDA.

### *De Officijs, & Festis Sanctorum Ordinis, quibus diebus celebranda sint; & an in aliam diem possint mutari.*

178 PRo Officijs, & Festis Sanctorum Ordinis, de quibus in verbis: *annotentur Festa Sanctorum Ordinis*, veniunt Officia, & Festa propria Ordinis Eremitarum, & ea sunt, vt notat Guyet. de *Fest. propr. locor. lib.* 1. *cap.* 14. *q.* 1. quæ ad ipsum aliqua ratione pertinent, & si Ordinis Sancti non sint; non enim multis ab hinc annis officio speciali

Festum

Festum S. Annæ celebrabatur, & in præsenti de SS. nomine Iesu, de S. Gabriele Archangelo, sicut & de SS. Sacramento, & B. V. M. conceptione sub commemorationum titulo, vt infrà, celebrantur; Vel etiam si, vt ait Gauantus *p.2.sect.1.cap.5.tit.2.num.12.* non propriè Sancti, hoc est non canonizati, sed tantum Beati; ea tamen & omnia, & sola, siuè Sanctorum, siuè Beatorum, vel alia quomodolibet, quæ iuxtà vltimam reformationem sunt, vt dictum est, à Clemente X. concessa; cum locorum Ordinarios *tam Sæculares, quam Regulares non potuisse, neque posse addere Calendarijs etiam proprijs Sanctorum officia, nisi ea dumtaxat, quæ Breuiarij Romani Rubricis, vel Sacræ Rituum Congregationis, seù Sedis Apostolicæ licentia conceduntur*, declarauerit eadem Sacra Rit. Congregatio die 8. Aprilis 1628. cum Vrbani VIII. approbatione, vt referunt Nauarr. in *Lucern. Regul. verb. Officium.num.* 17. Pax Iordanus *tom.2.lib.10. tit. 40. num.* 14. Lezana *tom.1.p.1.cap.12.num.* 33. Bordon. *resolut.* 30. *num.* 18. Guyet. *d. lib.1.cap.2.& q.4.& 7.* sub pæna non satisfaciendi obligationi diuini Officij, & consequenter non faciendi à Clericis fructus suos Beneficiorum, addunt Gauantus eod. *tit.2.num.9.& Sect.2. cap.2. num.24.* & Guyet. *ibid.q.2.* & signanter apud nos quod addi non possint Officia, clarè habetur in Rubric. recentioribus officior. Ordinis *num.* 1. Quarè si inter Sanctos quis ex Ordine Eremitarum de nouo adscriberetur, non posset de eo officium celebrari sinè speciali Sedis Apostolicæ permissione. Barbos. de *Offic. Paroch. cap. 10.num.2.* & in *Collect. Apost. Decis. Coll.* 802. *num.* 17. Io: Maria Nouarr. *eod. verb. Officium num.9.* Guyet. *cit. lib.1. cap.5. q.7. fin.& cap.14. q.5. §. Atque hinc.* Et etiam quia, cum ex Breuiarij Rubricis non constet, quali ritu celebrandum sit eius officium, Sacræ Congregationis decretum expectandum est, vt idem Gauant. *ead. Sect. 2. cap.2. num.30.*

179 In quibus porrò Festis celebrandis, hæc adnotanda. Primò: Ad ea omnia, siuè de publica, siuè de priuata recitatione agatur, quemlibet Ordinis Eremitarum teneri, cum quisque Religiosus teneatur dicere horas secundum Breuiarium suæ Religionis approbatum, vt ex *Cap. de ijs*, & *Cap. Placuit. distit.* 12. Lezana *t.1.p.1.cap.11.num.*18. Diana in *coordinat. tom.3. sect.6.resolut.*105. Nec hic locum habere, quod quisque possit suo priuilegio renuntiare, vt ad rem præsentem, putat Thomas a Iesu in *Exposit. Regul.p.3.cap.7.dub.3. pag.195. col.1.* quia id intelligendum seclusa prohibitione, vt notat Nicolius in *Floscul. verb. Officium num.* 10. eo modo, quo habentes priuilegium ex Pij V. concessione vtendi Breuiario proprio, non possunt illi renuntiare, & priuatim vti Romano, vbi fit præceptum de hoc non vtendo. Gauant. *eod.cap.2. num.*14. Pelizzar. *tom.1. tract.5.cap.8.sect.1. num.19.* Trullench. in *exposit. Decalog. lib.1. cap.7. dub.14. num.3.* Leandr. *tom.6. tract.8. disput.3.q.7.* Lezan. *tom.2.verb.*

Bre-

*Breuiarium num.* 3. Et Patribus Augustinianis id sufficienter prohibitum dignoscitur, eo ipso quod ad hæc officia, prout in Clementis X. Constitutione. *Ex iniuncto Nobis &c.* 28. *Aprilis* 1673. P. Generalis præcepto adstringuntur: Licet nonnulli dubitent, ex eo quod non constet de huiusmodi præcepto; quandoquidem hæc P. Generalis verba proùt in d. Clementis constit. *Quarè Pastoralis officij nostri curæ iudicauimus esse, omnes, & singulos &c. non solum præmonere, sed eisdem in meritum salutaris obedientiæ demandare, vt alijs quibuscumque relictis, nouissimè hisce Ordinis officijs &c. cum primum eorum exemplaria habere poterunt, omninò vtantur*, videantur indicare intentionem præcipiendi, non verò continere, seù importare præceptum ipsum ex defectu actualis præceptionis, per verbum modi indicatiui *demandamus*, quod non legitur, proùt legitur *ibid.* in subsequenti præcepto de non reimprimendis officijs, in quo sic: *Præcipimus eodem Sanctæ obedientiæ præcepto formali*, & alias nullum dubium, quod voluntas disponendi non inferat dispositionem; vt cum Fontanell. *de pact. nupt. clau.* 6. *glos.* 3. *part.* 5. *num.* 60. Simon de Pretis *conf.* 33. *num.* 2. *conf.* 42. *num.* 29. *conf.* 167. *num.* 38. Oldrad. *conf.* 167. *num.* 119. Surd. *conf.* 336. *nu.* 18. Franciscus Antonius Tranchedinus, *Consultat. variar. conf.* 17. *num.* 99. Quod adhuc certiùs est respectu Patrum Excalceatorum, cum ex eo quod expleta visitatione actuali, vt in *Quodlibet Regular. num.* 1476. *& sequ.* diximus, nec ipse Reuerendissimus Pater Generalis recipiendus sit à Patribus Excalceatis, nec hi ad ipsum appellare valeant, sequatur apertè, quod nec ipsis possit præcipere: vanè enim acceptanda non esset persona, si eiusdem acceptari deberent mandata; vel vanè accedere non posset persona, si iussa posset mittere; præterquamquod finis prohibitionis huiusmodi receptionis, & appellationum cum sit, vt in gubernio, seù Excalceatorum regimine non se ingerat P. Generalis propter *ibidem* dicta, & vt consideranti patet; quapropter Vicarius Generalis suam Congregationem *totaliter gubernat*, vt cum Barbos. *dict. Quodlib. num.* 14. 18. dictum est, non apparet certè, quomodo possit extrà actualem visitationem Patribus Excalceatis iurè præcipere.

180 Vndè præscindendo à præcepto, & prohibitione, respondetur argumento; Et si ex priuilegio concessa huiusmodi officia, non sequi, posse modò recusari, seù renuntiari, aut dimitti, eo modo quo relicto ex concessione Pij V. Breuiario proprio, vt Romanum inducatur, non posse amplius relictum repeti, cum Suarez de *Relig. tom.* 2. *lib.* 4. *cap.* 11. *num.* 5. Gauant. *sect.* 2. *cap.* 2. *num.* 13. Bonacina de *Hor. Canon. disp.* 1. *q.* 3. *punct.* 1. *num.* 2. firmat Guyet. *ibid. lib.* 3. *cap.* 1. *q.* 9. tenentque Pellizzarius *tom.* 1. *tract.* 5. *cap.* 8. *num.* 17. Et quamuis sint ex priuilegio concessa, concessa sunt tamen cum onere ea recitandi; & cum iam sint a Religione acceptata, acceptatum est quoque huiusmodi onus, seù ad eadem recitanda se adstrin-

adstrinxit Religio; adeòque nec potest amplius dimittere, cum certum sit, quæ priùs sunt libertatis, ex pacto posteà fieri necessitatis; & quando renuntiari, aut dimitti possent, cum ad solum Capitulum generale id spectet ex dictis in *Quodlib. Regul. num. 499.* nemo certè priuatus poterit, vel ex se ipso renuntiare, vel horum officiorum recitationem omittere; cum donec fuerint à Religione renuntiata, teneatur quilibet, vt dictum est, *num. anteced. princip.* suæ Religionis officia recitare.

181 Adnotandum secundò, quando de aliquo Festo Ordinis celebrandum est Officium, prænuntiandum esse in Martyrologio. Rubric. 4. *Martyrolog.* Guyet. *ibid. lib. 2. cap. 14. q. 1.* Quod *etiam seruandum in Festis mobilibus, & in Sanctis proprijs particularium Ecclesiarum in Romano Martyrologio non appositis, qui in ijs tantum Ecclesijs, & locis, vbi præcipuè memoria eorum celebris habetur, legi poterunt etiam primo loco, si de illis ibidem agatur officium.* Sic Rubricæ de *Martyrolog.* pro Ordine Eremitarum in *fin. Officior. propr.* Et semper statuto die, cum ob translationem Festi non transferatur annuntiatio in Martyrologio. Gauant. *sect. 5. cap. 21. num. 9.* Guyet. *ibid. q. 5.* Bissus in *Hierurg. litt. M. num. 101. §. 7.* Si verò non transferatur, sed fixè in alteram diem mutetur, vtrumque approbat Guyet. *d. cap. 14. q. 5.* & posse annuntiatum in Martyrologio, vna cum officio ab Ecclesiarum Præsidibus mutari; & æquè conuenire nullam quoad Martyrologium fieri mutationem. Iuxta tamen Martyrologij iussu Clementis X. recogniti regulas videtur bis posse adnuntiari, prima vice in eorum die natali suo loco, Martyres scilicet post Martyres, Confessores post Confessores &c. indicando quonam die eorum festiuitas celebretur: Secunda vice & primo loco ea die, quæ est pro eorum officij celebratione assignata, addendo quando eorum natalis dies euenerit, si officij celebratio postponatur, vel eueniet, si anteponatur. Et ita ex mente Deputatorum pro recognitione officiorum Ordinis in calce Methodi, seù Calendarij Ordinis in Diæcesi Ianuensi prò anno 1684. *respons. ad dub. 25.*

182 Adnotandum tertiò, eadem & sola officia recitanda, siuè ex communi, siuè propria, vel ex toto, vel ex parte, quæ in supradictis reformatis pro Ordine Eremitarum officijs continentur; & præter ea, nullum aliud officium peculiare, nec ex toto, nec ex parte induci posse sinè S. Sedis approbatione, cum huiusmodi officia specialia non approbata sint ad instar librorum prohibitorum omninò vetita ex Sacr. Congregat. decreto, vt Barbos. in *collect. Apost. decis. collect. 532. num. 7.* Gauantus *d. sect. 1. cap. 5. tit. 2. num. 10.* Pax Iordan. *loc. supr. num. 16. &* notatur in *Indice libror. probibit. verb. Officium.*

183 Quartò, eodem prorsus ritu duplicis, vel semiduplicis, quo celebrari posse concessum est; cum & hunc ritum sub quouis prætextu mutare sit ab eadem Sac. Rit. Congregatione specialiter vetitum, vt notant Ga-

uantus

uantus *d. cap.* 5. *tit.* 2. *num.* 8. *& sect.* 2. *cap.* 2. *num.* 25. Barbos. *ibid. num.* 10. Pax Iordan. *loc. supr. num.* 15. Bordon. *Resolut.* 30. *num.* 18. Guyet. *d. lib.* 1. *cap.* 2. *&* *q.* 4. & clarè disponitur in *Rubric. nouor. Officior. Ordinis eod. numer.* 1.

184 Quintò, & eadem die, quæ illis in Officijs reformatis est assignata; nec posse in alteram diem propria auctoritate mutari; alioquin non satisfieret præcepto. Gauantus *cit. cap.* 5. *tit.* 2. *nu.* 7. quia taliter mutans officium non obseruaret præceptum quoad substantiam; cum non solum præcipiatur recitatio officij diuini in genere, verum etiam in particulari, vt pluribus allegatis Barbos. in *Cap. Presbyter. de celebrat. Miss. num.* 9. ita videlicet quod tali, & tali die, tale, & tale officium recitetur; cuius obligatio transit cum ipso die vt potè tali diei affixa, & quia Pius V. non modò substantiam præcepit, sed etiam modum, & formam horarum Canonicarum, & eo fine, vt varietatem omninò tolleret, vt cum multis Bonacina de *Hor. Canon. quæst.* 3. *punct.* 1. *num.* 17. quod docet & Suarez de *Relig. t.* 2. *lib.* 4. *cap.* 11. *num.* 6. vt clariùs infra *num.* 191. *&* 192. ostenditur; loquendo saltem de recitatione publica, & in Choro, cum in hac publica oratione fit res grauis dicta mutatio. Nec obstat, quod Doctores loquantur in terminis de mutatione officij Breuiarij Romani, & non de mutatione officiorum propriorum, quia eadem est ratio de vtrisque. Suarez *d. num.* 6. *fin.* & semper intelliguntur concessa cum eisdem obligationibus, & conditionibus Breuiarij Romani, nisi aliter exprimatur.

185 Posse tamen in aliquo particulari casu Prælatum etiam Regularem dispensare ex graui, & rationabili causa, quod aliud præterea die in Calendario assignatum officium vna, vel altera vice celebretur, admittit Suarez *ibid.* cum D. Antonino Tabien. Armill. & Nauarr. *cap.* 23. *num.* 17. sequunturque Portellus in *dub. Regul. verb. Hora canonica num.* 7. & Diana in *coord. tom.* 3. *tract.* 6. *resol.* 108. vbi tamen aduertit se à S. Rit. Congregatione contrarium statutum audiuisse, licet sibi non constaret. Sed hanc opinionem non satis subsistere notat Guyetus *ibid. lib.* 1. *cap.* 12. *q.* 9. & ab ea se retractasse Dianam; quam nec ego admitto, cum sciam à S. Congregat. sub 29. Nouemb. 1603. decretum, *non esse relinquendum officium debitum, pro officio deuotionis*, vt habent Gauantus *cit. tit.* 2. *num.* 1. Barbos. *ead. collect.* 532. *num.* 12. & *de potest. Paroch. p.* 1. *cap.* 10. *num.* 14. nec ob deuotionem populi, seù votum vt idem Gauantus *sect.* 2. *cap.* 2. *num.* 26. & Guyet. *d. cap.* 12. *q.* 4. nam his causis remotis, non video, quæ alia rationabilis pro licita dispensatione occurrere possit. Et suadetur vlterius, quia si aliquando id fieri posset, siuè officium aliud ab eo, quod est in Calendario assignatum, recitari, tunc maximè quandò aliqua festiuitas particularis occurrit. At cum nec in tali casu id fieri possit, quandoquidem & tunc, etsi possint cani vesperæ de festiuitate, officium tamen in Choro

debet fieri iuxtà Calendarium ex hac noua *Rubr. Breuiar. Ordin. num. 7. Si verò occurrat in nostris Ecclesijs solemnitas aliqua cum pompa exteriori, vel pro Titulo Altaris, aut pro Patrono alicuius Confraternitatis, poterunt recitari Vesperæ solemnes Votiuæ, non interrupto Breuiarij Romani officio, quod priuatè in Choro erit recitandum;* Sequitur clarè numquam licere aliud officium ab assignato in Calendario recitare.

186 Sed quid, quando in aliqua Diæcesi officium alicuius Sancti nostri Ordinis concurrit cum Sancto eiusdem Diæcesis sub eodem ritu, illudque pro semper à propria die excludit, cum Festum Ordinis præualeat, vt mox dicetur; vel quando officium Sancti Ordinis inferioris ritus excluditur, seù pro semper à propria die in aliqua Diæcesi ab aliquo officio superioris ritus, ita quod de sic exclusis numquam possit propria die fieri; poterit ne Prælatus in his saltem casibus pro officijs, quæ à propria die pro semper excluduntur, alteram diem fixam assignare? Respondet Guyetus *ibid. lib. 2. cap. 2. q. 5. & 6.* si agatur de Sanctis proprijs (quod vtique intelligendum de proprijs siuè Religionis, siuè Diæcesis) quando Festum alicuius Sancti à sua natali die, ità à Festo alterius Sancti excluditur, vt numquam possit in ea de eo fieri, posse alteram diem sic excluso assignari: si verò agatur de exclusione Sancti in Calendario Romano descripti, inclinat, quod non possit sic excluso altera fixa dies assignari, tum quia hic potissimum habere debet locum Rubrica de *Translatione Festor. num. 6.* quod videlicet occurrentibus simul duobus eodem die Festis, fiat de digniori, translato minus digno; tum quia, si mutaretur tale Festum Calendarij in alteram fixam diem, & hæc dies incideret in Dominicam, periret officium Dominicæ, quod incommodum dicit esse summopere cauendum. Et si replicetur eadem & militare pro mutatione Festi proprij, affert pro responsione disparitatem, quod scilicet Festum Calendarij Romani, quod supponitur mutandum, non est proprium, sed commune totius Ecclesiæ; adeoque iure communi regendum, seù transferendum. Sed quidquid sit de hoc, sententiæ subscribo, quia quoad Festa Calendarij saltem Romani consuetudo est, quod in huiusmodi occurrentia, minus dignum transferatur, & numquam vidi diem fixam ex priuata auctoritate illi assignari; & de facto si aliquibus festis Calendarij Romani est in Officijs Ordinis nostri reformatis, mutata dies, id actum ex Sedis Apostolicæ comprobatione, vt pluries videre est in litteris Apostolicis antè Rubric. officiorum Ordinis recognitorum, & in ipsis Rubricis. Quod & in primo casu ob eamdem consuetudinis rationem puto obseruandum.

187 Si tamen contingat, quod de aliquo Sancto siuè proprio, siuè Calendarij Romani, die illi assignata ex obliuione actum non fuerit, prima die eius officium recitari posse, ne Sanctus maneat eo anno sinè officio, firmat Trullench. in *Decalog. t. 1. lib. 1. cap. 7. dub. 14. num. 11. fin.* quia

debere

debere contendit Leander *tom. 6. tract. 8. disp. 3. q. 47.* eo quod nec Sanctus, nec recitans, qui habent ius ad illud officium pro semel in anno sint sine culpa suo iure priuandi, cum ignoranti non currat tempus. *l. Quamdiù. C. de Admit. ad bonor. possess.* Flamin. de *Resignat. lib. 5. q. 4. num. 34. cum sequ.* Fagnanus in *Cap. Significatum, de Regularib. num.* 18. & Philippinus de *priuileg. Ignorantiæ num. 274.* nec ita affixa sint diebus officia, quin ob impedimentum transferri possint, vt patet ex *Rubric. de Translat.* adeòque cum æquè ob impedimentum ignorantiæ de tali Sancto propria die actum non sit, eo modo, quo ob impedimentum occurrens non fit de aliquo Festo, quod transfertur, sicut prima die non impedita fit de translato, ita & de oblito, vt clarè Pellizzar. *tom. 1. tract. 5, cap. 8. num. 74. vers. Quæri potest hic*, & Leander *loc. cit.* Et si obijciatur, quod pariter posset Religiosus infirmus, dum conualuerit omissa officia repetere, non sequi respondent ob disparitatem, quia infirmo, qua die ob morbum non tenetur recitare, non currit obligatio, nec ius positum pro fundamento transferendi ob impedimentum obliuionis; & quia nimis inuerteretur ordo officiorum, si officia ob ægritudinem omissa reassumi possent, quod non habet locum in vna vel altera translatione per obliuionem, Pellizzar. *ibid.* Guyet. *lib. 2. cap. 17. q. 8.*

188. Sed contrarium tenendum cum Bordono infrà; & clariùs cum Ioan. Cardinale de Lugo in *Respons. moral. lib. 5. dub.* 8. quem sequitur Gobat *Theol. experiment. tract. 5. num. 641.* quia iuxta Breuiarij Rubric. *de Translatione tit.* 10. non sunt transferenda officia, nisi vbi, aut a Dominicis aliquibus, aut à Festis maioris ritus impediuntur, nulla facta inter casus, in quibus est translatio permissa, & qui ibi enumerantur, impedimenti ex causa obliuionis, aut erroris mentione. Confirmatur, quia si impedimenta ex obliuione sufficerent pro transferendo huiusmodi officio, seù altera die recitando, posset, vt dictum est, & infirmus postquam conualuerit omissa officia reassumere; & disparitas allata non euacuat difficultatem, cum tota ratio, cur possit, qui oblitus est transferre, seù altera die recitare, sit, quia ex obliuione fuit impedita propria dies; & quarè non idem dicendum, si ex alia causa impediatur? Et si ob obliuionem non ammittit quis ius recitandi semel in anno tale officium, cur ammittet impeditus ob infirmitatem, eo magis cum proprietas impedimenti magis verificetur, & reperiatur in infirmo, qui ab ægritudine verè dicitur impeditus, quam in eo, qui ex obliuione omittit, cum non appareat quomodo obliuio dicatur propriè impedire? Vel, si infirmo non currit obligatio transferendi officium, quarè currere debet non recitanti propria die ob obliuionem? En exemplum ex eodem Ioan. de Lugo *num. 9.* in communione Paschali, quæ siue ob errorem, vel obliuionem, siue ob infirmitatem, vel quodlibet aliud impedimentum omissa, debet intrà eumdem annum quampri-

mum accipi, quia præceptum Communionis, taliter obligat ad circunſtantiam Paſchatis, vt præterea obliget ad ſubſtantiam Communionis intra annum; Et ita, ſi præceptum recitandi officium de hoc Sancto, taliter alligatur ad circumſtantiam huius diei, vt etiam maneat obligatio ad ſubſtantiam intrà eumdem annum (ſicut manet quoad translata) manebit vtique obligatio, ſiuè per obliuionem, ſiuè ob morbum, aliudque quoduis impedimentum omiſſa fuerit in propria die recitatio. Ratio ergo aſſertionis eſt, quia ritus Diuini officij recitandi regulandus eſt iuxtà Rubricas, à quarum mente alienum eſt omninò transferre officium, præterquam in caſibus permiſſis, adeoque nec ob alia impedimenta, erroris ſcilicet, vel obliuionis.

189 Nec verum eſt, quod dicitur de iure ad officium aut Sancti, aut recitantis pro ſemel in anno, quaſi hoc illis competat indeterminatè, & pro toto anno: Sed totum huiuſmodi ius reſtringitur ad diem aſſignatam, niſi in caſibus à Rubricis permiſſis; vndè cum extra talem diem nullum prorſus ius illis competat ad tale officium, euaneſcit, quod dicitur de quoquam ſuo iure ſinè culpa non priuando; ſicut & quod ignoranti non currat tempus, quia locum non habent axiomata, & vbi nullum eſt huiuſmodi ius, & in ijs, quæ certè diei alligata ſunt, proùt eſt officium talis Sancti.

190 Si verò contingat ex errore pariter recitari hodiè officium, quod ex Calendarij præſcripto cras recitandum erat; licet probabile dicat Quintanduenas apud Pellizzar. *loc. ſup.* quod non ſit amplius de eo agendum, cum anticipatè ſolutum fuerit Sancto illi Officij ſui debitum, & inſueta ſit de eodem Sancto Officij repetitio; adhæret tamèn ſententiæ dicentium, eſſe iterandum craſtina die Officium, quam vt probabiliorem tenet Leander *ibid. q.* 48. cum minus malum ſit errare ſemel, quam bis in officij recitatione, ob ius, quod Sanctus habet ad officium pro craſtina die; nec admittatur, inſolitam eſſe eiuſdem Officij recitationem, cum pluriès in Octauis, & ex Pontificio priuilegio in Religionibus eadem Officia repetantur; nec poſſit dici facta ſufficiens ſolutio per anticipatam recitationem, cum die hodierna non currat recitanti debitum, nec Sanctus habeat pro hoc die ius ad officium, & talis recitatio habebit potiùs rationem donationis. Vndè pro ſolutione debiti eſt propria die iterum celebrandum; Addit Lugo *ibid. num.* 14. cum ſingulis diebus incipiat obligare præceptum officij illius diei, non poſſe præcepto pro craſtina die ſatisfieri recitando illud die antecedente.

191 Et quæ dicta ſunt de mutatione in publica recitatione, habere locum, & in priuata eſt hic aduertendum; & ità quod non ſolum in alteram diem officium vnius diei ex obliuione, vel errore omiſſum mutari non poſſit, ſed quod nec vnius diei officio omiſſo aliud ad placitum liceat recitare,

quia

quia ea prorsùs militant pro priuata recitatione, quæ de publica dicta sunt, cum negari non possit, & quoad priuatam, siuè ad substantiam, siuè ad circumstantiam spectare dicatur, præceptum esse tale determinatum officium, quod satis est, vt illicitum sit illud mutare. Quin falsum est, hoc tale & determinatum officium non spectare ad substantiam præcepti; licet enim *substantia præcepti in genere sit de septem horis canonicis in genere*; *tamen substantia præcepti in particulari, & in indiuiduo, proùt tali tempore, & die applicatur, est de septem horis talibus, & quoad talem substantiam in indiuiduo; idest, quod constet ex his psalmis, his lectionibus &c. sicut constare ex his carnibus, & ossibus pertinet ad substantiam indiuiduam Petri. Sic ergo pertinet ad substantiam huius præcepti, etiam modus officij de tali tempore, & die*; eruditissimè & verè quoad vtramque rationem Suarez *tom.2. de Relig.lib.4. cap.23. num.12. & 13.* Pro quo faciunt, quæ dicta sunt *num. 76.* de obligatione recitandi ritu Romano, quod nempè afficiat quamcumque seù pro quolibet die recitationem; eodem enim modo discurrendum de determinatione officij, quod nec per vnam vicem possit mutari, cum præceptum sit de tali officio tali die celebrando, vt obseruat Garzias de *Benef. 3. cap. 2. num. 165.* discurritque Baldellus in *Theolog. moral. tom. 3. lib. 3. disp. 30. num. 4.* licet *num. 5.* contrarium teneat; posse scilicet, sic mutari officium, eo quia non sit hoc mutare Breuiarium Romanum, sed tantum regulam Breuiarij, quod tamen non placet; nam posito hoc principio, posset quis vtique per vnum vel alterum mensem mutare officium, ex eodem tamen Breuiario Romano, cum sic semper mutaretur sola Regula, & numquam mutaretur Breuiarium ipsum; non enim maior ratio de vna mutatione, ac de pluribus, quod tamen admitti non potest, vt in simili argumentatur *loc. supr.* Garzias.

192 Et certè considerata rei veritate non minùs ad Breuiarij Romani formam pertinet distributio officij Diuini per septem horas canonicas, quam per septem hebdomadæ dies, & duodecim anni menses, vt per benè Caramuel. in *Teolog. Fundament. lib.2. fundam.53. num. 2491.* vbi hanc non minùs illa esse in suo præcepto a Pio V. per se intentam, & ad substantiam præcepti pertinere, per hæc verba: *Circumstantia illa, sinè qua finem legis assequi non potest Legislator, præcipitur per se, & pertinet ad substantiam præcepti. His positis pronuntio tamquam certum, Pium V. voluisse vniformitatem in Ecclesia Romana; atqui istam vniformitatem non assequeretur, si alij legerent de Feria, alij de Sancto. Ergo præcepit per se, & tamquam circumstantiam substantialem, quod Ecclesia sit labij vnius, & sermonum eorumdem; hoc est, quod omnes legant de Sancto, quando debet legi de Sancto, & omnes de Feria, quando legi debet de Feria.* Et considerans verba Pij V. *Post hac in perpetuum horas ipsas diurnas, & nocturnas ex huius Romani Breuiarij præscripto, & ratione omninò teneri*, dicit, per dictionem *omninò* declarari, intentionem

*Summi*

*Summi Pontificis esse, vt tam præscriptum, quam ratio sint de essentia, & substantia præcepti*, cum eius dictionis natura sit importare idem, ac *indistinctè*, ac *omni ex parte* per adducta à Barbos. *in diction. vsufreq. dict.* 240. *num.* 6. & cum pro *ratione* veniat formula ipsa horarum, pro *præscripto* dicit venire officiorum distributionem, & vtrumque præceptum per se complecti: *Existimo hanc legem: Præcipimus, vt teneantur omninò legere secundum rationem, & præscriptum Breuiarij Romani æquiualere huic: Præcipimus per se, & vt legis obiectiuè substantiam, vt legant non solum obseruando rationem, & formulam officij Diuini in specie, sed etiam legendo in indiuiduo illud ipsum officium Diuinum; quod Breuiarium Romanum præscribit*. Adeòque per voluntariam mutationem, si non mutatur in totum, mutatur tamen in parte, & æquè contrà Pontificis mentem, Breuiarium Romanum; & consequenter nequit tali mutatione Diuini officij obligationi satisfieri, vt præter quam plures, quos allegat Diana *loc. cit. resolut.* 86. Lezana *t.* 1. *p.* 1. *cap.* 11. *nu.* 20. Pellizzar. *loc. supr. num.* 74. Cotonus *lib.* 3. *cap.* 3. *num.* 59. Palaus *tract.* 8. *disp.* 2. *punct.* 2. *num.* 18. Bissus in *Hierurg. litt. M. nu.* 325. §. 2. *& sequ.* Bordon. *resol.* 30. *num.* 18. §. *Respondeo ad secundum*, vbi contrà Dianam substantiam officij consistere in precibus, & orationibus dessignatis singulis diebus iuxtà Rubricas; & Guyet. *d. cap.* 12. *q.* 7. dum nec laudabile esse mutare officium ex deuotione dicit, & pluribus sapienter comprobat; vbi & signanter loquendo de priuata recitatione, cum priuata recitatio, sit inducta in supplementum Chori, seù decantationis publicæ ex *Cap. Presbyter. dist.* 95. & *Cap. Si quis Presbyter. dist.* 92. ac proindè si nequit in Choro mutari, neque posse priuatim.

193 Difficultas adhuc superesse potest de hospite Religioso, an in Conuentu, in quo reperitur, si contingat fieri de Sancto, cuius officium, vel iam in suo Conuentu persoluerat, vel celebrandum sit postquam redierit, possit se conformare ritui Conuentus, in quo reperitur, etiamsi indè bis de eodem Sancto sit officium celebraturus. Et videtur posse; si namque verum est priuilegium Innocentij IV. virtute cuius potest, vt dicitur, Religiosus extrà Conuentum cum aliorum Ordinum Religiosis, etiam eorum Breuiario adhibito eorumdem officium recitare; de quo Tamburinus de *Iur. Abb. tom.* 2. *disp.* 10. *q.* 7. *num.* 5. Bordon. *Resol.* 64. *num.* 36. *& de quo sup. num.* 68. & 80. à fortiori poterit se cum Religiosis sui Ordinis, apud quos reperitur, in officio conformare. Facit etiam quod quisquis debet se conformare moribus eorum, quibus cum viuit, vt habet Gloss. ad *Cap. Quæ contra mores. verb. peregrini. distinct.* 8. & *ad Cap. Quisquis rebus. v. cum quibus viuit dist.* 41. Hic enim etiam habet locum Axioma: *Cum fueris Romæ Romano viuito more; cum fueris alibi &c.* vt ad rem præsentem applicat Bordonus *resol.* 30. *num.* 20. ibi: *Quia congruum est, vt personæ Religiosæ inter se conueniant in Diuini officij recitatione, quod procedit maximè in Choro, ad quem*

acce-

*accedentes tenentur se alijs conformare*, docetque Gobat. Theolog. *Experim. tract.* 5. *num.* 605. Quod & mihi probatur saltem post hospitalitatis triduum; cum enim tunc teneatur ad Chorum accedere per Constit. *p.* 1. *cap.* 15. *num.* 7. ibi: *post tres dies omnibus actibus communibus intersit*, aliud officium recitare certè non debet. Nec refert bis tunc ab eo idem repetendum officium, quia in tali casu, & ob laudabilem vniformitatem non videtur improbanda repetitio, quæ alias ex se mala non est, vt apparet in Octauis.

## SECTIO TERTIA.

### *De alijs officijs Ordinis, vbi de genuflexione in Officio, & eleuatione SS. Sacramenti.*

194 ET hæc spectant ad Ordinis officia; & sunt commemoratio S. P. Augustini, S. M. Monicæ, & S. Nicolai de Tolentino semel in mense prima die officio nouem lectionum non impedita; eiusdem S. P. Augustini semel in hebdomada; Sanctissimi Sacramenti singulis Ferijs V. & Conceptionis B. V. diebus Sabbati festo nouem lectionum pariter non impeditis, ex varijs Clementis VIII. & X. concessionibus, prout in Officijs Ordinis recognitis.

195 Et quoad Sancti P. Augustini menstruam commemorationem, omitto, quod Religiones omnes cōmunicantes in priuilegijs possint de suo Fundatore, canonizato tamen, eam celebrare, ob priuilegium concessum Minoribus pro S. Francisci menstrua commemoratione, vt probant Peyrinus in *Regul. Minim. cap.* 4. §. 13. *q.* 1. & *q.* 2. *num.* 1. & cum alijs Pasqualigus de *Sacrif. nou. leg. q.* 275. *num.* 3. quod tamen cum Gauanto *sect.* 2. *cap.* 4. *num.* 26. negant Guyet. *lib.* 1. *cap.* 14. *q.* 7. *per tot.* Bissus in *Hierurg. litt.* O. *num.* 31. §. 11. vbi id à Sac. Rit. Congregat. 16. Octobris 1668. declaratum; & mihi probabiliùs videtur ob Pij Quinti reuocationem priuilegiorum. Hoc inquam omissō, eam in Ordine antiquam esse scio, cum in Capitulo generali de 1468. Senis celebrato decretam testetur Tabula Officiorum propr. nostri Ordinis de 1580. Venetijs impressa apud Stephanum Iordanum Zilettum; & esse de præcepto declarant Rubricæ Officior. Ordinis nuper recognitor. *Tit. de Commemorationibus hebdomadarijs &c. nu.* 5. Vndè inferri videtur alias supradictas commemorationes non esse de præcepto ex vulgato axiomate, quod inclusio vnius, fit exclusio alterius; & quia quoad istas in concessionibus vtuntur Summi Pontifices verbis, *possint, & valeant*, quæ præceptum non important, sed facultatem. Quod saltem quoad commemorationes hebdomadarias S. P. Augustini. SS. Sacramen-

menti, & Conceptionis verum puto, cum expresſè in dictis Rubricis *cit. num.* 5. has deuotionis, non verò obligationis eſſe legatur, quod non legitur vbi de commemorationibus menſtruis S. Monicæ, & S. Nicolai: quin & de his fieri poſſit Officium in Aduentu, & Quadrageſima ex eiſdem Rubricis *loc. propr. earumd. commemorat. ad matutin.* ſicut & de menſtrua S. P. Auguſt. commemoratione, quam de præcepto vidimus; quod non militat in commemorationibus hebdomadarijs ſupradictis, quæ illis temporibus (*vt infrà num.* 197.) omittuntur Rubric. commun. *pro Commemorat. menſtr. S. Monicæ, & S. Nicolai num.* 3. Nec magni facienda eſt forma loquendi Summorum Pontificum, *poſſint*, & *valeant*, cum eadem vtantur & in conceſſione aliorum officiorum, præter has menſtruas commemorationes, quæ deuotionis ſolum eſſe nequeunt, & de quibus *num.* 199.

196 Vtcumque ſit; in his commemorationibus hic ordo ſeruandus, quod ſemper Commemoratio S. P. Auguſtini præferatur, ſubſequatur illa, quæ eſt S. Monicæ, poſtrema ſit S. Nicolai. Rubr. *cit. tit. pro Commemorat. menſtr. num.* 2. & ſingulis menſibus celebrandæ, illis exceptis, in quibus aliquod eorumdem reſpectiuè Sanctorum (ſiuè etiam Canonizationis, aut translationis) feſtum peculiare contigerit. Rubric. *ibid. num.* 1. & prima vtique menſis die officio nouem lectionum non impedita. Conſtit. antiq. Ordin. *cap.* 3. & cit. Rubr. *d. num.* 1. Quapropter ſi prima die non impedita de hiſce commemorationibus officium non habeatur, non poterit altera die reaſſumi, cum ſit pro ipſis aſſignata prima. Bordon. *reſol.* 30. *num.* 24. & iam dictum eſt à *num.* 184. *& ſeq.* Impedita autem cenſetur dies, quotieſcumque celebrandum eſt, aut remanet officium nouem lectionum, ſiuè duplex, ſiuè Semiduplex, tum translatum. Rubric. *loc. cit. eod. num.* 1. tum etiam infrà octauam, cum hæc omnia ſint nouem lectionum officia. Bordon. *ibid. num.* 25. Et ſi detur caſus, quod in aliquo menſe duo ſint officia celebranda prima die officio nouem lectionum non impedito, vt in menſe Octobri, in quo Feſtum Angeli Cuſtodis, & Commemoratio S. Monicæ pari modo prima die non impedita celebrari debent, tunc, licet de S. Angelo Cuſtode non faciendum, quando ſupereſt Officium etiam ſemiduplex translatum dicat Bordonus *cit. num.* 25. ex eo quod illi aſſignetur prima dies non impedita officio nouem lectionum, quod verificatur etiam de Semiduplici translato, in propoſito tamen caſu cum Commemoratio S. Monicæ non ſit ex translatis, de S. Angelo officium faciendum cenſeo, cum & hic habeant locum, quæ de occurrentia Feſtorum in ordine ad translationem habet Guyet. *lib.* 4. *cap.* 7. *q.* 3. *cap.* 9. *q.* 5. *& cap.* 10. *q.* 3. ſeù maior dignitas Angelorum, & ſignanter quod Feſtum S. Angeli ſit ritus duplicis, in cuius occurrentia transferenda commemoratio, quæ eſt ritus ſemiduplicis. Rubric. Breu. Roman. *de translat. nu.* 5.

197 Quo verò ad Commemorationes hebdomadarias obſeruandum

ſiuè

siuè S. P. Augustini, siuè SS. Sacramenti, & etiam Conceptionis non habere locum in Aduentu, & Quadragesima ex litt. Apost. antè officia propr. Ordinis, & ex Rubric. particular. *loc. propr. huiusmodi commemorationum*. Et in ipsis celebrandis idem seruandum, quod de menstruis, celebrandas esse, scilicet, diebus statutis; prima die, si de S. P. Augustino; feria V. si de Sanctissimo; vel Sabbato, si de Conceptionis commemoratione agatur, officio nouem lectionum eodem modo non impeditis. Vndè si plures sint feriæ in eadem hebdomada, & feria tertia S. P. Augustini commemoratio omittatur, de ea fieri non poterit feria quarta propter dicta, *à d. num.* 184. Omitti tamen debet ea hebdomada, in qua nullus dies remanet liber præter feriam quintam, vel Sabbatum, quibus de Sanctissimo, vel Conceptione respectiuè faciendum, dummodò saltem menstrua S. P. Augustini commemoratio celebrata sit, vel alia die celebrari possit. Quando enim pro hac locus alius non superest, huic omnes aliæ cedere debent. Rubric. de *Commemor. hebdomadar. num.* 5.

198 Dubitatur tamen modò, an huiusmodi omnes hebdomadariæ commemorationes suis respectiuè diebus celebrandæ sint nec ne? Et licet aliqui ex libito omitti, & earum loco prima hebdomadæ die, vel præfatis Feria Quinta, & Sabbato modo dicto non impeditis, officium de feria celebrari posse sentiant, & in similibus tenet Bordonus *resol.* 30. *num.* 24. eo quod priuilegio suo nemo vti cogatur; pro quo etiam facit, quod in Rubricis propr. *d. num.* 5. has omnes deuotionis esse dignoscitur; Ego tamen non facilè admiserim propter dicta *num.* 179. *&* 180. licet enim non sub præcepto, seù verbis præceptiuis iniunctæ sint huiusmodi commemorationes à Summis Pontificibus, sed tantum eas recitandi concessa facultas ob deuotionem Ordinis; eo ipso tamen, quod Religio acceptauerit, iam omitti non poterunt vt *d. num.* 180.

199 Etsi vrgeatur, ad quid ergò deuotionis esse dicuntur? Respondeo non dici deuotionis, quatenùs omitti possint eorum respectiuè diebus officio nouem lectionum non impeditis, cum esse deuotionis non idem sit, ac esse ad libitum: sed dici deuotionis, vel vt dignoscatur commemorationes hebdomadarias in occurrentia menstruarum illis cedere debere, vel quatenùs non sunt officia propria Sanctorum Ordinis, sed ex deuotione assumpta; cum quo tamen stat, quod debeant, vt dictum est, postquam assumpta sunt, & addita Calendario, celebrari. Et confirmo ex hac, & quidem notanda Rubric. *cit. tit. de Commemor. hebdomad. num.* 1. ibi: *Si in aliquo ex diebus, in quibus faciendum est officium de huiusmodi commemorationibus, occurrat aliquod Festum, quod sit translatum, siuè duplex, siuè semiduplex, recitabitur de Festo translato, relicto commemorationis officio. Si verò occurrat semiduplex ad libitum, poterit de illo fieri, si semel saltem in mense recitatum fuerit de vna, vel altera commemoratione; aliàs officium fiat de commemoratione*

P curren-

*currenti, omisso officio ad libitum, quod in aliam diem nequit transferri: quod etiam faciendum est occurrentibus iisdem diebus, vt suprà, Officijs Sanctorum Diœcesis, & locorum, vbi habitant Fratres nostri, absque eo quod possint transferri;* Si enim debet in casibus prædictis pro commemoratione hebdomadaria omitti officium semiduplex occurrens ad libitum, vel Sancti Diœcesis &c. arguitur à fortiori, & si deuotionis dicantur, omitti non posse, quando officio nouem lectionum non impediuntur. Nec tandem vrget quod Summi Pontifices in ijs concedendis non vsi fuerint verbis præceptiuis, sed facultatiuis, *poterunt, valeant, &c.* quia & huiusmodi vsi sunt, & vtuntur in concessionibus aliorum officiorum. v. g. SS. Liberati, & Sociorum, Antonini, Maximæ, Alipij, Patritij, Possidij, Gelasij, Prosperi, Veronicæ, & similium, vt videre est in litteris Apostolic. antè Officia Ordinis nuper recognita, quæ tamen nemo dixerit, posse ad libitum omitti. Ad hoc ergo vt cadant sub præcepto, sufficit, quod sint in Calendario, nisi vbi declaratur esse ad libitum concessa, vel posse hoc, vel illo casu omitti.

200 Hoc insuper obseruandum circa hebdomadariam S. P. Augustini commemorationem, eius scilicet officium idem prorsus esse quod menstruæ; & in hoc solum vnam ab alia differre, quod dùm primò fit, dicitur menstrua; & si alia hebdomada replicetur, hebdomadaria. Priuilegium sanè non exiguum; quandoquidem contingere potest, quod pluries in mense idem repetatur officium. Sed quid, si dato, quòd Feria tertia actum sit de commemoratione S. P. Augustini, quæ cum primò fiat in aliquo mense menstrua dicitur, feria sexta eiusdem hebdomadæ nullum sit officium trium lectionum celebrandum, poterit ne feria sexta fieri de eodem S. P. August. pro commemoratione hebdomadaria? Negatiuè resoluendum censent aliqui; primò quia, cum & ipsa commemoratio, quæ primò fit, & ideò menstrua dicitur, infrà hebdomadam fiat, duæ erunt in hebdomada vna eiusdem rationis commemorationes, & officia; quod, cum sit multum exorbitans, non debet supponi concessum; secundò quia si, vt *num.* 196. dictum est, eo mense, quo aliquod Festum S. Augustini occurrit, de menstrua eius commemoratione nequit officium fieri, nec faciendum erit de hebdomadaria commemoratione ea hebdomada, in qua celebratum sit de menstrua; & tertiò, quia si à Rubricis communibus Ordinis *num.* 4. Sanctorum Diocæsanorum octauæ prohibentur, *ne maioris partis Feriarum anni officia relinquantur*, idem in præsenti saltem casu, vbi semel in aliqua hebdomada de S. P. August. licet sub menstruæ commemorationis titulo actum sit, amplectendum videtur, & obseruandum. Non est tamen, cur rigorosè loquendo, non possit affirmatiuè responderi, cum nullum ex Rubricis appareat obstaculum; nec obstat, quod duæ essent in eadem hebdomada commemorationes, & eiusdem rationis officia, quia cum

prima

prima commemoratio, quæ menstrua dicitur fiat ex præcepto; secunda verò, quæ hebdomadaria, ex deuotione, sufficiens ratio diuersitatis habetur. Sed hoc præciso, & si eiusdem rationis quid indè? non ne in eadem octaua pluries, & continuatè eadem officia persoluuntur? Non ergo exorbitans bina eiusdem officij repetitio: quin in hoc consistit singularitas priuilegij. Addo præter priuilegium pro menstrua commemoratione, aliud esse priuilegium pro hebdomadaria; & cum non excipiatur in concessione hebdomada illa, in qua actum fuerit de menstrua, latè interpretandum, quod scilicet in omni hebdomada, & in qua celebrata fuit menstrua, celebrari possit & hebdomadaria. Patet hinc responsio ad secundum; non sequi scilicet illationem, quod si prohibetur menstrua commemoratio vbi actum sit de aliqua eiusd. S. P. Augustini festiuitate, sit inhibita & hebdomadaria, vbi actum sit de menstrua; cum præter menstruam sit vlterius concessa hebdomadaria, vt patet; & in his attendenda non est paritas rationis, sed forma priuilegij, & concessionis. Et clara est instantia; si namque vigore huius priuilegij omni hebdomada seu secunda, tertia, & quarta cuiusque mensis potest fieri officium de hac hebdomadaria commemoratione (die tamen à festo nouem lectionum non impedito) non obstante quod semel iam de ea actum sit in prima hebdomada; quarè fieri non poterit, & in hebdomada, in qua iam actum est de menstrua? Nec à dispositione illa particulari quoad octauas Sanctorum Diæcesis, ne Feriarum Officia omittantur, inferendum idem in præsenti, cum his non obstantibus qualibet feria quinta, & Sabbatis non impeditis facienda sint officia, vel de Sanctissimo, vel de Conceptione iuxta Pontificum concessiones, & easdem Ordinis Rubricas.

201 Et quoad commemorationem Sanctissimi Sacramenti obseruandum, huiusmodi officium eo prosùs modo, & cum omnibus canticis *Alleluia*, vti præscribitur in Officijs Ordinis esse persoluendum, non obstante quod *Alleluia* solemnitatem quamdam propriam diei Festi importare videatur, cum sit vna cum illis recitari concessum. Bordon. *resol. 64. nu. 31.* Quod officium exceptis primo responsorio, & vt plurimum lectionibus, quæ peculiares habentur, illudidem est Festi, & Octauæ Corporis Christi.

202 Obseruandum item, dum dicitur hymnus *Pange lingua*, esse genuflectendum ex more ad versum *Tantum ergo Sacramentum*; Circà quem ritum diuersas video Auctorum opiniones; Gauantus siquidem, & si ad *Rubric. Breu. Rom. sect.* 10. *cap.* 1. *num.* 4. genuflectendum censeat, *si coràm Sanctissimo* dicatur, ex Ceremon. Episc. *lib.* 1. *cap.* 28. non tamen satis explicat, an exposito, vel an etiam in Tabernaculo; & alias dictio *coràm* possit pro vtroque casu verificari; quamuis eius mentem sic postea in *Epitom. Sacr. Rit. part.* 2. *tit.* 1. *num.* 4. interpretatus fuerit Compendiator Arnaudus:

dus: *Si coràm Sacramento etiam latente in Tabernaculo immobili*. Clarius Castaldus in *Prax. Ceremon. lib. 2. sect. 1. cap. 4. num. 5.* vult genuflexionem durante expositione, ibi: *Si Sanctissimum Sacramentum sit expositum*; sicut & Bissus in *Hierurg. litt. T. num. 9.* ibi; *Omnes genuflectere debent, si super Altare Chori sit Sanctissimum Sacramentum: secus verò, si sit inclusum, vel non adsit.* Michael Bauldry verò in *Manual. Sacr. Cerem. p. 2. cap. 3. num. 2.* siuè expositum sit, siuè non, dummodò coram Tabernaculo cum Sanctissimo, ibi: *Si coram Sanctissimo etiam in Tabernaculo incluso, aliàs non*, & *part. 4. cap. 16.* ibi: *Si Tabernaculum Sanctiss. Sacramenti sit super Altare, antè quod dicuntur: alias verò non genuflectitur*, quem sequitur Hippolytus Tonellus in *Sacr. Enchirid. lib. 3. cap. 2. §. 2. num. 12.* Nullo autem modo genuflectendum si officium celebretur in Choro, à quo absit Tabernaculum cum Sanctissimo, vt Bauldry, & Bissus in adductis verbis, ac etiam *loc. cit.* Tonellus. At his non obstantibus in omni casu, & indistinctè à nobis, quotiescumque fit de Sanctissimo ad prædicta verba flectenda genua ex nostri Ceremonialis præscripto *lib. 2. cap. 5. §. 1.* ibi: cum dicitur: *Tantum ergo Sacramentum semper genuflectitur*, cum dictio *semper* omne tempus includat, & exponatur pro omni casu per allegat. à Barbos. in *Diction. iur. vsufreq. dict. 361. num. 2.* nec est, cur ab hoc more recedatur, cum magis congruat Sanctissimo; ideòque laudetur à Francisc. Mar. Maggio de *Sacr. Ceremon. opusc. 2. disq. 39. num. 233.* Et vtique genuflectendum, vsque dum omnes sequentes versus ad *sensuum defectui* inclusiuè recitentur Paulus à S. Ioan. *d. cap. 5. Ceremonial. §. 1.* vt & à pluribus Religionibus obseruatur, & de quibus Maggius *ibid. num. 230.*

203 Et quoniam sermo est de genuflexione in obsequium Sanctissimi Sacramenti, abs re non erit videre, quid faciendum si, dum in funeribus Defunctorum fit absolutio ad Tumulum, contingat eleuationem in aliqua Missa fieri? Eruditè hanc post Quarti ad *Rubric. Missal. p. 2. tit. 13. dub. 3.* agitat quæstionem Maggius *loc. supr. disq. 46.* vbi plures hinc indè, & non spernendæ rationes. Videri etiam possunt Hyppolytus Tonellus *loc. cit. lib. 2. tit. 3. in not. ad Rubr. 4. tit. 13. not. ad Rubr. 1. tit. 14. num. 12.* & Bissus in *Hierurg. litt. G. num. 25.* Sed ad omnia inconuenientia, quæ in vtraque sententia notantur, euadenda, placet, vel quod non celebrentur tunc missæ priuatæ, vt monet Paulus à S. Ioan. in *d. nostr. Ceremon. lib. 3 cap. 14.* & Castaldus in *Ceremonial. Theatin. lib. 2. cap. 17. num. 1.* laudantque Maggius *d. disq. 46. num. 271.* & in simili Caramuel in *Theolog. Regular. disput. 130. num. 1631. fin. & 1632. fin.* vel quod pro eo tempore ad eleuationem campanula non pulsetur, vt insinuant Gauantus ad *Rubr. Miss. p. 2. tit. 13. in fin.* Bauldr. *p. 3. cap. 7. de ritib. seruandis in celebr. Miss. tit. 13. in not. fin.* & *cap. 14. num. 11.* Tonellus in *fin. not. ad d. Rubr. 4. §. Neutra opinio. & not. ad Rubr. 1. tit. 13. §. nota hic obiter.* & de Sacr. Congreg. Rituum mente vi-

debitur

debitur infrà *num.* 205. tunc enim, idest remota pulsatione, Chorus genuflectere ad eleuationem non tenetur, cum ad ea, quæ iuxtà Chorum fiunt aduertere non debeat, Tonellus *ibid. tit.* 3. *ad d. Rubric.* 4. §. *sequenda igitur*. Bissus *ead. litt. G. num.* 25. §. 3. quod & hic applicari potest ob eamdem rationem. Nec satis apparet cur omninò pulsanda sit, vt opinatur *loc. cit.* Quarti ex eo quod talis pulsatio decernatur à Rubric. Miss. *p.* 2. *tit.* 8. *num.* 6. cum, vt ad rem aduertit Maggius *ibid. num.* 171. violari non dicatur huiusmodi regula, si semel, & in hac circumstantia non interumpendi actionem absolutionis, absque eo quod irrogetur irreuerentia Sanctissimo, campanulæ pulsatio omittatur; eo modo quo non pulsatur dum in expositione SS. pro oratione quadraginta horarum, Missæ celebrantur. Bissus *litt. C. num.* 44. §. 2. vbi approbat, si neque pulsetur, non solum dum Missa solemnis, sed nec alia priuata celebratur. *litt. S. num.* 20. §. 15.

204 Casu verò quod neutrum obseruetur, ab omnibus genuflectendum censeo iuxta nostrum Ceremoniale *loc. cit.* ibi: *Si, dum fit absolutio, eleuatur in aliquo Altari Sanctissimum Sacramentum, omnes debent genuflectere*, & iuxtà Quarti *loc. cit.* Herissonium in *Manuduct. Sacerd. appendic.* 2. *cap.* 5. *num.* 10. Nec apud me præualere potest ratio Caramuelis *loc. supr.* qua ad rem præsentem vtitur Bissus *d. litt. G. num.* 26. §. 2. quod cultus Latriæ Deo exhibitus in forma communitatis, qualis consideratur in absolutione ad Tumulum, non debeat interrumpi per alterum cultum Latriæ priuatum, qualis est Missa; cum non agatur hic de cultu Latriæ alicuius particularis, seù Sacerdotis celebrantis: sed totius communitatis, seù totius Chori genua flectentis; tota siquidem Communitas est, quæ facit absolutionem ad Tumulum, & quæ genuflectendo adorat Sacramentum, quod in Missa eleuatur; vndè non verificatur, quod ob cultum Latriæ priuatum, omittatur cultus Latriæ communitatis. Et si repetatur, dici cultum latriæ priuatum, non respectu personæ, vel personarum genuflectentium, sed respectu actionis particularis, seù genuflexionis ad eleuationem Sanctissimi, ob quam omittendus non sit cultus latriæ communitatis, quem Deo præstat totus Chorus in absolutione ad Tumulum; nec adhuc hoc mihi probatur, quia non est maior ratio, cur sit actus latriæ per modum communitatis absolutio illa numerica ad Tumulum: non verò adoratio per genuflexionem eiusdem totius communitatis ad eleuationem; secùs nec dicendus esset actus latriæ, per modum communitatis, dum totus Conuentus orationi mentali simul vacat in Choro; quod tamen gratis diceretur.

205 At hoc omisso non probatur absolutè Caramuelis assertio; primò, quia in processionibus, quæ sunt actus communitatis eiusdem rationis cum absolutione ad Tumulum, si antè Altare, in quo eleuetur Sanctissimum

mum

mum Sacramentum transire contingat, genuflectendum est, vt habet Paulus à S. Ioanne *cit. Ceremonial. lib. 5. cap. 14. pag. 321.* sed relictis domesticis. *In processionibus, quæ fiunt per Ecclesiam transeuntes, antè Altare, in quo sit Sanctissimum Sacramentum, vel eleuata Sacra Hostia vsque ad communionem, non genuflectentes, animaduersione dignos iudicauit S. Rituum Congregatio; talemque consuetudinem non genuflectendi abusum, & coruptelam declarauit.* Sic Castaldus in *Prax. Ceremon. lib. 2. sect. 1. cap. 4. num. 2.* hoc est in *Pacen. 14. Decembris 1602.* vt referunt Sellius in *Select. Canon. c. 17. num. 48.* & ex eo Barbos. in *Collect. Decis. Apost. coll. 398. num. 1.* & ex Castaldo Tonellus in *not. ad d. Rubr. 4. fin.* Pro quo facit & altera eiusd. S. Congregationis responsio sub 1. Martij 1681. vt videre est post Officia Canonicorum Lateranen. per Petrum Antonium Brigoncium de' 1687. Venetijs impressa, *pag. mihi 41.* ibi: *An in processionibus Candelarum, Palmarum, & similium, quæ fiunt per Ecclesias sinè Sanctissimo, si occurrat transire antè Altare, vbi occasione Missæ fiat eleuatio Sanctissimi Corporis Christi, genuflectendum sit, & an ibi morandum donec depositus fuerit calix?* Respondit: *non pulsandum campanulam; quod si pulsetur, & aduertatur eleuatio v. g. Corporis Christi, tunc genuflectendum vtroque genu à transeuntibus antè Altare vbi Missa celebratur: similiter si alij transeant in eleuatione Calicis.*

206 Secundò, quia genuflectendum pariter est ab omnibus adstantibus in Choro, licet in actu latriæ per modum communitatis, hoc est actu occupatis, dum Sanctissimum Sacramentum circumfertur per Ecclesiam, & alia loca, vt *ibid.* idem Castaldus, & Bauldr. *p. 2. cap. 3. num. 10.* Tertiò, quia dum celebratur Missa, si eleuetur Sanctissimum Christi corpus in alio Altari, Ministri inferiores, exceptis paratis, non excusantur à genuflexione, vt ex Gauant. *loc. supr. p. 2. tit. 3. num. 4. litt. P.* obseruat Turrinus in *Director. Sacrific. p. 2. sect. 4. cap. 4.* Quartò, quia dum Missa solemnis celebratur, si à latere Altaris fiat communio, ita vt ab assistentibus Missæ solemnis aspiciatur Sacramentum, debent genuflectere, vt ex *Ceremonial. Episcop. lib. 2. cap. 30.* notat idem Turrinus. Vndè cum Maggio *loc. supr. disq. 48. num. 276.* benè resumere potero. Si in Choro, Processione, & dum celebratur Missa, & fit communio, est, vt vidimus, genuflectendum dum eleuatur Hostia, *cur cum omnes vna simul per gyrum Tumulo adstant, Sacram Hostiam, & Calicem adorandi gratia, non genuflectatur?* & cum Turrino *loc. cit.* concludere, *Ergò etiam in casu nostro.*

Aliam addit rationem Tonellus *cit. lib. 2. tit. 14. num. 12.* quæ & hic applicari potest: *Si enim assurgimus Prælato, & Principi* (loquitur de consuetudine assurgendi in Missa solemni, & Vesperis in eorum accessu, & aperto capite standi, donec ipsi orauerint) *quare Regem Regum Christum sub accidentibus panis, & vini, genuflexi non adoramus? & si cultum latriæ publicum fas est interrumpere*, ad exhibendum honorem homini, cur non licebit,

& in-

& interrumpere; *immò duplicare ad præstandum obsequium Deo*, seù etiam in exequijs ad Tumulum, dum eleuatur Hostia genuflectere?

207 Et quia dictum est, *ab omnibus genuflectendum*, obseruandum primò; id habere locum, etiam quoad distantes ab Altare, in quo fit eleuatio, cum indecorum nimis esset, si alij genuflecterent, & alij starent. Maggius *ibid. disq. 46. num. 270.* Secundò, & celebrantem vna cum Ministris hic comprehendi, etiam si opporteat ad modicum actionem ad Tumulum interrumpere, vt dum celebrans circuit aspergendo, vel incensando, cum talis interruptio ob cultum ipsi Christi corpori non sit inconueniens, vt docet, Quarti *d. dub. 3.* nec puto assignari posse talem necessitatem continuandi absolutionem ad Tumulum, quin nequeat ob hunc respectum adorandi Christi Corpus interrumpi; Si enim Missa, quæ à fortiori continuationem exigere videtur, interrumpitur concione, quarè non in præsenti casu, maximè cum Christi Corporis eleuationi maior absque dubio debeatur reuerentia, quam ipsi ad Tumulum absolutioni? Excipitur tamen dum actu Celebrans recitat orationem, tunc enim genuflectere non debet, sicut & Minister tenens librum, quia Oratio, quæ ex Ecclesiæ more stando recitanda est, cum peculiarem requirat attentionem, non est moraliter capax interruptionis; & consequenter in hac circumstantia irreuerentiæ non arguitur, si non genuflectat Celebrans. Quarti *ibid.* Herisson. *loc. cit. num.* 11. & certè differentia est inter incensationem, & orationem; cum namque illa pluribus, & interpollatis ductibus compleatur, nihil impedit, quin possit vna incensatio modicè interrumpi ab alia; quod non habet locum in Oratione, quæ vnicum habet sensum, & si interrumpatur, jam non est ampliùs oratio. Sicut excipiuntur etiam Cruciferarius, & Ceroferarij, qui genuflectere non debent, quia in illis non consideratur conditio personarum, sed res, quam tenent. Quarti *ibid. §. limitatur secundò*. Castaldus *lib. 2. sect. 10. cap. 1. num. 14.* Bauldr. *p. 1. cap. 14. art. 1. num. 4.* & simulacra marmorea (saltem Ceroferarij) repræsentant. Paulus à S. Ioan. *ibid. lib. 1. cap. 12.*

## SECTIO QVARTA.

### *De alijs Officijs peculiaribus Conuentuum.*

208 ALia præter Religionis propria, de quibus hucusque actum; particularia officia superesse supponunt Constitutionum verba, ibi: *Annotentur Festa Sanctorum Ordinis nostri, & etiam ea, quæ apud Nos, & in Diæcesi illa celebrari debent*; Quæ vtique censenda sunt officia Dedicationis, ac Titularis cuiusque Ecclesiæ; Reliquiarum, quæ

quæ inibi coluntur, & alia fortè de quibus mox aliqua.

209 Quando enim solemni ritu ab Episcopo consecrata est Ecclesia ( quod est id, quod in præsenti dedicationis nomine importatur. Barbos. de *Iur. vniuers. Eccles. lib.* 2. *cap.* 2. *num.* 25. Gauantus ad *Rubr. Breuiar. sect.* 8. *cap.* 5. *num.* 2.) anniuersariæ dedicationis Festum celebrandum non ambigitur, ex vtroque *Cap. Solemnitates dist.* 1. *de Consecrat.* & vtique cum Octaua *d. Cap. Solemnitates il* 2. seù communi dedicationis officio sub primæ Classis ritu. Gauant. *ibid. num.* 3. Bissus in *Hierurg. litt. D. num.* 51. §. 5. *&* 17.

210 Et quamuis idem fieri posse, & si consecrata non sit Ecclesia, sed tantum benedicta ( vt eam Prælatis Regularibus benedicere concedunt priuilegia Iulij II. & Leonis X, apud Cassarub. in *Compend. Priuil. Mendican. verb. Benedicere Ecclesiastica*. Peyrin. *tom.* 1. *Priuil. Minim. ad Constit.* 1. *eiusdem Iulij*. §. 22. & ad *Leon. X. Constit.* 18. §. 3. Lezanam *tom.* 2. *verb. Ecclesia num.* 7. Barbos. de *off. & potest. Episcop. allegat.* 27. *nu.* 44.) adstruat Peyrinus in *Regul. Minim. cap.* 4. §. 14. *q. vnic. num.* 11. eo quod hoc anniuersarium non sit consecrationis Ecclesiæ, sed tantum dedicationis, vt ex titulo *Commune Dedicationis Ecclesiæ*, quo propriè significatur locus prophanus cultui Diuino dedicatus; quod æque fit per consecrationem, ac per benedictionem; quem sequitur Lezana *tom.* 3. *in Mar. magn. Carmelit.* §. 103. *num.* 518. vbi pro se adducit Gauantum *ibid. sect.* 8. *cap.* 5. *num.* 5. nonnullaque Concilia dedicationis Festum indicantia; nec contrarias dicit Breuiarij, aut Missalis Rubricas. Nihilominùs id puto non admittendum, quia dum de dedicationis Festo agitur, sermo est de anniuersario consecrationis die, vt ex *Cap. Præcepta Synod. Cap. Basilicas. Cap. Certum est. Cap. Arianorum. de Consecr. dist.* 1. & ex Guliel. Durando in *Rational. Diuin. Offic. lib.* 1. *cap.* 6. & *lib.* 7. *cap.* 48. Stephan. Durant. de *Ritib. Eccles. lib.* 1. *cap.* 24. Cresper. *Summ. Eccles. Disciplin. verb. Dedicatio*. Gauant. ad *Rub. Breuiar. sect.* 8. *cap.* 5. *num.* 2. Guyet. *lib.* 1. *cap.* 3. *q.* 1. 2. *&* 7. *& lib.* 2. *cap.* 1. *q.* 1. *&* 2. in quibus, & à quibus dedicatio pro consecratione vel supponitur, vel exponitur. Et patet ex Oratione in *Commun. Anniuers. Dedicationis Eccles. Deus qui nobis per singulos annos huius Sancti Templi tui consecrationis reparas diem &c.* & ex Festis Dedicationis Ecclesiæ Saluatoris IX. & Ecclesiæ SS. Petri, & Pauli XVIII. Nouemb. in quibus ex lectionibus secundi Nocturni patet apertè earumdem Ecclesiarum consecrationem annua celebratione memorari. Sic enim *lect.* 4. quoad illam Saluatoris: *Ritus, quos in consecrandis Ecclesijs, & Altaribus Romana seruat Ecclesia*, & *lect.* 5. *Quam idem Pontifex consecrauit* 5. *Idus Nouembris, cuius consecrationis memoria celebratur hodierno die*. Et quoad alteram Sanct. Apostol. *lect.* 5. sic. *Quam Sanctus Siluester Papa* 14. *Kalend. Decembris, eo modo quo Lateranensem Ecclesiam consecrauerat, dedicauit, & in ea Altare lapideum Chrismate delibutum erexit. Eamdem Basilicam vetustate &c. Vrbanus VIII.* eadem die recur-

*recurrente anni 1626. solemni ritu consecrauit.*

211 Ex quibus clarè dignoscitur Rubricarum, & Conciliorum, dum de dedicationis officio, aut festo loquuntur, de anniuersario consecrationis festo sensum esse. Nec diuersum colligi potest ex Gauanto, qui *d.n.5.* tantum dicit, Festum Titularis Ecclesiæ sub ritu primæ classis celebrandum cum Octaua, sicut & Festum dedicationis: sed non dicit celebrandum anniuersarium Festum dedicationis, si non sit consecrata Ecclesia, & tantum dedicata, quod est valdè diuersum. Et licet dedicatio haberi possit per consecrationem, vel per benedictionem; dum tamen anniuersarium dedicationis festum permittit Ecclesia, consecrationis anniuersariam memoriam intendit, vt vidimus. Et ita, & benè Pasqualig. de *Sacrif. non. leg. q.271. per tot.* & ex Prax. Roman. Gobat. *Theol. experim. tract. 3. num. 696. appendic. 3. litt. O.* & ante illum Guyet. de *Fest. propr. loc. lib. 1. cap. 3. q.4.* vbi *q.7.* nec posse fieri Festum anniuersarium dedicationis, si casu desijt consecratio, eo quod, cum Festum anniuersarium dedicationis sit anniuersaria recensio factæ olim consecrationis, destructo principali, nequeat stare accessorium. Et ita etiam in Officior. Ordinis nuper recognit. Rubricis *num. 6.* ibi. *Faciant quoque officium Dedicationis propriæ Ecclesiæ, si sit consecrata*; cum namque permittatur sub conditione consecrationis, hac deficiente dedicationis officium intelligitur interdictum.

212 Hinc est, quod omnes Ecclesias nostras consecrari optarem; & etiam ob maiorem Sacrorum Canonum obseruantiam, cum id suadeatur *Cap. Tabernaculum*; & *Cap. Ecclesias. de consecrat. dist. 1.* ita quod extrà Ecclesias consecratas antiquo saltem iure attento Missas celebrare non liceat. *d. Cap. Tabernaculum. Cap. Sicut non alij. Cap. Nullus. Presbyter. tit. eod.* & communiter DD. quorum plures apud Barbos. ad *d. cap. Missarum num. 1.* maximè cum nullum ex consecratione incommodum; quamuis enim consecrari non debeat Ecclesia, nisi assignata dote. *Cap. Piæ mentis*; & *Cap. Frigentius 16. q. 7. Cap. Placuit. 1. q.2. Cap. Nemo, de Consecrat. dis. 1. Cap. Cum sicut. de Consecr. Eccles. Altar.* Barbos. ibi *num 2.* & de *Potest. Episcop. allegat. 27. num.3.* Lambertin. de *Iur. Patron. lib.1. p.1. q.5. art. 18.* Gonzalez in *Cap. Proposuit. De Filijs Presbyter. num. 5.* secus tenetur Consecrator eam dotare. Gloss. in *d. cap. Nemo* & in *cit. Cap. Cum sicut.* Pagnanus in *Cap. Cum secundum. De Preb. & dignit. num. 21.* & *Cap. Quoniam de Iur. Patron. num. 35. & 36.* Barbos. *ead. allegat. 27. num.3. fin.* quod Religiosam paupertatem grauare posset; cessat huiusmodi incommodum, cum id Mendicantes ligare non videatur, eo modo quo & sine dote Ecclesias ædificare possunt, & ex Siluestro *verb. Ecclesia 2. num. 3.* Lezana *tom. 2. verb. eod. numer.* 8.

213 Siuè verò consecrata sit, siuè non, & tantum benedicta, Festum Titularis Ecclesiæ est insuper & semper celebrandum, & vtique sub ritu

duplicis primæ Classis, & cum Octaua. Rubric. Breuiar. Rom. *tit. de Octauis*. Gauantus *d.sect.8. cap.5. num.5.* Paulus à S. Ioan. Ceremonial. *lib. 4. cap.20.* Guyetus *ibid. cap.4. q.5.* Bissus *ibid. litt. F. num.54. §.3.* & *litt. T. num.64. §.1.* & in *cit. Rubr.* Breuiarij Augustiniani *num.6.* ibi: *Faciant quoque officium &c. nec non de Titulari eiusdem sub ritu duplicis primæ Classis, & de vtroque Octauam.*

214 Et hæc dicta sint de Ecclesiæ dedicatione, & eius Titulari; nam si sermo sit de Altare aliquo consecrato, licet ipsa die consecrationis possit Missa dedicationis prout in Missal. pro dedicationis die, celebrari per Guyet. *d.lib.1. cap. 3. q. 12.* Biss. *litt. D. num. 51. §.13.* nullatenus potest huiusmodi consecrationis anniuersaria commemoratio celebrari, seù nec officium, nec Missa dedicationis recitari. Guyet. *d. q. 12.* nec est in vsu, vt notat Bissus *ibid.* §.14. Etsi de dedicato, seù de alicuius Altaris Sancto Titulari, cum distinctione loquendum; Vel Titularis est Sanctus, qui sit in Calendario, seù Breuiario dispositus, vel non. Si secundum, sicuti certum est, non posse officium de eo Sancto fieri, tum quia obstat S. Rit. Congregat. Decretum, de quo supra *num.* 178. quo omnibus officia alia addere prohibetur, vt Gauant. *sect.1. cap.5. tit.2. n.9. & sect.2. cap.2. nu.24. & 26.* ibi: *Neque quia titulus est Capellæ, seù Altaris*; & *sect.3. cap.12. num. 15. & 16.* Pasqualigus de *Sacrif. nou. leg. q.265. numer. 2.* Lezana *t. 1. p. 1. cap. 12. num. 37.* Quarti ad *Rubr. Miss. p. 1. tit. 1. dub. 5.* Bissus *litt. T. num. 65. §.2.* tum quia Altaria non eo fine eriguntur, vt in ipsis persoluantur Diuina Officia; qua de causa nec ibi est vsus Chori; Quo fit nec Officium diuersum à Breuiario, seù talis Titularis posse Officium celebrari, si de tali Sancto celebrandum non sit, ex Guyet. *d.lib.1. cap.16. q.3.* Ità passim admittitur posse Missam de eo Sancto Titulari in Calendario non descripto, more festiuo in eius die festo celebrari. Gauant. *sect.3. cap. 12. num. 15.* Quarti *ibid.* Guyet. *cit. q. 3. & lib. 4. cap. 21. q. 10.* Bissus *d. litt. T. num. 65. §. 2.* seù cum *Gloria in Excelsis*. Gauant. & Quarti *loc. cit.* Guyet. *ead. quæst. 10.* Tobias Lohner in *Prax. Miss. part. 2. tit. 10. num. 3.* sed cum commemoratione officij diei, cum sit quasi votiua. Gauant. *d. Rubric. Miss. p. 1. tit. 9. §. In Missa de Sancto*. Bissus *litt. M. num.232.* Si verò fuerit in Calendario, celebrandum erit officium, & sub eo ritu, qui in ipso Calendario statuitur. Lezan. *loc. supr.* Nec ob titulum Altaris altior ritus inducendus est ex Decret. eiusd. S. Congreg. Quart. *cit. dub. 5.* Gauant. *sect. 1. cap. 5. tit. 2. nu. 8. & sect. 2. cap. 2. nu. 25.* vbi, nec etiam si causa iusta videatur, sinè Sedis Apostolicæ permissione; & iterum *sect. 3. cap. 12. num. 16.* Pasqualigus *cit. qu. 265. num. 4.* Bissus *d. litt. T. num. 65. §. 2.*

215 Nec obstat, quod in contrarium quoad vtrumque, officium scilicet, & ritum scribat Bordonus *resol. 30. num. 18.* ex non subsistente tamen fundamento, quoad primum nempè, quod omnium Ecclesiarum, etiam

Regu-

Regularium consuetudo sit celebrandi officium Titularis Altaris in Calendario non descripti; & quod Rubricæ Breuiarij de *Commemorationibus nu.3.* supponant de his Officium duplex, licet sinè expressione maioris, vel minoris. Et quoad secundum, quia cum mutare ritum in tali casu non sit ex prætextu, sed ob causam, non contrariatur præfato S. Congregationis decreto, quo ritus mutatio prohibetur tantum, si aliquo prætextu fiat: non verò si ob causam, eo modo quo de Sancto Titularis Ecclesiæ ex hac Titularis causa fit officium sub ritu primæ classis, & si in Calendario sit simplicis ritus. Quo enim ad consuetudinem certè non probatur, & contrarium potiùs deducitur attentis S. Congregationis Decreto, & modò dictis cum Gauanto, & Bisso. Et quoad Rubricas: en ipsarum verba: *De alijs Dominicis à prædictis nulla fit commemoratio Dominicæ occurrente Festo Duplici, quia festum in illis occurrrens transfertur, nisi illud Festum fuerit principale Patroni, vel tituli ipsius Ecclesiæ: non autem alicuius Capellæ, vel Altaris eiusdem*; per quæ certè nequit dici, supponi officium duplex pro Altaris titulari, cum verba, *non autem alicuius Capellæ, vel Altaris eiusdem*, apposita censeantur ad maiorem expressionem eius, quod intendebatur, scilicet, non esse transferendum in eo casu festum Titularis Ecclesiæ, siuè pro Titulari Altaris faciendum sit officium, siuè non, proùt non faciendum obseruat Bissus *d.* §. 2. ex eo quod in Rubricis generalibus nulla fiat mentio de Titulo Altaris; Ni velimus dicere, & clariùs, quod cum possit contingere, quod in aliqua ex *alijs Dominicis à prædictis* occurrat Festum alicuius Sancti Titularis Altaris, vel Capellæ, cuius officium iuxtà Calendarium sit ritus duplicis, addita sint illa verba, *Non autem alicuius Capellæ, vel Titularis*, ad indicandum solum, quod huiusmodi Sancti Titularis Altaris festum ex Calendario duplex debeat transferri; non verò ad insinuandum de quolibet Titulari Capellæ, vel Altaris posse fieri officium duplex. Quo verò ad mutationem ritus ex causa, præterquamquod non subsistit, cum ratio Titularis Altaris non exigat officium, vt dictum est cum Guyeto, adeòque neque mutationem ritus; quando hæc Tituli causa ad id sufficiens esse posset, nec adhuc propria auctoritate, & sinè S. Congregationis permissione ad praxim reducenda, vt pariter cum Gauanto, & alijs *num. præcedent.* dictum est.

216 Saltem apud Nos prædicta omnia obseruanda, cum in Rubric. generalib. Breuiar. reformat. Ordinis *num.7.* sic disponatur. *Titulus Altaris, seù Capellæ si nominetur in Calendario Romano, celebrandus est eo ritu, sicut ibi describitur; & si in illo non nominatur, ad illud Altare celebrari poterunt Missæ festiuæ tantum cum hymno Angelico Gloria in Excelsis: sed officium nullatenùs fiat sinè licentia Maiorum*. Et hæc attenta præcisa ratione Titularis, quia si eiusdem Titularis adsit ibi insignis reliquia, tunc ratione Reliquiæ faciendum esset officium, vt mox dicitur; sicut etsi adsit consuetudo fa-

ciendi officium de Altaris Titulari, vt Guyet. *d. lib.1, cap. 16. q.3.* & Bissus *cit. num.65. §.2.* dicunt, dummodo consuetudo hæc sit antiqua & antè Bullam Pij Quinti, Guyet. *ibid. cap. 13. quæst.4.*

217 Præter ergò supradicta celebranda sunt quoque officia Reliquiarum in nostris Ecclesijs existentium ex Concil. Turonen. sub Nicolao I. *cap.61.* Guyet. *ibid. cap.9.q.1.* etiam Sanctorum in Breuiario Romano non nominatorum, ex concessione Gregorij XIII. Quaranta in *Summ. Bull. verb. Diuinum officium*. Lezana *t.1.p.1.cap.12.num.35.* & Rubric. Breuiar. Ord. *loc. sup. num.8.* Adderem libenter, nec in Martyrologio, ob plura corpora in sacris Romæ Cæmeterijs, dummodò tamen reliquiæ ipsæ approbatæ sint; vt ex pluribus S. Rit. Congreg. Decretis apud Gauant. in *Rubric. Miss. p.1. tit.11. litt.H.* & in Rubric. Breuiar. *sect.1. cap.5. tit.2. num.8.* Io: Mar. Nouar. *Lucern. Regular. verb. Officium num.7.* Barbos. in *Collect. decis. Apost. collect. 802. num.4.* Ad quem effectum sufficit moralis certitudo deducta ex probabilibus argumentis. Gobat. in *Theol. experiment. tract. 3. num.683.* Quintanaduen. *Theol. moral. tract.7. singul.27. num.* 10. Quarti in *Rubr. Miss. p.1. tit.1. dub.4.* vel vsus, & continua à priscis temporibus traditio, vel legitimum instrumentum eorum, ad quos spectat. Guyet. *lib. 1. cap.9. q.2.* Rubric. Ord. *loc. sup. num.8.*

218 Et si fuerint insignes huiusmodi reliquiæ, vt corpus, caput, brachium, crus, vel pars, in qua passus est Martyr, iuxta eiusd. Gregorij XIII. sub 30. Decemb. 1573. & S. Rit. Congregationis die 28. April. de 1628. declarationes, de quibus Gauant. *cit. p. 1. tit. 11. litt. H.* Nouarr. *ibid. num.18.* Barbos. *ead. Collect. 802. num.5. & 9.* Guyet. *ead. q.2. & lib.2. cap.11. q.6.* Bissus *litt.C. num. 560. §.20.* celebrandum erit officium; modò tamen pars, in qua passus est Martyr, sit integra, & non modica, ex d. S. Congregationis decreto laudati DD. Quapropter, si aliquid ex eius integritate deperdatur, cessare licentiam pro officio, subdit Quarti *loc. cit. dub. 4. §. Colligitur*, quod tamen puto intelligendum de integritate morali, & non phisica; ita quod, si aliquod paruum tantum deficiat, non officiat, Pasqualigus de *Sacrif. nou. leg. q.261. num.4.* secus res scrupulis plena esset. Et celebrandum sub ritu duplici. Barbos. *cit. num.4.* Nouarr. *eod. num.7.* Lezana *d. cap.12. num.35. & 37.* etiam si in Breuiario talis Sancti officium sit semiduplex, vel simplex. Lezana *d. num.35.* Rubricæ Ordinis *cit. nu.8.* duplicis tamen minoris, vt ex S. Rit. Congreg. sub 23. Nouemb. 1602. idem Gauantus *cit. sect.1. cap.5. tit.2. num.8. & sect.3. cap.2. nu.* 10. Quarti *eod. num.4.* Guyet. *lib.2. cap.11. q.3. & q.6.* Rubric. Ordin. *ibid.* Bissus *litt.F. num.54. §.8. & litt.O. num.31. §.8.* vbi, sicut & *litt.C. num.560. §.22.* non licere sub altiori ritu v.g. duplicis maioris, per Gobat. *d. tract.3. nu.686.* (excepto tamen si ex vsu recepto solemniore ritu celebrari consueuerint. Guyet. *cit. q.3. & 6.* Bissus *litt. F. num. 54. §. 8.*) cum Credo tamen in Missa. Gauant.

uant. ead. *part.* 1. *tit.* 11. *litt. H.* Quarti pariter *p.* 1. *tit.* 11. *dub.* 3. Arnaud. *Epitom. Sacr. Rit. p.* 1. *tit.* 11. Guyet. *lib.* 3. *cap.* 28. *q.* 3. Tobias Lohner *loc. sup. p.* 2. *tit.* 17. *num.* 1. Bissus *cit. litt. C. num.* 560. §. 20. Et hoc salua ratione duplicis minoris; cum duplex maius tale non sit ex Symbolo Apostolico in Missa, sed ex integris Vesperis in concursu cum alijs duplicibus minoribus, vt notant Gauantus *ead. sect.* 3. *cap.* 2. *num.* 6. & Bissus *d. litt. F. num.* 54. §. 5. vel ex maiori stabilitate, & in sua die firmitate, vt in occurrentia cum duplicibus minoribus, cum hæc sint transferenda, non verò illa. Guyet. *lib.* 2. *cap.* 11. *q.* 4. & 7. & Rubr. Breuiar. *De occurrentia, & concurrentia officiorum.*

219 Si verò Reliquia insignis non fuerit, & officium concedatur (à Sacr. scilicet Congregat. super hoc consulenda, vt Bissus *litt. O. n.* 31. §. 9. Quarti *p.* 1. *tit.* 2. *dub.* 5.) sub ritu semiduplicis celebrandum erit ad differentiam insignis. Gauant. *d. sect.* 3. *cap.* 3. *num.* 3. & ex S. Rit. Congregat. decreto 1. Septembris 1612. Barbos. *loc. sup. num.* 6. & de Offic. *Paroch. cap.* 10. *num.* 20. Nouarr. *ibid. num.* 8. Lezana *eod. cap.* 12. *num.* 37. Quarti *cit. tit.* 2. *dub.* 5. Guyet. *d. lib.* 2. *cap.* 12. *q.* 1. Bissus *litt. C. num.* 560. §. 22. & *litt. F. num.* 54. §. 8. adeòque & sine *Credo* in Missa. Gauant. *cit. litt. H.* Guyet. *lib.* 3. *cap.* 28. *q.* 3. Bissus *cit. num.* 560. §. 20. Et ea die, qua vel eius Martyris contingit dies natalis, seù transitus, per Guyet. *lib.* 2. *cap.* 1. *q.* 2. *cap.* 2. *q.* 1. & *sequent.* vel quæ ei pro officio assignatur in Calendario, si sit ex descriptis in ipso. Idem *ibid. q.* 2. *fin.* & si non sit ex descriptis, & dies natalis ignoretur, ea die, quam Prælatus statuerit. Idem Guyet. *eod. cap.* 2. *q.* 10. sicut de die anniuersaria dedicationis Ecclesiæ, quando consecrationis dies ignoratur, ipse idem resoluit *cit. cap.* 1. *q.* 4. Vbi admonendus Prælatus, ne eam assignet, quæ in Calendario alteri eiusdem nominis Martyri assignatur, ne decipiatur populus, putans Martyrem, qui ibi colitur, illum esse, qui in Calendario. Gauantus *sect.* 8. & semel assignata non est ampliùs mutanda, eo modo, quo nec licitum est alijs officijs dies assignatos pro libito mutare.

220 Hæc autem omnia in ea tantum Ecclesia locum habent, in qua fuerint Reliquiæ, ex S. Rit. Congregat. Decreto 23. Iunij 1617. Gauant. *sect.* 3. *cap.* 3. *num.* 5. Nouarius *cit. num.* 17. & 18. Barbos. *ead. Collect.* 892. *n.* 9. Pasqualig. *loc. cit. num.* 8. Lezana *d. cap.* 12. *num.* 33. Pax Iord. *tom* 2. *lib.* 10. *tit.* 39. *num.* 14. Quarti *cit. tit.* 2. *dub.* 5. Bissus *litt. C. num.* 560. §. 23. & *litt. O. num.* 31. §. 8. Hyacinth. Donatus in Prax *tom.* 4. *tract.* 18. *q.* 63. *num.* 3. vndè nullatenùs Reliquiæ quantumuis insignis in vno Monasterio ad aliam Ecclesiam officium fas est extendere Guyet. *lib.* 1. *cap.* 1. *q.* 8. *fin.* & *cap.* 2. *quæst.* 4.

SEC-

# SECTIO QVINTA.

## De Festis Sanctorum Diæcesis.

221 Celebranda item sunt officia Sanctorum Diæcesis, in qua aliquod situm fuerit Monasterium. Ita clarè Constitutiones *loc. supr.* seù dedicationis Ecclesiæ Cathedralis, & sub ritu primæ classis. Sed difficultas est, an celebrandum huiusmodi officium ex sola congruentia, vt cum Gauanto *sect.8.cap.5.num.5.* Bissus *litt.D. num.51.§.6.* vel ex debito, vt volunt Tamburinus in *Decal. lib.2. cap.5. §.2. num. 5.* Guyet. *lib.1. cap.3. q.11. & lib.2. cap.16. q.4.* Et quidem Rubricæ Breuiarij Ordinis *nu.2.* ad huiusmodi officium nos non teneri declarant, quamuis celebrare permittant, & laudent, ibi: *laudabile tamen si recitent in gratiam populorum.* Sed ad illud nos teneri sustineo, cum per Apostolicas nostras Constitutiones ea nobis iniungantur officia, *quæ in Diæcesi illa, in qua situm fuerit Monasterium celebrari debent;* inter quæ absque dubio non vltimum locum habet officium dedicationis Cathedralis, quod certè ex præcepto celebrandum est in Diæcesi, vt ex Sacr. Rit. Congregat. 2. Martij 1619. decreto, Gauant. *d. num.5.* Guyet. *lib.1. cap.3. q.11.* Bissus *litt.D. num. 51. §.6.* & licet in fine Constit. Clementis X. incipien. *Ex iniuncto Nobis &c.* quæ præmittitur officijs Ordinis, legatur derogatio per clausulas generales omnium in contrarium facientium statutorum auctoritate Apostolica confirmatorum; per huiusmodi derogationem tolluntur ad summum, quæ impedire possunt recitationem officiorum pro Ordine Eremitarum concessorum, quod est intentum illius Constitutionis, ibi, *vt alijs quibuscumque relictis, nouissimè hisce Ordinis officijs, & Missalibus correctis, & auctis omninò vtantur:* non verò tolluntur cætera concessa à Sede Apostolica huiusmodi officijs non contraria, licet fortè quoad aliqua alia non conueniant cum Rubricis prædictis; quandoquidem de Rubricis nulla prorsus in dicta constitutione mentio habetur, nec earum obseruantia demandatur. Et sic quoad hanc partem dico vigere nostram Apostolicam legem de celebrandis Festis, & officijs, quæ fiunt in Diæcesi; adeòque & ad officium dedicationis Cathedralis teneri; maximè cum permittatur, vt dixi, à Rubricis Ordinis.

222 Accedit officium Patroni principalis Diæcesis, ad quod Regulares omnes tenentur iuxta Constit. Gregorij XIII. *Pastoralis officij*, die 30. Decembr. 1579. apud Quarant. in *Compend. Bullar. verb. Diuinum officium.* Nouar. *Lucer. Regul. verb. Officium n.21.* Peyrin. *t.1. ad Constit.28. Leon.X. num.5.* Bordon. *resol.124. num. 15.* Lezan. *t. 1. p.1. cap. 12. num.34.* Guyet. *cit. q.4.* Gobat. *Theol. experim. tract.5 num.627.* Bissus *litt. R. num. 27.* Quin

& Pa-

& Patroni loci ( Oppidi exem. gr.) in quo situm Monasterium, ex eiusd. S. Rit. Congreg. decreto, vt testantur Gauantus *sect.* 1. *cap.* 5. *tit.* 2. *num.* 6. *& sect.* 3. *cap.* 12. *num.* 5. Bissus *d. num.* 27. & præscribunt Rubricæ Ordinis *eodem num.* 2. posito, quod Patronus loci alius sit à Patrono Diæcesis, vt benè distingunt Guyet. *lib.* 1. *cap.* 7. *q.* 8. & *loc. cit.* Bissus, & Gobat, qui tamen quoad conclusionem contrarium sentit. Addo & Patronorum minùs principalium, non quidem loci (cum hic differat à Diæcesi) sed Diæcecesis, de quibus in ea fit officium, propter eamdem nostram Constitutionem, *quæ in Diæcesi illa celebrari debent*, sicut & Titularis Ecclesiæ Cathedralis, quando alius est a Patrono. Guyet. *cit. q.* 4. cum pariter ad Diæcesim spectet. Idem ibid. *cap.* 19. *q.* 2. dummodò tamen, vt dictum est, in Diæcesi celebrentur.

223 De Octauis verò loquendo, ad illam dedicationis Ecclesiæ Cathedralis absolutè Regulares non teneri, scribit Gauant. *sect.* 8. *cap.* 5. *num.* 5. quem *tract.* 3. *num.* 696. *appendic.* 3. *litt.* O. *fin.* laudat Gobat, sequitur Bissus *litt.* D. *num.* 51. §. 6. tenetque Guyet. *ead. q.* 4. vbi Octauas quascumque locorum ex S. Rit. Congregat. decreto ad Regulares non spectare, vt & pro nostra Religione declarant Rubricæ Breuiarij Ordinis *ibid. num.* 4. Quod & à Nobis obseruandum etiam in Ciuitate, vbi ipsa Cathedralis Ecclesia, cum, licet in ea Ciuitate celebranda sit huiusmodi octaua, non debeat celebrari in Diæcesi, vt ex S. Rit. Congreg. decreto, Gauant. *d. sect.* 8. *cap.* 5. *num.* 5. Bissus *cit.* §. 6. & officia à nobis celebranda non sint, quæ in Ciuitate, sed quæ in Diæcesi celebrari debent. Vndè infero celebrandam illam Patroni (non obstante quod nec ad hanc teneri Regulares doceant Bordonus *Resol.* 30. *n.* 18. *& resol.* 124. *nu.* 15. Pax Iordan. *tom.* 2. *lib.* 10. *tit.* 39. *num.* 19. & prædicti Gauant. *sect.* 1. *cap.* 5. *tit.* 2. *num.* 6. & *sect.* 3. *cap.* 12. *num.* 5. & Bissus *litt.* R. *num.* 27. vbi signanter etiam si agatur de Octaua Patroni Diæcesani) non quidem loci, sed Diæcesani, si in Diæcesi celebretur; eo magis, cum & Rubricæ Ordinis *cit. num.* 4. eam permittant. Quod sentiendum est & de alijs Octauis, si quæ ex alio titulo, sicut & de Officijs, quæ sine illis in tali Diæcesi celebrentur, cum dispositio, *Et quæ in Diæcesi illa celebrari debent*, sit indefinita; adeoque omnia complectatur. Secus verò de Officijs Ecclesiæ Parochialis, intrà cuius fines situm Monasterium, quia nomine Diæcesis, de qua in præfatis Constitutionibus, venire nequit Parochia; præter communem, & pro omnibus Ecclesijs rationem, quod sinè Sedis Apostolicæ auctoritate fieri nequeat officium, eo quod in loco adsit Ecclesia Parochialis, vt ex S. Congregat. decreto infert Gauantus *sect.* 2. *cap.* 2. *num.* 25. & ad rem præsentem exornat Guyet. *lib.* 2. *cap.* 16. *q.* 7.

224 Circa quæ tandem officia hæc obseruanda. Primò, proprijs illius Diæcesis, si habeantur, in recitatione officijs vtendum esse, vt ex Rubricis

Bre-

Breuiarij Romani, *De officio duplici num.* 1. verbis *cum officijs proprijs à Sede Apostolica approbatis, aut eiusdem Sedis auctoritate receptis, vel recipiendis*, resoluit Guyet. *lib.3.cap.*1.*q.*20. & vti concedunt Rubricæ generales nostri Ordinis *num.*5. Secundò, in occurrentia Octauæ Patroni Diæcesis, cum Octauis Sanctorum Ordinis, has illa omissa, præferendas. Rub. Ordin. *ibid.num.*4. Ex quo idem de alijs octauis (si quæ) Diæcesis à fortiori dicendum; sicut & occurrente Dedicatione propriæ Ecclesiæ, cum officio dedicationis Cathedralis, hanc ad proximam diem transferendam, ex *Rot. Roman. Decis.* 616. *num.* 1. *p.*1. *recent*: docent Gauant. *sect.* 8. *cap.* 5. *num.* 6. Carellus in *Doctr. Sacr. Rit. p.*4. *Dialog.*5. Bordonus *resol.*30. *num.*23. & occurrente Festo Patroni loci cum Patrono Religionis, hunc illi præferendum, cum sit Patronus Generalis totius Religionis ad plura, & in pluribus Diæcesibus Monasteria se extendens; & quia illo dignior, cum precisè loquendo Patronus loci quoad Regulares, vt insinuatum est, sine Octaua consideretur, quod de Religionis Patrono dici non potest; & etiam quia Regulares magis debent proprio Patrono, quam alteri sibi, & alijs communi. Bordonus *resol.* 64. *num.* 14. quod dicendum est de Sancto quolibet Ordinis, quando occurrit cum altero Sancto Diæcesis eiusdem ritus. Idem Bordon. *cit.resol.*30. *num.*23. & Rubricæ Ordinis *loc. sup. num.* 9. E contra verò occurrente Titulari Ecclesiæ propriæ cum Patrono principali Diæcesis, officium de Patrono, translato Titulari faciendum, cum totius Diæcesis sit iste Protector: Titularis verò vnius tantum Ecclesiæ. Gauant. *sect.* 3. *cap.*10. *num.*15. Carellus *ibid.* & Rubricæ Ordinis *num.*6.



# OBSERUATIO DECIMA,

## Ad Text.



*Ratres Conuersi, & Commissi Rosarium integrum, cum meditatione quindecim Mysteriorum, circa quam vigilanter doceantur, loco Horarum recitabunt: Dominicis autem, & Festis diebus, ac prætereà quando in Choro dicitur officium paruum, ipsi Coronam Virginis superaddent.* Constit. *d. part.* 1. *cap.* 1. §. 11.

## SECTIO PRIMA.

*De Officio Laicorum, ritu in eo recitando, & sub quo onere.*

225 Officij Laicorum nomine preces à Fratribus Laicis dicendas appello breuitatis causa, & quia ità nuncupantur à Cassarub. in *Compend. Priuileg. Minor. verb. Moniales. num.* 30. Portell. in *dub. Regul. verb. Horæ canonicæ.* Corduba in *Exposit. Regul. cap.* 3. *q.* 1. Peyrin. *tom.* 1. *de Subdit. in Addit. ad Constit. Leonis X. cap.* 4. *num.* 58. & *in Regul. Minim. cap.* 4. §. 16. *per tot.* Bordon. *resol.* 30. *num.* 17. & item in Constitutionibus Ordinis Eremitarum antiqu. de 1551. *cap.* 2. *de Officio Fratrum Illiteratorum*; tum de 1620. impressis *lib.* 1. *cap.* 5. *de officio Diuino, seù precibus, quæ singulis quibusque horis persolui debent à Fratribus Laicis, & Conuersis.* Et in integro B. V. Rosario consistere patet; quod quotidiè recitandum ab illis, cum loco Horarum, quæ quotidiè à Choristis persoluuntur, substituatur, & cum præfatorum Mysteriorum meditatione, tamquam conditione ad perfectam recitationem, & loco attentionis requisita.

226 Modus autem recitandi non alius admittendus videtur, quam per Choros, & alternatim, vt pluribus suadet Nauar. de *Orat. cap.* 10. *num.* 27. & *seq.* exornat, & approbat Suarez de *Relig. tom.* 2. *lib.* 3. *cap.* 9. *num.* 14. &

elicio à Constitutionibus primò, ex eo quod loco Horarum recitandum sit; adeòque & alternatim ad instar Horarum. Secundò, quia Constitutiones *cap.2. §.6.* de Rosario, & oratione mentali Laicorum eodem modo loquuntur, ibi: *Noctis tempore ijdem Fratres (Conuersi, & Commissi antè consuetam Conuentus, duas horas orationi vacabunt; vnam scilicet mentali, alteram vocali*; hoc est simul vacabunt vocali, eo modo, quo simul assistunt mentali: Modus autem vacandi simul orationi vocali proprius ille videtur, qui alterna recitatione completur; nec opus fuisset, si priuatim recitandum esset, addere, *alteram vocali*, cum sufficienter hoc insinuatum iam esset cap. antecedenti, per iam adducta verba *Rosarium integrum loco Horarum recitabunt*. Et certè, cum per horam sit Orationi vocali vacandum, intelligendum statutum de oratione vocali in communi, & non priuata, quandoquidem recitationi priuatæ Rosarij non benè accomodatur hora, sicut accomodatur recitationi in communi, & alternatim. Addo aliam coniecturam ex eo sumptam, quod quando in Choro officium paruum B. Virginis dicitur, ipsi coronam eiusdem superaddere debent loco officij parui Choristarum; Cum enim extrà Chorum, & priuatim non teneantur Clerici ad dictum officium paruum B. Virg. sed solum in communi, & in Choro, vt infra dicitur, ita nec extrà eorum proprium Oratorium, seù Chorum, hoc est priuatim huius modi Coronam recitare teneantur Laici. Vndè sequitur, quod dum vrget obligatio eam recitandi, recitanda sit in dicto eorum Choro; hoc est alternatim, & in communi; & quarè non Rosarium?

227 Sed quomodo teneantur, seù an sub lethali difficultas est. Et quidem si iuxtà quorumcumque Ordinum statuta ad peccatum, vel non obligantia, id sit resoluendum, vt monent Suarez de *Relig. tract.4. lib.4. cap.17. num.2.* Basſæus in *Flor. Theol. verb. Horæ canonicæ. 1. num.9. fin.* Baldellus *Theol. mor. tom.2. lib.3. disp.22. num.5.* Bissus in *Hierurg. litt. C. num.51 1.* cum nostræ Constitutiones, quæ non intelligunt ad culpam obligare, nisi vbi quid sub formali præcepto damandatur, nullo verbo præceptiuo, vbi de hoc Laicorum Officio, vtantur, dicendum esset, nequaquam ad id sub lethali culpa eos teneri, vt hac de causa concludunt Sanchez *Consil. lib.7. cap.2. dub.3. num.13.* Tamburin. de *Iur. Abb. tom.2. disp.10. q.15. num.1.* Leander *tom.6. tract.8. disp.2. q.5.* Verum ratio hæc non sufficere videtur, cum neque verbis ad culpam obligantibus vtantur Constitutiones, vbi de Officio Diuino Choristarum, ad quod tamen sub mortali Clericos professos teneri vidimus. Vndè potest esse, quod aliundè pariter obligentur Conuersi, absque eo quod id in Constitutionibus sub lethali præcipiatur, sicut apparet de Clericis professis, & ad rem notat Peyrin. in *Regul. Minim. cap.4. §.16. quæst. vnic. num.4.* dum apertè sui Ordinis Laicos ad preces ipsis in Regula præscriptas sub graui culpa teneri declarat, etiamsi eo-

rum

rum Regula ad vllum peccatum nec veniale constringat.

228 Licet ergò non sint Choro deputati, ex quo capite ad Horas canonicas eos non teneri sentiunt communiter DD. cum tamen sint & ipsi, æquè ac Clerici, suo tamen modo, cultui Diuino dicati, eo modo quo Choristæ Diuino officio, sic Conuersos precibus ipsis ab eorum legibus assignatis obligatos sentio. Et etiam, tum quia, cum sint pars Communitatis, & æquè viuant, participentque de eleemosinis, tenentur pro Benefactoribus orare sicut alij secundum modum illis à lege præscriptum; quæ obligatio, cum oriatur ex iustitia, ad mortale obligat ex Peyrin. *ibid.* tum quia, cum sint veri Religiosi, tenentur Deum specialiter laudare, cui oneri certè satisfacere mihi non videntur, orando solum, vt habet Caramuel in *Theolog. Regul. num.* 1342. sicuti cæteri Christiani; eo magis cum id Monachorum institutioni conforme videatur, quandoquidem omnes priscos Monachos, & si nundum clericatui adscriptos, vel Diuinas laudes in eorum Ecclesijs, seù Oratorijs persoluere, vel saltem precibus particularibus Deum colere consueuisse, non est qui dubitet, vt videre est apud Cassianum, Biuarium de *Veter. Monach.* Nebridium à Mundelheim in *Antiquar. Monast.* Dadinum Alteserram de *Origin. rei Monast. lib.* 5. *cap.* 2. ibi: *Certè sinè oratione, & psalmodia non potest intelligi vita ascetica*; & in Regulis diuersis apud Holstenium. Et ita docet noster B. Augustinus Triumphus, de Ancona dictus, de *Potest. Eccles. q.* 69. *art.* 6. vbi sic. *Laici verò Religiosi similiter* (*non ad Horas canonicas, vt perperam nonnulli interpretantur*) *aliquid loco Horarum tenentur dicere, tot Pater noster, vel aliquid tale secundum Constitutiones ipsorum Religiosorum* (seù iuxta Constitutionum determinationem) *quæ cum sint per Ecclesiam confirmatæ, loquendo de Religionibus approbatis, ex præcepto tenentur & ipsi dicere, sicut alij*; tenetque Peyrinus *tom.* 1. *q.* 1. *cap.* 24. §. 3. & cum Paludan. Tabien. Graff. & alijs in *Regul. Minim. loc. cit.*

229 Quo verò ad meditationem mysteriorum, non id cadere sub præcepto docet apertè Nauarrus in *Miscell. de Psalter; & Rosar. B.V. Miscell.* 21. *&* 22. ex eo quod non videatur magis adstrictus contemplari diuina, qui Rosarium, quam qui horas Canonicas tenetur recitare; & aliàs certum sit, quod pro debita horarum recitatione sufficiat intentio, & attentio, de quibus supra *nu.* 28. *ad* 31. Vndè concludit, quod qui ad Rosarium tenetur, necesse sit, & sufficiat, *quod habeat propositum actuale, vel virtuale debitè attendendi ad Pater noster, & Aue Maria, quæ pronuntiabit; Sicut & benè pronuntiaturus horas canonicas, vel alias preces debet habere propositum benè attendendi ad ea, quæ pronuntiat; & quod sicut benè pronuntiaturo horas canonicas, sufficit attendere vna trium attentionum alibi declaratarum, puta ad verba, vel significata eorum, vel ad Deum, & Diuina; ita benè pronuntiaturo psalterium, vel Rosarium sufficit vna illarum.*

# SECTIO SECVNDA.

## *De officio paruo B. Virginis, eius Auctore, & obligatione.*

230 DEbita hæc, licet impar omni seclufo dubio B. V. laus; adeòque & laude dignus, qui nos eam fic laudare docuit. Vndè quifnam huius officij auctor fuerit, & fi definire certò non conceditur, quis faltem credi poffit, non puto prætereundum. Et omiffo eorum placito, qui Vrbanum II. in Concilio Claramontano de 1095. vel Sanctum Petrum Damiani circà 1056. faciunt auctores; cum ab his tantummodò reftitutus fuerit, vt de Vrbano II. Cardinalis Bona in *tract. de Diuin. Pfalmod. cap.* 12. §. 2. *num.* 1. & de S. Petro Damian. Ioannes Hieronymus Rubeus in *Hift. Rauenat. lib.* 5. *pag. mihi* 305. idem Cardinalis Bona *ibid. & nu.* 2. & quoad vtrofque, ex eo quod talis officij antiquior vfus clarè probetur in Monafterijs per ea, quæ ex Petro Diacono fcribunt Gauantus ad *Rubr. Breuiar. fect.* 9. *cap.* 1. Idem Cardinalis Bona *d. num.* 2. Bernardus Biffus in *Hierurg. litt. O. num.* 36. & Angelus à Nuce in *Chronic. Monaft. Cafsinen. num.* 1669. & *num.* 2118. & *feq.* Hoc inquam omiffo placito, officij parui B. V. auctorem fuiffe S. Benedictum fcribit ex B. Alano de Rupe idem Angelus de Nuce *cit. num.* 1669. Sanctum verò P. Auguftinum Hyppolitus Maraccius in *Fundatorib. Marian. verb. Auguftinus pag. mihi* 4. his verbis: *In Deiparæ laudem Officium cum Antiphonis, & refponforijs Auguftinum compofuiffe nonnulli tradunt, cum alijs precibus, quas familia Auguftiniana ftatutis diebus ei recitat imitatione fui Patroni tantæ Virginis fingulari ftudio accenfa. In cuius quoque honorem alba vefte vtitur, cum obligatione cuiufdam penfi horarij, quod ei Choris alternantibus exoluit. Eamdem veluti Matrem, & Patronam Ordinis fingularem in figillis, ac infignibus à Romanis Pontificibus iam olim accepit, in quorum Area B. V. Maria, dextera parte conftat totius Ordinis Cuftos, & Patrona: finiftra verò cernitur S. P. Auguftinus monafticis fimul, & Pontificalibus amictus veftibus.* In qua diuerfitate, ficuti primam opinionem improbare non audeo, fic nec cuiquam improbabilis cenferi debet fecunda; cùm ficut neutræ poffit quid pofitiuè opponi, fic vtraque æquali nitatur fundamento, nec pro alterutra maior ratio.

231 Quicumque tamen fuerit Auctor, in Choro recitandum huiufmodi officium fupponunt Conftitutiones tùm *loc. fupr.* tùm §. 5. ibi: *Mandamus etiam, vt quotiefcumque officium paruum B. Virginis dicendum fuerit in Choro &c.* vt fupr. ante *num.* 118. Sed an ex debito, vel non, non apparet; nec fatis videtur, quod nullum quoad hoc præceptiuum verbum legatur

propter

propter dicta *num.* 227. & aliàs, cum constet de antiqua in Ordine Eremitarum huiusmodi officij consuetudine, vt ex Constitutionibus Ordinis de 1551. *cap.* 1. ibi: *Pulsato itaque vltimo signo, & ad signum Maioris dicto sub silentio Pater noster, Fratres dicant Matutinum de B. Virgine stando. Deindè expletis matutinis B. Virg. versi ad Altare, & Crucis signaculo se signantes (quod tam in incohatione horarum Virginis, quam dici volumus obseruari) incipiant matutinum de tempore &c.* sub præcepto cadere videtur huiusmodi recitatio; quandoquidem Pius V. in sua Constit. *Quod à Nobis* pro Romani Breuiarij reformatione edita, dum ab hoc præcepto omnes Breuiario Romano vtentes exemit, huiusmodi consuetudinem precisè reseruauit, ibi: *Hoc autem concedimus sine præiuditio sanctæ consuetudinis illarum Ecclesiarum, in quibus officium paruum B. Mariæ semper Virginis in Choro dici consueuerat; ita vt in prædictis Ecclesiis seruetur ipsa laudabilis, & Sancta consuetudo celebrandi more solito prædictum officium.* Et ita Gauantus *sect. 9. cap.* 1. *num.* 5. Quod non solum intelligendum de consuetudine illud recitandi diebus à Rubricis Breuiarij designatis: sed etiam alijs diebus, & si officium sit nouem lectionum, vbi talis fuerit (sicut in casu nostro) consuetudo; & ex S. Congregat. declaratione sub 1. *Septemb.* 1607. idem Gauantus *ibid. nu.* 6. ita quod, si contingeret, quod aliqua Religio, quæ huiusmodi officium recitare consuescat, Romanum Breuiarium recipiat, adhuc, vt priùs, tale officium paruum recitare tenebitur, vt ab Vrbano VIII. de S. Rit. Congreg. consilio decretum 2. *Iannar.* 1627. scribit idem Gauantus *ibid.* & ex eo Guyet. *lib.* 4. *cap.* 19. *q.* 5. ex quo Bissus *litt. O. num.* 36. §. 4.

232 His tamen non obstantibus dicendum nullam esse quoad huiusmodi officium in Choro sub mortali obligationem; tum quia, si verum est, quod habet Donatus in *Prax. Regul. tom.* 4. *tract.* 18. *q.* 45. *num.* 3. Pij V. mens in præseruanda dicta consuetudine eas tantum respexit Ecclesias, quæ diuerso à Romano Breuiario vtuntur, non verò vtentes Romano; nam quoad istas officij huiusmodi obligationem etiam per antiquas consuetudines introductam reuocauit; tum quia, & veriùs, ex dicta Ordinis Eremitarum Constitutione non probatur consuetudo recitandi hoc officium paruum, vt in simili Bassæus in *Flor. Theol. verb. Hora canonica* 2. *num.* 5. vbi, teneri ex Regula se conformare ritui Romano, non facere quoad hoc officium consuetudinem; Et non existente consuetudine dubium non est, quod nulla sit obligatio, cum ablata sit a Pio V. vbi consuetudo non adsit. Suarez *tom.* 2. *de Relig. lib.* 4. *cap.* 13. Leander *tom.* 6. *tract.* 8. *disp.* 3. *q.* 33. Donatus *ibid. q.* 45. Stephanus à S. Gregorio de *Diuin. Pietat. vinculis lib.* 3. *cap.* 73. *num.* 8. & communiter DD. Et quando probaretur, non appareret, an inducta animo obligandi, vel ex deuotione; quo casu standum pro libertate, & supponendum esse ex mera deuotione, vt ex Suarez *lib.* 7. *de legib. cap.* 15. *num.* 13. & Diana *tract. de legibus, resol.* 30. resoluit Caramuel in *Theol.*

*Theol. Regul. num.* 1323. quin esse consuetudinem tantummodo resultantem ex præscripto Constitutionum; adeòque vt accessoriam ad ipsas, quæ ad culpam non obligant, nec ipsam taliter obligare, vt Donatus *ibidem q.* 46. *num.* 3. Posito autem quod huiusmodi consuetudo ad culpam non obligauerit, nulla maior consurgit obligatio dicendi officium paruum in Choro per hoc, quod Pius V. consuetudinem exceperit, cum hinc teneantur Ecclesiæ ad hoc officium in Choro persoluendum eo tantum modo, quo erat consuetudo, & secundum quod talis consuetudo obligabat, vt ad rem Suarez *ibid. d. lib.* 4. *cap.* 13. *num.* 13. Sanchez *Consil. lib.* 7. *cap.* 2. *dub.* 27. *num.* 5. Donatus *cit. quæst.* 46. *num.* 2. Leander *tom.* 6. *tract.* 8. *disp.* 3. *q.* 34. Et sic semper verum, quod officij parui B. V. in Choro recitatio sub peccato non cadat; Et de facto, quod omnem remouet difficultatem, nec in recentioribus Constitutionibus Ordinis, nec in officijs nuper recognitis vllum de hoc officio verbum, excepto officio Conceptionis pro Sabbatis.

233 Quod à fortiori dicendum respectu priuatæ recitationis, cum Pius V. *ibidem* tollat omnem obligationem illud recitandi extrà Chorum Gauant. *sect.* 9. *cap.* 1. *num.* 2. Suarez *cit. lib.* 4. *cap.* 25. *num.* 7. & 8. Sanchez *eod. dub.* 27. *num.* 1. & 4. Baldellus *cit. lib.* 3. *disp.* 23. *num.* 26. Stephanus à S. Gregorio *d. num.* 8. & cum multis Leander *loc. cit. q.* 22. Lezana *tom.* 1. *p.* 1. *cap.* 12. *num.* 21. etiam stante consuetudine illud dicendi ex deuotione in Choro, cum deuotio Capituli, & Cleri non possit imponere obligationem singulis, quoad priuatam recitationem, vt Suarez *d. num.* 8. & Baldellus *ibid.*

## SECTIO TERTIA.

### *De officio Defunctorum, eius Auctore, & onere illud recitandi.*

234 ET de hoc in præsenti agere lubet, cum alibi fortè nulla opportunitas. Cuius pariter officij auctorem inuenio S. P. Augustinum, apud Iacobum de Valentia in *exposit. Cantic. Te Deum laudamus.* §. *Septima autem vtilitas*, ibi: *Et ideò condemnata ista pestifera hæresi* (*Pelagij* scilicet) *in Concilio Romano, & Africano, tunc Augustinus cæpit ordinare plura officia in sua Ecclesia Hypponensi contrà intentum illius secta, inter quæ primò ordinauit officium Defunctorum diuisum in tres Nocturnos cum suis laudibus, quod quidem officium illicò suscepit tota Ecclesia Africana, & exindè venit in Ecclesiam Italicam, & Gallicanam, & Hispanicam, & Germanicam, & etiam ordinauit Missam pro Defunctis, in quo officio petuntur suffragia pro Defunctis contra perfidiam Pelagianorum*, qui deductiuè ex eorum

prauo

prauo principio contrà necessitatem gratiæ tollebant viuorum, & mortuorum suffragia, vt *ibid.* explicat idem Iacobus. Alij verò Amalarium putant, vt Auctor *ligni Vitæ lib.* 5. & Bissus in *Hierurg. litt. O. num.* 40. eo quod Amalarius de *Ordine Antiphonarij cap.* 79. se ex Romano, & Metensi Antiphonarijs ea, quæ sibi recta visa sunt de ordine Sepolturæ collegisse testatur, ibi: *Ex vtrisque collegi ea, quæ recta mihi videbantur, & rationabili cursui conuenire.* Nec prætereundi Guilelmus Durandus de *Eccles. offic. lib.* 7. *cap.* 35. *num.* 3. & Io: Belethus, qui in *Rationali Diuinor. Offic. cap.* 160. primò ab Apostolis institutum, sed ab Origène teste S. Isidoro *lib. de Eccles. offic.* (in quo tamen id inuenire non potui) auctum, & maxima parte ordinatum scribunt.

235 Sua cuique sit opinio, maximè cum facilè conciliari possint, tribuendo scilicet Apostolis primam originem, quatenùs ab ipsis est primò, vt habet idem S. Isidorus *loc. cit. lib.* 1. *cap.* 18. orare pro mortuis institutum, alijs verò psalmorum, vel qualitatem, vel numerum, siuè lectiones, aut ordinem, vel formam, vel etiam additiones, vt de Officio Romano, cuius diuersi, respectu tamen diuersorum, assignantur Auctores. Non tamen improbabilis, quæ huius officij auctorem facit S. P. Augustinum, & propter dicta ex Iacobo de Valentia, & etiam quia ipse, vt ex particulari tractatu, quem *De Cura pro Mortuis gerenda* composuit, & ijs, quæ in *Enchirid. cap.* 110. & de *Ciuit. Dei lib.* 21. *cap.* 24. scripsit, ad eorum suffragia propensus dignoscitur. Vndè forsan est quod Missa quædam in Missali Venetijs apud Hæredes Petri Rauani, & Soc. *mense Augusti* 1554. sic inscribatur. *Missa generalis S. Augustini pro viuis & Defunctis*, cum his orationibus: *Omnipotens Sempiterne Deus, qui viuorum dominaris, simul & mortuorum &c.* Ad secreta. *Deus, cui soli cognitus &c.* Post communio. *Purificent nos quæsumus &c.* Nec video, *quomodo opinio hæc explodatur*, vt in suo *Tract. de Diuina Psalmod. cap.* 13. §. 2. *num.* 2. nulla adducta ratione, vel saltem quæ Iacobi de Valentia assertioni possit adaptari, liberaliter scribit eruditissimus alias, & semper colendus Cardinalis Bona'. Hoc vnum obseruo antequam Africam S. P. Augustinus repeteret, officium mortuorum, vel determinatam formam non habuisse, vel satis ab hodierno diuersam; quandoquidem, vt idem Augustinus *Confess. lib.* 9. *cap.* 12. scribit, vt S. Monicæ eius Matri defunctæ iusta persolueret, *Psalterium aperuit Euodius, & cantare cæpit psalmum, cui respondebamus, Misericordiam, & iudicium cantabo tibi Domine*, ni velimus dicere non officium, sed preces ex libito tunc persolutas.

236 Vtcumque sit, ad huiusmodi officium siuè in Choro, siuè extrà nemo sub præcepto tenetur ex his, qui Ritum Romanum sequuntur, quia expressè Pius V. ab onere huiusmodi officij Romanum ritum sequentes exemit in Constitut. *Quod à Nobis &c.* Quod intelligendum etiam, vbi

erat

erat consuetudo, illud recitandi; nam dum idem Pontifex reseruauit solum onus recitandi officium B. V. vbi erat consuetudo, ex hac exceptione sequitur remotum onus recitandi officium Defunctorum, etiam vbi erat consuetudo. Sanchez *Consil. lib.7. cap.2. dub. 27. num. 5.* Bassæus in *Flor. Theol. verb. Horæ canonic. 2. num.5.* Leander *tom.6. tract. 8. disput. 3. q. 34.* Donatus *p 4. tract. 18. q.22. num.5.* Stephanus à S. Gregorio de *Diuin. Piet. vinc. cap.73. num.* 8. Quod militat & de Psalmis gradualibus, & Pænitentialibus in Fer. quartis, & sextis, per eosdem, & communem sensum DD. Excipienda tamen dies 2. Nouembris, in qua Commemaratio omnium Defunctorum; nam tunc omnes siuè in Choro, siuè extrà ad officium Defunctorum tenentur, cum huiusmodi officium sit pars officij illius diei, vtpotè specialiter per Rubricas particulares (quod tamen ego obseruare non potui) iniunctum per Suarez de *Relig. t.2. tract.4. lib.4. cap.25. num.8. & 9.* Sanchez *cit. dub.27. num.1.* Palaum *tom.2. disp.2. punct. 2. num.* 13. Leandr. *ibid. q.36.* Baldell. *tom.2. lib.3. disp. 33. num.27.* & quam plures apud Dianam in *Coordinat. tom.3. tract.6. resol.94. num.* 10. sic etiam declarante consuetudine, vt Diana *ibid. num. 11. & seq.* Bassæus *cit. num.5.* à S. Stephano *eod. num.8.* saltem, cum hæc sit communis opinio, & probabilior, vt notat Gobat. in *Experim. Theolog. tract. 5. num.614.* ab ea non recedendum. Pellizar. *t.1. tract.5. cap.8. num.48.* Diana *d. num. 11.*

237 Verum ab his præscindendo probat id sufficienter Diana *ibid.* ex eo quod officium Defunctorum sit officium proprium secundæ diei Nouembris; Cum enim per nomen *Festiuitatis* explicetur, de quo agi debeat officium; & nomen, quod in Calendario, & Martyrologio Ecclesia tribuit festiuitati illius diei secundæ Nouembris sit hoc: *Commemoratio Defunctorum,* satis clarè dignoscitur, officium magis proprium illius diei esse officium Defunctorum; & hac de causa magis pro ea die ab Ecclesia intentum. Vndè ipsa dispensans cum inclyto Ordine Prædicatorum, vt ea die ad vnum solum officium tenerentur, officium Defunctorum, illo Octauæ Sanctorum relicto, designauit. Et confirmatur, quia si in diem Dominicam inciderit, sequenti die est omninò celebrandum, vtpotè officium proprium illius diei, nullatenus transferendum, & multo minus omittendum. Deducit etiam *num.* 12. ex eo quod causa, ob quam exemit Pius V. ab onere officij Defunctorum pluriès in anno recitandi, scilicet. *Nos propter varia huius vitæ negotia multorum occupationibus indulgentes &c.* non applicatur officio Defunctorum pro secunda Nouembris die, cum ad semel illud dicendum non obstent negotia, & occupationes; & proptereà quoad hoc non esse supponendam exemptionem. Et tertiò *num.13. & 14.* ex consuetudine, tùm interpretatiua legis, adeòque supponente obligationem, cùm consensus communis omnium DD. post Pij V. Bullam sit, quod per illam sublata non fuerit obligatio talis officij; tùm inductiua obligationis, cum ex

ex coniecturis, (est namque grauis, difficilis, & communiter obseruatur) colligatur obligare, per Suarez *lib.7.de leg.cap.* 15. *num.* 13. CastroPal. *t.* 1. *tract.3. disp.3. punct.2. §.3. num.*13. Ioan. Vuigers. in *part.2. D.Thomæ q.97. art.3. num.29.* Vndè & ità cum Diana sentiendum.

238 Sunt & alia pro Defunctis persoluenda officia, scilicet in tota Eremitana Religione iuxtà Rubricas nouorum officiorum bis in anno 14. *Nouembris* pro *Fratribus, & Monialibus Ordinis*; & prima die post S. Agathæ Festum à nouem lectionum festo non impedita pro animabus *Patrum, Matrum, Fratrum, Sororum, Familiarium, & Propinquorum Defunctorum Ordinis nostri*, sub ritu duplici. Et rursus apud nos, non solum pro quolibet Congregationis Religioso Defuncto, ex tot Capitulorum Generalium ordinatione, tùm communiter, & ab omnibus Choristis in Choro, tùm etiam priuatim à Clericis (loco cuius Laici omnes præter consuetum, & quod in communi dicunt, aliud Rosarium recitare, sicut & Sacerdotes Missam vnam, præter cantatam, celebrare debent) sub eodem ritu duplici (quæ omnia in eo Conuentu, vbi quis decesserit, sunt ter repetenda) sed etiam pro Defunctis Patre, vel Matre cuiusque Religiosi, in eo tamen Conuentu tantùm, in quo fuerit filius; vt in Ceremonial. Paulus à S. Ioan. *lib.5. cap.* 18. Sed non sub alia obligatione hæc cadere obseruant Lezana *tom.1. part.1. cap.12. num.23.* Bissus *litt. O. num.40. §.14.* Donatus in *Prax. Regul. tom.3. tract.7. q.95.* nisi qualis est à Constitutionibus, vel Ceremoniali, aut consuetudine imposita; ex quorum nullo titulo talis apparet, vt ad culpam lethalem adstringere dicatur.

239 In his porrò recitandis obseruandum primò, quod licet in officijs ex obligatione, seu de quibus in Breuiarij Rubricis, Vesperæ post Vesperas officij diei, & statim post *Benedicamus Domino*, & Matutinum post *Benedicamus Domino* ad Laudes debeant recitari, iuxtà easdem Rubricas in die *prima Nouembris post Vesper.* & 2. *Nouembr. post laudes offic. omn. Sanct.* & antè *Offic. Defunctor. post Offic. B. V.* quod tradunt & Gauantus ad *Rubr. Breuiar. sect.9. cap.2. num.15. & 16.* & Bissus *eod. num* 40. §.7. nihilominus, cum hoc sit intelligendum, nisi alia sit Ecclesiastica consuetudo, vt idem Bissus *d.§.7.* explicat, & Rubrica particularis ad officium Defunctorum, & de qua infrà *num.*272. Matutinum (nam semper Vesperæ post Vesperas) apud nos recitari debere, vel manè antè Primam, vel serò post Completorium, cum talis sit mos Congregationis.

240 Secundò; & si ad preces genuflectendum esse iuxtà hanc particularem post *Magnificat ad Vesp. Defunctor.* Rubricam: *Preces infrascriptæ dicuntur flexis genibus similiter ad laudes*, affirment Gauantus *d. cap.2. num.3.* Bauldry. in *Prax. Cerem. p.2. cap.3. num.5.* Castaldus *lib.2. sect.3. cap.4. nu.2.* Corsetus in *Prax. Sacr. Rit. tit. de Mortuor. offic. nu.* 3. & Bissus *loc. cit.* §. 8. etiam quando psalmi omittuntur, per Gauant. *ibid.* iuxta tamen Francis-

cum Mariam Maggium de *Sacr. Ceremon. opusc.2. disq.45. num.264.* quando officium Defunctorum sub duplici ritu celebratur, & psalmi omittuntur, genuflectendum non esse, sed standum, cum talis genuflexio non præscribatur in Ceremoniali Episcoporum: sed meliùs, quia in libro Sacerdotali, quem Leo X. an. 1520. vniuersæ Ecclesiæ Romanæ proposuit, & obseruandum præcepit, hæc leguntur: *Notandum, quod in diebus ferialibus in Vesperis trium, siuè nouem lectionum, quando sine nota dicuntur, & in laudibus eorumdem dicitur Pater noster cum psalmo, Lauda anima mea Dominum, & versiculis, & debitis orationibus, flexis genibus: in alijs verò diebus in officio Defunctorum genua non flectuntur, nec dicitur psalmus, Lauda anima mea Dominum.* Per quæ explicatur Rubrica suprapofita de genuflectendo, quod scilicet genuflectendum sit, quando officium Defunctorum est simplex, & dicuntur integræ preces cum psalmis. Quod & à nobis obseruandum, iuxtà Ceremonialis *lib.2. cap.12.* præscriptum, ibi: *Nullus in Choro genuflectat ad preces, quia officium est duplex.*

# OBSERUATIO VNDECIMA.

## Ad Text.

POst *Matutinum verò Litaniam Virginis Lauretanæ dicent.* Constit. *d. part. 1. cap. 2. num. 3.*

## SECTIO PRIMA.

### *De litanijs Beatæ Virginis Mariæ.*

241 ET hoc aliud in Sanctissimam, & Deiparam Virginem Mariam Congregationis cultus, & obsequij signum. Præter tres psalmos cum totidem lectionibus certis temporibus recitandos, & de quibus *num.*122. & præter antiphonam, quæ in eius laudem post Missam Conuentualem quotidiè decantatur, & de qua *num.* 112. & præter aliam antiphonam *Salue Regina*, quæ quotidiè pariter in Oratione serotina dicitur, & de qua *num.* 140. eiusdem litanias singulis item diebus in Choro recitari mandant Constitutiones, quæ omnibus etiam B. Virginis Festiuitatibus, ac Sabbatis post completorium, ex inueterato Congregationis more canuntur, vt ex Ceremonial. *lib.5. cap.15.* vndè ijs diebus bis persoluuntur, semel post Laudes in Choro, & iterum post Completorium in Ecclesia.

242 Lita-

242 Litania porrò, quæ græcum nomen est, & latinè supplicationem, & deprecationem significat, seù intercessionem per Albin. Flacc. de *Diuin. offic. tit. de Sabb. Sanct. Pascha*, & *tit. de Litan. Maior.* Amalarium de *Eccles. Offic. lib.* 1. *cap.* 28. & a Iustino Miechouiensi in *Litan. Lauretan. Titul. num.* 3. describitur, *Formula quadam præcandi Deum, mediante intercessione Sanctorum*, in præsenti est: *Ordinata deprecatio ad Deum, mediante Virginis Sanctissima sub varijs nominibus eiusdem laudem exprimentibus intercessione*. Ità ex Suarez *tom.* 2. *de Relig. tract.* 4. *lib.* 3. *cap.* 9. *nu.* 29. Miechouiensis *ibid. discurs.* 1. *num.* 14. Paulus Maria Quarti de *Litan. sect.* 1. *punct.* 1. §. *Dico secundo*.

243 Eius auctorem facilè non est inuenire; sic enim *ibid.* idem Miechouiensis: *Quisnam fuerit primus auctor, seù primus inuentor illius, compertum non habeo*. Posterior tamen creditur ad Litaniam Sanctorum iuxta Suarez *d. lib.* 3. *& cap.* 9. *num.* 24. & Miechouiens. *cit. num.* 14. Cui si admittenda sunt, quæ *discurs.* 9. *num.* 2. sic scribit: *Locus, in quo primò decantari audita est litania hæc, est sacratissimum conclaue illud, in quo Verbum caro factum est, quod ratione loci Lauretanum dicitur; à quo etiam litania hæc nomen Lauretana accepit*, non videtur 1294. quo Sanctiss. Virginis domus Lauretum translata est, antiquior; ni velimus dicere, antè translationem decantatam ibidem primò litaniam; ex subsequentibus posteà, hoc est postquam eadem domus Laureti constitit, appellatam à loco Lauretanam.

244 Et quidem hoc tempore antiquiorem aliqui eam volunt, ex eo quod Sergius Papa I. de 687. electus in Virginis honorem litanias in eius Annuntiationis, Dormitionis, & Natiuitatis festis fieri, & à S. Adriani Ecclesia ad eam S. Mariæ decantari præceperit, vt ex Anastasio Bibliothecario in *Vit. Pontific. in Sergio* Petrus Courcier. in *Negot. Seculor. Maria ad ann. Mundi* 4670. sicut & in die Purificationis, vt ex Albin. Flacc. *ibid. Tit. in die Purification.* Baronius *ad ann.* 701. Courcier. *ibidem*, & ex Amalario *loc. supr. lib.* 3. *cap.* 43. Canisius de *Verb. Dei corruptel. tom.* 2. *lib.* 5. *cap.* 24. & notat etiam Angelus à Nuce ad *Vit. S. Benedict. num.* 273. Verum non apparet, an propter hoc dici possint litaniæ B. Virginis, eo modo quo, & si Honorius Papa *fecit*, vt loquitur Baronius ad ann. 638. *constitutum in Ecclesia, & decreuit, vt omni hebdomada Sabbati die exeat litania à B. Apollinare ad S. Petrum*; sicut & Stephanus Papa III. *Omni Sabbatorum die litaniam omni postposito neglectu fieri statuit. Vnum quidem Sabbatum ad S. Dei Genitricem ad Præsepe; alium verò ad &c.* vt idem Anastasius in hoc Stephan. ad *ann. Christi* 752. Sabbatorum hæc designatio non videtur satis, vt ideò B. Virginis litanias eas fuisse dicatur.

245 Rem magis explicare videtur quod apud Democharem *lib.* 3. *cap.* 17. *pag. mihi* 58. *col.* 4. lego; seù quod Constantina Tiberij filia & Mauricij de 577. ad Imperium euecti *vxor. in Blachernis* (hoc est Templo in suburbio dicto, vt ex Iacob. Gretser. *lib.* 2. *comment. cap.* 6. *in Georg. Codin. cap.* 5.

num.91. de quo latè Carolus Dufresne in (*Constantinopol. Sacr. lib.4.§.2.n.6.*) *in memoriam Dei Genitricis litaniam fieri, & laudes dicere Dominæ nostræ nominans eam Panegyrim, iussit*. Cum namque dicantur litaniæ in memoriam, & laudem Dei Genitricis, non leue indè indicium ad asserendum, eas fuisse litanias B. Virginis: Sed an illas, quæ modò Lauretanæ appellantur, non sufficiens.

246 Hæc pro certis habeo. Primò antiquissimum in Ecclesia sub his verbis, *Sancta Maria ora pro nobis* inuocandæ Virginis morem, vt pluribus documentis ostendit Serrarius *opusc. de litanijs Sacris*, & ex ipso Beyerlinck in *Theatr. Vit. human. verb. litaniæ*. Secundò has litanias, & vsu Ecclesiæ, & Summorum Pontificum auctoritate confirmatas, vt notant Suarez *loc. supr. num.29.* & Miechouiensis *eod. discurs.* 1. *num.* 14. & vltimò Clementis VIII. decreto de 1601. apud Cherubin. *tom.* 3. *Const.* 122. dum omnes alias præter, quæ Sanctorum sunt, & has Lauretanas, omnes prohibuit, vt deducit Miechouiensis *ibid. discurs.* 4. *num.* 1. Et tertiò *pium, & Religiosum* (cum Suarez ibidem loquor) *cultum eas continere*, cum sint, vt iam dictum est, ex integro deprecatio ad Deum per Virginem sub varijs eiusdem, vel proprijs, vel metaphoricis, veris tamèn, & debitis nominibus inuocatam.

247 Item certum eidem Virgini esse pergratas; sic enim ipsa B. Veronicæ de Binasco nostri Eremitarum ordinis Moniali aperire dignata est, quando quadam die Sabbati, cantantibus de more in Ecclesia litanias sororibus, dixit illi: *Concentus hic mearum litaniarum, atque antiphona Salue Regina mihi quam acceptissimus est*; vt in eiusd. B. Vit. *lib.* 3. *cap.* 7. per Isidorum de Isolanis conscripta; & consequenter eas recitantibus valdè proficuas; sic enim de ipsis Miechouiensis *ibid. discurs.* 2. *num.* 23. prosequitur, & verè; *Et ne dum contrà Dæmones, verum etiam contrà quasuis calamitates, tribulationes, angustias, molestias, & infirmitates litaniæ ad Deiparam directæ quam plurimum valent. Ipsa namque vti Mater Dei, Diuis omnibus, Deo ipsi, & situ propior, & dignitate prior, & meritis superior, & consequenter ad impetrandam Diuinam misericordiam est potentior. Vndè si ad inuocationem aliorum Sanctorum quæuis mala pelluntur, multò magis ad inuocationem Deiparæ eadem auferuntur*: vt de eius intercessiionis efficacia sileam, de qua prætec Suarez in *p.* 3. *quæst.* 37. *art.* 4. *disp.* 23. *sect.* 3. ad Hæreticorum confutationem æquè, & confusionem innumeri ferè Scriptores.

248 Hinc meritò subdere possum, in earum recitatione primò specialem mentis attentionem requiri, non solum ratione generica orationis vocalis, de cuius substantia attentionem esse, dictum est *num.*25. sed præcisa, quia litaniæ sunt, vt Quarti *d. tract. de Process. sect.* 2. *punct.* 9. ibi: *Tandem aduertimus, & monemus deberi à Fidelibus prædictas litanias peculiari mentis attentione, & cordis feruore cantari, vel recitari; sunt enim preces sacratissimæ sublimis, & exquisitæ formæ, & grandis efficaciæ apud Deum, & apud* San-

*Sanctos*; quod à fortiori dicendum de his B. Virginis litanijs, cum omnes Sanctos meritis, sanctitate, & dignitate antecellat. Secundò deuotionem, & animæ puritatem; cum namque ex eo quod Moyses ad Rubum, vt *Exod.3.* non nisi solutis è pedibus calceamentis accedere permissus sit, doceatur quisque ad Mariæ, quæ per Rubum designatur, laudes non nisi à terrenis affectibus solutus accedere; vndè D. Bernardus de *Verb. Apocalip. Meritò quidem admiraris Moyses sancte, & curiosiùs desideras intueri: Verumtamen solue calceamenta de pedibus tuis, si ascendere Rubum, nempe Marianas laudes concupiscis*; quomodò terrenis cogitationibus affecta mente, vel non mundo corde, eam, vt propitia sit exorare, & deprecari quisquam audebit?

249 Est autem in iis recitandis Ecclesiæ mos retinendus, seù eo modo, & verbis, quibus institutæ sunt, hoc est *ora pro nobis*, & non *ora pro eo*, vel *eis*, & si pro infirmo, vel pro defunctis persoluantur, ex Sacr. Rit. Congregationis declaratione, vt in pluribus Ticinensis Ecclesiæ Calendarijs legitur; nec alius, & si in B. Virginis laudem, præter ibi expressos sinè eiusd. Sacr. Congregationis approbatione addendus titulus, vbi tamen agatur de publica recitatione, vt de alijs litanijs infrà à *nu.268. & seq.*

## SECTIO SECVNDA.

### *De Litanijs Sanctorum. Vbi de Maiorum, & Minorum Auctoribus, & earum ritibus.*

NVlla quidem quoad istas in Constitutionibus dispositio specialis; Sed cum sepè in Choro apud nos persoluantur; & in eis nonnulla considerentur, quæ B. Virginis litanijs conuenire possunt, & de ipsis propterea breuiter loquendum.

250 Sunt ergò & ipsæ preces, & rogationes, vt præter Albin. Flacc. & Amalarium *loc. supr.* laudatos, Rabanus Maurus de *Instit. Clericor. lib. 2. cap.15.* Valafridus Strabo de *Reb. Eccles. cap.28.* & ex S. Isidor. *lib.6. Ethymolog. cap. vlt.* Antonius Augustinus in *Epitom. Iur. Pontific. lib.21. Tit. 29. cap.21.* seù, vt dictum est, *Formula quædam precandi Deum* (in quo cum litanijs B. V. conueniunt,) *mediante Sanctorum intercessione*. Sic Suarez, qui *loc. supr. de Orat. lib.3. cap.9. num.25.* post adductam Concilij Moguntini I. sub Carolo Magno *cap. 32.* descriptionem: *Litania dicitur propter rogandum Deum, & impetrandum in aliquo misericordiam eius*, addit, *media scilicet inuocatione Sanctorum*; & dicuntur *Sanctorum*, quia, vt habet Quarti *cit. append. de litan. punct. 1.* magna ex parte constant sanctorum inuocationibus.

251 Ha-

251 Harum pariter auctor ignoratur. Ritus tamen in Ecclesia antiquissimus, vt benè ostendunt Baronius in *not. ad Martyrolog.25.April.* Suarez *cit. cap.9. num.25. & 27.* Nicolaus Serrarius de *Litanijs lib.1. cap.4.* Petrus Crespetius in *Summ. Eccles. Discipl. verb. litaniæ*. Garz. Loaysa in *Not. ad Concil. Gerundens. can.2. & 3. verb. de Litania* Emmanuel. Gonzalez ad *Cap. ex parte vestra. de obseruat. Ieiun. num.12.* Franciscus Longus à Coriolano in *Breuiar. Chronolog. ad ann.* 590. Iustus Miechouiensis *discurs. 1. per tot.* Lezana *tom.2. verb. Litaniæ num.2.* & Iacobus Pignatellus *Consult. Canonic. tom.5. Consf.* 84. *à num.* 16. ex eo quod non solum in Concilijs, & præ cæteris, Aurelianense I. *can.* 29. quod de 507. iuxtà fidem Binij celebratum est; sed & in S. Basilij *epist.* 63. & in alijs litaniarum memoria recolatur. Quin sub Decio Imperatore Tyranno contra eius persecutionem in Orientali Ecclesia, hoc est de 240. *frequentatum vsum litaniarum, quibus Sacra Virgo, & reliqui Cælites inuocantur*, ex Fereolo Locrio in *Chronic. Anacephalæos Mariæ Augustæ*, scribit Laudatus Courcier. *loc. supr. ad ann. Mund.* 4223. assentiturque Baronius *ibid.* Nec prætereundum Litanias olim pro Processionibus intellectas; vt ad *Concil. Laodicen. Can.* 17. *In Processionibus &c.* exornat Seuerinus Binius, docentque Baronius, Loaysa, Longus, *locis cit.* Cardinalis Bona de *Diuin. Psalmodia cap.14. §.4.* Antonius Dadinus Alteserra in *not. ad Anastas. Bibliothecar. de Vit. Pontific. in Pelagio*. Carolus Dufresne in *Glossar. ad Script. Med. & infim. latinit. verb. Litaniæ*. Iacob Eueillon. de *Processionib. cap.* 1. *& cap.* 30. Quarti de *Litanijs sect.* 1. *punct.* 1. Ioan. Mabillon. in *Museo Ital. tom.2. part.1. Comment. in Ordin. Roman.* §. 5. hoc enim posito satis probabile est, quod cæperint sub Apostolis litaniæ, vt tenet Quarti *ibid. punct.* 4. cum antiquissimas in Ecclesia Processiones ex S. Hieronymo *epist.12. ad Eustoch.* & Tertulliano de *Idolatr. cap.15.* & *lib.2. ad Vxorem cap.4.* & *de Præscription. cap.43.* Pamelius pluries; Ioan. Stephanus Durant. de *Ritibus Sacr. lib.2. cap.10. num.1. & 2.* Baronius, Loaysa, Binius *loc. cit.* & pluribus ostendant Gauantus ad *Rubr. Miss. part.1. tit.19. litt. C.* Ioan. Baptista Casalius de *Veter. Christianor. Ritib. cap.40.* & idem Quarti de *Processionib. sect.* 1. *punct.* 3.

252 Quod, & si dictum volo de Litanijs non tantum quatenus supplicationes, & rogationes ad Deum significant, quas litanias dici admittunt Valafrid. *cit. cap.* 28. Casalius *d. cap.40. pag. mihi* 180. *litt. C.* & Caramuel in *Theolog. Regul. num.* 1231. sed præcise, quatenùs litaniæ Sanctorum sunt; de his tamen ita dictum sit, vt sic acceptis, & præscindendo ab earum, quarum modò vsus est in Ecclesia, indiuiduatione; cum has antè S. Hieronymum non tot Sanctos, nec etiam post ipsum eos omnes, quos modò continent, fuisse complexas certum sit, vt ex Vualafrid. *eod. cap.28.* obseruat Gauantus ad *Rubr. Breu. sect. 9. cap.4. num.9.* & tenet Quarti de Litanijs *sect.1. punct.4. fin.*

253 Ex

253 Ex quibus euidens est, eas essentialiter sumptas non suam à S. Gregorio ducere originem, sed longè in Ecclesia antiquiores, licet ipse frequenter, & in varijs locis eas indixerit, præsertim in publicis necessitatibus, & calamitatibus, vt patet ex *lib.7. Epist.76. & lib.9. Epist.45.* Ità Suarez *d.cap.9. nu.27.* & fusè probant Miechouiensis *loc. cit.* & Canisius de *Verb. Dei Coruptel. tom.2. lib. 5. cap.30.*

254 Duplici autem gaudent titulo, maiorum scilicet, & minorum, licet eædem omninò sint. Illæ sunt, quæ in Festo S. Marci, quas à S. Gregorio institutas communis vox loquitur. Hæ, quæ in triduo antè Ascensionem persoluuntur, & Rogationes specialiter appellantur. *Cap. Rogationes. de Consecrat. dist. 3.* Nec admittendum, quod aliquibus probatur; seù minores esse, quæ die S. Marci: Maiores verò, quæ antè Ascensionem triduò decantantur, siuè ob temporis magnitudinem, cum sint triduanæ; siuè ob antiquiorem institutionem, vtpotè à S. Mamerto anno 452. institutas; Quia his non obstantibus Ecclesia Catholica præsertim hoc tempore vbique in Breuiarijs, Martyrologijs, & Rituali Romano eas S. Marci maiores, eas verò Rogationum minores vocat, vt *loc. supr. ad Tit. Litania num.6.* notant Miechouiensis, & Quarti de *Processionib. sect. 2. punct. 9.*

255 Sed hic duo non prætereunda. Primum: Quoad Litanias maiores, eas non videri aliquibus à S. Gregorio, nec sub hac ratione institutas, cum de Litanijs maioribus tamquam de præexistentibus, & iam consuetis sit ipse, vt initio *lib. 2. Epistolar.* legitur, ità locutus: *Solemnitas annuæ deuotionis nos filij dilectissimi admonet, vt litaniam, quæ maior ab omnibus appellatur, sollicitis, ac deuotis debeamus auxiliante Domino mentibus celebrare.* Vndè quoad huiusmodi litanias S. Gregorio adscribendum censent, non quod eas instituerit, sed quod ad S. Petrum fieri demandarit, vt Baronius in *Not. ad Martyrol. 25. April.* Rutilius Benzonius de *Ann. Iubil. lib. 4. cap.15.* Franciscus à Coriolano, Loaysa *locis vbi supr.* & ex Baronio Gauantus ad *Rub. Miss. par.4. tit.11. num.7.* Alteserra *loc. cit. in Leone III. verb. cum die quadam*, sic scribens: *Letania maior est ea letania, quæ est instituta à S. Gregorio I. à Basilica sui tituli Laurentij Martyris ad B. Petrum.*

256 Verum, cum certum sit S. Gregorium in sui Pontificatus exordio ad auertendum pestilentię flagellum, eam solemnē Litaniam à septem in ea personarum Ordinibus septiformem appellatam de mense Septembris instituisse, de qua Paulus Diaconus de *Gest. Longobardor. lib.3. cap.25.* & Gregorius Turonensis de *Gest. Francor. lib. 10 cap. 1.* & Baronius *tom. 8. pag.5. edit. Roman.* certum erit etiam, præfatum Decretum, in quo maioris litaniæ fit mentio, ad hanc solemnem, & septiformem litaniam posterius esse; & consequenter, talem solemnitatem litaniarum, quam vocat annuam, benè *annuam* dici potuisse, quatenùs à S. Gregorio ipso post illam septifor-

mem,

mem, vt singulis annis celebraretur institutum fuerat, vt clarè Emmanuel Gonzalez *loc. supr. num.* 12. Gabriel à S. Vincentio de *Remedijs Ignorantiæ disp.* 14. *dub.* 7. *num.* 98. Bissus etiam in *Hierurg. litt. L. num.* 113. §. 1. dum sic de S. Gregorio: *Qui hanc litaniam in tota Christiana Republica obseruari præcepit*. Sed antè ipsos Guilelmus Durandus in *Rational. Diuin. Offic. lib.* 6. *cap.* 102. *num.* 2. dicens: *Hanc Litaniam vbique terrarum seruari præcepit*, & clarissimè, ac proprijssimè Iacobus de Vitriaco *Sermon. in maior. litan.* per hæc verba: *Ex quo signo* (scilicet gladij ab Angelo in vaginam repositi) *intellexit, quod ira Dei placata esset, & vltio Diuina cessarit; & instituit hanc processionem singulis annis fieri in Ecclesia Dei*.

257 Et confirmatur, quia hæc annua solemnitas litaniæ maioris, siuè litaniæ per singulos annos repetitio, ideò instituta fuit, vt ob liberatam à peste Vrbem Deo grates redderentur, prout obseruat Magrius in *Notit. Vocab. Eccles. verb. Litania*; & iam clarè docuit, vt vidimus Iacobus de Vitriaco; & sufficienter indicare videntur eiusdem S. Gregorij subsequentia verba, *Vt tam de antiquis, quam de præsentibus beneficijs pietati eius in quantum possumus referre gratias mereamur*. Non ergo *annua* erat antecedenter ad S. Gregorium; & ideò dum de ea litania tamquam de *annua* ibi loquitur, loquitur de *annua* ex suo præscripto, & institutione.

258 Idem dicendum de titulo *maioris*, qui scilicet suo tempore accesserit litanijs post editum de annua celebratione decretum; & satis indicat forma ipsa loquendi: *litaniam, quæ maior ab omnibus appellatur*, quæ nomen potius tunc nouum, quam vsitatum significat, cum ex indicatiuo *appellatur* non sit locus aliud arguendi, quam tunc appellati, non verò prius appellatam. Et non sine fundamento tunc *maiorem* eam dictam opinor, quia ex dictis apparet illam successisse (& de quo mox) illi septiformi cum magna solemnitate, vt dictum est, pompa, & populi concursu primò institutæ; ex quibus circumstantijs *maioris* denominatio desumpta est per Suarez *d. cap.* 9. *num.* 26. & quia eadem litaniæ repetitio, de qua ibi S. Gregorius, fuit ab ipso cum maiori solemnitate instituta, vt in puncto ex verbis *Solemnitas annua deuotionis* asserit Gonzalez *d. num.* 12. Non ergò ibi loquitur S. Gregorius de litania, aut *annua*, aut *maiore* ante ipsum, sed quæ talis ex suo euaserit instituto. Et ità, & benè sensit Iacobus Eueillon. *lib. de Processionib. cap.* 20. sed adhuc clarius Nicolaus Serrarius de *Processionib. lib.* 2. *cap.* 7. *num.* 1. cuius verba desiderari non patior. Chartula illa quæ initio *lib.* 2. *epistolar.* S. Gregorij vocat *litaniæ maioris annuam solemnitatem*, non eo anno proposita est, quæ libro illi secundo prefigitur, indictione, scilicet X. qui erat secundus Gregorij Pontificatus annus Domini 592. sicut nec illa, quæ initio lib. 11. eo item anno, & indictione sexta, quæ præscripta est, vt acuratè idem Reuerendissimus demonstrat Baronius initio *tom.* 8. ita vt ex ea colligi non possit fuisse antè S. Gregorium anniuer-

sariam

sariam hanc solemnitatem. Si enim Chartula illa post aliquot Pontificatus exactos annos scripta, & proscripta est, potuit anniuersariam dicere solemnitatem, quæ ab illo cæpta quidem fuisset, sed annos iam aliquot v. c. duos, tres, aut plures celebrata. At fuisse Chartulam illam post annos Gregoriani Pontificatus minimum duos, aut tres conscriptam, indicia duo sunt. Vnum, quod præscribat, *vt ibidem sacra Mysteria celebrantes tam de antiquioribus quam de præsentibus beneficijs pietati eius referre gratias mereamur*. Alterum, quod eidem Chartulæ hoc ibi præscriptum sit, *Charta, quæ relicta est de litania maiore in Basilica S. Mariæ*. Ideò concludo S. Gregorium videri primum litaniæ maioris auctorem. Hæc Serrarius.

259 Addo non esse improbabile, quod talis litaniæ annuæ repetioni assignata fuerit dies S. Marci, vt apertissimè Magrius *ibid.* & non obscurè Valafridus Strabo *d. cap.* 28. Canisius *eod. cap.* 30. Casalius *loc. cit. pag.* 177. Bissus *d. num.* 113. §. 1. & Pignatellus *d. consf.* 54. *num.* 25. quin ab ipso S. Gregorio, vt assentiri videntur Serrarius, & Eueillon. *loc. cit.* ex quo fit, satis etiam probabiliter S. Gregorium non iam simpliciter litaniarum Sanctorum, sed litaniarum *maiorum* auctorem dici posse.

260 Dixi probabiliter, quia certum non est, quod pro ea annuali litaniæ repetitione, quam à S. Gregorio statutam vidimus, fuerit ab ipso Pontifice S. Marci dies assignata. Nihilominùs, & si determinata subinde sit ab Ecclesia; cum saltem ex nunc laudatis scriptoribus, & Ordine Romano de *Litan. maior.* Amalario de *Eccles. Offic. lib.* 4. *cap.* 24. & 25. Valafrid. *eod. cap.* 28. Micrologo in *Obseruat. Eccles. cap.* 57. Guilelm. Durand. *Rationale Diuin. Offic. lib.* 6. *cap.* 102. Polydor. Virgil. de *Inuent. rer. lib.* 6. *cap.* 11. Michaele Bucchingero *Hist. Eccles. p.* 1. *in Gregor. I.* §. *Prætereà verò.* Crespetio *loc. supr.* Iacob. Eueillon. *eod. cap.* 20. Carolo Dufresne *loc. cit.* Stephan. Baluzio. ad *lib. Capitular. tom.* 2. *col.* 726. Bisso *ibid.* §. 2. idem sentientibus, litania, quæ tali die modò celebratur, successerit loco illius solemnis litaniæ ob pestilentiam à S. Gregorio institutæ, quin, vt ego puto, loco illius litaniæ maioris ex S. Gregorij institutione annuatim celebrandæ, satis hoc est, vt ipse litaniæ *maioris* auctor habeatur.

261 Eo magis cum non verificentur, quæ de *Processionib. sect.* 2. *punct.* 9. sub hac forma opponit Paulus Maria Quarti. *Cæterum hæc opinio falso nititur fundamento, vt mox dicemus: Siquidem litaniæ maiores recitabantur in Ecclesia longè antè S. Gregorium.* Et probat post aliqua sic: *Siquidem in pluribus Concilijs, quæ longè præcesserunt D. Gregorium, fit mentio litaniarum maiorum, & minorum, vt videri potest apud Suarez loco citato* (seù *d. cap.* 9. *nu.* 6.) *vbi etiam id confirmat auctoritate D. Augustini, Basilij, & aliorum D. Gregorio antiquiorum.* Non inquam verificantur, quia in nulla ex Conciliorum auctoritatibus, quas Suarez adducit, verba hæc *litania maior* leguntur vno

excepto Concilio Moguntino *cap.33.* ibi. *Obseruanda litania maior sicut à Patribus est instituta*: Sed ex qua nihil ad rem, cum huiusmodi Concilium celebratum fuerit tempore Caroli Magni, seù post S. Gregorium. Et argumenta Suarez eò tendunt, vt litanias in ratione litaniarum non à S. Gregorio institutas probet, cum adducat S. P. Augustinum *Serm. 173. de tempore*, qui potiùs loquitur (& ità à DD. intelligitur) de litanijs rogationum, & antè Ascensionem, seù minoribus. Quod verum est, cum litanias antè ipsum S. Gregorium, etiam vt litanias Sanctorum vsitatas dixerimus. Sed à Suarez non probatur litaniarum maiorum non fuisse institutorem S. Gregorium; eo modo quo ipse Quarti, vt mox videbimus, dicit argumenta Baronij probare quidem litanias non à S. Mamerto institutas: sed non probare, litanias minores non ab eodem inductas. Hoc vnum certum est, litaniam *maiorem* legi apud S. Gregorium, quam antè ipsum non lego, licet litanias legam. Vndè deducere non vereor, *maiorem* eius tempore dictam, quatenus loco illius solemnis &c. & pro annua celebratione substitutam, & consequenter ipsimet S. Gregorio tribuendam litaniæ maioris originem.

262 Non est secundò prætereundum; quod de S. Mamerto dicitur, non satis subsistere; & non rogationum antè Ascensionem institutorem, sed potiùs restitutorem esse dicendum, cum iam antè ipsum in vsu essent huiusmodi rogationes, vt ex S. P. Augustino *cit. serm. 177. de tempore*, Suarez *ibid. num.27.* Longus à Cariolano, Loaysa, Gonzalez, *loc. supr.* & Benzonius ex Baronio, qui in *not. ad Martyrolog. 25. April.* tum ex laudato S. P. Augustino, tum ex Sidonij Apollinaris epistola ad eumdem S. Mamertum *lib. 7. epist. 1.* & ad Aprum 14. *lib. 5.* quorum verba refert, & ex eis id clarè concludit.

263 At quia Quarti *d. sect. 2. punct. 10.* prætendit argumenta Baronij probare solum litanias non fuisse à S. Mamerto institutas: non verò ab ipso primò pro processione triduana antè Ascensionem non indictas; adhuc S. Mamerto antiquiores, & earum primùm institutorem ipsum non fuisse dignoscitur; quandoquidem à S. Lazaro Archiepiscopo Mediolanense sic institutæ leguntur in Breuiario Ecclesiæ Mediolanensis: *Instituit triduanas litanias, quæ inter huius Ecclesiæ ritus quotannis celebrantur*. Et in Actis Ecclesiæ Mediolan. *part. 6. Tabell. Archiepiscopor. Mediolan. n. 20. S. Lazarus litanias triduanas, quæ Mediolani adhuc religioso cultu obseruantur, instituit*. Quod scribunt & Besutius in *Pontifical. Mediol.* atque Ripamontius *Hist. Eccles. Mediol. lib. 6.* Sanctum autem hunc Lazarum fuisse S. Mamerto antiquiorem non dubito, cum ille (si non anno CDXXVI. creatus vt in suo *Mediolanens. Eccles. Martyrolog.* notat ad diem 11. *Februar.* eruditissimus & ob hanc eamdem lucubrationem de Ecclesia Mediolanensi signanter benemeritus Petrus Paulus Bosca, vbi de Mamerto loquens dicit circa annum

CDLII.

CDLII. ab eo institutas Viennæ litanias) saltem circa ann. 449. obdormierit, & iste, idest Mamertus, de 470. floruerit, & non nisi post S. Lazari dormitionem in Episcopum Viennensem ordinatus sit, vt ostendit Bollandus ad diem 5. *Februar.* in *Commentar. præuio ad Vit. S. Auiti.* §. 1. *n.* 5. & ad diem 11. in *Commentar. Histor. de S. Lazaro Episcop. Mediol. n.* 5. & 6. vbi his Ripamontij verbis: *Cæterum haud sum nescius dissentire quosdam, & initia consuetudinis huius* (seù triduanarum rogationum) *in ipsum Lazarum referre*, assentitur subdens: *Et meritò, cum antè S. Lazarus è vita decesserit, quam S. Mamertus Viennensium sit ordinatus Episcopus*; vbi à Ripamontio apertè dissentit, quod famæ iam de S. Mamerto harum rogationum institutore peruulgatæ credens scripserit (prout facit & Besutius) S. Lazarum talem S. Mamerti morem imitatum, easdem subsequenter Mediolani induxisse. Vbi, & modestè corrigit Ripamontium, dum S. Mamertum Viennæ in Germania facit Episcopum, cum Viennensem Ecclesiam, quæ in Gallia est, gubernarit.

264 Vtræque porrò litaniæ siuè maiores, siuè minores cum annexis precibus recitandæ sunt, aut in ipsis Processionibus, quæ diebus S. Marci, vel rogationum fiunt, aut priuatim ab his, qui Processionibus non intersunt; & vtique sub mortali; vt benè Suarez de *Orat. lib.* 4. *cap.* 25. *n.* 8. Gauant. ad *Rubr. Breuiar. sect.* 6. *cap.* 16. *n.* 3. & *sect.* 9. *cap.* 4. *n.* 15. Baldell. *Theol. moral. tom.* 2. *lib.* 3. *disp.* 33. *n.* 27. Gobat in *Experim. Theol. tract.* 5. *n.* 614. Murga in *Constit. Apostol. const.* 5. *n.* 39. Leander *t.* 6. *tract.* 8. *disp.* 3. *q.* 35. Bissus in *Hierurg. litt. L. n.* 114. & quam tutiorem, & veriorem sententiam dicit Diana in *coordinat. tom.* 3. *tract.* 6. *resol.* 93. *n.* 2. cum ità generaliter præcipiatur in Rubricis Breuiarij locis peculiaribus ad præfatos respectiuè S. Marci, & Rogationum dies, ibi: *Qui non intersunt Processioni, priuatim post matutinum, & laudes, dicant litanias cum suis precibus, & orationibus*, sicque intelligant Suarez *ibid. n.* 9. & Lezana *QQ. Regul. tom.* 1. *part.* 1. *cap.* 12. *n.* 23. & ex communi sensu Theologorum, & Ecclesiæ vsu censeantur pars officij Diuini iuxtà Palaum *tom.* 2. *disp.* 2. *punct.* 2. *n.* 13. Corsettum in *Prax. sacr. Rit. tract.* 1. *part.* 2. *cap.* 9. *n.* 6. Lezanam *tom.* 2. *verb. Litaniæ n.* 7. ità quod, vbi agatur de assistentibus Processioni, non satisfaciant, si per viam eas non recitant, aut confabulando procedunt, vt notat Bissus *d. n.* 114. cum tali modo eos inter absentes numerari dicat Gauantus *cit. cap.* 16. *n.* 4.

265 Sunt autem (loquendo extra Processionem) post matutinum, & laudes persoluendæ ex præcepto Rubricarum, vt vidimus, seù post *Benedicamus Domino* ex Rubric. *ad Psal. Pænitential.* ibi: *dicuntur autem in Quadragesima in Choro post matutinum, & laudes dicto Benedicamus Domino*, & ex eis tradunt Gauantus *sect.* 9. *cap.* 4. *n.* 13. Bissus *d. n.* 114. §. 1. & statuitur in nostro Ceremoniali Eccles. *lib.* 2. *cap.* 15. Ex quibus sequitur, non

esse necesse, quod in priuata recitatione dicantur eadem die. v. g. S. Marci; sed possunt pridiè post absolutum matutinum, & laudes statim persolui; cum enim Rubrica coniungat litanias cum laudibus, concesso quod matutinum pridiè recitetur, concessum & videtur recitare litanias, quæ matutinum sequuntur. Ita Gauantus *d. cap.* 16. *n.* 5. & non reprobat Gobat. *loc. cit. n.* 615. probat verò Leander *ibid. disp.* 4. *q.* 95. vbi Tamburini argumenta dissoluit; assentiturque Bissus *ibid.* §. 2. contrà Guyetum. Non sunt tamen in alteram diem transferendæ (intellige maiores) nisi quando occurrant in Sancto die Paschæ, quo casu feria tertia Paschatis dicendæ sunt, sicut & facienda Processio, licet translato post Octauam S. Marci festo, ex Sacr. Rituum declaratione die 25. *Septemb.* 1627. apud Gauant. *eod. cap.* 16. *n.* 1. *& sect.* 7. *cap.* 6. *n.* 25. Guyet. *lib.* 4. *cap.* 20. *q.* 5. Bissum *d. n.* 113. §. 7.

266 Et in eis recitandis hæc duo potissimè obseruanda. Primò: Genibus flexis persoluendas esse extrà Processionem, non obstante tempore Paschali, cum mærorem secum ferant, & in signum mæroris colorem violaceum, vt ex Beleth. *cap.* 121. Gauantus *eod. cap.* 16. *n.* 3. Bauldry. *in Manual.* Ceremonial. *part.* 2. *cap.* 3. *n.* 5. & *part.* 4. *cap.* 12. *n.* 15. Corsettus *loc. cit. tract.* 1. *part.* 1. *cap.* 21. *n.* 14. & *part.* 2. *cap.* 9. *n.* 6. præterquam ad Orationes, quas stando dicere debet Hebdomadarius, per eumdem Gauant. *sect.* 10. *cap.* 1. *n.* 7. Corsettum *d. n.* 14. Bauldry. *part.* 2. *cap.* 3. *n.* 5. & *cap.* 17. *n.* 5. & *part.* 4. *cap.* 12. *n.* 10. & Bissum *eod. n.* 113. §. 5. Et ità quoad vtrumque in eod. nostro Ceremonial. *cit. cap.* 15. Non obstante quod initium, & medium litaniarum recitata sint genibus flexis; ex quo & orationes genuflexo dicendas vult Bordonus *resol.* 64. *n.* 3. per hoc quod iuxtà *l. Oratio. ff. de Sponf.* finis, & mediorum sit eadem ratio; nam huic resistit specialis rubricarum Breuiarij dispositio *Tit.* 34. §. 4. ibi: *In Ferijs Aduentus, Quadragesimæ, & quatuor temporum dicuntur preces feriales etiam ad Vesperas, si non sequatur Festum. Ad Completorium dicuntur consuetæ de Dominica, sed flexis genibus ab Hebdomadario, vsque ad vers. Dominus Vobiscum antè primam orationem.* Ita Diana *tom.* 2. *tract.* 1. *resol.* 195. *num.* 5.

267 Secundò, prout stant, simpliciter recitandas, vlla Sancti cuiuspiam facta additione ob prohibitionem, tum generalem Pij V. qui additionem quamcumque inhibuit, iuxta dicta *num.* 124. & ad rem notat Gauantus ad *Rubr. Missal. part.* 4. *tit.* 10. *n.* 30. *litt. C.* & ad *Breuiar. sect.* 9. *cap.* 4. *n.* 10. tum ob specialem Clementis VIII. de 1601. in *tom.* 3. *Bullar. Constit.* 122. qua *præcipit, & mandat, vt retentis antiquissimis, & communibus litanijs, quæ in Breuiarijs, Missalibus, Pontificalibus, & Ritualibus continentur, nec non litanijs de B. V. quæ in Sacra Æde lauretana decantari solent,* alias sinè Sedis Apostolicæ, vel S. Congregationis approbatione *in publicum*

*cum*

*cum edere, aut publicè recitare præsumant*, siuè, vt Christianus Lupus in Concil. *tom.* 2. *Not. ad Can.* 75. *Trullan. pag.* 1018. obseruat, sinè prædicta facultate *omnes litanias à quocumque compositas vetuit in Ecclesia cantari*; quod idem est ac nouitatem publicam in litanijs inhibuit.

268 Ex quibus sequitur, nec ordinem ab Ecclesia inter Sanctos stabilitum alterari posse, etiam si sint Titulares, vel Patroni v.g. S. P. Augustinum antè S. Stephanum inuocando, vt potè contrà ordinem Ecclesiæ iuxta Bauldry. *d. part.* 4. *cap.* 12. *n.* 13. & Bissum *cit. n.* 113. §. 6. Nec nomina Patronorum, vel Titularium in illis inseri posse, quando in eis expressa non sint, vt ex Sacr. Rit. Congreg. decreto 22. *Martij* 1631. Corlettus *d. cap.* 9. *n.* 5. Gauantus *eod. cap.* 4. *n.* 10. & ex eo Lezana *d. verb. Litaniæ n.* 5. Quarti de *Processionibus sect.* 3. *punct.* 3. *circumstant.* 6. *q.* 4. Bauldry. *eod. cap.* 12. *n.* 13. Bissus *cit. n.* 113. §. 6. & *litt. P. nu.* 253. §. 4. licet Guyetus *ibid. q.* 7. non reprobet contrarium, vbi est consuetudo. Et multo minùs nomina seruorum Dei non canonizatorum, ex *Gloss. in Cap. vnic. de Reliq. & Vener. Sanctor. in* 6. §. *Sedes Apost.* Bellarmin. *de Sanctor. Beatitud. cap.* 10. Bissus *cit.* §. 4., neque in priuata recitatione iuxtà Sanchez in *summ. lib.* 2. *cap.* 43. *n.* 5. quem sequuntur *ibid.* Gauantus & Magrius in *Not. Vocab. Eccl. verb. Litania fin.* & Guyetus *cit. q.* 7. quod idem dicendum de litanijs B. Virginis Mariæ, scilicet nec in eis aut transpositionem titulorum, aut alios addi, aut sub alia forma sine præfata approbatione recitari posse, vt ex ead. Clem. VIII. *Constit.* de vtrisque litanijs concludit Card. Laurea *Epitom. Canon. verb. Litaniæ.*

269 Quæ tamen intelligenda sunt de recitatione priuata litaniarum ex obligatione; nam in priuata ex deuotione Sanctos aliquos particulares addi posse, & inuocari admittunt Quarti de *litanijs sect.* 1. *punct.* 1. & Lezana *cit. verb. Litaniæ num.* 4. Pasqualigus ad *Lauret. de Franch. p.* 1. *à num.* 191. & *seq.* ex verbis *euulgant, circumferuntur, eas in publicum edere, aut recitare*, quæ restringunt dispositionem ad recitationem tantummodò publicam. Quod etiam ad Seruos Dei non canonizatos, quos eorum deuoti credunt frui gloria eterna, extendit Iacobus Pignatellus *Consult. Canon. tom.* 4. *Consf.* 46. non obstantibus dictis, quia ibi est sermo de persona arctata, & obligata ad litanias v.g. maiores, vel rogationum nomine Ecclesiæ recitandas, quo casu, nec priuatim potest non canonizatos inuocare: hic verò sermo est de persona non arctata, seù non obligata; quin etiam de persona arctata, quæ tamen præter litanias consuetas, ad quas tenetur, alias velit cum tali inuocatione vlteriùs recitare. Idem Pignatellus *ibid. fin.* quia hoc non excedit cultum priuatum, qui non videtur prohibitus per eumdem Pignatellum cum allegatis ab ipso *tom.* 1. *Consult.* 502. *per tot.*

270 Sicuti etiam in publica litaniarum recitatione, quæ ob pestem famem,

mem, aut bellum, vel similem causam fiunt, addi posse: *A peste, fame, & bello &c.* concedunt Gauantus *eod. num.* 10. Castaldus in *Prax. Cerem. lib.2. sect.*10. *cap.*7. *num.*6. Bauldry. *cit. cap.* 17. *num.*11. Guyet. *d. q.*7. vel aliam similem deprecationem, de quibus Castaldus *ibid. à d. num. 6. & seq.* cum id non videatur à Pontifice, si causa fiat rationabili, prohibitum. Gauant. *ibid.* sicuti etiam, vbi ritus sit bis Patronum, aut Sanctum, cuius dies festus agitur, & qui sit in litanijs descriptus nominare, approbat Guyetus. *ibid.* cum repetere non sit addere, vt obseruat Pasqualigus *ibid. num.* 193.

271 Videndum solummodò remanet, quando, seù quomodò recitandæ, dum in Choro ex Superiorum placito ob aliquam particularem causam debent post Primam, & Tertiam recitari; seù an dicendæ sint statim post *Benedicamus Domino*, vt de litanijs ex obligatione dictum est, vel post antiphonam finalem B. Virginis, & post *Sacrosanctæ &c.* Et quidem Breuiarij Rubrica *Tit. 36. num.3.* sic de istis antiphonis finalibus B. V. *Numquam verò dicuntur post aliquam horam, quando subsequitur cum officio diei officium Defunctorum, vel septem psalmi pœnitentiales, aut litaniæ, præterquam post Completorium, in quo semper dicuntur, etiamsi prædicta subsequantur*, & sequuntur Gauantus *sect.* 5. *cap.*22. *num.* 15. Castaldus *ibid. lib.*2. *sect.* 3. *cap.*2. *num.*16. Io: Baptista Rubeus in *Nou. Rational. Diuin. Offic. lib.3. cap.* 24. *fin.* Bisfus *litt. A. num.* 381. §.2. Arnaud. in *Epitom. Sacr. Rit. tract.*2. *Tit.*26. *num.*6. Quam dispositionem extendit Gauantus *d. cap.*22. *num.* 15. etiam si ex deuotione dicantur: *Quando subsequitur cum officio diei officium Defunctorum etiam ex deuotione recitandum: eodem modo, quando sola litaniæ subsequuntur*, scilicet ex deuotione; vnde subdit: *Dixi ex deuotione recitandum, quia hoc significant ea verba, præterquam post Completorium, etiamsi prædicta sequantur. Ergo possunt sequi etiam ex deuotione, ne dum in ratione officij, quod vel sequitur Vesperas, vel laudes, non autem Completorium.* Eodem modo loquitur Arnaud. *loc. cit.* & assentiri videtur Guyet. *lib.* 3. *cap.*19. *q.*4.

272 Cæterum non video huius extensionis sufficiens ex hac Rubrica fundamentum; cum enim Rubrica intendat docere, & præfigere modum seruandum in recitatione officiorum, ad quæ quis tenetur; non apparet, an idem sit proindè dispositum quoad arbitrariam recitationem. Et quod Rubrica loquatur solum de Officio Defunctorum ex obligatione (quod idem dicendum de litanijs) satis dignoscitur ex verbis, *quando subsequitur cum officio diei officium Defunctorum*; officium namque Defunctorum ex deuotione non dicitur propriè subsequi cum officio diei, cum nullam cum eo habeat connexionem, sicut habet officium Defunctorum v. g. in die commemorationis omnium Defunctorum, & litaniæ in diebus S. Marci, & Rogationum, quæ propterea dicuntur pars officij diei; & sensus est,

quan-

quando vltrà officium diei sit dicendum ex præscripto Rubricarum officium Defunctorum, tunc omittendas antiphonas finales. De his ergò loquuntur Rubricæ: non verò de arbitrarijs recitationibus, ad quas ipsæ non se extendunt, & de quibus in eis nec cogitatum. Nec habent vim verba, *præterquam post Completorium, etiam si prædicta sequantur*; quia intelligenda sunt de officio Defunctorum ex præscripto Breuiarij dicendo; quod non solum post officium diei (seù matutinum post laudes, & Vesperæ post Vesperas) dici potest, vt supponit Gauantus, sed etiam post Completorium iuxtà variam Ecclesiarum consuetudinem; prout declarant Rubricæ antè *offic. Defunctorum* ibi: *In Choro dicitur post officium diei, idest Vespera post Vesperas, & matutinum post laudes diei, nisi alia sit consuetudo Ecclesiarum*; & non solum respectu officij Defunctorum simplicis, quod semel in mense prima die festo nouem lectionum non impedita dici debet, & de quo hæc rubrica: Sed & officij solemnis in die commemorationis omnium Defunctorum apertè Bissus *litt.O.num.*40.§.7.& apud nos obseruatur, dum matutinum etiam in die omnium Defunctorum dicitur antè Primam; & in Ceremonial. *lib.*4.*cap.*19.& si sit pro defunctis Religiosis, vel aliam ob causam, vel ante Primam, vel post Completorium; quod nec ipse Gauantus improbat *sect.*9.*cap.*2.*num.*17.

273 Quarè, cum ipsæ Rubricæ non disponant de arbitrarijs, seù ex deuotione recitationibus, quando hoc pacto, seù post Tertiam ex. gr. dicendæ erunt litaniæ, post antiphonam V. Mariæ & *Sacrosanctæ &c.* dicendas esse censeo, cum congruum non sit ob arbitrarias deuotiones talem antiphonam omittere, & semper meliùs totum officium, seù horas iuxtà Rubricas explere, & si quæ ex deuotione, & ad officium non spectantia superaddenda, post eas completas, persoluere. Ita Carellus in *Doctr. Sacror. Rit. part.*1. *Dialog.*30.*fin.*& talis apud nos est praxis.



OB-

# OBSERUATIO DUODECIMA.

## Ad Text.



*Acerdotes nisi ex morbo, aut graui causa, & de Prioris consensu nullo die excepto triduo antè Pascha, Missæ celebrationem prætermittant sub graui pœna transgressoribus infligenda.* Constit. *p.* I. *cap.* 4. *num.* 4.

## SECTIO PRIMA.

I. *De Missa quotidiè celebranda, vbi de eius applicatione.*

274 MIssam quotidiè celebrandam adstruunt non nulli ex *Cap. Sabbato. De Consecrat. dist.* 3. ibi. *Vt traditio Ecclesiæ habeat isto biduo* (feria sexta in Parasceue, & Sabbato Sancto) *Sacramenta penitus non celebrari*, subdit Gloss. *Sacramentum corporis, & sanguinis Domini*; infertur enim omnibus alijs diebus Sacramenta, seù Missam celebrari. Verum hinc potius eruitur consuetudo quotidiani Sacrificij respectu Ecclesiæ, quam respectu Sacerdotis; & aliud est quotidiè celebrandam esse in Ecclesia Missam, seù nulla diè priuandam Missæ Sacrificio Ecclesiam; & aliud eumdem Sacerdotem quotidiè celebrare debere. Et quamuis admittatur, vnam saltem Missam in omnibus Ecclesijs Cathedralibus, Collegiatis, & Conuentualibus, vbi Sacerdotum sufficiens sit numerus, quotidiè celebrandam, vt insinuari videtur in *Cap. Cum Creatura. De Celebrat. Missar.* vbi Fagnanus *num.* 21. secus mortaliter peccarent Prælati, qui id negligerent, vt docent Suarez ad *3. p. q. 83. art. 2. disp.* 80. *sect.* 2. §. *Dico secundò.* Fagundez in *Praecept.* 1. *lib.* 3. *cap.* 15. *nu.* 9. Filliucius *tract.* 5. *cap.* 4. *num.* 104. Layman. *lib.* 6. *tract.* 5. *cap.* 3. *num.* 3. Philibertus *tract.* 3. *part.* 2. *cap.* 30. *num.* 5. Thomas Hurtad. *Resol. Moral. tract.* 2. *num.* 301. Hieronymus Garzias in *Theol. Moral. tract.* 3. *difficult.* 2. *dub.* 3. *nu.* 1. Diana in *Coordinat. tom.* 2. *tract.* 1. *resol.* 83. *fin.* & *resol.* 84. *nu.* 2. Leander *tom.* 2. *tract.* 8. *disp.* 5. *q.* 8. & Herissonius in *Manuductor. Sacerdot. tract.* 1. *sect.* 2. *cap.* 1. *num.* 4. 5. & 8.

non

non sequitur eumdem Sacerdotem quotidiè celebrâre debere, cum de hoc nulla lex, nec Diuina, nec Ecclesiastica, vt notat *ibid.* Suarez §. *dico tertio*.

275 Non est tamen ita liber ab onere celebrandi Sacerdos, quin ad id saltem aliquando, ni obstet impedimentum, teneatur in anno, vt ex *Cap. Dolentes. de Celebrat. Miss.* verbis: *Sunt, & alij, qui Missarum solemnia vix celebrant quater in anno*. Barbos. ibi *num.*13. Emmanuel Gonzalez *num.*2. vbi plura adducit Concilia. Et clarè ex Concil. Trident. *Sess.*22. *cap.* 1. vbi de Apostolis, & Sacerdotibus eorum successoribus Corporis, & Sanguinis sui immolatio à Christo præcepta; ibi: *Corpus, & Sanguinem suum sub speciebus panis, & vini Deo Patri obtulit, & sub earumdem rerum simbolis Apostolis, quos tunc noui testamenti Sacerdotes constituebat, vt sumerent, tradidit, & eisdem, eorumque in Sacerdotio successoribus, vt offerrent, præcepit per hæc verba: Hoc facite in meam commemorationem, vti semper Catholica Ecclesia intellexit, & docuit*; traduntque D. Thomas 3. *p. q.*82. *art.*10. & clarius in 3. *dist.*13. *art.*2. *quæst.*1. *ad.*2. vbi hæc Christi verba de præcepto intelligit, ibi: *Sacerdotibus enim præceptum est: Hoc facite in meam commemorationem*, & pluribus exornant Andreas Saussay *Panopl. Sacerdotal. p.*2. *lib.*1. *cap.*10. *art.*2. *punct.*1. Hurtadus *d. tract.*2. *num.*351. *& seq.*372. *& seq.* adeòque & sub mortali, vt non obscurè ex his, quæ *Selector. lib.*1. *cap.* 18. habet Iaonnes Filesacus (vbi abstinentem a Sacrificio Sacerdotis nomine indignum) & clarè docet Vasquez in 3. *p. disp.*232. *cap.* 1. *num.*2. & 11. probat multis Saussay. *ibid. punct.* 2. & fusè Thomas Hurtadus à *d. num.* 337. *& seq.* tenentque Barbos. & Gonzalez *loc. cit.* Quarti ad *Rubric. Missal. in Appendic. q.*3. *punct.*1. Herislonius *d. tract.* 1. *sect.* 2. *cap.*3. *num.* 7. *& seq.* alijque plures, quos adducunt, sequunturque Bonacina de *Sacram. disp.*4. *q. vltim. punct.*6. *propos.*1. Fagundez *cit. lib.*3. *cap.*15. *num.* 3. & Leander *eod. tract.*8. *disp.* 6. *q.*1. vbi hanc opinionem probabiliorem dicunt, & meritò, cum *contrarium suadere non sit in conscientia securum*, vt apertè subdit Suarez *ead. disp.* 80. *sect.* 1. qua fortè de causa sententia Caietani, qui hoc non mortale putauit, iussu Pij V. fuit in secunda editione Romana oper. D. Thomæ expuncta iuxtà fidem Suarij *d. sect.* 1. Vasquez *ibid. nu.*7. Hurtad. *eod. tract.*2. *num.*355. & Francisci Ghetij in *Thesaur. Animæ. Verb. Missa num.*2.

276 Quoties autem in anno celebrandum sit à Sacerdote non vna opinio. Quater saltem ex *cit. Cap. Dolentes* volunt nonnulli; Sed vetus quarta collectio Decretalium, vt *loc. cit. pag.* 326. obseruat Filesacus dictionem illam *quater* non habet, quam lectionem sequitur Gonzalez ad *d. Cap. Dolentes*. Et dato, quod iuxta postremam sub Gregorio IX. compilationem *quater* legendum sit, nequaquam sensus est, quod quater in anno Sacerdoti satis sit celebrare, vt benè, & verè ponderat. *d. art.*2. *punct.*3. Saussay. Non

enim Innocentius III. ibi quater in anno celebrandi consuetudinem laudat, aut approbat: sed euidenter reprehendit, cum referens cum gemitu, *Dolentes referimus* (inquit) *quod non solum quidam minores Clerici, verum etiam aliqui Ecclesiarum Prælati circa commeßationes superfluas, & fabulationes illicitas (vt de alijs taceamus) ferè medietatem noctis expendunt. Sunt & alij, qui Missarum solemnia vix celebrant quater in anno &c. Hæc igitur, & similia sub pœna suspensionis penitus inhibemus.* Vndè infert Saussay. *Igitur ex iudicio Pontificis, & Concilij Generalis (cui tunc præsidebat) non satis est Sacerdoti cuilibet quater in anno sacram Missæ celebrationem peragere, sed aliquid amplius requiritur, vt Sacerdos suæ obligationi celebrando satisfaciat.*

277 Resoluendum hoc vult Suarius *d. sect. 1. fin.* a principijs extrinsecis, nempè aliorum scandalo, proprio spirituali detrimento, & similibus, si adsint, ratione quorum tenebitur pluries celebrare; quod admittit, & Vasquez *eod. cap. 1. num. 11.* & si per se loquendo, quater, aut quinquies in anno Missam celebrari necessarium iudicet. Sed hæc nimis incerta, & difficilis iudicij. Ad præcipuos ergò dies festos hanc obligationem determinat S. Thomas *d. art. 10. in corp.* ibi: *Saltem videtur, quod celebrare teneatur* (de quolibet Sacerdote loquitur) *in præcipuis festis, & maximè in illis diebus, in quibus fideles communicare consueuerunt*, quem sequuntur Sotus, Siluester, Angelus, Tabiena, D. Antonius, Paludanus apud Hurtad. *ibid. num. 379.* Concilium verò Tridentinum *sess. 23. de Reformat. cap. 14.* dies dominicos addit; ibi: *Curet Episcopus, vt ij* (Sacerdotes scilicet omnes) *saltem diebus Dominicis, ac festis solemnibus Missas celebrent*; quibus indicatur, Sacerdotes etiam Dominicis diebus ad Missam obligari, vel obligatos supponi; Si namque res libera esset, & non teneretur omnibus his diebus celebrare Sacerdos, *frustrà*, concludit *loc. cit.* Saussay, *& præter ius Episcopi auctoritatem ad effectum practicum huius sanctionis eliciendum à subditis Presbyteris interpellaret.* Vbi item aduertit præfatum Concilium *ibid. cap. 13.* vbi de Diaconorum, & Subdiaconorum in Dominicis, & Festis solemnibus communione, vti verbo *decere*, ibi: *Sciantque maximè decere, si saltem diebus Dominicis, & solemnibus, cum Altari ministrauerint, sacram Communionem perceperint*, quo non vtitur, dum de Missa à Sacerdotibus celebranda loquitur, vt dictum est: sed dixit *Curet Episcopus, &c.* vndè quoad Sacerdotes dictam obligationem sic infert: *Quibus verbis innuit, se loqui S. Synodus per modum simplicis documenti, adhibetque verbum decere, vt patenter innuat, hoc non esse de necessitate, sed tantum de decentia, & meliori more, ac vsu. At verò cum agit de Sacrificio celebrando diebus Dominicis, & præcipuis solemnitatibus à singulis Presbyteris, sic non loquitur: sed mutat sapientissimum Concilium vocem, proptèrque debitum officij Sacerdotum Episcopi interpellat diligentiam, & adhibet auctoritatem.* Quod saltem habere locum, vbi Episcopus præceperit etiam Dominicis diebus celebrandum

esse,

esse, dicit Bonacina *dict. propos. 1. num 3.*

278 Verum peccati mortalis non damnarem, qui non diebus Dominicis, sed quater, aut quinquies in anno, his etiam, vel illis diebus indeterminatis celebraret, cum hæc sit satis probabilis opinio; & de qua Leander *d. disp.5.q.2.* & alias nullibi aliquid amplius præceptum legatur, vt insinuat Suarez *d. sect. 1. fin.* & apertè Vasquez *eod. cap.1. num.10.* nec Concilium Tridentinum Missam pro Dominicis, aut solemnioribus diebus sub præcepto statuat: sed tantum iniungat Episcopis, vt curent, quod certè peccatum nec infert, nec supponit, vt notat Herissonius *d. cap. 3. num. 12.* Vndè S. Concilij Congregatio declarauit testibus Nauarr. in *Manual. cap. 25. num. 88.* Pasqualigo de *Sacrific. q. 844. num. 6.* & Fagnano in *cit. Cap. Dolentes. num.14.* non posse Episcopum ad id pænis, & censuris Presbyteros adstringere, sed solis adhortationibus, & monitionibus suadere; quo apertè dignoscitur, nec esse id à Concilio præceptum, nec ab Episcopo præcipi posse, vt supponit Bonacina.

279 Quod dubio vacat, est; tam neminem ex vi Sacerdotij ad quotidiè celebrandum teneri, quam quemlibet posse quotidiè celebrare, cum pro vtroque faciat. *Cap. Quotidiè Eucharistiæ. de Consecrat. dist.2.* & nullibi aut primum inueniatur præceptum, aut secundum alicubi prohibitum, vt quoad vtrumque Suarez *loc. supr. sect.2. §. dico secundò.* Fagundez *cit. cap. 15. num.10.* Sauflay *eod. art.2. §.1.* Hurtad. *d. tract.2. num.1.* Quin, cum regula generalis sit, quod liceat quotidiè corpus, & sanguinem D. N. Iesu Christi in Sacrificio offerre, vt ex *Cap. Visum eod. tit. de Consecr. dist. 1.* & *Cap. Iteratur. Cap. Semel immolatus. Cap. In Christi. dist.2.* a Mostazo de *Causis pijs. tom.1. lib.3 cap.6. num.43.* nec desint exempla Sanctorum, qui quotidiè Missæ Sacrificium conficere consueuerunt, vt de Sanctis Petro, & Andrea Apostolis, S. Potentiano ab ipso S. Petro in Gallias misso, S. Carpo Apostolorum asseclа, SS. Cypriano, Cassio Narniensi Episcopo, Ambrosio Mediolanensium Præsule, Carilefo Presbytero, Goar Eremita, Thoma Cantuariense, Ludouico Tolosano, Carolo Boromeo, & alijs referunt respectiuè Suarez *loc. cit. sect. 2.* Hurtadus *ibid. num. 2.* & de omnibus Sauflay *vbi supr.* sicut & de alijs Benedictus Hæftenus *Disquisit. Monast. lib.3. tract.6. disq.2.* & de S. Anselmo Lucense Episcopo Nebridius à Mundelheim in *Antiquar. Monast. epist. 66.* Edmundus Martene de *Veter. Monach. ritib. lib.2. cap.6. num.3.* benè infertur, non solum licitum esse, vt contrà Bonacinam tuetur Thomas Tamburinus, de *Method. Miss. lib.3. cap.3. §.1. n.7.* sed cum modò laudatis DD. & alijs apud Bissum *litt. M. num. 202.* & communiore Theologorum sententia melius esse (quin optimum & iuxtà probabilissimam opinionem, idem Tamburinus *ibid. num.5.*) quotidiè celebrare, & vt laudabile consulendum, cum hoc sit ex sui natura bonum, in maiorem Dei cultum, ipsius celebrantis, totius Ecclesiæ, ac fidelium om-

niumq; atque defunctorum cedat vtilitatem; vt nouissimè Herissonius *d. cap. 3. num. 3.*

280 Et suadetur vlterius primò, ex eo quod, si illicita nequaquam dicenda est communio quotidiana, cum verba Orationis Dominicalis *Panem nostrum quotidianum* exponens, ad illam adhortetur *lib. de verb. Domini* S.P. Augustinus: *Si cibus quotidianus est, cur post annum illum sumis? Accipe quotidiè, vt quotidiè tibi prosit*; & S. Ambrosius *lib. 5. de Sacram. cap. 4. Iste panis vitæ eternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit, panis quotidianus est; accipe ergò quotidiè, quod quotidiè tibi prosit*; & in primitiua Ecclesia quotidiè vsitatam doceant Suarez in *3. p. disp. 69. sect. 4. §. Dico primò.* Vasquez *3. p. disp. 214. num. 21.* & apertissimè apud antiquos Monachos Cassianus *lib. de Spirit. fornic. cap. 8.* ibi: *Qua puritate oportebit custodire nostri corporis, atque animæ castitatem, quos necesse est quotidiè sacrosancti Agni carnibus vesci?* Et saltem Clericis à Calixto Papa iniunctam fuisse habeatur ex *Cap. Peracta. de Consecrat. dist. 2.* & adhuc hodiè etiam respectu laicorum laudabilem suadeant quam plures; à fortiori quotidiè celebrare licebit, immò consultius erit, vt ad *d. Cap. Quotidiè*, argumentantur Barbos. & Suarez *cit. disp. 80. sect. 2. §. Dico quartò*; vbi, & habere locum, etiamsi quo ad laicos admittatur communionem quotidianam haud licitam esse: *licet laicis regulariter non sit consulendum, vt quotidiè communicent: Sacerdotibus autem consulendum est, vt quotidiè sacrificent*; *est enim id. per se loquendo melius*, ex eo quia *munus sacrificandi non sit priuatum, sed publicum, nec prosit soli sacrificanti, sed toti Ecclesiæ.*

281 Secundò, quia vt ex Vener. Beda dixit de *Præpar. ad Miss. cap. 5.* S. Bonauentura: *Cum Sacerdos est absque peccato, & in proposito bono, non habens legitimum impedimentum, & non ex reuerentia, sed ex negligentia celebrare omittit, tunc quantum in ipso est, priuat Trinitatem laude, & gloria, Angelos lætitia, peccatores venia, iustos subsidio, & gratia, in Purgatorio existentes refrigerio, Ecclesiam Christi spirituali beneficio, & se ipsum medicina, & remedio contra quotidiana peccata, & infirmitates.* Tertiò, quia, vt habet S. Ambrosius *lib. 4. de Sacram. cap. vlt.* & refertur de *Consecr. d. dist. 2. cap. 14. Si quotiescumque effunditur Sanguis Christi, toties in remissionem effunditur, debeo illum semper accipere, vt semper mihi peccata dimittantur: qui semper pecco, semper debeo medicinam accipere.*

282 Et quartò, quia causæ, ob quas quotidiè Missa celebranda est in Ecclesia, & quas ex Innocentio III. refert S. Thomas *4. sentent. dist. 13. q. 1. art. 2. quæst. 3. in Corp.* quia, scilicet, oportet semper paratam esse medicinam contrà quotidiana peccata; vt lignum vitæ semper sit in medio Paradisi; vt nobis Christus quotidiè vniatur sacramentaliter, & nos ei spiritualiter; vt sit apud nos vigil memoria Passionis; & vt vero agno loco typici quotidiè vtamur ad Vesperam &c. æquè militant pro Sacerdotibus, & sua-

& suadent cuique quotidiè celebrandum esse, vt sentit Franciscus Ghetius in *Thesaur. Animæ verb. Missa num. 3.* vbi subdit: *Vtinam Sacerdotes hæc saperent, quià quotidiè celebrarent! vtinam hæc intelligerent, quia Sacram Eucharistiam fræquentarent!*

283 Quarè non improbandæ, sed potius laudandæ Constitutiones, dum ad quotidiè celebrandum omnes constringunt Sacerdotes, cum rem sanctam consulendam, & optimam statuerint. Obseruandum tamen non id sub præcepto demandari, cum non adsit forma ad præceptum à Constitutionibus requisita. Vndè per se loquendo non quotidiè celebrare culpam non infert læthalem; Posse nihilominus à Superiore sub mortali præcipi tradit Thomas Hurtad. *d. tract. 2. num. 26.* quia huiusmodi præceptum esset de re licita, & honesta; adde, quoad nos, & de re in Constitutionibus præscripta; quod, etsi saltem in casu particulari, ob diuersa, quæ contingere possunt, admittam; non tamen generaliter per ea, quæ satis ad rem tradit Pasqualigus *ibid. q. 846.* & multo minus sub censura aliqua sibi reseruata, vt cum Sanchez in *summ. lib. 6. cap. 1. num. 16.* Megala *1. p. lib. 2. cap. 12. num. 8.* Peyrin. *tom. 2. Priuil. Bull. 10. Vrbani VIII. §. 61. num. 10.* & alijs resoluit idem Hurtadus *ibid. num. 39. & seq.* ob eiusdem Pontificis decretum, quo aliarum culparum reseruationem præter expressas superioribus Regularibus vetat. Dixi, per se loquendo, quia adhuc præciso præcepto aliundè oriri potest ad id obligatio; Cum namque Conuentus accipiat stipendia Missarum, quibus iuuatur ad Religiosorum sustentationem; & indè Superior applicet suorum Sacerdotum sacrificia, tenentur hi, saltem dum sunt in Conuentu, quotidiè celebrare, & oneribus, quibus grauatur Communitas, satisfacere, vt idem Hurtadus *ibid. num. 33.* Lezana *tom. 2. verb. Missa. num. 42. fin.* & infrà *num. 293. & 297.*

284 Sed iam hinc difficultas, an Constitutiones intendant quotidianum Sacrificium absolutè, vel saltem ex suppositione pro oneribus Missarum satisfaciendis. Et dico, non solum, vt Missarum oneribus satisfiat, Missam quotidiè celebrandam hic præcipi, cum hic esse possit solummodo finis secundarius, & fortè aliquando contingere possit, quod non tot sint onera, nec manuales eleemosinæ quot Sacerdotes: quin si hæc fuisset Constitutionum intentio, aliqualiter eam hic indicassent, vt facilè prestare potuissent: Verum etiam quotidianum omnibus demandari sacrificium, maioris, vt dictum est, perfectionis gratia. Vndè siuè adsint onera, siuè non; qualibet die celebrandum est ab omnibus. Licet enim pro Missis tum manualibus, tum perpetuis eleemosinas recipi *p. 1. cap. 7. num. 2.* & eas ab arca non nisi Missis celebratis extrahi permittant *p. 3. cap. 12. num. 4.* non tamen sequitur, intenta primariò a Constitutionibus sacrificia, vt Missarum oneribus satisfiat; nam dispositio hæc de eleemosinis recipiendis, & non extrahendis ex sui intrinseca ratione conditionata est, & ex

sup-

suppositione, quod stipendia adueniant: Statutum verò de quotidiana celebratione absolutum est. Vndè apparet primariò intentam esse à Constitutionibus quotidianam celebrationem: secundariò verò onerum satisfactionem; & ideò non sequi, si non adsint onera, nec pro Missis manualibus stipendia, posse quem à sacrificio cessare; nam cessante vna legis causa finali, vbi plures sunt, non cessare legis obligationem habetur ex *§. Affinitatis. Instit. de Nupt. l. libellorum. §.1. ff. de his, qui not. infam.* Tiraquell. *tract. Cessante causa limit.22. num.* 11. & maximè vbi vigeat finis primarius.

285 Nec obijciendum communem esse sensum DD. Sacerdotem adstrictum ad quotidiè celebrandum posse propter honestatem, & sacrificij venerationem quandoque à celebratione vacare, ex *Cap. Significatum. de Praben.* ibi Fagnanus *num.* 8. & cum multis Barbosa, & Emmanuel Gonzalez *verb. Salua honestate*; & præter eos Peyrin. *tom.* 1. *de subdit. in addit. ad Constit. Pyrrhi. num.*23. Tamburinus de *Iur. Abb. tom.*2. *disp.*5. *q.*9. *n.*25. Fagundez *cit. lib.*3. *cap.*16. *num.*11. Hurtad. *ibid. nu.* 83. Donatus in *Prax. tom.*3. *tract.*7. *q.*101. Pasqualigus de *Sacrific. q.*1121. *num.*3. & *q.*1130. *n.*5. Quarti ad *Rubric. Miss. in Append. q.*4. *punct.* 2. *difficult.* 4. seù saltem semel in hebdomada, vt omnes *locis cit.* laudati DD. & de communi idem Pasqualigus *eod. nu.*5. (de quo tamen infrà *num.* 292.) adeòque consimili vacatione & nostros Sacerdotes frui posse.

286 Respondetur enim primò (loquendo de obligatione celebrandi propter Conuentus onera) non applicari in præsenti dispositionem *Cap. Significatum*, quia sermo ibi est de Capellano specialiter constituto ad Missam quotidiè celebrandam, seù de persona ad id munus electa, cui incumbat obligatio celebrandi, quo casu tantummodò currit priuilegium vacantiæ: non verò quando obligatio Missæ quotidianæ se tenet ex parte vel Hæredum, vel alicuius Communitatis, & personalis non est; quia tunc, cum non detur persona determinatè obligata, & videatur solum habita ratio Missæ in tali Ecclesia celebrandæ, nec est locus priuilegio, seù vacantiæ, per Barbos. de *Offic. & potest. Episcop. p.*2. *allegat.*24. *num.*28. Fagnan. *loc. cit. num.*9. & 10. Tamburin. *d. num.* 25. Peyrin. *eod. num.* 23. *vers. verum tamen est*. Leandr. *tom.*2. *tract.* 8. *disp.* 5. *q.* 14. Lezanam *tom.*2. *verb. Missa. num.*42. Dianam in *coordinat. t.*2. *tract.*1. *resol.* 61. *num.* 1. & *resol.*63. *num.*5. & Pasqualig. *d. q.*1121. *num.* 3. & 4. sicut nec vbi agatur de Missa quotidiè celebranda ob quotidianum, & manuale stipendium, vt *ibid.* Lezana *num.* 4. *vers. Dixi etiam ratione*, & Pasqualigus *d. num.* 4. & *q.* 1135. *num.* 2. Vndè, cum apud nos onera Missarum siuè perpetuarum, siuè manualium sint propriè penes Monasterium, & Sacerdotes nostri, etsi teneantur ex statuto quotidiè celebrare pro satisfaciendis oneribus Conuentus, nullus tamen sit specialiter, & determinatè pro Capellano deputa-

tus iuxtà communiorem Regularium morem, de quo Lezana *cit. num.42.* non est, cur eis applicetur dispositio *Cap. Significatum* in ordine ad vacantiam pro Capellanis; Quibus enim non competunt verba legis, nec competit legis dispositio, ex vulgato iuris Axiomate.

287 Respondetur secundò (loquendo de obligatione celebrandi ex Constitutionum, præscripto) non sequi; licet enim admittatur *Cap. Significatum* de omni Sacerdote intelligendum; cum tamen obligatio quotidiè missandi, de qua in præsenti, sit specialis, & posterior, atque oriatur ex particulari statuto auctoritate Apostolica confirmato, hinc potius proscripta dicenda est vacantia, cum lex specialis posterior deroget priori, quatenus est illi contraria, vt communiter docent Bart. ad *l. sed & posteriores. ff. de Legib.* Suarez de *Legib. lib.6. cap.27. num.12.* Pasqualigus *ibid. q.1128. nu.4.* Nidus de *Regul. Iur. Regul.16. num.42.* vbi etiam si non fiat mentio prioris, dummodò hæc sit in corpore iuris inserta, sicuti præfata vacantia in *d. Cap. Significatum*.

288 Addo duo: Vnum ex parte Religionis; seu, liberum cum sit ex dictis cuilibet Sacerdoti quotidiè celebrare; quin laudabile, vt dictum est, ob maiorem perfectionem, voluisse Legislatores hanc libertatem nostris adimere. Alterum ex parte Religiosorum, seù huiusmodi onus ab ipsis in professione acceptatum, & consequenter vacantiæ renuntiatum; adeòque, eo modo quo vacantia non admittitur vbi agatur de Sacerdote ad quotidianum ex expressa Fundatoris, seù Institutoris mente Sacrificium obligato, & qui tale onus acceptauerit, iuxtà Thom. Tamburin. *d. lib. 3. cap. 3. §.1. num.5.* & Passerinum de *Statibus tom.2. q.187. art.4. num.1113.* ita non esse hic admittendam, sed teneri, vt dictum est, quotidiè pro obligationibus Monasterij satisfacere.

289 Quod si dicatur, satis rigidum videri, quod numquam possit vacare Sacerdos à Missæ celebratione, cum æquè in his, sicut & in Capellano eadem causa honestatis appareat; & rigidius, quod nec possit, aut pro se, aut pro suis defunctis aliquando sacrificium offerre, sed semper pro oneribus Monasterij; facilè occurritur, primò dicendo, se ad hæc omnia obligasse Sacerdotes, dum harum Constitutionum obseruantiam professi sunt; Secundò posse, vel abstinere, vel pro suis celebrare, satisfaciendo per alium oneri Monasterij: Tertiò his omnibus paratum esse remedium, petendo à Superiore licentiam.

290 Sed quid si Superiores pro Missis quotidianis perpetuis aliquem, vel aliquos ex Religiosis ipsis determinatè deputarent, seù vnum, vel alterum pro huius, vel illius Missæ quotidianæ oneri satisfaciendo Capellanos constituerent, vt fieri posse docet Pasqualigus *ibid. q.1135. num.5.* quandò tamen onus celebrandi sit ab Institutore Missæ quotidianæ collatum in ipsam Communitatem; nam, cum tunc Communitas se habeat per modum

Capel-

Capellani, poteſt in alium huiuſmodi onus transferre: ſecus verò ſi Communitati incumberet ſolum onus procurandi quotidiè celebrationem Miſſæ, cum tunc non habeat ius Capellaniæ in ſe translatum, & ſolum teneatur procurare celebrationem Miſſæ quotidianæ tamquam manualis; vt idem Paſqualigus *ibid. num.4.* Videtur quidem tunc talem Capellanum, licet ammouibilem, vti poſſe vacantia iuxtà *d. Cap. Significatum*; & tradunt à Spiritu Sancto in *Director. Regul. tract. 3. diſp. 6. num.* 1684. Paſqualigus *d. q.* 1135. *num.* 5. & probabile dicit Quarti in *Appendic. ad Rubr. Miſſ. q.4. punct.2. difficult.* 4. adeòque, ſi infirmetur, non teneri Miſſas per alium dicere, vt Lezana *d. verb. Miſſa num.*40. ad breue tamen tempus (de qua re videndi præter Lezanam *ibid.* Hurtadus *loc. ſupr. num.* 91. *& ſeq.* Peyrinus *ibid. num.*24. Leander. *d. diſp.* 5. *q.*19. Diana *cit. tract.*1. *reſol.* 55. Paſqualigus *ibid. q.*1122. à Spiritu Sancto *ead. diſp.6. num.* 1681. vbi & ad duos menſes aliqui extendunt) & omnibus frui poſſe, quibus gaudere poſſunt Capellani, ſeù pro ſe, vel amicis, aut ſuis defunctis aliquoties celebrare, vt placet Peyrin. *ibid. num.*23. cum æquitas, quam interpretatur pro honeſtate, de qua *Cap. Significatum*, talem indulgentiam concedere videatur; tenentque Naldus in *ſumm. verb. Miſſa num.*7. & cum alijs Barboſa de *Offic. & poteſt. Epiſc. cit. allegat.*24. *num.*31. ſeù quater, vt Leander. *d. diſp.*5. *q.*16. vel ſexies in anno, vt Naldus *ibid.* & cum Fraxinello de *Obligat. Sacerd. ſect.*4. *concl.*4. §.3. *num.*2. Lezana *ibid. num.*41. cum his, vt pote rationabilibus Miſſæ quotidianæ Inſtitutor annuere præſumatur, vt cum pluribus Paſqualigus *q.* 1129. & Diana *ibid. reſol.* 61. 62. *&* 63. Circa quod tamen admonet Paſſerinus *d. art.* 4. *num.* 1141. ſecurius eſſe pro his ſacrificium applicare ſub conditione, quatenus fieri poſſit ſine præiudicio Inſtitutoris, quod probabiliſſimum eſt non adeſſe; cum namque non iam Chriſtus Dominus ſit propriè cauſa, ob quam Miſſæ fructus ſit finitus, & tantus de facto, vt non ſit maior: ſed cauſa ſe teneat ex parte noſtri, ſeù offerentium, tali fructu repleto ſecundum capacitatem ſuæ deuotionis, qui fundauit Capellaniam, remanet vnde accipiant alij offerentes, quantum capere poſſunt; & ſic ſi offeratur modo, quo dictum eſt, ſacrificium, & menti ſatisfit fundatoris, & alijs prodeſſe poterit.

291 Verum negatiuè reſoluendum; cum enim ex modo inſtitutionis Miſſarum quotidianarum, & earum acceptationis appareat ab Inſtitutoribus onera perpetua, ſeù quotidianorum ſacrificiorum impoſita fuiſſe Monaſterijs, & viciſſim Monaſteria ſe ad Miſſam quotidiè obligaſſe, vllo ex parte neutrius, ſeù nec Inſtitutoris, nec Monaſterij facto Capellani, aut Capellaniæ verbo, liquet intenta ab Inſtitutoribus ſacrificia ipſa quotidiana; & ideò non electas pro celebrandis Miſſis perſonas aliquas, ſed Collegio ipſi impoſita huiuſmodi onera, vt per vnum, vel alterum quotidiè Miſſa celebretur, iuxtà morem Communitatum, apud quas non datur vacan-

vacantia in huiusmodi oneribus, sed si vacent per vnum tenentur celebrare per alium; vt resoluunt à Spiritu Sancto *cit.disp.6.num.* 1685. *&* 1688. & Passerinus *eod. art.4. num.* 1150. *fin.* adeòquè non esse locum vacantiæ, nec posse à Superioribus Capellanum institui, qui vacantia fruatur, vt ex Lezana *d. num* 42. cum Barbos. *ead. allegat.24. num.28. &* 31. & alijs ab eo adductis Quarti *ibid. dub.3.* vbi hanc sententiam communem dicit, & amplectendam; etsi fieret, cum apud nos Capellani institutio insueta rei sit, nescio an nouitatem magis saperet, vel fraudem. Idem dico posito quod ab Institutore Missæ quotidianæ, vel eligatur quis in Capellanum, vel instituatur ad modum Capellaniæ, vel facultas detur Monasterio Capellanum deputandi (quo casu Lezana *ibid. num.*40. concedit posse huiusmodi Capellanum à celebratione semel in hebdomada vacare) quia adhuc obstant Constitutiones, in quibus cauetur, ne quis vlla die sine Prioris consensu Missam omittat.

292 Posito autem, quod possit, vt alij Capellani ea gaudere, non alio titulo, quam ob honestatem, ac Sacrificij reuerentiam abstinere posset à celebrando ex *d. Cap. Significatum*. ibi: *Nec sibi liceat hoc illi subtrahere, siuè causa voluptatis &c.* Peyrin. *loc. supr. num.* 23. seù non ob recreationem. Pasqualigus *ibid. q.* 1116. *num.* 12. *& q.* 1128. *num.* 1. *& seq.* licet *num.* 6. subdat, posita vacantia, posse recreationi indulgere; sicut nec causa curiositatis. Ascan. Tamburin. de *Iur. Abb. t.2. disp.* 5. *q.* 9. *num.*25. aut itineris. A Spiritu Sancto *d. disp.6. nu.*1684. aut similium, Lezana *eod. nu.*42. seù ob commodum temporale, vt Quarti *dict. difficult.* 4. *dub.* 1. §. *probatur*, & §. *colligitur*; Vti hanc sententiam communem, & probabiliorem dicit; & opinionem admittentem licere Capellano ex consuetudine semel in hebdomada vacare, reprobant omninò, & benè confutant Campanil. in *Diuersor. Iur. Rubr. 7. cap.6. num.*15. & Passerinus *eod. art.*4. *num.* 1138. *& seq.* Et multò minus accepto stipendio die, qua vacare contingat, pro alio celebrare. Bonacina de *Sacram. disp.*4. *q. vltim. punct.*7. *num.*7. Naldus *d. verb. Missa num.*7. Riccius in *Prax. Decis.*413. Hurtad. *d. tract.* 2. *num.*84. Peyrin. *cit. num.* 23. Diana *eod. tract.* 1. *resol.* 61. 62. *&* 63. A Spiritu Sancto *ibid. num.* 1689. Campanil. *eod. num.* 15. Lezana *eod. num.* 42. *fin.* & probabilius dicit Quarti *ibid. dub.2.* §. *confirmatur*; Non enim hoc esset vacare propter honestatem (posito quod in tali casu dici posset vacare) sed propter auaritiam, vt apertè Thomas Tamburin. *d.* §. 2. *num.* 1. *fin.* Præterquam quod, cum vacantia concedatur ob solam reuerentiam Sacrificij; non verò liberè pro semel in hebdomada, vt fusè & benè euincit Passerinus *ibid. nu.*1139. *& seq. & num.*1142. eo ipso, quod hæc cessat (cessat enim dum Missa celebratur, A Spiritu Sancto *ibid. num.* 1690.) iam celebrare tenetur pro Fundatore, qui habet ius ad sacrificia totius anni dempta vacantia ex titulo honestatis, & deuotionis. Ascanius Tamburin. *ibid.* & Thomas Tamburin.

burin. *cit. lib.3. cap.3. §.2.* Bissus *litt. C. num.* 109. §.1. A Mostazo de *Causis pijs tom.1. lib.3. cap.6. num.* 16. & cum multis Passerinus *d. num.* 1142. Et sic nec gratis, nec ob stipendium potest per se loquendo die vacantiæ pro alio Capellanus celebrare, Gobat. *Theolog. experim. tract.3. num.*584. quia vtroque modo priuaret fundatorem sacrificio sibi debito. Et licet admittatur posse aliquoties pro se, vel suis celebrare, quia quoad hoc præsumitur Fundatoris consensus, nullatenus poterit ob stipendium pro alio, cum certè quoad hoc eiusdem consensus nequat præsumi, vt verissimè discurrit Gobat. *ibid. num.*585. & de communi DD. sensu docet Diana *d. resol.63.*

293 Quia porrò hæc, quæ de quotidiè celebrandi obligatione dicta sunt, affinitatem, & connexionem habent cum applicatione; & circà hanc aliqua discutienda. Et primò. An Sacerdotes, qui ex statuto tenentur quotidiè celebrare, teneantur item pro Conuentu, seù ad nutum Superioris Missam applicare. Circà quod nullum mihi dubium, cum teneantur satisfacere oneribus Missarum, vt dictum est *nu.* 283. & deducitur vlterius ex eo, quod ipsi fruantur stipendijs Missarum, quæ recipit Conuentus; sequitur enim, quod & teneantur onera adimplere, iuxtà *Regul. Iur.* 55. *in 6. qui sentit onus debet, sentire & commodum, & è contrà*; quod sine applicatione sacrificiorum, ob quæ stipendia recepta sunt, nequit fieri. Ad quod certum est, posse à Superiore præcepto constringi, cum ad Prælatum spectet curare, quod Conuentus onera adimpleantur, & subditi parere teneantur per Rodriq. in *Expos. Bull. Compos. §. vnic. num.*50. Fraxinell. de *Obligat. Sacerd. sect.7. §.6.* Peyrin. in *addit. ad Constit. Pyrrh. cap.* 1. *num.*29. Barbos. *ead. allegat.*24. *num.*28. *fin.* Donatum *cit. tom.3. tract.7. q.*85. *num.*1. Bordon. *resol.*25. *num.*9. Herisson. *tract.* 1. *sect.*2. *cap.* 5. *num.* 2. Quarti *ead. quæst.* 2. *punct.*15. vbi: *cas.3. fin.* cum Garzia Syluestr. & alijs, id posse quotidiè præcipi, si quotidiana sint onera, vel tot sint Missæ celebrandæ, vt aliter nequeat satisfieri. Pasqualigus *ibid. q.*843. *num.* 5. non obstante, quod applicatio sit actus interior, quià cum non sit merè interior, sed habeat connexionem cum exteriore, nempe Missa, ratione huiusmodi connexionis benè præcipi potest, vt dictum est *num.* 26. & ad rem docent Roderic. *qq. Regul. tom.3. q.*19. *art.*2. Sanchez in *Decalog. lib.6. cap* 2. *num.6.* Peyrin. *tom.* 1. *q.*1. *cap.6. §. Dico tertiò fin.* Ascan. Tamburin. *ead. disp.5. q.8. nu.7.* Quarti *cit. punct.*15. *§. Neque huic.* Herisson. *eod. cap.* 5. *num.* 3. Quod dictum volo etiam si non agatur de Missa celebranda pro satisfaciendis oneribus Conuentus: sed & casu, quo nullo supposito onere, ex gratitudine tantum ergà Benefactores præcipiat Superior pro illis celebrari; cum subditus parere teneatur, quoties iuxtà Regulam, & Constitutiones aliquid demandatur; & aliàs gratitudo ergà Benefactores sit secundum Constitutiones, & ab illis iniuncta *p.1. cap.9. num.*11. *&* 16. *& cap.* 15. *num.* 9. & ità Quarti *d. q.2. punct.*15. *cas.*2. Herisson. *cit. tract.*1. *sect.*2. *cap.*5. *num.*4. Non autem

vbi

vbi præceperit applicationem pro suo commodo particulari, & temporali, vel etiam pro proprijs, & particularibus oneribus satisfaciendis, & de quibus apertè nulla Conuentui vtilitas; licet enim possit præcipere celebrationem, cum hæc sit iuxtà Constitutiones, non tamen in tali casu applicationem, cum de applicatione nihil in Constitutionibus. Quod intelligendum, vbi clara sint supradicta; nam in dubijs præsupponendum iustum præceptum, & a subditis parendum, vt in *Quodlibet Regul. num. 997.* Quibus omnibus planè satisfacere Religiosum, si applicet pro ijs, quibus debetur, scribit Donatus *tract. 7. q. 79.* quamuis concludat melius esse applicare distinctè, quia magis prodest applicatio specialis, quam generalis, cum maiori affectu proferantur, quæ in particulari dicuntur.

294 Casu verò quod aliter applicentur, difficilè est quidem resoluere, quibus prosint tunc sacrificia; cum illis, pro quibus applicata fuerint a Sacerdotibus offerentibus, non autem à Prælato, prodesse velint Henriquez *lib. 9. de Missa. cap. 21. num. 6.* Suarez *tom. 3. in 3. p. disp. 79. sect. 9. vers. Alij nihilominus.* Peyrin. *d. cap. 6. §. vnic.* Tamburin. *dict. quæsit.* 8. *num.* 1. Fagundez *eod. lib. 3. cap. 10. nu. 4.* Diana *loc. infrà adducendo*, cum alijs pluribus Thomas Hurtadus *tom. 1. tract. 3. cap. 6. resol.* 40. *num.* 267. Lezana *tom. 1. p. 1. cap. 4. nu. 35.* Quarti *cit. q. 2. punct.* 14. Bassæus in *Flor. Theol. verb. Missa. III. d. num.* 15. Antonius Cotonius in *Controu. lib. 2. controu. 5. cap. 2. num. 31.* Brunon. Nausser. in *Polyanth. Theolog. &c. dis. 9. q. 3. resp. 2.* A Spiritu Sancto *ead. disp. 6. num.* 1657. *& tract. 4. disp. 4. num.* 127. Bissus in *Hierurg. litt. O. num. 27. §. 2.* quam sententiam veram dicit, & sequitur Iulius Caponus *Discept. forens. tom. 1. discept. 20. num. 5.* ex eo quod Sacerdos in Missæ sacrificio operetur tamquam Minister Christi, & ità se gerat, vt habens immediatè a Deo potestatem; propter quod intentio Sacerdotis, & Christi vna esse censetur; Vndè talis intentio non subditur intentioni Prælati, vt per hanc possit frustrari; eo modo quo, si illi præcipiat, vt non baptizet, baptizando tamen valet baptismus. Et è contrà valere pro quibus offerri intendit, Prælatus velint Fraxinell. *loc. dict. sect. 7. §. 7.* Barbos. *ead. alleg. 24. num. 28.* Leander. *d. tract. 8. disp. 3. q.* 18. Bordon. *resol. 25. n.* 10. & de *Profess. Regular. cap. 23. num. 60. & 61.* Donatus *d. tom. 3. tract. 7. q. 86.* si tamen antecedenter præceperit iuxtà suam mentem applicari, cum contrariæ applicationis irritatione; quod facere posse non dubitant, cum subditi non habeant neque velle, neque nolle; & eo modo quo potest eorum vota irritare. Vndè ad contrarias rationes respondent, non pendere quidem à Prælato Sacerdotem Regularem, sed tamquam Christi Ministrum operari quoad consecrationem, quæ est de essentia Sacrificij, pendere verò quoad applicationem valoris, quæ ratio diuersa est, nec de essentia Sacrificij; & ideò etsi irritari non possit intentio consecrandi, irritari posse illam applicandi.

295 Verum nec fundamenta huius sententiæ illis contrariæ validiora? Ex eo enim quod non habeat subditus velle, nec nolle, tantummodò sequitur teneri velle, quod vult Prælatus, & peccare, si contrarium velit: irritari verò propterea posse effectum eius contrariæ voluntatis, non absolutè sequitur. Et quarè, si hoc possunt Prælati, non irritant suorum subditorum actus internos peccaminosos (loquor de connexis cum actionibus exterioribus) quos, vt tales, prohibere possunt, & præcipere, ne fiant v.g. distractionem voluntariam in Officio Diuino, eo modo quo actus internos bonos, cum exterioribus tamen coniunctos, vt fiant v.g. attentionem præcipere possunt? Vota eatenus irritari posse admittitur, quia ex voto resultat, veluti formalis eius effectus, obligatio quædam moralis, & vinculum aduenit ipsi Religioso; quæ & ideò possunt a Superiore tolli, aut per irritationem, aut alio quouis modo: in applicatione verò Missæ, cum nullus moralis effectus, seu obligatio in Religiosos resultet, nec vinculum morale, vt patet; nec apparet, quomodò posit illam tollere, aut irrirare, vt benè Fagundez *ibid. num.* 7. Et reuerà applicatio Sacrificij ita propria videtur offerentis, & sacrificantis ob facultatem applicandi sibi indiuidualiter ab Episcopo in ordinatione tributam: *Accipe potestatem offerendi sacrificium pro viuis, & defunctis* (ex quo ad ipsum eam pertinere aiunt Suarez *d.p.3. disp.79. sect. 9.* Vasquez *tom. 3. in 3. p. disp.231. num.* 11. 13. & 14. Hurtad. *ibid. num.*276. Quarti *cit. q.2. punct.* 8. §. *probatur quia*, & communiter DD.) vt concipere non valeam, quomodò alteri, seu personæ à Sacrificio extraneæ ita competere possit, vt illam offerentis irritare valeat.

296 Nec benè deducit Bordonus ex verbis Canonis: *Et omnium circumstantium, quorum Tibi fides cognita est, & nota deuotio, vel qui Tibi offerunt hoc sacrificium laudis, &c.* non solum Sacerdotes, sed & sine Sacerdote celebrante alios non Sacerdotes, nec celebrantes illud applicare posse; atque adeò posse Prælatum subditi Sacerdotis applicationem irritare. Non benè, inquam, deducit quia ly *Offerunt* intelligendum tantummodò lato modo, vt explicat Bissus in *Hierurg. litt. O. num.* 25. §. 5. seu ex deuotione, vt Herissonius *ibid. tract.* 1. *sect.* 4. *cap.* 3. *num.* 15. hoc est votis, & orationibus, vt Marcellus de Cauallerijs in *Stater. Sacr. Miss. lib.* 19. *num.* 57. idest affectiuè, vt explicat Vasquez *ibid. disp.* 226. *num.* 10. & 11. non verò effectiuè, & quod alij a sacrificio exteri reuera applicent; Et dicuntur offerre, quatenus sunt de gremio Ecclesiæ, nomine cuius Sacerdos facit, offert, & applicat Sacrificium; vndè nec dicit ad Orationes *Oro*, sed *Oremus* in plurali, prout discurrit Gabriel Biel de *Sacrific. Miss. Lect.* 26. *litt. H.* per quod nec tollitur, quod applicatio fiat à Celebrante, aut sequitur, quod fiat ab alijs, cum ab ipsa Ecclesia non aliter fiat, quam per suum Ministrum, idest ipsum Sacerdotem celebrantem, vt idem de Cauallerijs *ibid.* & pluribus Scor-

tia

tia de *Sacrific. Miss. lib.2. cap.4. num.1.* Et quatenus per hoc, quod dicantur offerre, *vel qui Tibi offerunt*, reuerà effectiuè applicent, intelligendum de applicatione generali, & mediata communi toti Ecclesiæ: non verò de personali, & immediata, quæ specialissima est, & propria ipsius celebrantis. Sed cum hæc mediata applicatio non habeat effectum nisi per immediatam Sacerdotis applicationem, quonam modo hæc ab illa poterit irritari?

297 Quibus tamen prodessent, scit Deus, nec credo reuelatum. Probabilem vtramque opinionem dicit Diana *ibid. resol.* 54. sed primam puto certiorem. Et Mihi satis est, quod non rectè operaretur Prælatus, qui supposita irritatione, si adhuc constaret pro alijs applicata à Sacerdotibus sacrificia, Conuentus oneribus satisfactum putaret; nec pro alijs applicandis sollicitus esset, cum certum non sit sua irritatione ijs, quos ipse intendit, prodesse sacrificium. In hoc conueniunt omnes, peccare mortaliter contra obedientiam subditum, qui diuersa a Superioris mente applicaret; Quod intelligendum supposito Prælati præcepto, vt explicant Thom. Hurtadus *d. tract.3. num.262. & 269.* à Spiritu Sancto *d. tract.3. disp.6. nu. 1656. & 1657.* & etiam iuxta auctores primæ sententiæ contrà iustitiam, ità quod ad restitutionem, supplendo sacrificia, teneatur; quod non habet locum in secunda sententia, cum per irritationem ipsi dicant, aut putent applicatum remanere iuxtà Prælati mentem sacrificium, & oneri Missæ satisfactum. Quod & de nostris Sacerdotibus dicendum, si formali præcepto imposito aliter applicarent; nam eo præciso peccarent solum contrà iustitiam. Quarti *cit. punct.* 15. §. *probatur autem;* & restituere tenerentur, cum, vt dictum est, pro Conuentus oneribus celebrare debeant vigore contractus virtualis, qui inter ipsos, & Missarum quotidianarum Institutores, vel stipendia dantes intercedit, vt expresè Fagundez *d. cap.* 10. *num.* 5. & à Spiritu Sancto *ibid. tract.4. disp.4. num.* 128. Donatus *d. tom.3. tract.7. q.* 87.

298 Alterum, de quo dubitari potest, est: An Missæ, quæ applicantur pro oneribus quotidianis, aut manualibus stipendijs possint item applicari pro alijs, non ob stipendium, quod S. Congregat. de *Celebrat. Missar.* decreto repugnare liquet: Sed vel ob charitatem, vel ob amicitiam, aut etiam ob aliam obligationem, seù an pro Missis, quas pro Religiosis defunctis celebrare tenentur Sacerdotes, vt dictum est *num.238.* possint etiam stipendia recipi ab ipsis, vel Superiore, & pro vtrisque, defuncto scilicet Religioso, & eleemosinam dante applicari, ità quod vno tantum sacrificio vtrique satisfiat obligationi? Et licet affirmatiuè respondeant cum Marchino *tract.3. de Sacrific. p.2. cap.17. num.3.* Hurtadus *cit. tract.2. cap.4. num.178.* & in puncto *num. 183. & seq.* & Lezana *t.2. verb. Missa. num.* 22. Leander *eod. tract.8. disp.4. q.14.* & specificè *q.15.* Diana *ibid. resol.33. n.8.*

co

eo quia nulla de hoc prohibitio, cum à S. Congregationis decretis solum inhibeatur duplex accipi pro eadem Missa stipendium: non verò pluribus eamdem Missam applicari; quod diuersum est; tum quia Sacrificium ex Ecclesiæ instituto iam offertur pro pluribus Papa, Regibus, Defunctis &c. ac etiam quia Sacrificium ratione suæ infinitatis tantum prodest vni, quantum pro pluribus oblatum. Ex quibus posse vnicam Missam pro pluribus oneribus applicari, & per eam illis satisfieri concludunt.

299 Verùm contrarium resoluendum, & obseruandum ex opposita ratione, quia vnico Sacrificio duplici nequit obligationi satisfieri; nam petens pro se Missam celebrari, & pro Sacerdotis substentatione dans stipendium totam sibi Missam applicari intendit, per Trullench. *tom.3. lib.3. cap. 8. dub.11. num.5.* Donat. *d. tract.7. q.50. num.1.* A Mostazo *dict. tom.1. lib.2. cap.3. num.33.* appellatione enim rei simpliciter venit res tota, & non pars tantum, ex DD. in *Cap. fin. de Verbor. signific.* Dec. in *Regul. Id, quod nostrum, de Regul. Iur.* Naldus *d. verb. Missa. num.3.* & dignoscitur ex eo, quod interrogatus, an pro alijs etiam eamdem Missam offerri posse consentiat, certè se id non intendere responderet. Vndè Sacerdos illud acceptans contrahit talem obligationem, vt debeatur illi totaliter oblatio sacrificij. Non potest ergò eadem Missa alteri obligationi, etiam sine stipendio satisfacere; Vel, si huic satisfacit, non satisfacit obligationi ex stipendio. Et confirmatur ex mente S. Congregationis in *Decretis de celebrat. Missar. § Deindè*; mandat enim ibi tot Missas absolutè celebrari, quot sunt stipendia; & hoc quia intendit vni obligationi ex stipendio vnam integrè Missam correspondere debere: Dum autem integrè illi correspondere debet, non remanet locus pro alia obligatione. Ita Thomas Tamburin. *loc. cit. lib.3. cap.1. §.3. à num. 9. & seq.* Quarti *cit. q.2. punct.20.* Pasqualig. *ibid. q. 952. & 953.* Passerinus *eod. tom. 2. de Statibus q.187. art.4. à num. 992. & seq.* & A Mostazo *d. num. 33.*

300 Nec vim habent adductæ rationes; Non prima, quià ideò Sacra Congregatio prohibet plura stipendia pro vna Missa recipi, quia Missa obligata vni ex stipendio remanet totaliter obligata, vt proindè non possit alteri obligari. Nec secunda, quia procedit de applicatione fructus generalis, qui competit omnibus ratione Sacrificij publici: at quæstio est de applicatione fructus specialis, seù medij, quæ sub ipsius Sacerdotis dispositione est; & quam totam intendunt dantes stipendium; & ideò obligata vni non potest alteri obligari. Nec etiam tertia, quia cum hæc infinitas extensiua sit incerta, si pro vtraque obligatione applicaretur Missa, redderetur vtriusque obligationis incerta satisfactio: obligationes autem certæ certam, & absolutam satisfactionem requirunt. Vndè cum laudatis DD. concludendum, non posse qui tenetur pro dante stipendium celebrare, eadem Missa oneri pro Defuncto Religioso satisfacere, vel è contrà.

301 Et

301 Et quamuis admittatur, vt obseruant Pasqualigus *d. q. 952. num. 1.* Passerinus *ibid. num. 990.* & alij plures, sub conditione eamdem Missam posse pluribus applicari; ita vt celebrans intendat primò satisfacere oneri ex stipendio, & posteà etiam alijs, quantum potest, quia ex hac conditionata applicatione nullum illi, cui Missa debetur, præiudicium; Non tamen habet locum in præsenti; tum quia non agitur de applicatione ex charitate, aut deuotione, quo casu procedit allata doctrina: sed de applicatione ex debito, seù Missæ, quam ex iustitia, vt probat Quarti *d. punct. 20. §. respondeo hoc nullo modo*, pro defuncto Religioso celebrare tenetur, cui certè tali conditionata applicatione nequit ob dicta satisfacere. Sicuti enim applicans Missam primò pro Religioso defuncto, & deindè sub conditione pro stipendium dante non satisfacit oneri celebrandi ex stipendio, cum talis applicatio esset tantummodò conditionata, & contrà mentem dantis stipendium; ità nequit Missa primò & absolutè applicata pro onere èx stipendio satisfieri conditionata applicatione oneri ex Constitutionibus, aut statutis certo, & absoluto pro defuncto Religioso, vt clarè Pasqualigus *d. nu. 1.* nam, vt notat Quarti *ibid. §. Tandem confirmatur, &c.* intentio Religionis est, vt defunctis Religiosis applicetur fructus Missarum certus, non pendens à DD. opinionibus. Et talis est, semperque fuit nostræ Religionis obseruantia, cum in libris, & computibus Missarum, nunquam consueuerit pro Missis, quæ pro defunctis Religiosis celebrantur stipendium vllum aut recipere, aut adnotare.

## SECTIO SECVNDA.

### *De causis à quotidiè celebrando excusantibus, & de Superioris consensu.*

302 PLures illæ esse possunt; Et quidem primò infirmitas, quæ ex genere suo exhibet causam iustam, & rationabilem. *Cap. Quod Sedem. De Offic. Ordin. l. Cum hares. §. Stichus. ff. de Stat. lib. l. 2. si quis in iudicio. ff. Si quis caus. l. Quæsitum. §. 1. ff. de re iudic.* adeòque semper excusat. *l. Apud. §. in arbitrio. ff. de Dol. except.* & alijs pluribus Gonzalez in *not. ad Cap. Cum percussio. de Cler. ægrotant. num. 4.* Iulius Caponus *Discept. foren. tom. 3. discept. 181. à num. 2. & seq.* Vndè est, quod leges generaliter loquentes, restringuntur, & non habent locum quoad infirmos. *l. Arboribus. §. de illo. ff. de Vsufruct.* & *l. Si longius.* & *l. Iudex. ff. de re iudic.* & obseruant Franciscus Nau. *q. 645. num. 1. part. 5.* Innocentius in *Cap. 1. num. 2. de Celebr. Missar.* & ideò dicitur, infirmis non esse positam legem. Graff. *Consil. tom. 2. lib. 3. tit. eod. de celebr. Miss. cons. 2. difficult. 2. num. 4.*

303 Qua-

303 Qualis autem esse debeat hæc infirmitas, vt à celebrando excuset, non satis perspicuum. Regulam hanc generalem statuit Pasqualigus de *Sacrif. nou. leg. q.* 1124. tunc infirmitatem excusare à celebratione, quando reddit impotentem ad celebrandum; quam regulam intelligit de impotentia non tam physica, quam morali; seù quando non potest celebrare, nisi cum damno tali, quod secundum prudens iudicium reddit impossibilem celebrationem; Quarè subdit, non sufficere quamcumque infirmitatem: sed debere esse talem, vt ea stante ex celebratione consurgat graue damnum circà statum, in quo reperitur Sacerdos quoad sanitatem; & sic tussim, vel catarum, quamuis pro faciliore curatione exigerent, ne patiens exurgere è lecto, non excusare per se (nisi adeò graues essent, vt Missam omninò impedirent) cum regulariter ità laborantes sua non omittant exercitia; sicut nec quartanam exceptis diebus febris, nec stomachi, oculorum, aut capitis dolorem, aut leues vertigines, nisi aut dolor notabilem alterationem causet quo ad statum corporalem, aut vertigo sit causa inconuenientis alicuius in celebratione propter consimilem rationem, quod cum similibus indispositionibus celebrent quamplures.

304 Idem dicit *num. 6.* de digitis; quibus hostia tangenda est, vulnere, vel morbo offensis, & de capite læso, pedibusque malè affectis, nisi tanta sit læsio, vt sinè notabili damno, aut dolore non possint pro Missæ tempore aut digiti denudari, aut caput discooperiri, aut ccura, & pedes regere: non verò vbi damnum sit tantummodò leue, aut mediocris dolor. In dubio verò infirmitatis, seù an sufficiat ad excusandum ab obligatione, quamuis Iudicis arbitrio relinquendum dicat cum Menoch. de *Arbitrar. cap. 60. num.* 5. Barbos. ad *d. Cap. Cum percussio. num.* 4. rectius arbitrio Medicorum remittendum censet Pax Iordan. *tom. 2. lib.* 10. *tit. 39. num.* 45. quibus tamquam peritis in arte standum. (*Cap. Fraternitatis. de Frigid. & Malefic.* & tenuit Rota apud Celsum *decis. 9. num. 6.* & ad rem præsentem Pasqualig. *ibid. num. 9.* vbi ad hoc vnius tantum Medici iudicium sufficere concludit.

305 Quià tamen agit ibi Pasqualigus de infirmitate Capellani, seù Beneficiati ad effectum, vt censeatur liber, nec ne ab onere compensandi Missas, ad quas ratione Capellaniæ, siuè Beneficij tenetur, non videtur eodem modo discurrendum de Religioso ad effectum, vt censeatur excusatus à quotidiè celebrando; cum enim ad id teneatur non ratione Capellaniæ, sed statuti; & licèt celebrare debeat pro oneribus Monasterij; cum tamen per alios non infirmos communiter suppleatur, ad eum excusandum non requiritur infirmitas in eo rigore, vt in Capellani infirmitate requiritur. Possunt nihilominus & ad rem præsentem hæc aliqualiter deseruire. Et licet improbabile non sit eumdem morbum nostros Sacerdotes excusare à celebrando, qui per DD. excusat à Diuini officij recitatione; & si non è

con-

contrà, cum esse possit, quod quis celebrare nequeat ratione Podagræ, & tamen ad horas teneatur Canonicas; regula generalis pro excusando Sacerdote à celebrando ratione infirmitatis ea esse potest, quam affert Thomas Hurtad. *Resol. moral. tom.* 1. *tract.* 2. *cap.* 1. *resol.* 1. *num.* 9. quando morbus talis est, vt nequeant membra regi, aut obliget lecto decumbere, aut ità debilem stomacho, vel capite reddit hominem, vt sinè magno incommodo non possit ad Altare accedere; quam pariter tradit Pasqualigus *d. q.* 1124. *num.* 1. & 3. *fin.* Et quando hæc contingant, ita excusatur Sacerdos à celebrando, vt cogi nequeat.

306 Sed quoniam & alij morbi quandòque contingunt, qui etsi hominem decumbere non faciant, nec moueri impediant, tamen ipsum reuerà, & non leuiter affligunt, sufficere videtur, quod Religiosus ipse asserat, se non benè habere, & à celebratione impediri iuxtà S. P. Augustini Regulam: *Denique si latens sit dolor in corpore famulo Dei dicenti, quod sibi doleat sinè dubitatione credatur:* maximè si concurrant signa aliqua exteriora, vt potè pallor vultus, & debilitas corporis, ex quibus probatur infirmitas, vt ex Flamin. de *Resignat. lib.* 5. *q.* 3. *à num.* 34. Barbos. in *Cap. Nisi cum prid. eod. tit. de Resignat. num.* 8. Guazzin. de *Defens. Reor. defens.* 12. *nu.* 23.

307 Dixi, si hæc concurrant, quia S. P. Augustini verba non ità intelligenda, vt cuicumque morbum latentem allegantì sit clausis oculis credendum; cum loquatur tantum de famulo Dei, seù de Religioso, qui verè sit seruus Dei iuxtà hanc B. Humberti ad hæc Regulæ verba *cap.* 123. interpretationem. *Nec etiam omni spiritui credendum est de infirmitate; & ideò benè dicit: famulo Dei dicenti, quod sibi doleat &c. Nam sunt quidam, qui ex his, quæ in eis videntur, apparent veri serui Dei, sicut dicitur de S. Simpliciano, qui apparebat Augustino verus seruus Dei, & lucebat in eo gratia Diuina. Signa seruorum Dei sunt, seruire Deo die, ac nocte; voluntariè, humiliter, & deuotè obedire Prælato in his, quæ non sunt contra Deum, vel Regulam; quærere bonum commune, & non priuatum; ædificare proximum verbo, & exemplo. Tali famulo Dei dicenti, quod sibi doleat, sinè dubitatione credatur.* Et consimilem Hugonis à S. Victore: *Iure enim credendum est illi, quem boni mores, & conuersatio sancta famulum Dei esse commendant. Non enim ex ore loquentium cognoscitur veritas, aut falsitas, sed à fructibus eorum cognoscetis eos, dicit Dominus. Bona vita fidem dat verbis: mala vita ipsam etiam veritatem facit esse ambiguam. Sinè dubitatione ergò credatur eis, qui sinè dubitatione sunt boni.* Sicuti & hanc Michaelis Fiorentini in *Elucidar. ad Cap.* 4. *Regul. S. Aug.* scilicet: *Per quæ verba commonefacit, magna vtendum esse compassione cum prudentia &c. prudentiam verò in credendo seruandam ostendit per Dei famulo adiectionem; ac si diceret, non indifferenter sic de occulta credendum est, quoniam non desunt sæpè numero in Monasterio dolentiam fingentes, vel vt suis commodius vacent voluptatibus, vel vt laboribus eximantur Religionis,*

*gionis, quibus nullo modo mos est gerendus. Sed si famulus Dei extiterit, qui se intrinsecus dolere asseruerit, absque omni hæsitatione credatur &c.* Qui sensus est & Seruatij Lairuelz. in *Optic. Regul. Specul.* 94. Peyrini in *Regul. Minim. cap.* 6. §. 16. *q.* 1. *num.* 2. & Caramuel. *Comment. in Regul. S. August. in Theol. Regul. num.* 1971.

308 Et dato quod hinc cuicunque Religioso dolorem afferenti sit indifferenter credendum, cum illis tamen credendum dicat S. P. Augustinus in ordine ad cibi diuersitatem, & medicinam, vt ex antecedentibus, & consequentibus patet, non indè inferri debet, credendum & cuique simpliciter latente dolore se à Missæ celebratione excusare volenti. Facilitas enim in credendo, quæ ratione Charitatis laudabilis esse potest in ordine ad medicinam, & curationem, laudabilis esse nequit in ordine ad bonorum operum omissionem. Vndè extra casum famuli Dei, si nulla intrinseci morbi adsint extrinseca signa, non est facilè credendum adducenti illum in ordine ad Missam non celebrandam, cum, præcisis extrinsecis signis, non videatur talis esse posse dolor latens, vt sacrificium iustè impediat.

309 Est item quoad hoc, seù pro excusando, vel non à celebratione ratione infirmitatis Sacerdote obseruandum; Si, inquam, exerceat aliquas operationes similes celebrationi Missæ, vt esset legere, ludere ijs ludis, qui aliquam requirunt attentionem, quia huiusmodi actionum exercitia declarant potentem ad celebrandum; non obstante quod illas exerceat ob recreationem; & proindè non sint molestæ; quia neque Missa erit molesta saltem non grauiter, si coniungatur cum deuotione, præsertim, quia exigit breue tempus. Pasqualig. *d. q.* 1124. *nu.* 8. Quod tamen intelligendum, ni aliundè impediatur ad Altare accedere, aut stare; Et quo ad infirmum, qui diù decubuerit non amplius excusandum à non celebrando, cum aliquibus diebus se solo incedere potuerit; infirmus enim tunc sanus dicitur effectus, cum per triduum suis pedibus ambulauerit, vt cum Felin. & Graff. notat Naldus in *Summ. verb. Infirmus num.* 4.

310 Consideranda est etiam facilitas maior respectu Religiosi, cum paratam habeat commoditatem tum Oratorij priuati, tum assistentium, ratione quorum non obstante aliquali infirmitate, minore incommodo, & citrà itineris laborem potest Missam celebrare; etsi nimis defatigaretur in Missa longiore v. g. Dominica Palmarum, Missam votiuam de Passione; sicut etsi ob oculorum ægritudinem ex Missali legere non valet, eam, quam memoria tenet, dicere, vt cum Villalob. Ledesma, Præposit. Vasq. Diana, Lugo docet Quarti ad *Rubr. Miss. Quæst. fundam. sect.* 2. *punct.* 4. *difficult.* 4. & *punct.* 7. §. *colligitur primò*. Pasqualig. *q.* 244. *num.* 10. dummodò tamen circa reliquas actiones videat quod satis sit, vt competenter exequatur ritus, & erroris nullum timeatur periculum; vel saltem cum alterius assistentia Sacerdotis, qui illum adiuuet in colligendis fragmentis, & alijs huiusmodi,

modi, vt requirit Diana in *coordin. tom.2. tract.1 resol.137.* Cum enim à sic celebrando in Oratorio priuato omne scandali periculum remoueatur, non est cur à celebrando abstinere debeat.

311 Quoad alias causas ( præter illas, quæ ex defectu vestium, altaris, calicis, vini, hostiæ, & similium oriuntur, & quæ ex se à Missa celebranda absoluunt) hoc vnum noto; non sufficere leues, ad hoc vt nostri Sacerdotes a celebrando abstineant, cum expresse graues requirantur à Statuto, *aut graui causa*. Verum, cum pro excusandis Capellanis, & Beneficiatis, ita quod non teneantur supplere, hanc statuat *ibid. q. 1125. num.1.* regulam Pasqualigus: Quod, vt impedimentum excusare dicatur, debeat esse tale, vt moraliter superari non possit; vndè *num.6.* deducit, ex huiusmodi esse necessitatem, aut suscipiendi iter ob aliquod graue negotium, aut illi vacandi, aut seruiendi Reipublicæ, aut propriæ Ecclesiæ, aut audiendi confessionem constituti in mortis articulo, aut quid simile peragendi; ità vt non possit sine incommodo valdè graui, aut proprio, aut alieno omitti; idem, & à fortiori pro nostris Religiosis sufficere dicendum, apud quos non ea est obligatio, quæ in Capellanis.

312 Obseruandum tamen requiri Superioris consensum, cum sic apertè loc. supr. Constitutiones: *Nullo die, nisi ex morbo, aut graui causa, & de consensu Prioris Missæ celebrationem prætermittant*; Vndè posita graui causa, si non adsit Prælati consensus, non potest quis ex nostris Missam omittere; coniungitur enim grauis causa cum Prioris consensu per dictionem *&* quæ coniunctiua, & copulatiua est, & ita æqualiter copulat, vt vtriusque copulati concursum requirat, per allegat. a Barbos. in *Diction. iur. vsufreq. dict.*110. *num.6. & 9.* Idem dico de morbò, seù dictionem *&* copulare Superioris consensum non solum cum immediatè antecedentibus, siuè cum graui causa: sed cum omnibus antecedentibus, hoc est etiam cum morbo; & sensum esse, non posse, siuè ex morbo, siuè ex graui causa sine huiusmodi consensu Missam omitti; cum hac tamen declaratione: copulare quidem cum morbo non sumpto pro infirmitate, quæ ex se sit patenter cum celebratione incompatibilis; nam vanè talis consensus requireretur, vbi eo denegato parere possibile non esset: sed cum morbo sumpto pro infirmitate, quæ licet cum aliquali difficultate, & incommodo compatibilis sit cum Missæ celebratione; & in tali casu non posse sine Prælati assensu à celebratione abstinere; nisi Medicus tunc a Sacrificio abstinendum declarauerit, cum à Constitutionibus *p.1. cap.13. §.6.* sic statuatur: *Medico, & infirmario in his, quæ ad ipsos pertinent, obedientiam præstent*; & aliàs iudicare, an cum tali incommodo celebrare expediat, ad ipsum spectet.

313 Quod si quæratur, qualis debeat esse huiusmodi consensus; dico sufficere tacitum, quia hæc est ratio consensus, quod vbi requiritur, tacitus sufficiat, ad differentiam licentiæ, quæ alias debet esse explicita, vt

inter vnum, & alteram distinguendo obseruat Naldus in *Summ. verb. Consensus num.* 10. & *verb. Licentia num.* 4. Et dato, quod requiratur licentia; cum etiam tacitam, seù implicitam sufficere doceant Sanchez in *Decalog. lib. 6. cap.* 11. *num.* 11. Portell. in *Dub. Regul. verb. Licentia num.* 2. Lezana *tom.* 1. *p.* 1. *cap.* 6. *num.* 55. & *tom.* 2. *verb. Licentia num.* 2. Peyrin. *t.* 1. *q.* 2. *cap.* 2. §. 3. non est, cur non sufficiat in præsenti. Et casu quo tacitum sufficere admittere non velimus; subdendum, sufficere, si petatur; cum enim in casu alicuius ex suprapositis impedimentis iniustè denegaretur, habendus pro concesso, vt de licentia iniustè denegata disponitur in *Cap. Licet.* 18. *de Regular.* Clementin. 1. *de For. compet.* docentque Murga in *Constit. Apostol. Constit.* 6. *num.* 729. A Mostazzo *de Caus. piis. lib.* 5. *cap.* 10. *num.* 74. nec tunc pænæ taxatæ subijciendus esset, cum taxata sit contrà voluntariè Missam omittentes, seù delinquentes: non verò cum causa non celebrantes.

314 Inter causas autem pro excusando à quotidiana celebratione ex nostris Sacerdote, nunquam admiserim indeuotionem; si enim Sacerdos quilibet ità viuere debet, vt quotidiè mereatur celebrare (& à fortiori Capellanus, qui ratione beneficij spontè suscepti ad id specialiter tenetur) vt benè Campanil. *Diuersor. Iur. Rubr.* 7. *cap.* 6. *num.* 15. & Passerinus *d. tom.* 2. *q.* 187. *art.* 4. *num.* 1113. *verf. impedimentum*, quantò magis Sacerdos Religiosus, qui se ad id voluntariè obligauit, & perfectiorem statum professus est?

## SECTIO TERTIA.

### *De Missa in triduo maioris Hebdomadæ.*

315 QVotidiè ergo ex dictis celebrare tenentur nostri Sacerdotes. Et ab hac lege eximuntur solo triduo antè Pascha maioris hebdomadæ: *Nullo die excepto triduo antè Pascha Missæ celebrationem prætermittant*. Sed cum aliud sit, liberari ab onere Missandi; & aliud præcipi Missam non celebrare; & solum primum importare videatur Statutum, dubitari potest, an saltem possint in ijs diebus Missæ sacrificium offerre, nec ne? Et incipiendo a feria quinta, nullum mihi dubium, posse priuatim celebrari, cum nullibi appareat prohibitum, nec in *Cap. In Cæna. de Consecr. dist.* 2. vbi Soter Papa: *In cæna Domini à quibusdam perceptio Eucharistiæ negligitur: quæ, quoniam in eadem die ab omnibus fidelibus (exceptis ijs, quibus pro grauibus criminibus inhibitum est) percipienda sit, Ecclesiasticus vsus demonstrat &c.* nam sermo ibi est de communione, quæ tunc ea die ab omnibus fidelibus, & eo modo, quo & nunc in Paschate omnes id fa-

faciunt, sed non de facienda extrà Missam à Sacerdotibus. Et quamuis ex aliquibus, seù Ordine Romano *Cap. de Cæna Domini*, vbi hæc leguntur: *Communicent Presbyteri primò, posteà Diaconi, & cæteri omnes, & ità perficiatur Missa*; & ex Alcuino de *Diuin. off. cap. pariter de Cæna Domini*, vbi: *Dum cantatur antiphona ad Communionem interim Clerum, & omnem populum communicare*, desumatur aliquod talis consuetudinis communicandi in Missa, argumentum; & videatur inducta ad imitationem Christi Domini, ex cuius manibus omnes in cæna Apostoli communicarunt; ex quibus omnibus Francolinus de *Hor. Canon. cap. 30. num. 4. & seq.* & Andreas Saussay in *Panopl. Sacerdotal. part. 2. lib. 1. cap. 9. art. 2. §. 1.* ità obseruandum esse tenuerunt; prout sentit & Azorius *Instit. Moral. tom. 1. lib. 10. cap. 24. q. 5.* vbi tamen talis consuetudo recepta sit.

316 Nihilominus posse dicta feria V. sacrosanctum Missæ sacrificium confici, cum Soto *dist. 13. q. 2. art. 2.* & Nauarr. in *Summ. cap. 5. num. 88.* Angelo in *Florib. q. 8. de valor. Miss. art. vlt.* docet Suarez *tom. 3. in 3. part. disp. 80. sect. 2. §. superest verò*, vbi ab alijs antiquioribus hanc sententiam in dubium non reuocatam; & tenent Barbos. de *Off. Paroch. part. 1. cap. 11. num. 49.* Vincent. Tancred. in *Quæst. Moral. tract. 3. disp. 4. q. 71.* Leander *tom. 2. tract. 8. disp. 5. q. 20.* Pasqualigus de *Sacrific. nou. leg. q. 351.* cum pluribus ab vnoquoque, & fusè ab vltimo allegatis; quibus addendi Scortia de *Sacrific. Miss. lib. 2. cap. 5. num. 9.* Paulus à S. Ioann. Euang. in *nostro Ceremonial. Eccles. lib. 4. cap. 11. fin.* Gobat *Theol. experiment. tract. 3. num. 219.* Ioannes Maria Turrinus in *Director. Sacrific. part. 3. sect. 2. cap. 1. §. dubitatur adhuc.* Bissus in *Hierurg. litt. F. num. 44.* atque Diana in *coordin. tom. 2. tract. 1. resol. 73. num. 3.* Thomas Tamburin. de *Method. Miss. celebr. lib. 1. cap. 6. §. 1. num. 1.* qui doctrinam hanc communem appellant. Et ratio asserti est, quia supposita consuetudo, quæ est vnicum contrariæ sententiæ fundamentum, talis non est, vt habeat vim legis; & hoc quia non inducta animo obligandi, vel ad minus dubium est, an inducta tali fine; qua stante dubitatione censenda est non obligare, vt Pasqualigus *loc. cit. num. 5.* & licet nonnulli non sacrificent, alij plures tamen, & timorati ea die celebrant: quo pariter fit, vt corruat ratio consuetudinis obligatoriæ, cum, vt talis sit, debeat esse omnium, & non aliquorum, vt Suarez *ibid.* & consuetudinis varietas elidit vim consuetudinis obligatiuam, vt cum Menoch. *cons. 37. num. 39.* Rota *Decis. 366. num. 3. part. 4. diuersor.* & alijs Pasqualigus *ibid.* Et dato quod olim vera, & obligatoria quoad hoc extiterit consuetudo, non amplius viget, cum per alteram subsequentem sacrificandi, & non communicandi abrogata sit, vt Diana, & Turrinus *loc. cit.* Prætérquamquod non probatur fuisse cōsuetudinem, quod omnis Clerus: sed tantummodò, quod maior pars Cleri communicaret. Quo posito liberum est saltèm aliquibus, non communicare, sed celebrare, vt *ibid.* idem Turrinus.

mus. Nec subsistit suppositum, quod communicare debeant ea die de manu Prælati omnes Sacerdotes, quia Christus id instituerit in Cæna, dum Apostolos communicauit; quandoquidem non communicauerunt, vt Sacerdotes, sed vt laici, cum solum post Communionem dixerit: *Hoc facite.* Et sic sufficit, quod aliqui ex Clero communicent de manu Prælati: non verò sequitur, quod nequeant Sacerdotes celebrare, vt Suarez *ibid.* Et ità clarè quoad nostros permittitur ab Apostolicis Constitutionibus *d. cap. 4. §. 3.* ibi: *In die Cænæ Domini omnes de manu Prioris communicent, nisi quis eo die iusta de causa, & Prioris expressa venia sacrum fecerit.* Vbi tacitam non sufficere aduertendum; nam vbi expressum requiritur, tacitum non sufficit ex *Cap. 2. de Praben. Cap. fin. de Procurat. in 6.* Tusch. *litt. E. concl.* 654.

317 An autem hæc Missa publicè, & in Ecclesia, vel priuatim, & in Oratorijs sine sæcularium præsentia celebranda sit, vel celebrari possit, dubium. Et priuatim, & in Oratorio celebrare debere qui id voluerit, scribit Azorius *d. q. 5.* & ad tollendum scandalum, si quod esse possit, consulit Suarez *ibid.* & ex S. Congregationis declaratione specialiter notat Nicolius in *Theoric. Prax. vtriusq. Iur. tom. 2. de Celebrat. Miss. num. 5. vers. Vndè communiter* Gutier. *lib. 1. quæst. Canonic. cap. 30. num. 36.* Sed Thomas Tamburin. *loc. cit.* Pasqualig. *ibid. num. 3.* volunt id fieri posse publicè, & in Ecclesia, vbi benè idem Pasqualigus hunc scandali scrupulum remouet ex eo, quod sæculares, cum non sint periti rituum Ecclesiasticorum, debeant in hac materia licitum iudicare, quod ab Ecclesiasticis fieri vident; eo magis cum publicè celebretur, quia nemo publicè facit, quod illicitè fecerit. Vbi *num. 4.* Romanam adducit obseruantiam.

318 Feria verò VI. in Parasceue nemini licet celebrare nec publicè, nec priuatim, cum ea die Sacrificium non fit in Ecclesia iuxtà antiquam traditionem, ex *Cap. Sabbato. de Consecr. dist. 3.* sed solum consumetur hostia pridiè consecrata. Ordo Roman. de *Offic. Parasceu.* Amalar. *lib. 1. de Ecclef. off. cap. 12. 13. & 15.* Raban. Maur. *lib. 2. de Instit. Cleric. cap. 37.* Valafrid. Strab. de *Reb. Ecclef. cap. 2.* & latè Suaslay *loc. supr. §. 2.* quia tali die passio D. N. Iesu Christi ab Ecclesia recolitur, prout gesta est; & ideò non repræsentatur mysticè per consecrationem, vt loquitur D. Thomas *3. p. q. 83. art. 2. ad. 2.* & obseruat Albin. Flacc. de *Diuin. offic. cap. 18. de Parasceu.* Et qui secus faceret, peccaret mortaliter; cum enim faceret contrà perpetuam Ecclesiæ obseruantiam, & contra sensum communem Doctorum, esset transgressio in materia graui. Gloss. in *Cap. Visum. d. tit. de Consecr. dist. 1.* D. Thomas *loc. cit.* & cum Suarez, Vasquez, alijsque pluribus Pasqualigus *ibid. q. 335. nu. 4.* & præter eos Gutier. *eod. loc. num. 31.* Gobat. *d. tract. 3. num. 213.* Bissus *cit. litt. F. num. 46.* & notatur in nostro Ceremonial. *d. lib. 4. cap. 13. fin.* qua de causa nec ea die occurrente festo SS. Annuntiationis celebrare licet, & consequenter nec populus tenetur tali die officio, seù Mis-

fæ aſſiſtere, vt ex Sacr. Congregationis decretis Gauant. *tom.1. part.4. tit. 9. num.24.* cum non ſit Miſſæ Sacrificium, vt ſupponit D. Thom. *cit. art.2. ad 2.* probant Suarez *d. tom. 3. diſp. 75. ſect. 4. §. in confirmatione.* Scortia *loc. ſupr. lib.1. cap.5. ad 3.* docentque Barboſ. *cit. cap.11. nu.46. & 48.* Leander *d. diſp.5. q.23.* Diana *ibid. tract. 3. reſol.19.* qui plures alios adducunt, & Biſſus *d. num. 46. §. 1.*

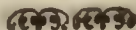
319 Licet è contrà in Sabbato Sancto; quamuis enim eodem modo loquatur de hac die, ac de feria ſexta *d. Cap. Sabbato*; vtriuſque tamen eſt diuerſa obſeruantia; quandoquidem quoad Sabbatum fuit abrogata antiqua non celebrandi conſuetudo; per hoc quod vbi prius nullatenus ea die celebrabatur vſque ad mediam noctem, & initium Dominicæ diei; & vbi abſtinentia à Sacrificio recolebatur quies Chriſti in ſepulchro, poſtmodum cæptum eſt anticipatè celebrari Chriſti reſurrectionem in Sabbato; vndè ſublata antiqua conſuetudine remota dignoſcitur prohibitio de non celebrando, vt diſcurrunt Suarez *d. diſp. 80. ſect. 2. fin.* Sauſſay *ibid. §.3.* & quamuis neget poſſe Miſſam priuatam celebrari, fauent tamen Gutier. *cit. num.36.* Fagundez *in prim. Eccleſ. præcept. lib. 3. cap. 13. num.17. & 18.* Barboſ. *eod. cap.11. num. 50.* Leander *ibid. q.25. & 26.* Diana *eod. tract. 1. reſol. 74. & 75.* & ſuo more pluribus adductis Paſqualigus *ibid. q.358. & q.359.* Gobat. *eod. tract.3. num.221.* Turrin. *d. cap.3. §. dubitatur, an.* Biſſus *litt. S. num.7.* & communiter DD.

320 Duo modò circa hæc adnotanda. Primò quoad Miſſam priuatam feriæ V. non poſſe recitari nec in Oratorijs priuatis poſt Miſſam ſolemnem, quia finita ſolemni Miſſa iam incipit officium in Paraſceue, quo incæpto non licet celebrare. Ita Vaſquez in *3. p. diſp. 232. cap. 2. num.16.* quem ſequuntur Caſtropal. *p.4. tract.22. punct.9. num.2.* Barboſ. *ibid. nu.49.* Leander *loc. ſupr. q.20.* Diana *eod. tract.1. reſol.73. à num.5. & ſeq.* Paſqualig. *cit. q.351. num.6.* Gobat *ibid. num.219.* Biſſus *ead. litt. F. num. 44. §. 1.* Nec in Sabbato Sancto antè Miſſam ſolemnem, vt volunt Caſtropal. *ibid. num.5.* Ioan. à Cruce *part.2. Director. Conſcient. de Sacrif. Miſſ. dub.2. concl.1.* ſed ſolum aut poſt inchoatam Miſſam ſolemnem, vt Gauantus *part.4. tit. 11. num.43.* aut ad ſummum ſimul cum ipſa, vt Paſqualigus *q.363. num.3.* Quarti ad *Rubr. Miſſ. p.1. dub.5. de Sabbat. Sanct.* & hac vtique optima ratione, quia in tantum ceſſauit prohibitio quoad Miſſas priuatas, quatenus auctoritate Eccleſiæ ceſſauit quoad ſolemnem, itá vt priuatæ licitæ non ſint, niſi ratione ſolemnis. Quo autem ad ſolemnem non ceſſat, niſi quando incipit; & donec ipſa incipiat, Eccleſia celebrat tempus Paſſionis. Vndè qui antè Miſſam ſolemnem priuatè celebraret, celebraret reſurrectionem tempore, quo Eccleſia Paſſionem. Sed tutius puto ſolum poſt Campanarum pulſationem, & inchoatam Paſchalem lætitiam, vt Biſſus, *litt. S. num. 7. §. 5.*

321 Non

321 Non tamen improbabilis assertio Turrini *d. sect. 2. cap. 1. & cap. 3.* quod scilicet in Oratorijs priuatis Feria V. post Missam solemnem, & Sabbato Sancto antè illam possit celebrari, eo quia cum dicta de incæptione Parasceue, & lætitiæ Paschalis locum habeant, vt ipse dicit, solum in Ecclesia publica: non verò respectu priuati Oratorij, & priuatæ actionis; quod probat ex eo, quod eodem modo discurrendum sit de Oratorio priuato respectu Ecclesiæ, sicuti de Ecclesia Regulari respectu Cathedralis; & tamen nullus dixerit, post completam Missam solemnem in Cathedrali non posse incipere solemnem in Regulari; & item in Sabbato Sancto, antequam in Cathedrali incipiat solemnis, incipere non posse in Regulari: quin permissum omninò ex prohibitione pulsandi Campanas antequam pulsentur in Cathedrali, quæ vana esset, si antè Missa celebrari non posset; nec alia ratione, nisi quia, licet incæperit Parasceue, aut non incæperit Resurrectionis lætitia in Cathedrali, non tamen sic in Regulari. Quod idem dicendum quoad Missam priuatim præfatis diebus antè, vel post respectiuè celebrandam in Oratorijs. Et ita alijs adductis sentit quoad Missam priuatam Sabbati Sancti Leander *ibid. q.28.*

322 Notandum est secundò, huiusmodi Missam priuatam illis diebus debere esse de die, etiamsi in ipsis SS. Annuntiationis festum occurrat; cum enim de ea non possit fieri officium, sed sit transferendum; idem de Missa, non obstante quod Missa Sabbati Sancti non habeat introitum, sed incipienda sit à Kirieleison; quia si illius diei Missa caret introitu quoad solemnem, quarè necesse est quod habeat quoad priuatam? Nec dicendum in solemni pro introitu inseruire Prophetias, cum hæ pertineant ad benedictionem fontis. Durand. *Rational. Diuin. Off. lib. 6. cap. 8. num* 14. & ex Alcuino Gauantus *d. p. 4. tit. 10. num. 13. litt. X.* præterquamquod introitus non legitur antè Confessionem, vt prophetiæ. Et ita Gauantus *ibid. num. 44.* Cotonus *Celebr. controu. lib. 2. controu. 5. cap. 4. num. 89.* Diana *d. tract. 1. resol. 75.* Leander. *ead. disp. 5. q. 27.* Bissus *cit. litt. S. num. 7. §. 4.* Turrin. *d. sect. 2. cap. 1. & 3. fin.* & item cum Vesperis, vt inclinat Gauantus, approbat Leander, disertè probat Diana *locis cit.* Quæ tamen omnia dicta sint ex suppositione, quod nullo S. Congregationis decreto huiusmodi Missæ priuatæ prohibeantur; nam si inhibitæ sint, vt de priuatis in Sabbato Sancto à quibusdam percipio, mihi tamen non constat, ab illis celebrandis abstinendum omninò.



SEC-

# SECTIO QVARTA.

## *De qualitate Missæ priuatæ.*

323 ET communiter loquendo eum officio conformem eam esse debere præscribunt Rubricæ Missalis *tit. 4. num. 3.* & Rubricæ antè *Miss. Votiu.* ibi: *Et quoad fieri potest Missa cum officio conueniat*; vbi Gauantus *litt. P.* Bissus in *Hierurg. litt. M. num. 216. §. 2. & num. 233. §. 1.* obseruant, sermonem esse de Missa priuata, prout & iam supra *n. 108.* dictum est. Vndè nec sine rationabili causa Missæ votiuæ illis etiam diebus, quibus aliàs permittuntur (scilicet extrà Dominicas, & festa duplicia, & non nullos alios priuilegiatos dies) celebrari debent, ex eisdem Rubric. *locis cit.* & mox adducendis, & tradunt communiter DD. Pro qua conformitate videndi Quarti ad *Rubr. Missal. p. 1. tit. 4. dub. 2.* Pasqualigus de *Sacrif. nou. leg. q. 237. num. 3. & 4.* Bissus *d. litt. M. num. 233. §. 1.* Pignatell. *tom. 3. consult. Canon. cons. 40. num. 3.* & præ cæteris Hærissonius in *Manuductor. Sacerdot. appendic. 1. de Miss. vot. cap. 5.* vbi à *num. 24. & seq.* huiusmodi Missæ cum officio conformitatem rationibus, & auctoritatibus suadet, & meritò ob reiteratam Rubricarum adnotationem: *Id verò passim non fiat nisi rationabili de causa, & quoad fieri potest Missa cum officio concordet, & conueniat.*

324 Causam tamen sufficientem esse quemlibet finem honestum censent Quarti *ibid.* Pasqualig. *loc. cit. nu. 5. & q. 241.* cum namque omne honestum sit bonum rationabile, eo ipso quod habet rationem causæ finalis importat etiam causam rationalem; cuius generis sunt particularis deuotio ergà aliquem Sanctum, vel mysterium Passionis &c. debitum obedientiæ, fidelitas ratione promissionis, onera sacristiæ, vt exemplificant Quarti *ibid. §. Dico tertiò.* Pasqualig. *q. 242.* vel gratia aliqua Sancti alicuius ope impetrata, vel impetranda; inuocatio Sancti Spiritus in aliquo difficili negotio, peregrinatio ad pium locum ex deuotione suscepta, votum emissum, status valetudinarius, vel nota debilitas, occupatio prò Confessionibus, concionibus, cura infirmorum, & similia, vt addit Herissonius *eod. cap. 5. num. 15.* & alia, de quibus Pasqualigus *d. q. 242.* non autem quia votiua breuior sit Missa currente; hæc enim ratio præcisè considerata nullatenus habenda pro causa rationabili Missam votiuam dicendi, vt firmant Barbos. de *Off. Paroch. cap. 11. num. 24.* Gauantus *eod. tit. 4. litt. N.* Quarti *cit. dub. 2. §. Dico secundò.* Guyet. de *Fest. prop. loc. lib. 4. cap. 21. q. 4.* Bissus *d. num. 216. §. 3.* Herisson. *ibid. num. 12.*

325 Potest autem Missa de officio omitti, primò ratione debilitatis,

 quan-

quando valetudinarius, vel podagra, aut oculorum imbecillitate laborans Sacerdos nimium defatigaretur, vt in die Palmarum Missam currentem legendo: quo casu loco illius votiuam de Passione, vel Cruce celebrare posse admittunt Quarti *ibid. quæst. proœm. sect. 2. punct.* 7. Pasqualig. *q.* 244. *num.* 6. *& 9.* Herisson. *ibid. num.* 10. sicut & alijs diebus pariter priuilegiatis aliam Missam ex votiuis; & si ob oculorum imbecillitatem legere non valeat, quam ex illis melius memoria tenet, recitare. Ijdem Quarti, & Pasqualig. *ibid.* eo tamen modo, quo *supr. num.* 310. dictum est; & licet Quarti, & Herissonius hanc conditionem apponant: dummodò ad remouendum scandalum in Oratorijs priuatis celebretur; eam tamen non necessariam dicit *ibid. num.* 9. Pasqualigus; & ego puto à re præsenti alienam, cum ipsa pendeat à Sacerdotis commoditate, & prudentia potius quam ab exigentia, quin quandòque obseruatu difficilis sit; nec sermo sit, an deceat Missam non concordem officio publicè celebrari: sed an possit. Præterquam quod parui momenti scrupulus hic esse videtur, cum sæpè sæpius Missæ votiuæ celebrentur non concordes officio, præciso etiam omni scandalo; & vel ignoretur, vt plurimum, quænam Missa dicenda sit, vel dum aliam ab officio vident populi, & eam licere sit supponendum.

326 Secundò, quando infrà hebdomadam faciendum est officium de Dominica v.g. infrà Octauam Natiuitatis Domini si in Sabbato faciendum est de Dominica officium, potest Missa votiua, & non de Dominica celebrari, quia prohibitio Missæ votiuæ est pro die Dominica, quæ colitur à Populo, non pro officio Dominicæ. Ita Gauantus *ibid. d. tit.* 4. *num.* 3. *§. dubitatum est.* Quarti *eod. tit.* 4. *dub.* 13. Herissonius *cit. cap.* 5. *nu.* 8. ac etiam quia, vt habet Bissus *ibid. num.* 227. Missa de Dominica celebratur tunc sub ritu feriali, cum dicenda sit sine *Gloria in excelsis, & Credo*, vt notat Guyetus *ibid. lib.* 4. *cap.* 2. *q.* 4. quo stante non est, cur Missa alia à Missa Dominicæ dici non possit, adeòque & de *Requiem*.

327 Tertiò, quando Sacerdos in aliena Ecclesia celebrat, in qua aliud festum obseruetur, & officium, vt sæpè contingit, cum ratione festiuitatum particularium ad ibi celebrandum exteri conuocantur; tunc enim non conformem officio propriæ Ecclesiæ, sed illius, in qua fit sacrum, Missam celebrari posse, quin magis congruere ratione festiuitatis, ex regul. *Cum fueris Romæ &c.* tradunt Gauantus *part.* 3. *tit.* 10. *num.* 16. *§. non tamen* Thom. Tamburin. de *Meth. celebr. Miß. lib.* 2. *cap.* 6. §. 1. *nu.* 14. Pasqualig. *q.* 245. Tonellus in *Sacr. Enchirid. lib.* 1. *cap.* 2. §. 8. *num.* 3. Quarti *d. tit.* 4. *dub.* 10. *§. respondeo, & dico primò.* Bissus *d. num.* 216. §. 4. & etiam quia dum Sacerdos exter celebrans in ea Ecclesia fit minister illius, eiusdem ritibus accommodare se debet. Turrinus in *Director. Sacrific. part.* 2. *sect.* 1. *cap.* 2. *§. respondeo quod Votiuum.* Quod idem dicendum de Missa de *Requiem*, si ibi fiat officium Defunctorum, etiamsi in propria Ecclesia dici

dici non possit ob officium duplicis ritus.

328 Aduertendum tamen primò, quod si in ea Ecclesia, in qua Missa dicenda est, festum alicuius Sancti cum Missa particulari celebretur, non posse exterum Sacerdotem eam legere, quia Missæ particularibus personis, vt potè Regularibus concessæ, non possunt ab alijs celebrari, nec in eorum Ecclesijs, vt ex S. Congregat. Rit. 19. *Nouembr.* 1622. declaratione (quam videre est in *princip. Missal.*) tradunt Gauautus *ibid.* §. *intellige*, & in *Manual. Episcop. verb. Missæ ritus num.* 1. Io: Maria Nouarr. in *Lucern. Regul. verb. Missa. num.* 1. Barbos. *loc. supr. num.* 34. Diana in *coordin. tom.* 2. *tract.* 1. *resol.* 80. Nicolius in *Floscul. eod. verb. Missa. num.* 23. Bissus *cit. num.* 216. §. 4. Sed eam dicere, vel quæ ponitur in Missali Romano, si adsit, vel de communi cum *Gloria*, & *Credo* iuxtà ritum officij illius Sancti, de quo ibi fit festum, per Gauant. & Biss. *ibid.* eo modo quo Capellani Monialium in earumdem Ecclesijs Missas de Sanctis, de quibus officium ipsæ faciunt, solum de communi, vbi in Missali Romano non reperiatur propria, dicere possunt, ex eiusd. S. Congreg. decreto 20. *Nouembr.* 1628. per Gauantum *loc. cit.* & in *Manual. eod. verb. num.* 8. Nouarr. *ibid. num.* 8. Lezanam *t.* 1. *p.* 1. *cap.* 25. *num.* 43. Quarti *q.* 1. *proæmial. sect.* 4. *punct.* 5. Tonell. *loc. supr.* Bissum *d.* §. 4. Vndè Missas SS. Rosarij ab alijs dici non posse, cum sint tantum Dominicanis concessæ, & non alijs, ex eiusd. Sacr. Congreg. Decreto die 8. *April.* 1628. concludunt Gauantus *ibid. part.* 4. *tit.* 15. *num.* 22. & *tit.* 17. *num.* 9. Nouarr. *ibid. num.* 2. Barbos. *cit. cap.* 11. *num.* 31. Lezana *ibid. cap.* 21. *num.* 32. Nicolius in *Prax. vtriusq. iur. tom.* 2. *tit. de Celebrat. Miss. nu.* 16. Diana *ead. resol.* 80. Quarti *cit. punct.* 5. Guyet. *eod. lib.* 4. *cap.* 21. *q.* 2. Bissus *ibid.* Etsi ratione, vel societatis, vel oneris, vel festiuitatis de Rosario Missa dicenda sit, eam vel de Natiuit. B. V. vel de eiusdem communi celebrandam. Gauant. *cit. tit.* 15. *num.* 22. Barbos. *ibid. nu.* 32. *& seq.* & in *Collect. Decis. Apost. collect.* 474. *num.* 22. Lezana *eod. cap.* 21. *num.* 26. Bassæus in *Flor. Theol. verb. Missa III. num.* 14. Tonellus *ibid. num.* 5. Nouarr. Diana Bissus *loc. cit.* Et ità festum SS. Rosarij prima Octobris Dominica in omnibus Regnis Hyspaniarum cum Officio, & Missa Natiuitatis B. Virg. celebrandum decreuit Clemens X. die 16. *Septemb.* 1670.

329 Aduertendum secundò, conclusionem prædictam habere locum, quando festum, quod in aliena Ecclesia celebratur, est de Sancto canonizato; nam si sit de tantum Beato, & Missam de eo celebrare sit illi Ecclesiæ, vel Religioni signanter concessum, tunc extraneum Sacerdotem de tali Beato Missam celebrare non posse, docent Molfesius in *Summ. tom.* 1. *tract.* 11. *cap.* 6. *num.* 51. Turrian. 22. *tom.* 1. *cap.* 13. *dub.* 8. probat pluribus Diana *loc. cit. resol.* 81. Baldellus in *Decal. lib.* 1. *cap.* 9. *dub.* 5. *num.* 9. & tenent Lezana *tom.* 4. *consult.* 2. *num.* 8. Bordon. *resol.* 25. *num.* 24. Turrinus *d. part.* 2. *sect.* 1. *cap.* 2. §. *Beatificatorum*. Angelus Pitach. de *Superstit.*

*cap.5.num.*11. Iacob. Pignatell. *Consult. Canonic. tom.4. conf.63. num.*2. & *tom.7. conf.*27.

330 Circa quod tamen, quia à sua prima sententia recedens contrarium docet Bordonus *decis.*143. ea præcipuè ratione, quod non adsit taxatiua *dumtaxat*; & quod conformitas seruanda sit cum Ecclesia, in qua celebratur, sumpto argumento ex *Cap. Illa autem dist.* 12. vbi: *Cum Romam venio Sabbatum ieiuno, cum Mediolani sum, non ieiuno*, vbi Gloss. habet. *Cum fueris Romæ &c.* quo & nos pariter vsi sumus; inspiciendæ sunt omninò formulæ Pontificiarum concessionum, & animaduertendæ restrictiones diei, loci, personarum, aliæque clausulæ, & illæ obseruandæ, vt firmant Castellinus de *Certit. Glor. Sanct. cap.*2. *punct.*1. *num.*6. §.1. Tamburin. de *Iur. Abb. tom.* 2. *disp.*5. *q.*9. *num.*38. nec ab illis recedendum, præsertim ampliando in substantia, vel modo cultus tali Beato exhibendi. Castellin. *ibid.* Quarè etiam seclusa dictione, vel clausula taxatiua, si concessio celebrandi Missam de Beato aliquo facta fuerit expresè quibusdam personis, v.g. talibus Regularibus, ab alijs Missam de tali Beato non celebrandam resoluo; cum, vt notat Baldellus *d. num.* 9. tunc subintelligatur restrictio quoad alios, & vulgati iuris sit, quod inclusio vnius sit exclusio alterius.

331 Et probatur, quia vna ex differentijs inter Sanctos canonizatos, & tantum beatificatos est diuersitas cultus; quod scilicet cultus canonizati sit pro tota Ecclesia sine restrictione temporis, locorum, vel personarum: Beati verò sit semper cum illis limitationibus, vt Castellinus *d. cap.* 2. *nu.* 2. & 9. §.1. Felix. Contelor, de *Canoniz. SS. cap.* 2. *nu.* 5. 6. 8. & 9. Peyrin. ad *Constit.*16. *Leonis X. num.*1. Angel. Pistach. *cit. cap.*5. *num.* 1. *verb. Tertiò*, & *num.*2. *vers. Quartus honor.* Gobat. *Theol. experim. tract.* 3. *appendic.* 1. *ad cas.*20. *litt. E.* Lezana *d. tom.*4. *consult.*1. *num.*60. *ad* 64. Hinc enim infertur, etiam præcisa taxatiua, ex ipsa sola ratione beatificationis non posse personas alias ab expressis in concessione de tali Beato Missam celebrare; & ipsam concessionem pro talibus personis factam, ex se exclusionem quoad alias continere; sicuti concessionem pro aliquo loco particulari, exclusionem quoad alium. Pasqualig. *q.*272. *num.* 15. Sed soluitur difficultas ex S. Congreg. Rit. decreto die 5. *Octobr.* 1652. ab Innocentio X. approbato, ibi: *Non potuisse, nec posse tam Sæculares, quam Regulares cuiuscumque Ordinis, & instituti excedere limites verbales indultorum Sedis Apostolicæ super Beatificationibus, præsertim in celebratione Missarum*; Et altero die 27. *Septembr.* 1659. ab Alexandro VII. confirmato, ibi: *Sextò Missæ pariter, quæ fuerint indultæ certis personis &c.* (loquitur de Missis concessis pro Beatis) *à confluentibus Sacerdotibus quauis dignitate, etiam Cardinalatus insignitis, minimè celebrentur*; vt videre est apud Pistach. *d. cap.*5. *num.*5. & 12. Pignatell. *ead. consult.*27. *num.*12. & 28. qui idem concludunt. Pro quo etiam facit, quod, quando Summi Pontifices volunt Missam de Beato & à Sacerdotibus

ad

ad eius festum confidentibus celebrari, huiusmodi facultatem ad eos expresse extendunt, vt patet ex tot specialibus ad id concessionibus, de quibus Barbosa in *Collect. Apost. Decis. Collect.* 58. signum hoc enim est, secluso speciali indulto, a nullo præter expressos in concessione id fieri posse.

332 Quo stante non intrat Regula de se conformando &c. quia locum habet, vbi aliud non obstet, sicut non obstat quando festum, vt diximus, est de Sancto canonizato, respectu cuius quoad cultum amplior est libertas, quam respectu non canonizati; illi enim omnem honorem, & cultum secundum vsum, & consuetudinem Ecclesiæ exhibere possumus: Beatificato verò non nisi illum, vel illos, qui in concessione exprimuntur, vt notant Castellin. *d. cap.* 2. *num.* 11. Pistach. *d. num.* 1. *vers. secundò*. Guyet. *eod. lib.* 4. *cap.* 21. *q.* 2. Quo fit, vt Beatus nequeat in Patronum assumi, vt probat Guyet. *ibid. lib.* 1. *cap.* 5. *q.* 10. & ex S. Rit. Congreg. decreto Gauant. *cit. Manual. Episc. verb. Beator. & Patron. cultus num.* 15. & Pignatell. *eod. tom.* 7. *consult.* 27. *num.* 35. nec in Litanijs publicis inuocari, vt definiunt Angelus Roccha de *Canoniz. Sanctor. cap.* 38. §. *quamuis*. Fortunat. Scach. de *Cult. & venerat. Seruor. Dei lib.* 1. *sect.* 10. *cap.* 3. §. *verùm non licere*. Castellin. *loc. cit. num.* 15. & ex eiusd. Sacr. Congreg. declaratione Pignatellus *ibid. nu.* 32. nec de eo possit Missa votiua recitari. Herifion. in *appendic. ad Manuductor. Sacerd. cap.* 5. *num.* 19. & ex S. Rit. Congreg. decreto idem Guyet. *lib.* 2. *cap.* 19. *q.* 11. Aloza in *Alphabet. moral. verb. Missa. sect.* 5. *num.* 59. Bissus *d. nu.* 232. §. 24. & sic ratio conformitatis potest quid licitum suadere vbi agatur de Sancto canonizato, non item vbi de Beato. Nec verum est, quod pro celebrando in tali Ecclesia Beati festo debeat de eo ab exteris Sacerdotibus Missa celebrari, vt vult Bordonus *cit. decis.* eo modo, quo per eumdem Bordonum *cit. resol.* 25. *num.* 24. necesse non est, quod pro solemnitate Sancti Canonizati Missa eius particularis tali Religioni concessa ab alijs dicatur; eadem enim vtriusque ratio; Et aliàs pro solemnitate festi Beati sufficit quoad exteros Sacerdotes, quod contribuant celebrandò eo modo quo possunt; vndè in tali casu ab exteris Sacerdotibus Missam conformem suo officio celebrandam esse determinat Turrinus *cit. cap.* 1. §. 179. §. *dices*.

333 Duæ aliæ remanent difficultates. Altera, an quando officium duplex est ad libitum, possit Missa votiua, & differens ab Officio recitari. Altera circa Missas de *Requiem*, an dici possint in duplicibus. Et quoad primam affirmatiuè respondet Pasqualigus *ibid. q.* 240. putans duplicem esse concessionem, & vtramque ad libitum: alteram Officij: alteram Missæ; vndè infert posse acceptari officium, & non Missam, adeòque & cum officio duplici votiuam Missam celebrari. Sed negatiuè sentiendum cum Quarti ad *d. Rubr. Miss. p.* 1. *tit.* 4. *dub.* 12. quia facta electione Officij duplicis, tenetur quilibet seruare ritus in Breuiario, & Missali pro eodem Offi-

cio

cio præscriptos, nec potest pro suo arbitrio eos mutare. Contrariatur autem Rubricis *tit.* 4. *num.* 4. Missa votiua in duplici. Nec puto verum, quod sint duæ concessiones, & vtraque seorsim ad libitum: sed vnam simpliciter officium, & Missam simul complectentem; ita quod Missa dicatur ad libitum non per se solam, sed dependenter ab officio; quod scilicet omitti possit, quando omittitur officium, cum interpretatio rei dubiæ facienda sit cohærenter ad Rubricas, quæ indistinctè Missas votiuas prohibent in festo duplici; quod idem est, ac in omni festo duplici.

334 Quoad alteram de Missis de Requiem idem dicendum, ac de votiuis, non posse scilicet in Dominicis, & duplicibus, ferijsque, & octauis priuilegiatis celebrari. Ita Rubr. Missalis *tit.* 5. *num.* 2. ibi: *Missæ priuatæ pro defunctis quocumque die dici possunt* (cum causa tamen rationabili, eo modo quo de votiuis, vt monent Guyet. *d. lib.* 4. *cap.* 23. *q.* 6. Herisson. *loc. supr. Appendic.* 2. *cap.* 8. *num.* 9. *quæres secundò*, insinuatque Bisus *d. nu.* 243. §. 16.) præterquam in festis duplicibus, & Dominicis diebus; in quibus nec etiam præsente corpore dici possunt, vt subdit Gauantus ad *d. Rubric. litt. X.* etiam si festum non sit de præcepto, Quarti ad *d. tit.* 5. *dub.* 2. *difficult.* 1. §. *dico tertiò*. Turrin. *cit. part.* 2. *sect.* 1. *cap.* 4. §. *at quæres*. Herisson. *loc. cit. appendic.* 2. *cap.* 8. *num.* 4. 6. & 9. §. *quæres primò*, vbi num 5. intelligit & de duplici ad libitum, & ob indistinctam Rubricarum prohibitionem pro die, in quo sit de duplici. Nec etiam ob adimplendam mentem Testatorum; nam vbi aliàs toleratæ a S. Congregatione in festis duplicibus non de præcepto, nunc ab eadem 5. *August.* 1662. Alexandro VII. approbante prohibitæ, & earum loco de festo occurrente cum applicatione Sacrificij iuxtà mentem Testatorum, & Benefactorum substitutæ. Lantusca in *Theatr. Regul. verb. Missa num.* 6. Pignatellus *tom.* 3. *consult.* 40. Bisus *d. litt. M. num.* 243. §. 16. Herisson. *ibid. num.* 8. & 9. Quarè non amplectenda Quarti sententia *loc. cit.* & *difficult.* 3. §. *secundò*; & Pasqualig. *q.* 282. & 283. respectiuè admittentium posse Missas priuatas celebrari in festo duplici, tum ob Testatorum adimplendam voluntatem, tum tempore exequiarum, cum hæc antè præfatum S. Congregationis decretum ab ipsis scripta dignoscantur; vt de primo notat Herison. *d. num.* 9. §. *quæres primò*; & videre est quoad Pasqualigum ex approbationibus Oper. de *Sacrific. non. leg.* quæ sunt de 1658.

335 Quid ergò faciendum quando eleemosinæ, seù stipendia dantur pro Missis de Requiem, & sæpè contingit, & duplex est festum? Docet quidem Pasqualigus *q.* 289. quando duplex est officium, posse Missam celebrari de Requiem, vel ob pietatem particularem erga defunctos, vel quando ex Testatoris mente essent statim post eius obitum Missæ celebrandæ, vel casu quo petens Missam de Requiem esset notabiliter ea non celebrata turbandus, vel si adesset periculum, quod retraherentur fideles

à præ-

à præſtandis eleemoſinis. Sed nullatenus illi ob prædicta adhærendum: Vndè in tali caſu Miſsam eſse de die currente celebrandam, cum nemo contrà Rubricarum præſcriptum, & S. Congregationis decreta Miſsam dicere teneatur; nec ſupponatur à dante eleemoſinam exigi; & aliàs Miſsa de Sancto non ſit minus defunctis proficua; non obſtante promiſſione de illis dicendis, cum huiuſmodi promiſſiones intelligendæ ſint ciuili modo, & moraliter, quatenus non ſint contrariæ ritui, & ordini Eccleſiæ. Et ità ſentiunt Tamburin. de *Iur. Abb. tom. 2. diſp. 5. q. 9. num. 28. & 29.* Lezana, *tom. 2. verb. Miſſa. num. 46.* Donatus in *Prax. tom. 3. tract. 7. q. 92. num. 2. & 3.* & cum multis ex more Diana in *coordin. tom. 2. tract. 1. reſol. 67.* & *tom. 4. reſol. 10.* Quarti *p. 1. tit. 5. dub. 7. fin.* Pignatellus *tom. 2. conſult. 6. n. 1.* & Bordonus *d. reſol. 25. à num. 7.* vbi plura.

*336* Dixi de Miſſis priuatis, quia Miſsa ſolemnis de *Requiem* poteſt celebrari tum in die obitus, & in die feſto de præcepto, exceptis magnæ celebritatis diebus. Ritual. Roman. *tit. de Exequ. à cap. ſi quis die feſto ſit ſepelliendus*, vt fer. 6. in Paraſceu, & die Paſchæ. Gauant. *d. litt. X.* Act. Eccleſ. Mediolan. *part. 4. tit. Inſtructio ad funera.* Heriſson. *d. appendic. cap. 5. num. 12.* præſente tamen corpore. Ritual. Roman. *ibid.* & communiter DD. quod intelligendum puto, non vt vult Paſqualigus *q. 285. num. 4.* de præſentia lato modo, ſeù quatenus cadauer eſt ſupra terram: ſed de vera præſentia, & in Eccleſia, vt explicant Quarti *d. difficult. 1. dico ſecundò*: & Lantuſca *d. verb. Miſſa. num. 7.* Quocumque enim alio ſit in loco, etiam apud Regulares in cubiculo, in quo deceſſit, vel infirmorum Capella, non cenſetur ſufficienter præſens, adhoc vt in die feſto de præcepto Miſsa ſolemnis de *Requiem* dicatur. Heriſsonius *cit. cap. 8. num. 4.* & *cap. 5. num. 8. 9. & 10.* Biſsus *litt. C. num. 544.* tum etiam in die anniuerſario ex ead. Rubric. *tit. 5. nu. 2.* & ſi occurrat officium duplex. Quarti *d. dub. 2. difficult. 2. dico primò.* Paſqualig. *q. 284. nu. 6.* & ex S. Congregationis decreto in vna *Nouarien. 22. Nouembr. 1664.* ab Alexandro VII. approbato *22. Ianuarij 1667.* in incipien. *Creditæ nobis. in Bullar. in ordin. 176.* quo declaratur Anniuerſaria, & Miſsas cantatas de *Requiem* ex Teſtatorum diſpoſitione relictas in die eorum obitus etiam in duplici maiore non comprehendi in decreto prohibitionis Miſsarum de *Requiem* in die duplici Biſsus *d. num. 243. §. 16.* dummodò non ſit feſtum de præcepto; hoc enim caſu debet præueniri, & die antecedente Miſsa celebrari. Gauantus *ibid. litt. Y.* Quarti *loc. cit. §. dico ſecundò.* Paſqualig. *ibid. num. 7.* Heriſson. *eod. cap. 5. nu. 14.* Quod de feſto de præcepto in foro non in Choro intelligit idem Heriſson. *ibid. num. 13.*

*337* Quod idem dicendum de Miſsis, quæ iuxtà dicta *num. 238.* canuntur pro defunctis Religioſis, cum primum eorum obitus auditur, quando in regione longinqua obierunt; licet enim Alexander VII. meminerit ibi

ſolum

ſolum Miſsarum ex Teſtatorum diſpoſitione, & in eorum die obitus canendarum; vndè infert Biſsus *ibid.* §. 17. 18. & 19. ſolum Miſsas anniuerſarias, & ſolemnes, ſeù cantatas, & à Teſtatoribus relictas poſse in feſto duplici celebrari; nihilominus in noſtro caſu idem aſserendum; tum à fortiori, cum huiuſmodi Miſsa habeatur pro die obitus, & vt in die obitus legenda ſit cum vnica oratione, quæ erit illa, quæ habetur pro die tertio, ſeptimo, & trigeſimo, hiſce tamen diebus non nominatis, vt docent Gauantus *part.* 4. *tit.* 18. *num.* 15. Guyet. *lib.* 4. *cap.* 23. *q.* 28. & Biſsus *loc. cit.* §. 9. maior enim eſt ratio Miſsæ pro die obitus, vt potè magis vrgens, quam pro die anniuerſario, vt in ſimili Heriſson. *d. cap.* 8. *num.* 6. tum quia prohibitio Miſsarum de *Requiem* in duplici, de qua in enuntiato Alexandri VII. decreto, eſt tantum de Miſsis priuatis, ibi: *Itàut Miſſæ priuatæ pro defunctis, ſeù de Requiem in duplicibus nullatenus celebrare audeant, vel præſumant.* Vndè per eam declarationem, quod ſcilicet in eo non intelligantur comprehenſa anniuerſaria, non ſequitur, quod excluſæ ſint aliæ Miſsæ cantatæ, cum priuatæ non ſint, quæ ſunt tantummodò prohibitæ.

## SECTIO QVINTA.

### *De tempore, & loco Miſſæ priuatæ, vbi de Oratorijs, & Altari priuilegiato.*

338 ET antè auroram, & poſt meridiem Miſsam celebrari non poſse communiſsimum eſt. Rubric. Miſsal. *tit.* 15. *num.* 1. quod intelligendum præciſis priuilegijs; nam ſi priuilegia Religionis Auguſtinianæ attendantur, poſt matutinum Miſsam celebrandi facultatem habet hæc ex Innocentij VIII. conceſsione in incipien. *Vacantibus ſub Religionis &c.* 17. *Kal. Decembr.* 1486. vt in Bullar. Ordin. inter eius Pontific. *Conſtit.* 3 *nu.* 2. & de qua Paſqualigus de *Sacrific. non. leg. q.* 424. *nu.* 3. & ſi alia alijs conceſsa, & de quibus Roderic. *tom.* 1. *q.* 43. *art.* 1. per horam antè auroram celebrare poſse Regulares admittitur ab omnibus mox laudandis. Quid quid ſit de eorum abrogatione, quam intendit Peyrinus *tom.* 1. *ad Conſtit. Pyrrh.* §. 7. *num.* 19. per Concilium Tridentinum *Seſſ.* 22. *decr. de obſeru. & vit. in celebr. Miſs.* quæ conſiderari non meretur, cum quaſi idem & ipſe Peyrinus *ibid. num.* 20. admittat ob alia, & ad dictum Concilium poſteriora priuilegia, ſcilicet Gregorij XIII. Monachis Congregationis S. Iuſtinæ, & Societati Ieſu in incip. *Quanta in vinea Domini &c.* per horam ante auroram Miſsam præueniendi. Vndè, cum aurora accipiatur pro initio crepuſculi diei, ſeù prima lucis irradiatione, quæ, vt Gabriel Biel *lect.* 14. *in Canon.* notat ex Scot. in 4. *diſt.* 13. *q.* 2. incipit vna hora,

hora, & quinta, vel vt alij legunt, quarta parte horæ antè corporalem solis ortum; & ex priuilegio habeatur, posse per horam antè illam Missam anticipare, sequitur, quod vel tribus horis antè solis ortum possit Missa dici, vt volunt Roderic. *loc. cit.* Suarez *3. p. tom. 3. disp.* 80. *sect.* 4. §. *tertia exceptio*. Filliuccius *tract.* 5. *cap.* 4. *q.* 7. *num.* 112. Castropalaus *tom* 4. *tract.* 22. *disp. vnic. punct.* 7. *num.* 13. de Lugo de *Eucharist. disp.* 20. *sect.* 1. *num.* 32. Thomas Tamburin. de *Method. celebr. Miss. lib.* 1. *cap.* 6. §. 4. *num.* 5. Diana in *coordinat. tom.* 2. *tract.* 1. *resol.* 101. *num.* 3. & *resol.* 103. *n.* 2. Leander *tom.* 2. *tract.* 8. *disp.* 4. *q.* 3. Quarti ad *Rubric. Missal. part.* 1. *tit.* 15. *dub.* 6. Bissus in *Hierurg. litt. M. num.* 202. §. 8. Herissonius in *Manuduct. Sacerd. tract.* 1. *sect.* 4. *cap.* 4. *num.* 8. & 9. vel saltem duabus cum dimidia, vt docent Pax Iordanus *tom.* 1. *lib.* 4. *tit.* 1. *num.* 89. Peyrin. *loc. supr. num.* 21.

339 Verùm, cum non eadem sit, & pro omni tempore auroræ duratio, sed quandoque maiorem, vel minorem habeat latitudinem, vt obseruant Quarti *ibid. dub.* 2. §. *Respondeo*, & Pasqualigus *ibid. q.* 398. & *q.* 401. *nu.* 5. non videtur satis firma determinatio hæc de duabus cum dimidia, vel tribus antè solis ortum horis: sed obseruandam iuxtà temporum diuersitatem, vel ex cælo, vel ex tabulis crepusculorum auroræ durationem, & indè regulandam horam, qua liceat antè eam celebrare, docet Pasqualigus *d. q.* 398. *num.* 4.

340 Aduertendum tamen, non requiri computationem mathematicam, sed sufficere moralem. Suarez *d. sect.* 4. §. *secundò inquiri*. Bonacina de *Sacram. Eucharist. disp.* 4. *q. vltim. punct.* 9. *num.* 4. Castropal. *ibid. nu.* 12. Quarti *d. dub.* 2. *difficult.* 1. Herisson. *cit. sect.* 4. *cap.* 3. *num.* 6. & 7. & dari quoad hoc paruitatem materiæ, quam ad dimidiam horam extendunt Suarez *ibid.* Fagundez in *Præcept.* 1. *Eccles. lib.* 3. *cap.* 17. *num.* 6. Bonacina *eod. punct.* 9. *num.* 2. vel ad minus ad quadrantem, vt Pasqualigus *q.* 400. *nu.* 9. quæ ad remouendos scrupulos conducunt.

341 Vltrà meridiem etiam posse per tres horas à Regularibus Missas protrahi ex Eugenij IV. priuilegio apud Roderic. *Bull.* 11. *num.* 6. pro certo tenet Ioannes de la Crux in *Director. Conscient. p.* 2. *de Sacr. Miss. q.* 2. *dub.* 1. *concl.* 4. Tamburin. *loc. supr. num.* 24. de Lugo *ead. disp.* 20. *num.* 42. Diana *ibid. resol.* 104. *num.* 3. *resol.* 108. *num.* 3. *resol.* 109. *num.* 4. & *resol.* 110. Leander *ibid. q.* 10. Quarti *cit. dub.* 6. *fin.* Quod nullatenus reuocatum volunt, & sustinent Roderic. *ead. q.* 43. *art.* 5. Diana *ibid. resol.* 102. *num.* 3. & *d. resol.* 109. *num.* 5. Pasqualigus *q.* 428. & Thomas Tamburin. *loc. cit. num.* 16. & 24.

342 Verùm, cum sine causa, siue itineris, siue studiorum, vel consimili, & de quibus Tamburinus *loc. cit. num.* 25. ad praxim non reducendum moneant Lugo *cit. num.* 42. Leander *d. q.* 10. & reuera ità sonent verba priuilegij, non adeò anxios nos esse debere puto, an reuocatum sit nec ne, cum

iam ex causa Missam vsque ad nonam prorogari posse præciso priuilegio multis adductis adstruat Pasqualigus à *q.* 415. *ad* 419. Quod tutius affirmari posse videtur, cum absolutè vna cum Nauarr. & Dicastill. contrà Suarez, scilicet ad nonam vsque, nullo priuilegij facto verbo, posse Missam celebrari affirmet Gobat in *Theolog. experim. tract.* 3. *num.* 201. & nouissimè defendat Iacobus Pignatell. *tom.* 8. *consult.* 44. *à numer.* 8. *& seq.*

343 Vt cumque tamen sit, cum per horam post meridiem sit ex recepta consuetudine celebrare permissum cuilibet Sacerdoti, non solum vbi non valeat die festo antè meridiem celebrare, vt cum Henriquez *lib.* 9. *cap.* 24. *num.* 6. Roderic. *d. q.* 43. *art.* 2. & alijs Castropalaus *cit. punct.* 7. *num.* 14. *fin.* sed absolutè ex vsu, & praxi communi Clericorum, vt Leander *ibid. q.* 11. Diana *d. resol.* 108. *num.* 2. Bissus *eod. num.* 202. §. 7. & aliàs sit Regularibus per horam post Meridiem celebrare concessum ab eod. Gregorio XIII. iam tutè per duas horas post meridiem Missæ Sacrificium conficere possunt, secus nihil operaretur priuilegium. Gauant. *d. tit.* 15. §. *priuilegiati.* Pellizzar. *Manual. Regular. tom.* 2. *tract.* 8. *cap.* 2. *num.* 97. quem sequitur Diana *ead. resol.* 103. *nu.* 2. Trullench. *Prax. resol. Sacram. lib.* 3. *cap.* 8. *dub.* 13. *num.* 7. Bissus *eod. num.* 202. §. 8. Herisson. *d. cap.* 4. *num.* 9. Circa quod notandum, eadem valere, quæ suprà de computatione morali non mathematica, ac de paruitate materiæ dicta sunt, vt præ cæteris Pasqualigus *ibid. q.* 112.

344 Difficultas alia est, an in nocte Natiuitatis Domini possint post eius medietatem omnes tres Missæ celebrari? Et quidem olim affirmatiuæ sententiæ adhærebam, quæ est Suarez *loc. cit. sect.* 4. Pacis Iordani *d. lib.* 4. *tit.* 1. *num.* 91. Castropal. *ibid. num.* 13. Peyrini ad *eamd. Constit. Pyrrh. n.* 22. Quarti *d. tit.* 15. *dub.* 7. Pasqualigi *q.* 406. Thom. Tamburin. *cit.* §. 4. *nu.* 3. Leandr. *ead. disp.* 5. *q.* 31. & Dianæ *vbi supr. resol.* 98. *&* 99. vbi ambo alios plures adducunt. Contraria tamen amplectenda, quæ antiquiorum est, & quos refert, sequiturque Francolinus de *Temp. horar. Canonic. p.* 1. *cap.* 39. *num.* 20. & aliorum apud Leandr. & Dianam *loc. cit.* & quam communiorem dicit Gauantus *ibid. part.* 4. *tit.* 3. *num.* 6. tenetque Bordonus *resol.* 56. *num.* 159. vbi argumenta Suarij resoluere conatur; & obseruanda, cum sic S. Rituum Congregatio pluries decreuerit, *Patres S. Caroli Congregationis Clericorum Regularium petierunt responderi, an liceat in nocte Natiuitatis Domini post cantatam primam Missam alias duas immediatè celebrare, & communicare fideles?* Et Sacra Congregatio respondit. *Nullo modo licere, sed omninò probiberi.* 20. *Aprilis* 1641. & iterum. *Cum superioribus diebus consulta hac S. Rituum Congregatione, an esset permittendum celebrari in media nocte Natalis Domini post Missam decantatam successiuè alias duas Missas, & in eis Sacram Communionem exhibere fidelibus illam deposcentibus, &* *respon-*

*respondisset, non esse permittendum, sed omninò vtrumque prohiberi; nihilominus nonnulli Regulares asserentes hoc licere, supplicarunt audiri. Et S. Congregatio ipsis auditis cum Procuratoribus, & Aduocatis ad relationem Em. Pallotti stetit in decretis, & respondit, iterum prohibendum tam Sacerdotibus celebrare volentibus, quam confluentibus in media nocte ad Ecclesias, & Communionem deposcentibus. Die 7. Decembr.* 1641. Atque ita adnotatur in Bonacina in *addit.* nouissimæ impressionis Mediolan. de 1683. *loc. supr. nu.6. fin.* & ex his docent Lantusca in *Theatr. Regular. verb. Missa num.* 5. Pignatellus *tom.7. consult.25. à num.8. & 11.* & Bissus *d. litt. M. num.242. §.2.* qui sic addit: *Non debet supradicta affirmatiua sententia amplius tueri;* & quia Mendo in *Epit. verb. Eucharistia num. 9.* hoc decretum non obseruari dixit, eo fortè quod non sit sufficienter publicatum, subdit: *At ego non possem hoc nisi gratis dicere.*

345 Quoad secundam partem verò de loco Missæ, iam non est sermo hic de Ecclesijs, cum certum sit in ipsis solis celebrari posse, aut consecratis iuxta antiqua iura, & de quibus *num.* 212. aut & non consecratis de Episcoporum tamen consensu, vt ex *Cap. Missarum. Cap. Hic ergo. de consecrat. dist.* 1. Pax Iordan. *d. lib. 4. tit.1. num.* 113. & 114. Nec de Oratorijs publicis Diuino cultui deputatis, in quibus pariter à Concilio Tridentino *Sess.22. cap.* 8. Missæ permittuntur. ibi Barbosa *num.21. & 22.* Pasqualigus *q.447. num.* 10. Neque de Altari ad Missam requisito ex antiquissimo Ecclesiæ ritu, de quo Ioan. Stephanus Durant. de *Ritib. Eccles. Cathol. lib.1. cap.15. num.2. & seq. & cap.25. num.1.* Andreas Saussay in *Panopl. Sacerdotal. part.2. cap. 8. art.* 1. Card. Bona in *Rer. liturgic. lib. 1. cap.20.* sed sermo est de Oratorijs, & locis priuatis, ac de Altaribus priuilegiatis; & quoad aliqua tantum ex his, quæ Regulares specialiter concernunt.

346 Et quidem Regulares in Oratorijs, quæ in eorum Monasterijs, claustris, infirmarijs solent esse, Missæ sacrificium celebrare posse nullum est dubium ob eorum priuilegia; & signanter meæ Religionis Eremitanæ ab Innocentio IV. concessa, & ab Alexandro IV. & Clemente IV. confirmata, prout in Bullario Ordinis *pag.27. & pag.63.* ibi: *Nos humilitatis vestræ precibus inclinati, auctoritate vobis præsentium indulgemus, vt in locis, & Oratorijs vestris cum viatico Altari possitis Missarum solemnia, & alia Diuina officia celebrare.* Cum namque non sint priuatæ domus, nec omninò extra Ecclesiam; quandoquidem nomine Ecclesiæ veniunt etiam Religiosorum Claustra, vt colligitur ex *Cap. Abbati. §. hac autem. dist.54. Cap. Alma Mater. de Sent. Excommun. in 6.* vbi Glossa *verb. Monaster.* præter allegatos à Barbos. de *appellatiu. verb. iur. appell.* 85. *num.*10. & 11. non sunt a Tridentino (à quo solum in priuatis domibus, vt dictum est, celebrari cauetur) reuocata. Et ita docent Roderic. *tom.2. q.75. art.1.* Peyrin. *tom.1. ad d. Constit. Pyrrh. num.29. & 31.* Lezana *tom.1. part.1. cap.21. num.14.* Tam-

 burin.

burin. de *Iur. Abb. tom.2. disp.5. q.6. num.4.5. & 8.* Thomas Hurtad.*tom.2. resol. moral. tract.12. num.2222.* Cespedes de *exempt. Regular. cap. 5. dub.91. nu.1.* Diana in *coordin. tom.4. tract.2. resol.11. & 16.* Quarti *loc. supr. part.3. tit.10. sect. 2. dub.8. & dub 9.* Pasqualigus *q.484. num. 4. & 6.* vbi *num. 1.* in specie de supradictis Eremitanæ Religionis priuilegijs, & *q. 487. nu.1.*

347 Quod idem dicendum est de Grangijs, & prædijs eorumdem Regularium ob priuilegia Alexandri VI. & Eugenij IV. & alia, de quibus Roderic. *ibid. art. 2.* Peyrin. *loc. cit. num. 30.* Tamburin. *d. q. 6. num. 6.* Diana *resol.12.* Lezana *ibid. num. 15.* Hurtadus *eod. tract. 12. num. 2223.* Pasqualigus *q.488.* Pro quo facit, & priuilegium à Gregorio XIII. Societati Iesu post Concilium Tridentinum concessum, in proprijs scilicet eorum domibus in priuato Oratorio a Prouinciali approbato sine alia Episcopi licentia celebrandi; de quo idem Roderic. *ibid. art. 4.* & Suarez *d. tom. 3. in 3. p. disp. 81. sect. 3. except. 4.* Pax Iordanus *ibid. num. 142.* Quin & in ruralibus domibus, in quibus ob honestam animi relaxationem degunt, vt cum Garzia in *Summ. tract. 3. difficult. 8. dub. 2. punct. 3. num. 31.* Passerin. de *pollut. Eccles. disp. 2. cap. 11. num. 2.* idem Pasqualigus *q.491.* Diana *d. resol. 12. num. 5.* Petrus Maria Passerinus de *Statib. tom. 3. q. 189. art. 10. num. 984.* cum & istæ sint Religionis domus.

348 Item in cubiculis, seù cellis Religiosorum, quandò ità infirmantur, vt è cubiculo exire nequeant, iuxta priuilegium Pij IV. Canonicis Lateranensibus post dictum Tridentinum, vt habent Peyrinus *ibid. nu. 34.* Lezana *tom.2. verb. Altare num.15.* Hurtadus *loc. dict. num.2228.* Cespedes *d. cap.5. dub.93.* Diana *resol.13. num. 3. & resol. 16. num.2.* Quarti *d. dub. 8. §. colligitur primò.* Pasqualigus *q.479.* vbi *q.482.* habere locum etiam in domibus sæcularium, in quibus fortè modo supradicto eos infirmari contingat, cum sit priuilegium personale sequens personam. Cespedes *ibid. dub. 93. num.2.* quod tamen reiciunt Lezana *ibid. num.16.* & Diana *cit. resol.16. num.3.* non solum, quia priuatæ domus sunt, & omninò extrà Ecclesiam: sed etiam quia contrà voluntatem Episcoporum, qui id non permittunt, & contrà vsum; nec, addo ego, iuxtà mentem Pij IV. qui videtur loqui de proprijs Religiosorum cubiculis.

349 Difficultas est de priuatis sæcularium Oratorijs, seù capellis. Primò an in illis celebrare possint Regulares ob prohibitionem Concilij Tridentini *loc. supr.* qua in huiusmodi priuatis Oratorijs celebratio inhibetur, ibi: *Neue patiantur* (scilicet Episcopi) *priuatis in domibus, atque omninò extrà Ecclesiam, & ad Diuinum cultum dedicata Oratoria sanctum hoc Sacrificium à Sæcularibus, aut Regularibus quibuscumque peragi?* Secundò, posito quod possint, an quando iam est vna Missa celebrata, ob conditionalem clausulam in huiusmodi concessionibus apponi solitam, *vnam Missam pro vnoquoque die?* Tertiò an in festis exceptis, quæ scilicet à Pontifice excipiuntur?

tur? Et certum est passim id fieri non posse. Si tamen occurrat casus festiuitatis etiam ex exceptis, & in itinere sit Regularis, nec adsit, aut Ecclesia, aut Oratorium vllum, in quibus valeat celebrare, in hoc priuato Oratorio, vt præcisè suæ deuotioni, vel præcepto Missæ satisfaciat, etiam post alteram recitatam Missam, celebrare posse non denegarem. Quidquid enim sit, an Regularium priuilegia, & de quibus in *Cap. In his. de Priuileg.* celebrandi cum Altari portatili in quocumque honesto loco etiam in domibus sæcularium, vt explicant Ioannes la Crux *Epit. de Stat. Relig. lib.2. cap.5. dub.7. concl.4.* Leander *tom.2. tract.8. disp.6. q.17.* reuocata sint, nec ne; probabilissima saltem sententia est, non esse reuocata, nisi vbi contradixerit Episcopus, quia verba *non patiatur Episcopus &c.* non ipsa tollunt directè priuilegia: sed dant tantummodò facultatem Episcopis prohibendi Regularibus etiam contra priuilegia, ne extrà Ecclesiam, seù in domibus priuatis celebrent. Quo fit, quod si non prohibeant, non sit Regularibus prohibitus vsus priuilegiorum. Ità Roderic. *d. q.43. art. 5.* & *tom.2. q.75. art.1.* Portell. in *Dub. Regular. verb. Altare. num. 1.* Lezana *tom. 2. eod. verb. Altare. num. 13. & 14.* & *tom. 3. in Mar. magn. Prædicator. num. 118.* Hurtad. *loc. supr. num.2226.* Quarti *cit. dub.8. §. secunda sententia.* Ioannes de Lugo *cit. disp.20. sect. 2. num.5.* cum multis Diana *ead. resol. 13. num. 1.* & alijs pluribus adductis Pasqualigus *q. 474. num. 5. 8. & 9.* Quæ doctrina, si aliquando locum habere debet, in tali casu potissimè; adeoque, cum non adsit, quin nec in ea contingentia supponatur Episcopi prohibitio, non est, cur in tali casu in priuato Oratorio nequeat celebrare.

350 Additur, quod mens Concilij in eo decreto fuit tantum tollere, vt in domibus priuatis non erigantur Oratoria sine licentia, & approbatione Ordinarij, in quibus possit Missæ sacrificium celebrari, vt interpretatur Roderic. *d. q.75. art.1. §. circà quas. verf. quibus nunc addo*; & ad effectum euitandi abusus, vt subdunt Barbosa in *Collect. ad d. Concil. ibid. nu. 16.* Pax Iordanus *cit. tit. 1. num.118.* & Pasqualigus *q.474. num. 9.* Cum autem sermo sit hic de Altari cum Summi Pontificis licentia, & Ordinarij approbatione, seù validè, & licitè in priuata domo erecto, sumus iam extra casum prohibitionis Concilij. Et ideò poterit ibi, tunc saltem Missa celebrari; Non obstante, aut quod fuerit iam vna Missa celebrata, aut sit dies excepta, quia hæ conditiones eos tantummodò ligare videntur, quibus concessum est priuilegium Oratorij; quod eis scilicet nec plus quam vnam Missam, nec in die excepto liceat celebrare facere; & hoc ad effectum, vt in tali excepto die ad Ecclesiam accedant; & vna tantum Missa in die celebretur in commodum ipsorum sæcularium, vt benè dignoscitur ex ipsis Pasqualigo *q. 636.* & Quarti *loc. sup. dub. 10.* licet contrarium sentiant. Quæ non habent locum in casu nostro, vbi non iam sæcularis alicuius, sed ipsius tantum celebrantis Regularis commoditas, & vtilitas attendun-

tur,

tur, & intenduntur. Saltem æquitati congruum id mihi videtur; nec puto contrarium menti summorum Pontificum.

351 Quo autem ad Altare priuilegiatum, quatenus Regulares respicit, plura ex Compendio priuilegiorum PP. Prædicatorum nundum edito refert Ioannes a Cruce *d. Thesaur. de Stat. Religios. lib. 2. de priuil. fin. post indicem impress. Matritens. ann.* 1628. Primò quod Religiosus conuentualis liberat animam a Purgatorio pro ea celebrando in Altari Crucifixi, ex Gregorij XIII. concessione *Bull.* 2. Secundò, quod idem celebrans in Altari maiore Ecclesiæ pro anima Religiosi eam pariter liberat a Purgatorio ex Innocentio VIII. *Bulla.* 8. Et tertiò, quod Prælatus localis possit semel pro semper deputare Altare, in quo quilibet Religiosus Conuentualis celebrans Missam de *Requiem* pro aliqua anima, eam a pænis liberat Purgatorij, ex concessione eiusdem Gregorij XIII. Ità Antonius a Spiritu Sancto in *Director. Regular. tract. 2. disp. 5. sect 2. num. 42. & 43.* Hurtadus *tom. 1. resol. moral. tract. 2. num.* 104. vbi addit id & à Clemente VII. concessum. Leander. *tom. 2. tract. 8. disp. 7. q.* 70. Pasqualigus *q.* 757. quæ alijs Regularibus communia supponit Hurtadus; cum laudato Ioanne à Cruce, & Quintanaduen. *tom. 1. tract. 4. dub. 8. 9. &* 10. expresse dicit idem a Spiritu Sancto; & de tertio saltem non dubitat Pasqualigus *ibid. num. 4.* vbi *num. 6.* obseruat, quod siue in Ecclesia adsint Altaria Crucifixi, Spiritus Sancti, Beatæ Virg. Mariæ, & S. Magdalenæ in dictis priuilegijs enuntiata, siue non, posse vel vnum ex his, vel aliud à Superiore ad huiusmodi effectum deputari. Quod & ad nouos, & erigendos Conuentus extendit Antonius à Spiritu Sancto in *Consult. var. cons.* 73.

352 Est item priuilegium à Leone X. Benedictinis, & per communicationem alijs Religiosis concessum, vt quilibet Religiosus Sacerdos dicens tres Missas pro quocumque affine suo intra tertium gradum in Altari à suo Superiore deputato, & assignato liberet animam eius à Purgatorio, ac si in Altari priuilegiato S. Gregorij, aut S. Sebastiani de Vrbe celebraret. Garzias in *Summ. moral. tract. 3. difficult. 11. dub. vlt. num. 3.* Peyrin. *tom. 2. ad Constit. 8. Pauli V. num. 6.* Diana in *coordin. tom. 4. tract. 1. resol. 6.*

353 Est & aliud à Clemente VIII. in incip. *De omnium salute die 20. Iunij* 1596. Prouinciæ S. Gabrielis Hispaniarum Ordinis Discalceatorum S. Francisci concessum, virtute cuius potest quilibet Sacerdos Ordinum Mendicantium habitans in Conuentu, in quo decedat aliquis Frater, celebrare Missam Defunctorum pro anima illius, & eam à pænis Purgatorij per modum suffragij liberare. Similiter eamdem Missam dicere pro anima Patris, vel Matris, vel vtriusque alicuius Religiosi, eamque, vel eas, vt suprà, liberare. Similiter eamdem Missam celebrare pro animabus illorum Benefactorum, seu Benefactricum, qui, vel quæ ipsos fratres recipiunt hospitio in suis domibus, quando illuc contigerit eis transire; & simi-

liter-

liter pro habentibus litteras Confraternitatis. Quo pariter fruuntur omnes Mendicantes in priuilegijs communicantes. Peyrin. *tom.2. ad Constit.4. Clemen. VIII. num.2. & 3.*

354 Quæ omnia adhuc in vigore, nec per Pauli V. Bullam, in qua indulgentias Religiosis concessas reuocat, reuocata esse scribit idem Peyrinus *d. num. 2.* & *ad Constit.* 8. *Pauli V. num.* 5. Lezana *tom.* 1. *part.* 1. *cap.* 3. *num.* 19. Diana *ibid. resol.* 29. cum reuocatæ sint solum indulgentiæ concessæ ipsis personis Religiosis, quarum nomine non veniunt animæ defunctorum; Pasqualig. *q.* 760. *num.* 2. vbi *num.* 4. nec reuocatas indulgentias pro Defunctis, etsi per ipsos Religiosos consequendas. Quintanaduen. *d. tract.* 4. *Appendic. dub.* 2. *num.* 5.

355 Quibus non obstantibus posse adhuc in eisdem Ecclesijs, in quibus facta sit a Superiore deputatio Altaris, modo supra, aliud Altare priuilegiatum, & vt moris est ad septennium obtineri posse docet Pasqualigus *d. q.* 757. *num.* 7. dummodò in supplicatione non exprimatur, quod non adsit Altare priuilegiatum, quia, cum in tali casu exponeretur falsum, non subsisteret concessio; & dummodò concessio noui Altaris priuilegiati non sit eiusdem qualitatis, seù pro eisdem diebus, vel personis, vel quoad eosdem celebrantes; ad quod sufficere subdit quamcumque dissimilitudinem in qualitate, vt si sit pro omnibus Sacerdotibus, etiam aduentantibus, vel pro alijs personis, vel sine obligatione applicationis Sacrificij, aut aliquo alio modo. Idem Pasqualig. *quæst.* 754. Gobat. *Theol. experim. tract.* 3. *num.* 640.

356 Circà quod adnotandum pro veritate clausulæ, quæ in huiusmodi concessionibus solet apponi: Dummodò in eo septem, quindecim &c. Missæ quotidiè celebrentur, per se requiri non solum, quod tempore concessionis tot Missæ in tali Ecclesia celebrentur; cum namque ex cultu speciali illius Ecclesiæ per tot sacrificia tamquam ex causa finali moueatur Summus Pontifex ad tale priuilegium concedendum, necesse est, vt huiusmodi causa verificetur, seù interueniat tempore concessionis, ex *Cap. Quia circa. de Consanguin.* & *Cap. Si & tempore. de Rescrip. in 6.* vbi Gloss. *verb. Cum tempore.* Mascard. de *probat. concl.* 1128. *num.* 22. secus esset subreptitia, concessio, nam moueretur ex causa falsa; adeòque ex errore, qui excludit consensum. *l. Si Procurator. ff. de acquir. rer. domin.* & *l. Non idcircò. C. de Iur. & fact. ignor.* verum etiam tempore executionis, quando scilicet incipit effectum habere; cum numerus Missarum sit a Papa contemplatus in ordine ad cultum, qui non tantum concessionem; quam executionem respicit. Pasqualig. *q.* 747. *num.* 10. Et hoc sufficere; ità quod, si postea ex accidenti contingat non eumdem numerum Missarum perseuerare, vt potè, si quis infirmetur, aut non possint a Superioribus alij loco deficientium Sacerdotum suppleri, non per hoc cesset, aut deperdatur priuilegium,

gium, non obſtante dictione *quotidiè*, quia accipitur morali modo. Bordon. *reſol.* 91. *num.* 8. Gobat. *d. tract.* 3. *nu.* 641. *&* 642. Diana *ibid. reſol.* 11. Paſqualig. *d. q.* 747. *&* 748. Dummodò tamen non ceſſet omninò cauſa iſta finalis, quod ſcilicet, ſi non ſemper, vt plurimum tamen omnes aſsignatæ Miſſæ celebrentur. Gobat. de *Indulgentijs p.* 2. *cap.* 26. *nu.* 520. quod ſatis eſt, vt dicantur celebrari, ſeu (quod iuxtà communem ſenſum idem ſonat) conſueſcant celebrari, cum illud dicatur conſuetum, quod pluries fieri ſolet. *L.* 3. *in fin. de Epiſc. audien.* & *L.* 1. *verb. frequenter. C. quæ ſit longa conſuetudo*; nam ſi totaliter deſineret prefixus Miſſarum numerus, tunc ceſſaret & priuilegium, vt in ſimili cum pluribus Sanchez *lib.* 8. *de Matrim. diſp.* 30. *num.* 14. Paſqualig. *d. q.* 747. *num.* 11. vbi *q.* 748. *num.* 8. non eſſe neceſſe, quod talis numerus Miſſarum adimpleatur per Sacerdotes tali Eccleſiæ, vel Conuentui addictos: ſed ſatis eſſe, ſi vel per addictos, vel per aduentantes, aut conductitios tot Miſsæ celebrentur, cum & tali pacto Miſſarum numerus verificetur.

357 Quià verò vltrà numerum Miſsarum pro Altaris priuilegiati validitate præfixum, ſolent quandoque Summi Pontifices concedere, quod omnes de familia in tali Altari celebrantes indulgentiam pro mortuis conſequantur; non eſt hic prætereundum, ab huiuſmodi priuilegio hoſpites nequaquam excludi. Dixi hoſpites, quia Generales, & Prouinciales, cum ſint de familia cuiuſcumque Conuentus Religionis, aut Prouinciæ reſpectiuè, hoſpites non ſunt in illis; & ideò nullum quoad eos ſit dubium, quin tali priuilegio potiantur. Bordon. *reſol.* 25. *num.* 2. *&* *d. reſol.* 91. *num.* 1. & dictum eſt à nobis in *Quodlibet. Regular. num.* 1037. De hoſpitibus ergò non Superioribus loquendo; nec ipſi a talis Altaris priuilegiati beneficio, dum ibi morantur, cenſendi ſunt excluſi; ſiunt namque & ipſi pro eo tempore membra illius Communitatis, illiuſque commenſales, & cum alijs ſub eodem capite vniuntur, illique obediunt; quod ſatis eſt, vt veniant nomine familiæ, & familiarium per allegat. à Barboſ. de *Appellat. verb. iur. appell.* 95. *num.* 35. & *appell.* 96. *num.* 1. Et ità Paſqualigus *q.* 749. etſi de Capitulo non ſint, cum non omnes, qui de familia ſunt, ſint de Capitulo; vbi *num.* 9. limitat quoad Religioſos alterius Conuentus, ſi in eadem Ciuitate duo ſint eiuſdem Religionis; hos ſcilicet in altero ex his Conuentibus non gaudere beneficio Altaris priuilegiati, quia licet ſint eiuſdem Ordinis, non tamen eiuſdem Conuentus, & familiæ, nec ea militant in his, quæ de hoſpitibus dicta ſunt.

358 Porrò Miſſa ad effectum conſequendi beneficij Altaris Priuilegiati debet eſſe de *Requiem*, etiam ſi non exprimatur in conceſsione (ſi namque exprimitur, nullum eſt dubium) dūmodò in ea dicatur, quod celebrando in tali Altari pro aliquo defuncto anima eius liberetur a Purgatorio, quia in tali hypotheſi mens Summi Pontificis præſumitur conformis, iuri, ſeù iuxta

iuxtà præscriptum Ecclesiæ, quæ pro defunctis Missas de *Requiem* disponit; tum quia S. Rit. Congregatio declarauit indulto Altaris priuilegiati non satisfieri nisi Missa de *Requiem*, iuxta Barbos. *Collectan. Decis. Apost. coll.* 178. *num.* 1. Bassæum in *Flor. Theolog. verb. Missa. III. num.* 14. §. *septima*. Et ita Lezana *tom.* 2. *verb. Altare num.* 19. Quarti *ibid. part.* 1. *tit.* 5. *dub.* 11. Diana *ibid. resol.* 9. & 10. Pasqualig. *q.* 731. vbi *num.* 6. limitat, quando in concessione intenditur applicatio Sacrificij pro defuncto; quo sensu dicit S. Congregationis declarationem procedere: non verò si intendatur solùmmodò applicatio indulgentiæ; quia, cum tunc non sit pro defuncto offerendum sacrificium, videtur Missa celebrantis dispositioni relicta.

359 Sed & quandò intendatur applicatio Sacrificij, excipiendi sunt à præfata conclusione dies Dominici, & dies festi, & dies, in quibus officium est duplex, cum sic declarauerit non solum S. Congregatio, vt Barbos. *ibid. num.* 2. & Bassæus *loc. dict.* §. *octaua*. Diana *cit. resol.* 9. *num.* 2. sed & Alexander VII. in incipien. *Creditæ nobis. die* 22. *Ianuarij* 1667. in Bullar. *Constit.* 176. vbi §. 2. de Missis de *Requiem* in Altari priuilegiato ex obligatione celebrandis, sic: *Per celebrationem Missarum de festo currenti satisfieri dictis obligationibus, & suffragari cum eisdem indulgentijs, perindè ac si essent celebratæ Missæ de Requiem ad formam priuilegiorum*; docetque Bissus *d. litt. M. num.* 192. §. 1. quam Constitutionem confirmauit Clemens IX. in incipien. *Cum fel. die* 23. *Septembr.* 1669. in eod. Bullar. *Constit.* 39. cum extensione ad quodcumque Altare priuilegiatum, etiam si ad tempus, & quoad omnes Missas ex quacumque obligatione in ipsis celebrandas.

360 An autem, vbi sit obligatio celebrandi in Altari priuilegiato, satisfiat tali obligationi celebrando in alio Altari non priuilegiato, sed cum calculo eadem indulgentia insignito, affirmatiua sententia amplectenda videtur; cum enim tam sacrificium, quam indulgentia non minus vno quam altero modo defunctis applicetur, æquipollet huiusmodi Sacrificium cum Missa in Altari priuilegiato celebrata, dummodò tamen non sit explicitè vel instituta Missa, vel data eleemosina pro tali, vel tali Altari priuilegiato, quia cum tunc sit intentus cultus talis Altaris, non datur æquipollentia, neque satisfit alibi celebrando. Ità Gauant. ad *Rubr. Miss. p.* 3. *tit.* 12. *num.* 4. Hurtadus *d. tract.* 2. 101. & *seq.* Diana *resol.* 18. cum multis Leander *eod. tract.* 8. *disp.* 7. *q.* 70. Pasqualig. *q.* 736. & in *Decis. mor. decis.* 427. Bassæus *d. num.* 14. §. *sed quæres* & *seq.* Obiectio enim, quod non est ita certum, an numisma sit eo priuilegio insignitum, sicut Altare priuilegiatum, facilimè dissoluitur, quia potest esse æqualis vtriusque certitudo, si numisma habeatur vel ab ipso Summo Pontifice, vel ab alia fide digna persona; & quamuis æqualis non esset, non id obstare, cum

sufficiat non adesse dubium probabile; aliòquin æquè dubitari posset de ipso Altari priuilegiato, an aliqua ex circumstantijs in concessione requisitis deficiat, & consequenter an subsistat. Marchinus de *Sacram. Ordin. tract. 3. part. 2. cap. 24. num. 8.* Pasqualig. *decis. 427. & quæst. 736.* vbi & alij.

# OBSERVATIO TERTIADECIMA.

## Ad Text.



*Acto in Choro examine conscientiæ psalmum* De profundis *alternatim dicentes ad Refectorium tendant, & lotis manibus benedictionem incipiant; Et qui benedictione incæpta venerit, genuflexus signum surgendi expectet, &c. Ad signum Prioris, vel Præsidentis lector incipiat lectionem, quæ per totum prandium, &c. cœnam vel collationem durabit: præmittat verò lectioni hæc verba:* In nomine Domini nostri Iesu Christi. Amen. &c. *Posteà lectori, vt finem legendi faciat, signum dabit. Quo audito statim lector dicat:* Tu autem Domine miserere &c. *Deosculataque deuotè Mensa ab omnibus surgant, &c. & facta imagini reuerentia, stantes debito ordine gratias iuxtà Romanum morem agant, & cum ad psalmum* Miserere *peruenerint ordinatim bini bini ad Ecclesiam, vel Oratorium, vel locum ad hoc deputatum gratiarum actiones prosequentes pergant, &c. In collatione nulla præmissa benedictione omnes sedeant. Et lector ad signum Prioris dicat:* Iube Domne benedicere, *& Hebdomadarius dicat:* Diuinum auxilium &c. *Post primam clausulam lectam ad signum Prioris dicat:* Benedicite, *& Hebdomadarius subiungat:* Largitor omnium bonorum benedicat collatio-

nem

nem seruorum suorum, *& respondeatur ab omnibus.* Amen. *In fine verò collationis ad signum Prioris Hebdomadarius dicat*: Sit nomen Domini benedictum, *respondente Conuentu*: Ex hoc nunc, & vsque in sæculum. Constit. *p.* 1. *cap.* 9. §. 1. 2. 15. *&* 16.

## SECTIO PRIMA.

### *De Mensæ benedictione.*

361 HVnc Mensam benedicendi ritum, qui Deum, & cibos respicit, laudant omnes, & meritò propter duo præcipuè. Primò, quia Deum, qui nos pascit, benedicere tenemur, & laudare juxtà Moysis insinuationem, de qua Aristæas in *Biblioth. PP. nouiss. tom.* 2. *pag.* 471. *col.* 2. *litt. G.* ibi: *Etenim, vt à mensis, poculisque incipiamus, rectè iussit* (de Moyse loquitur) *tunc Deum laudare, cum mensæ accumbimus*: quin naturæ ipsius dictamen, quæ Numinis beneficentiam omnibus suadet recognoscendam. Vndè est, quod Ethnici non solum Dijs libare, seù primitias cibi, potusque illis offerre consueuerint, vt apparet ex Athenæo *Deipnosophistarum lib.* 4. sic de Cretensibus loquente: *Fausta precati Dijs libant, ac deindè omnibus eorum, quæ apposita fuere, portionem suam tribuunt,* & *lib.* 7. de Philippi Macedonis conuiuio: *Quo tempore conuiuis cæteris efferebantur edulia, pueris Menecrati, ac eius Dijs libantibus &c.* & ex Tit. Liuio *Decad.* 4. *lib.* 9. ibi: *Commissum est facinus hoc sæuum inter pocula, atque epulas, vbi libare Dijs dapes, vbi benè precari mos esset &c.* ac Alexandro ab Alexandr. *Genial. dier. lib.* 5. *cap.* 21. vbi *Interque epulas, & pocula primum libare Dijs dapes prisci moris erat. Romani, & Græci in conuictu familiari ciborum particulis, & vino in ignem coniectis libamina Dijs dabant, & primitias cænarum Laribus.* Item ex Plutarcho in *Sympos.* dum mensam inter res sacras antiquitus fuisse referens, subdit: *Ac proindè cibum sumpturi Dijs consacrabant*, hoc est *primitias*, vt explicant Cornelius a Lapid. in 1. *ad Timoth. cap.* 4. *vers.* 5. §. *secundò hac oratione*, & Ioseph Laurentius in *Polymath. lib.* 2. *Dissertat.* 32. §. *locus Luciani*, & *dissertat.* 40. §. *Cænam Plutarchus. fin.* qui *dissertat.* 50. § *duplex libatio*, sic rem exornat: *Vna erat dapum, atque ciborum, quorum partem aliquam decerpentes illam in ignem, focumque conyciebant, atque ità Dijs suis illas consecrabant,* & §. *antè libationem*, iterum: *In conuiuijs, & in omnibus epulis nullus bibebat, nisi prius Dijs facta libatione.*

Quem etiam ritum ex Theocrito *Idyll.7.* refert Tiraquellus de *Iur. Primogenit. in Præfat. numer.* 71. & ex Hesiod. Lelius Bisciola *Horar. subseciuar. tom.* 2. *lib.* 1. *cap.* 9. *num.* 26. Iacobus Pontanus *Symbolor. lib.* 13. *ad Æneid. vers.* 279. & fusè Guilelmus Stuckius *Antiquit. Conuiuial. lib.* 2. *cap.* 37.

362 Non solum inquam Dijs libauerint, sed & eos precibus inuocauerint, vt ex eiusdem Athenæi *lib.*7. verbis: *Nam ad epulas conuenientes Deos venerabantur*; & clarius *lib.* 4. vbi de Naucratitis: *Postea quam in lectis se se composuerint, assurgere in genua, & vna cum sacro precone libantes, patrijs, consuetisque precibus Dijs supplicare. His peractis mensis accumbere.* Item *lib.*10. sic: *Deos igitur precati, quod ait Plato in Philebo, vinum misceamus, seù Bacchus, seù Vulcanus, seù quis alius Deorum hunc sortitus est honorem, cum vinum misceretur, nempè vt eius nomen inuocetur, & libatione colatur*, & *lib.*15. vbi sic: *Quapropter Græci, cum temetum inter cœnandum infertur mensæ, alato clamore bonum Deum inuocant, illum venerantes, qui reperit*; & pluribus maximè Samanæorum ritu illi Religiosorum consimili ad tintinabuli signum preces fundentium exornant Iulius Nigronus *Tract. de Benedict. Mensæ cap.* 1. *num.* 2. & Bisciola *loc. cit. à num.* 28. *& seq.* Qua fortè de causa Græci ijdem *prandij* ethymon à *precibus* desumunt, vt idem Ioseph Laurentius *cit. dissertat.* 40. §. *Ductum hoc* sic obseruat: *Quod non nisi Deos precati veteres ad prandium accederent.* Libationibus, inquam, & precibus Deos grati animi ergò venerari consueuerint: *Accubituri Dijs suis* (sic Lelius Bisciol. *ibid. num.* 25.) *primitias consecrabant, quasi vitæ datores recognoscerent*: ab ipsa vtique natura hanc erga illos gratitudinem edocti, vt ad illud Homeri Iliad. de Achille inter epulas preces miscente,

*Orauit posteà in medio septi stans, & libauit vinum*
*In cælum aspiciens.*

Ioannes Stephanus Menochius de *Republic. Hebræor. lib.*6. *cap.* 3. *num.* 4. sic notat: *In cælum aspicit, natura, & proba institutione docente, à Deo omnia nobis bona prouenire, illique pro cibo, & potu, quem nobis suppeditat, agendas esse gratias.* Et Iulius Nigronus. *loc. cit.* his verbis: *Luminis naturalis ductu Deum antè mensam inuocare, atque eidem à mensa gratias agere consueuerant.*

363 Secundò ratione ciborum ipsorum, quia per huiusmodi benedictionem, seù orationem Diuini auxilij imploratricem sanctificantur per D. Paulum 1. *ad Timoth. cap.* 4. *Omnis creatura Dei* (de cibis loquitur) *bona est, & nihil reiciendum, quod cum gratiarum actione* (hoc est benedictione, vt exponunt Tostatus in *Matth.*13. *q.*100. & Cornelius a Lapid. *ibi.* §. *vbi nota*) *percipitur*; *sanctificatur enim per verbum Dei, & orationem*, quæ scilicet dicitur in mensa iuxtà S. Cyrill. Alexandrin. *lib.* 4. *cap.* 17. *in Ioann.* ibi: *Non autem ignoramus benedici omne, quod sanctificatur ex oratione, quam in mensa facere solemus*; hoc est, per versus *Oculi omnium &c.* quibus oratur,

&

& inuocatur Deus, vt idem de Lapid. §. *rursum. & seq.* vt scilicet non solum salubres reddantur comedentibus, vt *ibid.* §. *quartò*, idem Cornelius, *vt vsus cibi & corporis, & animæ valetudini sit vtilis, & salutaris*; & iuxtà Theophilum Raynaud. *tom. 16. Heteroclit. Spiritual. sect. 2. pag. mihi 227. col. 1.* vt *cibi assumpti fiant nobis in salutem corporis, ac suo modo etiam in animæ salutem; sic videlicet attemperati, vt nec corpori obsint, nec inflamment rotam natiuitatis nostræ, & animam auertant*: sed etiam, prout eidem Theophilo *ibid. pag. 226. col. 1. fin.* placet, fiant *in timorem iis, qui nocere possunt, hoc est aduersariis potestatibus*; atque eid. Cornelio. §. *sextò*, ne *cibus diaboli, aut magica potestate inficiatur, neuè Diabolus, aut concupiscentia per cibum nos in comessationes, ebrietates, libidines incitet*. Vndè Chrysostomus *hom. 11. in 1. Timoth. 4.* contra hæc Diaboli veneficia remedium præscripsit signum Crucis, & benedictionem: *Medicamentum in promptu est, signum Crucis illi* (cibo, aut rei, qua vti vis) *imprime, gratias age, Deo gloriam refer, & protinus immunditia omnis abscessit*, & *hom. de Fide Annæ*, sic: *Vbi precatio, & gratiarum actio, & Spiritus Sancti aduenit gratia, Dæmones abiguntur, & omnis aduersaria potestas diffugit, ac discedit*; pluribusque ostendit *ibid. num. 11.* Nigronus.

364 Hinc mensam benedicendi ritus non modò semper apud Hebræos vsitatus, vt ex *lib. 1. Reg. cap. 9.* Historia, vbi sine Samuelis benedictione populum cibum sumere non consueuisse: *Neque enim populus comedit, donec ille veniat; nam ipse benedicit hostiæ, posteà comedunt inuitati*; & ex hac benedictione apud eosdem familiari, quam *d. cap. 4. vers. 5. §. Alludit ad &c.* sub hac forma registrat Cornelius a Lapid. *Benedictus sit Dominus Deus noster Rex mundi, qui cibat totum mundum bonitate, gratia, beneficentia, & misericordia sua, qui dat alimentum omni carni: cuius bonitate nec hactenus defuit, nec deerit cibus vnquam propter magnum eius nomen. Solus enim is est, qui vegetat, & conseruat omnia, & benefacit omnibus, & cibum præparat cunctis creaturis suis, quas condidit. Benedictus sis tu Domine, qui cibas omnia*; præter alias particulares, de quibus *ibid.* & ad *vers. 4. §. Porrò*, idem Cornelius, & Raynaud. *loc. cit. pag. 229. col. 1.* & ex eo quod *lib. 2. de Bell. Iudaic. cap. 7.* sic scribit Ioseph de Essenis loquens: *Voce Sacerdos cibum anteuertit, neque fas est gustare quemquam, nisi prius celebretur oratio. Post finem quoque prandii vota repetunt; nam & cum incipiunt, & cum desinunt, quasi datorem victus Deum laudibus canunt.*

365 Non modò apud Hebræos (dicebam) verum & in lege gratiæ ab ipso Christo primo obseruatus; quandoquidem & turbis cibum præbiturus *aspiciens in cælum benedixit, & fregit*. Matth. 24. 47. & vbique, vt nos, dum cibum sumpturi sumus Deum benedicere doceret, vt *hom. 50. in Matth.* obseruat S. Io. Chrysostomus, & cum S. Cyrillo explicat Tostatus in *Matth. d. cap. 13. q. 97. & q. 99.* Et in cæna cum discipulis non solum an-

tè

tè consecrationem *accepit Iesus panem, & benedixit*. Matth. 26. 26. sed etiam in initio cœnæ panem, & mensam benedixit testibus Luca Burgense in *Matt. ibid.* & Tostat. *q.* 100. Et conuescens cum peregrinis, *Accepit panem, & benedixit; ac fregit* Luc. 24. 30. vno verbo: *Quidquid alimenti vel suscepit, vel distribuit, cum gratiarum directa Deo Patri suo actione illud semper benedixit*, vt hinc infert Andreas Sauſſay in *Panopl. Sacerdotal. part.* 2. *lib.* 2. *cap.* 5. *art.* 17. nec, vt in *Disquisit. de Mensa Religiosor. cap.* 1. *num.* 3. notat Franciscus Maria Maggius, *vnquam legitur, aut panem, aut cibum attigisse, quin benedictionem præmiserit*.

366 Deindè ab eius Apostolis; de S. Paulo enim in *Act. Apostol.* 27. 35. legitur, quod *sumens panem gratias egit Deo in conspectu omnium, & cum fregisset cæpit manducare*; & consequenter ab ipsis primis Christi fidelibus; Cum enim idem S. Paulus in illis verbis 1. *ad Corinth.* 10. 31 *Siuè ergò manducatis, siuè bibitis, siuè aliquid aliud facitis omnia in gloriam Dei facite*; & ad *Colossens.* 3. 17. *Omne quodcumque facitis, aut in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini Iesu Christi gratias agentes Deo, & Patri per ipsum, &c.* eos mensam benedicere docuerit, iuxtà S. Ioann. Chrysostomi sensum, qui *hom.* 56. *in Matth.* de mensæ benedictione hæc S. Pauli verba interpretans, eam *secundum Apostolicam legem* esse dicit, nulli dubium, quin talem ritum obseruauerint; prout etiam testatur de illis loquens in *Apolog. cap.* 39. Tertullianus: *Non prius discumbitur, quam oratio ad Deum prægustatur*; quod idem est ac dicere, talem consuetudinem communem eorum Christianorum fuisse, vt indè arguunt Thomas Vualdens. *tom.* 3. *tit.* 24. *cap.* 167. *num.* 5. & Sauſſay *loc. cit.* & colligere est etiam à Constitutionibus Apostolicis *lib.* 7. *cap.* 50. in quibus oratio *ad sumendum cibum* omnibus communis legitur; & ab alijs, de quibus Hugo Menardus in *Concord. Regular. cap.* 52. *not. ad* §. 1. *vers. qui antè versum*. Antonius Caracciolus in *Synops. Veter. Religios. p.* 2. *not. ad Cap.* 3. *num.* 8. probatque Raynaud. *ibid. pag.* 228. *tit. vsus perpetuus*: fusissimè verò Iulius Nigron. *loc. cit. cap.* 1. *num.* 5. *per tot.* vbi infert, ideò fuisse à Christo præscriptum.

367 Et sigillatim apud Monachos, cum de Therapeutis, quos Religiosos viros vult Nigronus *ibid. num.* 10. & nos probauimus in *Quodlibet Regularib. num.* 94. intelligenda sint hæc Philon. *lib. de Vit. contemplat.* verba: *Priusquam discumbant stantes vna serie decentes, sublatisque in Cælum manibus, atque oculis precantur, vt Deo placeat hoc conuiuium: absolutis precibus seniores discumbunt, & mox alij pro cuiusque dignitate*; & suis Arsionitis præceperit in sua *Regul. num.* 2. vt in *Codic. Regular. part.* 1. apud Holstenium, S. Antonius: *Et cum sederis ad comedendum ora prius, & comede*, & suis Religiosis in *Regul. cap.* 5. S. Fructuosus: *Priusquam ad mensam conueniant præcedat oratio; postquam à mensa surrexerint sequatur oratio*; & generaliter de antiquis Monachis scripserit Cassianus de *Instit. Cænobit. lib.* 3.

*cap.* 12. quod vbi ad cænam accederent (nam apud ipsos ob frequentia ieiunia, rara prandia) semper oratio præcederet, & subsequeretur; & vbi festiuis diebus prandebant, nonnulli psalmi antè, & post prandium recitabantur. Nec alia ex causa tardè accedentibus ad mensam pænæ iniunctæ legantur à SS. Pachomio, Basilio, Columbano, Isidoro, Fructuoso, S. Benedicto, & Magistro in eorum Regulis, vt fusè apud Menardum in *Concord. Regular. cap.* 52. *per tot.* & strictim apud Franciscum Mar. Maggium *loc. supr. cap.* 4. §. 2. *num.* 2. & Edmundum Martene *Comment. in Regul. S. Benedict. cap* 43. & a nostris Constitutionibus *vt supr.* & *num.* 168. patet, nisi ob absentiam à benedictione, vt obseruant Iul. Nigronus *cit. cap.* 1. *num.* 9. Hæftenus *Disquisit. Monast. lib.* 10. *tract.* 1. *disq.* 6. Sanctorus à Melfi ad *Statut. Minor. cap.* 3. *Statut.* 16. de qua re videndus Antonius Perez *suprà num.* 173.

368 Et adeò religiosè obseruatam hanc inuenio consuetudinem, vt non solum semel, & in communi eam persoluere: sed etiam quodcumque ferculum in particulari, vel saltem vt plurimum benedicere in vsu habuerint, tum Hebræi, vt ex eorum diuersis iuxta ciborum varietatem benedictionum formulis notat Cornelius à Lapide ad *d. cap.* 4. *epist.* 1. *ad Timoth. vers.* 4. §. *Porrò cum* & *vers.* 5. §. *Alludit.* & in *Deuteronom. cap.* 8. *vers.* 10. vbi id actum & a Christo, dum in vltima cæna panem, & vinum seorsim benedixit; tum Monachi ipsi, vt apertissimè constat ex *cit. Regul. Magistri cap.* 23. & *cap.* 27. penes Holstenium *ibid. p.* 2. Menardum *ead. Concord. Regular. cap.* 49. §. 5. & etiam ex *Regul.* cuiusdam ad *Virgines cap.* 10. apud eumdem Holsten. *p.* 3. de quibus Hæftenus *Comment. ad Vit. S. Benedict. cap.* 4. *num.* 6. & in *Ordin. Conuersat. Monast. cap.* 11. *num.* 5. 11. & 14. Raynaud. *loc. cit. pag.* 230. *col.* 1. & 2. Aloys. Nouarinus. *Varior. opusc. tom.* 3. *Encycloped. epist. part.* 3. *num.* 148. & Martene de *Ritib. antiq. Monach. lib.* 1. *cap.* 9. *num.* 13. Quin cochlear ipsum, quo in mensa vtebantur, benedicere, seu cruce obsignare, vt ex hac S. Columbani in *Regul. part.* 2. *cap.* 1. transgressoribus inflicta pæna, *Qui non signauerit cochleare, quod lambit sex percussionibus puniatur*, notarunt Nebridius à Mundelheim *Antiquar. Monast. epist.* 68. §. *quæ verò preces*. Raynaud. *ibid. col.* 2. & Nouarinus *eod. num.* 148. *fin.* vbi ad quodcumque vas, & pocula extendit ex hac S. Eustasij ratione in Matisconensi Concilio III. anno Christ. 617. apud Binium contrà Agrestinum talem morem improbantem producta: *Nequaquam reor contrarium esse Religioni, si cochlear, quod Christianus lambit, vel quodcumque vas, aut poculum Crucis signo munit, cum per aduentum signi Dominici pellatur pestis aduersantis inimici*.

369 Et non Monachos tantum, sed etiam alios Christi fideles æuo magni Gregorij omnia fercula benedicere, vel saltem cruce obsignare consueuisse colligitur non iam ex Milite, qui à Iuliano implanatus *ad singula pocula*

*cula præmittebat benedictionem*, vt clarè deducere sibi videtur Raynaud. *loc. cit. pag.* 230. *col.* 1. cum neque S. Gregorius *Orat.* 3. neque Theodoretus *Histor. Eccles. lib.* 3. *cap. vltim.* quos adducit, hoc scribant, & solum S. Gregorius *Orat.* 47. *in Iulian.* & Theodoretus *lib.* 3. *cap.* 16. de quodam milite referant, quod in cæna *accepto poculo non antè bibit, quam salutare signum imposuisset*; ex quo antiqua quidem benedicendi mensam consuetudo, vt notat Iacobus Billius *comment. ad d. Orat. num.* 74. nullatenus verò ad singula fercula benedictio infertur adhibita, cum tunc primò bibere cæperit, & statim a cæna discesserit, vt S. Gregorius *ibid.* & Theodoretus *cap.* 17. prosequuntur. Sed colligitur tum ex Gregorio Turonens. *lib.* 1. *Miracul. cap.* 80. vbi de Hæretico singula fercula benedicente, ne Catholicus manducaret; licet enim non satis inferri dicat Raynaud, benè tamen deduci notarunt Hæftenus ad *d. cap.* 3. *num.* 6. *Vit. S. Bened.* §. *Hanc autem*, & Nouarinus *ibid.* cum credibile non sit, quod id Hæreticus *fecisset nisi ea tunc temporis benedicendi viguisset consuetudo*; tum ex Hincmaro *Capitul. ad suos Sacerdotes* 14. & Concil. Nanatens. per Gratianum *Cap. Quandò dist.* 44. adducto, ibi: *Quandò autem conuenerint Presbyteri ad aliquod conuinium, aliquis prior illorum versum antè mensam incipiat, & cibum benedicat, & tunc secundum ordinem sedeant, alter alteri honorem prabentes, & per vices cibum, & potum benedicant*, obseruat & idem Raynaud. *ibid.* quam tamen iterationem necessariam non esse dicit, & rectè, sed satis esse benedictionem, quæ mensæ præmittitur, pro omnibus ferculis, & pro tota mensa, licet ad singula obsignationem laudare non prætermittat.

370 Benedicendam ergò ex dictis mensam neminem puto negaturum; & ab Ecclesiasticis præsertim, cum ita præscribant SS. Canones *d. Cap. Quandò*, & *Cap. Non liceat ead. dist.* 44. Sub qua autem obligatione, non ita certum. Dominicus quidem a S. Geminiano, & Card. Turrecremata in *d. Cap. Non liceat* sentire videntur sub mortali ad mensæ benedictionem Clericos teneri. Caietanus verò in *Summ. verb. Clericus*, & *tom.* 1. *Opusc.* 25. *q* 1. Tabien. *Summ. eod. verb. Clericus III. num.* 7. Siluestr. pariter *verb. Cler. II. num.* 2. Angelus. *Cler. XI. num.* 3. 6. Martinus Nauarrus *Manual. de Orat. cap.* 18. *num.* 42. sub veniali tantum; quos præciso contemptu sequitur Nigronus *loc. supr. num.* 8. tenentque Franciscus M. Maggius *d. cap.* 1. *n.* 11. Gauantus *part.* 2. *sect.* 9. *cap.* 6. *num.* 6. & Hæftenus *cit. lib.* 11. *tract.* 1. *disq.* 6. dum, ex eo quod a Deo puniti legantur huiusmodi precum contemptores (vt Sanctimonialis illa, quam refert S. Gregorius *lib.* 1. *Dialog. cap.* 4. à Dæmone arreptam, quia lactucam momorderit *eam signo crucis benedicere oblita*, & alij ibi, & apud Raynaud. *loc. cit. fol.* 228. *col.* 1.) aliquod peccatum in benedictionis omissione incurri concludit. Suarez autem de *Orat. lib.* 3. *cap.* 6. *num.* 16. nullam in huius benedictionis omissione cognoscit culpam, per se loquendo, cum in *dd. Cap. Quandò*, & *Non liceat*, nullum verbum

bum

bum præceptiuum continentur; cui adhæret Thophil. Raynaud. *ibid. pag.* 227. *col.* 2. *fin.* sequunturque Lezana *QQ. Regul. tom.* 1. *part.* 1. *cap.* 9. *n.* 28. & Quarti de *Benedictionib. simpl. tit.* 3. *sect.* 7. *dubit.* 2.

371 At quidquid de his sit, Nigroni *d. num.* 8. non prætereunda verba: *Quod si hoc verum esset* ( seù sub peccato saltem veniali cadere hanc respectu Clericorum benedictionem ) *quantò magis peccarent Religiosi omittendo legem, & consuetudinem eamdem in Cænobijs nunquam interruptam?* Sicut & Lelij Bisciol. *eod. cap.* 9. *num.* 28. *Quæ omnia Religiosorum hominum, & Clericorum commendant morem non prius accumbentium, quam mensa benedixerint; neque vllus esse inter Christianos deberet, qui hunc morem non retineret.* Et concludendum cum Raban. Maur. de *Instit. Cleric. lib.* 2. *cap.* 10. prout & cum ipso concludit in *Hierurg. litt. B. num.* 90. §. 4. Bernardus Bissus: *Sed & cibum non prius sumere licet, quam interposita oratione.*

372 Ipsa porrò benedictionis forma varia legitur in diuersis, & puto iuxta deuotionis varietatem; Vt enim omittam psalmos, quibus in prandiorum benedictione vtebantur Monachi; & de quibus Cassianus *Instit. Monach. lib.* 3. *cap.* 12. hanc in S. Clemente Romano *Apostol. Constit. lib.* 7. *cap.* 50. lego apud Binium *tom.* 1. *Conciliorum* orationem: *Benedictus es Domine, qui pascis me ab adolescentia mea, & das escam omni carni, imple gaudio, & lætitia corda nostra, vt semper omnem sufficientiam habentes abundemus in omne opus bonum, in Christo Iesu Domino nostro, per quem tibi gloria, honor, & imperium in sæcula sæculorum. Amen.* Aliam habet S. Athanasius *Serm. de Virginit.* aliam Origenes *lib.* 3. *in Iob.* & aliam S. Ioannes Chrysostom. *hom.* 56. *in Matth.* quas videre est apud Franciscum Biuarium de *Veter. Monach. lib.* 2. *cap.* 12. *num.* 53. & 54. & Iul. Nigronum *ibid. num.* 11. *pag. mihi* 150. & *cap.* 2. *nu.* 13. sicut & illas, quibus Græci vtuntur, apud Guilelmum Stuckium *Antiquit. Conuiuial. lib.* 2. *cap.* 36. *pag. m.* 266. Iacobum Goar in *Ritual. Græcor. pag. m.* 515. & 516. & Cornelium a Lapid. in *Ecclesiastic. cap.* 32. *v.* 17. *prop. fin.* A nobis tamen ea, quæ in Breuiario Romano præscribitur, obseruanda. Paulus à S. Io: in *Cæremonial. lib.* 5. *cap.* 9. seù, quæ in prandio est *Oculi omnium &c.* & in cæna *Edent pauperes, &c.* quam antiquam scribit Gauantus *loc. cit. num.* 4. 5. & 7. admittitque ipse Kemnitius apud Bellarminum de *Bon. operib. in particular. lib.* 7. *cap.* 4. *fin.* & ad quam omnes non solum Clericos, sed & Regulares, qui Romano Breuiario adstringuntur, teneri, saltem dum per modum communitatis ad Refectorium conueniunt, vult Nigronus *d. num.* 13.

373 Vtrum verò præmittenda à particulari Religioso extrà actum communis benedictionis, quem serò ad mensam accedere contingat? Videtur quod non, cum ideò genuflectendum illi sit, & expectato surgendi signo terra deosculanda. Et ita sentire videtur Nigronus *loc. nuper laudato*, dum Canones eam pro publica mensa præscribere dicit, non pro priua-

ta: seù quando omnes Religiosi conueniunt per modum communitatis ad mensam; quam & pro omnibus sufficere censet Hieronymus Carellus in *Doctrin. Sacr. Rit. part. 4. Dialog.* 11. Verum id intelligendum de precibus pro benedictione mensæ in Breuiario assignatis; ad quas facta semel in communi benedictione non videntur postea accedentes adstringi: non verò de breuiori benedictione; v. g. *Benedic Domine nos & hac, &c.* ad quam saltem consulunt Nigronus, & Carellus *ibid.* & quam à Religiosis omitti fas non est, propter dicta; Nec verum, quod per genuflexionem ab ea quis absoluatur, quandoquidem hæc non simpliciter loco benedictionis, sed ob non benedictionem vnà cum alijs, & ob tarditatem exigitur, quo non fit, vt tardè accedens a suo benedictionis munere liberetur.

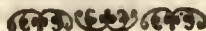
374 Dum autem in communi fit, licet antiquitus mensam benedicere Abbatis munus esset, vt ex S. Gregor. Papa *Dialogor. lib.* 2. *cap.* 3. Martene de *Ritib. d. cap.* 9. *num.* 13. & ex *Regul.* Magistri *cap.* 27. apud Menardum *loc. sup. cap.* 49. §. 5. & Holsten. *ibid. part.* 2. seù Prælati maioris, vt explicat Guilelmus Durand. in *Rational. Diuin. offic. lib.* 4. *cap. vlt.* vel Sacerdotum seniorum ex *d. Cap. Quando*, & aduertit Andreas Saussay *d. Panopl. Sacerdot. part.* 2. *lib.* 2. *cap.* 6. *art.* 17. signanter apud priscos Monachos, vt Martene *ibid.* ab Hebdomadario tamen factam iuxtà antiquas Monachorum Germaniæ consuetudines m. 5. scribit idem Martene *ibid.* & *lib.* 1. *cap.* 11. *num.* 11. & *lib.* 2. *cap.* 12. *num.* 10. & nunc fieri apud Regulares testantur Lezana *tom.* 2. *verb. Excommunicatio, num.* 16. Maggius *cit. cap.* 1. §. 9. *n.* 18. Et Quarti *loc. supr. dubit.* 1. §. *colligitur primò fin.* apud nos saltem ex nostris Constitutionibus *loc. supr.* & infrà *num.* 388. & Ceremoniali *d. lib.* 5. *cap.* 9. loquendo de incæptione, & benedictione, *Benedic Domine, &c. Mensæ cælestis &c. Ad cænam vitæ æternæ &c.* & alijs huiusmodi; Et vtique signum Crucis ad dicta verba *Benedic Domine nos, & hac tua dona*, formando iuxtà Paulum à S. Ioan. in *d. cap.* 9. *Ceremonial.* ibi: *Dum dicit Benedic Domine nos &c. manu dextera extensa benedicit simul, & semel omnes Fratres profundè inclinatos, nec se signantes, & mensas*; seù vt volunt Gauantus *eod. cap.* 6. *num.* 8. & Carellus *d. p.* 4. *Dialog.* 11. seipsum, dum dicit *Benedic nos*, & mensam, dum *& hac tua dona*; iuxta antiquorum ritum cruce primò se ipsos in mensa obsignandi, de quo Tertullianus de *Coron. Milit. cap.* 3. sic: *Ad mensas frontem crucis signaculo terimus*; admittitque Guilelmus StucKius *d. cap.* 36. *pag.* 266. 1. deindè cibos ex S. Athanasio *d. Serm. de Virginit.* ibi: *Vbi sederis ad mensam, & inceperis frangere panem, ter eum consignans* (hoc est signo crucis) *bis verbis gratias age; Gratias agimus tibi Pater noster.* Item ex his Origen. *cit. lib.* 3. in Iob. verbis: *Cum manducamus, ac bibimus fidei memores fuerimus, si terribile nomen eius inuocauerimus, si nos metipsos, vel cibum, & potum nostrum signo venerabilis crucis Christi signauerimus*; & ex S. Gregorio Nazianz. vidimus *num.* 369. alijsque apud Nigron. *loc. cit.*

*num.* 6.

*num.6.* Raynaud. *ibid. pag.*228. Sauſſay *eod. art.*7. Maggium *d. cap.* 1. §. 19. & Martene *eod. cap.* 9. *num.* 13. & 14.

375 Circa quam pariter benedictionem aduertendum, cum ea emittenda ſit, quæ in Romano Breuiario legitur, ipſos itidem iuxtà feſtiuitatum varietatem mutandos eſſe verſiculos; prout ibi aſſignantur; incipiendo ſemper à cæna poſt primas Veſperas feſti, quando vigilia caret ieiunio, & per totam octauam, ſiuè tempus in Breuiario præſcriptum. Ità Gauantus *eod. cap.* 6. *n.* 10. Bernardus Biſſus in *d. Hierurg. litt. B. num.* 90. §. 2. Vbi tamen obſeruandum, verſum de Pentecoſte, licet ſolum vſque ad feriam ſextam quatuor temporum incluſiuè recitandum eſſe velit idem Gauantus *ibid.* eo quod, cum in Sabbato ſequenti poſt Nonam terminetur tempus Paſchale, putet non eſſe verſum de Pentecoſte dicendum; nihilominus & in ſequenti Sabbato ad meridianam comeſtionem eſſe recitandum, quia aliud eſt terminari in Sabbato poſt Nonam tempus Paſchale, & aliud benedictionem menſæ pro Pentecoſte terminari poſt Nonam Sabbati; nec formula illius benedictionis eſt pro tempore Paſchali, vt hoc ceſſante, debeat & ipſa ceſſare: quin à Rubrica ipſa videtur clarè exigi etiam pro meridiana in Sabbato comeſtione, cum illam extendat vſque ad feſtum SS. Trinitatis excluſiuè, quod certè non incipit, niſi ad Veſperas, ſeù poſt dictam comeſtionem. Et ità ſentiunt Guyet de *Feſt. propr. loc. lib.* 4. *cap.* 20. *q.* 8. & Biſſus *ibid.* §. 3.

376 Et poſtremò notandum hanc benedictionem eſſe deuotè, reuerenterque perſoluendam; & ſi Nigronum *ibid. num.* 14. audire velimus, cum illis conditionibus, quas ad officij Diuini recitationem *num.* 24. & 26. requiſiuimus, maximè cum, ex eo quod non poſſet tempore interdicti ſine priuilegio ſolemniter fieri, videatur per Roderic. *tom.* 2. *q.* 109. *art.* 2. aliquo modo inter officia Diuina comprehendi. Vel ad minus ea diuotione, attentione, & reuerentia, quæ ex ſui ratione cuilibet orationi vocali debentur, de quibus Suarez de *Orat. lib.* 1. *cap.* 2. *num.* 6. & *lib.* 3. *cap.* 7. *nu.* 1. & 16. & nos ſupra *num.* 25. & præſertim, quod pauſatim dicatur, nec ad *Gloria Patri*, & orationem debitæ capitis omittantur inclinationes. Nigron. *ibid.* Vndè peccare venialiter cum voluntaria diſtractione menſæ benedictionis preces perſoluentem concludit Quarti de *Benedictionib. tit.* 1. *de Benedict. in gener. ſect.* 3. *dubit.* 10. §. *Quarta difficultas*.



# SECTIO SECVNDA.

## *De post mensam gratiarum actione.*

377 Eodem modo de gratiarum actione post mensam, ac de benedictione antè illam discurrendum; ab ipsa scilicet natura nos doceri, Diuinam & post sumptos cibos laudare beneficentiam, illique gratias referre: quandoquidem & a Gentilibus id actum refert Athenæus *Dipnosophistar. lib. 1. cap. 9.* iuxtà versionem Natal. de Comitib. sic: *Sacrificabant etiam à cænis discedentes, quæ sacrificia Mercurio offerebant,* & *lib. 15. cap. 20.* ex Theophrast. per hæc verba: *Vinum purum, quod in cæna dabatur, quod boni Dæmonis appellant, esse potionem, cuius perexiguum gustant, veluti solo gustu in memoriam reuocantes vini ipsius vim, Deique munus ipsius.* Quæ Iacobus Dalechampius sic clarius; *Temeti quod cænatis dant, & quod boni Dæmonis poculum esse dicunt, parum offerunt, vt eius potionis quæ vis esset, & quantum Dei beneficium, tantum recordarentur.* Et Virgilius 8. *Æneid. vers.* 184. de Euandro post cænam loquente,

*Postquam exempta fames, & amor compressus edendi*
*Rex Euandrus ait &c.*
*Quarè agite ò Iuuenes tantarum in munere laudum*
*Cingite fronde comas, & pocula porgite dextris*
*Communemque vocate Deum, & date vina volentes;*
*Ocyus omnes*
*In mensam læti libant, Diuosque precantur.*

Quæ sic explicat Ioannes Ludouicus de la Cerda: *Cingite vos coronis, vt inuocetis communem Deum, præbete nobis mutua pocula, vt fiat libatio;* Ex quibus Dijs suis post mensam grates referendi Gentilium consuetudinem sic ad *ann. 74. pag. 159.* deducit Baronius: *Cæterum, quod est notatu dignissimum, non tantum apud Iudæos vetus illa consuetudo, vt in secundis mensis sic libantes gratias Deo agerent: sed & Gentiles ipsi in eisdem secundis mensis merum libarent Dijs &c.* & in 1. *ad Corinth. cap. 11. vers. 25.* Cornelius à Lapide: *Gentiles post epulam sacrificabant, scilicet pro epulatione quasi gratias agentes Deo suo, illi libabant, illiusque laudes coronati decantabant;* quod repetit ad *Ecclesiastic. cap. 32. vers. 17. fin.* & iterum ad *Cap. 26. Matth. vers. 30.* vbi antiquorum post epulas cuipiam Deo libandi, vel hymnum canendi ritum ex S. Clemente Alexandrin. *Pedagog. lib. 2. cap. 3.* producit.

378 Adest insuper præceptum Moysis in Deuteronom. 8. 10. *Vt eum comederis, & satiatus fueris, benedicas Domino Deo tuo pro terra optima, quam dedit tibi;* quod de gratiarum actione post mensam interpretantur

Cor-

Cornelius à Lapid. *d. v.* 17. Gauantus *ead. sect.* 5. *cap.* 6. *num.* 3. Menochius de *Republ. Hebræor. lib.* 6. *cap.* 3. *num.* 4. quod extrà dubium obseruatum est à Iudæis, cum (præter dicta ex Ioseph *num.* 364.) finitis solemnibus epulis, vt idem Cornelius *d. v.* 17. & Guilelmus Stuckius *cit. lib.* 2. *cap.* 36. scribunt, pro gratiarum actione Pater familias, vel honoratior conuiua poculum vino refertum vtraque manu tenens dicit: *Benedicamus, siuè gratias agamus Deo nostro, quia edimus de suo*, respondentque conuiuæ: *Sit laudatus Deus noster, de cuius bonis comedimus, cuiusque benignitate viximus*; & post aliqua alia omnes submissa voce recitant orationem: *Timete Dominum omnes Sancti eius, quoniam non est inopia timentibus eum. Diuites eguerunt, & esurierunt: inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono*; sic tandem eo, qui præest, concludente. *Benedictus sis tu Domine Deus noster Rex mundi, qui creas fructum vitis.*

379 Quin obseruatum & ab ipso Christo Domino nostro, dum post cænam cum discipulis hymnum dixisse testentur Sancti Matthæus 26. 30. & Marcus 14. 26. *hymno dicto*, seù, vt ex Paulo Burgens. referunt Franciscus Lucas Burgens. ad *d. Matth. v.* 30. & Cornelius à Lapid. *cit. vers.* 17. & ad *d. v.* 30. *Matth.* psalmum 112. *laudate pueri Dominum, &c.* vsque ad psal. 118. *Beati immaculati in via.* Quidquid tamen de hoc sit, duo mihi certiora; & quod in gratiarum actionem, & vna cum suis discipulis recitatus ab eo fuerit hymnus, vt post Origen. *tract.* 35. *in Matth.* S. Hilarium *cap.* 30. *in Matth.* Nigronus *loc. cit. num.* 13. & vtique iuxtà Iudæorum morem, & expresiè notant Franciscus Lucas *loc. dict.* Menochius *eod. nu.* 4. Cornelius *d. vers.* 17. & *ad cit. cap.* 26. *Matth. v.* 30. quibus & quod apud eos hæc fuerit post epulas gratias agendi consuetudo probatur per Caracciol. in *Synops. veter. Relig. p.* 2. *not. ad cap.* 3. *num.* 8. §. *Silentium*, & quod indè mos iste gratias agendi transierit ad Christianos, vt benè ad *ann. Christ.* 34. *pag.* 166. *C.* sic Baronius: *Cæterum haud ignorandum est exemplo Domini laudabilem illam consuetudinem in Ecclesia coaluisse, vt in mensa gratiarum actiones ab omnibus dicerentur.* Et de facto à primis Christi fidelibus ità obseruatum fuisse, habetur ex SS. Iustino *Apolog.* 2. Augustino *epist.* 59. *ad Paulin.* Irenæo *lib.* 4. & ex Tertulliano (qui pro omnibus sufficiat) in *Apologet. cap.* 39. de illis dicente: *Æquè oratio conuiuium dirimit.*

380 Quod à fortiori dicendum censeo de Monachis, quos talis ritus non dubito obseruantiores, cum a Therapeutis post conuiuia hymnum ad Dei laudem decantari solitum scripserit Philo de *Vit. contempl. prop. fin.* & apud suos Monachos, dum à cæna consurgerent, certam gratiarum formulam vsitatam Cassianus *Instit. Cænobit. lib.* 3. *cap.* 12. decernatur item in *Regula cap.* 9. a S. Isidoro; ab Esaia Abb. *Orat.* 3. in Regula Monachorum, quæ sub S. Hieronymi nomine circumfertur *cap.* 38. a D. Laurentio Iustinian. *lib. de perfect. Monast. conuers. cap.* 20. & à S. Vincentio *lib.* 6. *de Vit. Spirit.*

quos

quos videre est apud Nigron. *loc. supr. num. 9.* vbi *num. 10.* hoc D. Hieronymi de sui temporis cænobitis testimonium: *Deindè consurgunt pariter, & hymno dicto ad præsepia redeunt*; sicut & hoc S. Io. Chrysostomi *hom. 56. in Matth.* suorum Monachorum encomium: *Post cœnam igitur quosdam gratiarum actionis hymnos ad Deum dicentes*; quibus addendæ Regulæ S. Fructuosi *cap. 5.* de qua infrà *num. 384.* S. Benedicti *cap. 43.* & Magistri *cap. 73.* in quibus contra eos, qui gratiarum actioni post mensam non intersunt, pænæ statuuntur.

381 Hinc ad tam piam, sanctamque obseruantiam non solum quemlibet Clericum adhortatur Concilium Nanatense relat in *Cap. Quando dist. 44.* aut Religiosum laicum, in *Cap. Non liceat ead. dist.* vt obseruat Antonius Dadinus Alteserra de *Origin. Rei Monastic. lib. 5. cap. 12.* & vtique ex hoc Christi exemplo, vt ex his in *d. Cap. Quando* verbis: *Post refectionem hymnum Domini exemplo dicant*: Sed omnes indiscriminatim vrgere non cessant SS. Patres de quibus Io: Steffanus Durant. de *Ritib. Eccles. Cathol. lib. 2. cap. 48. num. 31.* Maggius in *cent. disqu. de Mensa Religios. cap. 1. §. 2. & 3.* & fusius Nigronus *ibid. num. 4. prop. fin. num. 5. in med. & num. 9. in princ. & num. 12. vers. tertium bonum*; ex quibus vnum tantum delibo S. Hilarium in *caten. S. Thom. Marc. 14.* vt ad rem præsentem de Christi suprapositio suorumque Apostolorum exemplo ità loquentem: *Sicut gratias egerunt antequam biberent, ita etiam gratias egerunt postquam biberunt; vndè dicitur, & hymno dicto exierunt in Montem Olìueti; vt scilicet addiscas, & antè cibum, & post cibum gratiarum actiones reddere Deo*; addoque Lucam Burgensem, & Cornelium à Lapid. parum dissimilibus verbis idem in Matth. 26. 30. inculcantes: *Docemur à mensa non recedere, nisi actis prius Deo gratijs.*

382 Sed heu! tantum abest, quod Christi Apostolorumque vestigijs quis innitatur, quin potius illi conueniat hæc Thomæ Mori in *Exposit. de Passion. Domin. in princip.* apud Ioann. Stephan. Durant. *d. num. 31.* & Andream Saussay in *Panopl. Sacerdot. part. 2. lib. 2. cap. 5. art. 17. fin.* dum animo reuoluebat plures psalmos post cœnam à Christo, & discipulis persolutos, querela: *At nos, cum dicere soliti sumus in agendis gratijs, & benedicenda mensa diuersis temporibus hymnos diuersos, eosque tempori accomodos, nunc vniuersos permisimus exolescere, & tribus verbis, qualibuscumque contenti, eisdem perfunctoriè musitatis, & oscitanter abimus.* Meminerit saltem vnusquisque, quod *hæc fuit* (vt Ambrosius Catharinus 1. *Timoth. 4.* loquitur) *doctrina, & traditio Domini, quam obseruare omnes tenentur, qui esse grati tantis beneficijs volunt*; & omninò *absurdum* (rem claudit Chrysostomus *homil. de Jid. Annæ*) *si cum famuli nostri, si quando partem aliquam eorum, quæ nobis apposita sunt, acceperint, nobis gratias agant, benèque nobis precantes abeant, nos, cum tot, tantisque fruamur bonis, nec hoc quidem honoris Deo persoluamus*; & signanter Religiosi, contra quos occasione verborum S. Bernardi

nardi, quibus Templarios ad gratiarum actiones post mensam in *Regul. cap.* 14. adstringit: *Gratias, vt decet cum humiliatò corde referre in enodabiliter præcipimus*, sic in Commentar. ad eamd. Regulam *tom. 1. Theolog. Regular. nu. 1859.* argumentatur Io. Caramuel: *Igitur, si Milites ab hoc onere enodari non possunt, Religiosi non debent*.

383 Nec tandem prætereunda vtilitas, quæ ex huiusmodi post mensam gratiarum actione prouenit, cum per eam, si non remittantur peccata venialia, quæ vel ex verbis, vel ex gulæ irritamentis in comestione contrahi fortè contigerit, vt ex S. Ioan. Chrysostomi in *psal. 41.* doctrina probat Nigronus *ibid. nu. 12. vers. Quartum bonum*, maximè ob orationem Dominicalem, quæ in ea recitatur, & perquam item venialia remitti, dicit ipse, sentire S. P. Augustinum *epist. 108. ad Seleuc.* & in *Enchirid. cap. 71.* relat. in *Cap. De quotidianis. dist. 3. de Pænitent.* saltem eorum impetratur remissio, si tamen cum tali affectione, quæ ipsi culpæ contraria sit, persoluatur, vt explicat Suarez de *Orat. lib. 3. cap. 8. nu. 28.* sequiturque Quarti de *Benedictionib. tit. 1. de Benedict. in gener. sect. 5. dubit. 3.* quod non leue, nec spernendum animæ beneficium.

384 Circà hanc porrò gratiarum actionem eadem obseruanda, quæ de Benedictione dicta sunt, seù tum iuxta Romani Breuiarij ritum, tum reuerenter, & deuotè peragendam esse, & vtique intrà idem Refectorium vsque ad psalm. *Miserere*; nam statim ac ipse inchoatur, ad Ecclesiam, vel Oratorium proceditur, ibique cum cæteris, quæ gratiarum actionis sunt, completur per Constitut. *loc. supr.* & Ceremonial. *d. lib. 5. cap. 9.* & quidem conformiter ad antiquorum Monachorum consuetudinem huiusmodi grates in Ecclesia referendi, vt in *Regul.* S. Fructuosi *cap. 5.* ibi: *Postquam à mensa surrexerint, sequatur oratio, nec antè quisquam alicubi præsumat progredi, quam coram Altari Christo gratiarum resoluerit actiones*; & quam pluribus exornant Menardus in *Codic. Regular. cap. 47. not. ad* §. 8. Hæftenus *disq. Monast. lib. 10. tract. 1. disq. 6.* Antonius Dadinus Alteserra *cit. cap. 12.* & Martene in *Comment. ad cap. 43. Regul. S. Benedict. vers. similiter autem*. Quod vtique intelligendum de gratiarum actione, quæ fit in communi, & per modum communitatis; nam hoc non videtur exigi à Religioso particulari; licet & hic ad gratiarum actionem saltem breuiorem teneatur, & magis quam ad benedictionem, cum ob ingratitudinem ergà Deum maior fit culpa illam, quàm istam omittere, per Carell. in *Doctrin. Sacr. Rit. p. 4. Dialog. 11.* Sed & quoad benedictionem in communi, potest ex Constitutionibus, & Ceremonial. *loc. supr.* fieri etiam in aliquo extra Ecclesiam loco particulari, & ad id deputato; quod sanè rationabiliter permissum, tum ob maiorem commoditatem, tum quia quandoque in Ecclesia importuna dignoscitur.

SEC-

## SECTIO TERTIA.

### *De benedictione, & gratiarum actione in Collatione.*

385 NVllam inter mensæ benedictiones inuenio in Romano Breuiario pro collatione in diebus ieiuniorum benedictionem. Hanc *sect. 9 cap. 6. n. 13.* affert Gauantus rationem: *Vt intelligamus ientacula vespertina in diebus ieiuniorum concedi secundum indulgentiam, non secundum imperium, & integrum ieiunium Ecclesiasticum non admittere nisi vnicam comestionem, quę in Breuiario vocatur cæna, ad quam adhibentur benedictio, & gratiarum actio canę assignata*; sequiturque Sanctorus à Melfi. *Comment. ad statut. Minor. cap. 13. statut. 15.* Et quidem, si Monachorum ieiunia attendantur, nullibi de collatione, aut serotino ientaculo quid subauditur: Sed vnica tantum comestio legitur; Vt enim sileam hunc Christianorum communem semel in die sub Vesperas vescendi vsum fuisse, vt ex *Cap. solent plures. de Consecr. Dist. 1.* Microlog. de *Ecclef. obseru. cap. 49.* Prudentio *hym. 3.* S. Paulino *Carmin. de S. Felice.* Ioannes Baptista Casalius de *vet. sacr. Christian. ritib. cap. 62.* & contra Dallæum probat & Guilelmus Beueregius in *Codic. Canon. Eccles. primit. illustrat. lib. 3. cap. 9. n. 7. & cap. 10. n. 6. & 7.* vel ad summum ad Nonam, vt idem *d. cap. 10. n. 7. & 8.* Casalius *ibid.* & latè Pamelius in *not. ad Tertull. de Orat. cap. 14. n. 58.* & in *not. ad lib. de ieiunijs aduers. Physic. cap. 10. n. 58. & 59.* vt, inquam, id sileam, & de Monachorum ieiunijs loquar, sic quoad antiquiores in *Regul.* Esaiæ Abb. *n. 56.* legitur: *Comede semel in die: sed non ad satietatem.* & in *Constit.* S. Basilij *cap. 6.* apud Nebridium à Mundelheim in *Antiquar. Monast. epist. 83.* ita: *Ascetam conuenit vti cibis siccis, & quibus minimus inest succus, nec nisi semel per diem, si ordinatè velit viuere*; & hęc vsque ad horam Nonam prolata habentur in *Reg.* S. Antonij *n. 2.* ibi: *Ieiunia vsque ad Nonam singulis diebus excepto sabbato, & die Dominico.* In *Regul.* Sanctor. Serapionis, Macarij, Paphnutij, & alterius Macarij *cap. 9.* apud Holstenium: *Debet ergò iste ordo teneri Fratres, vt nullo die, nisi hora nona reficiantur Fratres in Monasterio excepta Dominica die, & quinquagesima Pentecostes*; item in Cassiano de *Instit. Canobit. lib. 5. cap. 20. & lib. 10. cap. 1. & Collat. 2. cap. 26.* & *Collat. 21. cap. 11. & cap. 23.* atque S. Athanasio *Serm. de Virginit.* ibi: *Post sinaxim horę nonę comede panem tuum*; & ex *Vit. Patr. lib. 2. cap. 5.* Dadinus Altaserra de *Orig. rei Monast. lib. 5. cap. 11. & cap. 13.* quin quandoque vsque ante solis occasum, vt idem Cassianus *d. lib. 2. cap. 5.* *cibum, & potum non tam desideratum, quam necessarium sumpsisse, & ne hunc quidem antè solis occasum*; & de orientalibus, & occi-

occidentalibus sui temporis Monachis sic *lib. de morib. Eccl. cap.* 31. & 33. S. P. Augustinus: *Vsque ad noctem ieiunant.* & *Ad vesperam comedunt*; & videre est in Sozomen. *lib.* 1. *Eccles. Hist. cap.* 11. & ex Theodorit. de *Vit. Patr. cap.* 3. & S. Hieronymo in *Vit. Hilarion.* & *epist. ad Paulin.* scribit idem Alteserra *ibid.* & præsertim *cap.* 13. Et quoad recentiores Monachos in Regulis S. Benedicti *cap.* 41. S. Fructuosi *cap.* 18. Cuiusdam ad Monachos *cap.* 1. Magistri *cap.* 28. Solitariorum *cap.* 42. S. Donati *cap.* 76. Cuiusdam ad Virgines *cap.* 11. ibi. *Ad nonam semel reficient*; & in *Pœnitential.* S. Colombani, seù *Cap.* 10. *Regul. Si quis antè horam nonam quarta, sextaque feria manducat, nisi infirmus, &c.* prout quoad omnia videre est apud Holsten. in *Codic. Regular.* & quoad aliqua apud Menardum in *Concord. Regular. cap.* 50. *not. ad* §. 1. *vers. ad sextam*, & *vers. quarta & sexta*, & *cap.* 52. *not. ad* §. 30. & Martene *Comment. ad cap.* 41. *Regul. S. Benedic.* vbi alia plura, & vnicæ comestionis, & post Vesperas, & antè solis occasum monumenta; Vndè potuit sic sensatè concludere *d. epist.* 83. Nebridius à Mundelheim: *De ientaculis Monachorum nihil vnquam legi*.

386 Ad summum haustus, seù vini in illis ieiuniorum diebus, & serò bibendi mentio aliqualis licet antiquissima habetur in *Regul.* Magistri *cap.* 27. vbi, vt ex mox adducendis, nihil aliud de serò vt plurimum, & signanter in diebus ieiuniorum sumere permittitur, nisi caldos vini, qui sunt per Menardum *ibid. ad cap.* 49. *not. ad* §. 5. poculi genus, cuius diminutiuum est caldellus. Et ita diù obseruatum in Monasterijs strictioris obseruantiæ scribit Martene ad *d. cap.* 41. *vers. & sic* & de *Ritib. vet. Monach. lib.* 1. *cap.* 11. *num.* 14. &, vt puto, etiam in alijs Religionibus, quæ fortè ideò retinuerunt ritum benedicendi & hodiè in collatione (vt infra *num.* 388. dicitur) potum. Et benè dicitur diù obseruatum; quandoquidem consuetudo aliquid sumendi cum potu adeò antiqua non est; cum, si credendum eidem Martene, ducentos annos non excedat: *Ad potum aliquid superaddere cibi recentis omninò consuetudinis esse, quæ nec ducentos fortè superat annos*, & eo fine, vt DD. communiter loquuntur, ne potus noceat, sicut in Carthusiens. Constitutionibus *p.* 2. *cap.* 10. *num.* 21. ibi: *Conceditur diebus ieiunij serò frustulum panis sumere, ne potus noceat*; & in nostris etiam *p.* 1. *cap.* 9. §. 16. *Ne verò potus noceat, poterit aliquid frustum panis in parua quantitate ministrari; nempè circa duas vncias in ieiunijs Ecclesiæ, & circa quatuor in ieiunijs Religionis*.

387 Obseruo nihilominus & in hisce potationibus vsitatas preces aliquas apud Monachos, quas pro benedictione, & gratiarum actione accipio; siuè enim in æstate, siuè in hieme, siuè ad sextam, siuè ad nonam reficerent, quando illis, siue post nonam, siuè de serò bibendum erat, antè, & post orare debebant ex præscripto Magistri in *Regul. d. cap.* 27. ibi: *Ità tamen, vt antequam bibant, orent, & postquam biberint, reorent*; vbi pluries repetitur; & credo oratione aliqua vocali, & communi; licet enim ex his

Ceremonialis S. Iustinæ *part.* 1. *cap.* 20. verbis: *Omnibus residentibus cum silentio faciat Superior signum, & sic collationem faciant*, videatur inferre Hæftenus *lib.* 9. *tract.* 5. *disq.* 2. huiusmodi benedictionem solo crucis signo fieri: *Nam post benedictionem vnica cruce super omnia factam*; verba tamen Magistri, *orent*, & *iterum orent* aliquas mihi preces & has communes, verisimilius insinuant; quandoquidem in Capitulis Monachorum ad Augiam directorum *cap.* 8. apud Baluzium in *Appendic.* ad *tom.* 2. *Capitular. col.* 1381, *num.* 8. & Martene ad *d. cap.* 41. statutum reperitur, quod dum essent omnes simul in Refectorio potaturi, *Si quis præsens ad dicendum post benedictionem, amen, non fuerit, sublatur ei portio sua de potu*; quamuis enim ibi sermo sit de potione, quæ in æstate post nonam, & dum bis in die comederent, sumenda illis erat, à fortiori vocalem, & communem benedictionem dicendum est, quod & dum serò in diebus ieiuniorum bibituri essent, emiserint. Et adstipulantur tum pro benedictione consuetudines S. Germani è Pratis, in quibus non solum quando post Vesperas, & Mandatum, seù pedum ablutionem ibat Conuentus ad potum, hæc erat Hebdomadarij super illum benedictio; *Potum seruorum suorum Filius Dei benedicat*, vt refert Martene de *Ritibus lib.* 2. *cap.* 12. *num.* 10. sed etiam quando accedebat ad potum serotinum & antè Completorium, cantor incipere debebat, *Benedicite*, & Hebdomadarius subiere, *Dextera Dei omnipotentis benedicat potum seruorum suorum*; vt idem Martene *ibid. lib.* 1. *cap.* 11. *num.* 11. tum pro gratiarum actione Concordia S. Dunstani, in qua præscribitur, quod *quotiescumque Fratribus charitas* (seù vini haustus, vt explicant Hæftenus *dic. tract* 5. *disq.* 2. *num.* 2. & Martene *d. num.* 11. *& num.* 12. *&* 13.) *interim dum collatio legitur, præbetur, lectione finita omnibus surgentibus dicat Prior: Sit nomen Domini benedictum, & Benedicamus Domino, cæteris, vt mos est respondentibus*, vt videre est apud eumdem Martene *ibid. num.* 11. *&* 12.

388 Quem morem & ab alijs Religionibus obseruatum non dubito, & à fortiori postquam serotina inducta sunt ientacula, licet sub diuersis formulis; cum enim nulla in Ecclesia Romana pro huiusmodi collatione in diebus ieiuniorum præscripta legatur benedictio, omnes, vt *d. num.* 13. loquitur Gauantus, in suo sensu abundantes, varios, sed laudabiles ritus sibi præscripsisse tradit Carellus in *Doctrin. Sacr. Rit. part.* 4. *Dialog.* 11. Hac vtuntur Prædicatores, vt in eorum *Constitut. dist.* 1. *cap.* 6. *Largitor omnium bonorum benedicat potum seruorum suorum*. Præmonstratenses: *Potus Seruorum Filius Dei benedicat*. Minores Obseruantes, vt scribit Sanctorus à Melfi *loc. cit. Statut.* 15. *Donum charitatis benedicat dextera Dei Patris*. Patres nostri Calceati, vt in *Constit. de* 1551, *impressis cap.* 24. *Lector ad signum Prioris dicat Benedicite, & Prior subiungat, Largitor omnium bonorum benedicat potum seruorum suorum*. Vbi ab omnibus iuxtà antiquam solius vini haustum benedicendi consuetudinem, benedictionem sub nomine potus custo-

custodiri aduerto, quamuis de collatione in terminis loquantur; etiam ab ipsis Minoribus, ni fallor, cum *Charitatis* nomine venerit potus in communi apud Monachos, vt vidimus. Apud nos verò hæc est ex *Constitutionib. d. cap. 9. §. 16.* obseruanda formula. *In collatione nulla præmissa benedictione omnes sedeant; & lector ad signum Prioris dicat: Iube Domne benedicere, & Hebdomadarius dicat: Diuinum auxilium, &c. Post primam clausulam Lector ad signum Prioris dicat Benedicite; & Hebdomadarius subiungat, Largitor omnium bonorum benedicat collationem seruorum suorum; & respondeatur ab omnibus.* Amen. Gratiarum actionis verò: *In fine collationis ad signum Prioris Hebdomadarius dicat; Sit nomen Domini benedictum, respondente Conuentu: Ex hoc nunc, & vsque in sæculum,* prout fit à Patribus nostris Calceatis. Quæ tamen omnes formulæ licitæ sunt, & a suis respectiuè obseruandæ, cum in his sit locorum attendenda consuetudo per Bauldry *Manual. Sacr. Cerem. part. 2. cap. 21. num. 7.* & cum omnes breues sint, & faciles valdè indecenter omitterentur.

## SECTIO QVARTA.

### *De benedictione in principio lectionis in mensa, vbi de capite ad nomen* Iesu, *& ad Salutationem Angelicam discooperiendo.*

389 HOc vnum à Lectore mensæ præ cæteris obseruandum, quod dato à Superiore incipiendæ lectionis signo, præmittere debet hæc verba: *In nomine Domini nostri Iesu Christi, Amen,* ex Constit. *d. cap. 9. §. 2.* exceptis tamen tribus maioris hebdomadæ diebus, in quibus hæc verba, omittuntur, eo modo quo ex ritu Ecclesiæ silentur & *Iube Domne,* & *Tu autem Domne &c.* in fine iuxta Gauant. *sect. 6. cap. 13. num. 11. & sect. 9. cap. 6. num. 13. cap. 21. num. 6.* Per quæ verba, licet inuocationem importare videantur; eo ipso tamen quod per ea Sanctissimum *Iesu* nomen inuocatur, simul & benedicitur. Dei siquidem inuocatio, ipsius est laudatio, benedictio, & veneratio, vt statim explicatur, & docet Gloss. in *princip. Instit. & Codic.* Iustiniani, vt infrà.

390 Cur autem præmittantur duplicem opinor rationem. Alteram suppeditat ritus Monachorum sic à S. Benedicto in *Regul. cap. 38.* præscriptus: *Qui ingrediens* (de Lectore in mensa legendi hebdomadam incipiente loquitur) *post Missas, & communionem petat ab omnibus pro se orari, vt auertat ab ipso Deus spiritum elationis, & dicatur hic versus in Oratorio tertiò ab omnibus, ipso tamen incipiente: Domine labia mea aperies, & os meum annun-*

*tiabit laudem tuam; & sic accepta benedictione* (ecce inuocationem pro benedictione) *ingrediatur ad legendum*; & quasi simili forma à Magistro in *Regul. cap.29.* iteratus, quem Cardinalis de Turrecremata *Tract.101. in Regul. D. Benedicti* sanctissimè institutum dicit, *quia, vt ait Augustinus in Regul. superbia etiam bonis operibus insidiatur, vt pereant*; & consentit Smaragdus ad *d. cap.38.* vbi, ideò à Sacerdote benedicente hanc super Lectorem collectam recitari: *Auerte quæsumus Domine ab hoc famulo tuo spiritum elationis, vt humiliter legens, sensum, & intellectum capiat lectionis. Per Dominum nostrum, &c.* sequunturque Hæftenus *disq. Monast. lib.10. tract.2. disq.2.* Martene in *Comment. ad d. Cap. 38. Regul.* Ob similem, inquam causam, seù ad auertendam inanem gloriam in legendo præmittenda apud nostros à Lectore ea verba: *In nomine Domini nostri I. C.*

391 Alteram, quam eiusdem Benedictini ritus tum eiusdem Cardinalis, tum Smaragdi *ibid.* suggerit expositio. Hic enim ideò verba *Domine labia &c.* recitanda scribit a Lectore, *quia ab illo quærenda est labiorum aperitio, à quo primum facta est linguarum omnium distributio; ab ipso enim, qui disertas facit esse linguas infantium, & labiorum apertio, & cordis quærenda est illustratio, vt os lectoris illi annuntiet laudis offitium, à quo se misericorditer esse cognoscit apertum.* Ille, ideò ter dicit repetenda *propter reuerentiam Sanctæ Trinitatis; & quia tam in principio, medio, & fine assistere sibi Diuinam virtutem expostulat.* Et sic a verbis *In nomine Domini nostri Iesu Christi* incipiendam lectionem, siuè ad eiusdem implorandam assistentiam, siuè vt in eiusdem gloriam, & honorem lectio tota dirigatur, iuxtà D. Pauli *1. ad Corinth. 10. v.31.* consilium: *Siuè manducatis, siuè bibitis, siuè aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite*, iuxta morem priscorum Christianorum, se initio operis cuiusque signandi; de quo Pamelius in *not. ad Tertull. lib.2. ad Vxor. cap.5. num.34.* & *not. ad lib. de Coron. Milit. cap.4. num.40.* quasi dicerent, vt ad *d. vers.31.* subdit Cornelius a Lapide, *hoc opus fiat ad gloriam Dei in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti.*

392 Potest etiam dici, præmittendam SS. nominis *Iesu* inuocationem, tum, vt eius ope, quod teste D. Bernardo in *Cantic. serm. 15. reparat sensus, virtutes roborat*, lectionis molestia superetur a lectore; siuè quia hanc præcisè operandi seù ab hoc nomine exordiendi formam, ad *Colossens.3.* præscribit Apostolus: *Omne quodcumque facitis, in nomine Domini nostri Iesu Christi facite*; quam ad *d. cap.3. hom 9.* sic explicat S. Ioann. Chrysostomus: *Siuè edas, siuè bibas, siuè nubas, siuè peregrè proficiscaris, omnia in nomine Domini Dei facias, hoc est ipsum adiutorem inuoces, ac tum demum agenda contingas, postea quam ipsum primum inuocatus fueris. Vis aliquid loqui? Nomen Dei præstrue. Propterea & nos epistolis nomen Domini præstruimus. Vbicumque fuerit nomen Domini, ibi omnia sunt prospera.* Et ita videmus à Iustiniano Imperatore in initio siuè *Institution.* siue *Codicis*, siuè *Digest.* semper *In nomine*

*mine Domini nostri Iesu Christi* præmissa verba, seù ab hoc sanctissimo nomine inchoasse; Super quo Gloss. *ibi*: *Primò ponitur inuocatio Diuini nominis per quam Deus nominatur*; ex quo infertur, semper *In nomine Domini incipiendum*, vt ead. Gloss. ad *l. In nomine Domini. C. de Offic. Præfect. Prætor. Aphr.* Ex hac enim inuocatione *sequitur bonum initium, melius medium, & optimus finis*, vt subdit eadem Gloss. ad *init. d. Instit. verb. Iesu Christi*. Vndè & instrumenta, & testamenta ab hoc eodem nomine exordienda monet Rolandin. Rodulphinus *Summ. Artis Notar. cap. 1.* vbi in addit. legitur: *In ipsius enim capite supponitur inuocatio Domini Iesu Christi, iuxtà illud Pauli ad Colossens. Omne &c. Decet enim* (sic in altera addition.) *nullum aliud ponere fundamentum, nisi illud, quod positum est, Christus Iesus, vt scribit Paulus ad Corinth. 1. cap. 3. quo fit, vt eius accedente gratia facilius insurgat operis euentus.*

393 Est autem hic adnotandum, non esse simpliciter nomen *Iesu Christi* pronuntiandum, sed cum addito *Domini nostri*; & id ex singulari Ordinis Eremitarum, in tam augustum, & salutiferum nomen deuotione, in quo ex antiquissima consuetudine numquam *Iesus Christus* sine his verbis *Dominus noster* profertur. Quod obseruatum video & à Lorino, dum in *Psalm. 66. vers. 8.* hæc scripsit: *Sed & Augustiniani Ordinis Religiosi ad nomen Christi semper addunt Domini nostri, etiam si non exprimatur. Quod si quis inter legendum id omittat, iubetur exprimere repetendo*, rati iustè, & a fortiori de Domino gloriandum, quando nos oporteat & in eius Cruce gloriari. Vndè & reuerenter tum a lectore pronuntiandum, tum ab auditoribus suscipiendum, hoc est ad eius prolationem caput detegendum, atque inclinandum, iuxtà hanc Ceremonialis *lib. 5. cap. 9.* ordinationem: *Lector stàns incipit lectionem dicendo: In nomine Domini nostri Iesu Christi. Amen; & ad nomen Iesu Fratres sedentes capita detegunt, & inclinant; Ministri in medio profundam faciunt reuerentiam.*

394 An autem sit detegendum, si post incæptam refectionem nominari contingat, negatiuè respondet Paulus a S. Ioann. *d. Ceremonial. lib. 2. cap. 6. §. 3.* ibi. *Ad dulcissima nomina Iesu, vel Mariæ dum Fratres ambulant, sedent, vel sunt genuflexi, & nisi fuerint in Refectorio comedentes, caput detegunt.* Vndè infert Maggius de *Sacr. Ceremon. opusc. 2. num. 169.* & benè: *Qui ergò non comedit, & audit hæc nomina, caput suum detegere debet*; & sequitur iterum; ergò qui comedit detegere non debet. Nunquam tamen puto omittendam capitis inclinationem, cum hæc comestioni non obstet.

395 At quid, si Salutationis Angelicæ signum detur, dum iam mensæ accumbimus? Michael Bauldry in *Manual. Sacr. Cerem. part. 2. cap. 21. num. 3.* ita resoluit: *Si aliquando detur signum Salutationis Angelicæ, dum decumbunt mensæ, omnes surgere oportet, & aperto capite recitare preces consuetas.* In Ordine Eremitarum S. Pauli, vt refert Maggius in *Cent. Disq. de*

*Mensa*

*Mensa Religios. cap.4.§.2.nu.4.* si intrà legendum pulsetur ad Salutationem Angelicam consuetam, alta voce lector in mensa recitat. Alij apud eumdem Maggium *ibid.* omnes à mensa retrahentes manus à comestione cessant, & consuetam salutationem cooperto tamen capite recitant. Apud nostros omnes abstinent à cibo, & lector stans, aut genuflexus iuxtà temporum varietates (quod faciunt & ministri) eamdem altè persoluit. Sed nescio, quarè non id obseruetur, quod in *d. Ceremonial. lib. 5. cap.9.* præscribitur: *Si autem ad Salutationem Angelicam, vel signum pro Defunctis inter comedendum pulsetur, nec lector à lectione, nec ministri à proprijs ministerijs, nec comedentes à refectione desistant: sed statim ac à mensa egressi fuerint, stantes, vel genuflexi preces, & orationes cum silentio recitabunt, quibus persolutis ad signum Præsidentis gratiarum actio ab Hebdomadario incipiatur.* Deuotius tunc credo, quam media in comestione, recitaretur.

396 Quando tamen inter vescendum dicenda sit, caput omninò detegendum; si enim ex *Ceremonial. ibid.* quando *Prælatus in propria residentia, vel Procurator Generalis, Definitor Generalis, vel Supprior in absentia Prioris introierint, & lector à lectione desistere, & cæteri surgentes capitibus discoopertis mediocrem* facere debent *reuerentiam*; non video, quarè non etiam denudandum caput, dum Angelica Salutatio recitatur; *Valdè enim absurdum* (verba sunt Maggij *ibid.*) foret, si maior homini, quam salutandæ Deiparæ Virgini reuerentia exhiberetur. Vndè in salutatione, quoniam talis est ritus Romanus, semper denudandum caput cum Hieronymo Lunadoro in *Relat. Roman. Aulæ*, & *loc. cit.* & *de Sacr. Ceremon. opusc. 2. nu.175.* ipse concludit. Nec obstat, quod non detegatur, vbi a lectore *Iesus*, & *Mariæ* nomina proferuntur, quia tunc non omittitur, aut suspenditur comestio, sicut in Salutatione Angelica.

## SECTIO QVINTA.

### *De Psalmis* Deprofundis, *&* Miserere, *& quando dicendi sint; vbi de Hospitum pedibus abluendis.*

397 IAm quandò dicendi sint ex instituto Ecclesiæ patet ex Breuiario Romano. Sensus est hic, quando recitandi ex particulari statuto. Et quoad *psalm. 129.* nempè *Deprofundis* recitatur iuxta Constitutiones *part.1. cap.2.§.2.* quandò post sextam, & nonam à Choro proceditur ad Refectorium: *Finitis horis (sic ibi) quæ prandium præcedunt examen conscientiæ in choro facient per octauam horæ partem, quo finito ad signum Præsidentis*

*dentis psalmum Deprofundis incipiant, & ad Refectorium pergant*; & iterum (vt vidimus supr.) *cap. 9. §. 1.* & ex consuetudine quando etiam post Completorium, vel Orationem mentalem tendunt item ad Refectorium. Nec errare crediderim, si hunc, si non *Deprofundis*, saltem psalmi alicuius, dum ad Refectorium proceditur, recitandi morem in S. Fructuosi *Regul. cap. 5.* mihi legere videar: *Cum hora nona* (sic ibi) *ad vescendum conuenitur, dicto psalmo, residentibus alijs vnus legat in medio*; non enim apparet cur vox *psalmo* vniri nequeat cum actu conueniendi, & interpretari non possit, psalmum tunc recitatum, dum ad mensam procedebatur, *cum conuenitur*: non verò post accessum ad mensæ locum, & pro benedictione; quandoquidem benedictio alijs subsequentibus verbis *ibid.* præscribitur: *Priusquam ad mensam conueniant præcedat oratio: Postquam à mensa surrexerint sequatur oratio*; sicuti enim per orationem post mensam intelligitur gratiarum actio, ità & per orationem antè mensam intelligenda benedictio; adeòque psalmum non ad benedictionem spectasse, & consequenter recitatum in itinere post nonam ad Refectorium: Saltem non improbabile.

398 Hoc vnum dubio vacat consueuisse Monachos ad primum pro mensa signum, in vnum congregari, & indè cum silentio, reuerentia, & aliquod meditando, omnes simul ad Refectorium accedere, vt apud Martene de *Ritib. antiq. Monach. lib. 1. cap. 11. num. 1. 3. 4. & 5.* Vndè bis ad mensam pulsari campanulam, non ex eo processisse, vt Monachi ad Refectorium vocarentur; sed vt audito primo per piam considerationem se disponerent, aduertit, & non extra rem, Nebridius à Mundelheim *Antiquar. Monast. epist. 88.* ibi: *Primus ergò pulsus non ad refectionem sed ad considerationem, si bona præparatio ad rem vllam, certè ad mensam requiritur, vbi mille occasiones, si non ad malum, saltem non ad bonum sunt.* Patres mei Calceati dato iuxtà *Constitut. part. 2.* primo signo in loco silentij congregati aliquid legunt, & indè processionaliter ingrediuntur Refectorium, subdit *ibid.* à Mundelheim *tamquam in Ecclesiam.* Apud nos Deprofundis alternatim recitatur; Quod & à Patribus Ordin. Prædicatorum obseruari me docet Vincentius Maria Fontana in *Constit. & declarat. d. Ordin. litt. M. de Mensa, num. 19.* dicens: *Antè prandium & cænam dicatur psalmus Deprofundis*; & cur id fiat, ex hac Capituli Tolosani de 1628. ordinatione sic explicat: *Grati animi ergò Deprofundis in atrio Refectorij antè prandium, & cænam pro benefactoribus recitetur, ex quorum beneficijs alimenta suscipimus.* Ni dicendum sit recitari pro ipsis animabus purgatorij, vt antequam cibus à nobis degustetur, ipsis esurientibus, & sitientibus spiritualis cibus subministretur.

399 Quo verò ad psalmum 50. nempè *Miserere*, vltra gratiarum actiones post prandium, in quibus ex antiquo Monachorum more vsurpatur iuxtà Hildemarum in *Regul. S. Benedicti* apud Edmund. Martene in *Comment. ad d. Regul. cap. 43.* & de quo in *Epitom. Ludouici Imperatoris super eamdem*

dem S. Benedicti Regulam, ſic: *Expleto cibo finiatur & lectio. Surgentes à menſa dicto verſu ſiniſter Chorus exeat prior, nouiſſimus D. Abbas pſallentes pſalmum quinquageſimum diſtinctè*, ſtatutum referunt Menardus. in *Concord. Regular. cap.47. not. ad* §.8. & Hæftenus in *Ordin. Monaſt. Conuerſat. not. ad cap.11. num.* 18. Præter has, inquam, gratiarum actiones cantatur etiam, vt in noſtro *Ceremonial. Eccleſ. lib. 5. cap.6.* & *Ordinar. Prec. lib.2. cap.* 10. dum in communi fit, vt *num.* 142. dictum eſt, ter in hebdomada flagellatio, & dum quis sè publicè diſciplinat in Refectorio per *Conſtitut. p. 1. cap. 15. num.8.* ibi: *In eodem Refectorio vnam diſciplinam faciant ſuper nudas ſcapulas pſalmum Miſerere, & Deprofundis ſedatè dicendo*, & *part. cap.6. de Culp. & pæn. grauior.* Cum enim in hac corporis caſtigatione nouum non ſit pſalmos aliquos decantari, ipſo S. Petro Damiani teſte *lib. 6. epiſt.34. ad ſuos Eremit.* & *epiſt.27. ad Petrum Cerebroſ. Monachum*, ibi: *Tu quoque non diſciplinæ regulam, ſed longioris diſciplinæ deteſtaris inſaniam; nec improbas cum diſciplina dici pſalmum: ſed perhorreſcis, vt continuetur cum diſciplina pſalterium, &c.* vſus inualuit apud omnes ferè Religiones pſalmum *Miſerere* ſaltem concinendi, dum ſe pariter flagellis in communi caſtigant, vt notat Hæftenus Diſquiſit. Monaſtic. *lib. 8. tract. 5. diſq.4. num. 5.* & de quibus Maggius de *Sacr. Ceremon. opuſc.2. diſq.54.* quin obſeruat ipſa etiam Eccleſia in abſolutione ab excommunicatione; pro pſalmo enim pænitentiali, qui ex *Cap. A Nobis. il 2. de Sent. Excommunic.* recitandus eſt, dum reus ſcutica percutitur, venit *Miſerere* per Nauarr. in *Cap. 1. in princip. de Pænit. diſt.6. num. 53.* & Ritual. Roman. reformat à Paulo V. *1. p. de Sacram. pænit. princip.* & Peyrin. in *Formular. litt. A. cap. 1.* & ita in noſtris Conſtitutionibus præſcribitur *p.4. cap. 14. num. 3.* Et quidem ſatis congruè, cum pſalmus hic inter pænitentiales principalior ſit, & ideò inter ipſos medius; & quo frequentius vtitur Eccleſia; ſitque, vt potè ad humilitatem inducens, ad pænitentiam magis idoneus; & vt numero quinquageſimo inſignitus remiſſionem delictorum annuntiet, eo modo quo Iubilæi anno quinquageſimo crimina omnia relaxabantur; de quibus Incognitus *Expoſit. pſal.* 50. Lorinus in *argument. ad eumd. pſal.* Card. Bona de *Diuin. Pſalmod. cap.14. §.2. num.4.* noſter Anterus Maria a S. Bonauentur. in *Ponderat. Titul. eiuſd. pſalm.*

400 Sunt item hi pſalmi *Miſerere*, & *Deprofundis* apud noſtros recitandi dum pedes hoſpitibus lauantur ad præſcriptum Conſtitutionum *ead. p. 1. cap. 15. num. 14.* ibi: *Poſtquam obedientiam ſui Superioris exhibuerint, & Prior illam approbauerit, recipiantur, & eorum pedes charitatiuè lauentur, pſalmum Miſerere, ſeù Deprofundis cum precibus ſolitis perſoluendo*; hoc eſt iuxtà Ceremonial. *lib.5. cap.12.* cum aqua tepida, & herbis odoriferis lauantur. Circà quem ritum, etſi antiquiſſimum apud tum Veter. Teſtamenti, tum Euangelicæ legis Patres, tum Gentiles ipſos, vt oſtendunt

Iaco-

Iacobus Gretserus in *Pedilauio cap. 1. ad 7.* Laurentius Beyerlinck *Theatr. Vit. Human. verb. Hospitalitas*. Hæftenus *ibid. lib. 11. tract. 2. disq. 4.* & præsertim apud Monachos, cum pedes hospitibus lauari demandetur in Regulis Esaiæ Abb. *num. 33.* ibi: *Si verò est defatigatus ab itinere, permitte illi quiescere, & laua pedes eius.* S. Pachomij *num. 51.* sic: *Si Clerici fuerint, vel Monachi maiori honore suscipiantur, lauabuntque pedes eorum.* S. Isidori *Cap. 21.* per hæc verba: *Deferenda est honorificentia hospitalitatis, prabeantur eis habitacula, lauentur eorum pedes.* S. Fructuosi *cap. 10. Hospitibus, vel peregrinis Fratribus ad vesperam lauandi pedes*; testetur Albinus Flaccus in *Poemat. 143.*

*Hic locus hospitibus pateat, veniat vltrò*
*Semper erit quoniam susceptus in hospite Christus.*
*Sitque minister ouans fesso seruire vianti,*
*Et lauare pedes peregrinis gaudeat ille.*

& ex alijs elucident Nebridius à Mundelheim *loc. cit. epist. 44. fin.* & *epist. 104. per tot.* Stephanus Baluzius in *not. ad Capitular. col. 1086. verb. Mandatum*. Antonius Dadinus Alteserra de *Origin. rei Monast. lib. 8. cap. 10.* & Martene ad *cap. 35. Regul. vers. pedes verò*. Etsi inquam ex his monumentis ritus antiquitas probetur, nihil tamen quoad preces in tali lauacro persoluendas expressum lego.

401 In S. Benedicti Regula *cap. 53.* aliquid quidem sed post lotos pedes dicendum obseruo, hunc scilicet ex *psal. 47.* versiculum: *Suscipiamus Deus misericordiam tuam in medio templi tui.* Psalmos audio decantatos apud Monachos quosdam, dum ad peregrinorum pedes abluendos irent, atque redirent: *Qui etiam pedes peregrinorum in vnaquaque feria lauant, illuc eundo, & indè reuertendo cum psalmodia vadunt*, vt videre est in Capitulis Monachorum ad Augiam directorum apud Baluzium *loc. supr. col. 1380. num. 3.* Sed an quid decantatum in ipsa ablutione non liquet: quin vbi sermo est de abluendis eorumdem Monachorum pedibus, in silentio id actum legitur, *ibid. num. 10. In Sabbato, quando mundicies facere solent, pedes cum silentio lauant.* In Concil. Aquisgranens. de 817. *can. 23. & 24.* apud Binium antiphonas aliquas à Monachis decantari, dum sibi pedes lauarent iniungitur: *Vt in Quadragesima, sicut & in alio tempore vicissim sibi pedes lauent, & antiphonas huic officio congruentes decantent.* Aliquid item decantandum innuit Hildemarus in *Reg. S. Bened.* apud Marten. *add. cap. 53.* dum Monachi pauperum pedes abluerent: *Ipsi etiam post Vesperas vadunt pedes pauperibus lauare, & cantando lauant pedes.* Apud Cassinenses etiam hoc obseruari scribit Hæftenus *eod. tract. 2. disq. 5.* quod Prælatus, & in eius absentia Prior claustralis genibus flexis antè hospitem pedes eius lauet; *Quos dum incipit lauare mox duo Fratres in medio loci genuflexi incipiant aliquid cantare quod deuotionem excitet.* Quidnam autem id sit, quod cantari debeat non

Ee aperi-

aperitur. Psalmum aliquem, vel pias antiphonas non dubito, & de quibus Martene de *Ritib. lib. 2. cap. 12. num. 10.* Et hoc ex vniuscuiusque Religionis, aut Superiorum placito, vel iuxta temporum congruentias; vt idem Martene *ibid.* Atque adeò, vt humilitati, quæ in huiusmodi ablutione exercetur, magis accommodatos, a nobis electos psalmos *Miserere*, & *Deprofundis*, quos humilitatis sensibus abundare diximus; & vtique in ipso ablutionis actu recitandos propter verba, *pedes lauentur, psalmum Miserere, seù Deprofundis cum precibus solitis persoluendo*, quæ simultatem important.

402 An autem cum omnibus hospitibus id præstandum, vel solum cum nostris aliundè accedentibus? Et indifferenter cum omnibus respondeo; tum quia indistinctè loquuntur de omnibus Hospitibus, Religiosis tamen, Constitutiones; tum quia post hoc *num. 3.* de hospitibus suscipiendis statutum: *Hospites, qui ad nos venerint, maximè Religiosi, & præsertim Ordinum Mendicantium non habentes ibidem Monasterium sui Ordinis &c. recipiantur*, subdunt *ibid. num. 4. Nullus tamen, qui obedientiam sui Superioris non portet, recipiatur iuxtà fel. record. Sixti V. Bullam. Postquam autem obedientiam sui Superioris exhibuerint &c. recipiantur, & eorum pedes charitatiuè lauentur.* Ex quibus patet, quod respectu omnium, de quibus antecedenter habita mentio, seù & exterorum sit talis ablutio statuta; sicut ex subsequentibus, in quibus sine licentia cum huiusmodi hospitibus Religiosi conuentuales colloqui prohibentur. Dixi, Religiosi tamen, quia illorum abluendi sunt pedes, qui sui Superioris obedientiam exhibuerint, vt vidimus; adeòque & Religiosorum tantummodò. Nec obstat, quod cum quandoque calceati sint, difficile sit talem consuetudinem obseruare; cum enim in Constitutionibus nullo modo limitetur tempus, poterunt post cænam, antequam cubitum pergant, eorum pedes lauari, vt ex pluribus apud Hæftenum *d. disq. 5. §. verò Hildegardis*, & Martene *loc. cit. §. antequam hinc discedamus &c.*



OB-

# OBSERVATIO QVARTADECIMA.

## Ad Text.



*Vm pulſatur ad portam citò adſit, & per feneſtellam priuſquam portam aperiat, dicendo deuotè* Aue Maria *pulſantes reſpiciat, &c. Fratres antequam domo exeant, & in domum reuerſi à Superiore benedictionem genuflexi, deoſculando corrigiam Superioris humiliter petant dicentes:* Benedicite Pater. *Superior verò benedictionem dando reſpondebit:* Ille vos benedicat, qui ſine fine viuit, & regnat. Conſt. *p.* I. *cap.* II. *num.* 2. *&* 13.

## SECTIO PRIMA.

### *De Religioſorum Salutationibus.*

403 QVoties ergò pulſatur ad ianuam, toties per *Aue Maria* à Ianitore reſpondendum; & vtique cuicumque, ſiuè nobilis, ſiuè plebeus ille ſit; & vtrumque ob ſtatuti indefinitum loquendi modum. Conſimilem quidem S. Benedictus reſpondendi formulam præfixit Ianitoribus in *Regul. cap.66.* ſed duplicem: *Et mox vt aliquis pulſauerit, aut pauper clamauerit, Deo gratias reſpondeat, aut Benedicat*; ſeù, vt alij legunt: *Benedic*, vnam ſcilicet pro pauperibus, qui per clamantes, & alteram pro diuitibus, qui per pulſantes intelliguntur; nempè *Deo gratias* pro illis, & *Benedicat* pro iſtis, vt explicant Ioann. de Turrecremat. in *d. Regul. tract.* 141. & Smaragdus *ibid.* & cum Hildemaro Martene pariter ad *d. cap.66.* Vnica noſtra eſt, & ideò omnibus indiſcriminatim reddenda.

404 Et quia has formulas loco ſalutationis ſtare obſeruat Hæftenus *Diſq. Monaſt. lib.3 tract. 4. diſq.7.* dicens: *Quibus verbis duplicem ſalutandi tradit formam. Prima eſt, qua dicitur, Deogratias; altera, qua benedictio vel à maiore petitur, vel minori impenditur*; idem de reſponſione per *Aue*

*Maria* dicendum. Omnes sanè laudabiles pro religiosis salutationibus obseruationes. Vndè non solum à Ianitoribus, quandò ad Monasterij fores quis pulsat: sed ab omnibus inuicem occurrentibus, vel has, vel consimiles iuxta varios Religionum mores est & meritò inter Religiosos exerceri inductum; cum namque, vt ait Iulius Nigronus in *Regul. Communior. Societ. Ies. Regul.27. num.* 12. & *Regul. 34. num. 9.* nihil vsitatius inter notos, & amicos, quam salutatio; adeò vt teste ipse S. Ambrosio *lib. 7. in Luc.* 10. & Gentiles Christianos salutare consueuerint: *Gentiles quoque cum Christianis habent huiusmodi officiorum commercia*, certè non erat à Religiosis personis vrbanitas hæc arcenda.

405 Et quidem, si antiqua salutandi consuetudo attendatur, mos erat optandi per eam aliquid boni, vt clarè ex hac Amalarij de *Eccles. Offic. lib.3. cap.19.* obseruatione: *In eo die descendit Dominus de monte Oliueti, venienti ei obuiam turba multa. Non est dubium, quin salutaret eam secundum morem bonum antiquæ traditionis, quem etiam nostra non solum perita Ecclesia, sed etiam vulgaris tenet. Solet sibi obuianti aliquid bonum optare causa salutatationis. Et præcipuè propterea dicimus Dominum salutasse turbam venientem sibi obuiam, quoniam talis erat consuetudo Iudæorum, vt Augustinus in psalm. Sæpè expugnauerunt me: Nostis enim, ait, fratres, quando transitur per operantes, est consuetudo, vt dicatur illis: Benedictio Domini super vos. Et magis ista consuetudo erat in gente Iudæorum. Nemo transibat, & videbat aliquod opus in agro, vel in vinea, vel in messe, vel aliquid eiusmodi, non licebat transire sine benedictione. Hæc consuetudo manet vsque hodiè in nostra Ecclesia, quando transitum facimus de vno officio ad alterum, quasi nuper introeamus ad operarios, salutamus eos verbis benedictione plenis.* In quibus non tantum salutationis formula, sed & etiam eius antiquitas, seù & antè Christum Dominum vetustissimus vsus habetur; dum enim per antiquam traditionem ad Christi tempora descendisse dicitur, necesse est, quod longè antè ipsum ortum habuerit, &, vt puto, eas respiciat salutationes, de quibus *Numer. cap.6. & Ruth. 3. Benedicat tibi Dominus.*

406 Quod idem dicendum est attenta etiam consuetudine, qua certum est iuxta morem Hebræorum vsos Christum & Apostolos: *Pax vobis*; sic enim de Christo, & Apostolis S. Petrus Damiani in *lib. inscript. Dominus vobiscum cap.3.* ibi: *& in nouo Testamento penè semper ità Dominus salutasse discipulos inuenitur: Pax vobis. Quibus nimirum discipulis eamdem salutationis formam commendauit dicens: In quamcumque domum intraueritis, salutate eam, dicentes: Pax huic domui.* Et de Hebræorum ritu Pamelius in *not. ad cap.5. lib.5. Tertull. aduers. Marcion. n.65.* & Cornelius à Lapid. in *Zachar. Proph. cap.8. vers.11.* ibi: *Christus, & Apostoli hac salutatione ex ritu Hebræorum vti solent: Pax vobis*, & repetit in *Epist. 3. S. Ioannis ad vers.14.* & si quoad Apostolos scribat in *Epist. ad Roman. cap.1. ad vers.7.* ex Tertullian.

lian. *d. lib.5.cap.5.* ab illis additum verbum *Gratia*; seu *Gratia, & pax vobis*? Est, inquam, idem dicendum; optata scilicèt & in hac salutatione bona; nam, vt idem Cornelius ad *d. loc. Zachar.* habet: *Pax est magna benedictio, & maiorem secum adducit*; & est phrasis, *qua omnem benedictionem apprecantur*; ac idem est, ac dicere, *omnia prospera, & fausta sint vobis*, vt idem interpretatur ad *d. vers. 7. epist. ad Roman.* de qua re videndi S. P. Augustinus de *Ciuit. Dei. lib. 19. cap. 11.* & S. Bonauentura in *Diæt. salut. tit. 7. cap. 6.*

407 Apud Monachos verò, vt de Ordinis mei antiquis Patribus loquar, formulam *Deo gratias* vsitatam nemo est, qui ambigat, cum idem S. P. Augustinus contra Circumcellionum irrisiones sic eam, & suos Monachos ea vtentes his in *Enarrat. in psal. 132.* verbis defendat: *Hi etiam insultare nobis audent, quia fratres, cum vident homines, Deo gratias dicunt. Quid est, inquiunt, Deo gratias? Ità ne surdus es, vt nescias, quid sit, Deo gratias? Qui dicit Deo gratias, gratias agit Deo. Vide, si non debet frater Deo gratias agere, quando videt fratrem suum. Num enim non est locus gratulationis, quando se inuicem vident, qui habitant in Christo? Et tamen vos Deo gratias nostrum ridetis.* Vbi de Monachis sermonem esse, & per *fratres*, Monachos ibi venire nullum est dubium, tum ex antecedentibus: *Quid ergò dicunt illi, qui nobis de nomine Monachorum insultant*, tum ex consequentibus: *Quarè ergò & nos non appellemus Monachos, cum dicit psalmus, Ecce quam bonum & quam iucundum habitare fratres in vnum*; & iterum: *Respondeant nobis, & exponant, qui insultant nomini Monachorum &c.* Atque ità ex his S.P. Augustini verbis, eorum Monachorum se per *Deo gratias* salutandi morem fuisse scribunt Nebridius à Mundelheim in *Antiquar. Monast. epist.* 104. Iul. Nigronus ad *d. Regul. 27. n. 12.* Caracciolus in *Synops. Veter. Religios. p. 1. cap. 1. nu. 10. fin.* Hæftenus *cit. disq. 7.* Cornelius à Lapid. in *Epist. ad Ephes. cap. 5. vers. 4. & in 1. ad Thessalon. cap. 5. n. 18.* Gauantus, ad *Rubric. Missal. part. 1. tit. 10. litt. L.* Cardinalis Bona de *Diuin. Psalmod. cap. 16. §. 14. fin.* Bernard. Bissus in *Hierurg. litt. D. n. 91.* Martene. *Comment. ad d. cap. 66. Regul. S. Bened.* & Monachorum tantum, vt clarè Christianus Lupus in *Concil. tom. 5. pag. 515.* ibi: *Videtur istè mos fuisse solis Monachis. Vndè & hodiè illi ferè soli ipsum retinent*; seu fuisse morem Monachorum à S. P. Augustino institutorum, cum antè ipsum nulli essent ibi, & ab ipso primùm in Aphrica instituti fuerint Monachi, vt ex probatis in *Quodlibet. Regular. à num. 187. & seq.* Vndè potuit dicere Philippus Elssius vt *nu. 123.* vidimus, huius salutationis per *Deo gratias* auctorem fuisse eumdem S. P. Augustinum.

408 Nec his obstat, quod idem S. P. ibi loquatur de more, vt quidam sibi suadent, aut Christianorum, aut apud Monachos antiquo, seù ante ipsum iam vsitato; quia quoad primum liquet apertè ex nunc dictis, locutum ibi S. Patrem de Monachis; & dato, quod sic se salutarent & Christiani reliqui, certè non hinc sequitur, quod idem non præstarent & Monachi;

quin

quin potius ab his id illi didicerint. Et quoad secundum, intelligendus est talis mos priscorum Monachorum, non priscorum respectu S. P. Augustini, cum non legatur eo modo antè ipsum se Monachos salutasse, sed priscorum respectu temporis, quo Auctores illi, ritum se per *Deo gratias* salutandi ex S.P. Augustino priscorum Monachorum fuisse deducunt; maximè cum S. Pater loquatur de ritu à Donatistis irriso, tamquam nouiter inducto, eo modo quò eum pariter arguebant pro Monachatu ab ipso ibidem instituto, vt potè pro re noua, & vsque tunc inuisa. Vnde Nigronus *d.n.*14. dicit apertè huiusmodi salutationis formam propriam fuisse Monachorum Aphricæ, quos antè S. P. Augustinum certum est non fuisse: *Formulam Deo gratias, quæ erat in ore Monachorum Aphrorum*. Et Stephanus Durant. de *Ritib. Eccles. Cathol. lib.3. cap.*18.*n.*10. explicat de ipso S. P. Augustini sæculo, hoc est non anteà: *Hoc loco obiter obseruandum est, Monachos iam tum Augustini sæculo cum hominibus occurrebant, Deo gratias dicere consueuisse*; & expressius ex Burchardo Gauantus *loc. cit.* Ioann. Anton. Pallotta in *Syntagm. Rit. Sacr. lib.*2.*cap.*13. & Bissus *d. n.*91. qui sic habet: *Deo gratias erat vox valdè vsitata à Monachis, cum alicui homini occurrerent; idque temporibus D. Augustini, vt refert Ioann. Burchard. in Ord. celebr. Miss.* Quod si antiquior Augustino dicatur vsus huius vocis *Deo gratias*, transeat; sed non per modum salutationis: saltem nullibi à me lectum. Quarè subsistere dicendum & à S. P. Augustino hunc morem primò inductum, & ab eius Eremitis fratribus fuisse obseruatum; quamuis Christianus Lupus eum dicat ab ipso vna cum Monachatu ex Italia in Aphricam delatum; cuius tamen nullum monumentum, sicut multiplex respectu Monachatus.

409 Hanc eamdem, & suis Monachis, pro Ostiarijs saltem salutandi formam successiuè induxit S. Benedictus in *Regul.* sed vnà cum alia *Benedic*, vt vidimus. Dixi pro Ostiario, & respectu pulsantium ad ianuam; nam pro se salutandis, cum inuicem sibi obuiarent, altera fuit illis salutationis forma familiaris, ex ead. *Regul. cap* 63. ibi: *Vbicumque autem sibi obuiant Fratres, iunior à priori benedictionem petat*, dicens scilicet, *Benedicite*, vt notat Ioannes à Turrecremat. *ibid. tract.*137. & ex Epitom. Ludouici Pij super *eamd. Regul.* Hugo Menardus in *Concord. Regular. cap.* 70. *not. ad* §. 1. *vers. Benedictionem petat*; & ex Petro Venerabil. *lib.*1.*Epist.*28 & alijs Hæftenus *cit. disq.*7. & in *Comment. Ordin. Conuersat. Monast. cap.*6. *n.*4. & Martene ad *d. cap.*63. respondente seniore vel *Deo gratias*, vt Boherio in 2. *Commentar.* libet, vel *Dominus*, vt ex Bernardo Cassinens. ad *cap.* 25. & alijs Martene *loc. cit.* vel *Deus*, vt ex *Regul.* Magistri *cap.* 13. colligunt idem Bernardus *ibid.* & Hæftenus ad *d. cap.*6. *Ordin. Conuers. Monast.* cuius sensus est, *Benedicat te Deus*; iuxta ritum etiam inter priscos Christianos communem, de quo Tertullianus *lib. de Testim. anim. cap.*2. ibi: *Et quod penes Deum bonitatis, & benignitatis omnis benedictio inter nos summum sit disciplinæ, & conuersationis*

*salutationis Sacramentum, benedicat te Deus. tam facili pronuntias, quam Christiano necesse est*, prout interpretantur Menardus *loc. cit.* dicens: *Se ergò mutuò salutantes Christiani dicebant, Benedicat te Deus*. Martene in *Comment. ad d. cap.63.vers.Vbicumque autem fin.* & Peyrini in *Regul. Minim. cap.5. §.19.q.3. n.2.* qui eodem modo benedictionem, de qua ibi Tertullianus pro salutatione recipiunt; Et quem tesseram Christianitatis appellat Christianus Lupus *ibid. pag.* 504. & a populo quoque Constantinopolitano obseruatum sic in sua TurcoGræcia *not. ad Histor. Polit. Constant. post lib.1.pag.44.* ex Scheltebergero scribit Martinus Crusius: *Moris esse, vt laicus in publico Sacerdotem obuium habens, reuerenter capite nudato, & corpore inflexo ab eo petat* Eflogi Mena Despota *Benedic mihi Domine: Sacerdos autem manu capiti eius imposita dicat* Otheos Eflogito senam: *Deus tibi benedicat*; cum enim id fieret in occursu Sacerdotum, certè liquet benedictionem ibi stare pro salutatione, eo modo quo ad illa verba *Genes.*47.10. *Benedicto Rege* benedictionem pro salutatione explicat Cornelius à Lapid. *Benedicere enim hic est salutare*; sicut & de omnibus benedictionibus in personarum occursu Theophilus Raynaud. *tom.* 16. *Heteroclit. Spirit. sect.* 2. *punct.* 3. *pag.* 210.*col.*2. ibi: *Hæ enim benedictiones nihil sunt nisi salutationes*. Sed iam non *Benedic*: sed *Deo gratias* à Monachis obuiantibus vsurpari notat *ibid.pag.*538. Christianus Lupus: *Obuij tamen fratres* (loquitur de Monachis, & salutatione iuxtà Regulam) *non benedicite passim dicunt, sed Deo gratias*.

410 Cæteræ quoque Religiones vel hanc eamdem *Deo gratias*, vel consimilem salutandi formam frequentant, vt *Dominus det tibi pacem, Pax vobis, salue, Aue, laudetur Iesus Christus, vel Aue Maria, &c.* de quibus Hæftenus *cit. disq.* 7. & Nigronus *ead. Regul.*27. *n.* 14. Nos autem plures ex his v. g. *Aue Maria*, non solum Ostiarius, quando ad Conuentus ianuam: sed omnes, quando ad Cellæ ostium pulsatur, vel etiam *Deo gratias*. Item *laudetur Iesus Christus*, dum quis, vbi alij sint, accedit, vel alteri obuiat, respondentibus alijs aut *semper*, aut *& Virgo Mater eius*. Pariter *Benedicite*, quando suo Superiori quis loqui vult, vel respondere. Et item *Pax tecum*, cum Religiosos nostros hospites recipimus; & tunc vna cum amplexu, qui *pacis osculum* vocatur, vt in Vit. S. Macharij Paphnutius: *Osculum mihi pacis tribuit*, & iuxtà morem non antiquorum tantum sed & recentiorum Monachorum pluribus exornant Hæftenus *ibid. lib.*11. *tract.*2.*disq.*1. & Iulius Nigronus ad *Regul.*34.*n.*10. ex cuius mente, vt *ibid. num.* 11. est in huiusmodi amplexu obiter obseruandum, *Quod minor inclinatione moderata corporis vtatur, nec ipse maioris collum comprehendat brachijs, sed sinat potius suum collum maioris brachijs circumdari*.

411 Et ita communiter, & respectiuè, vt dictum est, obseruandæ; quandoquidem in his retinendæ Religionum consuetudines, vt monit Nigronus *Regul.* 27.*n.*14. *fin.* & eo magis cum de his salutationibus dici possit, quod

de

de vna ex his scribit Menardus *loc. cit.* *Et hæc quidem salutatio maximè facit ad deuotionem, charitatem, grauitatem, mutuamque obseruantiam, & reuerentiam, ablegatque insulsam, & scurilem nescio quam familiaritatem*; O vtinam ità semper, & non audiantur sæcularia verba *Seruus*, & *mancipium* ac similia.

412 An verò indispensabiliter hæ dandæ, redendæque salutationes, nec ne si quis interroget? En Cardinalis à Turrecremata *cit. tract.* 137. opinio, & consilium. *Quod tamen faciendum est in locis tantum, & horis, in quibus loqui regulariter licitum est: Quando verò obuiatio ista contingit locis, aut temporibus, quibus loqui non licet, tunc sola capitis inclinatione petenda est benedictio*. Consimilis est sensus Petri Venerabilis *d. Epist.* 28. ibi: *Vbicumque sibi obuiant Fratres, iunior à priore benedictionem petit, benedicite, dicendo, si extrà regularia loca fuerit, & humiliter inclinando: sed nihilue proferendo, si infra officinas regulares sibi occurrerit*. Item Bernardi Cassinensis in *Spec. Vbi & quando loqui licet, potest iunior modestè dicere: Benedicite: aliàs autèm vbi, & quando non licet, sola capitis inclinatione benedictionis postulatio fiat*; & aliorum, quos sequuntur Hæftenus *ead. disq.* 7. & Martene ad *cit. cap.* 63. *Regul.* consentiuntquè Nigronus *ead. Regul.* 27. *nu.* 13. & Peyrinus ad *Tit. Regul. Minim. q.* 4. *n.* 5. & nos quoque sequi debemus.

## SECTIO SECVNDA.

### *De benedictione Prælati in Religiosorum egressu.*

413 ET hic antiquus apud Monachos est ritus. Auctor si quidem pœnarum intèr opera S. Basilij *num.* 1. sic habet: *Si quis egrediatur de Monasterio non accepta benedictione, aut non dimissus ab Archimandrita, hoc est Patre, vel Præfecto Monasterij sit excommunicatus*. Ioannes Climacus *grad.* 4. testatur B. Mennam ad monasterium reuersum antè Abbatem prostratum *benedictionem secundum consuetudinem suscepisse*. Clarè in Regul. S. Fructuosi *cap.* 8. ibi: *Neque vspiam sine benedictione sui senioris progrediatur*. Item in Regul. S. Isidori *cap.* 22. licet ibi sit sermo de benedictione pro itinerantibus, & illis à toto Conuentu in Ecclesia danda. Idem legitur in sexta Synod. *can.* 46. In Actis S. Columbæ *lib.* 2. *cap.* 8. In S. Gregor. Magn. *Dialog. lib.* 2. *cap.* 7. & in Vit. S. Eustasij Abbatis Luxouiensis, qui (vt videre est in Concil. Matisconens III. de 617. apud Binium) contrà Agrestinum sui præceptoris morem *tam introeuntem, quam egredientem* benedictionem postulandi defendit; quamuis & hic sit sermò non de exitu è Conuentu, & ad illum regressu, sed de egressu a quacumque intrà cænobium domo, atque ad illam reditu. Et tandem in Regul.

S. Co-

S. Columbani *cap.*10. seù in eius *pænitentiali* §. *qui egrediens, &c.* apud Holstennium *Codic. Regul. part.*2. ex quibus huiusmodi ritus petendæ à Prælato benedictionis in egressu, & regressu antiquitatem apud Monachos colligunt Hugo Menardus ad *Cap.*61. *Concord. Regul. not. ad* §.9. Caracciolus in *Synops. veter. Religios. part.*2. *cap.*9. Hæftenus *Disquisit. Monast. lib.* 11. *tract.*4. *disq.*2. Iulius Nigronus ad *Regul. Communior. Societ. regul.*46. Peyrin. ad *Regul. Minim. cap.*5. §.19. *q.*3. Martene Comment. ad *Regul. S. Benedict. cap.*67. Vndè non mirum, quod eumdem innouauerit postremò, saltem pro exitu Clemens VIII. in Decret. de *Reformat. Regular. nu.* 19. mandans, quod *Nullus è Conuentu egredi audeat, nisi ex causa, & cum socio, licentiaque singulis vicibus impetrata, ac benedictione accepta à Superiore*, de quibus Io: Antonius Nouarius in *Summ. Bullar. Comment.*108.

414 Formam tamen præfatæ benedictionis facilè non est inuenire; Vndè credendi libertas in Crucis signo vt plurimum stetisse. Aliqua nihilominus verba simul a Superiore prolata fuisse deduci potest ex ratione pro suo more tuendo a S. Eustasio coram eo Concilio: *Introeuntem verò Monachum cellulam, vel exeuntem benedictione Domini armari ratum duco iuxtà Psalmistæ vocem: Dominus custodit te ab omni malo; custodiat animam tuam Dominus. Dominus custodiat introitum tuum, & exitum tuum.* Apud Cassinenses, vt ex eorum Ceremonial. *p.*4. *cap.*3. refert Hæftenus *lib.*11. *tract.*4. *disq.*3. hic mos benedicendi. *Fratres exeuntes antè Superiorem quocunque loco inuentum genuflectant dicentes: Benedicite: Ille verò crucem super illos formans benedicat dicendo: In viam pacis, & prosperitatis perducat vos virtus S. Trinitatis.* Sed nihil pro benedictione in regressu. Apud nostros verò eodem modo, & quando quis discedit, & quando redit, petitur benedictio: *Benedicite Pater*; & a Prælato sic datur: *Ille vos benedicat, qui sine fine viuit, & regnat.* Quæ & incidit cum illà, quam a Deo *lib. Numer. cap.* 6. præscriptam diximus: *Benedicat tibi Dominus.*

415 Petitur autem, & datur, tum in signum subiectionis cum ad *Hebræos* 7. scripserit Apostolus: *Sine autem vlla contradictione quod minus est à meliore benedicitur*; tum ob Religiosi vtilitatem, cum *benedictio*, vt S. Basilius *epist. ad Amphiloch.* testatur, sit *sanctificationis communicatio*; & ab ea (de monastica loquor) multa bona procedant; & de quibus Christianus Lupus *tom.*5. *in Concil. pag.*529. *ad* 535. & signanter ab eius petitione *Benedicite*, quam contra Dæmones satis valere ostendit Cæsarius *lib.*5. *cap.*46. & 47. Et quidem in egressu, quia cum Monachus extrà Conuentum sit tamquam piscis extra aquam; adeòque & instar piscis, si extrà Claustra non moriatur, sit saltem expositus interitui; & in mundo periculis pleno frequentes lapsus: quin oculis ipsis, vel lingua facilimum incidere; contrà huiusmodi occursus, & pericula sui Prælati benedictione muniendus est Monachus, vt placet Hæfteno *d. tract.*4. *disq.*2. & Peyrin. *cit. q.* 3. *num.*4.

In regressu verò, vt si fortè distractione, vel alio quouis modo venialiter tamen peccauerit, tali benedictione ab eiusmodi sordibus purgetur, vt *ibid.* sic insinuat Hæftenus: *Contrà hæc verò quàm pium, quàm vtile exeuntem benedictione, & precibus protegi; redeuntem iisdem à mundano puluere, quo religiosa corda non rarò sordidantur, expiari*; & clarius *ibid.num.5. fin.* Peyrinus: *Tum tertiò, vt tali benedictione deleretur, si quid venialiter oculis, auribus, aut lingua extrà Monasterium deliquisset.* Quod intendisse videtur & Ioannes à Turrecremata *tract.142. in Regul.* dum loquens de Oratione à S. Benedicto in *Regul. cap.67.* in regressu Monachi requisita; *ne quid fortè surripuerit in via visus, aut auditus malæ rei, aut otiosi sermonis*, ad id requisitam insinuat, vt per eam leuia commissa deleantur: *Secundò aduertendo, quod S. Pater sola ista tria parua, & quæ venialia sunt fratrum orationibus tollenda dicit, quia alia, si quæ grauia commissa sunt, sacramentali confessione Abbati fienda, purganda veniunt*; & in terminis de benedictione iam *tract. 107. caus. 7.* docuerat, vbi illam inter ea, quæ habent aliquem effectum gratiæ conferre, enumerans, vt *num.* 140 dictum est. Quod tamen intelligendum est accedente peccatorum detestatione, vt cum S. Thom. *3.p.q.87. art.3. ad* 1. aduertit Peyrin. *cit. q.3. num.6. vers. VIII. per benedictionem.*

416 Duo porrò in ea obseruanda, primò respectu petentis, flexis scilicet genibus in egressu, æquè ac regressu postulandam, ex *Constit. sup.* præscripto: *Antequam domo exeant, & in domum reuersi à Superiore benedictionem genuflexi deosculando corrigiam Superioris humiliter petant*; nec incongruè, cum Superior pater sit Religiosorum, & aliàs apud Anglos soleant filij bis in die à parentibus benedictionem genu flexo petere, vt ex Stapletonio in *Vit. Thomæ Mori* refert Christianus Lupus *d. tom. 5. pag.* 515. *Solent apud nos liberi manè, & vesperè benedictionem flexo poplite ab vtroque parente poscere*; & reuera magis congruit petentem genuflectere, cum benedictio sit maioritatis, atque benedicendi erga benedicentem humilitatem, & reuerentiam inuoluat, & coherenter ad communem ritum genuflectendi ad Ecclesiæ benedictiones; & ab alijs Religionibus in hac parte obseruatum, vt videre est apud Caracciol. *loc. cit. part. 2. cap.9. n.2.* Nigronum ad *d. Regul.46. n.3.* Hæftenum *cit. tract.4. disq. 3.* Peyrin. *ead. q.3. n.14.* vbi simul & caput inclinandum.

417 Secundò respectu dantis; socianda scilicet à Prælato cum signo Crucis benedictionis verba, etiamsi non exprimatur à lege ob consuetudinem in Ecclesia obsignandi quoties quid benedicitur, iuxtà fidem Theophili Raynaud. *tom. 16. Heteroclit. Spiritual. sect.2. de Sacramental. punct. 2. pag.195. col. 2.* ibi: *Denique Ecclesia Catholica iam ab initio nihil esse sacrum, ac benedictum censuit, nisi interueniret signum Crucis manu formatum*; prout & à Cassinensibus dum verbis, & Crucis signo huiusmodi benedictionem perficiunt, obseruari vidimus ex Hæfteno; & obseruandum concludit

Pey-

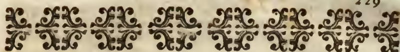
Peyrinus *ibid.n.16.* Nec obstat, quod subdat: *Verùm aliqui, dum benedicunt exeuntem è Conuentu dicunt: Dominus te benedicat, & custodiat, &c.* & concludat: *Si autem nihil dicatur, saltèm fiat Crucis signum manu dextera super signatum*; quasi vbi quid voce profertur, necessaria non sit obsignatio; quia non est hic sensus Peyrini, cum loquatur ibi etiam de benedictione post Completorium, ad quam pariter obsignationem adhibendam dicit, licet verba benedictionis proferantur; præter innumeras benedictiones, quæ verbis, & obsignatione coalescunt: Sed intendit referre tantummodò morem, quem tenent aliqui, seu quod in huiusmodi benedictione verbis vtantur: non verò esse propterea tunc Crucis signum ablegandum; quin potius intendere videtur, quod alij præter obsignationem verba etiam adhibeant; Et deducitur ex dictione *saltem*, quæ, cum non sit exclusiua per Gregor. *decis.* 414.*n.*7. nec limitatiua, sed implicatiua per Seraphin. *decis.* 887. *nu.* 8. importat, quod & verba, & obsignatio concurrere debeant in benedictione: Sed quando illa desint, hæc ad minus seruanda.

418 Obseruandum est item, ab æqualibus non petendam: sed solum ab inferioribus; Et est clarus D. Pauli ad *Hebræos* 7. sensus: *quod minus est à meliore benedicitur*; vbi communis interpretatio est *à maiore*, vel *digniore*. Vndè Priores hospites non tenentur illam à locali Priore accipere, etiam casu quo ab eodem socium ex defectu proprij subditi petere debeant, cum sint illi in dignitate pares; & inter pares nulla maioritas, nec iurisdictio, vt possit vnus ab alio benedici. Nec item Secretarij, seu socij, aut P.V. Generalis, aut Prouincialium, quando tamen vnà cum suis respectiuè principalibus exeunt: quin nec vllus, siuè Sacerdos, siuè laicus, quando illos associantur; cum enim vnà cum Superiore maiore exeunt, eos benedicere ad Priorem non spectat; tritum si quidem est, quod vbi de benedictione agitur, minor semper cedit maiori, vt notant Sauffay *Panopl. Sacerdot. part.* 2. *lib.* 2. *art.* 17. & Peyrin. *loc. cit. n.* 7.

419 Ab omnibus tandem, siuè Prælatis, siuè subditis persoluendas tum in exitu, tum in regressu preces in *Ordinar. prec.* pro vtroque munere extensas, præscribitur in Ceremonial. *lib.* 5. *cap.* 11. Quod omnibus ferè Regularibus commune est, iuxtà illud D. Hieronymi *epist.* 22. *ad Eustoch. Egredientes de hospitio armet oratio, regredientibus de platea oratio occurrat antequam sessio; nec prius corpusculum requiescat, quam anima pascatur. Ad omnem actum, ad omnem incessum manus pingat crucem.* Saltem ità indè consulunt Nigronus ad *cit. Regul.* 46.*n.*3.*fin.* & Hæftenus *eod. tract.* 4. *disq.* 2.

LAVS DEO, ET B. V. M.

[illegible]



# DISQUISITIO PRIMA.

## De Hymni *Te Deum laudamus* Auctoribus. Vbi de S. Datij Chronico.

*NON pauca in huius Hymni laudem ſuppeterent, & digna; & etiam plura, ſi per partes eſſet exponendus. At quia Auctorem ſolummodò indagare propoſui, vt ſuprà in Præfatione inſinuatum eſt, alijs omnibus omiſſis, hoc tantùm dicendorum meta. Et vt clarè procedatur, nonnulla gradatim dilucidanda. Et primò*

### §. I.

### *De Hymni* Te Deum &c. *antiquitate.*

420 HÆC ex mente Ioannis Fileſaci quoad huius hymni in Eccleſia originem leguntur apud Stephanum Baluzium *tom.2. Capitular. in not. ad Capitul. Triburienſ. de 822. col. 1109.* ſeù eo anno primò, & in ea Synodo cæptum cantari: *Porrò de more* (ſic Baluzius) *canendi hymnum Te Deum laudamus vide Fileſacum lib. 2. Selector. pag. 213. vbi putat, primò in hoc conuentu fuiſſe decantatum.* Verùm nolim hinc, quem ſuſpicari, intendiſſe Fileſacum, quod tunc primò exortus, & non antea apparuerit in Eccleſia hic hymnus. Conſtat enim legenti, de cantu organico ipſum ibi locutum; In Indice ſiquidem *Capit. & paragraph.* quem ad *d. lib.2. Selector. verb. Cantus Eccleſiæ* præmittit, & *pag. 196.* repetit, ſic habet: *Canticum Te Deum laudamus quando decantari cæptum vocali, & organica muſica.* Ex quo liquet, quod vbi ſubindè §. 11. in Concilio apud Thedonis villam decantatum dicit, intenderit tantummodò, tunc cæptum

canta-

cantari cantu organico: non verò tunc primò simpliciter decantatum.

421 Et quidem antiquiora de huius hymni vsu desideranda non sunt monumenta; cum non solum de eo mentio habeatur in Regula S. Aureliani Arelatensis, seu in *Ordin. psallendi*, post eius *Regul.* apud Holstenium in *Codic. Regular. part.2.* ibi: *Omni Sabbato ad Matutinos: Cantemus Domino, & Te Deum laudamus.* Sed etiam in anteriore S. Benedicti Regula *cap. 11.* vbi decantandus præscribitur: *Post quartum autem responsorium incipit Abbas hymnum Te Deum laudamus.* Quin & in Regula S. Cæsarij pariter Arelatensis (non Tetradij, aut Terridij, vt alij volunt, eius discipuli, cum, licet à Tetradio conscripta, à S. Cæsario tamen dictata fuerit, vt ex titulo eiusd. Regulæ apud Holstenium *loc. cit.* & in *Bibliothec. PP. nouiss. tom. 8. in serie Author. in princip. verb. Tetradius*; & Benedicto Hæfteno *Disquisit. Monast. lib. 1. tract. 6. disq. 1.*) quem Sancto Benedicto seniorem puto; sicuti enim certum est, S. Benedictum vsque ad 543. ad minus superuixisse, per ea quæ adducunt Matthæus Lauretus in *not.* & Hæftenus in *comment. ad cap. 37. Vit. S. Benedicti à S. Gregorio conscripta*; ità probabile est, quod iam decessisset S. Cæsarius. Et licet doctissimus Philippus Labbeus in *Disertat. Historic. de Scriptorib. Eccles. tom. 1. tit. S. Cæsarius Arelatens.* eum post 44. annos in Episcopatu decursos de 543. pariter obijsse sic scribat: *Obijt die 27. Augusti anno 543. cum ab anno 501. vel præcedenti Æonio demortuo in eius locum Cathedram Arelatensem ascendisset, eamque annis 44. obtinuisset*, difficultate tamen non caret. Pro quo

422 Quoad S. Cæsarium certa hæc sunt; & quod prius in Lirinensi Monasterio, & sub S. Abbate Porcario Monasticam exercuerit; & quod Presbyteratus honore fuerit ab Æonio Episcopo insignitus; ac etiam aliquo temporis interuallo Arelatensi Ecclesiæ Presbyter inseruierit; item in suburbanæ Insulæ Monasterio ab eodem Æonio Abbas constitutus vltrà triennium illi præsederit, vt ex Cypriano eius vitæ scriptore apud Surium 27. *Augusti*; & tandem, quod septuagesimum tertium ætatis annum ageret, cum è viuis decessit, vt ex reliquis eius vitæ actis per Messianum Presbyterum, & Stephanum Diaconum descriptis apud Vincentium Barralim in *Chronolog. Sanctor. Insul. Lirinens. pag. mihi* 258. Ex quibus, si 44. iuxtà Labbeum Episcopatus anni detrahantur, necesse est, quod ætatis suæ anno 29. fuerit in Episcopum consecratus; Ex quibus si rursum tres, & vltrà anni, quos Abbas transegit, demantur, iam anno ætatis 24. cum dimidio in Abbatem electus habetur; & si iterum tempus, quo Presbyter Ecclesiam Arelatensem coluit, auferatur, clarè sequitur, quod anno ætatis 24. iam Diaconus, & Sacerdos fuisset; Quod concordare non videtur cum illorum temporum conditione, cum tunc 25. anni pro Diaconis, & 30. pro Sacerdotibus ordinandis requirerentur ex Gloss. in *Cap. In singulis & Cap. Quicumque dist.* 77. de qua re videndus Ludouicus Thomassinus de *Eccles.*

vet.

*vet. & nou. discipl. p. 1. lib. 2. cap. 67. nu.* 8. & de facto ipse S. Cæsarius non solum *Can.* 16. & 17. *Concilij Agathensis*, in quibus idem statuitur, subscripserit: sed nullum ipse in Ecclesia sua Diaconum nisi trigesimum ætatis annum enumerantem ordinauerit, vt prosequitur idem Cyprianus apud eumdem Vincentium Barralim *ibid. pag.* 246. Vndè non videtur ad 44. annos eius Episcopatus protrahendus; & melior computatio censenda, si dicatur quadraginta tantum annos in Episcopatu vixisse; nam si 40. his annis tres, & vltra, quibus Abbatiam gessit, cum eo tempore, quo Presbyter Arelatensi Ecclesiæ seruiuit, addantur, iam 44. annorum cursus habetur, remanentibus ex 73. ætatis annis, alij 29. vel 30. inceptis, ad Sacerdotium requisitis.

423 Sed hac coniectura praecisa, clarè eius Episcopatus annos 40. non excessisse tradiderunt *ibid. pag.* 258. præfati ipsius vitæ continuatores: *Cum ergò eum semianimem ipsum redderet conspectibus nostris infirmitas. Et inter hæc septuagesimum tertium gereret totius vitæ tramitis annum, è quibus quadragesimum in Pontificatu verteret circulus girum, animaduerteret per spiritum imminere sibi transitus diem*. Ex quo rursum, cum Episcopalem Sedem ascenderit anno 501. vel præcedente, vt idem Labbeus *loc. cit.* tamquam certum statuit, vt vidimus; euincitur, quod vel anno 541. vel 540. obierit, & consequenter, quod fuerit S. Benedicto antiquior. At quia de anno 543. decessisse S. Cæsarium in sua celeberrima *Hist. Pelagiana lib. 2. cap. 22. & 24.* scribit Sapientissimus, & Reuerendissimus P. Henricus Noris Bibliothecæ Vaticanæ Præfectus, quem in omnibus Magistrum veneror; eius saltem Regula antiquior censenda, cum S. Benedictus solum de 529. cæperit in Monte Cassino sui Ordinis fundamenta iacere, teste Baronio in *Martyrol. ad* 27. *Augusti verb. S. Cæsarius*, & ibi Regulam scripserit, vt asserunt Hæftenus ad *cap.* 26. *eiusd. Vit.* & Angelus de Nuce in *not. ad Chronic. Cassinen. n.* 398. & 1393. quin ætate prouectus, seù iam senex, vt idem à Nuce *ibid.* In huius ergo S. Præsulis Cæsarij anteriore Regula etiam hymni *Te Deum laudamus, cap.* scilicet 21. mentio reperitur: *Deindè Confitemini, indè Cantemus Domino. Lauda anima mea Dominum. Laudate Dominum de Cælis. Te Deum laudamus. Gloria in Excelsis Deo. Et capitellum omni Dominica sic dicatur*.

424 Hæc quoad antiquos de hoc hymno scriptores. Cæterum, etsi Hugo Menardus in *Not. ad Rit. vnction. Reg. Franc. post. lib. Sacramentor. S. Gregorij à pag.* 399. *secundæ impression. Parisien. ann.* 1642. Hæftenus *Disquisit. Monast. lib. 7. tract. 6. Disquisit.* 8. Cardinalis Bona de *Diuin. Psalmod. c.* 16. §. 12. Theophilus Raynaud. *t.* 11. *Erotem. de bonis, & malis libris partit.* 1. *Erotem.* 10. *num.* 189. & Natalis ab Alexandro in sua *Hist. Eccles. sæcul.* 4. *part.* 1. *cap.* 6. *art.* 27. *pag.* 606. asserant antè præfatos neminem talis hymni mentionem fecisse; non hinc tamen eiusdem antiquior vsus excluditur. Et

qui-

quidem Theophilus Raynaud. sic habet: *Canticum Te Deum laudamus, quod olim ex vsu Romanæ Ecclesiæ in solis Pontificum natalitijs concini solitum teste Amalario lib. de Ordin. Antiphonarij cap. 1.* (legendum in *Prologo part. 2.*) *posteà ex S. Benedicti præscripto in quibusuis Dominicis etiam Aduentus, & Quadragesimæ decantatum est*, quo asserere videtur; antiquiorem in Ecclesia præfati hymni consuetudinem; dictionis enim illius *posteà* sensus est, quod prius in Ecclesia decantaretur, licet in solis Pontificum natalitijs. Verùm, cum Amalarius fuerit S. Benedicto longè posterior, & tractatum de *Ordin. Antiphonarij* scripserit post annum 831. iuxta obseruationem Melchioris Hittorpij in *Præfat. ad Lectorem*, quam *lib. De Diuinis Officijs, verb. Amalarius* præmittit, satis constet, Amalarium in eo ritu referendo non iam ad tempora antè S. Benedictum, sed ad sua respexisse, seù retulisse ritum, quem tunc Romana Ecclesia obseruaret, vt ex hac eius interrogatione: *Interrogaui Archidiaconum Theodorum S. Romanæ Ecclesiæ si canerent per Dominicas noctes Te Deum laudamus; Responsum est, tantùm in natalitijs Pontificum Te Deum laudamus canimus*, seù de præsenti; Quod satis non est, vt inferatur, & antè S. Benedictum fuisse in Ecclesia decantatum; licet nec propterea inferendum contrarium.

425 Saltem hæc est mens Raynaudi, quod scilicet antè S. Benedictum hymnus hic inualuerit; & deducitur etiam ex ipsis SS. Cæsarij, & Benedicti Regulis; cum eatenus credi possit ab eisdem suis Monachis præscriptus, quatenus iam in Ecclesia vsitatus, prout argumentantur Rutilius Benzonius, Suarez, & Ioannes Caramuel locis infrà *num.* 442. laudatis; cum enim diuersi instituti essent Monachi S. Cæsarij, & S. Benedicti, non aliundè possunt intelligi concordasse in eo hymno suis Monachis præscribendo, nisi eo quia iam in Ecclesia frequentaretur. Et eo magis, si verum est, quod Gelasius Papa I. illum decantari mandauerit, vt ex eod. Rutilio Benzon. in *Magnificat. lib. 1. cap. 19.* scribunt Gauantus ad *Rubric. Breuiar. sect. 5. cap. 19. num. 1.* & Bernardus Bissus in *Hierurgia verb Te Deum laudamus* §. 1. quod saltem probabile redditur, cum hic Pontifex alia, & plura consimilia circa Diuinas laudes disposuerit, seù, vt habent Auctor *Fasciculi temporum*, & Io: Stella in *Vit. Pontific.* vterque in *Gelasio I.* & Simeon Starouolscius in *Epitom. Concil. in eod. Gelasio* hac marginali adnotatione: *Collectas, & gradualia* instituerit, *precum clausulas Missis* adiecerit, & insuper *hymnos ad modum D. Ambrosij* composuerit, vt idem Starouolscius, Platina Ciaconius, Anastasius Bibliothecarius in *Vit. eiusd. Gelasij*, Antonius Dadinus Alteserra in *not. ad eumd. Anastas. ibid.* & Bartholomæus Caranza in *Summ. Decret. verb. Decret. Gelasij PP. I.* quin Missale digesserit (quod postea Gregorius Magnus correxit, & auxit) vt habet Cornelius Schultingius in *Bibliothec. Ecclesiastic. tom. 1. part. 1. cap. 18. fin.* & Diuini Officij formam ediderit, vt testatur Pius V. in sua *Constit. 64. Quod à Nobis*; & ibi

ibi notat Laertius Cherubin. in *margin*. Quarè, cùm hic federit ab anno 492. ad 496. benè dicitur hymnus *Te Deum laudamus* antè SS. Benedictum, & Cæsarium in Ecclesia vsitatus, qui solum post hæc tempora suam Regulam formarunt, in quibus illius cantum præscribunt,

## §. II.

### *Vndè desumptus hymnus* Te Deum laudamus.

426 DAt quæsito occasionem Vuilhelmi Ernesti Tentzelij in suarum *Exercitat. selectar. part.* 1. *exercit.* 10. nuperrima hæc circà *Te Deum laudamus* subtilis excogitatio. Duos refert ipse vsitatos in Orientali Ecclesia à Græcis hymnos; alterum, quem matutinum vocant; & est *Gloria in Excelsis Deo, & in terra pax &c.* prout in Missa communiter; & alterum, quem vespertinum, & est huiusmodi. *Lumen hilare, sanctæ gloriæ immortalis Patris, Cælestis, Sancti, Beati, Iesu Christe, quum ad Solis occasum peruenerimus, lumen cernentes vespertinum, laudamus Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum Deum. Dignus es tempore quouis sanctis vocibus celebrari, Fili, Dei, vitæ dator; quapropter mundus Te glorificat*; prout describunt etiam Thomas Smith in *Miscell. Comment. de Hymnis matutino, & vespertino Græcor. partit.* 2. *de Hymn. vespertin. pag. mihi* 154. & ex S. Basilio non valdè dissimilibus verbis Iacobus Goar in *Ritual. Græcor. Not. in Ordin. Sacr. Minister. n.* 36. Hymno autem matutino, seù *Gloria in Excelsis* alteram nectit Tentzelius Odam, & quam, vt appendicem, à Græcis quoque ex more vnà cum illo recitatam describit, videlicet. *Per singulos dies benedicam tibi, & laudabo nomen tuum in sæculum, & in sæculum sæculi. Dignare Domine die isto sine peccato nos custodire. Benedictus es Domine Deus Patrum nostrorum; laudandum, & glorificandum est nomen tuum in sæcula. Amen. Benedictus es Domine, doce me iustificationes tuas. Domine refugium factus es nobis à generatione, & generatione. Ego dixi Domine miserere mei, sana animam meam quia peccaui tibi. Domine ad te confugi. Doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu. Quoniam apud te est fons vitæ, in lumine tuo videbimus lumen. Prætende misericordiam scientibus te.* Quod & ex vetustissimo codice refert Thomas Smith. *loc. cit. partit.* 1. *de Hymn. matutin. pag. mihi* 148. vbi post exaratum hymnum *Gloria in excelsis Deo, &c.* Sic habet. *Sequuntur in eodem venerandæ antiquitatis codice hi versiculi è psalmis maxima ex parte collecti* (scilicet, quos modò dedimus, *Per singulos dies benedicam Te* cum *seq.* paucis tantummodò mutatis; nam vbi Tentzelius habet *Benedicam Tibi, Peccaui Tibi*, legit Smith, *Benedicam Te. Peccaui in Te*; & vbi ille semel habet *Benedictus es Domine, doce me iustificatione tuas*,

ter repetuntur apud Smith) *tamquam hymni pars ijsdem vncialibus characteribus, & planè ......descripti. Neque dubitandum videtur, quin simul, ac eodem tempore olim recitarentur, quod hodiè faciunt Græci, vti ex Horologijs manifestum est.*

427 Ex his porrò Græcorum hymnis matutino præsertim desumptum dicit *Te Deum laudamus*; sicque suam mentem num. IX. prænuntiat. *Sed ad propius investigandam originem hymni nostri Te Deum laudamus accedamus. Quoties enim quisque est, qui nostrum cum Græcorum matutino, & de num. VII. & IX. egimus, conferens, non statim deprehendat illum ex hoc expressum esse?* Et vt ità rem esse ostendat, statim subdit, ex verbis prioris hymni matutini partis *Laudamus Te, Benedicimus Te*, desumpta hæc *Te Deum laudamus; Te Dominum confitemur*; Et ex alijs posterioris partis, & quæ suprà dedimus, desumpta hæc: *Per singulos dies benedicimus te. Et laudamus nomen tuum in sæculum, & in sæculum sæculi. Dignare Domine die isto sine peccato nos custodire. Miserere nostri Domine, miserere nostri. Fiat misericordia tua Domine super nos quemadmodum sperauimus in te.* Et tamquam id euidenter probatum sit, concludit dicens: *Quoniam itaque hymnus noster ex Græco præsertim matutino desumptus est, &c.* Sic ille de causa, vt ità dicam materiali hymni *Te Deum &c.*

428 Subtilis, inquam, excogitatio, quia præter arbitrarium inuentum nihil firmitatis habet. Iam ex vespertino Græcorum hymno nihil in *Te Deum laudamus*, notat. Cur ergò desumptum hunc dicit *præsertim ex matutino*, quo innuitur, & eius aliquid ex vespertino? Vel, si pro matutino priorem hymni partem, seù *Gloria in excelsis* intelligit, quomodo ex eo *præsertim*, si sola simplicis versiculi *Te Deum laudamus* verba, nec cum eodem ordine sed præposterè accepta cum *Laudamus te* aliqualem habent consonantiam? Et si pro hymno matutino non tam *Gloria in excelsis*, quam alteram adiectam Odam intelligit, quomodo hanc eidem hymno *Gloria in excelsis* adiectam, et apud Græcos vsitatam probat antequam apud Latinos oriretur *Te Deum laudamus*, vt hic inferri possit indè desumptus? Et cur non potius dicendi ex hymno *Te Deum laudamus* desumpti illi, & Græcorum hymnis additi versiculi, quod verisimilius diceretur attenta antiquitate *Te Deum laud.* de qua suprà? Nimis insuper leuis coniectura ex paucissimorum verborum *Te Deum laudamus*, cum hymnis Græcis consonantia, illum ex his velle desumptum. Et quarè, quod forsan plausibilius foret, non dixit, ex sacra scriptura desumptum hymnum *Te Deum laudamus*, cum huius verba difficilè non sit, si non in terminis omnia in sacro Codice inuenire, saltem ab eo deducere, & accommodare, eo modo quo ipse ex verbis *laudamus te, benedicimus te* deducit, & accommodat ad *Te Deum laudamus, Te Dominum confitemur*; sicut & alia *Ego dixi Domine miserere mei*, ad hæc *Miserere nostri Domine, miserere nostri*, & similia? Verba, quæ ex

Græ-

Græcocum hymno refert, sunt verba sacræ scripturæ ex psalmis maxima ex parte collecta, vt ex Thom. Smith iam vidimus. Alibi ergò, & non in solo illo Græcorum hymno leguntur; Quarè ergo *Te Deum laudamus* non ex sacra scriptura, sed ex Græcorum hymno desumptus? Ideò ingeniosum dixi: sed fundamento carens inuentum. Et errare non putabimus, si ex ipsa sacra scriptura, seù eius sensibus speciali Dei instinctu, vt infrà *num.* 455. desumptum dixerimus.

## §. III.

### *De huius hymni Auctoribus opiniones, & de eis iudicium.*

429 AD causam ergò efficientem descendens idem Tentzelius, sic ibid. *nu.* 11. incertam dicit: *Quo certius hymni nostri* (Te Deum laudamus) *originem tenemus, eo incertior est auctor, qui in hanc formam eumdem redegit*, seù ex præfatis Græcorum hymnis contexuit. Nos verò, etsi non iam qui ex illis hymnis, sed qui illis præcisis eum composuerit, controuerti non inficiemur, pro vero auctore stabiliendo satis constare credimus ex dicendis. Nunc expendendæ, quas varias inuenio, opiniones.

430 Sanctum Hilarium Pictauiensem huius hymni auctorem indigitant Edmundus Martene *Comment. ad cap.* 11. *in Regul. S. Benedic.* & Auctores Præfationis ad eiusd. S. Hilarij oper[illegible] de 1693. Paris. impress. *nu.* 22. ex quadam Epistola Abbonis Floriacensis Abbatis M. S. nundum edita. Alij quemdam S. Abundium, ex eo quod in vetustissimo Breuiario M. S. Collegij Aniciani de Vrbe, vt refert Gauantus *d. sect.* 5. *cap.* 19. & vt audio, in Breuiario etiam Monastico, quod ad Cardinalem Sirletum spectasse dicitur, nunc in Bibliotheca Vaticana *Codic.* 4928. custodito inscribitur *Hymnus S. Abundij*. Alij S. Sisebutum, quia in Psalterio perantiquo in Archiuio Basilicæ Vaticanæ Codic. sign[at]. *litt. D. num.* 150. *pag.* 134. (vt mihi cum multis alijs, & signanter ex Bibliotheca Cassinensi communicare dignatus est Illustrissimus, ac Reuerendissimus D. Ioannes Ciampinus Breuium Gratiæ Magister, &c. vbique ex beneficijs, quæ Reipublicæ litterariæ tum proprijs selectissimis studijs, tum aliena fouendo continuò præstat, celeberrimus) quem credo illum esse, de quo Cardinalis Bona de *Diuin. Psalmod. cap.* 16. § 12. supra hymnum *Te Deum laudamus* legitur *S. Sisebuti*; Et vt refert Carolus Dufresne in *Glossar. ad Scriptor. med. & infim. latinit. verb. Hymnus Te Deum laudamus*, in Breuiario Casinensi sub Paschali II. Papa scripto, quod asseruari dicit in Bibliotheca Institutionis Parisiensis

Oratorij Iesu; sicut & in *Codic*.538. Casinensis Monasterij, quem D. Erasmus Gattola Bibliothecarius, vir ob suam eruditionem colendus, septemcentum antiquitatis annum præferre diudicat, cum specificatione Monachi, sic: *Hymnus Sisebuti Monachi*. Vndè fortè Ioannes Dominicus Musantius in *Face Chronolog. tab.* 4. *tit.* 3. in eo breui rerum memorabilium compendio, omissis alijs, quæ vtilius registrare potuisset, tamquam quid summopere releuans, & notatu dignum hæc inseruit: *Canticum Te Deum laudamus tribuitur SS. Ambrosio, & Augustino, sunt tamen, qui putant fuisse compositum à S. Sisebuto S. Benedicti Monacho. Cardin. Bona, & alij.* Consentitque Natalis ab Alexandro in sua celebri *Hist. Eccles. sæcul.* 4. *part.* 1. *cap.* 6. *art.* 27. *pag.* 606. per hæc verba: *In quo hocce Canticum inscribitur Hymnus Sisebuti Monachi, cui & in altero Codice M.S. Vaticanæ Bibliothecæ laudato à Doctissimo Cardinale Bona de Diuin. Psalmod. tribuitur.* Quod tamen inuenire non potui in Cardinale Bona, cum nec verbum ibi de Monacho, & minus S. Benedicti, & solum referat ex Codice Basilicæ Vaticanæ *Hymnus S. Sisebuti*.

431 Alij auctorem volunt S. Nicetium, eo quia illi adscribatur in Psalterio latino Gallico, cuius mentionem apud Iacob. Vser. Armachan. in *Tract. de Symbol. Roman. Eccles. ad Vossium* reperiri scribit *loc. cit.* Cardinalis Bona. Vel quemdam Nicetam (posito quod sit alius à S. Nicetio, cum ex defectu Vserij, qui citatur dilucidare non potuerim) eo quod in quadam hymnorum collectione, vt ex Vserio *Epist. ad Vossium* refert *ibid. num.* 16. idem Tentzelius, legatur Nicetam Deum laudasse, dicendo: *Laudate pueri Dominum, laudate nomen Domini. Te Deum laudamus, Te Dominum confitemur, & quæ sequuntur in hymno, [qui] D. Ambrosio vulgò tribuitur, ista præterea adiecta appendice. Te Patrem adoramus æternum, Te sempiternum Filium inuocamus, Teque Spiritum Sanctum in vna Diuinitatis substantia manentem confitemur. Tibi vni Deo in Trinitate debitas laudes, & gratias referimus, vt Te incessabili voce laudare mereamur per æterna sæcula sæculorum. Amen.*

432 Alij aliud opinandi occasionem nacti sunt ex hoc titulo, quem pariter illi hymno adscriptum legisse fa[t]entur *Hymnus Sanctorum Patrum*, quod non vnius, aut alterius, sed plur[im]ium Sanctorum Patrum sit opus. Nec tandem omittendum in eiusd. Cassi[n]ensis Bibliothecæ Codicibus 560. tercentum, & Codic. *num.* 250. quatuo[r]centum annis antiquioribus, & litteris latinis conscriptis hunc titulum [p]ræferre *Hymnus Sanctorum Angelorum*; & in alijs Codicibus *num.* 193. & 419. tercentum ab hinc annis conscriptis nullum legi titulum, vel auctor[em].

Hæc inquam sunt, quæ hac de re [...] ideo circumferri; & propter quæ Antonius Pagius in *Critic. Annal. Baro[n]. ad Ann.* 388. *num.* 11. sic habet: *Auctorum diuersitas, quibus illud* (*cant[i]cum Te D. l.*) *adscribitur, ostendit*

Græcorum hymno refert, sunt verba sacræ scripturæ ex psalmis maxima ex parte collecta, vt ex Thom. Smith iam vidimus. Aubi ergò, & non in solo illo Græcorum hymno leguntur. Quarè ergo *Te Deum laudamus* non ex sacra scriptura, sed ex Græcorum hymno desumptus? Ideò ingeniosum dixi: sed fundamento carens inuentum. Et errare non putabimus, si ex ipsa sacra scriptura, seù eius sensibus speciali Dei instinctu, vt infrà *num.*455. desumptum dixerimus.

## §. III.

### *De huius hymni Auctoribus opiniones, & de eis iudicium.*

429 AD causam ergò efficientem descendens idem Tentzelius, sic ibid. *nu.* 11. incertam dicit: *Quo certius hymni nostri* (Te Deum laudamus) *originem tenemus, eo incertior est auctor, qui in hanc formam eumdem redegit*, seù ex præfatis Græcorum hymnis contexuit. Nos verò, etsi non iam qui ex illis hymnis, sed qui illis præcisis eum composuerit, controuerti non inficiemur, pro vero auctore stabiliendo satis constare credimus ex dicendis. Nunc expendendæ, quas varias inuenio, opiniones.

430 Sanctum Hilarium Pictauiensem huius hymni auctorem indigitant Edmundus Martene *Comment. ad cap.* 11. *in Regul. S. Benedic.* & Auctores Præfationis ad eiusd. S. Hilarij opera de 1693. Paris. impress. *nu.* 22. ex quadam Epistola Abbonis Floriacensis Abbatis M. S. nundum edita. Alij quemdam S. Abundium, ex eo quod in vetustissimo Breuiario M.S. Collegij Aniciani de Vrbe, vt refert Gauantus *d. sect.* 5. *cap.* 19. & vt audio, in Breuiario etiam Monastico, quod ad Cardinalem Sirletum spectasse dicitur, nunc in Bibliotheca Vaticana *Codic.* 4928. custodito inscribitur *Hymnus S. Abundij*. Alij S. Sisebutum, quia in Psalterio perantiquo in Archiuio Basilicæ Vaticanæ Codic. signat. *litt. D. num.* 150. *pag.* 134 (vt mihi cum multis alijs, & signanter ex Bibliotheca Cassinensi communicare dignatus est Illustrissimus, ac Reuerendissimus D. Ioannes Ciampinus Breuium Gratiæ Magister, &c. vbique ex beneficijs, quæ Reipublicæ litterariæ tum proprijs selectissimis studijs, tum aliena fouendo continuò præstat, celeberrimus) quem credo illum esse, de quo Cardinalis Bona de *Diuin. Psalmod. cap.* 16. §. 12. suprà hymnum *Te Deum laudamus* legitur *S. Sisebuti*; Et vt refert Carolus Dufresne in *Glossar. ad Scriptor. med. & infim. latinit. verb. Hymnus Te Deum laudamus*, in Breuiario Cassinensi sub Paschali II. Papa scripto, quod asseruari dicit in Bibliotheca Institutionis Parisiensis

Oratorij Iesu; sicut & in *Codic.* 538. Cassinensis Monasterij, quem D. Erasmus Gattola Bibliothecarius, vir ob suam eruditionem colendus, septemcentum antiquitatis annum præferre diudicat, cum specificatione Monachi, sic: *Hymnus Sisebuti Monachi*. Vndè fortè Ioannes Dominicus Musantius in *Face Chronolog. tab.* 4. *tit.* 3. in eo breui rerum memorabilium compendio, omissis alijs, quæ vtilius registrare potuisset, tamquam quid summopere releuans, & notatu dignum, hæc inseruit: *Canticum Te Deum laudamus tributur SS. Ambrosio, & Augustino; sunt tamen, qui putant fuisse compositum à S. Sisebuto S. Benedicti Monacho, Cardin. Bona, & alij*. Consentitque Natalis ab Alexandro in præfata *Hist. Eccles. sæcul.* 4. *part.* 1. *cap.* 6. *art.* 27. *pag.* 606. per hæc verba: *In quo hocce Canticum inscribitur Hymnus Sisebuti Monachi, cui & in altero Codice M S. Vaticanæ Bibliothecæ laudato à Doctissimo Cardinale Bona de Diuin. Psalmod. tribuitur*. Quod tamen inuenire non potui in Cardinale Bona, cum nec verbum ibi de Monacho, & minus S. Benedicti, & solum referat ex Codice Basilicæ Vaticanæ *Hymnus S. Sisebuti*.

431 Alij auctorem volunt S. Nicetium, eo quia illi adscribatur in Psalterio latino Gallico, cuius mentionem apud Iacob. Vser. Armachanu in *Tract. de Symbol. Roman. Eccles. ad Vossium* reperiri scribit *loc. cit.* Cardinalis Bona. Vel quemdam Nicetam (posito quod sit alius à S. Nicetio, cum ex defectu Vserij, qui citatur, dilucidare non potuerim) eo quod in quadam hymnorum collectione, vt ex Vserio *Epist. ad Vossium* refert *ibid. num.* 16. idem Tentzelius, legatur Nicetam Deum laudasse, dicendo: *Laudate pueri Dominum, laudate nomen Domini. Te Deum laudamus, Te Dominum confitemur, & quæ sequuntur in hymno, qui B. Ambrosio vulgò tribuitur, ista prætereà adiecta appendice. Te Patrem adoramus æternum, Te sempiternum Filium inuocamus, Teque Spiritum Sanctum in vna Diuinitatis substantia manentem confitemur. Tibi vno Deo in Trinitate debitas laudes, & gratias referimus, vt Te incessabili voce laudare mereamur per æterna sæcula sæculorum. Amen*.

432 Alij aliud opinandi occasionem nacti sunt ex hoc titulo, quem pariter illi hymno adscriptum legisse fatentur *Hymnus Sanctorum Patrum*, quod non vnius, aut alterius, sed plurium Sanctorum Patrum sit opus. Nec tandem omittendum in eiusd. Cassinensis Bibliothecæ Codicibus 560. tercentum, & Codic. *num.* 250. quatuor centum annis antiquioribus, & litteris latinis conscriptis hunc titulum præferre *Hymnus Sanctorum Angelorum*; & in alijs Codicibus *num.* 193. & 419. tercentum ab hinc annis conscriptis nullum legi titulum, vel auctorem.

Hæc inquam sunt, quæ hac de re video circumferri; & propter quæ Antonius Pagius in *Critic. Annal. Baron. ad Ann.* 388. *num.* 11. sic habet: *Auctorum diuersitas, quibus illud (canticum Te D. l.) adscribitur, ostendit*

huius

*huius cantici auctorem adhuc nos latere*: Sed quæ, vt potè meo iudicio sufficienti destituta fundamento, facilè refelluntur.

433 Et primò quoad Epistolam M. S. cum non constet, nec vsquè modo notum sit, quam fidem mereatur, nec probetur, aut probari possit, esse ipsius Abbonis, & non eius supposito nomine; & quatenus eius esse constaret, cum assertæ Epistolæ verba hæc sint (vt videre est in *d. Præfat. ad S. Hilar. oper. cit. num. 22.*) *In Dei Palinodia, quam composuit Hilarius Pictauiensis Episcopus, non iuxtà quorumdam imperitorum errorem* suscepisti, *sed potius* suscepturus, *legendum: Tu ad liberandum suscepturus hominem*, ad hymnum *Te D. l.* Sancto Hilario vindicandum parum, aut nihil efficaciæ habent; cum non appareat, hæc: *Tu ad liberandum suscepturus hominem* posita hic esse tamquam S. Hilarij verba: sed potius censenda sint ab ipso Abbone ex hymno *Te Deum laudamus*, qui suo tempore legebatur, allegata ad emendandum errorem malè legentium consimile S. Hilarij verbum. Clara est instantia. Concilium Toletanum IV. *Cap.* 1. Fidei professionem emittens, inter alia de Filij Dei incarnatione per hæc verba loquitur: *Suscipiens hominem*. Ad quæ Garsias Loaysa *ibi* sic notat: *Phrasis est Patrum, quam Scholastica Theologia meritò propter hæreses non suscipit, quin potius hac vtitur, suscepit humanitatem*. Petrus Halloix de *Illustrib. Eccles. Oriental. scriptorib. sæcul. prim. in Vit. S. Hierothei pag. m. 633. col. 2.* vt Loaysam corrigat, & tenendum *suscipiens hominem* doceat, hæc hymni *Te Deum laudamus* verba adducit: *Tu ad liberandum suscepturus hominem*. Modò ad rem. Si quis diceret Loaysam hymni *Te Deum laudamus* auctorem, per hoc quod Halloix alleget verba talis hymni ad corrigendam Garsiæ locutionem *suscepit humanitatem*, non ne gratis assereret? Eodem modo allegat Abbo eadem verba pro corrigendo errore malè legentium aliquod simile S. Hilarij verbum: Sed non indè hymnus ipse à S. Hilario compositus.

434 Loquitur insuper Abbo de *Palinodia*, & hanc dicit à S. Hilario compositam; quæ, quale opus sit, non constat, cum in vllo ex his, qui S. Hilarij opera enumerant, de hac verbum vel simplex; & vt pro *Palinodia* intelligatur *Te Deum laudamus*, aliquid vrgens desideraretur; cum ad huiusmodi intelligentiam satis non sit, quod in dicta *Palinodia* aliquod verbum consimile his, quibus constat *Te Deum laudamus*, etiamsi corrigendum, nempe *suscepisti*, legatur, eo modo quo dici nequit, pro prædicta Loaysæ annotatione venire *Te Deum laudamus*, per hoc quod consimilis locutio (iuxtà tamen eius opinionem) in ea legatur, nempè *suscipiens humanitatem*. Quæ tamen dicta volo stante ea modica, & ad suprapposita verba restricta notitia præfatæ Abbonis epistolæ, cum vlteriorem habere non potuerim.

435 Sed tandem admisso, quod Epistola hæc verè Abbonis sit, & de *Te Deum laudamus* intelligenda, seù hunc hymnum à S. Hilario composi-

tum

tum iudicauerit, non apparet, vndè id ipse Abbo habuerit, nullo suæ assertionis adiecto fundamento; quod certè adduci debuisset ad conciliandam tali dicto fidem, cum non agatur de re, quæ ipsius Abbonis diebus euenerit: sed de hymno saltem Sanctorum Cæsarij, & Benedicti temporibus, vt dictum est, seù ad minus ab anno 543. hoc est antè ipsum Abbonem per 440. & amplius annos existente; quandoquidem ipse Abbo, vt in eius vita *cap.* 11. apud Ioannem à Bosco in *Bibliotheca Floriacensi*, nomine Roberti Regis Galliarum, qui de *997.* teste Paulo Æmilio *Histor. Franc. ad d. ann.* est ad Regnum assumptus, ad Gregorium V. qui pariter de *996.* electus fuerat, Romam accessit, & anno 1004. confossus occubuit, vt notant Labbeus *dissertat. Histor. de Scriptor. Eccles. tom.*1. & Casimirus Oudin in *supplemen. Bellarmin. de eisd. Script. Eccles.* vterque *verb. Abbo Floriacens.* Vndè Auctori post 440. annos asserenti, *Te Deum laudamus* à S. Hilario compositum, an standum sit, iudicent eruditi; eo magis cum ipso antiquiora monumenta alijs, vt infrà *num.*490.491. illum assignent; & insuper vnicus sit ipse talis assertionis auctor; nec tam longi temporis interuallo quis alius meminerit. Quo argumento, nec eiusdem S. Hilarij opus esse hymnum *Gloria in Excelsis Deo*, probat Cardinalis Bona *Rer. Liturgic. lib.*2. *cap.*4. *n.*4. Ego saltem puto, attentis his omnibus, vnius testis, de cuius scientiæ causa non constat, dictum non sufficere pro euertenda antiqua traditione, de qua infrà *n.*457. *&* 494. *ad* 497.

436 Item quoad titulum S. Abundij, cum, vt *d. cap.* 16. *§.*12. ait Cardinalis Bona, *quis fuerit iste Abundius incertum*: quin, etsi peritiores consulti fuerint, nulla eius notitia haberi potuerit, vt de se ipso testatur Gauantus ad *Rubr. Breuiar. sect.* 5. *cap.*19. ne dicatur, *Abundium*, vt suggerit Tentzelius *ibid. n.*16. *errore librarij adscriptum esse, qui cum hymnum Sancti A. more veterum prænotatum reperiret, nihil de Ambrosio cogitans, Abundium, supposuit*, cum non appareat prius inscriptum *Hymnus A.* prout ad Tentzelij coniecturam roborandam necesse esset.

437 Pariter quoad titulum S. Sisebuti, cum vt *loc. cit.* notat Cardinalis Bona, non constet, quis ille fuerit; nec ob contrariam temporis rationem de Sisebuto Hispaniarum Rege possit verificari, quando ex vna parte hic Rex de anno 612. & per annos 8. regnauit, vt obseruat Garsias Loaysa in *Concil. Hispan. not. ad Concil. Egarens. pag.*293. & ex alia iam *Te Deum laudamus* mentio habeatur in Regulis SS. Cæsarij, & Benedicti, qui per 60. annos ad minus ante decesserant. Et multò minus de Sisebuto Monacho, cum S. Sisebutus Abbas anno 1082. obierit, vt scribit Gabriel Buccellinus in *Menolog. Benedictin. ad* 15. *Martij*; Et quando sermo hic fit de alio Sisebuto, cum tamen S. Benedicti Monachus dicatur, adeòque & post S. Benedicti tempora, non potuit sanè huius hymni auctor constitui, quem S. Benedictus iam in Regula decantandum præceperat: quin nec alius vllus S. Bene-

dicti

dicti familia, ob anteriorem ad eumdem Sanctum in S. Cæsarij Regula mentionem. Vndè in *d. ad S. Hilar. Præfatione cit. n.* 22. sic PP. Congregationis S. Mauri ingenuè fatentur: *Qui illum* ( Te Deum laud. ) *ab aliquo S. P. N. Benedicti discipulo compositum existimauit, quia in illius Regula cap. 9. præceptum est, vt singulis Dominicis cantetur, refutatur tamen ex Cæsarij Benedicto æqualis: immò etiam paulò superioris Regula, in qua idem hymnus cap. 21. memoratur.* Quarè hoc nomen S. Sisebuti hymno *Te Deum laudamus* inscriptum, à Psalterio Romano, quo Vaticana Basilica vtitur, expungendum adnotauit, cum adhuc Monachus esset, Cardinalis Bona, vt in eius memoria *m. s.* quæ infrà *n.* 496. datur.

438 Idem dicendum quoad siuè S. Nicetium, cum non liqueat, quis ille, an Lugdunensis, vel Treuirensis Episcopus iuxta obseruationem eiusdem Cardinalis Bona *ibid.* siuè alius *Nicetius*, vt *ibid.* Tentzelius; nullumque adducatur fundamentum; sintque vtrique S. Cæsario posteriores, vt ex Baronio in *Martyrolog. ad* 2. *April.* quoad Lugdunensem, & 5. *Decembr.* quoad Treuirensem; siuè Nicetam ( posito quod sit alius, vt dicebam, à S. Nicetio ) cum neque appareat, quis hic, vbi, & quo tempore fuerit; & in omni casu non aliud indè arguendum, quam hymnum illum cum præfatis additionibus fuisse a Niceta recitatum, & quem fortè ipse recitare consuesceret: non verò quod hymnus ipse *Te Deum laudamus* inter illas additiones inclusus, fuerit ab eo compositus; ità quod, quod Nicetæ tribuitur, afficiat additionem, non verò hymnum.

439 Et tandem, vt de titulo *Hymnus SS. Angelorum* nil loquar, cum ex libito sit tali hymno appositus, & fortè, ex eo quia in illo laudetur Deus Angelorum trisagio *Sanctus, Sanctus, Sanctus*, eo modo quo Angelorum hymnus dicitur *Gloria in Excelsis Deo*, & si præter dicta, & hæc alia pauca verba, *& in terra pax hominibus bonæ voluntatis*, cætera ad Angelos non spectent, vt præ cæteris Cardinalis Bona *d. lib. 2. Rer. Liturgic. cap. 4. nu. 4.* & Carolus Dufresne in *cit. Glossar. verb. Hymnus Gloria in excelsis*; Vt hunc inquam titulum sileam, quoad illum *Hymnus Sanctorum Patrum*, nec ipse attendendus; tum quia dato, quod versiculi seorsim sumpti plurium Sanctorum Patrum sententiæ essent, adhuc respondendum restat, a quo collectæ, & ex illis compositus hymnus *Te Deum laudamus*; tum quia potius fauet opinioni, quæ illum SS. Ambrosio, & Augustino attribuit, cum hoc dato, verè *Hymnus Sanctorum Patrum* nuncuparetur.

440 Addo primò, harum inscriptionum varietatem ex Amanuensium falsa opinione forsitan contigisse, vt vel ipsi soli tituli *Hymnus Sanctorum Patrum*, & *Angelorum*, qui non nisi scribentium arbitrio se totos debent, satis suadere possunt. Secundò: modo vni, modò alteri ex præfatis hymnum *Te D. L.* adscriptum reperiri, non quia ab eorum altero compositus: sed fortè, quia ab eis respectiuè in talem Ecclesiam inductus sit, vel cum

tali

tali mutatione, aut additione ab ipso vsitatus, vt de hymno à Niceta frequentato vidimus; vel tali tempore, aut occasione decantatus, eo modo quo hymni dicebantur *Ambrosiani*, & si non omnes ab eo compositi, sed hac sola ratione, quod ab ipso vt *num.* 448. dicitur, fuerint primò in Ecclesia Ambrosiana instituti; & eo modo quo hymnus ipse *Te Deum laudamus* memorato inscribitur Hispaniæ Regi Sisebuto, *non quasi ab eo sit concinnatus: verum quod in coronatione eius primùm decantatus*, vt *cit. nu.* 16. respondet idem Tentzelius. Et quid si legatur quandoque alicui inscriptus, eo modo quo liber aliquis sic inscribitur, *Hic liber est N. &c.* quo non libri auctor, sed possessor innuitur? Hoc vnum est certum, insubsistentiam horum titulorum *Hymnus S. Sisebuti, Sanctorum Patrum, & Angelorum* docere nos, hosce titulos, quos enumerauimus, non esse multum attendendos; adeòque eorum varietatem non sufficere, vt propterea incertus reddatur, vt volebat Pagius huiusmodi hymni auctor, aut fides minuatur communi, de qua mox opinioni, cum attendenda sit non iam inscriptio, sed inscriptionis ratio.

## §. IV.

### *Communior de eiusdem hymni Auctore sententia.*

441 COmmunis ergò sententia tenet, *Te Deum laudamus* à SS. Ambrosio, & Augustino fuisse compositum, vt & Tentzelius ipse *num.* xj. fatetur, & infrà apparebit. Et sanè multùm confert ad hanc opinionem ipsius hymni in Ecclesia antiquus vsus; quandoquidem antè SS. Benedictum, & Cæsarium in ea inuoluisse iam vidimus; redditur enim hinc verisimile, quod fuerit à SS. Ambrosio, & Augustino compositus, quos per aliquot annos eosdem SS. Cæsarium, & Benedictum præcessisse non est dubium.

442 Suffragantur præsertim Franciscus Suarez, & Ioann. Caramuel, dum ex iam dicta regulari S. Benedicti dispositione colligunt ab eorumdem Ambrosij, & Augustini temporibus fuisse dictum hymnum ab Ecclesia receptum. Ille de *Relig. tom.* 2. *lib.* 4. *cap.* 2. *nu.* 14. sic: *Quod statim* (seu Canticum T. D. L.) *ab Ecclesia in Officio recipi cæpit; nam D. Benedictus in Regul. cap.* 11. *in fine matutinorum post lectiones dici iubet*. Iste in *Regul. eiusd. S. Bened.* & in *Theolog. Regul. disp.* 85. *num.* 1167. sic: *Hunc hymnum illicò recepit Ecclesia; adeò vt D. P. Benedictus, qui sexaginta post Augustinum vixit annis, illius mentionem faciat in hoc capite*. Nec omittendus Rutilius Benzonius *d. cap.* 19. *lib.* 1. *in Magnificat*, vbi: *Canticum à Beatis Ambrosio, & Augustino compositum. Atque ex eo tempore, vt idem Datius refert ab vniuersis Ecclesijs*

*clesijs vsurpari, ac frequentari cœptum fuit post lectiones vltimas nocturni Officij, vt ex antiquissima Regula S. Benedicti cognoscitur. Id autem primùm ordinauit cantari in Ecclesia Mediolanensi B. Ambrosius; ac deindè Gelasius Papa paulò post Augustini tempora præcepit in vniuersa Ecclesia.* Ex eo enim quod à Sanctorum Ambrosij, & Augustini temporibus est hymnus hic per Ecclesias diffusus, deducitur, non prius præextitisse, sed ab ipsis ortum habuisse: quin tunc cæptum diffundi, quia tunc ab illis concinnatus.

Sed quid, si ex probata hymni antiquitate, & à SS. Ambrosij Augustini temporibus eiusdem per Ecclesias diffusione solus eius auctor adstruatur Ambrosius?

## §. V.

### *An hic hymnus à solo S. Ambrosio compositus?*

443 NOn desunt sanè, qui talia opinati. Verum & hi sine sufficienti fundamento; & vt id ostendam, en huius afferti auctores, ac eorum rationes. In Codice non solum *num.* 555. de 1472. conscripto, sed & in altero *num* 430. Bibliothecæ Cassinensis supra 350. annos antiquo sic *Te Deum laudamus* inscribitur: *Hymnus S. Ambrosij*. In quodam Breuiario Ambrosiano edito Mediolani de *MCCCCLXXXX. in Kalend. April.* per Antonium Zarotum Parmensem, & per Petrum Casolam Ecclesiæ Mediolanensis Canonicum Ordinarium correcto, & in Bibliotheca Ambrosiana asseruato *pag. CXXXIX.* sic legitur: *Hymnus editus per S. Ambrosium Episcopum, ac Mediolanensium Pastorem in Baptismo S. Augustini Te Deum laudamus*. Bartholomæus Gauantus *sect. 5. cap. 19.* loquens de Mediolanensium eruditioribus, sic scribit: *Qui etiam* (non tamen explicat, qui sint) *melius censent totum hymnum vni Ambrosio deberi, cum ille dialogismo careat*. Edmundus Martene ad *d. Cap. 11. Regul. S. Benedict.* dicit: *solus à Smaragdo, & alijs quibusdam creditur Ambrosius*, scilicet auctor; & rationem puto, cum ipse non adducat, quia Smaragdus in *d. cap. 11. Regul.* Ambrosianum eum vocat hymnum: *Cantoris* (loquitur de Abbatibus non Diaconis Smaragdus) *non gestant officium; & ideò non possunt Ambrosianum altè boando hymnum incipere*. Qua fortè de causa Petrus Boerius ad *d. Cap. 11. Regul.* ex titulo inquam Ambrosiani, scripsit: *Hic autem hymnus factus est à B. Ambrosio post baptismum sancti Augustini*. Quo etiam titulo eum appellant & Gualterus Teruanensis in Vit. S. Caroli Comitis Flandriæ *cap. 38.* apud Dufresne *cit. verb. Hymnus Te Deum laud.* Et scriptor miraculorum S. Pelini apud Vghellum in *Ital. Sacr. tom. 9. col. 38.* ibi: *Quod perspicientes Clerici intrauerunt Ecclesiam, & Te Deum laudamus, Ambrosianum scilicet*

*hymnum succinunt antè Sancti sepulturam*; & nouissimè Tobias Lohner in *Instruct. pract. de Offic. Diuin. part. 2. tit. 1. §. 11.*

444 Tandem Ioannes Petrus Puricellus in *Dissertat. Nazarian. cap. 39. num. 7. & 8.* idem expiscatur ex coniectura hac, quod scilicet S. Ambrosius composuerit hymnum de *Trinitate*, quam quotidiè celebrarent fideles, vt idem Ambrosius *Orat. de Basilic. non tradend. Hæreticis* per hæc verba fatetur: *Hymnorum quoque meorum carminibus deceptum populum ferunt* (Ariani) *Plenè nec hoc abnuo. Grande carmen istud est, quo nihil potentius. Quid enim potentius, quam confessio Trinitatis, quæ quotidiè totius populi ore celebratur? Certatim omnes student fidem fateri, Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum norunt versibus prædicare.* Quem hymnum perijsse nullatenus suspicari cum possit, non alium esse posse opinatur, quam *Te Deum laudamus* propter Trinitatis confessionem, quæ in eo habetur; propter verba *Per singulos dies benedicimus te*; & quia veteres Ambrosiani hunc hymnum de *Fide Christiana* nuncupabant; Quem hymnum, cum S. Augustinus cathecumenus didicerit, potuit itidem in baptismo vna cum S. Ambrosio concinere.

445 Quæ tamen omnia facilimè pariter resoluuntur. Et quidem primum, quia ex titulo *Hymnus S. Ambrosij* in codicibus illis Bibliothecæ Cassinensis nihil solidi desumi potest, ob iam obseruatam libertatem Scriptorum in apponendis titulis. Præterquamquod & alij ibi codices, nempè *num.* 199. litteris longobardicis de ann. 1195. & Cod. *num.* 562. latinis litteris 250. & vltrà annis iam conscriptis eodem D. Erasmo Gattola teste asseruantur, in quorum primo sic legitur *Hymnus S. Ambrosij, & S. Augustini*, in altero verò *Hymnus, quem S. Ambrosius, & S. Augustinus, composuerunt*.

446 Deindè Petri Casolæ Rubrica, quià arbitraria omninò censenda, nec attendenda, vt posterior tot alijs, & contraria, qui longè antè ipsum æquè auctores Ambrosium, & Augustinum, vt *numer. antecedent. & infrà* 494. & 495. dicitur, scripserant; vndè potius errasse dicendus est, quam corexisse, nullo huius nouitatis adducto fundamento; eo enim modo, quo suo marte, & solemniter errans apposuit Archiepiscopo, cui illud Breuiarium dicauit, titulum Papæ: *Dignissimo, atque omni reuerentia venerando Papæ Guidoni Antonio Arcimboldo Mediolani Archiepiscopo*; sic ex suo libito, aut in S. Ambrosium deuotione, conticuisse potuit Augustinum, & solum Ambrosium hymni *T. D.* auctorem nominare. Vndè hunc errorem de hymno *Te Deum laudamus* in posterioribus editionibus castigatum testatur eruditissimus Petrus Paulus Bosca in *Martyrolog. Mediolanen. ad diem 5. Maij*.

447 Non item attendendum illud, quod adducitur de Dialogismo; quandoquidem, ad hoc vt fuerit ab vtroque, Ambrosio scilicet, & Augustino compositus, necesse non est, quod per interrogationes, & responsiones

nes (in quibus Dialogorum forma consistit, vt ex Quintil. & Ciceron. Calepinus *verb. Dialogus*) processerint; & eo modo, quo alternatim canitur ab Ecclesia, & ab his Sanctis tunc, seù in Augustini baptismo decantatum concedit Puricellus *ibid. num. 9.* cur non potuit item componi absque Dialogi forma ad Ambrosij versiculum, alterum superaddente Augustino?

448 Similiter illud de *Ambrosiani* titulo, ob quem Martene dixit soli Ambrosio tributum illum hymnum à Smaragdo, quia id non verificatur; cum enim hæc sint verba Regulæ: *Post quartum responsorium incipiat Abbas hymnum Te Deum laudamus, quo prædicto legat Abbas lectionem de Evangelio, cum honore, & tremore stantibus omnibus, qua perlecta respondeant omnes, Amen, & subsequatur mox Abbas hymnum, Te decet laus.* Et Smaragdus subiungat; *Et ideò non possunt Ambrosianum altè boando hymnum incipere*, non satis apparet, quem hymnum ex istis intellexerit Smaragdus *Ambrosianum* appellare. Et quando vtrumque in mente habuerit, nec sequitur intentum, quia Smaragdus S. Benedicti phrasi vsus est, qui hymnos Ambrosianos vocat, vt in *Regul. cap. 9. & cap. 17.* siuè essent S. Ambrosij, siuè non; quatenus scilicet ad imitationem hymnorum S. Ambrosij compositos, vt interpretantur Valafridus Strab. *lib. de Reb. Eccles. cap. 25.* ibi: *Hymni dicuntur per horas canonicas, quos Ambrosianos nominamus, vel illos vult* (S. Benedictus) *intelligi, quos confecit Ambrosius, vel alios ad imitationem Ambrosianorum compositos*; & Cornelius Schultingius *d. tom. 1. part. 2. Biblioth. Eccles. sect. 2. cap. 7.* per hæc verba: *Hymni autem omnes dicuntur Ambrosiani, non solum quos Ambrosius fecit: sed omnes etiam alij Ambrosiani dicuntur, qui eodem tempore facti sunt à quocumque auctore, vt quarto quoque versu sententiam absoluant.* Vel *Ambrosianos*, quatenus hymni primùm à S. Ambrosij diebus in Ecclesia Mediolanensi, seù Ambrosiana celebrari cœperunt; dehinc verò per totius Occidentis Ecclesias, vt iam notarunt S. Isidorus de *Offic. Eccles. cap. 6.* ibi: *Ambrosius Mediolanensis Episcopus vir magnæ gloriæ in Christo, & in Ecclesia clarissimus Doctor copiosissimè in huiusmodi carmine claruisse dignoscitur; atque indè hymni ex eius nomine Ambrosiani vocantur, quia eius tempore primùm in Ecclesia Mediolanensi celebrari cœperunt, cuius celebritatis deuotio dehinc per totius Orbis Ecclesias obseruatur.* Et eisdem penè, aut parum dissimilibus verbis Rabanus Maurus de *Instit. Cleric. lib. 2. cap. 49.* & Guilelmus Durandus *Rational. Diuin. Offic. lib. 5. cap. 2. num. 25.* & post ipsos Thomas Vaidensis *tom. 3. tit. 2. cap. 18. num. 10.* Siluanus Razzius in *Regul. S. Bened. ad cap. 9.* Antonius Perez pariter ad *d. cap. 9. num. 14.* Benedictus Hæftenus *Disq. Monast. lib. 7. tract. 6. Disq. 5.* Ioannes Caramuel in *Reg. S. Bened. num. 1137.* & Cornelius Schultingius infra *num. 453.* videndus. Hinc, inquam, *Ambrosianos* appellatos, etsi non omnes hymni fuerint reuera S. Ambrosij. Quarè non est, cur ex titulo *Ambrosiani* a solo S. Ambrosio

brosio compositus dicatur hymnus *Te Deum laudamus*, cum nec hinc sequatur clarè, quod fuerit ab ipso compositus.

449 Et tandem Puricelli coniecturâ; primò, quià vt respondet Theophilus Raynaud. *cit. Erotem.*10.*num.*189. quæ Puricellus adducit verificari possunt de hymno S. Ambrosij *Iesu Redemptor gentium*, vel de altero *Deus Creator omnium*, vt vult Valdensis *ibid. cap.*19.*num.*4. dicens: *Posset fieri, vt illum hymnum intelligat* (in ea concione Ambrosius) *quem eius esse de Trinitate compositum versibus iam Augustinus edixit, Deus Creator omnium*. Vel etiam de illo *Splendor paternæ gloriæ*, vt in *tom.* 5. *Oper. S. Ambros.* in quo Sanctissimæ Trinitatis mysterium proponitur, & qui (addo ego) illis persequentium Arianorum temporibus, magis quam *Te Deum laudamus*, congruere videtur, cum pro Fide conseruanda, vt legenti patet, compositus appareat; Ni velimus dicere, omnes eos Ambrosij hymnos de Trinitate, seù confessiones Trinitatis vocari, *quod in omnibus* (sic explicat Baronius *ad ann.* 387. *pag.* 538.) *tunc à se editis hymnis, & in Ecclesia canendis populo traditis ad finem cuiusque ipsorum glorificatio esset Sanctissimæ Trinitatis*; Et Suarez *d. lib.*4. *cap.*2. *num.*13. quatenus *in hymnis à S. Ambrosio editis semper in fine addit glorificationem, & confessionem Trinitatis*. Vndè Carolus Guyet de *Fest. propr. locor. lib.* 3. *cap.* 5. *q.* 6. sic habet de hymnis loquens: *Vltimam Stropham obtinet glorificatio Trinitatis, qua hymni omnes, æquè ac psalmi semper concluduntur ex antiquissimo Ecclesiæ vsu, quod adstruit Ambrosius Orat. in Auxen. de Basilicis non tradend. vbi de hymnis à se conscriptis, & in Ecclesia à populo decantatis sermonem habens, sic ait. Quid potentius quam confessio Trinitatis, quæ quotidiè totius populi ore celebratur? Certatim omnes student fidem fateri Patrem, Filium & Spiritum Sanctum norunt versibus prædicare*. Et sic cum habeatur clarè quid veniat, & intellexerit Ambrosius pro hymno de Trinitate, seù Trinitatis confessionem continente a se composito, non est cur ad eum verificandum recurratur, vt volebat Puricellus ad *Te Deum laudamus*.

450 Nec refert, quod hic hymnus nuncupetur *De Fide Christiana*, quasi sit propterea ex illis, quos solus S. Ambrosius composuit, quia benè potuit & sic inscribi, etsi à S. etiam Augustino contextus, vt tenet ipse Beroldus, quem Puricellus adducit, dum sic habet, vt in *ead. Dissertat. Nazarian. cap.* 97. *num.* 8. *Hymnus Sanctorum Ambrosij, & Augustini de Fide Christiana*; & de facto in sermone de Baptismo Augustini, quem pariter refert Puricellus *ibid. cap.* 39. *num.* 8. legitur sub eodem titulo fuisse ab vtroque compositum *vnà nobiscum diuino quodam instinctu hymnum cantauimus de Christi fide*.

451 Secundò quia loquitur S. Ambrosius ibi de hymnis: *Hymnorum quoque meorum*. Hymnum autem metricam dicere compositionem habemus ex Philone *lib. de Vit. contemplat.* vbi de Essenis sic: *Cantica hymnosque*

*in Dei laudem componunt vario metrorum genere rhythmis concinnatos in augustiorem, & speciosiorem speciem*; & iterum: *Deindè cantant hymnos in laudem Dei compositos varijs metrorum, carminumque generibus*; Vndè *laudes Dei metricæ* vulgariter hymni appellantur teste Radulpho Tungrense de *Canon. obseruant. propos.* 8. & hymnus propriè per Bedam *Præfat. ad Psal.* Guilelmum Durandum *Rational. Diuin. Offic. lib.* 5. *cap.* 2. *num.* 13. Michaelem Timoteum in *QQ. de Diuin. Offic. tract.* 2. *q.* 18. & clarius in *Elucidator. hymn. lib.* 1. *hymn. prim.* & Dominicum Magrium in *Notit. vocab. Eccles. verb. Hymnus*, dicitur *laus Dei metricè scripta*; Quod ex Remigio notat Antonius Posseuinus in *Biblioth. select. lib.* 2. *cap.* 77. seù, vt explicat Vincentius Tancredus de *Relig. tract.* 3. *lib.* 4. *disp.* 1. *num.* 9. *Hymni sunt carmen continens Dei laudes*. Expressius Anacletus Siccus de *Eccles. Hymnod. in Præfat. pag.* 5. per hæc verba: *Quod græcè dicitur hymnus accipitur pro carmine, aliaue metrica oratione in honorem, & laudem Numinis directa; & qui apud illos scripserunt carmina de Deo, sicuti habiti sunt Theologi, inter quos insigniores fuere Linus, Orpheus, & Trimegistus, ità appellati sunt hymnographi.* Et Carolus Guyet, qui *ibid. lib.* 3. *cap.* 5. pluribus locis ad hymni rationem carmen requirit, & meo iudicio satis benè, quia semel excluso ab hymnis metro, non est cur quæuis Dei laus, quæ canitur non sit hymnus; & sic cantica, orationes, & lectiones ipsæ, dum canuntur hymni erunt, quod non videtur dicendum.

452 Etsi dicatur Psalmos quoque hymnos nuncupari; etsi metro careant, prout est videre apud Theodoret *Hist. Eccles. lib.* 4. *cap.* 16. & 17. & clarius apud Ioannem Bapt. Rubeum in *Nou. Rational. Diuin. Offic. lib.* 3. *cap.* 5. ibi: *Omnis enim psalmus est hymnus, sed non è contrà*; Vndè Dauid Hymnographi nomine appellatur a Philone *lib. de Mundo*, & liber Psalmorum interpretatur *liber hymnorum* per Valafrid Strab. *loc. cit. cap.* 25. Ludouicum Ballester. in Onomotograph. *part.* 2. *verb. Dauid num.* 3. Anaclet Sicc. in *ead. præfat.* sicut & illud Matthæi 26. 30. *Hymno dicto*, pro Psalmo explicatur a Paulo Burgens. Francisco Luca Burgens. & Baronio apud Cornel. à Lapid. *ibi*, & ab Angelo de Pas in *Symbol. Apost.* Dominic. Magr. *cit. verb. Hymnus*, & Anaclet. Sicc. *loc. supr. lib.* 1. *cap.* 1. ità quod hymnorum, & psalmorum nomina confusa sint per Lorinum *Præfat. in Psal. cap.* 9. Si id, inquam, dicatur; prompta est responsio, metricè scilicet compositos a Dauid Psalmos, & carmina fuisse, vt videre est apud eumdem Lorinum *ibid. cap.* 7. ex auctoritate maximè S. P. Augustini, quam adducit, & de quibus sic Anacletus Siccus *cit. præfat. cap.* 6. *Prætereà eadem est hymni, & psalmi forma, & materia, & finis, &c. Forma item est poëtica, & metrica ad modos, seù concentus musicos accommodata; non enim dici potest hymnus, nisi fuerit metricè compositus, nec item psalmus esse potest nisi ad metrum sit formatus. Hinc illud graue S. Isidori testimonium, quod omnes Psalmi*

apud

*apud Hebræos metrico carmine fuerint compositi; nam in morem Romani Flacci, & Græci Pindari nunc alij iambico currunt, nunc elegiaco personant, nunc saphico nitent trimetro.* Et videndi Suarez *d.lib.4.cap.2.num.* 14. & 15. Caramuel *Theol. Regul.disp.*80. *num.*1137.& *disp.*85.*num.*1166. Georgius Valentinianus in *Hymnod.Sanctor. Patr. in apparat.§. Quomodò inter se*, Timotheus in *Elucidator.hymnor.lib.*1.*hymn.*1. Guyet. *loc.supr.lib.*3.*cap.*5. a quibus psalmi inter hymnos admittuntur, quatenus laudes carmine compositas continent. Et ideò ad discernendos hymnos à non hymnis hanc ex Isidoro de *Eccles. offic. cap.* 6. regulam (quam tradit & Durandus *eod. cap.*2. *num.*25.) *Quod carmina quæcumque in laudem Dei dicuntur, hymni vocantur*, statuit Bernardus Bissus in *Hierurg.verb. Hymnus*. Quod certè verificari non potest de *Te Deum laudamus*, cum in eo nullum sit metrum inuenire, nec carmen; vt etiam notat Guyet *d.cap.*5. sic: *Non de Te Deum laudamus, & similibus prosa, non versu scriptis*. Qua fortè de causa nec inter hymnos, sed inter Cantica connumeratur à Iodoco Clicthoueo in *Elucidator. Eccles. lib.*1.*in princip.* & Iacob. Marchant. in *Virga Aaron florent. tract.*3.*lect.*17. *num.*5. & alijs. Et cum non sit hymnus, sequitur euidenter, quod non sit de eo locutus in ea concione (vbi exprese de hymnis) S. Ambrosius; adeòque nec benè infertur esse ex illis, quos ipse solus composuit.

453 Sed dato etiam quod metrica forma non sit de hymni ratione; video enim S. P. Augustinum in *Psal.*148. tantum requirere, quod sit *Dei laus cum cantico*; & ita docere Valafridum *cit.cap.*25. Cardinalem Bon. de *Diuin. Psalmod. cap.* 16. super quo nolo immorari. Negari saltem non potest, quod hymni a S. Ambrosio compositi versus fuerint, & metrici, sic attestantibus (præter *supr. num.*448. laudatos, qui omnes S. Ambrosij hymnos carmina vocant) Valafrido *ibid. Notandum autem hymnos dici non tantum, qui metris, vel rhythmis decurrunt, quales composuerunt Ambrosius, & Hilarius, &c.* Radulpho Tungrensi. *eod.loc.propos.* 12. ibi: *Tempore successiuo à B. Ambrosio apud Latinos, & ad Missam, & ad alias horas Diuinas cantus publicus cum hymnis metricis est introductus*, & *propos.*13. ibi: *Et cæteri hymni metrici, quos Beatissimi Doctores Hilarius, & Ambrosius ediderunt*. Gilberto Genebrard. in *Chronolog.lib.*3. *ad ann. Chr.* 366. sic: *Hymni & carmina in laudem Dei, & Diuorum composita ab Hilario, & Ambrosio Episcopis per totius Occidentis Ecclesias cantari incipiunt*. Petro Crespetio in *Summ. Eccles. Discipl. verb. Hymnus*, ità: *Ambrosius Mediolanensis egregiè in componendis metricis versibus hymnis versatus est*, & Cornelio Schultingio in *Biblioth. Eccles. part.*2.*sect.*2. *cap.*6.*fin.* hoc pacto: *Hymni Ambrosiani dicuntur à D. Ambrosio, qui maiorem partem hymnorum composuit, & in sua Mediolanensi Ecclesia cantari instituit. Metrico numero compositi sunt.* Qua de causa aliquos hymnos inter Ambrosianos non admittunt Bellarminus de *Scriptor. Eccles. obseruat. ad tom.*5. *S. Ambros.* & Antonius Bellotta de *Ritib. Eccles. Laudunen.*

*nen. obseruat. 32. num. 3. pag. 193.* quia in eis *non seruatur ratio metrica, quæ S. Ambrosio notissima erat*. Et manifestum est ex ipsius Ambrosij verbis, *vt supr. Hymnorum quoque meorum CARMINIBVS deceptum populum ferunt. Grande CARMEN &c. norunt VERSIBVS prædicare*. Vndè Guyet *d. cap. 5.* sic habet: *Deniquè Ambrosius Orat. contrà Auxent. de Basilic. non tradend. hymnos à se compositos CARMINA vocat*. Cum ergò hymnus *Te Deum laudamus* careat metro, & carmine, vt dictum est, & omnibus patet, non de illis hymnis est, de quibus ibi S. Ambrosius. Vndè tota euanescit Puricelli coniectura, ob quam dici possit à solo S. Ambrosio compositus.

454 Et hic obseruanda venit illatio, quam ex dictis, seù ex eo quod hymni D. Ambrosij cum finali SS. Trinitatis glorificatione, & rhythmo, & carminibus contexti fuerint, infert *loc. cit. num. 13.* Tentzelius. *Hinc enim probatur Ambrosium in fine hymnorum suorum addidisse glorificationem S. Trinitatis; quæ clausula in nostro* (idest *Te Deum laudamus*) *non concipitur; ac proindè ille ab Ambrosio profectus non esse meritò censetur*. Placere inquam non potest, vt sonat, consequentia; quatenus sensus est, quod nullo modo prodierit ab Ambrosio. Posse valere conceditur, quatenus facit sensum hymnum *Te Deum laudamus* non esse ex illis, quos solus Ambrosius composuit; & pro quibus solis militant, quæ dicta sunt de finali SS. Trinitatis confessione rhythmo, & carminibus: Sed non valet, quatenus infert *Te Deum laudamus*, nullatenus à S. Ambrosio compositum. Potuerunt siquidem illas conditiones complecti hymni ab eo solo, & eo fine, vt à populo canerentur contexti, & illis carere hymus *Te Deum laudamus* vnà cum Augustino in altera, & differenti circumstantia, & occasione concinnatus.

## §. VI.

### *Probatur vera sententia ex S. Datij Chronico.*

455 SAnctos ergò Ambrosium, & Augustinum, cum ab illo solum compositus non probetur, vt vidimus, huiusmodi hymni auctores dicimus. Et probatur auctoritate S. Datij Mediolanensis Archiepiscopi in *Chronic. lib. 1. cap. 10.* vbi iuxtà relationem plurium & signanter Iacobi de Valentia in *Exposit. Te Deum L. post Exposit. in Psalmos*, sic habet. *Eodem tempore scilicet duodecimo Theodosij maioris anno contingit, vt quidam magnus sapiens tunc Manicheorum errore seductus nomine Augustinus argumentis dialecticis, & sophisticis armatus venit ad B. Ambrosium, non causa audiendi, sed reprehendendi gratia. Sed cum Beatum Ambrosium de Incarnatione prædicantem inuenisset oblitus sui, & litterarum omnium, ac cognitionum pallens, ac tremens omnibus videntibus, qui ibi aderant, obriguit. Ac*

*etiam*

*etiam finita oratione, & admonitione, quam ad populum B. Ambrosius administrabat, primùm ad ipsum Augustinus peruenit. Ac B. Ambrosius cognita eius scientia, patefactaque eius disciplina, quid in arte valeret, qualiterque in Fide catholica dissentiret, per Spiritum Sanctum cognoscens, qualiterque fidelis, & catholicus futurus esset, placidissimè, & multum charitatiuè eum suscepit. Itaque lætabatur B. Ambrosius super eum, sicut in Euangelio de quodam Patre legitur, qui cadens super collum filij sui, quem perdiderat, osculabatur eum. Tandem non post multos dies nutu diuino, sicut multis videntibus, & sibi consentientibus palam aberrauerat, sic in Fontibus, qui B. Ioanni adscribuntur Deo opitulante à B. Ambrosio cunctis fidelibus adstantibus, & videntibus in nomine Sanctæ, & indiuiduæ Trinitatis baptizatus, & confirmatus est. In quibus fontibus, pro vt Spiritus Sanctus dabat eloqui illis, Te Deum laudamus decantantes cunctis, qui aderant, audientibus, simulque mirantibus posteris ediderunt, quod ab vniuersa Ecclesia Catholica vsque hodiè tenetur, & religiosè decantatur; & quasi ditati multis diuitijs, & inæstimabilibus margaritis mutuò in Deo delectantes, cum gratiarum actione cibum sumentes, & magno gaudio gauisi confortati sunt.*

## §. VII.

### *Quæ aliorum de hoc Chronico opiniones, & rationes.*

456 TEstem S. Datium produxi. Verùm, quia huiusmodi opus à quibusdam reprobari video, abs re non erit eorum fundamenta, & rem ipsam delucidare. Bartholomæus Gauantus ad easd. *Rubric. Breuiar. sect. 5. cap. 19. num. 1.* sic habet: *Quod tamen Chronicon non est Datianum, si eruditioribus credendum est Mediolanensibus.* Cardinalis Bona in *Notit. Auctorum antè Tract. de Diuin. Psalmod. verb. Datius*, sic: *Datio Episcopo Mediolanensi falsò adscriptum Chronicon, vt censent viri docti.* O vtinam vel ille eos eruditiores, vel iste hos doctos nominasset, vt cognosci posset quanti valeret eorum auctoritas!

457 Quarè cum subticeantur, non alia suppetit responsio, quam ignotis eruditis, notos sapientes opponere; & non solum quos etiam in *Dissertat. Nazarian. cap. 39. num. 12.* adducit Puricellus, nempe Bartholomæum Vrbinatem in *Prolog. ad suum Augustini Milleloquium*, Ioannem Marquez de *Orig. Ordin. Eremitar. cap. 5. §. 12.* Iosephum Pamphilum in *Chronic. eiusd. Ordin. pag. 2.* Ioannem Gonzalez in *Compend. Historial. Vit. S. August. cap. 1.* Ludouicum ab Angelis de *Vit. & laud. S. Aug. lib. 3. cap. 5. & 6.* Cornelium Lancelot. in *Vit. eiusd. S. Aug. lib. 2. cap. 1.* Ioannem Riuium in *eiusd. pariter Vit. lib. & cap. 1. §. 31.* Nicolaum Crusenium in *Monast. Augustinian. part. 1. cap. 5.*

*cap.5.* Ambrosium Staiban. in *Templ. Eremitan. cap. 5.* Gabrielem Pennottum in *Censur. ad Sermon. S. Aug. ad Eremit. cap. 17. & Not. 17. ad Histor. Conuersion. S. Aug. post Offic. propr. Ordin. Canonic. die 5. Maij.* Ioan. Stephanum Durant. de *Ritib. Eccles. Cathol. cap. 16. num. 6.* Robertum Card. Bellarmin. *lib. 1. de Bon. operib. in particul. cap. 14.* & de *Scriptorib. Eccles. in obseruat. ad S. Ambros. oper. prop. fin.* & item (quod omisit Puricellus) in *verb. Datius.* Antonium Posseuinum in *Apparat. Sacr. verb. Datius Mediolanen.* Oliuerium Bonartium de *Hor. Canon. cap. 29. num. 26.* Iosephum Ripamontium *Histor. Eccles. Mediol. Decad. 1. lib. 5. pag. 239.* Ioannem Caramuelem *Theolog. Regul. num. 1167.* Petrum Maturum in *Annot. ad §. 1. cap. 8. tit. 10. part. 2. Chronic. S. Antonini.* Non hos, inquam, solos, quos & Puricellus: sed & Cornelium Schultingium in *Biblioth. Ecclesiast. tom. 1. part. 2. cap. 2. fin.* Lorinum in *Psal. 27. vers. 9.* Rutilium Benzonium in *Magnificat, lib. 1. cap. 19.* Ioannem Azorium *Instit. Moral. tom. 1. lib. 10. cap. 15. de Canticis,* & iterum de *Hymnis.* Carolum Macignoum de *Hor. Canonic. cap. 36.* Iacobum Bayum *Instit. Relig. Christian. lib. 4. cap. 12. §. Cantus.* Henricum Spondanum in *Epitom. Annal. Baron. in addit. ad num. 9. ann. 388.* Franciscum Suarium *tom. 2. de Relig. lib. 4. de Hor. Canon. cap. 2. num. 14.* Antonium Perez ad *Cap. 9. Regul. S. Benedict. nu. 4.* Ioann. Bapt. Casalium de *Vet. Sacr. Christ. rit. cap. 46.* Ambrosium Coriolanum in *Vit. S. August.* Antonium Bellotte de *Ritib. Eccles. Laudunen. Obseruat. 32. num. 3. pag. 193.* Franciscum Carrier in *Digest. Fidei Cathol. pag. 585. col. 1.* Emanuel. Gonzalez in *Comment. ad Cap. Presbyter. de Celebrat. Missar. nu. 20.* Aloysium Torellum in *Sacul. Augustinian. ad ann. 387. num. 25.* Alphonsum Villeg. in *lib. Flos Sanctor.* in *Vit. S. Augustin. 28. August.* Ioan. Stephan. Menochium in suis *Stromat. part. 5. cap. 6.* Dominicum Magrium in *Notit. verb. Eccles. verb. Te Deum laudamus* Placidum Pucinellum in *Zodiac. Eccles. Mediol. part. 3. cap. 17. fin.* & in *Vit. S. Simpliciani pag. 15.* Andream Piscaram Castaldum in *Prax. Ceremon. lib. 2. sect. 3. cap. 2. num. 9.* & Ioannem Bapt. Ruscam in *M. S. de Cantu Ecclesiast. cap. 52. in Bibliotheca Ambrosiana.* Omnes namque isti, qui certè pro eruditis, ac doctis habentur, Chronicon S. Datij admittunt, & recipiunt, dum præfati hymni *Te D. laud.* Sanctos Ambrosium, & Augustinum ex laudato S. Datij Chronico *lib. 1. cap. 10.* auctores fuisse referunt; quorum catalogus (vt alios omittam, qui S. Datij Chronicon amplectuntur, & de quibus infra *num. 465. & 484. ad 488.*) vnius vel alterius contrariam opinionem infirmat, ne dicam confutat.

458 Præter Gauantum autem, & Cardinalem Bona idem sentiunt Hugo Menardus in *Not. ad Rit. vnction. Regis Franc. post Sacramentar. S. Gregorij pag. 399. & 400. secund. impress. Paris. ann. 1642.* Theophilus Raynaud. *tom. 11. in Erotem. de bon. & mal. libr. part. 1. Erotem. 10. n. 189.* Ioannes Petrus Puricellus in *Vit. S. Laurentij Littæ cap. 11. num. 2. & cap. 20. n. 17.* fusè verò in

*Differtat. Nazarian.cap.39.n.10.& seq.* Oudin. in *Supplem.ad Bellarmin. de Scriptor.Ecclef. verb. S. Datius.* Edmundus Martene in *Comment. ad Regul. S.Benedic.cap.11.pag.*280.nouifsimè Ernestus Tentzelius *loc.fupr.num.*12. & postremò Petrus Paulus Bosca de Mediolanensi Ecclesia signantèr ob Martyrologium, quo dictam Ecclesiam illustrauit,benemeritus, vbi sub 14.Ianuarij ad rem S. Datij Acta eiusd. Mediolanensis Ecclesiæ commemorans, sic ea sugillat, *in quibus perperam dicitur conscripsisse libros annalium*, licet nulla talis afferti addita ratione( quam tamen ab eruditissimo viro addiscendi gratia expectassem) ad Puricellum se referens. Quia verò Oudinus ex his mouetur, quæ *Analector tom.* 1. hac de re refert eruditionum fons Ioannes Mabillon; & Tentzelius ex his,quæ Hugo Menardus, Raynaud, Gauantus, Oudin, & Mabillon tum *loc. cit.* tum de Azimo scribunt, ad rationes, quibus Menardus, Raynaud, Puricellus, & Martene ad Datianum Chronicon ablegandum inducuntur, vt omnibus satisfiat, deueniamus, & sunt,

459 Primò quia probari non potest, vllum à S. Datio fuisse Chronicon scriptum, nedum citatum. Ità Hugo Menardus *loc. cit.* Secundò, quia stylus non ea redolet tempora Iustiniani, sub quo S. Datius floruit. Ità idem Menardus, Theophilus Raynaud., & Edmundus Martene *ibid.* Et tertiò, quia aliqua falsa continet. Sic Menardus, Martene, & Io. Petr. Puricellus *n.*11. Et si quæratur quænam hæc falsa? Dicit *ibid.* Raynaud: *Nam quæ loco, qui allegatus est, narrantur de gestis in Sanctorum Ambrosij, & Augustini colloquio, planè aduersantur ipsi S. Augustino,& Possidio.* Specificat verò Menardus sic: *Quod Augustinus audiens S. Ambrosium de Incarnatione ad populum tractantem, & prædicantem tremens, ac pallens, omnibus, qui aderant videntibus, obriguerit, ac etiam finita monitione, quam B. Ambrosius populo ministrabat, primus ad eum Augustinus peruenerit; aduersatur enim S. Augustini, & Possidij scriptis.* Puricellus autem *ibid.num.*10.& 11. hoc aliud falsum addit; *solemne illud mendacium, quo S. Ambrosius dicebatur Sacerdotibus permisisse, vt vnam sibi vxorem assumerent,* prout ex Datij Chronico scribit Gualuaneus Fiamma in suo *Chronico Maior. cap.* 397. in Bibliotheca Ambrosiana custodito. Quod tamen à S. Datio fuisse S. Ambrosio tributum, credibile non est.

460 Atque ex his inferunt omnes isti non esse S. Datij illud Chronicon, & parum diuersa mente. Menardus siquidem non vt veritatem historiæ tangat, sed solum a S. Datio non prouenire ostendat; ibi; *Sed, quidquid sit de veritate huius historiæ, certum est hoc Chronicon non esse huius S. Datij.* Raynaud, & Martene, vt neque SS. Ambrosij, & Augustini eum hymnum esse deducant; iste per hæc verba: *ac proindè quæ de composito ab Ambrosio, & Augustino hymno Te Deum laudamus narrantur, dubiæ omninò, ne dicam nullius sunt fidei:* ille verò sic: *Quarè hymnus ille Dominicalis alium videtur habuisse*

*Aucto-*

*Auctorem, quam SS. Ambrosium, & Augustinum*. Puricellus verò, vt inferat esse solum S. Ambrosij, non autem & S. Augustini, vt ex d. S. Datij Chronico probatur.

461 Sed neque ex his omnibus quidquam euincitur. Non quidem contrà assertum principale, quod hymni *Te Deum*. Auctores fuerint SS. Ambrosius, & Augustinus; nam legitima non est hæc consequentia. Falsa quædam in eo Chronico (dato quod ità sit) leguntur. Ergò hymnus *T.D.L.* non est ab illis contextus. Et quot in Scriptoribus, & classicis reprobata? Non per hoc tamen falsa omnia. Sicut non tenet hæc consimilis. Chronicon illud non est S. Datij. *Ergò nec hymnus ille est à SS. Ambrosio, & Augustino compositus*, vt benè contra Theophil. Raynaud. notat *d. cap. 39. n.* 18. ipse Puricellus; secus æquè inferri posset, nec à S. Ambrosio baptizatus Augustinus; quod tamen falsè diceretur, cum quoad hæc omnia etiam secluso Datij Chronico aliundè satis fidei habeatur, vt *ibid.* subdit Puricellus. Ex quibus retorquendo in ipsum Puricellum argumentum, subsumo. Nec ergò ex eo quod non subsistat S. Datij Chronicon, sequitur, quod hymnus ille à S. tantum prodierit Ambrosio.

462 Nec item euincitur contrà ipsum S. Datij Chronicon. Quo enim ad primum obiectum iam Chronica ab ipso conscripta fuisse sufficienter apparet infra *num.* 484. *ad* 488. & quoad citationem tum ex adductis *n.* 465. 476. 481. 484. 486. tum ex nunc præmisso Scriptorum Catalogo, qui si ex se solo non sufficit, vt allegatum dicatur S. Datij Chronicon, non video quid vlterius, exigi possit. Et quoad adducta de stylo, quod scilicet illud Chronicon non redoleat Iustiniani tempora, rem dicimus iudicatu difficilem. Si enim S. Datij Chronicon non reperitur, vt d. *num.* 465. constat, quomodò dici potest Datiani Chronici stylum ea tempora non redolere? Quomodò pauca illa S. Datij, & supra *num.* 455. adducta verba, quæ sunt vnicum fragmentum, quod ex S. Datij Chronico reperiatur hactenus citatum, prout notat Philippus Labbeus *Dissertat. Hist. de Scriptor. Eccles. verb. Datius*, satis sunt, vt possit prædictum formari iudicium? At transeat, quod satis sint, numquid eadem in omnibus illius sæculi scribendi ratio, & methodus? Et à quot tempore etiam politioris litteraturæ non ea obseruata, & è contra? Debile argumentum ex diuersitate styli respectu eiusdem Auctoris, vt in *Quodlibet. Regul. num.* 62. at debilius respectu diuersorum, etsi pro eodem sæculo.

463 Nec item video quænam sint hæc falsa; seù quæ in suprapositis S. Datij verbis de gestis in Ambrosij & Augustini colloquio planè aduersentur ipsi Augustino, & Possidio, vt ex verbis ipsis apparet, & apparere obseruauit etiam Puricellus *d. cap.* 39. *n.* 20. & ea præsertim, quæ notat Menardus, cum nihil in Augustino, & Possidio, quod cum illis concordari, vel cui illa conciliari facilè non possint. Quod si fortè repugnantiæ

causa, & ratio sit, quod quæ Datius scribit, non referantur ab Augustino, & Possidio, parcant viri doctissimi, non subsistit certè, cum aliud sit ab eis non referri, aliud repugnare; & nullum sit dubium, quod non omnes suas indiuiduales actiones specificauerit Augustinus, aut descripserit Possidius; quarum tamen memoria apud posteros perseuerare potuerit, & ad S. Datium per traditionem peruenire. Nec est nouum quod *non rarò* (sic ad rem præsentem Io. Mabillon de *Azimo cap.6*) *Auctores etiam æquales in vnius, eiusdemque facti narratione discrepant*. Et data talis circumstantiæ insubsistentia, numquid propterea falsa omnia, & non verum factum principale?

464 Et quoad id, quod de vxoribus Presbyteris a S. Ambrosio concessis ex Datio refert Gualuaneus Flamma, respondebit fortassè aliquis, non omnem fidem habendam quoad hoc Gualuaneo; Cum namque ipse *cap. 226*, hæc ex se nullo talis assertionis adducto Auctore scripserit: *Constituit B. Barnabas successorem instituere, & ordinati potuerunt vxores habere*; sicut in hoc deceptus est; ità potuit & falsò *cap.396.*(dum iterum de S.Ambrosio idem affirmat) fortè ad sui dicti corroborationem, aut ei fidem conciliandam, Datij Chronicon adducere. Sed estò fideliter ex Datio retulerit Flamma, non ne potuit id post S. Datium ab aliquo inter eius opera immisceri? Sequitur quidem ea à Sancto Datio non scripta, sicut & de alijs inferius dicitur: non verò ab eo non scriptum Chronicon, & nimis leuis coniectura est, quin veritati, ipsa teste experientia, repugnans, ex vno vel altero errore, aut falsitate, maximè vbi de manuscriptis antiquis agitur, velle ex toto opere Auctorem aliquem excludere. Neminem credo dicturum non scriptas hac eadem de causa a Gualuaneo Flamma, atque Bernardino Corio historias. Vndè cum rationes contrà S. Datij Chronicon non euincant, subsistit, & viget ex eo desumpta probatio de hymni *Te Deum laudamus* Ambrosio, & Augustino Auctoribus.

## §. VIII.

### *An existat hoc S. Datij Chronicon.*

465 ET absolutè dicimus illud non reperiri. Sic relictis exteris Carolus à Basilica Petri in *Fragment. Histor. Mediol. §. fin. de nomine Mediolani*. Saluator Vitalis in *Theatr. Triumphal. Mediol. ad ann. Mund.1960.n.2.*& Iosephus Vicecomes de *Missæ ritib. lib.2.cap.18.pag.193.* Ille per hæc verba: *Vndè Corius hos versus acceperit* (loquitur de quibusdam carminibus, quos ex S. Datio de Mediolani nomine refert Corius) *nescimus. S. Datij historiam credimus eum non vidisse. Eam à grauibus Auctoribus nominatam varias per Vrbes, & Bibliothecas conquisitam inuenire non potui-*

*tuimus: libellis autem quibusdam historicis imperitè præpositum Datij nomen vidimus.* Alter verò sic: *Chronicon Datij Archiepiscopi Mediolani perquisitum, nec inuentum.* Et Vicecomes: *Posterior autem* (scilicet Gualuaneus Flamma, de quo ibi loquitur) *eo maiorem fidem, & auctoritatem meritus est, quod vetustissimos Datij annales citat, quorum memoria tantum manet, lux, & auctoritas ipsa varijs casibus, atque temporum, & hominum licentia intercidit.* Et quod loquatur de S. Datij annalibus, licet non apposito Sancti titulo, patet ex Indice, quem præmittit *verb. Datius*, vbi sic: *Datij Mediolanensis Archiepiscopi annales frustrà nostra ætas requirit. pag. 193.*

466 Et non solum hujus S. Datij Chronicon non reperiri: sed nec illud, quod alterius Datij voluit Puricellus, vt videbimus; sic enim ipsemet Puricellus in *Præfat. ad Vit. S. Arialdi nu. 4.* testatur: *Alterum igitur intelligo Datium, qui paulò post Arialdi, & Herembaldi conatus Chronicum illud scripsit Mediolanense, quod vsque ad Gregorij Papæ VII. regimen protendebatur, & in præsenti non inuenitur.*

467 Commonendum tamen primò. in Bibliotheca Capituli Metropolitani Eccles. Mediol. duos reperiri codices Historiarum Landulphi senioris iuxta fidem laudati Puricelli *cit. Dissertat. Nazarian. cap. 37. n. 8. & cap. 39. n. 13. & 21.* quorum saltem vni adnexæ sunt Historiæ Arnulphi, & Landulphi iunioris scriptorum pariter Mediolanensium. Sic idem Puricellus in *Vit. S. Arialdi lib. 1. cap. 2. n. 3.* dicens: *Easdem tamen depromam è manuscripto præsertim, & pergameno Capituli Metropolitani Codice, quo libri quatuor Mediolanensium historiarum Landulphi senioris continentur.* Et post aliqua: *In eodem tamen codice post prædictas Landulphi senioris historias quatuor libris comprehensas exscriptæ similiter subsequuntur historiæ Arnulphi; deindè verò alterius Landulphi, quem paulò ante dicebam de Sancto Paulo*, qui dicitur Landulphus iunior, vt *ibid.* idem Puricellus: *Seniorem verò appellare illum ego soleo, vt eumdem ab altero distinguam Landulpho pariter Historiographo Mediolanense, qui posterior ætate fuit, quique disertissimè se Landulphum de S. Paulo appellauit*; quod & adnotauerat *d. cap. 37. n. 8. Dissert. Nazarian.*

468 Commonendum secundò, huic Landulphi codici hunc appositum fuisse recentiore tamen manu titulum, *Chronica Datij Archiepiscopi Mediolani nuncupata.* Sic in responsionibus Antonij Mariæ Pusterlæ eiusdem Capituli Metropolitani (non Bibliothecæ Ambrosianæ, vt in Danielis Papebrochij *Exegesi de Episcop. Mediolanen. tom. 7. Maij n. 37.*) Bibliothecarij ad quæsita Io. Mabillonij super veritate Datiani Chronici, quod in eadem Bibliotheca asseruari præsenserat, prout in *Analect. tom. 1. pag. 5. ad 2. & 3.* ibi: *Non modò non esse eadem manu descriptum: verùm neque ab eodem Auctore; nam primam partem scripsit Landulphus senior; secundam Arnulphus; & tertiam Landulphus iunior omnes Mediolanenses Historici. Titulus Chronicorum est recentior, isque est huiusmodi: Chronica Datij Archiepiscopi Mediolani*

nuncu-

*nuncupata*. Quod fortè insinuare voluit & à Basilica Petri in illis verbis: *libellis quibusdam historicis imperitè præpositum Datij nomen vidimus*. Sed reuerà Chronicon Datij non esse; & talem titulum illi codici ab imperito quidem, vt à Basilica Petri loquitur, fuisse adiectum, qui cum Chronicon Datij non inueniret, & nomen Landulphi non fortasse obseruauerit (per hæc, quæ habet *d. num.* 8. Puricellus: *Bina eorum exemplaria manuscripta reperiuntur in Capituli Metropolitani Bibliotheca, è quibus vnum est, quod in fine libri quarti, & vltimi sic denique habet: Explicit liber Historiarum Landulphi Historiographi, cum alioqui proprium eius nomen non satis in principio, vbi aliquatenus per litteram L. indicatur, diudicari possit*) putauit hanc, quem esse Landulphi ignorabat historiam, eam esse, quæ Datij circumferebatur.

469 Miror tamen hic, quomodò Puricellus, qui præfatas Landulphi historias perlustrauit, de hoc Datij apposito titulo nec verbum habuerit; quarè, ni supposita Caroli à Basilica Petri verba obstarent, locus esset dicendi non solum recentiori, sed recentissima manu, hoc est post ipsum Puricellum illi Codici additum eiusmodi titulum.

470 Vndequaquè tamen sit Puricelli silentium, hæc ego præmonita volo, primò; ne quis ex suprapositis Metropolitani Capituli Bibliothecarij apud Mabillonium rescriptis falsò opinetur, apud Auctores, vbi de Chronico Datij agitur, ex. gr. vbi *Te Deum laudamus* in Augustini baptismo ab ipso vnà cum Ambrosio decantatum, aut alia huiusmodi è Datij Chronico referunt, intelligi hunc Landulphi codicem, cum ea inscriptione *Chronica Datij Archiepiscopi Mediolani nuncupata*: sed aliud opus historicum a Landulpho distinctum, à S. Datio ipso conscriptum; cum enim Datianum Chronicon non reperiatur, vt vidimus, & aliàs Historia Landulphi cum ea supposita inscriptione (*Chronica Datij &c.* adhuc existat, iam facile est cognoscere, dum de Datij Chronico locuti sunt Scriptores, non de hac Landulphi Historia, sed de alia Datij historia fuisse locutos.

471 Nec dicatur. Immò ex eo quod non inueniantur Datij Chronica, ex Landulphi Historia, tamquam Datij supposito Chronico dicendum esse desumpta, quæ referuntur ex Datio; & ideò in hoc deceptos esse Scriptores, putantes è Datij, quod ex historijs erat Landulphi. Non inquam dicatur, quià (præterquamquod non apparet, à quo tempore facta sit additio illius tituli, vti necesse esset, ad hoc vt verificari posset, ex his Landulphi historijs, tamquam ex Datij, Scriptores etiam antiquos suas relationes desumere potuisse) non tenet consequentia, cum possint reuera esse à S. Datio ipso desumpta, etsi hodiè non reperiantur eius historiæ; nec desint exempla sacra, & profana, sententiarum, rerum, & actorum, quæ varijs in libris referuntur ex Auctoribus, quorum modò opera ipsa non extant, & scripta. Sed omnis remouetur difficultas ex Landulpho

pho ipso; Quidquid enim sit, quod aliqua ex Datij Chronico desumpta legantur in Gualuaneo Flamma, quæ, vt audio, non leguntur in Landulphi historia; quod diuersitatis historiarum efficax esset argumentum; à quo tamen producendo abstineo, cum Landulphi historiam perlustrare non potuerim. Quidquid inquam de hoc sit; remouet difficultatem Landulphus, dum ipse etiam adducit, & citat Datium, vt infra *num.* 476. patet; hinc siquidem apparet præextitisse Datij historias, & alias esse à Landulphi historijs, vt clarè *d. cap. 39. num.* 21. admittit Puricellus (qui ideò vt §. *X.* dicitur, alium adinuenit Datium) & de qua distinctione iterum *num.* 487. Etsi ex Datio ipso hausit Landulphus, quarè non potuerunt idem & alij præstare, seù ex Datio ipso relationem hymni *Te Deum laudamus*, antequam deperderetur Chronicon, haurire? Non est ergò, cur dicantur de hoc codice Landulphi, & non de alia Datij historia locuti, qui ex Datio præfata retulerunt.

472 Secundò præmonita eà volo, vt cum auditur denegari Datij Chronicon, percipiat quisque, saltem prudenter interpretetur, de hac Landulphi senioris historia cum eo supposito *Chronica Datij* titulo, quæ verè Datij non est, esse sermonem: non verò denegari verum Datij Chronicon præextitisse (imprudenter enim satis, cum fundamento careat, id fieret) quod aliud à præfata Landulphi historia dicimus. Sed ex tali denegatione nullum rei nostræ præiudicium.

## §. IX.

### *An extiterit S. Datij Chronicon.*

473 Sicuti certum est non reperiri, ità certum omninò est extitisse, cum pluries, & à pluribus priscis Scriptoribus laudetur. Datium siquidem non solum allegat ex antiquioribus, qui Mediolanensem Historiam ediderunt, Bernardinus Corius *lib.* 1. *Histor. Mediol.* & de quo *num.* 465. sed qui longè antè ipsum de eadem historia scripserunt, nempè Gualuaneus Flamma, qui eodem teste Puricello *d. Dissertat. Nazarian. cap.* 109. *num.* 18. *& cap.* 114. *num.* 1. floruit de 1344.) in suo *Chronic. maior. M. S.* & in Bibliotheca Ambrosiana custodito ad trigesies Datij Chronicon laudat. Auctor item Chronici *Flos Florum*, qui pariter per eumdem Puricellum in *Vit. SS. Arialdi, & Herembaldi lib.* 1. *cap.* 6. *num.* 1. circiter 1339. scripsit, eodem Datij Chronico vtitur. Quin Landulphus senior in suis historijs, qui (vt vult idem Puricellus in *d. Dissertat. cap.* 37. *num.* 8. *& cap.* 39. *num.* 13. & in *Vit. S. Arialdi d. lib.* 1. *cap.* 2. *num.* 3. scribebat circiter ann. 1080. clarissimè, & non semel Datium allegat, vt *num.* 476. Insuper in quo-

quodam Processu de 1291. formato idem Chronicon citatur, vt videre est apud eumdem Puricellum *d. cap. 39. num. 15.* Et item in alio codice perantiquo caractere M. S. in eadem Ambrosiana Bibliotheca sub *litt. A. nu. 98.* idem Datij Chronicon, vt infrà *num. 180.* adducitur. Quarè à tot antiquis Scriptoribus laudatum Datij Chronicon extitisse peruicacis tantummodò esset denegare. Nihil officiente eiusdem deperditione, cum nouum non sit, plures libros, de quorum aliquandò existentia nullum est dubium, temporum iniuria deperditos nunc desiderari, vt videre est, & non semel apud Bibliothecarum Auctores, & eos, qui de Ecclesiasticorum Scriptorum operibus mentionem fecerunt.

## §. X.

### *An alius à S. Datio Chronici auctor Datius.*

474 Datiani Chronici necessitatem ex his, quæ dicta sunt, cognoscens Io: Petrus Puricellus, illud admisit: Sed alium speculatus est Datium S. Datio Archiepiscopo Mediolanense longè posteriorem, quem de 1080. circiter de Mediolanens. Antiquitatib. scripsisse dicit; & hunc *cit. cap. 39. num. 10.* & in *Præfat. ad Vit. S. Arialdi nu. 4.* facit dicti Chronici auctorem; cui subscribit Petrus Paulus Bosca in *Martyrolog. Mediol. ad diem 5. Maij*. Probat verò Puricellus primò *d. cap. 39. n. 13. & 14.* quia Chronica Datij pertingunt ad tempora Gregorij Papæ VII. qui de ann. 1073. electus Pontifex de 1085. decessit. Et quod pertingant, ex eo deducit, quod in Chronico *Flos Florum fol. 133. pag. 1.* citentur Chronica Datij quoad gesta sub eo Pontifice. Item Gualuaneus Flamma *cap. 789.* ex eisdem Datij Chronicis præfati Gregorij electionem, carcerationemque describat, nec amplius subsequentibus capitulis nominetur Datius. Vndè infert, Datij Chronicon non esse S. Datij Archiepiscopi, qui de 552. vel 555. è viuis excessit vel 553. vt tenet, & eruditissimè probat V. C. Henricus Noris *Dissert. Histor. de Quint. Synod. cap. 6.*

475 Secundò *eod. nu. 14.* quia laudatus Gualuaneus Flamma apertissimè Datium Chronici auctorem à S. Datio Archiepiscopo distinguit *cap. 468.* Sed quia fundamentum distinctionis non adducit, libet Flammæ verba referre, quæ sunt: *Christi anno VXXXVIII. eminente in Vrbe Roma B. Vigilio Papa, Imperatore Iustiniano legislatore in Constantinopolin Beatus Datius Archiepiscopus Mediolani sedit annis XXII. Isto tempore apud Constantinopolim Sexta Synodus Vniuersalis celebrata fuit; Ad quam, cum causa tuendæ fidei pergeret B. Datius, peruenit Corinthum ad quoddam hospitium, vbi Dæmones rugientes habitabant, & hospitium inhabitabile reddiderunt, Sed ad ingressum*

B. Da-

*B. Datij Archiepiscopi omnes Dæmones fugerunt. Cum autem peruenisset Constantinopolim condemnatus est Theodorus, qui negabat B. Virginem esse Matrem Dei. Hæc Chronica Datij, & Gregorius in Dialogo.* Et ex his vult Puricellus apertissimè a Flamma Datium Chronici auctorem à S. Datio Archiepiscopo distinctum. Quod distinctionis argumentum iam proposuerat in *Monument. Basilic. Ambrosian. num.* 198. eamdem distinctionem inter præfatos Datios deducens, ex eo quod idem Flamma *cap.* 235. ex Chronico Datij referat legationem, quam Arnulphus Archiepiscopus Constantinopolim nomine Othonis Tertij de 1002. susceperat. Sed hæc secunda obseruatio, cum nihil speciale contineat, nisi quod in Datij Chronico legantur aliqua S. Datio Archiepiscopo posteriora, coincidunt cum primo argumento.

476 Tertiò, quia nec à Gualuaneo Flamma, nec ab Auctore Chronici *Flos Florum*, nec in *cit. Processu* Datius, qui ab ipsis adducitur, vel Sancti, vel Archiepiscopi titulo inscribitur; quo fit, vt Auctor Chronici sit alius à S. Datio. Et si repetatur, in Historia Landulphi senioris *lib.* 1. (de qua iam *num.* 467. & 468.) trium Capitulorum titulos cum præfata specificatione reperiri; neinpè secundum sic: *Expositio Ordinum S. Ambrosij edita à S. memoria Datio Episcopo Mediolanensi;* duodecimum sic: *De Chrismon S. Ambrosij secundum Datium Archiepiscopum Mediolani;* & tertiumdecimum ita: *De Crucis antiphona secundum Datium Episcopum Mediolani.* Respondet *d. nu.* 13. se existimare, hoc additamentum *Antistitis nostri Datij* fuisse adscriptum non ab ipso Landulpho, sed ab aliquo potius Amanuensi, *qui post longa temporum spatia eas ipsius historias exscripserit, ignarus, quale cæteroqui fuerit Chronicon Datij, quantoque tempore res gestas comprehenderit, cum aliòqui non alium fortasse Datium alicuius litteraturæ, ac famæ cognouisset, quam Sanctum illum Antistitem; à quo etiam fortassè conscriptum aliquod fuisse opus historicum, siuè relationes aliquandò legisset, vel audiuisset, vt propterea tanto facilius ei adscribere potuerit earum narrationem rerum, quæ ad S. Ambrosij tempora pertinebant.* Hæc Puricellus, alterum inferens extitisse Datium, qui de 1080. circiter Chronica scripserit.

477 An verò per hæc alter hic Datius probetur, iudicent eruditi. Mihi saltem videtur, quod non, cum, vt opponit Raynaud. *d. Erotem.* 10. *n.* 189. quis fuerit, non ostendat, nec, addo ego, ab alio vllo hoc afferatur: quin potius è contra, vbi Datij Historia, vel Annales ab aliquibus allegantur, de S. Datij Historia, & Annalibus interpretati sunt Carolus à Basilica Petri, & Vicecomes, vt *num.* 465. vidimus; quo benè perspicitur, alterum Datium, vt qui in rerum natura non fuerit, illis omninò incognitum

478 Nec intentum euincit ex his, quæ adducit primò; quod scilicet Datianum Chronicon à supradictis allegatum Gregorij VII. tempora pertingat,

gat, quæ S. Datio, qui de 552. vel 555. esse desijt, longè posteriora sunt; quià facilè respondetur (sicut & argumento ab Arnulphi legatione de 1002. desumpto, & omnibus alijs, quæ S. Datio posteriora ex Datij Chronico adducunt Flamma, & Chronici *Flos Florum* Auctor) hinc ad summum probari ea, quæ S. Datij Archiepiscopi tempora subsequuntur, fuisse addita eiusdem S. Datij Chronico, quæ ideò Datiani Chronici nomen retinuerunt; nunquam verò probari, hunc alterum Datium extitisse. Nouum fortè erit, quod opuscula aliqua ex aliorum additionibus, eodem primi Auctoris retento nomine creuerint? Videantur quæ de hymnis ex S. Ambrosij nomine Ambrosianorum appellatione nuncupatis dicta sunt *num.*448. etsi non omnes à S. Ambrosio compositi. Ritus ipsi Mediolanensis Ecclesiæ Ambrosiani ad huc vocantur, etsi non omnes à S. Ambrosio, vt Ioseph Vicecomes de *Miss. Ritib. lib.2. cap.* 12. obseruat; sed & à subsequentibus Archiepiscopis quamplures vel additi, vel exornati. Et, vt cætera taceam, Calepinum exhibeo, cuius operis augmentum non est qui non videat non mutato Calepini nomine. Sed audiatur Labbeus de *Scriptorib. Eccles. tom.* 1. *verb. Iustinus, pag.m.*669. *Illi verò accidit* (de Iustini Martyris operibus loquitur) *quod huiusmodi libris solet euenire, vt ab Amanuensibus, aut viris etiam eruditis, sed ætate posterioribus, multa consimilia hinc indè collecta inserantur*. Et quot huiusmodi exempla? Longior nimis essem, si omnia huiusmodi referre vellem. Et cur non idem S. Datij Chronico potuit accidisse?

479 Neque ex secunda probatione, quia non apparet supposita Gualuanei Flammæ inter vtrosque Datios distinctio. Vel enim eam prætendit Puricellus ex eo, quod ibi narrentur acta per S. Datium Mediolanen. Episcopum, vel ex Beati titulo, qui ibi legitur, cum non sit credibile, S. Datium de se scribentem, Beati honorem sibi arrogare voluisse; & ideò non eiusdem S. Datij Chronicon fuisse, sed alterius Datij non Episcopi, qui Datij Episcopi & cum Beati appellatione acta descripserit? Si primum; & quarè non potuit de se, quod sibi acciderat adnotare, & scribere S. Datius? Et quot de se ipsis alij Sancti scripserunt, & de ipsis in historijs retulerunt Historici? Solus qui eos non legerit, id negare poterit. Si secundum; Et quomodò probatur, Beati denominationem ex Chronico Datij desumptam: non verò à Gualuaneo Flamma in transcribenda ex Chronico historia superadditam fuisse? Hoc mihi videtur certissimum, cum mihi constet per Gualuaneum Fammam ibi saltem non verba Chronici, sed sensum tantummodò desumptum; in fine siquidem addit: *Hæc Chronica Datij, & Gregorius in Dialogo*; Et tamen verba Gregorij non sunt, quæ in Flamma leguntur, vt patet conferenti cum S. Gregorio *Dialog. lib.* 3. *cap.* 4. Et ideò sensus est, ea esse ex S. Gregorio excerpta. Idem respectu Chronici dicendum, seù ea non esse verba Chronici, sed sensum extractum è Datij

Chro-

Chronico. Et cum verba Gualuanei Flammæ non sint verba Chronici, neque dici potest titulus Beati ex eodem Chronico desumptus.

480 Vel, & fortè verius: Duo ibi à Flamma de S. Datio narrantur; & quod illi accidit cum Dæmonibus in eo apud Corinthum hospitio, & eius ad synodum Constantinopolitanam accessus, à qua condemnatus Theodorus &c.quorum vnum tantum, nempè cum Dęmone altercationem refert S. Gregorius; cętera non. Et cum Gualuaneus citet Chronicum Datij, & S. Gregorium, signum est, quod ab vtroque aliquid sumpserit; à S. inquam Gregorio, quod ipse de S. Datio refert, nempè ea, quæ egit cum Dæmonibus; & à S. Datio, quæ S. Gregorius ibi non habet, nempè eius accessum ad Synodum (& cur non potuit hoc de scribere S. Datius?) & Theodori damnationem. Et hoc posito, quod fundamentum remanet distinguendi Datium auctorem Chronici à S. Datio ipso? Extat insuper in Bibliotheca Ambrosiana Catalogus Episcoporum Mediolanensium M. S. perantiquus sub *litt. A. num. 98. verb. Datius*, in quo hæc leguntur: *Hic Datius, vt narrat Chronica sua, dum Constantinopolim iret, Corinthum venit &c. vt supr.* In quibus duo adnotanda; & hoc factum expulsionis Dæmonum narrari de Datio Archiepiscopo sinè Beati titulo, & vtique in *Chronica sua*. Vndè videtur necessariò inferendum, à S. Datio ea de se scripta in sua Chronica, & Beati titulum a Flamma superadditum; adeòque funditus corruere fundamentum distinguendi à S. Datio Episcopo Chronici Datiani Auctorem.

481 Nec item ex tertia, quod scilicet nec Sanctus, nec Episcopus à laudatis Scriptoribus nuncupetur Chronici Auctor Datius; quia negatiuum argumentum est, siuè nullius roboris; & fortasè non addita Sancti, vel Episcopi inscriptio, quia non habita pro necessaria; aut quià non omnia in eo Chronico contenta, scilicet post S. Datium, vt diximus superaddita, ipsi reuera tribuenda, licet sub eodem Datiano nomine ob continuationem cum S. Datij Chronico comprehensa. Etiam Bernardinus Corius *part. 1. Hist. Mediol.* Datium adducit nullo Episcopi, aut Sancti elogio adiecto; & tamen loquitur de S. Datio Mediolanensium Antistite; quod in Carolo à Basilica Petri obseruauimus *num. 465*. Vndè ex tituli Sancti, aut Episcopi deficientia nulla vis argumento. Et pro verificando, illud Chronicon S. Datij fuisse satis est, quod Landulphus, qui de 1080. seù per 300. annos antè Gualuaneum Flammam scribebat, in primo suarum Historiarum libro prædictis tribus capitibus ex Datij Chronico excerptis, *Datij Mediolanensis Episcopi* titulum inscripserit, vt vidimus. Et illud quod Puricellus reponit, hæc esse Amanuensis additamenta, qui post longa temporum spatia eas historias exscribens S. Datio narrationes illas adscripserit, & videtur gratis dictum, cum deficiente eo Datij Chronico non possit per collationem cum illo hæc Amanuensis additio verificari; & item subsistere

non potest, tum quia nihil in illis tribus capitibus, quod S. Datium vel dedeceat, vel illi repugnet; tum quia eadem capita sub eodem Datij Episcopi titulo leguntur in altero Codice antiquo *sub num. 999.* in Biblioth. Capituli Metropolitan. Mediol. asseruato, cui hæc inscriptio *Liber Ysloriógfus. I. super Archiepiscopum, ac Clerum, & Laicos Mediolanensium*; nempè *lib. 1. fol. 3. pag. 2.* sic: *Expositio Ordinum S. Ambrosij edita à S. memoriæ Datio Episcopo*. Item *fol. 8. pag. 2.* ità; *De Chrismon S. Ambrosij à Datio Episcopo Mediolani*. Item *fol. 9. pag. 2.* pariter *de Crucis Antiphona à Datio*. Vndè non ex illius Amanuensis arbitrio, de quo Puricellus, sed ex rei veritate ab ipso Landulpho S. Datio dignoscuntur adscripta, & à S. Datio excerpta; Et tum etiam, quia hoc Puricelli suppositum omninò nullum est. Et sic ostendo.

482 Codex Landulphi, in quo ea tria capita S. Datio Episcopo adscripta leguntur, & quo vsus est ipse Puricellus, est codex manuscriptus in Charta pergamena in Bibliotheca eiusd. Capituli Metropolitani asseruatus. Sic ipse Puricellus in *Dissertat. Nazarian. cap. 37. num. 8. & cap. 39. n. 13. & 21.* & in *Vit. S. Arialdi lib. 1. cap. 2. num. 3.* Quique Landulphus scribebat de 1080. circiter per eumd. Puricellum. *ibid.* & paulò post Datium illum à se excogitatum, quem *d. cap. 39. num. 10.* pariter de 1080. scripsisse vult. Codicem autem hunc Landulphi in Charta pergamena sexcentum antiquitatis annos præseferre constat ex relatione Antonij Mariæ Pusterlæ Bibliothecarij apud Mabillonium in *Analect. t. 1. pag. 4.* per hæc verba: *Ad primum quæsitum, responsum* (seù à d. Bibliothecario) *hoc Chronicum conscriptum in pergamena esse annorum sexcentorum, eiusque notæ, qualem ætas illa ferebat Longobardorum dominatui proxima*; Et quod ibi sermo sit de Historia Landulphi sequitur enarrare *pag. 5.* prout suprà *num 468.* Si ergò Landulphus de 1080. scribebat, & codex hic Landulphi sexcentum est ab hinc annis (seù ante annum 1675. quo Analecta illa impressa sunt) conscriptus, vtique conscriptus est, vel ab ipso Landulpho, vel ab alio eisdem, vel valdè propè Landulphum temporibus. Quomodò ergò subsistere possunt, quæ profert Puricellus, Amanuensem, scilicet, post longa tempora Landulphi historias exscribentem ea capita S. Datio adscripsisse? Etsi Datius à Puricello excogitatus de 1080. scribebat, & Landulphi codex est, vt ex eius sexcentenaria antiquitate vidimus, eisdem temporibus, vel valdè propè conscriptus, quomodò Amanuensis Landulpho, & huic Datio contemporaneus potuit huius Datij notitiam non habere, vt audito Datio, quæ scribebat S. Datio qui per 500. annos, & vltra decesserat, affigeret?

483 Nullatenus ergò probatur hic alter Datius; & cum apud alios ex his, quos videre potuerim (vno excepto Philippo Picinello in *Athæneo Litterator. Mediolanen. verb. Datius Chronista pag. 161.* cuius tamen assertio vim non facit, cum ex ore Puricelli, quem ibi citat, loquatur) vlla nec eius,

nec

nec temporis, quo, & quod vixerit, nec quis fuerit, mentio legatur, suppositus mihi videtur. Vndè quod Datij Chronicon laudatum vidimus, & quod indè extitisse dicere cogimur, S. Datij Archiepiscopi fuisse, non est cur negemus: quin reuera esse si non positiuè, & euidenter, probabilissimè saltem colligere possumus.

## §. XI.

### *Probatur iterùm S. Datius Chronici auctor.*

484 SAnctum Datium Mediolanensem Episcopum historias scripsisse nullum dubium; de eo enim Paulus Diaconus (qui teste Trithemio de *Scriptor. Eccles.* de 780. claruit) *histor. lib. 16. in Biblioth. PP. tom. 13.* sic habet: *Tanta siquidem per vniuersum Mundum eo anno, maximèque apud Liguriam fames excreuerat, vt sicut vir Beatissimus Datius Mediolanensis Antistes retulit, pleræque Matres infelicium natorum comederent membra.* Quod & præstat Anastasius Bibliothecarius (qui per Labbeum de *Scriptor. Eccles. tom. 1. verb. Anastasius Biblioth.* vsque ad 886. vixit) *in Vit. Pontific. in S. Silueriо*, dicens: *Eodem tempore tanta fames fuit per vniuersum mundum, vt Datius Episcopus Ciuitatis Mediolanensis relatione sua hoc euidenter narrauerit, quod in partibus Liguriæ &c.* De qua pariter fame loquentes Ioannes Olaus in *Histor. Gothor. lib. 11. cap. 23.* Erycius Puteanus *Histor. Insubr. in Comment. pag. 84. num. 9.* Antonius Sabellicus *Ennead. 8. lib. 3.* Sigonius de *Imper. Occident. lib. 18.* Gaspar Bugatus in sua *Histor. vniuers. lib. 2. pag. 121.* Datium Mediolani Episcopum adducunt auctorem: *Scribit Datius Mediolanensis Antistes.* Ex quo liquidò constat, opus aliquod historicum ab eo compositum; & quarè non Chronicon?

485 Adducit Puricellus *d. cap. 39. num. 11.* Ioannem Bollandum *tom. 1. Act. Sanctor. in Vit. S. Datij ad 14. Ianuar. §. 1. num. 3.* de hisce Datij scriptis sic loquentem: *Possint tamen hæ relationes videri fortassis Epistolicæ narrationes*, quasi Bollandus non sentiat Chronicon ab eo formatum. Sed hanc Bollandi mentem fuisse non credo, cum talis assertionis non appareat fundamentum; vel saltem ex eo, quod Paulus Diaconus, & Anastasius Bibliothecarius his verbis *refert, relatione sua* vsi fuerint, non sequitur, S. Datij scripta epistolicas narrationes fuisse, & non historias, aut Chronicon; nihil enim in libris, dum allegantur Auctores, his loquendi modis frequentius *refert Plinius; ex relatione Baronij*, & similibus; nec tamen dicendum epistolicas narrationes, & non historias, aut Chronica ab ipsis conscripta.

486 Et quidem ità plures de S. Datio scribentes habeo, seù specifican-

tes

tes ea, quæ cum Olao, Sigonio, & alijs à S. Datio conscripta diximus; historias, vel annales fuisse. Et in primis (quorum non spernenda authoritas) Catalogum Successorum S. Barnabæ in Ecclesia Mediolanens. ex Bibliotheca Vaticana M.S. olim Cardinalis Syrleti à Ioan. de Deis, & postea ab Eugenio Cattaneo edit. *num.* 28. ibi: *Datius scripsit historiam sui temporis, & vitas Prædecessorum suorum*. Et Acta Mediolanens. Ecclesiæ *part.* 6. *Tabell.* 1. *Archiepiscopor. num.* 19. vbi de S. Datio sic legitur: *Annalium libros scripsit*. Insuper Erycium Puteanum *d. Commentar. pag.* 80. *num.* 5. Petrum Galesinum in *not. ad Martyrolog. Tertiò Non. May. verb. Conuersio S. Augustini*. Paulum Morigiam *Hist. Nobilit. Mediol. lib.* 1. *cap.* 9. *& lib.* 3. *cap.* 1. *& cap.* 6. & *Histor. Mediol. lib.* 2. *cap.* 2. *pag.* 308. Ioannem Franciscum Besutium *Histor. Pontifical. Mediolan. ad ann.* 539. Philippum Picinellum *loc. cit. verb. S. Datius*. Saluatorem Vitalem in *Theatr. Triumphal. Mediol. Cament.* 24. *pag.* 27. omnes suorum temporum annales, vel historias à S. Datio conscriptas asserentes, & vlterius suorum Prædecessorum vitas, vt Morigia, Picinellus, & Vitalis, qui & Chronici meminit: *Vitasque omnium Antistitum Chronicum*; & Ferdinandum Vghellum *tom.* 4. *Ital. sacr. Mediolanen. Archiepis. nu.* 30. vbi præfatas relationes *Annalium* titulo nuncupat. Etsi historias, seù annales eum conscripsisse habemus, quarè, repeto modo, Chronicon esse non potuerunt? Facienda ne vis in verbo? Sed & hoc admittit, qui pro pluribus sufficit, Ioannes Mabillon, dum in *Tract. de Azymo cap.* 6. eos, qui S. Datij Chronicon non citatum euulgant redarguens, sic præfatas relationes (de quibus Bollandus) Chronicon intelligit, & appellat: *Posterius indè refellitur, quod Chronicon istud sub nomine Datij citatum videatur tum apud Paulum Diaconum in Historiæ Miscellæ lib. XVI. tum apud vulgatum Anastasium de Gest. Pontificum in Siluerio Papa, vbi tempore huius Pontificis fames ingens fuisse memoratur ex relatione Datij Episcopi Mediolanensis*.

487 Et ità mihi suadeo, seù opus historicum à S. Datio conscriptum, & vtique sub Chronici nomine. Et moueor primò ex tot Doctorum *supr. num.* 457. & in præfenti §. laudatorum sensu, quibus addendus Io: Gerardus Vossius de *Historic. latin. lib.* 2. *cap.* 19. qui sic: *Datius Chronici scriptor Episcopus Mediolanensis*; credere enim nequeo, tot claros, eruditosque viros sine fundamento locutos. Secundò, quia Chronicon Datij extitisse non est, me iudice, dubium per ea, quæ *num.* 473. dicta sunt; & cum non probetur alterum Datium reuera extitisse, nisi per deductiones, & valdè debiles, remanet illud S. Datij fuisse, modo tamen infrà explicando. Tertiò, quia cum tria capita supradicta, scilicet 2. 12. & 13. quæ in Landulphi senioris historia *lib.* 1. continentur, sint penè ad verbum (sic testatur Puricellus *cit. cap.* 39. *num.* 13.) è Datij Chronico exscripta, & S. Datio Archiepiscopo adscripta, *in quorum titulis eadem Archiepiscopo nostro Datio adscribuntur*,

benè

benè arguitur, & Datij Chronicon reuera aliud fuisse ab Historia Landulphi (cui modò inscriptio *Chronica Datij*) & Landulphum ipsum habuisse illud Chronicon pro S. Datij Chronico; vndè suæ historiæ ea inserens, eisdem S. Datij Mediolanensis Episcopi titulum apposuit. Quartò quia Gualuaneus Flamma, qui toties Datij Chronico vtitur *cap. 229. sui Chronic. maior.* vbi de S. Anatalone ex varijs scriptoribus (eorum verba referens) plura dicit, inter alia hæc ex Datio desumpta addit: *Chronica Datij. Anataleon B. Barnabæ fidelissimus, prout in Annalibus nostris, &c.* clarè siquidem hinc apparet, eum Datium scripsisse Chronicon, qui & Annales; adeòque Chronicon illud esse S. Datij, quem annales scripsisse iam stabiliuimus. Quintò, quia cum in eo Episcoporum Mediolanensium Catalogi *verb. Datius* codice M. S. & satis antiquo charactere, de quo *num.* 480. hæc leguntur: *Hic Datius, vt narrat Chronica sua, &c.* non est dubium, quin ab antiquis scriptoribus habitus, adeòque & fuerit eius Chronici auctor S. Datius.

488 Colligo ergò S. Datij Chronicon reuerà extitisse; hoc tamen modo. A Sancto Datio quidem quoad ea sui temporis reuerà compositum; non nulla tamen ex subsequentibus ætatibus addita; complexum scilicet Datij Chronicon, & quæ à S. Datio conscripta, & posteriorum additamenta; & omnia sub eodem Datij nomine, partim propriè, vt ab eo conscripta, partim denominatiuè, quia illi adiuncta. Nec vereor, cum non desint exempla, vt *num.* 478. dictum est: Quin hanc eamdem opinionem tenuerit prius & ipse Puricellus in *Monument. Eccles. Ambrosian. nu.* 300. *pag.* 514. asserens S. Datij Chronicon consistendum *intrà ea tempora, quorum ipse historiam texere potuerit*; licet additionem ab altero eiusdem nominis Datio factam velit: *Alterum posteà Datium in posteriora tempora prosecutum fuisse historiam, quam Sanctus ille nominis eiusdem Archiepiscopus incæpisset, ac fortassè in æuum quoque suum protraxisset.* Cuius tamen rei (cum diuinare hoc potius sit, quam rem certam asserere) fides penes ipsum. Nec nobis curandum de eius nomine, qui S. Datij historiam prosecutus est, dummodò stet Chronicon, seù historiam ab eodem Archiepiscopo, vsque ad sua tempora fuisse contextam. Quod est, quod inquirimus, & ad rem nostram sufficit; ea enim semel admissa remouetur omnis dubietas, quoad eius relationem de Hymno *Te Deum laudamus*, cum sit ex his, quæ vt potè ipsum antecedentia potuit per scripturam communicare posteritati.



§. XII.

## §. XII.

### *Alia pro eodem coniectura.*

489 TRia adhuc dictis addenda. Primò, Sermo S. Ambrosij 92., qui est de *S. Augustini Baptismo*; ibi enim clarè legitur hymnus ab vtroque decantatus: *In quo vnà nobiscum diuino instinctu hymnum cantauimus de Christi fide*; qui sanè spernendus non est; nam etsi non S. Ambrosij fuisse concedatur (quod tamen non admitto tum ex dictis in *Quodlibet. Regular. n.61.* tum ex eo, quod mihi incredibile omninò fit, Sanctum Ambrosium, qui de tot alijs ad populum Sermocinatus est, de Augustini baptismo, ob quem tota exultauit non Vrbs Mediolanensis tantùm, sed Ecclesia, non fuisse eidem populo allocutum) ex antiquitate tamen non leuem trahit auctoritatem; & argumentum non exiguum est ad probandam antiquam de hymni illius origine, & ab vtroque Sancto compositi opinionem.

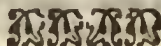
490 Secundò, in quodam Psalterio, seù Psalmorum Dauidis codice litteris aureis M. S. & a Carolo Magno anno DCCLXXII. Adriano I. Summo Pontifici dono misso, qui postea ab eodem Adriano S. Vuillehado primo Ecclesiæ Bremensis Episcopo de anno 788. donatus, in ead. Ecclesia sæculorum octo, & vltrà spatio asseruatus, modò verò in Bibliotheca Cæsarea (teste eruditissimo Lambecio *tom.2. Comment. ad eamd. Biblioth. lib. 2. cap.5. pag.294. post n.150.*) custoditur, hymnum *Te Deum laudamus* sub titulo hymni *Sanctorum Ambrosij & Augustini* reperiri. Sic enim Lambecius ipse ibi: *Finito igitur ipso Psalterij Dauidici contextu, sequitur deindè Appendix, qua continetur* I. *Canticum Isaiæ Prophetæ: Confitebor tibi Domine, quoniam iratus es mihi, &c.* II. *Canticum Hannæ: Exultauit cor meum in Domino, & exultatum est &c.* III. *Canticum Moysis: Cantemus Domino; gloriosè enim &c.* IV. *Canticum Habacuc Prophetæ: Domine audiui auditionem tuam, & timui, &c.* V. *Canticum Moysis: Audite cæli, quæ loquor, &c.* VI. *Hymnus trium puerorum: Benedicite omnia opera Domini &c.* VII. *Hymnus, quem Sanctus Ambrosius, & S. Augustinus inuicem condiderunt, Te Deum laudamus.* VIII. *Canticum Zachariæ Prophetæ: Benedictus Dominus Deus Israel, &c.* IX. *Canticum S. Mariæ: Magnificat anima mea Dominum, &c.* X. *Canticum Simeonis: Nunc dimittis seruum tuum Domine, &c.* XI. *Oratio Dominica: Pater noster, &c.* XII. *Symbolum Sanctorum Apostolorum: Credo in Deum, &c.* XIII. *Fides S. Athanasij Episcopi Alexandrini: Quicunque vult saluus esse, &c.* Hæc Lambecius, qui enarrare prosequitur, cum Codicem a Carolo Magno de 772. Adriano Papæ I. causa legationis, quam ipse Carolus Ro-

mam,

mam, vt ei recenter electo congratularetur, direxit, dono missum, per aliquot annos in Bibliotheca cubiculari eiusdem Adriani permansisse; ab eoque de 788. d. S. Vuillehado Ecclesiæ Bremensis primo Episcopo donatū, ibique per octo integra sæcula, & amplius tamquam Reliquiam veneratum vsque ad defectionem illius Vrbis a fide, vt ex publicis scripturis, quas ibidem affert.

491 Et tertiò ab ipso etiam Albino Flacco, siuè Alcuino, qui eiusdem Caroli Magni Magister fuit, huius hymni auctores habitos Ambrosium, & Augustinum, iuxta fidem Ioannis Balei Angli *Centur. II. Scriptorum Britaniæ*; ibi enim Flacci Albini opuscula enumerans, sic habet: *Orationem Dominicam, Symbolum Apostolorum, & Canticum Ambrosij, & Augustini carmine edidit, cum alijs adhuc multis*, vt in *Collect. Test. de B. Alchuino Abbate* post eius Vitam in initio Operum eiusdem Alchuini per Andream Quercetanum editorum *Lutet. Parif.* 1617.

492 Ex quibus; si illis temporibus hæc erat de præfati hymni auctoribus sententia, iterum a S. Datio eam exijsse, & desumptam esse conijcio; Cum namque putandum non sit, sine fundamento antiquis illis Caroli Magni, & Albini Flacci temporibus, & S. Datio proximioribus *Te Deum laudamus* hymnum SS. Ambrosij, & Augustini inscriptum, & habitum fuisse, verisimile mihi omninò est, quod tunc extiterit eius Chronicon, & ex eo tunc talis notitia desumpta; prout & sapientissimus Io. Mabillon *d. cap. 6. de Azimo*, ex hoc Caroli Magni Psalterio sufficienter sic insinuat: *Hinc apparet, persuasionem de Auctoribus istius Cantici* (scilicet Ambrosio, & Augustino) *non esse admodum nouam, & recentem: sed aut ipsius Datij tempore, aut paulò post receptam*. Adeoque, vt rem concludam, ex his, & hucusque dictis, sufficienter verificatum S. Datij Chronicon, cum (præter adducta in *Quodlib. Regul. n. 507.*) in rebus antiquis, *de quibus vera, & certa scientia haberi non potest, sufficiat veritati appropinquare*, vt ex Hugone de S. Vict. in *Elucidator. cap. 18.* & Liuio *lib. 5. Decad. 1.* contrà curiosos *recentiores delicatioris stomachi, & palati, quam cæteri, qui vellent omnia lucidè comprobata, ac si forent Ectypa Codicis*, obseruat Saluator Vitalis in *Theatr. Triumphal. Mediol. ad ann. Christ. 34. nu. 4. pag. 201.* Vndè sequitur, nullum esse fundamentum denegandi a SS. Ambrosio, & Augustino compositum hymnum *Te Deum laudamus* iuxta allatam à S. Datio relationem.



## §. XIII.

### *Eiusdem hymni Auctores confirmantur SS. Ambrosius, & Augustinus.*

493 CÆterum non ità initimur S. Datij Chronico, vt ipso non subsistente excludantur Ambrosius, & Augustinus ab eius hymni compositione; vt enim cum Puricello adnotauimus *num.* 461. vana esset talis illatio. Quarè dato, & non concesso, quod S. Datij Chronicon chimericum sit; & quod illud, quod Datij dicitur, non illius Sancti Episcospi, sed alterius Datij fuerit: quin etiam, quod nullum aliud Datij Chronicon extiterit, quam quod modò Datij Chronici titulum portat, seù Historia Landulphi senioris eo supposito *Chronica Datij Archiepiscopi nuncupata* titulo; cum tamen tam in Chronico, quod alterius Datij dicitur, quam in hac Landulphi historia eodem teste Puricello *d. cap.* 39. *num.* 21. legantur, quæ de hymni *Te Deum laudamus* auctoribus Ambrosio, & Augustino ex S. Datio dedimus *num.* 455. hoc satis est, vt quam rationabiliter possint illi pro auctoribus haberi, cum supponendum sit, id ex antiquis monumentis ab eo altero Datio, & Landulpho acceptum, prout idem Mabillonius *ibid. cap.* 3. per hæc verba: *Interim noto Chronicum istud, etsi recentioris sit Auctoris* (scilicet post S. Datium) *non tamen continuò reiicienda esse, quæcumque in eo leguntur, maximè singularia facta* (vt hoc de hymni *Te Deum laud.* origine) *quæ nonnisi ex antiquioribus monumentis accipere potuit ille quicumque est auctor.* Quod repetit & *cap.* 6.

494 Est insuper adeò communis, & inueterata hæc opinio, vt ipsa sufficiat etiam præciso Datij Chronico. Et quoad antiquitatem liquet ex iam dictis *num.* 490. 491. quibus addi potest auctoritas tum Landulphi senioris, qui de 1080. scribebat, quandoquidem & ipse *lib.* 1. *Historiar.* idem refert, vt modò diximus; tum Iacobi de Voragine, qui in *legend. Sanctor. cap.* 119. (vbi de S. Augustino) scribit: *In aliquibus autem libris antiquis titulus talis præponitur* (hymno scilicet T. D. L.) *Canticum ab Ambrosio, & Augustino compilatum*; Cum namque de 1290. obierit, longè antiquiorem eam sententiam fuisse quisque comprehendet; tum etiam aliorum antiquorum Scriptorum, de quibus mox. Quo verò ad communem sensum patet, cum non solum suprà laudati *num.* 457. Scriptores ex S. Datij Chronico eum hymnum illis attribuant: sed absolutè etiam eo Chronico non attento SS. Ambrosium, & Augustinum auctores cognoscant, & fateantur alij quam plures.

495 Et vt à M. S. incipiamus, Landulphus ipse senior, qui *loc. cit.* eadem

dem habet, quæ *num.* 455. posita sunt. Beroldus Scriptor Mediolanensis, qui per Puricellum *d. Dissert. Nazarian. cap.* 97. *num.* 1. floruit circiter ann. 1123. in cuius Codicis in Bibliotheca Capituli Metropolit. Mediol. asseruati principio legitur, & extenditur *Hymnus Sanctorum Confessorum Ambrosij, & Augustini de Fide Christiana Te Deum laudamus.* Auctor libri antiqui inscripti *Liber Ystorógffus. I. super Archiepiscopum, ac Clerum, & Laicos Mediolanensium*, de quo *supr. num.* 481. apud quem leguntur eadem, quæ *n.* 455. Gualuaneus Flamma in *Manipul. Florum cap.* 40. in Bibliotheca Ambrasiana. Auctor Chronici *Flos Florum fol.* 81. *pag.* 2. in ead. Bibliotheca. Auctor Catalogi Episcopor. Mediol. de quo iam supra *num.* 480. *verb. S. Ambrosius*, ibi: *Augustinum Manichæum conuertit, & baptizauit. Tunc Ambrosius Te Deum laudamus inquit, & Augustinus Te Dominum confitemur respondit; & sic alternatim concinentes composuerunt.* Auctor etiam Catalogi alterius Archiepiscoporum Mediol. in eadem Bibliotheca Ambrosiana, quem de 1438. ex vetustissimo Chronico transcribi fecit Michael Pizzolpassus, seù Auctor eius vetustissimi Chronici *verb. Ambrosius* sic: *Ambrosius Te Deum laudamus incæpit, Augustinus Te Dominum confitemur respondit;* & iuxta Puricellum *d. cap.* 39. *num.* 18. Auctores omnes similium Catalogorum M.S. antiquor. quos ipse videre potuit in eadem Bibliotheca, idem sentientes. Franciscus item Pizzolpassus, qui de 1433. ad 1441. fuit Mediolanensis Archiepiscopus, in *Decret. de Reformat. Ambrosiani Officij M.S.* in Archiuio Monasterij S. Ambrosij Mediolani, hæc habet: *In primis namque videmus in principio Psalterij Ambrosiani describi per singulas Ecclesias, & contineri illud gloriosum laudabile, & deuotissimum Canticum, seù Symbolum, quod incipit Te Deum laudamus. Opus quidem illius Sanctissimi Patris nostri Ambrosij præexcellentissimi, & eloquentissimi Doctoris Ecclesiæ, ac gloriosi, ac excellentissimi etiam Ecclesiæ Doctoris Augustini in illo sacratissimi sui Baptismatis actu compositum, & alternis vicibus per illos Sanctos Patres decantatum.* De his quidem omnibus dici potest, quod cum Ioan. Mabillon paulò antè dictum est, seù certam fidem facere de præfati hymni auctoribus Ambrosio, & Augustino, cum *nonnisi ex vetustioribus monumentis id accipere potuerint.*

496 Quibus addendus Cardinalis Bona in memoria M.S. correctionum, quas Psalterio Romano antiquo, quo nunc sola Basilica Vaticana vtitur, adhibendas adnotarat, cum adhuc esset Monachus, & quam per præfati D. Ciampini manus ab egregio, & ob suam eruditionem celebri viro Abb. Pallaggio obtinui, vbi sic. *Corrigendi. Pag.* 27. *Quamuis hymnus Te Deum laudamus in Psalterio M. S. Basilicæ Vaticanæ nomen præferat S. Sisebuti, non est tamen recedendum ab antiqua traditione, quæ SS. Ambrosio, & Augustino ipsum tribuit, cum sit communiter recepta, neque satis constat, quis fuerit ille S. Sisebutus. Ab alijs tribuitur S. Nicetio, à quibusdam S. Abundio, vt obseruo*

*in meo tractatu de Diuina Psalmodia cap.16.§.12.num.3. Delendum igitur nomen S. Sisebuti, & substituendum Sanctorum Ambrosij, & Augustini.*

497 Ex impressis verò Honorius Presbyter Augustodunensis in *Specul. Eccles.* siue in *Sermon. de S. Augustino*. Radulphus Tungrens. de *Canon. obseruant. propos.* 13. Iacobus de Voragin. *loc. cit.* Iodocus Clicthouæus in *Elucidator Eccles. part.2. in princip.* Guilelmus Durandus *lib.* 5. *Diuin. Offic. cap.3. num.31.* S. Antoninus Episcop. Florent. *Chronic. part.2. tit.10. cap.8. §.1.* Donatus Bossius in *Chronic. Mediol.* Philippus Bergomens. in *Supplem. supplem. ad ann. Christ. 365* Bernardinus Corius *Hist. Mediol. ad ann. 387.* M. Antonius Sabellicus *Ennead.7. lib.9.* Bernardus Zane Episcopus Spalaten. *Orat. habit. in Concil. Lateranen. V. fin. sess.* 1. Pamelius in *not. ad S. Cyprian. lib. de Mortalit. fin.* Paulus Morigia de *Nobilit. Mediol. lib. 1. cap.12. & Histor. Mediol. lib.2. cap.5.* Philippus Ferrarius *Catalog. Sanctor. 28. Augusti.* Antonius Demochares aduers. Missoliturgic. *lib.4. cap. 12. pag. 39. litt. K.* Gregorius Valentianus in *Apparat ad Hymnod. SS. PP. §. quod Canticum.* Auctor Prolog. ad *Regul. S. P. August. post Turrecremat. & Smaragd. in Regul. S. Benedic. impress. Colon. Agrip.* 1525. Cornelius a Lapid. in *Apocalyps. cap. 7. vers. 12. pag. m. 151. col. 1. litt. A.* Corolus a Basilica Petri Episcopus Nouariensis in *scriptis ab eo editis Nouariæ de 1611. pag. 178.* Candidus Brognolus in *Alexiacon tom.2. disp.4. num.1000.* Vincentius Tancredus de *Religion. tract.3. lib.4. disp.1. num. 9.* Augustinus Cermellus de *Vit. S. Augustini cap.43.* Hieronymus Carellus *Doctrin. Sacr. Rit. Dialog.31.* Ioannes Baptista Villa in *Tract. sept. Eccles. Mediol. in S. Ambros. pag.* 54. Carolus à Turre in *lib. Ritratt. di Milan. verb. Eccles. S. Augustini pag.* 183. Anacletus Siccus *Hymnod. Eccles. lib.2. cap.5.* Antonius Maria Campi *Histor. Eccles. Placentiæ tom. 1. lib. 4. ann. 388.* Theophilus Raynaud *tom. 6. in Sacr. Achatist. cap.9. pag.516. col.1.* Ferdinandus Vghellus *Ital. Sacr. tom. 4. col.32.* D. Ios. Hieronym. Semenzius in eleganti *Paraphras. Mystic. d. Hymni*, Petrus Paulus Bosca in *d. Martyrolog. Mediol. Eccles. ad diem 5. Maij.* Et ne plures adducam ferè omnes ita sentient non solum ex inueterata traditione Mediolanenses, vt testatur Puricellus in *Monument. Basilic. Ambrosian. nu. 300.* sed exteri quoque, testibus Clicthouæo in *Elucidator. Eccles. lib.2. Cantic. 1.* Carello *loc. cit.* ibi: *Vndè ferè ab omnibus inscribitur Canticum Sanctorum Augustini, & Ambrosij*; & signanter ipsa S. Mater Ecclesia *Te Deum laudamus* (sic Bellarminus de *Scriptor. Eccles. verb. Ambrosius in not. ad tom.5.*) *in Diuinis officijs Ambrosij, & Augustini canticum vocat*, seù Romana, Ambrosiana, & Benedictina, cum in earum Breuiarijs vtrique Sancto adscribatur, *Te Deum laudamus* (sic Benedictus Hæftenus *Disquis. Monast. lib. 7. tract.6. Disq. 8. num. 3.*) *Ambrosio, & Augustino hic hymnus adscribitur in Breuiario Romano, Ambrosiano, & Monastico, & alijs*, vt potè Prædicatorum, Humiliatorum, Carnotensis Ecclesiæ in *Biblioth. Ambrosiana*, & Minorum,

vt in eorum *Processionali Romano impress. Venetijs de* 1513. instante F. Liberio Paderbornense eiusd. Ordin. Minor. Quò circa (vt cum Puricello *d. nu.* 18. loquar) *non immeritò hæc sententia credi potest Ecclesiastica item traditionis testimonio comprobata*; adeòque nullatenus reijcienda, vt benè Lorinus in *Psalm.* 27. *num.* 9. sic: *Adeò recepta traditioni propterea contradici non debet*; quem sequuntur Hæftenus *loc. cit.* Cardin. Bona *cit. cap.* 16. §. 12. & Dominicus Magrius in *Not. Vocabul. Eccles. verb. Te Deum &c.* Quod certè si perpendissent aliqui, non tam faciliter ex solo licet ob tenuissimas rationes suspecto S. Datij Chronico, SS. Ambrosium, & Augustinum præfati hymni auctores denegassent.

## §. XIV.

### *Tentzelij satisfit rationibus.*

498 EX dictis tandem apparet, quam gratis *loc. supr. num.* 13. hæc scripserit Tentzelius: *Cæterum eamdem consuetudinem hodiernam* (de cantu alternato loquitur) *seruat hymnus noster Te Deum laudamus, quando multis in locis per duos choros decantari solet. Vndè forsan occasionem arripuerunt nonnulli Ambrosio, & Augustino eum adscribendi; cùm Mabillonius pag.* 389. 390. *probatum dederit, Augustinum alternatim canendi morem in Africanam etiam Ecclesiam introduxisse*. Et iterum *num.* 14. vbi nimis liberè fabulam appellat hanc opinionem. *Sed quoniam interest fabularum etiam originem nosse, operam dabimus, vt eam coniecturis assequamur. Constabat inter omnes, Ambrosium Græcos imitatum in cantu antiphonario, & hymnis Ecclesiasticis; quarè nonnulli deprehendentes hymni nostri* (Te Deum laudamus) *cum Græcis conformitatem, nec auctorem certè scientes, Ambrosio conuenientissimè adscribi posse censuerunt; accedente in primis modo canendi, ad quem in Ecclesia mutatis vicibus, & versibus, hoc symbolum alternatim decantare consueuerunt, vt Prætorius commonuit. Fortassè etiam confirmati sunt fabulæ artifices, quando apud Augustinum honorificam hymnorum Ambrosianorum mentionem repererunt, nostrumque* (Te Deum &c.) *neutro indignum esse statuerunt.*

499 Apparet, inquam, ex hucusque dictis non exhis leuiusculis, quæ meditatur Tentzelius SS. Ambrosio, & Augustino inscriptum *Te Deum laudamus*. Sed quem Auctorem ipse adducit? Quale huius inuentionis inditium? Quinam præfati artifices? A quo ea, quæ scribit, illi reuelata? Nunquid solus hymnus *Te Deum &c.* distinctis choris canitur, vel num omnia, quæ sic cantantur, S. Ambrosio dantur, vt ideò ipsi alternati cantus in Occidentali Ecclesia auctori, debuisset ille hymnus attribui? Et si ex eo, quod in Mediolanensem Ecclesiam cantum alternatum (de qua

re seq. *Disquisit.*) S. Ambrosius induxerit, illi dicit adscriptum *Te Deum laudamus*, qui alternatè canitur, cur non potius adscriptus alicui ex Orientalis Ecclesiæ Patribus, apud quos primò cantus reciprocatio inualuerat, attenta præsertim eiusdem cum d. Ecclesiæ hymnis, quam ipse iactat, conformitate? Cur Mediolani Ambrosio, & non Constantinopoli Chrysostomo, qui vt *n.*524.525. modo, quo & Ambrosius, hymnos cani instituit à Populo? Insipienter nimis ex hoc antecedenti: *Ambrosius cantum alternatum in Mediolanensem Ecclesiam induxit, & indè Augustinus in Africam transtulit*, deducta fuisset hæc consequentia. *Ergo hymnus Te Deum laudamus, qui alternatim canitur, fuit ab illis compositus*. Sicut ex hoc consimili: *Ambrosius Græcos imitatus hymnos cani instituit, & Augustinus eos laudauit*, hæc alia. *Ergo ab illis compositus Te Deum &c. qui cum Græcorum hymnis habet conformitatem*, quam tamen non habet, vt vidimus. Vndè tot sapientibus, qui Ambrosium, & Augustinum eius hymni Auctores scripserunt, vt nimis inofficiosa attendenda non est hæc Tentzelij ex remotissimis, disparatis, & inuerisimilibus coniecturis, ne dicam fabulosa, arbitraria excogitatio.

500 Vnum tamen eius, quod *ibid. num.* 12. proponit, superest sub hac forma argumentum. *Quis sibi persuadeat, Augustinum in libris Confessionum, & Ambrosij hymnos, & eorum vim ad animos commouendos, & omnia præcipuè notatu digna in baptismo suo gesta commemorantem, id prætermissurum fuisse, quod à sequiorum temporum Scriptoribus pro miraculo habetur, & baptismati suo splendorem, & Ambrosianorum canticorum efficaciæ plurimum ponderis addidisset? Quis hanc, siuè incuriam, siuè negligentiam Augustino tribueret, quod peculiare Diuinæ assistentiæ, ac bonitatis ergà se argumentum tam facilè memoria labi passus fuit, nec cæteris in Confessione sua addidit; cuiusmodi plurima in toto isto opere præcenset, debitisque laudibus prosequitur? Qui factum est, vt Possidius in vita Augustini miraculosam hymni originem pariter conticuerit?*

501 Sed facilis est responsio. Ex negatiuo argumento nihil euinci. Vim aliquam haberet (transeat) si omnia vel sui baptismi, vel suæ vitæ aut Augustinus ipse in suis Confessionibus descripsisset, aut in eius vita Possidius, qui tamen nec omnia scire potuit, cum eius baptismo non interfuerit. Sed oh quot omissa! Negari nequit, in aliqua Ecclesia, aut in Fonte baptismi publico baptizatum Augustinum (ex quorum ignorantia non leuis apud Mediolanenses controuersia) & quidem a S. Ambrosio, & aliquo statuto tempore, & aliquo assistente Patrino, & veste etiam saltem candida, vt multis placet, indutum, coram matre Monica, copioso adstante populo, & tota Vrbe exultante; ac etiam in Fide confirmatum; & alia multa, vt de Fidei professione, de pænitentia illi iniuncta, de pedum ablutione iuxtà morem Ecclesiæ Mediolanens. de quo Vicecomes de *Ritib. Baptism. lib.3.cap.*12. Andreas Saussay in *Panopl. Clerical. lib.*2. *cap.* 1. §. 5. Iacobus

Gretse-

Gretserus de *Pedilauio cap. 3. & 4.* Mendoza, & Gonzal. ad *Concil. Eliberitan. can. 48.* Cornel. à Lapid. in *Ioann. cap. 13. v. 7.* & de vestium depositione, vt idem Vicecomes *ibid. lib. 4. cap. 10. & seq.* & de *Ritib. Confirmat. lib. 1. cap. 15.* & de alijs in baptismo vsitatis, & de quibus strictim Ioannes Cabassutius in *Notit. Concil. sæcul. II. differt. 4.* de quibus omnibus, nec verbum in Augustino, qui paucis syllabis *Confess. lib. 9. cap. 7.* totam baptismi seriem complectitur dicens: *Et baptizati sumus, & fugit à nobis sollicitudo vitæ præteritæ.* Si per hæc verba intelligit Tentzelius *omnia præcipuè notatu digna in baptismo sua gesta* ab Augustino commemorata; iam & de hymno *Te Deum &c.* mentionem in eisdem verbis factam prætendere potero. Recordetur Tentzelius Augustinum *ibid. cap. 8.* dixisse: *Multa prætereo, quia multum festino;* & agnoscet, non omnia ab Augustino descripta (vt ipse non benè supponit) quæ de suo adnotari poterant baptismo; adeoque nec indè arguendum, non tunc temporis compositum *Te Deum laudamus.*

502 Transeat tandem huiusmodi hymnum à sequiorum temporum Scriptoribus plurimi factum; numquid propterea tunc commemorandus? Negatur; cum tunc tantummodò eo fine recitatus fuerit, vt Deo grates persoluerentur, nullo habito ad futura respectu; licet ex post sequentibus illum amplexa fuerit Ecclesia, & illi veneratio conciliata. Et huius hymni commemoratio parum aut splendoris Ambrosij canticis addidisset, aut ad extollendam in Augustinum Dei gratiam iuuasset; cum iam ex alijs hymnis æquè in Ecclesia receptis, satis æstimata fuerint, & in dies æstimentur Ambrosij cantica, & sufficienter ab Augustino ipso, prout *num. 449.* videre est, laudata; & ex ipsa Augustini & miris modis operata conuersione, ab eodem in suis Confessionibus descripta, pro Dei misericordiæ admiratione concilianda materia suppetat non parua, absque eo quod ad huiusmodi effectum hymni in baptismo decantati fuerit commemoratio necessaria, seu per Augustinum ipsum facienda.

Ab alijs abstineo, quia hæc satis videntur pro hoc argumento; sicut & prædicta omnia pro veritate, & in Sanctum Patrem deuotione de hoc hymno sufficere. Et ideò

*TE DEVM LAVDAMVS.*



DIS-

# DISQUISITIO SECVNDA.

## De cantu à D. Ambrosio in Mediolanensem Ecclesiam inducto.



*Isquisitioni huic viam aperit eruditissimus Ludouicus Thomassinus in suo nunquam satis laudato*, De Vet. & Nou. Ecclesiæ Disciplina *opere. Cum namque, vbi ego & antiquam Mediolanensis Ecclesiæ Psalmodiam ad instar Alexandrinæ diù putaueram, ipsum* ibid. part. 1. lib. 2. cap. 73. *id incredibile asserentem comperissem, discendi ardor, & amor veritatis, si fortè tanti viri sententiam amplecti daretur, rem mihi examine dignam suaserunt.*

### §. I.

*De quibus procedat dubitatio.*

503 SIc itaque ibid. *num.* 5. Thomassinus, Dubitari hic potest, an illud instituerit tum Ambrosius, vt qui Psalmos antè tantum recitabant, canere iam inciperent? an vt alternis caneretur, & ab ipso caneretur populo, cum antè vnus cecinisset Cantor, auscultantibus cæteris, & orantibus, vel plures cecinissent cantores, non simul, sed per vices? Augustini verba id magis suadere videntur, institutum tunc primò fuisse cantum ipsum: *Institutum, vt canerentur hymni, & psalmi.* Vix tamen adduci possum, vt credam in Ecclesia Latina annis penè quadringentis psalmorum morem fuisse recitationem, cantum nullum, cum psalmi ipsi cantica sint, cum psallere sit canere, cum cantus, & psallendi toties meminerit Paulus, Quod autem ait Augustinus, Ambrosium id instituisse secundum.

dum morem Ecclesiarum Orientalium, de alterno ipsius populi cantu dicere videtur, quem paulò antè Diodorus, & Flauianus Antiochiæ instituerant. Neque enim tam multi anni interfluxere, vt eo temporis interuallo in ea re non potuerit Ecclesia Mediolanensis ab Antiochena discrepare. Credibile autem nullo modo fuerit totis quadringentis annis, quos psalmos Orientalis Ecclesia caneret; ab Occidentali esse dumtaxat recitatos. Paulinus Ambrosij vitæ Scriptor disertè id institutum docet ab Ambrosio, vt alternis caneretur. Hoc enim solum vox *Antiphonæ* & Græcis tunc, & Latinis sonabat, ad quos è Græcis defluxit. Imò indicat Paulinus, eum morem ab Oriente profectum. Ità enim ille: *Hoc tempore primò Antiphonæ, Hymni, ac Vigiliæ in Ecclesia Mediolanensi celebrari cœperunt.* Hæc Thomassinus.

504 Et quidem certum est, aliquid circà cantum in Mediolanensi Ecclesia à S. Ambrosio innouatum, vt ex his S. P. Augustini *lib. 9. Confess. cap. 6. & 7.* verbis: *Quantum fleui in hymnis, & canticis tuis suauè sonantis Ecclesiæ tuæ vocibus commotus acriter. Voces illæ influebant auribus meis, & eliquabatur veritas tua in cor meum, & ex ea æstuabant indè affectus pietatis, & currebant lachrymæ, & benè mihi erat cum eis. Non longè cœperat Mediolanensis Ecclesia genus hoc consolationis, & exhortationis celebrare magno studio fratrum concinentium vocibus, & cordibus. Nimirum annus erat, aut non multò amplius, cum Iustina Valentiniani Regis pueri mater hominem tuum Ambrosium persequeretur hæresis suæ causa, qua fuerat seducta ab Arianis. Excubabat pia plebs in Ecclesia mori parata cum Episcopo suo seruo tuo. Tunc hymni, & psalmi vt canerentur secundum morem Orientalium partium, ne populus mæroris tædio contabesceret, institutum est; & ex illo in hodiernum retentum multis iam, ac penè omnibus gregibus tuis, & per cætera Orbis imitantibus.* Sicut ex his Paulini in S. Ambros. Vit. *Hoc in tempore primum antiphonæ, hymni, ac vigiliæ in Ecclesia Mediolanensi celebrari cœperunt, cuius celebritatis deuotio vsque in hodiernum diem non solùm in eadem Ecclesia, verùm per omnes penè Occidentis Prouincias manet.* Quid autem illud sit: hoc opus, hic labor, cum varij varia scripserint.



## §. II.

### *Prima sententia de cantu alternato.*

505 Alternationem in cantu opinantur nonnulli à S. Ambrosio inductam; inter quos Polydor. Virgil. de *Rerum inuent. lib.6. cap.2.* Azor. *Instit. moral. tom.1. lib. 10. cap.7. q.5.* Lessius de *Iust. & Iur. lib.2. cap.27. num.52.* Suarez *tom.2. de Relig. lib.4. cap. 12. num. 1.* Nebridius à Mundelheim *Antiquar. Monast. epist.65. fin.* Gauantus ad *Rubr. Breuiar. sect.5. cap.8. nu.15.* Anacletus Siccus de *Eccles. Hymnod. lib.1. cap.4.* Carolus Macignus de *Hor. Canon. cap.59. num. 56.* Barbos. ad *Cap. Dolentes. de Celebrat. Missar. num.14.* Frances de *Cathedral. cap.5. num.188.* Stephanus à S. Gregorio, de *Vincul. Diuin. pietat. cap.73. num. 5.* Nicolaus Baldellus *Theol. moral. tom.2. lib.2. disp.33. num. 15.* qui absolutè cantus alternati in Occidentali Ecclesia auctorem faciunt S. Ambrosium.

506 Idem volunt, qui S. Ambrosium ritum canendi antiphonas à Græcis mutuatum fuisse scribunt, vt S. Isidorus *lib. 1. de Eccl. offic. cap. 7.* ibi: *Antiphonas Græci primi composuerunt alternatim concinentibus, quasi duo Seraphim, duoque testamenta inuicem sibi conclamantia. Apud latinos autem primus beatissimus Ambrosius Antiphonas constituit, Græcorum exemplum imitatus.* Sigebertus in *Chron. ad ann. 387.* qui pariter sic: *Ambrosius Episcopus ritum antiphonas in Ecclesia canendi primus ad Latinos transtulit à Græcis: apud quos hic ritus iam dudum inoluerat ex instituto Ignatij Antiocheni Episcopi, & Apostolorum discipuli, qui per visionem in cælum raptus vidit, & audiuit quando Angeli per antiphonarum reciprocationem hymnos Sanctæ Trinitati canebant;* Quos sequuntur Turrecremata in *Regul. S. Benedict. tract.66.* Radulphus Tungrensis *lib. de Canon. obseruant. propos. 12.* Io: Stephanus Durant. de *Ritib. Eccles. lib.3. cap.17. nu.4.* Antonius Demochares aduersus Missoliturg. *lib.4. cap.12. pag.39. E.* Thomas Valdensis *tom.3. tit.2. cap.20. num.5.* Bellarminus *tom.2. de Bon. oper. in partic. lib. 1. cap. 14. §. porrò vsum.* Iacobus Bayus in *Theatr. Scient. lib.4. cap. 12. §. Antiphona.* Antonius Perez in *Regul. S. Benedic. ad cap.9. num.9.* Benedictus Hæftenus *Disquisit. Monast. lib.7. tract.4. disq.3.* Gisbertus Scheuichauius de *Ecclesiastic. Vit. & morib. lib. 1. cap.55. §. de Antiphonis.* Petrus Halloix *Not. in cap.5. Vit. S. Ignatij.* Dominicus Magrius in *Notitia Vocabul. Eccles. verb. Antiphona;* Bernardus Bissus in *Hierurg. litt. P. num.251. §.20.* tenentque Iacobus Clicthoueus de *Antiphon.* & Michael Timoteus in *QQ. de Diuin. Offic. tract.2. q. 23.* sicut qui eumdem S. Ambrosium *canendi modum per antiphonas* instituisse declarant, vt Marcellus Francolinus de *Hor. Canonic. cap. 3. num. 8.* & Cardinal

Bona

Bona de *Diuin. Psalmod. cap. 16. §. 9.*

507 Id autem deducunt aliqui ex eo, quod Paulinus in Vit. S. Ambrosij scripserit, vt vidimus: *Hoc tempore primùm antiphonæ in Ecclesia Mediolanensi celebrari cœperunt*; ex quo postea id eos omnes desumpsisse puto, qui antiphonas a S. Ambrosio institutas tradiderunt, vt præter mox adductos, Valafridus Strabo *lib. de Reb. Eccles. cap. 25.* Guilelmus Durandus in *Rational. Diuin. Offic. lib. 5. cap. 2. num. 26.* Smaragdus in *Regul. S. Benedict. cap. 9.* Gauantus *ead. sect. 5. cap. 7. num. 2.* Io: Baptista Rubeus in *Nou. Rational. Diuin. Offic. lib. 3. cap. 7.* & alij. Antiphona namque, si Græca attendatur interpretatio, *Vocem reciprocam significat*, vt Amalarius de *Eccles. Offic. lib. 4. cap. 7.* Bellarminus *eod. cap. 14.* Gauantus *ibid. num. 1.* scilicet *duobus choris alternatim psallentibus*, vt Rabanus Maurus de *Instit. Cleric. lib. 1. cap. 33.* quibus addunt, *ordine commutato* Smaragdus *loc. cit. fin.* siuè *de vno ad vnum* Albinus Flaccus *lib. de Diuin. offic. tit. de celebrat. Miss.* & ex laudato S. Isidoro *lib. 6. Ethymol. cap. 19.* Tungrensis *cit. propos. 12.* Io: Stephanus Durant. *d. cap. 17. num. 1.* Francolinus *eod. cap. 3. num. 20.* Lorinus in *psal. 67. ad vers. 18. §. Millia lætantium.* Perez *loc. supr.* Rubeus *cit. cap. 7.* a quibus non dissentiunt Azorius *eod. lib. 10. cap. 15. q. 5. §. Quæres quid.* Suarez *eod. lib 4. cap. 12.* Hugo Menardus in *Concord. Regul. cap. 23. appendic. 5. in Not.* & Card. Bona *loc. supr.* quod scilicet sit *vox contrasonans*, quod per cantum reciprocum, & alternatum parum dissimilibus verbis explicant. Ex his inquam, quod scilicet S. Ambrosius antiphonas induxerit, & quod antiphonæ alternationem significent, alternatum cantum ab eo in Ecclesiam Mediolanensem inductum opinantur multi, & sigillatim ipse Thomassinus, vt ex eius suprà adductis verbis; Vbi & addit, indicare Paulinum, hunc morem ab Oriente profectum; quod tamen ego perpensis Paulini verbis nunquam deducere potui.

508 Alij verò, & non pauci, id ex S. P. Augustino deducere conantur, qui Sanctum Ambrosium Orientalium morem in hoc imitatum scripsit: *Tunc hymni, & psalmi vt canerentur secundum morem Orientalium partium, ne populus mæroris tædio contabesceret, institutum est.* Quod tamen in idem recidit, cum eatenus cantus alternatus ex Orientalium more inferri possit, quatenus, cum antiphonæ, quas alternationem importare, & a Græcis ad Mediolanensem Ecclesiam translatas vidimus, a Græcis ipsis fuerint primùm inuentæ, vt S. Isidorus *d. lib. 1. de offic. Eccles. cap. 7.* Alcuinus *loc. supr.* Rabanus Maurus *ibid. lib. 2. cap. 50.* his eisdem verbis referunt: *Antiphonas Græci primùm composuerunt*; seu, vt mox iidem explicant, cantum alternum instituerint, *duobus choris alternatim concinentibus*, & præter Smaragdum ad *cit. cap. 9.* ibi, *quod genus psallendi Græcos inuenisse traditur*, admittunt Suarez *eod. cap. 12. num. 1. fin.* Rubeus *cit. cap. 7.* & ferè omnes supra laudati Scriptores. Cum, inquam, hic reciprocus cantus fuerit ab ipsis

iuentus, ſupponendum omninò apud Græcos ipſos talem cantum inualuiſſe, vt apertè teſtatur Socrates, & ij ferè omnes, de quibus infrà, vbi de S. Ignatio huiuſmodi cantus auctore; & quorum loco pro nunc vnus ſufficiat S. Baſilius *epiſt.63. ad Clericos Neoceſariens*; contra enim quoſdam, qui eum arguebant, eo quod ſit *vetus apud nos immutata canendi conſuetudo*, ſic habet: *De nocte ſiquidem Populus conſurgens antelucano tempore domum precationis petit: inque labore, & tribulatione, ac lachrymis indeſinentibus facta ad Deum confeſſione, tandem ab oratione ſurgentes ad pſalmodiam inſtituuntur. Et nunc quidem in duas partes diuiſi alternis ſuccinentes pſallunt; vtque ex eo ſimul eloquiorum Dei exercitationem, ac meditationem corroborant; & cordibus ſuis attentionem, & reiectis vanis cogitationibus, mentis ſoliditatem ſuppeditant. Deindè vni ex ipſis hoc muneris dato, vt quod canendum eſt, prior ordiatur; reliqui ſuccinunt; atque ità pſalmodiæ varietate, precibuſque ſubinde interſertis noctem ſuperant. Illuceſcente iam die pariter omnes velut ore vno, ac corde vno confeſſionis pſalmum Domino offerunt, ac ſuis quiſque verbis reſcipiſcentiam profitentur. Horum gratia ſi nos fugitis, fugietis ſimul & Egyptios, fugietis Lybiam vtramque, Thebæos, Palæſtinos, Arabes, Phœnices, Syros, & qui ad Euphraten habitant, & vt ſemel dicam, omnes apud quos vigiliæ, ac preces communeſque pſalmodiæ in pretio ſunt.* Vndè, cum appareat, iam apud Orientales huiuſmodi reciprocum cantum inualuiſſe, Orientalium morem cum S. Ambroſium imitatum fuiſſe ſcribit Auguſtinus, de cantu alternato, locutum credunt ſe poſſe licitè Auguſtinum interpretari.

## §. III.

### *Secunda, de cantu populi, opinio.*

509 ALtera ſententia eorum eſt, qui ritum à S. Ambroſio in cantu inductum, in hoc conſiſtere ſpecialiter arbitrantur, quod non tam à Clero, quam plebe ipſa hymnos, & pſalmos alternatim decantari primus ibi inſtituerit. Et quidem quoad plebem ſic Valafridus Strabo *d. cap.25. Ambroſius Mediolanenſis (vt in libris Confeſſionum ſuarum B. Auguſtinus teſtatur) libros diuinæ laudationis populo componens perſecutionem Iuſtinæ Auguſtæ rerum nouitate leniuit. Quo in tempore, ſicut etiam in vita ipſius Ambroſij ſcribitur, antiphonæ, hymni, & vigiliæ in Eccleſia Mediolanenſi celebrari cæperunt.* Bellarminus *d. lib.1. de oper. partic. cap.16.* ſuprà poſita Sancti Auguſtini verba *Tunc hymni &c.* explicans, ſic habet: *Fortaſsè loquitur Auguſtinus non de cantu abſolutè, ſed de cantu totius populi. Anteà ſiquidem pſalmum cantabat vnus tantum, audientibus cæteris. Vndè eſt illud Hieronymi epiſt. ad Ruſtic. Dicas pſalmum in ordine tuo. Fortaſsè etiam ſoli Clerici,*

*vt nunc fieri videmus*, *canebant*. *Ambrosius autem ad leniendum mærorem populi in persecutione Iustinæ instituit*, *vt totus populus caneret*. Laurentius item à Beyerlinck in *Magn. Theatr. Vit. human. verb. Poæta. tit. Hymnographi*, sic: *B. Ambrosius Mediolanensis Episcopus hymnos instituit*, *qui adhuc Ambrosiani vocantur*, *vt à plebe Catholica in morem Orientalium decantarentur ad leuandum mærorem*, *quem ex Arianorum insidijs assiduè capiebat*, & iterum expresius *verb. Cantus tit. Vsus antiquus in Ecclesi.* sic. *Augustinus illi* (Ambrosio) *adscribit*, *quod iuxtà morem Orientalium Ecclesiarum vsum cantandi in officijs diuinis introduxerit in Ecclesia Mediolanensi*, *nempè vt totus Populus concineret ad leniendum mærorem*, *qui erat propter persecutionem Iustinæ*. Idem docet Gauantus *ibid. sect. 5. cap. 6. num. 2.* Valafridum secutus.

510 Sed quod difficultatem pati non videtur, est ipsa S. Ambrosij confessio tum in *psalm. 1.* ibi: *Mulieres Apostolus in Ecclesia tacere iubet*. *Psalmum etiam benè clamant*. *Quantum laboratur in Ecclesia*, *vt fiat silentium*, *cum lectiones leguntur*! *Si vnus loquitur*, *obstrepunt vniuersi*: *cum psalmus*, *ipse sibi effector est silentij*, *omnes loquuntur*, *& nullus obstrepit*. Quæ verba sic in *Disquisit. de Cursu Gallicano num. 13.* intelligit eruditissimus Ioannes Mabillon quatenus *Cum Lector scripturas recitaret vix impetrari poterat silentium*: *cum verò Psalmus cantaretur*, *obstrepebat nemo*, *quoniam omnes cantu occupati erant*. Vndè de Mediolanensis Ecclesiæ cantu tamquam certam hanc firmat sententiam. *Quod populus*, *idest vterque sexus psalmos promiscuè sed alternis cantaret*. Tum in *Hexamer. lib. 3. cap. 5.* ibi: *Benè mari plerumque comparatur Ecclesia*, *quia primo egredientis populi agmine totis vestibulis vndas vomit*. *Deindè in oratione totius plebis tamquam vndis refluentibus stridet cum responsorijs* (seù vt ibid. Mabillon, alterno cantu) *& antiphonis psalmorum cantibus virorum*, *mulierum*, *virginum*, *paruulorum vndarum fragor resultat*; ex quibus Thomas Valdensis *eod. t. 3. tit. 2. cap. 17. fin.* plebis vtriusque sexus cantum colligit: *Ecce non solum conuentum Religiosorum*, *aut Clericorum cantus*, *sed vtriusque sexus plebis vox in laudem Christi tempore constituto laxata*; sicut & intelligit Thomassinus *loc. suprà* laudato; qui item ad idem probandum, seù ritum alternatè canendi vnà cum plebe, hæc alia eiusdem S. Ambrosij *loc. supr. num. 444.* laudato verba adducit: *Hymnorum quoque meorum carminibus deceptum populum ferunt*. *Quid enim potentius*, *quam confessio Trinitatis*, *quæ quotidiè totius populi ore celebratur?* Quibus nihil clarius pro cantu populi in Ecclesia à D. Ambrosio inducto.

511 Nec deest ipsius S. P. Augustini suffragium, quod scilicet huiusmodi ritus fuerit *secundum morem Orientalium partium*, cum Papulum à primis Ecclesiæ sæculis in Templis canere consueuisse habeamus a Philone *lib. de Vit. contemplat.* seù de *supplic. Virtut.* ibi: *Vbi omnes consurrexere duo Chori fiunt in medio cænaculo*, *alter virorum*, *alter fæminarum*; *cuique suus incentor præficitur*. *Deindè canunt hymnos in laudem Dei compositos*, *&c.* & à

Plinio

Plinio in *Epist. ad Traianum* apud Tertull. in *Apologet. ad vers. Gentes cap. 2.* vbi de primorum Christianorum cantu sic: *Prater obstinationem non sacrificandi nihil aliud se de sacris eorum comperisse, quam cætus antelucanos ad canendum Christo, & Deo.* Item ex Basilio, vt supra vidimus, & ex alijs Patribus ostendunt Baronius ad *ann. Christ. 60.* Spondanus in *epit. ad eumd. ann. n. 13.* Cardinalis Bona de *Psalmod. lib. 1. cap. 1. §. 3. & 4.* Antonius Bellotte in *Obseruat. ad Rit. Eccles. Laudunen. obseru. 34. num. 19.* & fusissimè Demochares *loc. supr. lib. 4. cap. 12.* & signanter ex ijs, quæ de SS. Athanasio, & Chrysostomo scripserunt Socrates, Theodoretus, & Cassiodorus; & de Paulo Samosateno Eusebius, & Ruffinus. Ob quæ omnia in eo firmi sunt aliqui, hoc vnum à S. Ambrosio innouatum, cantum scilicet vnà cum populo alternatum.

## §. IV.

### *Tertia, & vera, de cantu modulato, sententia.*

512 TErtia tandem opinio eorum est, qui modulatum cantum à S. Ambrosio primò in Mediolanensem Ecclesiam inductum credunt, vt ex infra dicendis. Quæ autem præferenda, haud facile iudicium; Cum namque in primis Ecclesiæ sæculis non vna fuerit non solum Diuinorum officiorum regula, determinataque forma, sed varia, varijs in locis obseruata, vt specialiter notant Valafridus Strabo *eod. lib. de Reb. Eccl. cap. 22. & 25.* Guilelm. Durand. in *Proœm. ad Rational. Diuin. Offic. num. 14. & seq.* Pius Rubeus in *Vit. D. Hieronymi controuers. 31.* Ioan. Mabillon in *Musæo Italic. tom. 1. p. 2. Obseruat. ad Rit. Ambrosian. num. 5.* pluribus verò exornant Iosephus Vicecomes de *Missæ Ritib. lib. 2. ferè per tot.* & Christianus Lupus in *Concil. tom. 5. ad Concilij 1. Romani sub Gregorio VII. Decret. 4. per tot.* Sed nec vna canendi forma, quin varius in his, vel illis Regionibus psallendi ritus, vt notauit S. P. Augustinus *Epist. 119. num. 18.* de varijs consuetudinibus sic loquens: *Sicut de hymnis, & psalmis canendis, cum & ipsius Domini, & Apostolorum habeamus documenta, & exempla, & præcepta. De hac re tam vtili ad mouendum piè animum, & recordandum Diuinæ dilectionis affectum, varia consuetudo est*; & etiam obseruarunt Baronius ad *d. ann. 60.* & Spondanus *ibid. num. 14.* ibi: *Licet in vniuerso Christiano Orbe canendi in Ecclesia semper viguerit vsus, tamen non idem vbique seruatus canendi modus.* Cum inquam, varia fuerit apud varias nationes canendi consuetudo, difficilè videtur ex certis principijs stabilire, quid specificè adinuenerit S. Ambrosius.

513 Verior nihilominus vltima mihi semper opinio, vt potè certioribus

bus nixa fundamentis, vt videbimus. Nec obscurè eam insinuauit Radulphus Tungrensis *loc. cit. propos. 12.* vbi de cantus Ecclesiastici origine, & progressu, sic ad rem præsentem. *Ab initio Diuinum officium omnimodò constitutum erat in psalmis absque hoc quod aliqua cantarentur &c. Missæ autem in Ecclesia Dei primitus fiebant cum lectionibus vtriusque testamenti, & Euangelio absque cantu; Ad quas Cælestinus Papa psalmos, sicut ad alia officia decantari iussit: Tamen ex hoc vniuersaliter in Ecclesia Dei cantus non fuit introductus: sed postmodum tempore Theodosij iunioris, sicut in vita B. Ambrosij legitur, in Ecclesia Mediolanensi cantus, & hymni cœperunt frequentari; & tempore successiuo à B. Ambrosio apud Latinos, & ad Missam, & ad alias horas Diuinas cantus publicus cum hymnis metricis est introductus.* Cum namque nequeat explicari Radulphus de Psalmodia, quod scilicet antè S. Ambrosium non psalleret Deo, seù officia Diuina non persolueret, aut Missas non celebraret Mediolanensis Ecclesia, vt benè probat Iosephus Vicecomes de *Ritib. Miss. lib. 2. cap. 12.* per cantum vtique à S. Ambrosio inductum nihil aliud potest venire, nisi forma psallendi, seù cantus modulatus in officijs, Missisque celebrandis. Nec ex eo, quod Tungrensis statim subdat: *Vndè in Chronicis legitur, quod Ambrosius ritum Antiphonarum in Ecclesia canendarum primus à Græcis transtulit ad Latinos,* inferendum, eius sensum fuisse, quod S. Ambrosius introduxerit ritum canendi alternatim; pro hoc enim satis fuisset dicere, introductum à S. Ambrosio *ritum Antiphonarum*, cum ex antiphonæ significatione talem alternationem importari supponatur; nec opus fuisset addere *canendarum:* Quin ex hac additione benè infertur, quod cantus ipse à S. Ambrosio ex Tungrensis mente fuerit inductus.

514 Consentit apertè Nauarrus de *Orat cap. 17. num. 30. & 42.* dum pro huiusmodi instituto S. Ambrosium sic laudat. *Decimum quartum corollarium, religiosam fuisse institutionem B. Ambrosij, vt in Ecclesia Mediolanensi canerentur Diuina officia; Cantus enim est occasio, & præparatio ad magis, & melius orationi vacandum;* vbi apertè loquitur de cantu modulato, tum ex his, quæ *ibid. vtroq. num.* prosequitur; tum ex eo quod Diuina officia antè S. Ambrosium, vt dictum est, persoluebantur; vndè est, quod de sola forma cantus possit esse sermo. Deducit item ex Rabano Mauro Laurentius Beyerlinck. *loc. supr. Verb. Cantus. Tit. Vsus antiquus in Ecclesijs*, dicens: *Sanctum verò Ambrosium in Occidentalibus Ecclesijs hymnorum melodiam introduxisse, videtur insinuare Rabanus Maurus.* Et in Statutis Synodalibus Hildesemensibus *cap. 11.* apud Cornelium Schultingium in *Bibliothec. Eccles. tom. 1. part. 1. cap. 5. princ.* sic quoad formam, & ordinationem rerum Ecclesiasticarum post Constantini Magni conuersionem legitur: *Nam D. Hieronymus Diuinum officium ordinauit, Ambrosius hymnos, & cantum superaddidit. Pachomius, Basilius, & Augustinus & alij Regulas addiderunt.*

§. V.

## §. V.

### *Probatur ex S. P. Augustino tripliciter.*

515 SEd certiora promamus; & cum à nullo melius quam ab occulato teste possit veritas erui, consulendus est Augustinus *loc.cit.*, & illi standū, qui non tamquā audita ab alijs, sed a se ipso conspecta hęc deponit. Primò: Hymnos ab Ambrosio inuentos; licet enim non apertè id dicat Augustinus, cum eodem modo loquatur de Hymnis, & psalmis, quos certum est non ab Ambrosio inuentos, nec eorū vsum in Ecclesiam Mediolanensem ab eodem inductum, sed videatur loqui de cantu hymnorum, & psalmorum iuxta morem Orientalium: *Tunc hymni, & psalmi vt canerentur secundum morem Orientalium partium institutum est*; certum est tamen, a S. Ambrosio esse primò in Mediolanensi Ecclesia adinuentos, vt ex verbis Paulini in *eius vit. Hoc tempore primùm antiphonæ, hymni, &c. celebrari cæperunt*; & assentiuntur quam plures, vt *num.* 448. Secundò: Adinuentum cantum hymnorum, & psalmorum. Tertiò: Secundum morem Orientalium partium. Quartò: Ad solamen plebis. Quintò: Ob persecutionem Arianorum. Et Sextò: Hunc hymnos, & psalmos canendi ritum in cæteras Occidentis Ecclesias difusum. Ex quibus omnibus cantum Ecclesiasticum per notulas, seù vocis variatione modulatum a S. Ambrosio in dictam Ecclesiam primò inuectum satis clarè habemus.

516 Et quidem ex primò, seù ab hymnis, cum hymnus sit ex S. P. Augustino in *Psalm.* 72. laus Dei cum cantico; quod adeò verum putant quam plures, vt hinc, seù ab hymnis, & quem Christus Dominus in cæna cecinit, *& hymno dicto Matth.* 26. & de quibus Paulus in *Epist. ad Ephes.* 5., & *ad Coloss.* 3. & quos a primis Christianis celebratos referunt Philo *lib. de Vit. Contemplat.* Eusebius de *Eccl. Hist. lib.* 2. *cap.* 17. Nicephorus item *Hist. Eccles. lib.* 2. *cap.* 16. argumentum desument ad probandum cantum in Dei Ecclesia ab eius origine viguisse; & vt semel dicam, ferè omnes, qui de hac materia scribunt. Pro quo etiam facit, quod modulatio videatur cum hymnis omninò connexa, adeovt pro hymnis non illos solos habendos esse, *qui metris, vel rhythmis*, (scribit Valafridus Strabo. *d. lib. de Reb. Eccl. cap.* 25.) *decurrunt, quales composuerunt Ambrosius, Hilarius, & Beda Anglorum Pater, & Prudentius Hispaniarum Scholasticus, & alij multi: verum etiam cæteras laudationes, quæ verbis conuenientibus, & sonis dulcibus proferuntur. Vndè & liber Psalmorum apud Hebręos liber Hymnorum vocatur*. Et sic posito, quod S. Ambrosius fuerit hymnorum inuentor, sequitur, quod fuerit & modulationis, scilicet cantus.

517 Ve-

517 Verùm, cum nos iam in *Quodlibet. Regular. à num. 434. & seq.* dixerimus, aliud esse cantum, aliud modulationem cantus; & vtique verificari hymnos decantari, si alta voce, & absque notis, seu vocis variatione, sed parili tono celebrentur, vt non solum in Ecclesia Alexandrina, sed & in primitiua Ecclesia obseruatum videtur *num. 37.*, & ex Angeli cantu deducitur *num. 41.* Quidquid sit de hoc; Hymnos saltem a S. Ambrosio specialiter compositos suauitatis harmoniam continuisse, & modulatim decantandos docet idem Valafridus *ibid.* dum concinnitatem in eis considerans subdit: *Porrò hymni metrici, at rhythmici in Ambrosianis officijs dicuntur, quos etiam aliqui in Missarum solemnijs propter compunctionis gratiam, quæ ex dulcedine concinna augetur, interdum assumere consueuerunt.* Quod ad rem præsentem sufficit.

518 Audio responsionem; nouam scilicet cantus materiam subministrasse S. Ambrosium nouitate hymnorum: non verò cantum ipsum. Sed ecce iam ex secundo capite argumentum. *Tunc hymni, & psalmi vt canerentur institutum est*, ait Augustinus; (super quæ de *Veter. Monachat. lib. 4. cap. 4. §. 7. n. 93.* sic reflectit Franciscus Biuarius: *Vide quæso nullum assignare discrimen inter psalmorum, & hymnorum cantum*) seu hymnorum æque, ac psalmorum cantum ab Ambrosio inductum; & cum subministratos ab Ambrosio psalmos sit nullatenus admittendum, vtpotè iam antea recitari consuetos; sed reuera ab eo inductam psalmos canendi formam; quarè non idem & de hymnis? Ita reuera, prout clarissimè infra.

519 Et quia iterum præuideo fortè quem responsurum, incæpisse tunc disciplinam canendi non simpliciter, sed per alternationem ad morem Orientalium partium, de quo *suprà num. 506. 508.* Ergò, infero (& est ex tertio capite argumentum) incæpit tunc disciplina hymnos, psalmosque canendi modulatè. Nulla siquidem difficultas, quod Ambrosij temporibus cantus modulatus in tota Orientali Ecclesia obseruaretur; pro cuius rei euidentia vnus mihi nunc (nam & ex alijs constabit infra) sufficit testis Basilius, qui *Epist. 63. ad Clericos Neocesariens.* qui eum vexabant, sic: *Si quandoque causam indicti istius, & irreconciliabilis belli rogantur, psalmos caussantur, & modum melodiæ, quo sit vetus apud nos immutata canendi consuetudo*; quem morem post nonnulla in omnibus illis Ecclesijs vsitatum fatetur: *Ad id verò, quod propter psalmodias accusamur, quarè potissimum simpliciores perterrefaciunt, qui nos traducunt, hoc habeo quod dicam; quod videlicet, qui iam obtinuerunt ritus omnibus Ecclesijs Dei concordes sunt, & consoni*; & prosequitur eadem de caula fugiendos, *vt supr. num. 508.* vidimus, *Ægyptios, Thebæos, Palæstinos, Arabes, Libicos, Phænicas, & Syros*; Signum haud obscurum, quod & idem & apud eos canendi mos vigeret. Quarè cum constet, Orientalem Ecclesiam S. Ambrosij temporibus, & ante modulatum cantum frequentasse, hic ille est omninò, quem S. Ambrosium in sua

Mediolanensi secundum morem Orientalium partium instituisse scripsit Augustinus.

520 Ità hunc Augustini locum interpretantur Decreta Concilij Treuerens. II. de 1549. *Tit. de Cultu Diuin.* apud Binium *tom.* 4. ibi. *Neque enim Ecclesiastica melodiæ sua deest energia; Id quod Augustinus testatur, referens Ambrosium Mediolani cantum instituisse Ecclesiasticum secundum morem Ecclesiæ Orientalium, eumque cultum celebrari cæptum magno studio Fratrum hymnos, & psalmos canentium.* Et Iacobus Pamelius in *not. ad lib. Apolog. Tertull. cap.* 39. *n.* 520. per hæc verba: *D. Ambrosij apud Mediolanum, quò ex partibus Orientalibus hymnorum, & psalmorum cantum translatum esse ipse D. Augustinus Confess. lib.* 9. *cap.* 6. *&* 7. *narrat*; loquitur namque de cantu psalmorum, & hymnorum in Ecclesia nunc vsitato, qui melodicus est. Sed adhuc clarius Franciscus Biuarius *loc. supr. n.* 94. dicens: *Quod verò ab Orientalibus Ambrosium accepisse eo loci scribit Augustinus, musicæ Ecclesiasticæ ratio est, videlicet, vt viua voce, & armonia singulari laudes Deo Christi fideles in Ecclesia canerent.* At de hoc iterum infrà.

## §. VI.

### *Aliæ ex eod. S. P. Augustino probationes.*

521 QVartum fundamentum est, quià hymnos, & psalmos canere instituit ad plebis mærorem subleuandum; *nè populus mæroris tædio contabesceret.* Quis enim ignorat, quam potens sit ad tristitiam è cordibus remouendam melodicus cantus? *Cantus* (sic Philo de *Vict. offer.*) *passiones animi excantat, vt quidquid in nobis dissonat, in concentum quemdam redigendo, reprimendoque immodicos affectus certis modulis componat.* Et iuxtà S. Iustinum Martyrem *q.* 107. *omnium rerum, quæ in vita tristes, & luctuosæ accidunt pijs affert medicinam.* Et per S. Isidorum *lib.* 3. *sent. cap.* 7. *tristia corda consolatur.* Sed mirabiliter S. Io: Chrysostomus in Psal. 41. id ità describit in infantibus qui *ab vberibus pendentes, si fleant, & affligentur, ea ratione sopiantur*; in nutricibus, quæ *puerilia eis carmina decantantes supercilia eorum ità sopiunt*; in viatoribus, agricolis, & nautis, & mulieribus; quando enim, dum respectiuè itinerantur, vuas calcant, remos impellunt, & texunt, ex more canunt, *hoc faciunt & mulieres, & viatores, & agricolæ, & nautæ laborem, qui ex opere faciendo suscipitur, cantu consolari volentes, vtpotè quod anima, si carmina, & canticum audierit, molestia, & difficilia sit facilius toleratura.* Vndè fortè prodijt hoc Amalarij de *Eccles. offic. lib.* 3. *cap.* 11. assertum: *Cantor est quasi bubulus, qui iubilat bobus, vt hilarius aratrum trahans.* De quo & videndus Polydorus Virgilius de *Rerum*

*rum Inuent. lib.* 1. *cap.* 14. Et hac de causa *Ipse quoque Rex Dauid primus delegauit, qui psalmos in templo Domini modulata voce cantantes animos populi sublimitate, & suauitate vocis, qua dicebantur, oblectarent, & ad amorem Diuini cultus amplius accenderentur*, vt scribit Albinus Flaccus de *Diuin. offic. tit. de Ecclesiast. Ordin. fin.*

522 Quod mirum videri non debet, quià vbi, vt notat Nauarrus *loc. sup. cap.* 17. *n.* 42. *omne vnisonum fastidit, fatigat, & prouocat somnum, adimit attentionem, & delectationem ei, qui cantat, dicit, vel audit*, cantus è contrà Ecclesiasticus *valet* (vt scribit Iacobus Bayus *Instit. Relig. Christian. lib.* 4. *cap.* 4. *num.* 2.) *ad generandam animi lætitiam*; hoc est varietate vocis hilaritatem, cum, vt *lib. confess.* 10. *cap.* 33. Augustinus, & ex illo S. Isidorus de *Eccl. offic. lib.* 1. *cap.* 5. & Rabanus Maurus de *Instit. Cleric. lib.* 2. *cap.* 48. tradunt, *omnes affectus nostri pro sonorum diuersitate, vel nouitate nescio qua occulta familiaritate excitantur magis, cum suaui, & artificiosa voce cantantur*; seù vt S. Thomas. 2. 2. *q.* 1. *art.* 2. ex Philos. in 8. *Physic.* & Boetio in *Prolog. Musicæ* loquitur, *secundum diuersas melodias sonorum animi hominum diuersimodè disponuntur*. De qua re videndi Macignus de *Hor. Canonic. cap.* 59. *à nu.* 23. *& seq.* Anacletus Siccus de *Eccles. Hymnod. lib.* 2. *cap.* 11. & Card. Bona de *Diuina psalmod. cap.* 17. §. 1. *per tot.*

523 Ex quibus iam satis dignoscitur, dum S. Ambrosius ad populum à mærore subleuandum quid innouauerit; hoc vtique cantum ipsum melodicum fuisse; vtpotè pro tali fine aptissimum, quin vnicum medium; provt concludit idem Biuarius *ibid. n.* 95. *fin.* dicens: *Ab Orientalibus igitur musicum psalmorum concentum ad suam Ecclesiam transtulit Ambrosius, ea præsertim necessitate motus, ne populus mæroris tædio contabesceret, qui nimirum de persecuto Pastore suo pressius tristabatur*. Et ità etiam explicant Augustinum non inferioris notæ Scriptores, dum supposito in Orientalibus Ecclesijs modulato cantu, & ad tristitiam mulcendam apto, dicunt, de hoc locutum Augustinum, dum *secundum morem Orientalium partium* ad mæsti populi consolationem in Mediolanensem Ecclesiam hymnos canendi morem a S. Ambrosio scripsit institutum. Baronius in primis ad ann. Christi 60. per hæc verba: *Verùm in Oriente, vndè etiam Mediolanensis Ecclesia sub Ambrosio Ecclesiastici formam cantus accepit, suauiori vocum concentu, qui audientium animos licet tristes erigere, atque mulcere posset, hymnos, psalmosque concini solitos esse idem qui suprà Augustinus affirmat*. Idem eisdem penè verbis in *Epit. d. ann.* 60. *num.* 74. Spondanus. Nebridius pariter a Mundelheim in *Antiqu. Monast. epist.* 72., & Franciscus Carrier. in *Digest. Fidei Cathol. de Cant. Eccles. pag.* 607. *col.* 2. Sic: *In Oriente cantabatur suauiori vocum concentu, qui audientium animos quantumlibet tristes mulcere posset. Quam formam S. Ambrosius in Ecclesiam suam introduxit, quæ mirificè etiam S. Augustini animum permulsit*. Et Dominicus Magrius in *Notit. Vocab. Eccles.*

*verb. Cantus.* ibi : *Addit Augustinus Mediolanensem Ecclesiam sub S. Ambrosio à Græca accepisse morem canendi suauem, & mollem.*

524 Venit quinto loco hymnorum concinendorum causa, persecutio scilicet Arianorum vna cum Iustina Imperatrice. *Annus erat &c.* vt ex Augustino *loc. supr.* Vbi idem mihi videor obseruare in S. Ambrosio, quod de Sanctis Ephrem, & Ioanne Chrysostomo legitur, seù tam ipsum, quam istos hymnos populis suis contra Hæreticorum errores composuisse. De S. Ephrem iam habetur *suprà num. 39.* de S. verò Io: Chrysostomo ex Socrate *lib. 6. Hist. Eccles. cap.* 8. Sozomen. *lib. 8. cap.* 8. Nicephor. *lib. 13. cap. pariter* 8. referunt Demochares *cit. lib. 4. cap. 12. pag. 37.* Francolinus de *Tempor. Hor. Canonic. cap. 2. nu.* 18. Baronius ad *ann. Christ.* 400. Spondanus in *Epit. ibid.* Cornelius Schultingius *loc. supr. cap. 23. & cap. 35.* Caramuel *Theolog. Regul. n.* 1141. & Thomassinus *d. lib. 2. cap. 72. num. 6. fin.* quod scilicet, cum Ariani hymnos, & antiphonas ex suo dogmate compositas infrà portas Ciuitatis Constantinopolitanæ, & per porticus congregati decantarent, & hoc maxima noctis parte facientes, diluculo eosdem cantantes per mediam Ciuitatem egressi portam ad suam Ecclesiam concurrerent; Cumque hoc crebrò quasi ad vituperationem Orthodoxorum facere non cessarent, B. Chrysostomus, ne simplices huiusmodi cantibus retraherentur, instituit suum populum, vt & ipsi nocturnis occuparentur hymnis, quatenus & illorum obscuraretur opus, & fidelium professio firmaretur.

525 Idem, inquam, vel saltem quid valdè consimile in vtrisque obseruo, cum talem artem in suis hymnis adhibuerit & Ambrosius, vt in fine à populo ad Arianorum confusionem sancta laudaretur Trinitas, vt ex eius verbis *num. 444. & 449.* adductis, prout obseruarunt Gisbertus Scheuichauius de *Ecclesiastic. Vit. & Morib. lib. 1. cap.* 88. & Thomassinus *d. nu. 6.* vbi post enarratam ex Sozomeno nunc explicatam Chrysostomi historiam, sic suum de Ambrosio fert iudicium: *Dicemus proximo capite, vt Ambrosius Mediolani non multum absimili occasione eumdem morem* (scilicet hymnos canendi) *inuexerit; vndè is tandem in Occidentem omnem permanauit.* Et posita consimili hymnos instituendi, & per plebem canendi occasione; cum iam citrà omne dubium admittatur, hymnos à SS. Ephrem, & Chrysostomo compositos fuisse, vt modulatè cum cantilenis persoluerentur, vt de S. Ephrem clarè, & latis supra *d. n. 39.* & de S. Chrysostomo, tùm quià Arianis opposuit non tantum hymnos, sed & consimilem eorum cantui, qui modulatus erat, canendi formam, vt *loc. cit. cap. 23.* Schultingius, *inter eumdum ea modulatione vtebantur singulari quadam pietatis specie. Ne itaque simplices &c. similia ipsemet* (Chrysostomus) *instituit, & quidem cum maiori magnificentia*: Sed clarius Nicephorus *d. lib. 13. cap. 8.* ibi: *Concinnè canebant, scilicet Ariani; sed etiam Ioannes, ne aliqui ex Eccle-*

*sia*

*sia sua eius generis cantibus demulsi ab illis seducerentur, ad eumdem modum contrà illos psalmodiam suam instituit*; tùm quia eumdem, hoc est modulatum psallendi modum tunc à Chrysostomo inductum subindè custodiuit, & obseruauit Ecclesia Constantinopolitana, eodem teste Nicephoro *ibid.* per hæc verba: *Catholica autem Ecclesia principio eiusdem psalmodiæ, hymnorumque canendorum indè sumpto ad hunc vsque diem consuetudinem eam retinet, & sacris cantilenis operatur*. Mihi videtur idem omninò de S. Ambrosio concludendum, quod scilicet non solum rem, seù hymnos à populo contrà Arianorum errores, & in eorum persecutione canendos composuerit; sed & psalmodiæ ritum, seù modulatam eos canendi formam induxerit; vt pariter sentit Carolus à Basilica Petri Episcopus Nouariens. in *Tract. M. S. de Ritib. Ecclef. Mediolan.* in Bibliothec. Ambrosian. *litt. A. Codic.* 88. *tit. de hymnis, & cantu*, sic de S. Ambrosio vna cum Populo in Ecclesia Portiana commorante scribens: *Interim etiam Catholicam de Trinitate veritatem contrà Arianos confiterentur, hymnos composuit S. Antistes, & Orientalium Ecclesiarum consuetudinem imitatus musicis modis à Populo curauit decantari*; & vt nouissimè etiam concludit Iacobus Pignatellus in *Consult. Canon. tom.* 4. *conf.* 41. post verba *supr. n.* 39. data sic scribens: *Et hoc ipsum non multò post Flauianus Antiochiæ Constantinopoli Chrysostomus, & Ambrosius Mediolani fecerunt, musicos canendi modos contrà cantiones hæreticorum admittere, & vsurpare coacti*.

526 Aliam addo coniecturam, quia talis concinendi forma ad confirmandos in tribulatione animos vnicè apta; cantus enim Ecclesiasticus, vt S. Iustinus Martyr. *d. q.* 107. scribit, *pietatis decertatores generosos, & fortes per constantiam in rebus aduersis efficit*; tolerantiam generat, vt cum Chrysostomo iam vidimus *n.* 521. & contra hostes visibiles mirè protegit, vt ad illa *Cantic.* 7. verba: *Quid videbis in Sulamite nisi Choros castrorum?* Sic de *Ecclesiast. hymnod. lib.* 1. *cap.* 13. Anacletus Siccus: *Vbi non sine mysterio vniuntur duæ ferè ex diametro oppositæ qualitates; Chori scilicet, & Castra; Quid enim commune, diceret quispiam, habere possunt chori musicorum cantantium cum castris exercituum? Chorus equidem recipit sonos, concentus, & melodias suaues: castra verò tumultus, clamores, strepitusque terribiles; Quomodò itaque ista conciliari, & vniri possunt absque dissonantia? Huic difficultati facilimè occurretur, si dicamus in nostris Choris Ecclesiasticis positam esse hanc vnionem; hymnorum enim cantus, dum maiori expletur suauitate* (loquitur de cantu modulato) *tum vocis, tum animi, bellum grauissimum vrget contrà tartareas potestates nobis semper infensas, & contra hostium visibilium impetum in Ecclesiam, & fideles irruentium. Preces itaque Ecclesiæ, quæ cantu explentur canendo pugnant, & pugnando canunt, & arma sunt ad quamlibet defensionem opportuna*. Quibus iterum moueor ad asserendum huiusmodi cum cantilenis, seù notulis modulatum cantum tunc à S. Ambrosio ad fidelium cor-

ro-

robationem institutum; vt ad rem præsentem afferit & Io: Baptista Rubeus in *Nou. Rational. Diuin. offic. lib. 3. cap. 5.* vbi de hymnorum harmonico cantu discurrens, hæc habet: *Etiam D. Ambrosius fecit multos hymnos ex his, qui cantantur in Ecclesia in persecutione Arianorum, quos fideles cantabant per totam noctem; & ità in tali cantu delectati, & consolati tolerabilius patiebantur, immò contemnebant Arianorum persecutiones.*

527 Et ne repetatur, compositos ab Ambrosio hymnos tamquam materiam cantus, non verò ipsam psallendi disciplinam ab eo inductam, en clarissima classicorum scriptorum testimonia, qui ipsam canendi formam ab Ambrosio recognoscunt, Thomas Valdensis *tom. 3. de Sacramental, tit. 2. cap. 19. num. 4.* dicens: *Idcircò videns hominum voces, & volens Christus suis laudibus coaptare, in hanc Occidentalem Ecclesiam per seruum suum Ambrosium cantum intulit regularem in hymnis & psalmis secundum Orientis exemplum, sicut ait 9. lib. Confess. Augustinus*; & post enarrata eadem S. P. Augustini verba, quæ sunt eadem ac suprà posita de Arianorum persecutione, & hymnorum ad populi consolationem institutione, ità subdit: *Tunc incæpit ibi esse disciplina cantandi, & hymnorum carmina faciendi.* Alter est Iosephus Vicecomes *tom. 3. de antiq. Miss. ritib. lib. 1. cap. 31.* sub hoc titulo. *Mediolani quando, quaue occasione cœperint Cantores adhiberi in Missa, aliisque Ecclesiastici Ordinis officiis?* vbi sic rem, & caput exorditur. *Cum hæc plerisque in Regionibus ità habuerint; tamen Mediolani nonnisi B. Ambrosij tempore, idest anno redempti Orbis circiter CCCLXXXX. in Missa, cæterisque Ecclesiastici Ordinis officijs cantorum vsus cœpit; cuius originem demonstrabo;* Et prosequitur enarrare, quod breuibus verbis ex Augustino de populo ob Arianorum persecutionem cum suo Prælato in templo excubante, hymnorumque institutione audiuimus; quibus expletis addit. *Hoc relato responso hostium audacissimi templum obsidione cinxerunt: Catholici verò Pontifexque vnà facto agmine intus pro se, suisque capitibus vim parabant extremam. Et ne diuturnæ obsidionis eos tæderet, hymnis, & cantu Dei laudes sunt prosecuti. Hanc ego instituendi in Ecclesia Mediolanensi cantus causam, Originemue B. Augustinum, Sanctum Paulinum* (quem tamen non Nolanum, sed alium alij & melius volunt) *Nolæ Episcopum, & Valafridum Strabonem secutus, in medium attuli*, eorum verba referens; Augustini quidem, & Paulini vt suprà *num. 504.* Valafridi verò ex *cit. lib. de Reb. Eccles. cap. 25.* pariter vt suprà *num. 509.* Si namque tunc incæpit canendi disciplina, necesse est, quod ab Ambrosio, vt dicebam, incæperit, & antè ipsum psalmodia plana tantum obseruaretur.

528 Suffragantur item opinioni suprà *num. 520.* laudati scriptores, ex quorum mente vidimus sub Ambrosio Mediolanensem Ecclesiam ab Orientali canendi formam accepisse; & nouissimè eruditionum Ecclesiasticarum Magister Io: Mabillonius in suo Museo Italico *tom. 1. p. 2. in obseruat.*

*seruat. ad Rit. Ambrosian.* §. 4. vbi cum adduxisset Iosephi Vicecomitis *lib. 2. de Miss. Rit. cap.* 12. circà Ambrosiana officia opinionem, scilicet *Missæ ordinem à S. Barnaba Apostolo, psallendi autem regulam à Miroclete Archiepiscopo Mediolani institutam fuisse*, non ei assentitur quoad secundam partem per hæc verba: *De psallendi norma repugnat Paulinus in lib. de Ambrosij vita, vbi tempore Iustinæ persecutionis primò antiphonæ, hymni, &c. & ad stipulatur ijsdem ferè verbis Augustinus lib. 9. Confess. cap.* 7. Eatenus enim non admittit psallendi normam a S. Miroclete institutam, quatenus ex Paulini, & Augustini verbis constat fuisse à S. Ambrosio inductam. Vndè iterum *ibid.* §. *6.* sic: *Quippè antè Ambrosium idest ab exordio nascentis Ecclesiæ certis diebus, & horis Fideles conueniebant in Ecclesiam ad audiendas lectiones, & psalmos recitandos: sed hac recitatio apud Mediolanenses absque cantu fiebat antè Ambrosium, qui tamen fortasse illius ordinis disciplinam certis legibus adstrinxit.* Et quidem adeò rem declarant iam considerata Augustini verba, & signanter *Tunc hymni & psalmi, vt canerentur, institutum est*, vt nec Thomassinus ipse inficietur, vt videre est *sup. num.* 503. dum dixit, *Augustini verba id magis suadere videntur, institutum tunc primò fuisse cantum ipsum.*

## §. VII.

### *Idem iterum ex eod. S. P. euincitur.*

529 PRodeat nunc sextum fundamentum, seù ritus ab Ambrosio primò in Mediolanensi Ecclesia instituti in alias Occidentis Ecclesias dilatatio: *Et ex illo in hodiernum diem retentum multis iam, ac penè omnibus gregibus tuis, & per cæteras partes Orbis imitantibus*; & Paulinus: *Cuius celebritatis deuotio vsque in hodiernum diem non solum in eadem Ecclesia; verum per omnes penè Occidentis Prouincias manet*, Nam & hunc ritum, ipsam iam insinuatam psallendi normam esse elicio. Primò, quia constat ritum concinendi hymnos ab Ambrosio inductum in omnes alias Ecclesias deriuasse, vt ex S. Isidoro, Rabano Mauro, Genebrardo, Guilelmo Durando, Io: Caramuele, & Benedicto Hæfteno (vt alios, qui adduci possent, omittam) iam vidimus *num.* 448. & 453. Quod vtique intelligendum est non tam de hymnis ipsis, quam de modo eos concinendi, cum ex diuersitate metri diuersam sibi vindicent cantilenam. Secundò, quia ex Radulpho Tungrensi, vt pariter dictum est *num.* 513. habemus, quod, vbi cantus antè Ambrosium *non erat vniuersaliter in Ecclesiam Dei introductus; postmodum tempore Theodosij iunioris, prout in Vita S. Ambrosij legitur, in Ecclesia Mediolanensi cantus, & hymni cæperunt frequentari; Et tempore successiuo à B. Ambrosio apud Latinos, & ad Missam, & ad alias horas diuinas cantus*

publi-

*publicus eum hymnis metricis est introductus*. Quo apertè dignoſcitur, ipſam canendi formam, de qua Tungrenſis, in alias indè Eccleſias deriuaſſe.

530 Sed ad quid hæc, cum res ipſa ità demonſtrat, ſeù cum cantus harmonicus, hoc eſt cum notulis ad concinnitatem compoſitus ſit ſubindè ab alijs Eccleſijs communiter receptus; nec ſatis ſuaderi poſſit, quod antè Ambroſium in Latina Eccleſia obſeruaretur, loquendo ſemper de cantu cum notulis modulato? Quod adeò mihi probabile, ne certum dicam, vt ſubdere non verear, & ipſam Romanam Eccleſiam pſallendi formam tunc à Mediolanenſi hauſiſſe; vt non obſcuris verbis affirmat Chriſtianus Lupus in *Concil.* dum vbi *part. 2. in Schol. ad Can. Trullen. 75. pag. mihi* 1013. ex ſupradictis Paulini, & Auguſtini verbis id ſolum veriſimile putauerat; *Quibus verbis quidam exiſtimant morem Mediolano Romam quoque migraſſe. Eſt admodum veriſimile*; ſubindè *part. 5. in Not. ad Decret. IV. primi Concil. Roman. ſub Gregor. VII. pag. mihi* 51. abſolutè aſſeuerauit, dicens: *Certum Romanæ Eccleſiæ nobiliores ritus eſſe à S. Petro Apoſtolo datos, non ab alijs Eccleſijs mutuatos. Quod tamen hymnorum vnà cum pſalmis canendorum ritum ab Orientali Eccleſia acceperint & S. Ambroſius, & ipſa Roma, teſtatur in Confeſſionum libris S. Auguſtinus*. Senſus enim eſt, quod Romana Eccleſia ab Orientali acceperit per S. Ambroſium, qui primò ſecundum ritum Orientalium canendi formam in ſua inſtituerat Eccleſia, vt dictum eſt, & ſatis explicatum ex Auguſtino.

531 Hanc tamen differentiam ſubnecto, quod vbi cantus Orientalis, & Mediolanenſis Eccleſiæ ſuauiorem reddit concentum, & ſigillatim vbi Mediolanenſis eleuatior eſt, & ſuauitatem, & vocem in ſuo cantu quadam grauitate mitigauerit Romana; prout quoad concentum Baronius ad *d. ann.* 60. & eiſdem Baronij verbis Nebridius a Mundelheim *loc. cit. epiſt.* 72. & Carrier. *loc ſup.* vbi de Orientali, & Alexandrina loquuntur Eccleſia: *Romana Eccleſia mediam ſecuta viam nec ſimplicitatem Alexandrinam, nec Orientalis Eccleſiæ ſuauiori concentu compoſitos numeros in omnibus amplexata, ſic temperauit vtrumque, vt miram quamdam cum ſuauitate adiunxerit grauitatem*. Et quoad vocis moderationem ex Radulpho Tungrenſi *ead. propoſ.* 12. ibi: *Officium enim Ambroſianum ad Nocturnos, & Matutinas, atque Veſperas, laudes, nec non ad Miſſam habet ſolemnem, & fortem cantum, omninò alium* (intellige fortiorem) *à Romano, quem hodierna die ſonora, & forti voce ſeruant Clerici Ciuitatis, & Diæceſis Mediolanenſis. Et exindè apud Romanos B. Gregorius, & Vitalianus Papa cantum Romanum receperunt, qui per eos, ſeù per alios ſub tenore, & tono, qui hodiè cantatur, extitit magis planè dulcoratus, & ordinatus*. Quæ quidem differentia nullatenus impedit, quin a Mediolanenſi Eccleſia cantum modulatum receperit Romana, cum ipſa non obſtante adhuc ſubſiſtat, quod ex ea fuerit concentum, licet non in omnibus,

bus, *amplexata*, vt benè Baronius; & *exindè apud Romanos cantum Romanum receperunt*, vt notat Tungrensis. Quod ad rem satis est.

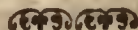
532 Ex quibus, patet Baronium ipsum, vbi *ibid.* dixit: *Non sic Romana Ecclesia ab Orientali Ecclesia mutuata est modum psallendi, cum iam ab ipso institutæ Sedis exordio psalmorum cantus in eadem coaluisset Ecclesia*, de cantu simplici intelligendum, quod scilicet à sui origine plana, & simplici psalmodia vsa fuerit, ne (omissis alijs, quibus hoc probari potest, rationibus) contrarius sibi videatur; cum quoad concentum, seù harmonicè canendi ritum subdiderit, Ecclesiam Romanam Orientalium suauitatem, licet non in omnibus numeris, fuisse amplexatam; Vndè verborum: *Non sic Romanâ Ecclesia, &c.* sensus est, non quod mutuata non fuerit, licet non in omnibus, sed quod non sit mutuata eodem modo, quo sub Ambrosio mutuata est Ecclesia Mediolanensis, quæ totum ritum melodicè canendi Orientalium recepit iuxtà ipsum Baronium, vt vidimus.

533 In Orientali itaque Ecclesia cantus hic incæpit. Indè in Mediolanensem Ambrosius induxit. Ad Romanam transijt, moderatior tamen; & posteà ad alias Occidentis Ecclesias est feliciter deuolutus, vt enarrare prosequitur Tungrensis *ibid.* statim subdens; *Romanus iste Antiphonarius* (sic vocat canendi disciplinam, de qua immediatè loquutus fuerat, sicut & intelligit Amalarius in *Prolog. ad lib. de Ordin. Antiphonarij*) *deindè in Franciam tempore Pipini per Stephanum Papam delatus fuit, vt dicit Valafridus* (scilicet *cit. cap. 25.*) *& tempore Caroli Magni in Allemania publicatus.* Sicut & etiam in Angliam, vt refert Thomas Valdensis *d. tit. 2. cap. 19.* vbi ad rem nostram hæc eius verba *num. 5.* consideranda: *Quod autem iam dixerat Augustinus, quod penè omnes greges Christi cæperunt habere tunc psallendi regulas, refert mea, qui Anglus sum, dicere qualiter in Ecclesiam Anglicanam emersit.* Et statim modum, quo illa Ecclesia cantum suscepit, ex Beda describit. Consideranda inquam, quia mirificè Augustini dictum, *multis iam, ac penè omnibus gregibus tuis, & per cæteras partes Orbis imitantibus*, intelligendum ostendunt de cantu per vocis inflexiones ad concinnitatem composito; & cantum hunc ab Ambrosio inductum ad alias Ecclesias promanasse.

534 Nec ad huius rei veritatem puto requiri, quod omninò eadem, & cum eisdem modulis norma Mediolanensis Ecclesiæ fuerit ad alias Ecclesias absque alteratione delata; cum non sit meo iudicio, qui ad id satis esse non admittat, quod inibi primò modulationis, seù cantus forma incæperit, licet ad alias cum aliqua variatione effluxerit, vt pluribus inductionibus suaderi posset. Præterquam quod & ipsum cantum Ambrosianum apud alias Ecclesias vsitatum habemus ex eo, quod de Carolo Magno scribit in eius Vit. Guaguinus apud Democharem *d. lib 4. cap. 12. pag. mihi 40. col. 2.* ibi: *Cum verò de rebus Diuinis, & VARIO CANENDI GENERE Sa-*

*cerdotes disceptare audisset, propterea quod Ambrosianum illo tempore, atque Gregorianum morem promiscuè Clerus obseruabat, obtinuit, vt Gregoriano reliquus Orbis, Ambrosiano Mediolanensis Ecclesia vteretur.* Et adeò certum est, vt propterea fuerit iuxta Leonis Ostiensis in *Chronic. Cassinen. lib.2. cap.97.* fidem, & testatur Ioannes Mabillon *Musei Italici tom.2. part.1. pag. CXXVIII. num.2.* Cassinensibus prohibitus per Stephanum Papam IX. qui (vt in *not. ad Cap.* 100. *d. Chronic. num.* 1222. obseruat Angelus de Nuce) de 1058. obijt. *Tunc etiam & Ambrosianum cantum in Ecclesia ista cantari penitus interdixit;* quod actum non fuisset, ni supponeretur inibi anteà vsitatus; Quæ satis sunt, vt & ipse Ambrosianus cantus dicatur ad alias Ecclesias diffusus. Sed estò non idem omninò vbique obseruatus, sufficit ad rem, quod Mediolani cantus incæperit, & indè suum, licet cum aliqua varietate, aliæ desumpserint Ecclesiæ, vt ex Caroli a Basilica Petri *loc. cit.* obseruatione non obscurè deducitur; sic enim ipse: *Quod autem Augustinus, & Paulinus, item & alij ritum hunc hymnorum, psalmorumque canendorum ab Ecclesia Mediolanensi in alias quoque occidentales Ecclesias manauisse enarrant; ità accipiendum est, vt ad id tempus tamen aliquam cantus Ecclesiastici rationem habuerint, sed simpliciorem* (seù vt pluries obseruatum est, sine nota) *Græci enim modi paulò videntur fuisse liberiores; nam alioqui cantus* (hoc est simplicis) *originem ad Apostolos in occidentali quoque Ecclesia ex certis auctoribus referre magni negotij non est. Cantus verò, de quo hic agimus* (seù quem Augustinus, & Paulinus Mediolano ad alias dicunt effusum Ecclesias) *sine dubio ille est, quem firmum dicimus; hunc enim, quo pleræque nunc Ecclesiæ vtuntur, artificioso vocum concentu, tantaque, mollitie veteres non admiserunt. At licet aliæ Ecclesiæ firmum illud canendi genus à Mediolanensi acceperint, diuersum tamen cantum secutæ sunt, sicut hodiè quoque percipitur;* quibus innuitur cantum cum notis, etsi non eodem modò seruetur nunc in alijs Ecclesijs sicuti Mediolani vigebat, aut viget, reuerà tamen illum esse, qui iuxtà S. Augustinum, & Paulinum est Mediolano ad alias diffusus Ecclesias.

535 Cum ergò omnia supradicta Augustini verba. 1. de hymnorum institutione. 2. eorumdem, & psalmorum cantu. 3. ad morem Orientalium partium. 4. ob populi solamen, 5. causa persecutionis Arianæ, & 6. etiam hæc vltima de extensione per Orbem *per cæteras, partes Orbis*, de cantu, vt suprà explicatum est, modulato verificentur, non video quid amplius exigatur, vt possit firmiter affirmari, ab Ambrosio psallendi formam tunc primò in Mediolanensi Ecclesia adinuentam.



§. VIII.

## §. VIII.

### *Aliud, & efficacius ex eod. S. P. argumentum.*

536 SEd iam tandem euidentiori, adeòque efficaciori vtamur argumento. Ait idem Augustinus *ibid.* ad suaues Mediolanensis Ecclesiæ cantus se sæpius intrinsecè commotum fleuisse: *Quantum fleui in hymnis, & canticis tuis suauè sonantis Ecclesię tuæ vocibus commotus acriter. Voces illæ influebant auribus meis, & eliquebatur veritas tua in cor meum, & ex ea æstuabat indè affectus pietatis, & currebant lachrymæ, & benè, mihi erat cum illis.* Et rursus *lib.*10. *Confess. cap.* 33. *Verumtamen cum reminiscor lachrymas meas, quas fudi ad cantus Ecclesiæ tuæ in primordijs recuperatæ fidei meæ.* (Vbi corrigendus videtur Marcellus Francolinus *loc. supr. cap.*3. *num.* 12. dum putat id accidisse Augustino eo tempore, quo Cathecumenus erat, cum reuerà hæc euenerint post eius baptismum, vt satis significant verba *recuperatæ fidei meæ*, & intelligere videtur Valdensis *d. tit.* 2. *cap.* 18. *num.* 14. & expressè Franciscus Biuarius *eod.* §. 7. *num.* 93. Caracciolus in *Synops. Rit. vet. Relig. part.* 1. *not. ad cap.* 1. §. 13. & Ioannes Mabillon. *Disquisit. de Cursu Gallican. num.* 14.) Dubium autem nullum esse potest, quin cantus, qui eum ad huiusmodi lachrymas sæpè excitauerat, fuerit cantus ad suauitatem artificiosè instructus, seù ob notularum varietatem modulatus, vt clarè eius verba tum supraposita *in hymnis & canticis suauè sonantis Ecclesiæ tuæ vocibus*, tum *cit. lib.* 10. *cap.* 33. *In primordijs recuperatæ fidei meę. Et nunc ipse commoueor non cantu, sed rebus quæ cantantur, quum liquida voce, & conuenientissima modulatione cantantur, magnam instituti huius vtilitatem rursus agnosco. Ità fluctuo inter periculum voluptatis, & experimentum salubritatis, magisque adducor, non quidem irretractabilem sententiam proferens, cantandi consuetudinem approbare in Ecclesia, vt per oblectamenta aurium animus in affectum pietatis assurgat*; Vndè Io: Mabillon. *d. Disquisit. num.* 13. sic: *Denique cantum (* Mediolanensis scilicet Ecclesiæ) *cum suauiuocum modulatione coniunctum fuisse idem (* Augustinus *) testatur in lib.* 10. *Confess. cap.* 33. Et ità interpretantur omnes, qui de cantu Ecclesiastico scribunt, dum ad eius in Ecclesiasticis Officijs conuenientiam probandam, has Augustini ad canentis Ecclesiæ concentum lachymas, & hunc eius de cantus eiusdem comprobatione sensum adducunt in exemplum; & ità concorditer, vt vanum censeam, quem nominatim allegare.

537 Ergò, infero modò, & euidenter; Ritus, quem circà cantum in Mediolanensem Ecclesiam induxit Ambrosius, fuit specialiter cantus harmonicus, seu, quem iuxtà varietatem notularum modulatum, & Eccle-

fiasticum vocamus. Et patet consequentia, quia cantus ille melodicus, ob cuius suauitatem commotus lachrymas fundebat, vt dictum est, Augustinus, paulò antè sub Ambrosio cæperat, vt ipsemet Augustinus *lib. 9. cap. 7.* immediatè prosequitur: *Non longè cæperat Mediolanensis Ecclesia genus hoc consolationis, & exhortationis celebrare magno studio fratrum concinentium vocibus, & cordibus. Nimirum annus erat, aut non multò amplius, cum Iustina &c. Tunc hymni, & psalmi vt canerentur secundum morem Orientalium partium, ne populus mæroris tædio contabesceret, institutum est.* Cum ergò per annum antecedenter ea forma modulatè canendi, quam genus consolationis vocat Augustinus, vt notat Biuarius *cit. cap. 4. §. 7. num. 94. fin.* occasione persecutionis Arianorum in Mediolanensi Ecclesia cæperit, quis mihi suadere velit, non tunc primò ab Ambrosio institutam?

538 Vidit vim argumenti Baronius, & propterea ad *ann. 387.* idem & ipse affirmauit; *Haud enim pridem eiusmodi hymnodiam cæpisse in Ecclesia Mediolanensi S. Augustinus, qui eam audiebat, & ipsius concentu magnopere demulcebatur animo, testatur his verbis: Quantum fleui*, cum reliquis quæ sequuntur. Quod & sensisse videtur S. Thomas, dum *2. 2. q. 1. art. 2.* ex his Augustini verbis cantum Ecclesiasticum infert ab Ambrosio institutum; ibi: *Sed contrà est, quod B. Ambrosius in Ecclesia Mediolanensi cantus instituit, vt refert Augustinus lib. 9. Confess.* Et postremò confirmauit Io: Baptista Rusca in M. S. *de Cantu Ecclesiastic.* in Biblioth. Ambrosian. *cap. 46.* dum ad eadem verba, *Quantum fleui &c. Cum reminiscor lachrymarum &c.* sic: *Ita ille* (idest Augustinus) *de cantu Mediolanensis Ecclesiæ, quem S. Ambrosius eius Episcopus instituerat.* Quorum sententia mihi satis pro hoc argumento,

## §. IX.

### *Examen primæ sententiæ, vbi fusè de antiphona.*

539 Alias modò opiniones perpendamus. Et quoad primam de cantus alternatione parum mihi videtur subsistens; obstat enim primò, quod cantus alternatus etiam in Latina Ecclesia videtur Ambrosio antiquior. Vndè Bellarminus de *Bon. oper. in partic. lib. 1. cap. 14. vers. fin.* cum dixisset ex S. Isidoro, S. Ambrosium apud Latinos huiusmodi cantum primò introduxisse, sic Isidorum explicat: *Sed hoc de solo Officio Ecclesiastico accipiendum videtur. Nam in Sacrificio Missæ psalmum alternatim canendum tradit Cælestinus Papa, vt in eius vita legimus;* & postea subdit: *Absolutè autem vsum alternatim canendi psalmos apud Latinos antiquissimum esse perspicuum est ex Tertulliano, qui lib. 2. ad Vxorem extremo*

dicit,

*dicit, Psalmum inter duos sonare*. Quod non eneruatur per hoc, quod Io: Stephanus Durant. de *Rit. Eccl. Cathol. lib. 3. cap. 17. n. 5.*, & Theophylus Raynaud *tom. 7. in Prælud. 2. ad tract. de O. Parasceuast. nu. 6.* scripserint, intelligendum Tertullianum, vel de priuata psalmodia, vel de psalmodia alternata vnius psalmi ex vna parte, & alterius ex altera, quia verba Tertulliani, quæ sunt: *In Ecclesia Dei pariter in angustijs, in refrigerijs neuter alterum cælat, neuter alterum vitat, neuter alteri grauis est. Liberè æger visitatur; indigens sustentatur, elemosinæ sine tormento, sacrificia sine scrupolo, quotidiana diligentia sine impedimento; sonant inter duos psalmi, & hymni, & mutuò prouocant, quis melius Deo suo canat*, apertè, & proprius explicantur de publica recitatione in Ecclesia Dei, sicut & sacrificia, quæ & tunc publicè fiebant, & de reciprocatione eiusdem psalmi, & hymni potius quam diuersorum, vt interpretatur Card. Bona de *Diuin. psalmod. cap. 16. num. 2.* Et signanter in Ecclesia Mediolanensi, cum alternatæ psalmodiæ inibi auctorem S. Caium tertium Mediolanensis Ecclesiæ Episcopum velint præter Io: Franciscum Besutium in *Hist. Pontifical. Mediolanen. §. 4.* Iosephus Ripamontius, & Placidus Pucinellus, vt dicitur *nu. 572.* Quo stante non potest dici S. Ambrosius alternati cantus auctor.

540 Obstat secundò, quod nullum sit, vel adduci possit fundamentum certum stabiliendi, in quo consistat alternatio cantus, quam a S. Ambrosio inductam volunt; an in hoc, quod populus alternatim cum Clero, an mulieres alternatim cum viris; an vnus chorus Cleri reciprocè cum altero eiusdem Ordinis choro canerent; an eumdem psalmum repeterent, vel vnum vni, alterum alij, vel an versiculos alternarent. Pro nullo enim ex his apparet specialis ratio. Quo fit, quod neque probari queat, inductam ab ipso cantus alternationem; quin quod maius sit fundamentum dicendi totum populum simul concinuisse, non verò alternatim, ob verba Augustini *magno studio fratrum concinentium*, quæ simultaneum cantum exprimunt.

541 Corruunt insuper fundamenta; & quidem primum sumptum ex supposita S. P. Augustini auctoritate, qua ad huiusmodi in psallendo reciprocationem a S. Ambrosio procedere probandum vtuntur Io: Stephanus Durant. *d. cap. 17. nu. 4.* Francolin. *eod. cap. 3. nu. 8.* Macignus *cit. cap. 59. num. 56.* Suarez de *Relig. t. 2. lib. 4. cap. 12. nu. 1.* Azor. *tom. 1. lib. 10. col. 1197.* Gauantus *Sect. 5. cap. 8. n. 16.* Anacletus Siccus *loc. supr. lib. 1. cap. 4.* Theophyl. Raynaud. *eod. loc. prælud. 1. nu. 5.* Dominicus Magrius in *ead. Not. Vocab. Eccl. verb. Antiphona*, Thomassinus *d. p. 1. lib. 2. cap. 37. nu. 4.* Scheuicauius de *Ecclesiastic. vita, & morib. lib. 1. cap. 55.* Baldellus *Theol. Moral. t. 2. lib. 3. disp. 33. num. 15.* dum omnes, & etiam alij, huius rei testem vocant Augustinum. Pace namque tantorum virorum, quorum calceamenta soluere non sum dignus, non video, vbi hoc dixerit Augu-

Sti-

ſtinus. Lego quidem *ſecundum morem Orientalium partium*: Sed de cantus alternatione nullum indè inditium. Etſi dicatur, talem canendi formam in Orientalibus Eccleſijs vſitatam. Benè: ſed hoc non dixit Auguſtinus; & aliud eſt Auguſtinum hoc dicere, & aliud ità Auguſtini mentem interpretari: Quin nec ſic affeueranter interpretanda; cum namque in eadem Eccleſia Orientali æquè vigeret, vt oſtenſum eſt, cantus modulatus, nulla maior ratio, cur de cantus alternatione, non verò de eiuſdem modulatione ſint accipienda eius verba. De hac autem nos ea intelligenda dicimus, quia talis interpretatio magis cohæret, & concordat cum alijs eiuſdem verbis, quæ, vt vidimus, non niſi de cantu modulato poſſunt verificari.

542 Corruit & ſecundum deſumptum à ratione antiphonarum, quas S. Ambroſium inſtituiſſe ex Paulino certiſſimum eſt; quia (omiſſo quod non ſufficienter conſtet, quid ibi Paulinus intellexerit pro antiphona, cum *nomen antiphonæ generaliter de pluribus dicatur*, vt ſcribit Tungrenſis *cit. propoſ. 12. litt. G.*) cantus alternationem argumentari ex vocis *antiphonæ* ſignificato, eſt rem ſecundum corticem conſiderare, vt notat Theophilus Raynaud. *loc. cit. prælud. 1. n. 1. & prælud. 2. num. 2.* Neque, ſalua reuerentia tot inſignibus viris debita, probare poſſum, quod componere antiphonas, vel dicere, ſit alternatum cantum inſtituere, vel alternatè canere. Non nego, quod canere antiphonatim, vel canere per antiphonas poſſit importare cantum alternum, vt & Bellarminus ſcribit *loc. ſupr. cap. 14.* quia his loquendi modis quid plus videtur ſignificari, quam antiphonam canere, vel dicere. Sed non ità loquutus eſt Paulinus de Ambroſio, de cuius ſenſu ſic in *cit. Tract. de Ritib. Eccleſ. Mediolan.* Carolus à Baſilica Petri: *Aut potius dicemus Paulinum id intellexiſſe, quod ab antiquis temporibus Eccleſia antiphonæ verbo intellexit, hoc eſt verſiculos, quos diuerſi Chori canentes repetunt; nam veriſimile eſt Paulinum ad Græcum ſermonem* (ſeu ſignificatum) *minimè reſpexiſſe; quem etiam latinè aliter expoſuiſſet, ſi id voluiſſet ſignificare, quod Socrates*, ideſt, ſi per antiphonam intellexiſſet alternationem, de qua Socrates. Antiphona ergò ſecundum rem accepta eam ſententiam ſignificat, *quæ toti pſalmo præmittitur, & in pſalmi clauſula iteratur, non iam alternatim, ſed coniunctim omnibus concinentibus*, per Raynaud. *ibid.* Vndè Antonius Perez in Regul. S. Benedicti *cap. 9. num. 10.* ſic præfatam explicationem excludit: *Sed certè cum nihil minus, quam antiphonæ alternatim à duobus choris cantentur, quià hoc proprium tantum eſt pſalmorum, hymnorum, & ſimilium: non verò antiphonarum, quæ ſimul, & alternatim ab vniuerſo choro cantantur, neſcio quale hoc ethymon Antiphonarum ſit.*

543 Adducunt alij non ſolum ſententiam, quæ pſalmo præmittitur, & poſt illum ab omnibus repetitur, ab antiphona ſignificari, verùm & melodiam, ſeù formam cantus in pſallendo pſalmo obſeruandam. Sic enim

*lib.*

*lib.* 4. *de Eccles. Offic. cap.* 7. Amalarius: *Antiphona dicitur vox reciproca; incboatur ab vno vnius chori, & ad eius symphoniam psalmus cantatur per duos choros. Ipsa enim, antiphona coniunguntur duo chori.* Et ex parte consentit Tungrensis *ead. propos.* 12. dicens: *Omnis autem cantus Ecclesiasticus consistit in antiphonis, super quas psalmi canuntur.* Sed quo ad omnia Guilelmus Durand. in *Rational. Diuin. Offic. lib.* 5. *cap.* 2. *à num.* 26. *& seq.* sic scribens: *Dicuntur autem antiphonæ respectu ad psalmodiam, cui respondent. Rectè igitur secundum eius tonum psalmodia psalmi informatur; Incboatur quoque ab vno vnius chori, & finitur à pluribus vtriusque chori.* Item Io: Stephanus Durant. *eod. lib.* 3. *cap.* 17. *fin.* Francolinus *cit. cap.* 3. *num.* 21. Bellarmin. *d. cap.* 14. §. *Antiphonæ.* Azorius *eod. lib.* 10. *cap.* 15. Suarez *loc. supr. cap.* 2. *n.* 18. Macignus de *Hor. Canonic. cap.* 33. Gauantus *sect.* 5. *cap.* 7. *num.* 1. Hæftenus in *Disquisit. Monast. lib.* 7. *tract.* 4. *disq.* 3. Cardinal Bona de *Diuin. Psalmod. cap.* 16. *num.* 1. Theophilus Raynaud. *ibid. prælud.* 2. *num.* 1. *&* 3. Ioann. Caramuel. *Theol. Regul. nu.* 1135. Tancredus de *Relig. t.* 3. *tract.* 3. *lib.* 4. *disp.* 1. *num.* 13. Iacobus Bayus de *Instit. Christian. Relig. lib.* 4. *cap.* 12. §. *Antiphona*; tenetque Iacobus Marchant in *Virga Aron. tract.* 3. *lect.* 17. *tit. de Responsor. & antiphon.* Io: Baptista Rubeus in *nou. Rational. Diuin. offic. lib.* 3. *cap.* 7. & Antonius Perez *loc. supr.* cuius solum verba refero: *Sententias illas, quæ psalmos antecedunt, & cantica, vsu vocari antiphonas, non quia alternatim à diuersis choris cantentur; sed quia sunt claues, & indices, ad quorum modulationem, ac sonum sequens canticum, psalmusue alternatim cantatur, Tonus enim totius psalmi ex tono antiphonæ sumitur.*

544 Vbi etiam ad omnem scrupulum remouendum, non prætereundum, quod vbi dicitur, antiphonam vocis reciprocationem, siuè sonum reciprocum, aut contrasonantem significare, non exigi ad huiusmodi sensus veritatem, quod antiphona alternationem inter Choros importet, sed æquè bene haberi sonum reciprocum per hoc, quod antiphona in fine psalmi repetatur, vt ex suprapositis Amalarij verbis colligit Gauantus *ibid.* dicens: *Amalarius vocem reciprocam interpretatur, quia incboatur ab vno vnius chori, & ad eius symphoniam cantatur psalmus per duos choros, ipsaque antiphona coniunguntur simul duo chori.* Sed clarius Hæftenus *loc. cit.* sic eumdem Amalarium explicans: *Dicitur ergò antiphona, idest vox ex aduerso respondens, non quod chorus choro respondeat, sed quod ipsa sententia, vel breuis gnome, quæ psalmo præcinendo præponitur, & integrò post psalmum decantatur, quasi ex aduerso psalmis respondeat.*

545 Ex quibus sic prælibatis apparet, ex antiphonis ab Ambrosio inductis non tutè deduci cantus alternationem; non quidem ex primo antiphonæ sensu, quod scilicet sit sententia, quæ psalmo præponitur, vt patet, & quod magis congruit Paulini verbis: *Hoc in tempore primùm antiphonæ, hymni in Mediolanensi Ecclesia celebrari cœperunt*; significant namque

que potius res, quæ decantari cæperunt, quam modum in eis concinendis obſeruatum. Neque ex ſecundo, quia potius hinc infertur inſtitutus ab Ambroſio melodiæ modus in pſalmorum recitatione retinendus; Licet enim pſalmi ſub ea antiphona decantandi alternatim dicantur, id prouenit ex ſpeciali inſtituto modi pſalmos verſiculariter canendi, non verò ex ratione antiphonæ, quæ per ſe propriè ſignificat ſententiam cum tono in pſalmorum decantatione ſeruando, vt vidimus.

546 Nec dicatur, rem nunc quidem ità ſe habere, quod antiphona iuxtà modò datas explicationes accipiatur, non ſic tamen antiquitus, quo tempore alternationem propriè ſignificabat. Quia ſenſus, quem illi nunc damus, nouus non eſt, ſed vetuſtus, vt inſinuat Raynaud *ibid. prælud. 1. nu. 1.* dum data antiphonæ ex vocis ſignificatione de cantus alternatione intelligentia, ſeù explicatione, alteram, quam nuper dedimus de *ſententia pſalmo præpoſita &c.* prolaturus, præfatur dicens: *Nunc autem, ac etiam olim*, ſignificans hunc ſenſum antiquum. Sed expreſsè Suarez *d. cap. 2. num. 18.* ſic: *Quam verò ſit antiquus hic vſus antiphonæ ſub hoc ſenſu* (ſeù quod ſit ſententia pſalmo præpoſita ad cuius tonum &c.) *nec ipſe Amalarius dicit, nec ab alijs adnotatur. Inuenio tamen illius mentionem antè mille centum annos in Concilio Agathenſi cap. 30.* Quin & ipſe S. Benedictus in ſua antiqua Regula *cap. 9.* in illis verbis: *Deindè ſex pſalmi cum antiphonis*; dum *cap. 11.* ea per hæc alia verba ſic explicat, *ideſt modulatis, vt ſuprà diſpoſuimus, ſex pſalmis*, intelligens vtique nomine antiphonæ modulationem, ſeù, vt cum Bernardo Caſſinate explicat ad *d. cap. 11.* Edmundus Martene, *ad antiphonæ tonum decantatis*. Et cur ergò non hoc, & tam antiquo ſenſu accipiendæ antiphonæ à S. Ambroſio iuxtà Paulinum inuentæ?

547 At quid vlterior mora? En clarè rem ex ipſa Mediolanenſi Eccleſia, in qua pariter antiphonæ ſunt ſententiæ illæ, quæ pſalmos præcedunt; vndè Io: Baptiſta Rubeus *cit. cap. 7.* ſic de Ambroſianis antiphonis: *Antiphona in ſingulis horis ex inſtitutione B. Ambroſij dicuntur autem antiphonæ reſpectu ad pſalmodiam, cui reſpondent.* Sed & ante illum (& quo res clarè aperitur) ita in libello, cui titulus, *Speculum Matutinale Officij iuxtà morem B. Ambroſij*, vna cum Breuiario Ambroſiano opera Petri Caſolæ de 1490. impreſſo, in Bibliotheca Ambroſiana *Codic. 506.* & Theodoro II. Mediolani Archiepiſcopo adſcripto: *Antiphona dicitur reciproca; ab ea enim pſalmus incipit, & in eamdem deſinit. Antiphona inchoatur ab vno vnius chori, & ad eius ſymphoniam pſalmus decantatur per duos choros. In vna ergò antiphona duo chori coniunguntur.* Et iterum in fine libelli: *Poſt hæc omnia Presbyter antè Altare incipit pſalmum præcedente ſalutatione, quem directum nuncupamus, & ſine antiphona canimus; idcircò etiam directum appellatur, quia neque ſecundum antiphonam tonus modulatur, neque verſiculatim choris alternantibus*; per quæ habemus in Eccleſia Mediolanenſi antiphonam eſſe

ſen-

fententiam illam, ad cuius tonum modulandus eſt pſalmus, quando cantatur; facit namque magnam fidem huius antiqui libelli auctoritas, cum de ritibus Eccleſiæ Mediolanenſis ſpecialiter agat.

548 Licet enim dubitari poſſit, an reuera à præfato Theodoro compoſitus huiuſmodi libellus, eo quod in ipſo citetur Amalarius, qui iuxtà Bellarminum de Scriptoribus Eccleſ. *verb. Amalarius*, de 830. florebat, & de 820. ſcribebat iuxta Melchiorem Hittorpium in *præfat. ad Volum. Scriptor. de Cathol. Eccleſ. offic. vbi de Amalario*; cum alias ipſe Theodorus antè 760. migrauerit; quapropter non eum præfati libellum auctorem opinatur Ioan. Petrus Puricellus in *Diſſertat. Nazarian. cap. 39. num. 24.* Cum tamen hic Theodorus, vt ſcribit Ioannes de Deis in *Succeſſorib. S. Barnabę num.44.* Ambroſianas cæremonias reparauerit: *Cæremoniæ à B. Ambroſio in Eccleſia Mediolanenſi ordinatæ, vel Paſtorum incuria deſierant, vel licentia Clericorum inoleuerant, vel denique non intellectæ cum intermitterentur, ipſe egregius rituum Ambroſianorum interpres* (Theodorus) *omnibus maturè conſideratis, ad priſtinum ſtatum omnia redegit.* Seù, vt in Tabella Archiepiſcoporum Mediolanenſium inter *Acta Mediolanen. Eccleſ. Tabell. 1. nu.45.* notat Petrus Galeſinus *Matutini officij myſteria cæremoniaſque more Ambroſiano ſolemnes libro ſingulari enucleatè conſcripſerit*; vt & vlterius inſinuant Gualuaneus Flamma in *Manipul. Flor. cap. 115.* & in *lib. de Archiepiſc. Mediol. ſub ann. 1339.* Petrus Caſola in *princip. eiuſd. libelli*. S. Carolus Borromeus in *Epiſt. ad Cler. Mediol. in Breuiar. Ambroſ. de* 1582. Franciſcus Beſutius in *Hiſt. Pontifi. num. 45.* & alij apud eumdem Puricellum *ibid. num. 23.* non ſufficientem video rationem pro illi hoc non adſcribendo libello: ſed potius hinc fieri libertatem afferendi, quod ab aliquo poſteriore fuerit Amalarij auctoritas immixta. At etiam conceſſo, quod alter ſit eius libelli auctor, cum antiquus ille ſit, & paulò poſt Amalarium, & de ritibus Matutinalis officij iuxtà morem B. Ambroſij, non parum indè elucidatur, in Eccleſia Mediolanenſi, per antiphonam ſecundum originariam D. Ambroſij inſtitutionem, venire potius melodiam, & tonum in pſalmorum decantatione obſeruandum; adeòque & ex hoc capite ipſum fuiſſe, vt dicebamus, melodici cantus inſtitutorem.

549 Addi poteſt, quod antiphona ex ſui natura melodiam, hoc eſt cantum melodicum importat; *Eſt itaque antiphona quædam cantilena diuinis laudibus ad recreationem inſerta*, aiunt Guilelmus Durand. *d. cap. 2. num. 31.* & Ioannes Belethus in *Rational. cap. 25.* iuxtà quem, & antiquum ſenſum Amalarius in *Supplem. ad lib. 4. de Diuin. Offic.* apud Mabillon in *Analect. tom. 2. pag. 109.* loquens de S. Benedict. Regula *cap. 9.* ſcripſit: *Tertius autem pſalmus ſine modulatione antiphonæ in directo dicitur*; & poſt aliqua: *Inuitatorium aſtiuis diebus hebdomadalibus ſine modulatione antiphonæ ſolet dici*; ſentiens vtique idem eſſe modulatè canere, ac cum antiphona dicere,

seù ab antiphona modulationem importari.

550 Sed hoc melius ex ipso S. Benedicto, qui non solum *loc. sup.* laudato sed iterum, & pluries pro antiphona modulationem accepit; Et primò *d. cap. 9. eiusd. Regul.* his in verbis: *Post hunc psalmus nonagesimus quartus cum antiphona aut certè decantandus*, quæ apud Edmundum Martene in *Comment. ad d. cap. 9.* sic explicant Bernardus Cassinensis *aut certè decantando supple in directum, & sine antiphona*; Petrus Diaconus: *aut certè decantando sine antiphona in directum*; & Paulus Augustinus à Ianua, siuè de Ferrarijs in *cap. 12.* obseruans dictionem *de* interdum esse negatiuam, *vt idem sit decantare, ac non cantare, sed simpliciter sine vocis modulatione recitare*. Deindè *cap. 12.* ibi. *Dicatur sexagesimus sextus psalmus sine antiphona in directum*, quæ pariter cum eodem Bernardo, & Boherio sic interpretatur Martene: *Quid sit dici sine antiphona, exponit dicens, in directum, vt ibi nulla fiat certi toni modulatio*. Et clarius idem Paulus Augustinus per hæc verba. *Duæ igitur in Regula præscribuntur psallendi formæ. Prima cum antiphona, & hæc forma erat harmonica, nempè cum cantu, nam intonata antiphona, quæ erat tamquam clauis, & index toni, cæteri ad illius antiphonæ tonum psalmum canebant. Alter modus est in directum, seù directaneè, & sine antiphona, nempè sine modulatione cantus. Cum enim in cantu harmonico vox modò flectatur, modò eleuetur, psallere directaneè exaduerso erit sine flexione, sed voce directa, & æquali in eadem linea*. Et tertiò *cap. 17.* ibi: *Si maior Congregatio fuerit, cum antiphonis: si verò minor, in directum psallantur*, ideft sine antiphonis: *Vespertina autem Synaxis quatuor psalmis cum antiphonis terminetur. Completorium autem trium psalmorum dictione terminetur, qui psalmi directaneè sine antiphona dicendi sunt*. Super quibus sic *Disquisit. Monast. lib. 7. tract. 4. disq. 3.* Benedictus Hæftenus: *Voluit S. Benedictus per psalmodiam cum antiphona designare eam officij Diuini partem, quæ fit cum nota, & melodico concentu: quod ipse satis indicat; cum enim dixisset*, modulatis, vt supra diximus, sex psalmis: *id ipsum paulò post exprimens dicit*: Post quas lectiones sequantur ex ordine sex alij psalmi cum antiphonis, sicut anteriores; *vndè manifestum est, cum antiphona psallere, idem S. Benedicto esse, atque psalmos modulari*. Et iterum: *Iam verò non erit difficile explicatu, quid sit in directum psallere, siuè directaneè, quod ipse S. P. exposuit sine antiphona, hoc est sine notis, modulatione, aut tono; ità vt æquali vocis tenore rectè omnia absque ascensu, vel descensu pronuntientur*. Quibus nihil aptius ad antiphonæ rationem dignoscendam, importare scilicet modulationem; quæ ita illi propria videtur, vt propterea nunquam sine modulatione canendas antiphonas scripserit de *Antiq. Monachor. Rit. lib. 1. cap. 2.* idem Martene: *Porrò cum antiphonæ sint quædam quasi cantilenæ ad excitandam audientium deuotionem compositæ, non nisi cum nota, & suaui modulatione vocis debent cantari*.

551 Qua fortè de causa etiam liber, in quo describitur norma modulandi

landi sententias, quæ canuntur in choro, ab ipsa modulatione antiphonarius vocatur, vt deducitur ex Amalario in *Præfat. ad lib. Antiphonarij*, vbi de antiphonarijs, vt de libris ad cantum spectantibus loqui dignoscitur; & ex Ioann. Diacono *lib. 2. Vit. S. Gregorij Papæ cap. 6.* vbi antiphonarium vocat librum ab eodem Sancto pro cantu Ecclesiastico compositum: *Propter Musicæ dulcedinis compunctionem antiphonarium centonem Cantorum studiosissimè, nimisque viriliter compilauit, scholamque Cantorum, quæ hactenus in eisdem institutionibus in Sancta Romana Ecclesia modulatur, constituit*. Et admittere videtur Ecclesia Mediolanensis, dum, prout *supr. num.* 547. in libello, seù speculo Theodori legitur: *quia* (sermo est de psalmo, qui directus dicitur) *neque secundum antiphonam tonus modulatur*; Cum namque supponatur modulandus ad antiphonæ tonum psalmus, nullum est dubium, quin & apud ipsam antiphona melodiam inuoluat.

552 Facit etiam ad hoc, quod legitur in Epistolis Pauli Sacerdotis, & Gebhardi Ratispônens. ad Martinum Thesaurorum S. Ambrosij Custodem apud Mabillon. in *d. Museo Ital. tom. 1. part. 2. pag. 96. & 97.* & de 1024. vt idem Mabillon *ibid.* in obseruationibus notat, conscriptis; Et quidem in prima: *Impensè rogamus, vt transcribi nobis faciatis Sacramentarium eiusdem S. Ambrosij, cum antiphonario eius*. In tertia verò: *Verùm, quod interrogas, vtrum Antiphonarium cum notulis, vel sine notulis habere velimus? nihil Ambrosianæ integritati nobis deesse volumus. Mitte ergo nobis Antiphonarium cum notulis &c.* Hinc siquidem etiam patet S. Ambrosij antiphonas notulas importare, & cum notulis ab ipso fuisse compositas.

553 Ex quibus rursus apparet per antiphonas, quas ab Ambrosio institutas scripsit Paulinus, cantum ipsum melodicum, seù formam canendi cum notulis esse præcipuè intelligendam. Et ità verum videtur, quod etiamsi admittatur, antiphonas cantum alternatum importare, vel ipsas alternatè canendas; eo ipso quod S. Ambrosius antiphonas instituit, necesse est, quod & modulationem, quæ antiphonæ principalior ratio est, instituerit; maximè spectato fine subleuandi populum à mærore; ad quem effectum, præcisa cantus melodia, parum, aut nihil conferre potuisset sola cantus alternatio. Quapropter plures eorum, qui antiphonas ab Ambrosio in Mediolanensi Ecclesia inuenta, dixerunt, contenti non fuerunt dicere, institutum ab Ambrosio antiphonarum ritum: sed de eis concinendis specialem mentionem fecerunt, vt *num.* 506. Sigibertus: *Ambrosius ritum antiphonas in Ecclesia canendi*. Tungrensis *num.* 513. *Ambrosius ritum antiphonarum in Ecclesia canendarum*; & Valdensis *ibid. cap. 20. num. 6.* dum finem, & quomodo eas instituerit, indiuiduans, dicit: *Has enim* (idest antiphonas) *hymnis, & psalmis immiscuit, vt dulcisono carmine, & vario Dei domus effulgeret*; canendi inquam meminerunt, ad indicandum, in anti-

tiphonis ab Ambrosio inuentis melodiam primas partes habere; & meo iudicio, rectè, cum in verbis Augustini: *Quantum fleui in hymnis, & canticis tuis suauè sonantis Ecclesiæ tuæ vocibus &c.* nullum alternati cantus inditium; sicuti è contra magna modulati cantus expressio; & vt quid plus dicam, quin potius cum alternati cantus exclusione: *magno studio fratrum concinentium vocibus, & cordibus*, cum concinere idem sonet, ac vna simul canere.

## §. X.

### *Examen secundæ, vbi de Plebis cantu.*

554 Altera pariter sententia de cantu plebis in Ecclesia, suas etiam ipsa patitur difficultates. Licet enim hoc verum sit, quod tunc populus in Ecclesia caneret, vt clarè asserit S. P. Augustinus: *magno studio fratrum concinentium*; nihil tamen ibi in Augustino lego, ex quo possit erui, plebis cantum tunc incæpisse, & non antea vsitatum. De hymnorum, psalmorumque cantu, quod tunc incæperit, apparet quidem: *Tunc hymni, & psalmi, vt canerentur institutum est*; seù tunc cantum ipsum melodicum incæpisse, vt iam ostensum est: Plebem verò tunc incæpisse concinere, seù in Ecclesia psalmos, precesque recitare, ex Augustino nullatenus elucet. Vndè non video, cur dici nequeat, plebem incæpisse tunc sub Ambrosio canere cantu modulato, cum antea & ipsa planè psallendo publicè oraret iuxtà ritum Ecclesiæ Latinæ, de quo Tertullianus *cap. 39. Apologetici*: *Coimus in cætum & congregationem, vt ad Deum quasi manufacta precationibus ambiamus orantes. Oramus etiam pro Imperatoribus, pro Ministris eorum, & potestatibus: pro statu sæculi, pro rerum quiete, pro mora finis. Cogimur ad diuinarum litterarum commemorationem, &c.* & quam pluribus exornat, & de cætu in Ecclesijs explicat Pamelius in *d. cap. 39. à num. 499. & seq. & num. 520.* Quique ritus iam in Gallijs antè S. Ambrosium obseruabatur, vt ex his S. Hilarij Pictauien. in *Psal. 65.* verbis: *Audiat orantis populi consistens quis extrà Ecclesiam vocem, spectet celebres hymnorum sonitus &c.* argumentatur Bellarminus *d. lib. 1. de bon. oper. cap. 16.* dicens: *Certè testimonium ab Hilario adductum videtur omninò cogere, vt credamus in Gallia fuisse consuetudinem, vt populus in Ecclesia caneret, etiam antè Ambrosij tempora.* Quo semper magis confirmatur stabilita conclusio, quod id, cuius primus auctor dicitur S. Ambrosius, fuerit cantus ipse modulatus.

555 Sed omisso quod populus non caneret, & tunc solum cæperit, non apparet iuxta principia eiusdem Thomassini, qui hanc sententiam tue-

tuetur, vt ex *supr. num.* 503. positis, & iterum *cap.* 73. *num.* 8. ibi: *Tunc* (loquitur de Iustinæ persecutione) *certè, ne tædio, & mæstitia animi plebs deficeret, captum est psalmos cani, & à plebe cani*; non inquam apparet, quomodo de hoc plebis cantu verificari possint Augustini verba, *secundum morem Orientalium partium*, cum ipse Thomassinus *p.* 1. *lib.* 2. *cap.* 71. *nu.* 4. 5. & 7. & *cap.* 72. *num.* 6. doceat, in Orientali Ecclesia per prima sæcula populum non concinuisse; & quod longo tempore vnius tantum fuerit canere, aliorum verò, siuè Clericorum, siuè Laicorum audire; & Eusebij *lib.* 2. *Hist. Eccles. cap.* 17. verba insinuant: *Cum vnus quispiam modulatè, ac decenter psalmum canere exortus fuerit, cæteri cum silentio auscultantes, extremam dumtaxat hymnorum partem concinunt.* His enim suppositis non potest certè dici cantum plebis Mediolanensi in Ecclesia ortum habuisse ab Orientali; tum quia ibi non vsitatus, tum quia cantus populi Mediolanensis non in simplici, & finali responsione, sed in ipsorum hymnorum recitatione consistebat, cum ideò vt a plebe canerentur, eos a S. Ambrosio compositos sufficienter habeamus ex dictis. Et cum non verificentur verba Augustini, nec dicendum, id, quod Ambrosius in sua innouauit Ecclesia, fuisse permissionem factam Laicis in eadem canendi.

556 Scio eumdem Tomassinum *d. cap.* 72. *num.* 6. *fin.* sentire, hunc ritum non canendi, aut psallendi respectu plebis in Ecclesia, ad Diodori, & Flauiani, a quibus primò ex Theodoreto *Hist. Eccl. lib.* 2. *cap.* 24. alternatum psalmorum cantum Antiochiæ institutum refert, tempora solum perdurasse. Sic ibi: *Constat enim donec istud Antiochiæ immutatum est, eos psallere tantum in Ecclesia solitos, qui erant ex officio Cantores: Clericos autem cæteros non concinuisse, nisi ad finiendos psalmos doxologia Gloria Patri, Amen, Alleluia. At præeunte Antiochenæ Ecclesiæ exemplo captum vbique illud est, vt populi ipsi psalmos concinerent.* Et huius moris nouitatem tantum temporis Ambrosium præcessisse, quantum sufficiens esse potuit, vt indè Ambrosius in suam Ecclesiam induceret, vt patet ex alijs eiusd. Thomassini verbis *supr. num.* 503. Quo aperit sibi viam ad soluendam obiectionem ex Augustini verbis, *Secundum morem Orientalium partium*, desumptam.

557 Sed quomodo subsistere hoc possit non video, si verum sit, quod *d. cap.* 71. *n.* 5. sic ipse habet ex Concil. Antioch. *can.* 15. 16. & 17. in margin. adductis. *Vetat Concilium Antiochenum* (puto Laodicenum, cum in Antiocheno apud Binnium huiusmodi canones inuenire non potuerim; & alias in Laodiceno legantur) *ne quis in Ecclesia cantet, nisi legitimi constituti Cantores. Ergò nundum canebat in Ecclesia populus: imò ne cæteri quidem Clerici, & si vel maximè adessent.* Si namque per ipsum vsque ad dictum Laodicenum Concilium, quod iuxta nonnullos de 364. iuxta alios de 367. & secundum alios de 368. vt in Concil. per Labbeum editis *tom.* 1. & apud Vuolffgangium Gundlingium in *Canon. Concil. Laodicen. p.* 3. & 4. celebratum

tum

tum est, in Ecclesia populus concinere non consueuit, difficile satis est; quomodò subindè per Orientis Ecclesias ità sit, quod caneret & populus, consuetudo diffusa, vt dici possit, D. Ambrosium, qui de 383. vt vult Francolinus *cit. cap. 3. à num.* 12. vel saltem circà, Mediolani plebem in Ecclesia canere faciebat, hunc ritum secundum morem Orientalium Ecclesiarum instituisse.

558 Dixi tamen, *si verum sit*, vt ex Thomassino arguerem; nam aliàs potius contrarium, seù quod antè dictum Concilium psalleret & Populus, ipsa satis indicat prohibitio; quandoquidem prohibiti non fuissent Laici canere, ni & ipsi psallere consueuissent, vt pariter præter Balsamonem ad *d. Can.* 15. sentiunt Baronius ad *ann. 60. pag. 576. edit Roman.* ibi: *Illud autem non prætermittimus dicere de vsu pristino; olim promiscuè vnà cum Clericis in Ecclesia cantasse & populum, simulque Sacerdoti orationem danti, vel colligenti respondere consueuisse. Verùm, quoniam indisciplinatim canentium sæpius accidebat, vt harmonicam illam Ecclesiasticæ dignitati congruentem cantionem vocum incomposito sono corrumperent; idcircò necessariò Ecclesiasticis institutis prouisum, vt præter illos ad hoc opus adscriptos quis in Ecclesia psalleret. Canon enim Laodiceni Concilij, &c.* & consimilibus verbis Seuerinus Binnius in *not. ad d. Concil. Can.* 15. Antonius Bellotte in *not. ad Rit. Eccles. Laudunen. obseruat. 34 pag. 219. num. 20.* & *obseruat. 111. pag. 737. num. 8.* Item Card. Bona de *re Liturgic. lib. 1. cap. 24. num. 19.* Gisbertus Scheuicauius *d. lib. 1. cap. 82. §. & olim.* Carrier. *d. pag. 607.* & Dominicus Magr. *ibid. verb. Cantus.*

559 Dixi item suprà, *His suppositis* propter eamdem rationem. Nam quo ad rei veritatem non ita perspicuum est, an plebs in Orientali Ecclesia saltem vniuersaliter, & quoto tempore a publico cantu abstinuerit, sumpto cantu pro psalmorum recitatione, aut quandò precisè cæperit, ob multa ex adductis, & mox adducenda, quæ contrarium insinuant. Nec ex eo quod Eusebius, vt ipse fatetur, à Philone de Essenis, seù primis Ecclesiæ Alexandrinæ Christianis loquente transcripserit, apud ipsos *vnum concinuisse alijs audientibus*, satis hoc videtur, primò pro contrario vsu negando, cum in eadem Philonis Historia, quam Eusebius adducit, pariter legatur, eosdem primos Alexandriæ Christifideles tum viros, tum mulieres, quin in duas partes diuisos consueuisse hymnos in laudem Dei compositos publicè concinere, vt *supr. num.* 511. Non satis videtur secundò, vt de toto Oriente idem dicatur; aut, quod idem ritus vsque ad Eusebium in Oriente durauerit, cum de his nullum in Eusebio verbum. Hæc siquidem in eo ibi leguntur: *Et Commentarijs suis inseruit* (idest Philo) *præsertim nocturnas magni festi vigilias, & horum exercitia cum hymnis, qui apud nos dici solent, describens, & quomodo vno cum rythmo psallente reliqui cum silentio auscultantes, extremam hymnorum partem vnà cum illo concinendo terminent.* Verum aliud

aliud est, Philonem describentem hymnos, qui & apud Cæsarienses recitabantur, vt indicant, *qui apud nos dici solent*, dixerit in eis concinendis primos Alexandriæ Christicolas supradictum morem seruasse; & est quod Eusebius dicit; & aliud est, eumdem morem apud Cæsarienses tempore Eusebij obseruatum; quod Eusebius non habet. Et dato, quod & apud Cæsarienses ità obseruaretur, seù non caneret populus, nunquid ideò ità & in toto Oriente?

560 Multò minus perspicuum est, quod vsque ad Diodorum, & Flauianum non assueuerit populus psallere, & tunc solum huiusmodi ritus apparuerit, cum hoc nihil minus dicat Theodoretus. Facit quidem eos alternati psalmorum cantus auctores, & quod à plebe canerentur. Quod verò tunc incæperit plebs in Ecclesia concinere, non habetur ex Theodoreto: quin potius contrarium ex eo, quod plebem alternatim psallere instituerint ipsi sumpta occasione à cantu Arianorum sub Leontio, de quo sic ipse Theodoretus: *Cum pars esset Arianæ blasphemiæ, summo studio illum morbum cælare nitebatur: quodque cerneret bifariam diuisos Sacerdotes, & plebem, vnamque partem accommodare glorificatione Filij coniunctionem, Et: alteram propositionem PER, Filio: Spiritui autem IN applicare: Ipse quidem silentio glorificationem memorabat, & tantum clausulam IN SECVLA SECVLORVM, sic pronuntiabat, vt ab adstantibus exaudiri posset.* Cum namque iam populus cum Sacerdotibus caneret, non primò institutus canere sub Diodoro, & Flauiano.

561 Videtur item idem suaderi posse ex damnatione Pauli Samosateni facta a Concilijs Antiochenis primo de 266. & secundo de 272. iuxta Seuerinum Binnium *tom.* 1. *Concilior.* eo quod sublatis Dauidicis psalmis alios à se compositos cani faceret per mulieres, *maximè quas ipse prius ad canendum pro more instituerat*, vt ex Synodica d. Concilij ad Dionysium Romanum Pontificem; ex more enim præter Clerum mulieres cecinisse liquet. Efficacius tamen ex eo, quod S. Ephrem, qui iuxta Bellarminum de *Scriptoribus Ecclef.* per 33. annos antè S. Ambrosium decesserat, iam hymnos, vt & *num.* 39. nos diximus, contra Harmonij hæretici cantica à plebe, & modulatim canendos composuerit, & cani instituerit; vndè & ad alias Orientis Ecclesias benè potest dici delatus huiusmodi ritus; sicuti indè diffusa modulati cantus norma, vt ex Nicephoro, Demochare, Biuario, & alijs dictum est *num.* 39.

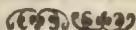
562 Quapropter non inficior, sufficiens hinc haberi fundamentum asserendi, potuisse Ambrosium iuxta morem Orientalium admittere ad canendum in Ecclesia populum. Sed subdere compellor. Et cur non æquè dicendum, quod vna cum cantu plebis ex Orientali Ecclesia pariter desumpserit & modum per eamdem plebem canendi modulatum? Vrgeo (quidquid sit de vera origine cantus popularis; supposito tamen, quod re-

uera

uera in Orientalibus Ecclesijs antè S. Ambrosium plebs quoque concineret, ità quod dici possit, hunc ritum ab illis à S. Ambrosio Mediolanum traductum) vel in ea Orientali Ecclesia canebat populus modulatè, vel non? Gratis dicetur quod non, cum iam constet ex dictis *num.* 519. Ecclesiæ Orientalis cantum suauem, & melodicum fuisse. Etsi talis. Ergò dum S. Ambrosius populum suum ad instar Orientalium Ecclesiarum canere instituit, modulatè canere instituit. Nec aliud dici potest, donec positiuè probetur, antè S. Ambrosium in Mediolanensi Ecclesia huiusmodi modulatum cantum præextitisse, in quo sanè, & fortè frustrà insudandum.

563 Non item verificantur iuxta hanc sententiam alia eiusdem S. P. Augustini verba, ritum scilicet ab Ambrosio de cantu populi inductum, in alias Regiones promanasse, cum nullus hoc scribat. Inductus ab illo apud multos legitur, vt vidimus, ritus hymnorum, antiphonarum, & alternati cantus; adeò vt hinc ad alias Regiones, & Ecclesias Occidentales sit diffusus: sed neutiquam cum hac circumstantia *per plebem*: quin potius huiusmodi plebis cantus abolitus subindè fuit à Concilio, vt insinuatum est, Laodicensi *Can.* 15. & solis cantoribus reseruatus, vt præter adductos, Vicecomes *tom. 3. de Antiq. Miss. ritib. cap.* 34. vbi & Laicos iam a tempore S. Io. Chrysostomi a cantu in Ecclesijs cessasse insinuat; quod docet & Antonius Bellotte *loc. supr. obseruat.* 111. *pag.* 733. *num.* 8. quo stante, vt dixi, nequeunt verificari Augustini verba; *Cuius celebritatis deuotio vsque in hodiernum diem non solum in eadem Ecclesia verum per omnes penè Occidentis Prouincias manet*.

564 Vndè omnibus perpensis mihi videor posse tutè pronuntiare, cantum cum notulis modulatum sub Ambrosio in Mediolanensi Ecclesia incæpisse; cum hac tamen declaratione, quod negare non intendam, quod tam graues scripsere Authores, inductum scilicet ab Ambrosio cantum alternum (quod tamen ex Augustino non apparet) aut plebem ad psallendum tunc admissam (quod neque perspicuum est ex dictis) dummodo ipsa canendi formula, & disciplina pariter dicatur ab ipso instituta; cum hanc vnicè, & propriè importent Augustini verba; & vltra iam dicta, præciso semel hoc cantu, non habeatur intenta plebis in Arianorum persecutione à mærore consolatio, per hoc quod plebs ad hymnos siuè alternatim, siuè non, planè tamen recitandos, fuerit admissa; maximè cum cantum modulatum præextitisse nullatenus probetur.



§. XI.

## §. XI.

*Respondetur Thomassino. Vbi de alterni cantus origine.*

565 REmanent argumenta Thomassini; seu incredibile esse, *in Ecclesia Latina annis penè quadringentis psalmorum morem fuisse recitationem, cantum nullum, cum psalmi ipsi cantica sint, cum psallere sit canere, cum cantus, & psallendi toties meminerit Paulus; & psalmos, quos* toto eo tempore *Orientalis Ecclesia caneret, ab Occidentali esse dumtaxat recitatos*. Et dico: me autem facillimè id credere; tum quia certum non est, quod semper in Ecclesia Orientali viguerit cantus modulatus, vt supponitur, cum contrarium satis probabile reddatur ex adductis à *n.37. & seq.* & absque præiudicio psalmodiæ, cum tot & hodiè Religiones psallant sine nota, & cantu ad formam pristinam Ecclesiæ; tum quia admisso in Orientali Ecclesia cantu, non apparet, quarè incredibile sit, quod toto eo tempore vsitatus non fuerit in Latina. Plura possem adducere: Sed Radulphi Tungrens. *num.* 513. Nauarri *num.* 514. Beyerlin. *ibid.* Concilior. Hildesemen. *ibid.* & Treuiren. *num.* 520. Pamelij *ibid.* Biuarij *ibid.* & *n.*523. Baronij *ibid.* & *n.*538. Valdensis *nu.*527. Vicecomitis *ibid.* Mabillonij *n.*528. Lupi *nu.* 530. & S. Thomæ *n.*538. iam laudatis auctoritatibus sisto; nam benè perpensæ modulatum cantum non præextitisse antè S. Ambrosium, satis clarè significant; & hoc solum addo. Cantus alternatus est in Ecclesiam Latinam inductus à S. Ambrosio, vt vult Thomassinus, cum tamen longe antecesserit eius vsus in Orientali. Et si hac forma canendi caruit antè Ambrosium Ecclesia Latina, quarè caruisse non potuit & cantu modulato?

566 Respondet Thomassinus *ibid. cap.* 72. *n.* 5. & loc. *supr. nu.* 503. posito, non diù præcessisse in Orientali Ecclesia cantum alternum, cum Diodorus, & Flauianus paulò antè illum Antiochiæ instituerint. Idem sensit Edmundus Martene de *Veter. Monach. ritib. lib.*1.*cap.*2. *n.* 44. ibi: *Primi autem in Ecclesia alternum psalmorum cantum induxisse perhibentur Flauianus, & Theodorus* (Diodorus reponendum puto) *Monachi; nam quod de S. Ignatij visione Angelorum alternis choris Deo concinentium narrat Socrates; non sine fundamento mera tamquam fabula reiicitur*. Sed desiderandam reliquit rationem, cur pro fabula habendum, quod scripsit Socrates de S. Ignatio, & non quod Theodoretus de Dioscoro, & Flauiano.

567 Quarè credibilius est antiquiorem esse reciproci cantus originem, seu quod reuera S. Ignatius ex visione Angelorum antiphonatim, seu alternatim Deum laudantium alternatè in Ecclesia canendi ritum induxerit, vt

scribunt Socrates *Hist. Eccles. lib 6. cap.* 8. Cassiodorus in *Hist. Tripart. lib.* 10. *cap.* 9. quem sequuntur Amalarius de *Eccles. offic. lib.* 4. *cap.* 7. Valafridus Strabo de *Reb. Eccles. cap* 25. Rodulphus Tungrens. *cit. propos.* 12. tenentque Sigebertus in *Chron. ad ann.* 387. Nicephorus *lib.* 13. *cap.* 8. & post ipsos Guilelmus Durand. *ibid. lib.* 5. *cap.* 5. *nu.* 26. *&* 36. Demochares *cit. lib.* 4. *cap.* 12. Io. Stephanus Durant. *eod. lib.* 3. *cap.* 17. *n.* 3. Francolinus *d. cap.* 3. *n.* 1. *&* 11. Bellarmin. *loc. supr. cap.* 14. Azorius *lib.* 10. *cap.* 7. *q.* 5. Macignus de *Hor. Canon. cap.* 59. *nu.* 54. Suarez *d. lib.* 4. *cap.* 12. *n.* 1. Valdensis *ibid. cap.* 18. *n.* 8. Cornelius Schultingius *loc. sup. t.* 1. *part.* 1. *cap.* 20 Lorinus in *psalm.* 67. *n.* 18. Petrus Halloix de *Scriptorib. Eccles. Orient. in Vit. S. Ignatij cap.* 5. *& in not.* Antonius Perez in *Regul. S. Bened. cap.* 9. *n.* 9. Petrus Crespetius *Summ. Christian. discipl. verb. cantus*. Gisbertus Scheuicauius *eod. lib.* 1. *cap.* 55. §. *de Antiphonis*. Bellotte *ibid. obseruat.* 1. *n.* 11. *obseruat.* 33. *n.* 2. *&* 3. & Ioann. Bapt. Rubeus *cit. lib* 3. *cap.* 7. Barbosa *ad cap. Dolentes de celebrat Missar.* *n.* 14. Frances de *Cathedral. cap.* 5. *n.* 188. Christianus Lupus ad *Concil. Trullan. can.* 75. Card. Bona de *re Liturg. lib.* 2. *cap.* 4. *num.* 1. & de *Diuin. psalmod. cap.* 16. §. 9. & nunquam finirem, si omnes adducendi essent. Diodorus verò, & Flauianus aut collapsum reparauerint, vt explicant Bellarminus *d. cap.* 14. Nebridius à Mundelheim *Antiq. Monast. epist.* 65. Halloix in *not. ad d. cap* 5. *pag.* 399. *col.* 1. *fin. & col.* 2. *princ.* Bellotte *cit. num.* 3. & Gauantus *sect.* 5. *cap.* 8. *nu.* 15. vbi & id esse de mente Theodoreti; aut, vbi S. Ignatius cantum alternatum inuenerat, ipsi ad psalmos accommodauerint, quatenus ipsi eos alternatim cani primò fecerint,

568 Quod verius puto dictum; tum quia iam à temporibus S. Basilij, vt notat & Ioannes Caramuel *Theolog. Regul. num.* 1141. & nos *num.* 508. vidimus, in toto ferè Oriente præualuerat alterni cantus consuetudo; ex quo euidenter sequitur, quod eiusmodi cantus auctores minimè fuerint Diodorus, & Flauianus, cum teste Theophilo Raynaud *loc. cit. prælud.* 1. *num.* 4. fuerint S. Basilio aliquanto posteriores. Vel, si alternationem aliquam adinuenerunt, ad psalmorum reciprocationem dumtaxat esse restringendam. Tum etiam quia præcisè de hac loquitur Theodoretus: *Flauianus, & Diodorus &c. primi in duas partes diuisi cætibus psalmos actinentium instituerunt alternis Dauidicam melodiam decantare*; & de psalmis specificant Sigebertus in *Chron. ad ann.* 382. Francolinus *d. cap.* 3. *num.* 3. Macignus *cit. cap.* 59. *num.* 55. Caramuel. *d. nu.* 1141. Lorinus in *Præfat. ad tom.* 1. *psalm. cap.* 14. adductis, præter Theodoretum, & Sigebertum, Suida, & Cassiodoro. Et Cardinalis Bona de *Liturg. d. lib.* 2. *cap.* 4. ibi; *Quod tamen non absolutè de quocumque alterno cantu* (seù quod prodierit a Diodoro, & Flauiano) *sed de psalmis Dauidicis alternatim canendis intelligendum esse ex verbis ipsius Theodoreti colligitur*; quod & habet de *Psalmod. cap.* 16. §. 10. Licet Christianus Lupus in *not. ad cit. Can.* 75. dicat alios sentire, quod & psal-

psalmorum alternatus cantus sit S. Ignatio adscribendus: Diodoro verò, & Flauiano solummodò reparatio; quod sentire videntur etiam Durand. de *Diu. Offic. lib. 1. cap. 1.* Bellotte *dd. obseruat. 1. num. 11.* & *obseruat. 33. num. 3.* & Francolinus *cit. cap. 3. nu. 26.* Barbosa *eod. num. 14.* ac Frances *cit. n. 188.* dum Diodorum, & Flauianum ad hanc alternam psalmodiam a S. Ignatio scribunt edoctos. Quo cantus alternationem ipsis longè antiquiorem esse, semper magis elucet, vt eos sileam, qui hanc alternatæ psalmodiæ consuetudinem antè Flauianum, & Diodorum à Syris vsurpatam ex Nicetæ Thesauro Orthodoxæ Fidei *lib. 5. cap. 30.* scribunt, nempè Iacobum Gothofredum in *Not. ad Philostorgij Hist. Eccles. lib. 3. cap. 13.* & Henricum Valesium, vt videre est apud Mabillon. de *Cursu Gallican. num. 7.* & Martene de *Vit. Monachor. Ritib. lib. 1. cap. 2. num. 44.* quin ad primos Christi fideles referunt ex Philone de *Vit. Contempl.* D. Dionysio Areopag. *cap. 3. Eccles. Hierarch.* & S. Basilio *epist. 63.* hoc est Ioannem Stephanum Durant. *eod. lib. 3. cap. 13. num. 6.* Iacobum Goar. in *celebr. opere Ritual. Græcorum. not.* in *Ordinem S. Ministerij num. 12.* & *not. ad Miss. S. Io: Chrysost. num. 63.* Gisbertum Scheuicauium *cit. lib. 1. cap. 82. §. sed & in primis*: immò ad ipsos Apostolos, scilicet Lorinum *d. cap. 14. §. est autem probabile*, Crespetium *loc. supr. verb. Cantus*. Cardinalem Bona. *Liturgic. lib. 1. cap. 25. num. 15.* Frances *d. cap. 5. num. 190.* Biuarium *ibid. lib. 2. cap. 12. num. 29. fin.* & (quod nec minus probabile est) à Seraphica *Isaiæ 6.* visione desumptum volunt, nempè Baronium ad *d. ann. 60.* Spondanum in *Epit. ibid. num. 14.* Scheuicauium *cit. cap. 82. §. 1.* qua de causa illam forsan intermissam, a S. Ignatio Antiochiæ stabilitam scripserunt Biuarius *ibid.* & Pius Rubeus in *Vit. S. Hieronym. controu. 9. num. 4.*

569 Vidè, vt rem concludam, si antè S. Ambrosium inuisus in Latina Ecclesia alternatus cantus iam in Orientali Ecclesia antiquissimus, quid mirum, quod æquè inuisus fuerit & cantus modulatus? Idem dici potest de hymnis, quos antiquissimos in Oriente fuisse certissimum est, qui tamen in Latinam à S. Ambrosio inducti sunt, vt communis scriptorum est sensus. Non ergò incredibile, quod ipse primò modulatum cantum in Mediolanensem Ecclesiam admiserit, & tanto tempore ibi plana psalmodia perdurauerit.

570 Fundamentum autem incredibilitatis ex eo *quod psalmi* (quos in Ecclesia Latina diù antè S. Ambrosium vsitatos nemo dubitat) *cantica, sint: quod psallere* sit canere; *quod cantus, & psallendi toties meminerit Paulus*, facilè dissoluitur (vt Apostoli *1. ad Chorinth. 14.* vèrba: *psallam spiritu psallam & mente*, per quæ cantus intelligi nequit, prætercam) ex dictis *num. 42. & 512.* vbi cantum ipsum pro recitatione vsurpari vidimus ex doctrina clarissimor. Baluzij, & Mabillonij, qui pluribus id locis ibi laudatis ostendunt; quibus addendus Nicephorus *Hist. Eccles. lib. 9. cap. 6.* vbi mo-

dum, quo S. Athanasius persecutores, dum psalmi decantarentur, effugit, describens, habet: *Et manus iam militaris Ecclesiam per manipulos ordine suo occupauerat, quum ille precatione peracta psalmodiam continuare iubet. Milites quieti tum erant, quod intempestiuum impetum in eum facere existimarent, cum concentu vno carmina resonarent. Atque interea quod omnes vna porta egrederentur, Athanasius in media psalmos canentium turba tectus incolumis euadit;* cum tamen ex S. P. Augustino certò habeamus, Clerum Alexandrinum sub Athanasio ita psallere consueuisse, *vt pronuntianti vicinior esset, quam canenti*. Nec deest ipsius Thomassini testimonium; *ibid. cap.71. num. 4.* dum accipit & ipse per canere, recitare, dicens: *Vnum volebat tantùm Athanasius cantorem, qui seu caneret, seu legeret, &c.* Vndè forsan & Cassiodorus in *psal 20. vers. vlt.* dixit, quod *cantare est verba Domini ore proferre*; quod & de psalmos recitante, & maximè si alta voce, verificatur.

571 Nec refert, quod *psalmi cantica sint*, quia hoc non obstante & Angelus Monachos eruditurus parili pronuntiatione eos decantauit; & non tantùm Monachi, sed & Clerici diù recitarunt, vt vidimus *à nu.37. ad 41.* etiam ex mente ipsius Thomassini, & de Diaconis testatur Claudius Espencæus in *Epist.1. ad Timoth. lib 1. Digress. cap. 10.* dum scripsit: *Psalmos certè à Diaconis recitari, hoc est legi magis quam cantari consuetos, nos anteà docuit Athanasij exemplum*, aut quod *psallere sit canere*, tum ob easdem rationes, tum quia & pro recitare non raro sumitur. Vbi enim *Concil. 6. in Trull. can. 75.* legitur: *Et eos, qui in Ecclesijs ad psallendum accedunt, volumus &c.* legit Zonara; *Qui ergò psalmis in Ecclesia recitandis vacant*, pro *psallere* intelligens *recitare*. Et clarè ostendit Radulphus Tungrensis *loc. cit. prop. 8.* dum ad Diuinum officium spectantia, ad tria capita reducens, dicit, *Primò de psallendis, secundò de legendis, & tertiò de canendis videamus*; vbi psallere à cantu diuidit, & Benedictus Hæftenus, qui *lib. 7. Disq. Monast. tract.4. disq.3.* duplicem ex S. P. Augustino psallendi formam colligit, alteram per modulatam, & alteram per planam psalmodiam: quin & Thomassinus ipse pro *recitare* accipit *d. cap.71. nu. 11.* dicens: *quod argumentum est idem inter fideles, maximè verò inter Clericos viguisse, vt priuatim psallerent illas canonici pensi horas, &c.* Ad quid enim in priuata psalmodia cantus? Addere plura possem: sed hæc sufficere mihi videntur; & quibus plenè respondetur ad id, quod de cantus, & psallendi repetita à Paulo mentione dicebatur.

Quare ex hucusque dictis remota videtur illa incredibilitas, quod Latina Ecclesia diù cantu modulato caruerit, etsi illum Orientalis longè antè obseruasset (quod tamen non admitto propter dicta *obseruat.1. sect.4.*) adeòque & semper firmatur conclusio, quod illum in Mediolanensem Ecclesiam primò ex Orientali deduxerit S. Ambrosius.

§. XII.

psalmorum alternatus cantus sit S. Ignatio abscribendus: Diodoro verò; & Flauiano solummodò reparatio; quod sentire videntur etiam Durand. de *Div. Offic. lib. 1. cap. 1.* Bellotte *dd. obseruat. 1. num. 11.* & *obseruat. 33. num. 3.* & Francolinus *cit. cap. 3. nu. 26.* Barbosa *eod. nu. 14.* ac Frances *cit. n. 188.* dum Diodorum, & Flauianum ad hanc alternam psalmodiam à S. Ignatio scribunt edoctos. Quo cantus alternationem ipsis longè antiquiorem esse, semper magis elucet, vt eos sileam, qui hanc alternatæ psalmodiæ consuetudinem antè Flauianum, & Diodorum à Syris vsurpatam ex Nicetæ Thesauro Orthodoxæ Fidei *lib. 5. cap. 30.* scribunt, nempè Iacobum Gothofredum in *Not. ad Philostorgij Hist. Eccles. lib. 3 cap. 13.* & Henricum Valesium, vt videre est apud Mabillon. de *Cursu Gallican. num. 7.* & Martene de *Vet. Monachor. Ritib. lib. 1. cap. 2. num. 44.* quin ad primos Christi fideles referunt ex Philone de *Vit. Contempl.* D. Dionysio Areopag. *cap. 3. Eccles. Hierach.* & S. Basilio *epist. 63.* hoc est, Ioannem Stephanum Durant. *eod. lib. 3. cap. 13. num. 6.* Iacobum Goar. in celebr. opere *Ritual. Græcorum, not. in Ordinem S. Miuisterij num. 12.* & *not. ad Miss. S. Io: Chrysost. num. 63.* Gisbertum Scheuicauium *cit. lib. 1. cap. 82. §. sed & in primis:* immò ad ipsos Apostolos, scilicet Lorinum *d. cap. 14. §. est autem probabile.* Crespetium *loc. supr. verb. Cantus.* Cardinalem Bona, *Liturgic. lib. 1. cap. 25. num. 15.* Frances *d. cap. 5. num. 190.* Biuarium *ibid. lib. 2. cap. 12. num. 29 fin.* & (quod nec minus probabile est) a Seraphica *Isaia 6.* visione desumptum volunt, nempè Baronium ad *d. ann. 60.* Spondanum in *Epit. ibid. num. 14.* Scheuicauium *cit. cap. 82. §. 1.* qua de causa illam forsan intermissam, a S. Ignatio Antiochię stabilitam scripserunt Biuarius *ibid.* & Pius Rubeus in *Vit. S. Hieronym. contron. 9. num. 4.*

569 Vndè, vt rem concludam, si antè S. Ambrosium inuisus in Latina Ecclesia alternatus cantus iam in Orientali Ecclesia antiquissimus, quid mirum, quod æquè inuisus fuerit & cantus modulatus? Idem dici potest de hymnis, quos antiquissimos in Oriente fuisse certissimum est, qui tamen in Latinam a S. Ambrosio inducti sunt, vt communis scriptorum est sensus. Non ergò incredibile, quod ipse primò modulatum cantum in Mediolanensem Ecclesiam admiserit, & tanto tempore ibi plana psalmodia perdurauerit.

570 Fundamentum autem incredibilitatis ex eo *quod psalmi* (quos in Ecclesia Latina diù antè S. Ambrosium vsitatos nemo dubitat) *cantica sint*, quod *psallere* sit canere; *quod cantus, & psallendi toties meminerit Paulus*, facilè dissoluitur (vt Apostoli *1. ad Corinth. 14.* verba: *psallam spiritu, psallam & mente*, per quæ cantus intelligi nequit, prætercam) ex dictis *num. 42. & 512.* vbi cantum ipsum pro recitatione vsurpari vidimus ex doctrina Steph. Baluz. & Ioann. Mabillon., qui pluribus id locis ibi adductis ostendunt; quibus addendus Nicephorus *Hist. Eccles. lib. 9. cap. 6.* vbi mo-

dum, quo S. Athanasius persecutores, dum psalmi decantarentur, effugit, describens, habet: *Et manus iam militaris Ecclesiam per manipulos ordine suo occupauerat, quum ille precatione peracta psalmodiam continuare iubet. Milites quieti tum erant, quod intempestiuum impetum in eum facere existimarent, cum concentu vno carmina resonarent. Atque intereà quod omnes vna porta egrederentur, Athanasius in media psalmos canentium turba tectus incolumis euadit*; cum tamen ex S. P. Augustino certò habeamus, Clerum Alexandrinum sub Athanasio ita psallere consueuisse, *vt pronuntianti vicinior esset, quam canenti*. Nec deest ipsius Thomassini testimonium; *ibid. cap. 71. num. 4.* dum accipit & ipse per canere, recitare, dicens: *Vnum volebat tantùm Athanasius cantorem, qui seù caneret, seù legeret, &c.* Vndè forsan & Cassiodorus in *psal. 20. vers. vlt.* dixit, quod *cantare est verba Domini ore proferre*; quod & de psalmos recitante, & maximè si alta voce, verificatur.

571 Nec refert, quod *psalmi cantica sint*, quia hoc non obstante & Angelus Monachos eruditurus parili pronuntiatione eos decantauit; & non tantùm Monachi, sed & Clerici diù recitarunt, vt vidimus *à nu. 37. ad 41.* etiam ex mente ipsius Thomassini, & de Diaconis testatur Claudius Espencæus in *Epist. 1. ad Timoth. lib. 1. Digress. cap. 10.* dum scripsit: *Psalmos certè à Diaconis recitari, hoc est legi magis quam cantari consuetos, nos anteà docuit Athanasij exemplum*; aut quod *psallere sit canere*, tum ob easdem rationes, tum quia & pro recitare non rarò sumitur. Vbi enim in *Concil. 6. in Trull. can. 75.* legitur: *Et eos, qui in Ecclesijs ad psallendum accedunt, volumus &c.* legit Zonara: *Qui ergò psalmis in Ecclesia recitandis vacant*, pro *psallere* intelligens *recitare*. Et clarè ostendit Radulphus Tungrensis *loc. cit. prop. 8.* dum ad Diuinum officium spectantia, ad tria capita reducens, dicit, *Primò de psallendis, secundò de legendis, & tertiò de canendis videamus*; vbi psallere à cantu diuidit, & Benedictus Hæftenus, qui *lib. 7. Disq. Monast. tract. 4. disq. 3.* duplicem ex S. P. Augustino psallendi formam colligit, alteram per modulatam, & alteram per planam psalmodiam: quin & Thomassinus ipse pro *recitare* accipit *d. cap. 71. nu. 11.* dicens: *quod argumentum est idem inter fideles, maximè verò inter Clericos viguisse, vt priuatim psallerent illas canonici pensi horas, &c.* Ad quid enim in priuata psalmodia cantus? Addere plura possem: sed hæc sufficere mihi videntur; & quibus plenè respondetur ad id, quod de cantus, & psallendi repetita à Paulo mentione dicebatur.

Quarè ex hucusque dictis remota videtur illa incredibilitas, quod Latina Ecclesia diù cantu modulato caruerit, etsi illum Orientalis longè antè obseruasset (quod tamen non admitto propter dicta *obseruat. 1. sect. 4.*) adeòque & semper firmatur conclusio, quod illum in Mediolanensem Ecclesiam primò ex Orientali deduxerit S. Ambrosius.

§. XII.

## §. XII.

### *Aliæ obiectiones solutæ.*

572 SEd, ne quid ex eis, quæ obstare possent, prætereamus, obseruandus venit Iosephus Ripamontius, qui modulati cantus Originem S. Caio tertio Mediolanensis Ecclesiæ Antistiti tribuere videtur in *Histor. Eccles. Mediol. part. 1. pag. 62.* de illo sic scribens: *Fuit is primus ferè conditor ceremoniarum, & rituum, vndè sacris rebus honoris, ac dignitatis aliquid interlucet. Nam & Odæo choros alternatè, & funebri cantu modulatis precibus exequias honestare, sunt ipsius instituta.* Quem secutus est Placidus Pucinellus in *Zodiac. Eccles. Mediol. part. 1. in S. Caio. pag. 84.* his, licet vulgari idiomate, verbis: *Decreuit, vt locis in sacris alternatim à Choro debitæ Deo laudes funderentur hymnis, psalmis, & cantu: ritus aliquos, ceremoniasque statuit; musicam distinctis choris instituit.* Quod antè eos Io: Franciscus Besutius in *Histor. Pontific. Mediol. num. 3.* iam tradiderat: *Fuit primus Caius, qui à Clericis alternatim in Ecclesijs hymni psalmique ad Dei honorem continuò canerentur, decreuit.*

573 Quo autem fundamento id scriptum (de parte modulatum cantum contingente loquor) non apparet; nec facilè id fieri potuisse crediderim tempore, quo Tirannorum rabies ex professo Christiano nomini inimica, eo insignitos vel morti tradebat, vel ad necem persequebatur, vt ex ipso Ripamontio *ibid. pag. 52.* & Carolo Basilica Petri *Histor. Mediol. in S. Caio.* Nec video, quomodo hæc Ecclesiarum, vel locorum Sacrorum pluralitas, vt horum Scriptorum verba sonant, supponi possit pro tempore, quo eadem persecutionis causa nec ipsum Baptismum intra Vrbem ipse S. Caius administrare tutò poterat, testibus Tristano Calcho *Histor. Mediol. p. 1. pag. 15.* ibi: *lustrabat sacra aqua, & perenni fonte, qui via Ticinensi non longè à manibus ortus nunc quoque perdurat, mansitque mos posteris indè lauandi, quos in nomen Christianum recipiebant, quo ad recepta intrà Vrbem Religione tutò alibi exercere sacrum munus licuit*; Et Carolo Basilica Petri *ibid. Ibi igitur S. Caius, & alij Baptismi Sacramentum administrauere, donec Religione propagata intrà Vrbem sacrum munus licuit exercere.* Eo magis, si verum est, quod Tristanus Calchus *ibid. pag. 17.* de S. Castritiano S. Caij successore sic scribit: *Qui statim* (post electionem) *domum Philippi hortis imminentem à Caio sibi traditam sacrauit, ac primum orandi templum fecit.* Et licet aliquam antiquiorem Ecclesiam occultam saltem Mediolani antè S. Caium præextitisse non dubitem, nihilominus ea temporum conditio ex se satis huiusmodi Scriptorum placitis, quoad musicam præsertim repugnat, & contradicit.

cit. Præterquamquod eorum assertio, quod S. Caius hymnos cani decreuerit, nullam mihi quoad cantum fidem conciliat, cum certum sit, hymnos à S. Ambrosio primò institutos.

574 Nequeunt item hæc verificari de S. Caio, quia tempore S. Mirocletis, qui iuxtà Carolum à Basilica Petri *loc. supr.* fuit sextus post S. Caiū, & in ordine nonus Pontifex Mediolanenses, non iam cantum, sed recitationem in Ecclesia eadem vsitatam fuisse habetur ex Scriptoribus Mediolanensibus. Besutius namque *ibid.* §.7. sic de S. Mirocleте: *Apostolicas institutiones imitatus designauit horas, quibus Clerici, & Sacerdotes in Ecclesiam ad psallendum, & legendum conuenirent.* Ripamontius *ibid. lib. 2. pag. 126.* sic: *Inter cætera sanxit, & instituit, vt Clerici certas preces in certa templa recitatum irent.* Et Iosephus Vicecomes de *Rit. Miss. lib. 2. cap. 12.* per hæc verba: *B. Mirocletem certam regulam ab Apostolicæ institutionis vsu deriuatam præscripsisse, qua Presbyteri, & Clerici statis quibusdam horis ad psallendum, & legendum conuenirent.* Hæc namque posterior consuetudo indicat & talem fuisse temporibus infelicioribus sub Caio.

575 Nec contrariam arbitror ipsius Ripamontij mentem, cum *eod. lib. 1. pag. 65.* de S. Ambrosio sic scripserit: *Ibique sacros hymnos, & psalmodiam vniuersam ad Græci ritus consuetudinem Diuinus Pastor est modulatus.* Et iterum *lib. 4. pag. 259.* sic: *Dum in hunc modum aduersæ, & prosperæ res alternant, Ambrosius leniendo mærori popularium, & suo, sacros hymnos ad Ecclesiæ Græcæ consuetudinem est modulatus. Eo dein oblectamento diem nocti iungebat, & ipso modos ineunte cæteri elatis in spatia certa vocibus æthera feriebant, ac iucundissimi laudabant Deum.* Si enim in Mediolanensi Ecclesia modulatus cantus fuisset à S. Caio (qui per multos annos S. Ambrosium præcesserat) institutus, non iam ad Ecclesiæ Grecæ, sed potius Mediolanensis consuetudinem modulatum Ambrosium dixisset Ripamontius.

576 Quarè vbi de S. Caio loquens ait, *modulatis precibus exequias honestare* eius institutum esse, vel est elegantiæ ergò sic locutus, vel intelligenda est modulatio lato modo pro aliquali inflexione vocis, qualis auditur & in psalmodia earum Religionum, quæ cantum planum, & non modulatum seruant ad instar primitiuæ Ecclesiæ, & etiam Alexandrinæ sub Athanasio, qui *modico flexu vocis faciebat*, vt dictum est, *resonare lectorem psalmi, vt pronuntianti vicinior esset, quam canenti:* ex his namque & modicis inflexionibus aliqualis modulatio resultat etiam præcisis notis.

577 Quo etiam sensu intelligendi pariter sunt, qui aut de Mediolanensis Ecclesiæ, aut primorum Christianorum psalmodia loquentes, modulationem fortasse insinuasse videntur, qualis est modulatio, de qua Philo *cit. lib. de Vit. Contemplat.* apud Valdensem *d. tit. 2. cap. 18. num. 9. Et vt vnus ex omnibus consurgens in medium, psalmum honestis modulis concinat*, & si quæ similis apud alios locutio: non verò de modulatione rigorosa ex can-

tu

tu harmonico, & notis instructo; nam & Vdalricus apud Edmundum Martene de *Antiq. Monach. ritib. lib.* 1. *cap.* 2. *num.* 40. melodiam & in cantu plano, hoc est directo, & sine notis agnoscit, dicens: *Quamquam illorum hymnorum melodia, qui cantantur in Pascha, ità sit plana, & in directum.*

578 Hinc tandem patet, quo sensu intelligendi sint, qui S. Ambrosium in latina Ecclesia cantus institutorem negare videntur; scilicet, non quatenus cantus modulationem, hoc est psallendi formam ex notulis compositam importat, cum huius ipse auctor reuerà extiterit, vt vidimus; sed quatenus cantus modicam vocis inflexionem, & quæ pronuntianti vicinior sit, quam canenti, significat; cum hic canendi ritus S. Ambrosium præcesserit, & vniuersaliter obseruaretur.

579 Ex quibus pariter soluitur obiectum, quod desumitur ex Ioan. Mabillon de *Cursu Gallicano n.* 3. vbi ex cuiusdam Anonymi de *Cursuum Ecclesiasticorum origine* libello, in quo hæc de Cursu Ambrosiano, quem quarto loco enumerat Mabillon, leguntur: *Ambrosianus, seù Mediolanensis, quem Beatus Ambrosius propter Hæreticorum Ordinem dissimilem composuit*, quam, qui *in Italia anteà decantabatur*, hæc infertur illatio. *Ex quo Bellarmini sententia confirmatur, asserentis contrà quorumdam aliorum opinationem, Ambrosium psalmodiæ in Occidentalibus Ecclesijs primum institutorem non fuisse, quod ex Augustini Confessionibus illi colligebant: Sed id tantum curasse, vt secundum morem Patrum Orientalium psalmi, atque hymni à populo etiam canerentur; cum anteà à singulis singuli, vel certè à solis Clericis apud Italos recitati fuissent.* Soluitur, inquam, tum quia ex dictis apparet, non cantus alternationem, sed modulationem; & si alternationem, cum modulatione tamen fuisse ab Ambrosio institutam; Tum quià verum est cantus auctorem non fuisse Ambrosium, quatenus cantus pro simplici psalmodia sumitur; cum quo tamen stat, quod fuerit cantus auctor, quatenus modulationem importat. Et liquet ex ipsius Anonymi verbis; dum enim dissimilem cursum, ac anteà decantaretur, ab Ambrosio dicit inductum, (quod verè dicit, cum ipse fuerit auctor hymnorum, & antiphonarum, quorum anteà nulla mentio) innuere quidem etiam vult, ab eo institutum modum canendi cum notulis modulatum, qui propriè, & vnicè vnà cum hymnis, & antiphonis fuit, vt probatum est, ob persequentes Arianos institutus; cum anteà plana psalmodia obseruaretur, vt pariter vidimus; non obstantibus verbis *anteà decantabatur* cum sumenda sint pro *recitabantur*.

580 Et ne supr. *num.* 565. laudatos scriptores repetam, totam quæstionem de modulato cantu à S. Ambrosio in Mediolanensi Ecclesia primò instituto; & antè ipsum inibi inuiso, & plana recitatione solummodò obseruata; Mediolanensium scriptorum auctoritatibus sugillo. Primò scriptoris antiquæ Chronicæ omnium Archiepiscoporum Mediolani M. S. *litt. A. Cod.* 98. asseruatæ in insigni Bibliotheca Ambrosiana §. *Ambrosius*, vbi

sic.

sic. *Officium diuinum primò cantari fecit, quod prius in partibus Occidentis non fuerat decantatum:* sed sola plana recitatione persolutum. Secundò Scriptoris alterius Chronicæ M. S. vetustissimæ repertæ apud quemdam nobilem de Lampugnano, de Legnano in Vit. S. Ambrosij apud Michaelem de Pizzolpasso in ead. Bibliotheca *litt. M. Codic.* 660. per hæc verba: *Cantari fecit hymnos, antiphonas, collectas, quas hodiè Ecclesia Romana cantat. Inuenit etiam ritum cantandi in Ecclesia.* Et tertiò Tristani Calchi *ibid. lib. 2. pag.* 38. vbi sic: *Sed Sacerdos domi se, & intrà Ecclesiam continebat: Iuxtà vigilabat pia plebs, custodiebatque, ne qua vis sancto Dei seruo inferretur. Tunc tactus memoria Orientalis Ecclesiæ Ambrosius, ad leuandum longioris moræ tædium, excitandosque languentium animos, musicos modos Ecclesiæ quoque suæ introduxit, meditatusque hymnos, & antiphonas altiori voce, quæ submissa aliàs dici solebant, cani iussit.* Non enim hinc parum iam probata assertio iuuatur.

LAVS DEO B.M.V. SEMPER VIRGINI ATQVE BEATIS AMBROSIO, ET AVGVSTINO.



IN-

# INDEX NOTABILIVM
## Iuxtà numeros Paragraphorum.

nia

Fe-

quan-

Pro-

# FINIS.

Errores omnes cauere, & aquam cribro continere velle, idem est Lector beneuole; vrgentiorum accipe correctiones.

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| Num. 39 | lin. | 26 | plaeuere | placuere |
| 63 | lin. | 6 | est nobis | est; nobis |
| 101 | lin. | 2 & 13 | Pluiali | Pluuiali |
| 114 | lin. | 12 | declarauerit | declarauit |
| 137 | lin. | 3 | prætatum | præfatum |
| 195 | lin. | 27 | omittuntur Rubricæ | omittuntur. Rubricæ |
| 223 | lin. | 9 | deereto | decreto. |
| 235 | lin. | 1 | eum | cum |
| 292 | lin. | 10 | Vti | Vbi |
| 294 | lin. | 19 | intendit, Prælatus | intendit Prælatus, |
| 303 | lin. | 11 | exurgere | exurgeret |
| 323 | lin. | 6 | Missa votiuæ | Missæ votiuæ |
| 370 | lin. | 19 | continentur | contineatur |
| 371 | lin. | 2 | *quod si* | *quod si,* |
| 374 | lin. | 3 | in enodabiliter | inenodabiliter |
| 392 | lin. | 7 | *siue* | *siue* |
| 399 | lin. | 14 | *part. cap.* | *part. 4. cap.* |
| 405 | lin. | 11 | ipse S. Ambrosio | ipso S. Ambrosio |
| 497 | lin. | 18 | *Alexiacon.* | *Alexicacon,* |
| | | 28 | sentient | sentiunt. |
| 524 | lin. | 13 | Constantineopolitanus | Constantinopolitanus |
| 525 | lin. | 29 | ritam | ritum |
| 536 | lin. | 27 | suauiuocum | suaui vocum |

Cæteros aut tolerabis, aut tu facilè dignosces.